MUZEUL JUDEŢEAN ARGEŞ

ARGESIS

Studii și comunicări
Seria Istorie
XXVIII

EDITURA ORDESSOS
PITEŞTI
2019

ARGESIS
Seria Istorie
Analele Muzeului Județean Argeș
Pitești

ARGESIS
History Series
Annals of the Argeş County Museum
Piteşti

EDITORI:
CONSILIUL JUDEŢEAN ARGEŞ
MUZEUL JUDEŢEAN ARGEŞ
Adresa redacției: Str. Armand Călinescu, nr. 44, 110047 Pitești
tel./fax: 0248/212561
e-mail: argesis.istorie@gmail.com www.muzeul-judetean-arges.ro

EDITORS:
THE ARGEŞ COUNTY COUNCIL
THE ARGEŞ COUNTY MUSEUM
Editorial Office Address: Armand Călinescu Street, 44, 110047, Pitești
Phone/Fax: 0248/212561
e-mail: argesis.istorie@gmail.com www.muzeul-judetean-arges.ro
PITEŞTI - ROMÂNIA

Tehnoredactare: **Ionel DOBRE**
Traduceri în limba engleză: **Autorii**

Responsabilitatea asupra conținutului științific al studiilor și
comunicărilor publicate revine în totalitate autorilor.

I. S. S. N. 1453 - 2182

S U M A R

ISTORIE VECHE

ISTORIE MEDIEVALĂ

ISTORIE MODERNĂ ŞI CONTEMPORANĂ

CONSERVARE-RESTAURARE

CONTENTS • SOMMAIRE

ISTORIE VECHE

ISTORIE MEDIEVALĂ

ISTORIE MODERNĂ ŞI CONTEMPORANĂ

CONSERVARE-RESTAURARE

MUZEUL JUDEŢEAN ARGEŞ
ARGESIS, *STUDII ŞI COMUNICĂRI*, seria ISTORIE, **TOM XXVIII**, 2019, p. 9-16

ISTORIE VECHE

EPIGRAFIE ȘI ETIMOLOGIE: DESPRE ORIGINEA CUVÂNTULUI *CĂTUN* ÎN LIMBA ROMÂNĂ

CONSTANTIN C. PETOLESCU*

Din lotul de cuvinte din limba română, având o origine autohtonă (traco-dacică) „sigură”, face parte și substantivul *cătun*[1]. Astfel, după opinia general acceptată de lingviști, acesta trebuie apropiat de *ketun* din albaneză[2].

Acum câțiva ani, am emis părerea că acest cuvânt poate deriva din *castellum* latin[3]; o idee asemănătoare pare a fi sugerat și Silviu Dragomir[4]. Plecam de la o realitate, din zona minieră a Munților Apuseni, unde este atestată

* Institutul de Arheologie „Vasile Pârvan”, București; ccpetolescu@yahoo.fr

[1] Vezi *Dicționarul limbii Române*, Editura Academiei Române, II, București, 2010, p. 18–219, s.v. *cătun*. Ca toponim, cuvântul *cătun* este întâlnit doar de câteva ori în România. Din datele extrase din SIRUTA (Sistemul Informatic al Registrului Unităților Teritorial-Administrative din Romania), situația este următoarea (în paranteză, județul și codul SIRUTA): *Cătunele* (jud. Gorj; comună 79585; sat 7958), *Cătunași* (jud. Argeș; 18046), *Cătunu* (atestări în jud. Dâmbovița, de două ori, 68805 și 67041; jud. Prahova, 130641 și 132912; jud. Teleorman, 67041). Alteori, apare ca indicativ după un toponim: *Bălești-Cătun* (jud. Alba; 3075), *Bârlești-Cătun* (jud. Alba; 5862), *Boj-Cătun* (jud. Cluj; 57378), *Borșa-Cătun* (jud. Cluj; 56283), *Buza-Cătun* (jud. Bistrița-Năsăud; 33051), *Sarile-Cătun* (jud. Buzău; 49288), *Valea Salciei-Cătun* (jud. Buzău; 50095).

[2] I. I. Russu, *Etnogeneza Românilor. Fondul autohton traco-dacic și componenta latino-romanică,* București, 1981, p. 290–292). Vezi încă: G. Mihăilă, *Contribuții la studiul cuvintelor de origine autohtonă în limba română*, București, 2010, p. 154-156, nr. 9; Pârvu Boerescu, *Elementele de substrat (autohtone) ale limbii române. Compendiu*, București, 2018, p. 34-35; Marius Sala – Liliana Ionescu-Ruxăndoiu (coordonatori), *Istoria limbii române*, I, București, 2018, p. 317 (subcap. II C: Grigore Brâncuș, *Substratul limbii române*, p. 304–336). Despre obstacolul lingvistic, vezi totuși I.I. Russu, *Illirii. Istoria – Limba și onomastica – Romanizarea*, București, 1969, p. 151: „O problemă ce nu poate fi soluționată [- - -] este aceea a dăinuirii unei părți ori măcar a unor elemente izolate (cuvinte) din idiomul illiric, atât în limba latină-romanică dezvoltată în zona balcano-dunăreană și carpatică, cât și eventual chiar în albaneză...”.

[3] C. C. Petolescu, *Dacia. Un mileniu de istorie*, București, 2014, p. 374, nota 13.

[4] S. Dragomir, *Vlahii din nordul Peninsulei Balcanice în Evul* Mediu, București, 1959 (ediție anastatică: Cluj-Napoca, 2012) p. 113: „Cuvântul *cătun* e luat cu siguranță din viața militară și numai pe urmă s-a aplicat așezărilor păstorești”; vezi și următoarele două pagini ale cărții citate, unde se prezintă datele despre așezările desemnate *cătun* de pe cuprinsul fostei provincii Moesia Superior.

(prin inscripții, dar și și arheologic) o importantă zonă de colonizare illiră. Așezările minerilor dalmatini din ținutul aurifer poartă uneori denumirea de *castella*[5], precum: *K(astellum) Ansum, K(astellum) Artum, K(astellum) Avieretium, K(astellum) Baridustarum*[6]; ele par a fi fost conduse de un *princeps:* așa se intitulează unul din martorii care semnează un act de vânzare a unei sclave (pe o tăbliță cerată din anul 139)[7]. Întregirea *k(astellum)* este autorizată de o inscripție de la Alburnus Maior: *Apollini Plator Panentis ex voto castellanis v. s. l. m.*[8].

Cu mai bine de un deceniu în urmă, când își pregătea teza de doctorat despre armata romană din provincia Moesia Inferior, Florian Matei-Popescu remarca o inscripție funerară de la Aquileia, care menționează pe Valerius Longinianus, militar originar din Moesia Inferior, mort la vârsta de 45 de ani; acesta *militavit optio leg(ionis) XI Clau(diae) ann(is) XV, centurio ord(inatus) ann(is) VI, natus in Mebsi(a) (!) Infer(iore) castel(lo) Abritanor(um)*[9]. Grație unei alte inscripții, acel toponim (Abrittus) fusese identificat (localizat) de Teofil Ivanov la Razgrad, în nord-estul Bulgariei: o dedicație pentru Hercule, din timpul împăratului Antoninus Pius și Lucius Verus Caesar, pusă de *veterani et c(ives) R(omani) et consistentes Abrito ad c[an(abas)]*[10]; dar Fl. Matei-Popescu propune acum a citi în finalul acestei inscripții *ad c[ast(ellum)]*[11].

Aproximativ în același timp (anul 2008), apărea în cursul săpăturilor arheologice de la Razgrad o nouă inscripție (fragment, reutilizat ca material de construcție la o basilică creștină), referitoare la organizarea administrativă a

---

[5] *Castellum* este diminutiv de la *castra*; Vegetius, III, 8: *a castris diminutivo vocabulo sunt nuncupata castella*. Pentru așezări civile denumite *castella*, vezi Isidorus, *Etymologiae*, XV, 2, 11: *vici et castella et pagi sunt, quae nulla dignitate civitatis ornantur, sed vulgari hominum conventu incoluntur et propter parvitatem sui maioribus civitatibus attribuuntur*; XV, 2, 13: *castrum antiqui dicebant oppidum loco altissimo situm, quasi casam altam; cuius pluralis numerus castra diminutivum castellum est*. Aceste două surse sunt consemnate în articolul citat *infra*, nota 11.

[6] Vezi C. Daicoviciu, *Les „castella Dalmatarum" de la Dacie. Un aspect de la colonisation et de la romanisation de la Dacie*, în Dacia (N.S.), 1, 1957, p. 259–266. Referințe epigrafice (vezi I. Piso et a., *Lexicon epigraphicum Daciae*, Cluj-Napoca, 2016, p. 92, s.v. *castellum*): IDR, I, 36 (tab. cer. VI): *ex K(- - -) Avieretio* și *K(- - -) Arto;* IDR, III/3, 388 (= AE, 1944, 24): *K (- - -) Baridust[arum]*; ILD, 368, 369, 376, 382 (vezi AE, 1990, 835, 836, 842, 848): *K(- - -) Ansi, Ansis*; AE, 2007, 1201 (= C. Ciongradi, A. Timofan, V. Bârcă, ZPE, 165, 2008, p. 249–250): un *Del(mata)* originar din *K(- - -) Starva*.

[7] IDR, I, 36 (tăblița cerată VI). Vezi și CIL, III, 1322 (= ILS, 7153; IDR, III/3, 345, Ampelum): T. Aur(elius) Aper *Delmata, princ(ipi) adsignato* (!) *ex m(unicipio) Splono*; vezi și CIL, VIII, 9005–9006.

[8] CIL, III, 7821 (= IDR, III/3, 383); vezi și CIL, VIII, 8710 (Mauretania): *k(astellani) B(- - -)*.

[9] CIL, V, 942 (= ILS, 2670); vezi Fl. Matei-Popescu, *The Roman Army in Moesia Inferior*, București, 1910, p. 151.

[10] AE, 1957, 97.

[11] Fl. Matei-Popescu, *Castellum Abrittanorum*, în „Studia antiqua et archaeologica" (Iași), 16, 2010, p. 61–67. Noua lectură a fost reținută în AE, 2010, 1420.

comunității umane de la Abrittus: *[- -- - sem]per Aug(usto), vet(erani) et c(ives) R(omani) [co]nsistentes Abritto, lustro G. Iuli Enoni vet(erani) et M. Ulp(i) Irene(i) magg(istrorum) et Tib. Cl(audio) Claudiano quaest(ore)*[12]; prin urmare, acel *kastellum* avea în frunte, precum *vici*, doi *magistri*[13], iar veniturile comunității erau gestionate de un *quaestor*. Dintr-o altă nouă inscripție aflăm despre existența unui teritoriu (agricol) al acestei comunități: o bornă de hotar, din timpul lui Filip Arabul, pentru delimitarea teritoriului acestora: *per ter(ritorium) Abri(tanorum)*[14].

Prin urmare, acest *castellum* din Moesia Inferior desemna o comunitate rurală civilă[15]; pe lângă exemplele din Dacia (v. mai sus), Fl. Matei-Popescu mai consemnează o inscripție din Aquileia, care menționează un personaj *natus in castello Dardano* (probabil din Moesia Superior) *[defunc]tus Aquilaeia*[16]. Tot din Moesia Superior se mai poate cita o inscripție din Muntenegru, unde apare un *k(astellum) Salthua*[17].

În provinciile dunărene, mai sunt alte câteva atestări: o inscripție funerară de la Roma menționează un pretorian *oriundus ex provincia Panno(nia) Inferiore, natus castello Vixillo*[18]; pe un stâlp miliar din Dalmatia apare un *castellum Daesitiatium*[19]; în Raetia, un veteran din ala Atectorigiana, după 32 de ani de serviciu *(stipendis emeritis XXXII aere inciso)*, a fost rechemat în serviciu: *evocatu[s] gesatorum DC Raetorum castello Ireavio*[20]. Cu acest termen sunt desemnate așezările montane din Noricum de către Vergilius (*Georg*ica, 3, 474–475)[21]: *Tum sciat, aerias Alpis et Norica si quis castella in tumulis…* ; în această provincie se cunoaște un *Castellum Boiodurum*[22].

Dar *castellm*, ca tip de așezare, mai este atestat în Gallia, Germania, Hispania, Africa și chiar Italia[23].

---

[12] Vezi AE, 2010, 1421; cu notița lui N. Sharankov, care remarcă pe marginea inferioară a altarului datarea prin consuli: *Grato et Seleu(co) co(n)s(ulibus)* (anul 221).
[13] Vezi CIL, VIII, 6272 (Numidia): *mag. castelli*.
[14] AE, 1985, 765. Vezi și CIL, VIII, 8569 (Igilgili, Africa): *termini positi inter Igilgilitanos in quorum finibus kastellum Victoriae positum est et Zimiz(es)* etc.
[15] Fl. Matei-Popescu, *art. cit.*, p. 64.
[16] Fl. Matei Popescu, *op. cit.*, p. 63, citează Giovanni Brusin, *Inscriptiones Aquileiae* III, Udine, 1993, nr. 3503 (*non vidi*).
[17] ILS, 9412; vezi TIR, K-34, p. 68
[18] CIL, VI, 254; toponim neidentificat (vezi TIR, L-34, p. 44).
[19] CIL, III, 5201 (= 10159).
[20] CIL, XIII, 1041 (= AE, 1888, 51; ILS, 2531, Saintes); vezi Patrick Le Roux, *Th. Mommsen et C. Iulius Macer (CIL, XIII, 1041)*, în Pallas. Revue d'études antiques, 1986, p. 119–135.
[21] Vezi Vergiliu, *Bucolice. Georgice*, Editura pentru Literatură Universală, București, 1967, p. 108: „O privire s-arunci pe-ale Alpilor creste, / Pe-ntăriturile nalte din Noric și-n câmpii iapidici / lângă Timav…" (traducere G. Murărașu); mai exact, *Norici… castella in tumulis* erau „așezrile de pe înălțimile (dealurile) Noricului".
[22] Este menționat în *Tabula Peutingeriana* (4, 4).
[23] J.W. Kubitschek, RE, III, col. 1754–176; DE, II/1, 189 (1961), p. 129–131.

Această realitate istorică ne-a condus spre etimologia *castellum*[24] > *cătun*[25].

Obiecția majoră pentru acceptarea acestei etimologii este de ordin lingvistic.

Conștient de această dificultate, aș încerca o împăcare între realitatea istorică (informația epigrafică) și obiecțiile lingvistice. Aceste așezări montane nu erau permanente, fiind probabil abandonate în timpul iernii[26]. În epoca marilor migrații, ele erau preferate de populația locală; în funcție de împrejurări, ele chiar pendulau într-o microzonă geografică.

Probabil nici nu aveau un nume (topic), fiind desemnate doar prin expresia *ad castellum* (vezi inscripția de la Razgrad) sau chiar *ad castellanos* (pentru *castellani*, vezi *supra*, nota 8). Astfel, trecerea de la termenul latin este posibilă: *(ad) castellanos* > *castellan(-)* > *castlan(-)* > *catlan(-)*[27] > *caton(-)*[28] > *catun* > *cătun*.

Există și o altă posibilitate. Cum se știe, *castellum* este un diminutiv provenit din *castrum*. În limba greacă (veche și medievală) s-au păstrat amândouă cuvintele. Astfel, abrevierea *K(- - -)* ar putea eventual marca litera greacă *kappa*, iar în acest caz s-ar putea completa chiar *K(astron)*. Cuvântul *castrum* s-a transmis în greacă (κάστρον) și în aromână (*castru*), dar și în albaneză (*kastēr*)[29]; prin urmare, nu este o pistă bună de cercetare[30]. Pe de altă parte, *castellum* înregistrează în greacă formele καστελλοῦν, καστελλίον [31]. M.G. Bartoli remarca în zona limbii dalmate toponimul Košl'ún[32], care poate deriva de la **castellio,-ionis*[33]. Din acest termen, derivarea este și mai

---

[24] În limba română, cuvântul *castel* provine din limba germană: < *Kastell*; în limba sârbă, *castellum* a dat *Kostol* (vezi toponimul unde este situat castrul de la *Transdrobeta – Pontes*) sau *Kostolać* (castrul legionar de la *Viminacium*).

[25] În limba greacă, cuvântul κατοῦνα desemnează un campament provizoriu („tabără de corturi"); din greacă a trecut în sârbă și bulgară (*katún*).

[26] În aromână, *catun* desemnează așezarea (colibele) păstorilor (T. Papahagi, *Dicționarul dialectului aromân general și etimologic*, Editura Academiei, București, 1963, p. 83).

[27] Pentru pierderea lui *s*, cf. *castellum* >fr. *château*; vezi de asemenea: *presbyter* > *preut* (cf. fr. *prêtre*).

[28] Vezi Jacques Allières, *La formation de la langue française*[2] (Collection « Que sais-je? », Paris, 1988, p. 19, cu exemplificarea *castellum* > fr. *château*.

[29] H. Mihăescu, *La romanité dans le Sud-Est de l'Europe*, București, 1993, p. 34.

[30] Vezi *supra*, nota 2 (unde se consemnează părerea că substativul *cătun* are un corespondent în albaneză).

[31] H. Mihăescu, *Romanité*, p. 409.

[32] M.G. Bartoli, *Das Dalmatische: altromanische Sprachreste von Veglia bis Ragusa und ihre Siedlung in der appennino-balkanischen Romania*, I, Wien, 1906, col. 241: „das ital. Casiglione sein kann".

[33] Vezi H. Mihăescu, *La langue latine dans le Sud-Est de l'Europe*, București – Paris, 1978, p. 36, 111.

atrăgătoare: *castellion-* > *castlon* > *catlon* > *catlun* > *catun* > *cătun*.

Denumirea *cătun* este atestată și pe cuprinsul fostei provincii *Moesia Superior* (cuprinzând actuala Serbie, precum și părți din actualele state Muntenegru și Bosnia-Herțegovina), unde a existat în cursul evului mediu o numeroasă populație romanică, pe care slavii o desemnează cu numele de *Vlahi* (*Vlasi)*. Aceste *cătune*, foarte frecvent întâlnite în documentele medievale sârbești, erau conduse de niște fruntași purtând numele de *cătunari*[34].

Unii dintre acești vlahi erau agricultori (aserviți; pe domeniile unor mânăstiri ori ale unor *boieri*); fiind stabili, ei au fost cel mai rapid asimilați. Izvoarele menționează în fruntea acestor vlahi: *sudstvo* (= județ < *iudex*) și *primikjur*[35].

Silviu Dragomir observa că „vlahii” de lângă Smederevo (acest toponim slav provine din românescul *Sâmedru*, forma populară a numelui Sfântului Dumitru) aveau în fruntea lor pe *primichiuri*[36]; asemenea fruntaș (*primikur*) este pomenit și într-un document din anul 1477 emis de sultanul Mahomed al II-lea cu privire la obligațiile vlahilor din Smederevo[37]. Se consideră că termenul ar data abia din epoca bizantină[38]. În realitate, el apare, în forma *primicerius*, într-o inscripție cursivă de pe o cărămidă descoperită în *quadriburgium* roman de la Gornea, în Banatul românesc, datând de la începutul secolului al IV-lea[39]; porțiunea respectivă de *limes* aparținea provinciei Moesia Prima. Cuvântul *primicerius* (cu sensul de căpetenie, șef) este atestat de Ammianus Marcellinus,

---

[34] *Ibidem*, p. 22, 37–38, 43–45, 113 (încercare de etimologie), 114 (aria de răspândire), 158–159, 173. Vezi: S. Dragomir, *Vlahii*, p. 111, 161–162; Gh. Zbuchea, *O istorie a Românilor din Peninsula Balcanică (secolele XVIII–XIX)*, București, 1999, p. 33. Anca Tanașoca, Nicolae-Șerban Tanașoca, *Unitate romanică și diversitate balcanică*, cap. *Vechimea și răspândirea „cătunului” vlah în Peninsula Balcanică în Evul Mediu*, p. 43 și urm. (= N. Ș. Tanașoca și Anca Tanașoca, *Ancienneté et diffusion du „cătun” vlaque dans la Péninsule Balkanique au Moyen Âge*, în RESEE, XXVII, 1989, 1-2, p. 139–144).

[35] S, Dragomir, *Vlahii*, p. 116–118; Gh. Zbuchea, *Autohtonia și continuitatea românilor timoceni*, în vol.: Tudor Teoteoi, Bogdan Murgescu, Șarolta Solcan (ed.), *Fațetele istoriei. Existențe, identități, dimensiuni*. Omagiu academicianului Ștefan Ștefănescu, București, 2000, p. 37–53.

[36] S. Dragomir, *Vlahii*, p. 35. „ceea ce dovedește că sunt veniți din regiunea Prizren” (!)

[37] Documentul este prezentat de Stelian Brezeanu, Gheorghe Zbuchea, *Românii de la sud de Dunăre. Documente*, București, 1997, p. 27, nr. 26.

[38] S. Dragomir, *Vlahii*, p. 117: „Ca termen pentru cătunele vlahe, el [primikjur] datează din epoca stăpânirii bizantine, care în această regiune a dăinuit până în secolul al XII-lea”. Probabil că acest titlu nu apare totuși pe sigiliul de la Durostorum (vezi Ion Barnea, Șt. Ștefănescu, *Din Istoria Dobrogei*, III, București, 1971, p. 89, nota 38).

[39] Inscripția a cunoscut mai multe ediții: IDR, III/1, 30; IGLR, 425 (prezentare: N. Gudea); AE, 1981, 721 (lectura lui D. Slușanschi) = AE, 1982, 836 (lectura lui I. Piso) = AE, 1984, 736 (N. Gudea). Într-un studiu mai recent, Ioan Piso, *Nochmals zur spätrömischen Inschrift von Gornea*, în Adam Szabo, Edina Gradvohl (eds.), *From Polites to Magos. Studia György Németh sexagenario dedicata*, Hungarian Polis Studies, 22, Budapest – Debrecen, 2016, p. 255–262, reconfirmă lectura din 1982; dar cu posibile implicații creștine.

18, 3, 5: *primicerius protectorum*[40] și chiar epigrafic[41]; era forma cu care acei soldați grăniceri *(limitanei)* se adresau comandantului roman din *castelum* – din care poate să se tragă și cuvântul românesc *cătun*.

Prin urmare, sătenii din Dacia și Moesia, locuind în zonele de dealuri și munte, au moștenit cuvântul *cătun* din lexicul latin. Pe de altă parte, numeroasele castre romane, fortificații înconjurate de șanțuri *(fossae)*, de pe cuprinsul provinciilor dunărene[42], au impus termenul *fossatum*[43], transmis în limba română: vechi românesc *fsat* > *sat* (vezi și în albaneză: *fshat*)[44]. Indirect, termenul este atestat și la sud de Dunăre[45].

Aceste două denumiri desemnau două tipuri de așezări umane: *cătun* (în zonele deluroase) și *sat* (în câmpie).

---

[40] Pentru alte atestări târzii, vezi *Totius Latinitatis Lexicon*, consilio et cura Jacobi Facciolati, opera et studio Aegidii Forcellini, Patavium (Padova), 1771, p. 859, s.v. *primicerius*; vezi și Yann Le Bohec, *L'armée romaine sous les Bas-Empire*, Paris, 2006, p. 81–82.

[41] Într-o inscripție funerară de la Sufetula (Tunisia), apare un *Cosmas primicer(iu)s* (Noel Duval, *Inscriptions byzantines de Sbeitla (Tunisie)*, MEFRA, 83, 1971, 2, p. 439–441; AE, 1971, 499: „il s'agit ici d'un officier ou d'un chef de bureau militaire de l'officium du gouverneur ou du dux"); N. Duval arată că la Roma purtau acest titlu demnitarii eclesiastici.

[42] În Dacia au existat peste o sută de castre; vezi N. Gudea, *Der Dakische Limes. Materialien zu seiner Geschichte*, Sonderdruck aus Jahrbuch des Römisch-Germanischen Zentralmuseums Mainz, 44, 1977. După abandonarea provinciei, se constată că multe dintre aceste castre au fost locuite de o populație civilă.

[43] Termenul *vicus* (*militaris*), agreat de istoricii militari din timpul nostru, nu s-a transmis în limba română, decât poate indirect, prin *vicinus* > vecin; dimpotrivă *fossatum* a cunoscut o interesantă etimologie (vezi trimiterea la nota următoare).

[44] H. Mihăescu, *La langue latine dans le sud-est de l'Europe*, București – Paris, 1978, p. 32, 304-305; idem, *La romanité dans le Sud-Est de l'Europe*, București, 1993, p. 32, 36, 284, 408; I.I. Russu, *op. cit.*, p. 212.

[45] Astfel, Procopius din Caesarea (IV, 11, 20; vezi *Izvoarele istoriei României – Fontes historiae Daco-Romanae*, II, București, 1970, p. 473) menționează, între fortificațiile de la sud de Dunăre ridicate de împăratul Iustinian, una cu numele Φοσσᾶτον (vezi TIR, L-35, București, 1969, p. 42); de asemenea, Iordanes (*Getica*, 260; vezi *Fontes*, II, p. 431) menționează pe hunii *fossatisii* – dintre cei care se supuseseră romanilor și trăiau probabil prin satele de la sud de Dunăre.

Abrevieri bibliografice:

AE	L'Année épigraphique, Paris
CIL	*Corpus Inscriptionum Latinarum*, I–XVII, Berlin
DE	Dizionario epigrafico di Antichità Romane di Ettore de Ruggiero, I (1894)–
IDR	*Inscripiones Daciae Romanae – Inscripțiile Daciei romane*, București
ILS	H. Dessau, *Inscriptiones Latinae Selectae*, I (1892), II (1906), III (1914-1916), Berlin
MEFRA	Mélanges de l'École Française de Rome. Antiquités, Roma
RE	Real-Encyclopädie der klassischen Altertumswissenschaft, Berlin
RESE	Revue des études sud-est européennes, București
TIR	*Tabula Imperii Romani*: K-34 (Naissus – Dyrrachium – Scupi – Serdica – Thessaloniki), Ljubljana, 1976; L-35 (Romula – Durostorum – Tomis), București, 1969

EPIGRAPHY AND ETYMOLOGY:
ON THE ORIGIN OF THE WORD *CĂTUN*
IN THE ROMANIAN LANGUAGE
Abstract

According to linguists, the Romanian word *cătun* is of Dacian origin; the argument supporting this would be the existence of a corresponding (similar) word in Albanian: *ketun*.

The author of this article notes the presence in the Romanian provinces of the Danube area (Moesia, Dalmatia, Pannonia, Noricum), in the Western ones (Germany, Gallia) and in North Africa of some rural settlements, with the name of *castellum*, attested epigraphically; the inhabitants were called *castellani* (see CIL, III, 7821 = IDR, III/3, 383, from Alburnus Maior; see also CIL, VIII, 8710 from Mauretania: *k(astellani) B (- - -)*. The author proposes the etymology: *(ad) castellanos* > *castellan (-)* > *castlan(-)* > *catlan(-)* > *caton (-)* > *catun* > *cătun:* Therefore, the villagers of Dacia and Moesia, living in the hill and mountain areas, inherited the word from the Latin lexicon; through the „Blaques" from the South Danube, the word also passed into Albanian.

MUZEUL JUDEȚEAN ARGEȘ
ARGESIS, *STUDII ȘI COMUNICĂRI*, seria ISTORIE, **TOM XXVIII**, 2019, p. 17-36

ISTORIE MEDIEVALĂ

1359 – AN AL CREĂRII SAU AL TRANSMUTĂRII MITROPOLIEI UNGROVLAHIEI?[1]

RADU ȘTEFAN VERGATTI[*]

În luna mai, luna florilor, din anul 1359, patriarhul oecumenic Calist I[2] și sinodul Bisericii Ortodoxe au răspuns prin două scrisori separate[3] la solicitările repetate ale domnului Țării Românești, Nicolae Alexandru (1352-1364), care cerea mutarea sediului mitropoliei de la Vicina în reședința marilor voievozi de la Argeș[4]. Concomitent, se exprima și dorința ca mitropolitul din Vicina Iacint, de mai mult timp rezident de facto la curtea lui Nicolae Alexandru[5], să fie recunoscut ca mutându-și sediul la Curtea de Argeș[6]. Solicitarea domnului Țării

---

[1] Unele dintre ideile din acest articol au fost expuse într-o formă inițială, succintă în R. Șt. Vergatti, *Noi opinii asupra datei înființării Mitropoliei Valahiei*, în „Almanahul Arhiepiscopiei Târgoviște, Târgoviște”, 2015, passim; idem, *Fondation et importance de la Métropolie de l'Ungro-Valachie,* în „Revue Roumaine d'Histoire”, tome XLVIII, 2009, nos. 1-2, Janvier-Juin, p. 25-36 și au fost valorificate în două teze de doctorat conduse de mine, cea a preotului Daniel Gligore din Curtea de Argeș, în comisia sa fiind și dna. prof. univ. dr. Agnes Terezia Erich, precum și aceea a lui Radu Doru Șerban, din cadrul Episcopiei Giurgiului, în comisia căruia au fost părintele-profesor dr. Marin Vîlciu și părintele-profesor dr. Constantin Pătuleanu. Consider că, în momentul de față, cercetarea este mai amplă, mai completă și, ca atare, poate coborî și corecta data de 1359 propusă inițial pentru înființarea Mitropoliei Ungrovlahiei. Cum niciodată o cercetare nu este încheiată, voi continua investigațiile în acest domeniu.

[*] Academia Oamenilor de Știință din România.

[2] Om de cultură, politician energic ce și-a pus talentul în slujba intereselor Bisericii Ortodoxe, patriarhul oecumenic Calist I a fost unul dintre prietenii apropiați ai basileului Ioan al V-lea Paleologul; Calist I a ocupat tronul patriarhal între anii 1350-1354 și apoi, în al doilea patriarhat între anii 1355-1369 (cf. V. Mochine, *Sv. Patrijarh Kalist i srpska tsrkva*, în „Glasnik srpske prav. tsrkve”, 27 (1946), p. 202 și urm.).

[3] Textul scrisorilor, în fapt o Hotărâre sinodală și o scrisoare, în originalul în limba greacă și într-o traducere recentă în limba română, publicate în *Fontes Historiae daco-romanae/Izvoarele istoriei românilor,* vol. IV, *Scriitori și acte bizantine sec. IV-XV,* publ. de H. Mihăescu, R. Lăzărescu, N.-Ș. Tanașoca, T. Teoteoi, Ed. Academiei, București, 1982, p. 196-204 (în continuare va fi citat *Fontes*).

[4] *Ibidem.*

[5] *Ibidem.*

[6] *Ibidem.*

Românești era întru-totul îndreptățită. Ea se înscria în cerințele oficiale și în mentalitatea colectivă a oamenilor Evului Mediu. Se impunea ca întotdeauna alături de un monarh, indiferent de rang – împărat, rege, principe etc. – să stea un ierarh de rang corespunzător. Acesta din urmă oficia actul sacralizării, al mirungerii celui încoronat în momentul în care prelua tronul. Astfel, deținătorul puterii laice, temporale, devenea delegatul lui Dumnezeu, pe pământ, uns în fața mulțimii care asista la ceremonie. Era extrem de important ca actul să se efectueze cu fastul cuvenit, cu un ceremonial bine organizat, pentru a-i impresiona pe credincioșii, oameni simpli, veniți din locuințe modeste, care transmiteau de la gură la ureche cele văzute, auzite și reținute. Situația era identică aceleia de la curțile monarhilor din Constantinopol, din Belgrad, din Târnovo etc., precum și cu cea întâlnită în tot apusul Europei[7].

Cum creștinismul la români a fost de sorginte populară, predicat din secolul I p. Chr. de apostolii Andrei și Filip[8], acceptat și preluat de oamenii de rând și ceremonialul mirungerii s-a situat pe aceeași linie. El a fost o componentă religioasă a instituției imperiale romane, însușită în primul rând de mase. De aici, de jos în sus, la români, de la civilizația profunzimilor către vârfuri, a fost admis, cerut și impus acest act, care însoțea primirea tronului. Era o situație deosebită de aceea existentă la vecini – bulgari, unguri, sârbi etc. – dintr-un punct de vedere. Acolo, creștinismul și toate actele dependente de el se transmiseseră de sus în jos, de la monarh la mase, uneori prin forță și cu violență.

Pentru români, legătura cu credința creștină și cu biserica erau profunde, transmise de la o generație la alta, imposibil de șters, chiar în condițiile în care știința scrisului și cititului era extrem de puțin răspândită[9].

Abia de la finele secolului al XII-lea și începutul celui următor au apărut informații scrise, continui, care, cuplate cu cele sporadice, anterioare, au arătat în mod peremptoriu existența creștinismului și a unei biserici la românii din nordul Dunării.

---

[7] Cf. Ferdinant Lot, *La fin du Monde Antique et le début du Moyen Âge*, La Renaissance du Livre, Paris, 1938, p. 345-374; C. C. Giurescu, *Întemeierea mitropoliei Ungro-Vlahiei*, în „Biserica Ortodoxă Română”, LXXVII, 1959, p. 680 și urm.

[8] Cf. Emilian Popescu, *Apostolicitatea creștinismului românesc: Sfinții Apostoli Andrei și Filip în Dobrogea*, în *Creștinismul – sufletul neamului românesc*, ed. Agaton, Făgăraș, 2002, p. 11-24; idem, *L'origine apostolique du christianisme Roumain*, în *Istorie bisericească, misiune creștină și viață culturală, I, De la începuturi până în secolul al XIX-lea*, Editura Arhiepiscopiei Dunării de Jos, Galați, 2009, p. 9-27.

[9] Pentru răspândirea științei scrisului și cititului în Europa Evului Mediu, v. R. Șt. Vergatti, *Populație. Timp. Spațiu. Privire asupra demografiei istorice universale*, Ed. Istros, Brăila, 2003, p. 117 și urm.; pentru spațiul românesc, v. P. P. Panaitescu, *Începuturile și biruința scrisului în limba română*, Ed. Academiei, București, 1965, passim; Ion Gheție, Alexandru Mareș, *Originile scrisului în limba română*, Ed. Științifică și Enciclopedică, București, 1985, passim.

Este bine știut că împăratul român[10] Ioniță-Caloian (1197-1207) din fruntea Imperiului Româno-Bulgar a avut lângă el ierarhi și a purtat o corespondență densă cu un mare pontif, Inocențiu III (1198-1216)[11], care i-a recunoscut titlul și delegarea ca reprezentant al lui Dumnezeu pe pământ[12]. Aceeași situație a fost și pentru urmașii lui Ioniță-Caloian. Și ei au căutat să aibă alături un înalt ierarh, care să le sanctifice ocuparea tronului, indiferent de teritoriul pe care-l preluaseră din Imperiul Româno-Bulgar după asasinarea lui Ioniță-Caloian la Salonic. Cel mai cunoscut succesor al acestuia a fost Boril (1207-1218). El s-a desprins însă de Biserica Catolică, cu pretenții de universalitate, determinând ca în final cea obedientă lui și urmașilor săi să fie declarată rebelă[13].

Despre un alt urmaș al lui Ioniță-Caloian, un Esclas, care stăpânea părți din Banat, fiind în conflict cu Boril[14], cronicarul Henri de Valenciennes a scris că s-a însurat cu o fiică „naturală”[15] a celui de-al doilea împărat latin din Constantinopol, Henri de Hainaut (1205-1216). El și-a păstrat însă credința în ortodoxie. Era firesc. În pofida unei alianțe matrimoniale cu caracter de contract politico-diplomatic, Esclas căuta să se apere prin Biserica Ortodoxă de ofensiva

[10] Cronicarii francezi ai Cruciadei a IV-a, Geoffroy de Villehardouin, Robert de Clari (Cleri), Henri de Valanciennes arată totdeauna că împăratul Ioniță Caloian era român (*li Blakis, blas/blac*); cf. R. Șt. Vergatti (Ciobanu), *Les chroniquers français de la IVe croisade et les roumains de l'aire de la latinité orientale,* în „Nouvelles études d'histoire”, 7/1985, p. 157-176; R. Șt. Vergatti, *Români, Bulgari, Cumani și Tătari la Dunărea de jos în prima jumătate a secolului al XIII-lea,* în „Studii și Materiale de Istorie Medie”, nr. XXI/2003, p. 81-101.

[11] Numit ca laic Lotar, conte de Segni, a devenit papă sub numele de Inocențiu al III-lea; a fost un adevărat papă universal, deoarece a dominat întreaga Europă Occidentală, care atunci era inima lumii; în anul 1210 a înființat Ordinul Franciscanilor, iar în 1215 – Ordinul Dominicanilor, ambele cu sarcina de a înlocui ideea de sihăstrie cu aceea de misiune și predică; sub pontificatul său s-au desfășurat cruciada a IV-a (1202-1204), cruciada anti-maură, terminată prin lupta de la Las Navas de Tolosa (1212), „cruciada” anti-albigenză și s-a pregătit „cruciada copiilor”; în fine, la conciliul de la Laterano (11 noiembrie 1215) a reușit să condamne milenarismul susținut de Gioachino del Fiore (cf. Vintilă Horia, *Dicționarul papilor*, București, 1999, p. 106-109).

[12] Cf. K. R. von Höffler, *Die Walachen als Begrümder des Zweiten bulgarischen Reiches des Asseniden, 1187-1257,* Sitzungsberichte des philos. Historischen Klasse der K. Alad. Der Wissenschtaften, T. 95, 1879, p. 229-245.

[13] Cf. R. Șt. Vergatti (Ciobanu), *Les chroniquers français*..., loc. cit., p. 165 și urm.

[14] Cf. Henri de Valenciennes, *Histoire de l'empereur Henri à la suite de Geoffroy de Villehardouin «La conquete de Constantinople»*, publ. de Natallis de Wailly, Paris, 1882, p. 306-308, § 305.

[15] *Ibidem*. Nu poate fi folosită, din păcate, ediția publicată de dna. Tatiana-Ana Fluieraru (Henri de Valenciennes, *Istorisirea despre împăratul Henric al Constantinopolului,* Editura Muzeului Literaturii Române, București 2015), fiind o îmbinare a unor traduceri în limba franceză contemporană făcute de erudiți. În acest ultim volum nu se redau și versurile originale în limba franceză, astfel încât orice comparație și exegeză a acestei traduceri este imposibilă.

catolicismului[16]. Mai mult, populația din zona stăpânită de Esclas era de confesiune ortodoxă, deci nu accepta confesiunea catolică.

Prin două scrisori, prima din anul 1228[17], a doua din 14 noiembrie 1234[18], pontiful Grigore IX (1227-1241)[19] a amintit existența românilor creștini ortodocși („schismatici") în zona „episcopiei cumane". Cea de-a doua epistolă, adresată principelui co-regent Béla, viitorul rege al Ungariei Béla IV (1235-1270), a evidențiat mânia pontifului împotriva românilor („wolatti")[20]. Aceștia-i disprețuiau pe episcopii și arhiepiscopii „dreptcredincioși" (= catolici) și-i atrăgeau către credința lor de „schismatici" (= ortodocși) pe unii maghiari și pe „teutoni" (=sași), care până atunci locuiseră în Regatul Ungariei. Pontiful mai scria că românii și cei atrași de ei ajungeau la un fapt foarte grav: ascultau de „falșii" lor episcopi și arhiepiscopi[21].

Textul scrisorii pontificale demonstrează pe de o parte existența unei populații românești, dense și bogate, care putea întreține o biserică „schismatică"

---

[16] Cf. R. Șt. Vergatti (Ciobanu), *Les Chroniqueurs*..., loc. cit., p. 169 și urm. O dovadă a încercării de pătrundere a regalității maghiare îmbrăcată în haina prozelitismului catolic o constituie și rezultatele recente ale săpăturilor arheologice efectuate în Mănăstirea de la Igriș (cf. Daniela Tănase, Gábor Bertók, Anita Kocsis, Balázs Major, *The location of Egres Cistercian monastery – Igriș (Timiș County), in the light of recent geophysical research*, în „Ziridava". Studia Archaeologica, 31, 2017, p. 229-240).

[17] Cf. *Documente privitoare la istoria românilor culese de Eudoxiu de Hurmuzaki*, vol. I, 1: 1199-1345, ed. de N. Densușianu, București, 1887, p. 108-109 (în continuare se va cita *Hurmuzaki-Densușianu*); în această primă scrisoare din anul 1228, pontiful se adresează episcopului secuilor, cerându-i să trăiască în pace cu românii, căci „*oare în biserica lui Christos nu s-a întâlnit lupul și cu mielul pe aceeași pășune? De ce nu s-ar întâlni și secuiul cu cumanul și cu valahul*?".

[18] *Hurmuzaki-Densușianu*, I,1, p. 132; *Documenta Romaniae Historica*, D. Relații între țările române, vol. I (1222-1456), Ed. Academiei, București, 1977, doc. nr. 9 din 14 noiembrie 1234, p. 20-21 (în continuare se va cita *DRH*).

[19] Papa Grigore al IX-lea făcea parte din familia conților de Segni, fiind rudă cu Inocențiu al III-lea; s-a remarcat prin lupta împotriva împăratului Frederic al II-lea, încercând să asigure primatul Bisericii; prin bula „Parens scientiarum" a pus bazele organizării Universității din Paris, care a durat, în acea formă, până la revoluția din 1789; tot el a fost cel care a creat fundamentele Inchiziției, încredințând această instituție Ordinului Dominican (cf. Vintilă Horia, *op. cit.*, p. 110-111).

[20] *Hurmuzaki-Densușianu*, vol. I, 1, p. 132; *DRH*, D, vol. I, doc. nr. 9 din 14 noiembrie 1234, p. 20-21.

[21] *DRH*, D, vol. I, doc. nr. 9 din 14 noiembrie 1234, p. 20-21: „*După cum am aflat, în episcopatul cumanilor sunt niște oameni care se numesc români, care, deși după nume se socot creștini, îmbrățișând diferite rituri și obiceiuri într-o singură credință, săvârșesc fapte ce sunt potrivnice acestui nume. Căci, nesocotind biserica romană (catolică, n.n.), primesc toate tainele bisericești, nu de la venerabilul nostru frate episcopul cumanilor, care e diecezan al acelui ținut, ci de la niște pseudoepiscopi, care țin ritul grecilor* (ortodox, n.n.)*, iar unii, atât unguri, cât și teutoni, împreună cu alți dreptcredincioși din regatul Ungariei, trec la dânșii ca să locuiască acolo și astfel, alcătuind un singur popor cu pomeniții români, nesocotindu-l pe acesta, <pe episcopul cumanilor>, primesc sus-numitele taine spre marea indignare a dreptcredinciosilor și spre o mare abatere a credinței creștine.*"

(ortodoxă) și, pe de altă parte, o forță politică importantă aliată cu instituția ecleziastică de rit oriental.

Documentele externe ulterioare, care se referă la viitorul spațiu al Țării Românești, confirmă și întăresc aceste teze.

Astfel, atunci când, în 1241, pământul viitoarei Ungrovlahii a fost străbătut de armatele tătare comandate, acestea au întâlnit aici formațiuni politice românești. Cronicarul persan Răšīd od-Dīn a consemnat că aceștia au fost înfruntați de voievodul român numit Mișelav[22]. O știre similară a consemnat-o cronicarul orășean francez Philippe Mouskée. El a scris că din zona Dunării au sosit „des bonnes nouvelles", în sensul că „le roi de Blaquie" i-a înfrânt pe tătari[23].

Cu toate că nu au putut fi identificați precis conducătorii politici la care se referă cei doi cronicari, știrile oferite de ei fiind vagi, completează lanțul datelor despre organizarea politică a românilor în secolul al XIII-lea și al bisericii acestora.

La 2 iunie 1247, regele Béla IV a semnat o diplomă către Rembald, magistrul ordinului cavalerilor ospitalieri. În ea se pomenesc „*bisericile clădite și care se vor clădi în țările sus-zise*"...[24]. Prin „țările sus-zise" regele a înțeles cnezatele lui Ioan și Farcaș și voievodatele lui Litovoi și Seneslau. Voievodatul lui Seneslau se bucura de un regim aparte, având o autonomie mult mai largă. Așadar și biserica de acolo, actuala zonă Muscel-Argeș, beneficia de un statut aparte. Teza, avansată anterior pe temeiul logicii istorice, se bazează și pe descoperirile arheologice făcute la Curtea de Argeș[25]. Acolo, sub fundațiile Bisericii Domnești cu hramul Sf. Nicolae au fost descoperite vestigiile unei biserici mici, o capelă, cu plan triconc, evident aparținând confesiunii ortodoxe[26]. Prin plan, tehnica de construcție, obiectele de cult și monede se demonstrează că această primă biserică poate fi datată ca existând spre mijlocul secolului al XIII-lea[27], când voievodul Senselau era pomenit în diploma regelui Béla IV.

---

[22] Cf. Aurel Decei, *Invazia tătarilor din 1241/42 în ținuturile noastre după Djāmi' ot-Tevārīkh a lui Făzl ol-lăh Răšīd od-Dīn,* în idem, *Relații româno-orientale,* culegere de studii, Ed. Academiei, București, 1978, p. 193-208.

[23] Cf. R. Șt. Vergatti (Ciobanu), *Știri despre români la Philippe Mouskées, cronicar francez din sec. al XIII-lea*, în „Muzeul Național", III/1976, p. 255, N. 58.

[24] *DRH B, Țara Românească*, vol. I, București, 1966, p. 8.

[25] Cf. Virgil Drăghiceanu, *Curtea Domnească din Argeș. Note istorice și arheologice,* în B.C.M.I, X-XVI București, 1917-1923, p. 52 și urm.; Idem, *Jurnalul săpăturilor din curtea domnească a Argeșului,* în B.C.M.I, X-XVI București, 1917-1923, p. 138; Grigore Ionescu, *Curtea de Argeș. Istoria orașului prin monumentele lui*, Fundația pentru Literatură și Artă „Regele Carol II", București, 1940, p. 13-14; idem, *Istoria arhitecturii în România*, vol. I, București, 1963, p. 125-128; Nicolae Constantinescu, *Curtea de Argeș (1200-1400): Asupra începuturilor Țării Românești*, București, 1984, passim (ultimul autor nu relevă noutăți).

[26] *Ibidem.*

[27] *Ibidem.*

Este foarte probabil, aproape sigur, ca în acea biserică situată lângă reședința voievodului, să fi slujit un ierarh, un arhiepiscop sau un episcop dintre aceia pomeniți în scrisoarea pontifului Grigore IX. Din păcate nu s-a păstrat numele niciunui ierarh din acea epocă de început a Bisericii Ortodoxe din Ungrovlahia.

Existența bisericilor, explicit a preoților români, în spațiul extracarpatic, au consemnat-o izvoarele și în momentul când s-a pomenit participarea megalovlahiților, a românilor, în anul 1259, la acțiunea de ajutorare a lui Mihail al II-lea Anghelos[28]. Tot despre biserici și preoți ai românilor în spațiul carpato-dunăreano-pontic s-a amintit când a fost vorba despre nordul Dobrogei. Am pus astfel problema deoarece în izvoarele externe se precizează că la începutul secolului al XIV-lea, în primii ani ai domniei lui Basarab I Întemeietorul (1310-1352), marile porturi din Dobrogea septentrională și hinterland-urile lor erau integrate în Țara Românească. Astfel, Aboulfedda a scris în „Geografia" sa că în anul 1320 portul Isaccea (Sa'accdji) se găsea în Aloualak[29], adică în Țara Românească. Știrea a fost confirmată pentru anul 1330 de călătorul Ibn Battuta. El s-a referit la același port, precum și la Babadag (Baba-saltîk)[30]. La rândul său, cartograful iudeu Angelino Dulcert sau Doluarte a însemnat pe portulanul lui că în 1339 Vicina se găsea pe malul Dunării, în Țara Românească[31]. În dreptul

---

[28] Cf. *Fontes*, vol. III, *Scriitori bizantini (sec. XI-XIV)*, publ. de Al. Elian, N.-Ș. Tanașoca, București, 1975, p. 442-443.

[29] Cf. *Géographie d'Aboulféda*, traduite de l'arabe, par E. Reinaud, tome 1er et la 2e part.du tome 2e, L'Imprimerie Nationale, Paris, 1847, p. 316.

[30] Cf. *Călători străini despre țările române*, vol. I, îngrij. de Maria Holban, București, 1968, p. 4-8.

[31] Cf. portulanul lui Dulcert, în Adolf Erik Nørdenskjold, *Periplus – The early history of charts and sailing directions*, New York, 1962, pl. IX; *Sea charts of the early explorers, 13th to 17th century*, publ. de Michel Mollat du Jourdin, Monique de La Ronciére, Marie-Madeleine Azard, Isabelle Raynaud-Nguyen, Marie-Antoinette Vannereau, Fribourg, 1984, p. 15; nu împărtășesc opinia lui Raymond Beazley care crede că Dulcert și Dalorto ar fi doi autori deosebiți doar pentru că pe portulane se remarcă unele detalii nesemnificative care nu coincid (cf. Raymond Beazley, *The Dawn of Modern Geography*, vol. III, New York, 1949, p. 522); A. E. Nørdenskjold, *Periplus. An Essay of the Early History of Charts and Sailing Directions*, transl. by Francis A. Bather, Stockholm, 1897, retip. Burt. Franklin, New York, 1962, p. 33; a se vedea și hărțile lui Pietro Visconti (1318 și 1320) în *ibidem*, pl. VI (IX); harta lui Marino Sanudo (*Ibidem*, pl. XIII; reprodusă și în *Călători străini despre țările române*, vol. I, ed. cit., p. 69); o mare asemănare cu ele se constată în portulanul creat de Perrino Vesconte (1327) – și aici apare denumirea de „*flume(n) de Vicina v(e)l Danubiu(m) vel danoia*" (cf. N. Grămadă, *Vicina, isvoare cartografice. Originea numelui. Identificarea orașului,* extras din „Codrul Cosminului", Cernăuți, 1925, p. 8); G. I. Brătianu, *Recherches sur Vicina et Cetatea Albă*, București, 1935, p. 63. Privind prin prisma ultimelor cercetări arheologice făcute la Isaccea și a descoperirilor numismatice din același port și din hinterland-ul lui, mai bogate ca în tot restul Dobrogei (cf. Gh. Mănucu Adameșteanu, *Cronica descoperirilor monetare din Județul Tulcea (Sec. IX-XIII)*, în „Peuce", s.n., IX (2011), p. 513-522), personal înclin către localizarea Vicinei în portul Isaccea (pentru opinia contrară, v. *Silvia Baraschi,* Izvoare scrise privind așezările de pe malul drept al Dunării, secolele XI-XIV*, în „Studii.*

portului, pe malul opus al fluviului Dunării, malul nordic, cartograful a pus semnul de *tamgha*, ceea ce însemna că acolo era hotarul stăpânirii hanilor tătari, loc de unde se percepea vamă[32].

În fine, mai amintesc *Düstürname*-ul dedicat lui Umur beg din Aydin. În el se arată că în anii 1337-1338 în Delta Dunării și în jurul orașului Chilia locuiau mulți „kiafiri”. Termenul, întâlnit și la turcii otomani în forma „ghiauri”, îi arată clar pe creștini, adică pe români[33].

Existența unei numeroase populații românești în zona din jurul portului Vicina explică motivele deteminante pentru care patriarhia oecumenică din Constantinopol a creat, către mijlocul secolului al XIII-lea, o episcopie ortodoxă acolo[34]. Puțin mai târziu, în timpul domniei basileului restaurator Mihail al VIII-lea Paleologul (1261-1282)[35], biserica din Vicina a fost ridicată la rangul de

---

Revista de Istorie”, an 34 (1981), nr. 2, p. 311-346, aici p. 336). Pentru Isaccea, a se vedea și recentele lucrări Gh. Mănucu-Adameșteanu, *Monede bizantine descoperite la Isaccea, județul Tulcea, secolele IX-XI,* Partea I – Text, Ed. Mistral Info Media, București, 2017, p. 147-157 – care analizează nu doar descoperirile numismatice, ci toate descoperirile arheologice privind Noviodunum lângă Isaccea = Vicina; idem, *Monede bizantine descoperite la Păcuiul lui Soare, județul Constanța, secolele IX-XIV*, Ed. Mistral Info Media, București, 2017, p. 120-124 – analizează imposibilitatea identificării Vicinei cu Păcuiul lui Soare. Ultimele publicații confirmă deci punctul de vedere exprimat în anul 1973 de R. Florescu, R. Șt. Ciobanu (Vergatti), *Problema stăpânirii bizantine în nordul Dobrogei în sec. IX-XI*, în „Pontica” 5 (1972), p. 381-400, adică Vicina = Isaccea; pentru unele dintre ultimele cercetări asupra Isaccei, v. și A. Stănică, *Cercetările arheologice preventive de la Isaccea-Noviodunum (TPF). Campania 2014*, comunicare științifică la Pontica 2015; rezultatele preliminare ale cercetărilor arheologice efectuate la Isaccea au fost publicate în: Florin George Topoleanu, Aurel Daniel Stănică și col., *18. Isaccea, Jud. Tulcea (Noviodunum). Punct: Cetate, Sector: Sud-Est,* în *Cronica Cercetărilor Arheologice din România, 2016, Campania 2015, a L-a Sesiune Națională de Rapoarte Arheologice*, Târgu-Jiu, 26-28 mai 2016, p. 36-39; rezumatul descoperirilor arheologice privind Isaccea, în Gh. Mănucu-Adameșteanu, *Mondede bizantine descoperite la Isaccea, județul Tulcea, secolele IX-XI,* Partea I – Text, ed. cit., 2017, p. 140-157.

32 Cf. G. Brătianu, *Recherches sur Vicina et Cetatea Albă*, București, 1935, p. 63; *Tamgha*-ua era un semn care indica în lumea mongolă proprietatea (cf. Imre Báski, *Tamgas and names (a contribution to the tatar ethnogenesis),* în vol. *Tătarii în istorie și în lume,* coord. Științific Tahsin Gemil, Ed. Kriterion, București, 2003, p. 39-66).

33 Cf. Paul Lemerle, *L'Emirat d'Aydin, Byzance et l'Occident. Recherches sur la geste d'Umur Pacha,* Paris, 1957, passim; Maria Matilda Alexandrescu-Dersca Bulgaru, *L'expedition d'Umur Beg d'Aydin aux bouches du Danube (1337 ou 1338)*, în „Studia et acta orientalia”, II (1960), p. 3-23.

34 Cf. P. Ș. Năsturel, *Les fastes episcopaux de la Métropolie de Vicina*, în „Byzantinische-neugriechischen Jahrbücher”, Internationales Vissenschaftliches Organ – Athen, 21, (1971-1974), 1976, p. 33-46; R. Șt. Vergatti (Ciobanu), *Evoluția, rolul și însemnătatea mitropoliei din Vicina*, în „Peuce”, VI, Tulcea, 1977, p. 233-242; M. Păcurariu, *Istoria Bisericii Ortodoxe Române,* vol. I, ed. I.B.M.B.O.R., București, 1980, p. 220-222.

35 Pentru tratarea sintetică a domniei lui Mihail VIII Paleologul, v. G. Ostrogorski, *Histoire de l'État Byzantin,* Paris, 1969, p. 471-489 și notele aferente.

arhiepiscopie și apoi la cel de mitropolie[36]. După cum a demonstrat Denise Papachrysantou, între secolele al XIII-lea și al XV-lea termenii de *episcopie*, *arhiepiscopie* și *mitropolie* se confundau și se suprapuneau[37]. Ca atare, pentru așezămintele bisericești pot fi făcute departajări de rang doar după funcțiile îndeplinite[38]. Deci pot să mențin punctul de vedere exprimat anterior: biserica din Vicina a fost ridicată la rangul de mitropolie în ultimii ani ai domniei basileului Mihail al VIII-lea Paleologul[39].

Fiind situată pe malul Dunării, într-un port, mitropolia din Vicina își întindea autoritatea pe o arie largă, cuprinzând și credincioșii ortodocși din Țara Românească. M-am referit la această biserică deoarece, în apropierea hotarelor Țării Românești, numai mitropolia din Vicina era sufragantă față de patriarhia din Constantinopol, în timp ce toate celelalte patriarhii – cea din Pecs, cea din Ohrida, cea din Târnovo[40] - se autoproclamaseră a avea acel rang. Ca atare, ele erau socotite rebele față de Patriarhia din Constantinopol. Dar dacă din punct de vedere bisericesc aici se impunea autoritatea confesiunii ortodoxe, sub aspect politic teritoriul aparținea Țării Românești, ai cărei domni erau de aceeași credință.

Urmărirea evoluției politice din viitorul spațiu al Țării Românești a fost paralelă cu aceea a mitropoliei din Vicina. La mijlocul secolului al XIII-lea, când a apărut Seneslau, la Vicina exista episcopie. La finele aceluiași veac, între 1280-1285, în perioada când Litovoi și fratele său Barbat s-au ridicat împotriva regalității maghiare[41], în Vicina a apărut mitropolia[42]. În fine, în primii ani ai domniei lui Basarab I Întemeietorul (1310-1352), mitropolia din Vicina și-a putut extinde autoritatea și asupra teritoriilor Țării Românești. Îmi întemeiez afirmația pe cele relatate de Georgios Pachimeres. Diaconul de la Sf. Sofia, când a descris incidentul dintre basileul Andronic II și patriarhul oecumenic Ioan XII Kosma, moment în care s-a încercat depunerea ierarhului, a accentuat înfrângerea deținătorului puterii temporale și retragerea lui. S-a consemnat că la scenă a asistat și mitropolitul Luca din Vicina[43]. Apoi la sinodul din 1304-1305 și la acela din 1305-1306 a participat și mitropolitul Luca din Vicina. Atunci a

---

[36] Cf. R. Șt. Vergatti (Ciobanu), *Evoluția, rolul și însemnătatea mitropoliei din Vicina*..., loc. cit., p. 235 și urm.
[37] Cf. Denise Papachrysantou, *Hiérissos métropole ephémère au XIVe siècle* în „Travaux et memoires”, Paris, 4/1970, p. 395-410, aici p. 405, n. 79.
[38] *Ibidem*.
[39] R. Șt. Vergatti (Ciobanu), *Evoluția, rolul și însemnătatea mitropoliei din Vicina*..., loc. cit., p. 236.
[40] Cf. G. Ostrogorski, *op. cit*., p. 558.
[41] Cf. *Istoria României*, vol. II, București, 1960, p. 148.
[42] Cf. R. Șt. Vergatti (Ciobanu), *Evoluția, rolul și însemnătatea mitropoliei din Vicina*..., loc. cit., p. 240; primul mitropolit al Vicinei a fost Theodoros (cf. V. Laurent, *Les signataires du second concile des Blakhernes (étè 1285*), în „Echos d’Orient”, 26/1972, p. 145.
[43] Cf. *Fontes*, vol. III, ed. cit., p. 451-453.

fost excomunicat Ioan Drimys[44]. Cu acel prilej, au fost pomeniți și aliații lui: amalecitanii (turcii), catalanii (italienii) și „cei care locuiesc pe Istru” (desigur, valahii).[45]

După cum a remarcat Vitalien Laurent, referirea la cei care locuiesc pe Dunăre reprezintă prima mențiune din literatura bizantină unde apar românii ca putere politică autonomă. Formularea l-a îndemnat pe erudit să considere că bizantinii se refereau probabil la abia apărutul stat al românilor, unde păstorea religios mitropolitul din Vicina[46]. Puterea mitropolitului Luca se datora și marilor venituri bănești pe care le avea. În anul 1304 el primea 800 hiperperi aur pe an. Suma era imensă. Ea a trezit invidia patriarhului oecumenic Athanasie, care a menționat în scrierile sale că acesta era un venit excepțional[47]. Puterea și bogăția ierarhului din portul dunărean s-au datorat în primul rând vieții înfloritoare a orășenilor care făceau afaceri mai mari ca toate celelalte emporii genoveze de pe litoralul Mării Negre[48]. Bogăția locuitorilor Vicinei, capabili de a angaja o gardă de 1.000 mercenari tătari, comandați de „milliaris”-ul Argun[49], s-a datorat și poziției geografice. Atunci în Delta Dunării se întâlneau drumurile ce uneau orașele hanseatice din zona Lemberg cu constelația coloniilor genoveze, cu marile drumuri ale mătăsii[50].

---

[44] Cf. V. Laurent, *Les regestes des actes du Patriarcat de Constantinople, I, Les Actes des patriarches. Fasc. IV. Les regestes des 1208 à 1309,* Institut français d'études byzantines, Paris, 1971, p. 429-431, N. 1636.
[45] *Ibidem.*
[46] Cf. Vitalien Laurent, *Les regestes des actes du Patriarcat de Constantinople, I. Les actes des Patriarches, fasc. IV Les regestes des 1208 à 1309,* ed. cit., p. 430; Pierre Ș. Năsturel, *Les fastes episcopaux de la Métropole de Vicina*, loc. cit. p. 33-42; Alice-Mary Maffry Talbot, (ed.), *The Correspondence of Athanasius I, Patriarch of Constantinople. Letters to the Emperor Andronicus II, Members of Imperial Family, and Officials*, Dumbarton Oaks Texts III: Corpus Fontium Historiae Byantinae, VII, Dumbarton Oaks Center for Byzantine Studies, Washington, 1975, p. 407-408. Acest punct de vedere conduce la o anterioritate de circa 50 ani a mențiunii românilor ca putere politică, față de cele scrise de basileul Ioan VI Cantacuzino, care folosește termenul de ungro-vlahi (=vlahii de lângă Ungaria) în *Cronica* sa (Cf. *Fontes..*, vol. III, ed. cit., p. 482).
[47] Cf. Rodolphe Guilland, *Correspondence inedit d'Athanase patriarche de Constantinople (1289-1293; 1304-1310),* în *Melanges Charles Diehl [allocutions prononcées le 14 décembre 1930]*, tome I, Leroux, Paris, 1930, p. 132; V. Laurent, *Les regestes des actes du Patriarcat de Constantinople*, I, fasc. IV *Les regestes des 1208 à 1309*, ed. cit., p. 401-403, No. 1613; P. Ș. Năsturel, *Les fastes episcopaux*, loc. cit., p. 35-37, 41; Alice-Mary Maffry Talbot (ed.), *The Correspondence of Athanasius I, Patriarch of Constantinople. Letters to the Emperor Andronicus II, Members of Imperial Family, and Officials*, ed. cit., p. 407-408; Radu Ștefan Vergatti (Ciobanu), *Evoluția, rolul și însemnătatea mitropoliei ortodoxe din Vicina,* în „Peuce", VI/1977, p. 239-332; Scrisoarea patriarhului Athanasios I în această problemă în *Fontes*, IV, p. 141/142.
[48] Cf. G. Brătianu, *op. cit.*, passim.
[49] Cf. C. Andreescu, *Așezări franciscane la Dunăre și Marea Neagră în secolele al XIII-lea și al XIV-lea*, în „Cercetări istorice”, VIII (2), Iași, 1935, p. 145.
[50] Cf. R. Șt. Vergatti, *I Genovesi e la civilta' portuale della Dobrogea della meta' del Duecento fino alla fine del Trecento,* în *L'Italia e l'Europa Centro-Orientale attraverso i secoli. Miscellanea*

Desigur că în acele condiții au fost stabilite bune raporturi cu domnii Țării Românești. Ei înțelegeau să se alieze mitropolitului din Vicina, susținut de populația de confesiune ortodoxă. Pentru a fi acceptați pe tron prin legile cutumiare, nescrise, dar extrem de puternice, domnii Țării Românești trebuiau să fie creştini de confesiune ortodoxă, sanctificați de biserică. Încercările de impunere a confesiunii catolice în Țara Românească nu au avut succes[51]. De la începutul domniei sale, Basarab I Întemeietorul, ca și tatăl său Tocomer/Tihomir, au fost menționați în documente oficiale drept „schismatici". Folosirea acestui calificativ în cancelaria regală a Ungariei arată, pentru tată și fiu, că ocupanții tronului de la Curtea de Argeș erau creștini de confesiune ortodoxă[52]. Voievodul Țării Românești Basarab I, în anul 1322 a căsătorit-o pe fiica sa Teodora/Teofana cu țareviciul Ivanco, fiul țarului Mihail din Târnovo. Evident și părinții și cei doi tineri erau creștini de confesiune ortodoxă. În caz contrar, cronicarul ar fi consemnat o abatere de la situația normală.

La 1 februarie 1327 pontiful Ioan XXII[53] a trimis o scrisoare prin care cerea sprijin pentru inchizitorii din ordinul dominican care acționau în regiune. El s-a adresat regelui Ungariei Carol Robert și marilor demnitari ai Regatului, precum și lui Thomas Szecséni, voievodul Transilvaniei, lui Salomon, comitele Brașovului, lui Mihail, comite al secuilor, lui Mikch, banul Slavoniei și lui

di studi di storia politico-diplomatica e culturale, publ. de Museo di Brăila, Istituto Romeno di cultura e ricerca umanistica di Venezia, Brăila – Venezia, 2004, p. 29-39; Termenul de „Seidenstrasse" (Drumul Mătăsii) este un termen pus în circulație în anul 1877 de geograful german Ferdinand von Richthofen, în *Über die zentralalsiatischen Seidenstrasse bis zum 2. Jh. n. Chre, V*erhandlungen der Gessellschaft für Erdkunde zu Berlin, 1877, p. 96-122; el a definit astfel căile care uneau Europa cu Asia. Drumurile Mătăsii, o împletire de căi comerciale, legau zona Levantului cu cea a litoralului Oceanului Pacific din dreptul Imperiului Chinez; deci, prin Drumul Mătăsii trebuie să înțelegem și să întrebuințăm de fapt un plural – drumurile mătăsii – deoarece acestea au fost numeroase, din antichitate până în zilele noastre. Pentru importanța „drumurilor mătăsii" și bibliografia asupra problematicii, v. și Virgil Ciocâltan, *Mongolii și Marea Neagră în secolele XIII-XIV*, București, 1998, passim; Victor Spinei, *The Great Migrations in the East and South East of Europe from the Ninth to the Thirteenth Century*, Brăila, 2003, p. 346-356; Peter Frankopan, *The Silk Roads: A New History of the World,* Bloomsburry Publishing, London, 2015, passim.

[51] Cf. Pavel Chihaia, *Din cetățile de scaun ale Țării Românești*, București, 1974, p. 213-214; idem, *Despre biserica domnească din Curtea de Argeş și confesiunea primilor voievozi ai Țării Românești*, în *Tradiții răsăritene și influențe occidentale în Țara Românească*, București, 1993, p. 30-41; C. Rezachevici, *Cronologia critică a domnilor din Țara Românească și Moldova, a. 1324-1881, I, secolele XIV-XVI*, București, 2001, p. 71.

[52] Cf. hrisovul din 26 noiembrie 1332 unde este scris: „*in terra Transalpina per Bazarab, filium Thocomerii scismaticum" (*Cf. Hurmuzaki-Densușianu, I/1, ed.cit., p. 625; Gy. Györffy, *Adatok a románok XIII.századi történetéhez és a román állam Kezdeteihez*, în „Történelmi Szemle", 7 (1964), p. 555; *DRH, D.*, volumul I, ed. cit., doc. nr. 25, p. 49-52; István Vásáry, *Cumans and Tatars: Oriental Military in the Pre-Ottoman Balcans, 1185-1365*, Cambridge University Press, Cambridge, 2005, p. 152.

[53] Cf. Hurmuzaki-Densușianu, I, 1, p. 601.

Basarab, voievodul transalpin Lui Basarab, pontiful Ioan XXII i s-a adresat folosind formula „*dilecto filio nobili vir Bassaras woiwode transalpino*”[54]. Aceste cuvinte au fost interpretate exagerat față de înțelesul lor real[55]. S-a afirmat că ele ar indica îmbrățișarea confesiunii catolice de către Basarabi[56]. În realitate, ele reprezintă o simplă formulă de politețe, clară pentru cine cunoaște limbajul diplomatic al Evului Mediu. Ea era folosită de pontifi și de ierarhi când se adresau unui monarh sau unui nobil de rang înalt. În acea societate a aparențelor, cuvintele elegante căutau să înșele, să ascundă gândurile și intențiile reale.

Documentele care au urmat luptei de la 9-12 noiembrie 1330, (nedrept numită de la Posada[57]) îl numesc constant pe Basarab „*principe român*”, „*necredincios*”, „*schismatic*”. Aceste calificative care însoțesc numele lui Basarab Întemeietorul arată de fapt furia înfrântului care nu a reușit să cucerească rezidența domnească din Curtea de Argeș, nu a putut să-l supună pe domnul Țării Românești și a suferit o gravă înfrângere în Valahia[58].

În anul 1345 mai multe scrisori papale, expediate prin intermediul ordinului franciscan au fost reținute de noul rege al Ungariei, Ludovic cel Mare (1342-1382), deși acestea erau adresate principelui co-regent Nicolae Alexandru, fiul lui Basarab I. Acțiunea regelui l-a supărat pe principele român. A socotit că a fost insultat. El acceptase căsătoria – contract politic și matrimonial – cu o catolică, doamna Clara. Aceasta a încercat să creeze un centru catolic la Câmpulung, unde locuiau, din secolul al XIII-lea, și coloniști transilvăneni[59]. Însă de fapt, doamna Clara a trebuit să recurgă la o dispensă specială, primind dreptul de a avea un altar mobil și posibilitatea de a se ruga acolo unde biserica catolică nu permitea[60]. Ca atare, nu a reușit în demersul ei de creare a centrului catolic câtă vreme avea nevoie de altar mobil. În plus, această alianță matrimonială, cu caracter de contract politic, a constituit una dintre cauzele care

---

[54] *DRH*, D, I, doc.nr. 17, p. 39-40.

[55] Cf. Daniel Barbu, *Sur le double nom du prince de Valachie Nicolas-Alexandre*, în „Revue Roumaine d’Histoire”, tome XXV, No. 4, octobre-décembre 1986, p. 287-300.

[56] *Ibidem*; Neagu Djuvara, *Thocomerius-Negru Vodă. Un voivod de origine cumană la începuturile Țării Românești. Cum a purces întemeierea primului stat medieval românesc dinainte de „descălecătoare” și până la așezarea Mitropoliei Ungrovlahiei la Argeș. Noi interpretări*, ed. a II-a, revăzută și adăugită, București, 2007, passim; idem, *O scurtă istorie a românilor povestită celor tineri*, ed. I, București, 1999, p. 44 și urm.

[57] Cf. C. C. Giurescu, *Probleme conroversate în istoriografia română*, Ed. Albatros, București, 1977, p. 157-162.

[58] După victoria obținută de Basarab, ajutat de trupele de călăreți tătari trimise de aliatul său, marele han tătar Öz Beg, voievodul a reacționat violent și a pustiit sudul Transilvaniei în 1331-1333 (Cf. Berrtold Spuler, *Die Goldene Horde: Die Mongolen in Rußland 1223-1502,* ed. 1, Harrassowitz, Leipzig, 1943, p. 97; Al. Gonța, *Românii și Hoarda de Aur 1241-1502*, Jon Dumitru Verlag, München, 1983, p. 109.

[59] Cf. *Hurmuzaki-Densușianu*, vol. I, partea a II-a, București, 1890, p. 159.

[60] Cf. Șt. Pascu, *Contribuțiuni documentare la istoria Românilor în secolele XIII și XIV*, Tipografia „Cartea Românească din Cluj”, Sibiu, 1944, p. 37, 181-182).

l-a determinat, în anul 1345, pe legatul papal din regatul angevin să emită o circulară de interdicție a căsătoriilor dintre catolici și ortodocși[61].

Ca urmare, Nicolae Alexandru s-a îndreptat către Curtea de Argeș. Acolo, împreună cu tatăl său, a început construirea bisericii cu hramul Sf. Nicolae. După bizantinistul Charles Diehl edificiul a reprezentat cea mai mare biserică ortodoxă ridicată în secolul al XIV-lea în sud-estul Europei[62]. Planul – cruce greacă înscrisă[63] – arată clar că a fost destinată ceremonialului de rang aulic. Atât planul cât și modul de construire a monumentului de cult demonstrează peremptoriu că meșterul constructor a fost, foarte probabil, adus din Constantinopol sau din zona celor formați în școala constantinopolitană[64]. Cauzele care au determinat domnii din Țara Românească să ridice biserica domnească cu hramul Sf. Nicolae în Curtea de Argeș sunt clare. În reședinta domnească din Câmpulung Muscel era un centru al coloniștilor sași catolici, pe care-i întărea doamna Clara, atunci ctitoră a Cloașterului[65]. Acei coloniști, situați în marginea așezării românești își ridicaseră propria lor biserică cu hramul Sf. Iacob, numită de localnici Bărăția, sau a „baraților”, de la rasa călugărilor din ordinul Dominican, brăzdată de dungi. Catolicii, practicând atunci misiunea pentru convertirea la confesiunea lor, ar fi putut face oarecare rău confesiunii ortodoxe, provocând întârzierea construirii marii biserici domnești de către domnul Basarab I Întemeietorul și fiul său Nicolae Alexandru.

Nu era aceeași situație în Curtea de Argeș. Acolo ortodoxia era mult mai puternică[66].

Așadar, primii domni din neamul Basarabilor s-au orientat mai mult către acel oraș. Au făcut-o, mai ales că analiza actelor maghiare demonstrează că orașul Curtea de Argeș nu a fost distrus în anul 1330[67]. Dacă ar fi fost distrus, ar fi fost un motiv determinant pentru domnii români și pentru curtea lor să plece spre Câmpulung[68]. S-ar putea să fi mers și acolo datorită caracterului itinerant al domniei. Dacă se analizează planul primei biserici din curtea domnească aflată în Câmpulung Muscel se remarcă ușor că aceasta avea caracterul unei capele,

---

[61] Cf. Wilhelm de *Vries*, *Die Papste von Avignon und der christliche Osten, în* „Orientalia Christiana Periodica”, XXX (*1964*), p. 83-128, aici p. 98-99.

[62] Cf. Charles Diehl, *Manuel d'art byzantin*, vol. I, 2. éd., rev. et augmentée, Paris, 1925, p. 438.

[63] Cf. Grigore Ionescu, *Istoria arhitecturii în România*, vol. I, ed. cit., p. 127-128.

[64] *Ibidem.*

[65] Cf. Pavel Chihaia, *Din cetățile de scaun*, ed. cit., p. 195 și urm.

[66] *Ibidem.*

[67] Cf. Gy. Györffy, op. cit., loc. cit., p. 555; Maria Holban, *Din cronica relațiilor româno-ungare în secolele XIII-XIV*, Ed. Academiei, București, 1981, p. 114-115; R. Șt. Vergatti, *Documente maghiare despre lupta dintre domnul român Basarab I Întemeietorul și regele Ungariei Charles Robert d'Anjou (9 – 12 noiembrie 1330)*, în *Omagiu istoricului Florin Constantiniu*, Focșani, 2003, p. 22-40.

[68] Această idee este susținută de Mircea Păcurariu, *Istoria Bisericii Ortodoxe Române*, vol. I, ed. cit., p. 240; C. Rezachevici, *op. cit.*, p. 72.

pentru slujbe obișnuite. În niciun caz nu era destinată pentru oficierea unor slujbe cu caracter aulic, unde trebuia să slujească un înalt ierarh, cu rang de episcop/arhiepiscop/mitropolit. Este o considerație de care nu s-a ținut seama când s-a discutat locul unde a venit mitropolitul Iachint din Vicina. La Curtea de Argeș, Biserica Domnească nu numai că avea planul în cruce greacă înscrisă, dar era de mari proporții: dreptunghiul în care se înscrie măsoară 14,55 x 23,50 m, iar înălțimea până la vârful acoperișului turlei depășește 23 m[69]. Totodată, naosul măsoară 11,80 x 12,40 m[70].

Aceasta demonstrează că, ab initio, construcția a fost destinată slujbei oficiate de un înalt ierarh, în fața unui număr mare de credincioși.

În afara acestor argumente pledante pentru venirea lui Iacint din primul moment la Curtea de Argeș, mai există și alte elemente care susțin aceeași teză.

Este semnificativă în acest sens inscripția de pe peretele de nord al naosului, săpată cu un cui, de un zidar, în tencuiala umedă: „*Vleat 6860 na Dlăgopuli prăstavisea velikăi Basaraba voivoda*”[71]. Cuvintele din această inscripție arată clar că în acel moment edificiul era „la roșu”, iar meșterul a săpat scrisul în mortarul umed al monumentului aflat în plin proces de tencuire, operație ce va fi continuată de Nicolae Alexandru. Evident, domnul Țării Românești pregătea noua biserică pentru aducerea mitropolitului de la Vicina la curtea sa. Cum relațiile cu el și cu patriarhia oecumenică de la Constantinopol erau bune, domnul de la Curtea de Argeș a profitat de starea de „itinerant” a lui Iachint și i-a oferit adăpost. Din corespondența cu patriarhul Calist I, rezultă că anterior anului 1359 Iacint se afla la Curtea de Argeș[72].

Domnul Nicolae Alexandru, cu acordul și sprijinul lui Iacint, a adresat mai multe scrisori sinodului și patriarhiei pentru a fi ***mutat*** sediul mitropoliei de la Vicina la Curtea de Argeș[73]. Momentul era deosebit, deoarece ortodoxia era un scut puternic pentru apărarea Țării Românești. Atunci era amenințată din nou de ofensiva Regatului Ungariei, care acționa politic sub aparenta protecție a misionarismului catolic practicat de Ordinul Franciscan, extrem de activ în secolul al XIV-lea în sud-estul Europei. În virtutea existenței instituției cezaro-papismului, s-a cerut și acordul basileului Ioan al V-lea Paleologul[74].

---

[69] Cf. Charles Diehl, *Manuel d'art byzantin*, vol. cit., ed. cit., p. 438 arată proporțiile altor biserici construite în aceeași epocă; toate sunt mai mici: Budrum-djami, Killisse-Djami, Fecioara Pammakaristos din Constantinopol, Kazandjilar-Djami (Theotocos) și Yacub pașa-Djami (Sf. Caterina) din Salonic au o suprafață între 9 și 10 m; actuala Zeyrek Geamii, fosta Biserică a Pantocratorului din Constantinopol, are un naos în suprafață de 16x16 m.

[70] Cf. Grigore Ionescu, *Istoria arhitecturii în România*, vol. cit., ed. cit., p. 128.

[71] „În anul 6860 (1352) la Câmpulung a murit marele Basarab voievod” (cf. G. Ionescu, *op. cit.*, vol. cit., p. 127, N. 1, care se referă la datarea monumentului).

[72] Cf. *Fontes*, vol. IV, ed. cit., p. 202-203.

[73] *Ibidem*.

[74] *Ibidem*.

Era firesc să se fi procedat astfel, deoarece se știa că el ducea o politică eclesiastică duplicitară: era în relații excelente cu papalitatea, ajungând chiar până la convertirea personală la catolicism[75].

Așadar, mutarea scaunului mitropolitan de la Vicina la Argeș era o problemă complexă de geopolitică medievală. Practic, în lupta pentru stăpânirea eclesiastică a teritoriului, se înfruntau două civilizații, două mentalități deosebite: cea a orientului – Biserica Ortodoxă și cea a occidentului – Biserica Catolică. Menționarea în cele două scrisori, cea sinodală și cea a patriarhului, a acordului basileului a fost extrem de însemnată, deoarece el era singurul descendent direct al puterii universale antice, Imperiul Roman. Acest acord al basileului a putut să determine înscrierea în corespondență pentru Iacint a termenului de *hypertimos*[76].

Mutarea sediului mitropolitan la Curtea de Argeș, cu care Vicina era în legătură cel puțin din timpul mitropolitului Luca de Vicina, s-a făcut condiționat. Patriarhul oecumenic Calist I îi preciza domnului român „*...ție-ți rămâne deci de acum încolo să te gândești să-ți îndeplinești făgăduiala, adică domnia ta, copiii, moștenitorii și urmașii tăi să alcătuiască o scrisoare cu jurăminte, întărită din toate părțile, care să conțină expres faptul că după moartea acestui arhiereu al vostru întreaga domnie și stăpânire a Ungrovlahiei să se afle în subordinea preasfintei mari biserici a lui Dumnezeu de la noi și de către aceasta să se hirotonisească arhiereu prin vot sinodal, după cum este obiceiul și rânduiala*”[77].

Cuvintele din scrisoare sunt clare. Se impunea ca orice mitropolit nou al Țării Românești să fie ales și numit de sinodul patriarhiei oecumenice.

Mitropolitul a toată Ungrovlahia avea dreptul și obligația să confirme „*anagnoști*[78] *pe tot cuprinsul eparhiei și enoriei sale, promovând subdiaconi și diaconi și hirotonisind preoți, luând totodată în mâna sa și toate osebitele drepturi de orice fel care țin de aceasta*”[79].

---

[75] Cf. Oskar Halecki, *Un empereur de Byzance à Rome. Vingt ans de travail pour l'union des Eglises et pour la défense de l'Empire d'Orient*, 1355-1375, Warszawa, 1930, p. 205; G. Ostrogorski, op. cit., p. 561.

[76] Termenul *Hypertimos* s-ar traduce în limba română prin „prea cinstit"; în realitate, el indică un rang bisericesc ortodox extrem de înalt, de mitropolit, fără a mai permiterea de a se ajunge la confuziile cu episcopul sau arhiepiscopul; acest titlu a căpătat înțelesul de rang mitropolitan în timpul Paleologilor, deoarece anterior era un titlu acordat laicilor; se pare că primul care a deținut acest titlu a fost Mihail Psellos (cf. Apostolos Karpozilos, *When did Michael Psellus die? The evidence of Dioptra*, în „Byzantinische Zeitschrift", Vol. 96, No. 2, April 2003, p. 671-677).

[77] *Fontes*, vol. IV, ed. cit., p. 202-203.

[78] *Anagnoștii* îi desemnează pe clericii din Biserica de rit răsăritean care citeau cu voce tare textele la Liturghie.

[79] Cf. *Fontes*, vol. cit., p. 200-201.

Înaltul ierarh al Țării Românești avea un drept foarte important: dreptul la un loc în *synthronon*[80] și, ca atare, se impunea tuturor celor de pe teritoriul Ungrovlahiei să-i dea ascultare.

Sinodul și patriarhia oecumenică au cerut domnului, implicit mitropolitului, să „*respingă adunările ereticilor și dogmele străinilor și din alte locuri*"[81].

Acest ansamblu de precizări, condiționări și obligații pentru domn și mitropolit, pentru urmașii la tron, demonstrează că actul mutării sediului mitropoliei de la Vicina la Curtea de Argeș s-a făcut cu multă chibzuință.

Domnia Țării Românești, atunci, dădea un statut de jure mitropolitului din Vicina care, de facto, era de mult timp în legătură și rezida la curtea Basarabilor. Oferirea unui sediu nou oficial pentru mitropolie și mitropolit se făcea în condițiile când se vedea că această alianță tron-altar era absolut necesară pentru apărarea românilor și a statului lor. De fapt, s-a folosit modelul bizantin, al cezaro-papismului, pentru a se recunoaște ponderea Ungrovlahiei pe plan internațional. Recunoașterea mutării de jure în anul 1359 a Mitropoliei Ungrovlahiei de la Vicina la Curtea de Argeș, cu sediul în această cea mai mare biserică din sud-estul Europei de atunci – Domneasca Mare cu hramul Sf. Nicolae – a întărit puterea și prestigiul domniei Țării Românești pe de o parte în raport cu Imperiul Bizantin și cu patriarhia oecumenică, pe de alta în raport cu statele ortodoxe din sud-estul și estul continentului. Ierarhul aflat lângă domn, cu rang de *Hypertimos* – nu mai permitea să se facă vreo confuzie cu episcopii sau arhiepiscopii obișnuiți, mai ales că aceștia din urmă nu aveau un loc în synthtronon. Astfel s-a dat mult mai multă greutate, practic cea cuvenită, instituției eclesiastice din Curtea de Argeș și din Ungrovlahia.

Dealtfel, prin construcția marii biserici domnești din Curtea de Argeș s-a respectat decizia sinodului din anul 343 de la Serdica (Sofia). Acolo, conciliul celor circa 170 de ierarhi prezenți a hotărât ca, în cazul înființării unei mitropolii, aceasta să se realizeze doar dacă în zona respectivă exista o populație numeroasă de credincioși. În afară de această prevedere, prin canonul 6 (VI) al hotărârii sinodale de la Serdica, s-a dispus ca un mitropolit sau un episcop/arhiepiscop să fie numit într-un sediu numai dacă acolo i se puteau satisface necesitățile unei reprezentări și ale unui trai plin de opulență.

Astfel se respecta dorința de magnificiență a ierarhilor greci, înscrisă în canonul VI B al sindoului din Serdica: „*Să nu fie iertat a pune episcop într-un sat sau într-o cetate mică unde nu este locaș corespunzător* (subl. ns.) *căci nu*

[80] Prin titlul de mitropolit, deținătorul lui avea dreptul să participe la lucrările sinodului *permanent*, în locul rezervat diocezei sale din ierarhia scaunelor eclesiastice subordonate patriarhiei oecumenice; totodată, se bucura de toate drepturile conferite în cadrul acestui sinod permanent (idem, p. 198-199).

[81] Idem, p. 202-203.

este nevoie să se așeze episcopi acolo, ca să nu micșoreze numele și autoritatea episcopului"[82].

Decizia aceasta a fost reluată și întărită în anul 391 prin sinodul de la Cartagina[83].

Deoarece teritoriul Țării Românești a fost așezat în calea tuturor răutăților, a tuturor migrațiilor barbarilor, aici orașele au apărut târziu. Conducătorii politici, cum au fost cei din neamul Basarabilor, au avut în reședințele lor, alături de ei, choraepiscopi. Aceștia, având rang minor pentru ierarhii greci, nu au fost nominalizați în documentele cunoscute azi. Există un singur când un asemenea episcop a fost nominalizat: „Ursus Avaritianensium ecclesiae episcopus"[84].

Reverdendul Jean Darrouzès[85] a descoperit un miscelaneu datând din perioada cuprinsă între sfârșitul sec. al XIV-lea și primele decenii ale veacului următor. Miscelaneul se găsește în manuscrisul nr. 167 de la Mănăstirea Dionisiou de la Athos. Din miscelaneu rezultă că **anterior mitropoliei din Țara Românească aici a existat o episcopie premergătoare**[86]. **Ca atare, se poate susține întemeiat, documentar, că pe lângă principii Țării Românești înainte de anul 1359 rezida un episcop.**

De altfel, și Iacint lasă să se înțeleagă că el însuși rezida pe lângă domnii români în reședințele acestora înainte de anul 1359, mai exact în timpul primei ocupări a scaunului de patriarh oecumenic de către Philotei I Kokkinos, adică între anii 1353 și 1354[87]. Această situație rezultă dintr-o scrisoare pe care i-a adresat-o Iacint, în anul 1370, patriarhului Philotei I Kokkinos, care ocupa atunci pentru a doua oară scaunul patriarhiei oecumenice. Iacint i-a scris atunci „*se va crede și va părea poate o lăudăroșenie din partea mea faptul că* ***odată am îndemnat pe marele voievod, peste capul marii tale sfinții, la împăcarea și prietenia acesteia (subl. ns.)****. Și pentru aceasta sufăr și sunt jignit tocmai la bătrânețele mele de către Sfânta biserică a lui Dumnezeu ca un profanator și disprețuitor al acesteia*"[88].

Din scrisoare rezultă că Iacint îi reamintea patriarhului că-i făcuse servicii odinioară, în vremea primei păstoriri a lui Philoteu I Kokkinos în scaunul

---

[82] Cf. Hamilton Hess, *The Early Development of Cannon Law and the Council of Serdica, A.D. 343. A landmark in the Early Development of Canon Law*, Oxford University Press, 2002, p. 154-157.
[83] *Ibidem.*
[84] Cf. M. Păcurariu, *Istoria Bisericii Ortodoxe Române,* vol. I, ed.cit, p. 181-182.
[85] Cf. Jean Darrouzès, *Notitiae Episcopatuum Ecclesiae Constantinoplitanae*, Institut français d'études byzantines, Paris, 1981, p. 386.
[86] *Ibidem.*
[87] A fost patriarh în mai multe rânduri, între 1353-1354; 1364-1376 (Cf. Georges Ostrogorski, *Histoire de l'État Byzantin*, Payot, Paris, 1969 , pp. 275-278).
[88] *Fontes***,** IV, ed.cit., p. 206-207.

oecumenic, servicii pe lângă fostul domn al Țării Românești. Având în vedere că Philoteu I Kokkinos a fost patriarh întâia dată între anii 1353-1354, Iacint nu se putea referi decât la domnul Nicolae Alexandru, pentru că Basarab nu mai trăia în acei ani. Este foarte probabil ca Iacint, venit din decăzutul port Vicina, să fi fost un mesager personal al patriarhului Philoteu I Kokkinos pentru a-l îmbuna pe domnul Țării Românești, care insistase prin multe cereri să-i fie trimis un mitropolit în mod oficial la curtea sa. El avea nevoie de acest mitropolit pentru a i se recunoaște rangul pe plan internațional, pentru a intra în marea familie a celor apropiați de basileul bizantin[89].

Unii cercetători consideră că explicația acestei scrisori ar consta în reușita lui Iacint de a-l fi readus pe Nicolae Alexandru de la confesiunea catolică, pe care ar fi îmbrățișat-o înainte de luarea tronului, la confesiunea ortodoxă[90]. Nu cred că explicația este plauzibilă. Așa cum rezultă din scrisoarea sinodală de la 1359, lui Nicolae Alexandru nu i se răspunsese anterior la **multiplele** solicitările de a i se recunoaște de jure mutarea mitropolitului de la Vicina în sediul nou din Curtea de Argeș91. Domnul a fost jignit, deoarece atât el, familia lui, cât și Țara Românească, dobândiseră o pondere deosebită pe plan sud-est european. Ulterior, a recurs la construirea bisericii Domneasca Mare în Curtea de Argeș, pentru a îndeplini și cerința din Sinodul de la Serdica – anume pentru a arăta că are în Curtea de Argeș un sediu pe măsură pentru mitropolit. De altfel, dacă Nicolae Alexandru ar fi fost de confesiune catolică, nu ar fi putut participa, alături de tatăl său, la ctitorirea marii biserici **ortodoxe** domnești cu hramul Sf. Nicolae din Curtea de Argeș (începută după 1340, încheiată cca. 1352).

Argumentul că personajul din scena Deisis care se închină Sfântului Nicolae (zugrăvit în locul în care, de obicei, este Sf. Ioan Botezătorul) ar semnifica schimbarea confesiunii lui Nicolae Alexandru din catolică în ortodoxă

---

[89] Cf. Andrei Pippidi, *Tradiția politică bizantină în țările române în secolele XVI-XVIII*, Ed. Academiei, București, 1983, p. 19, 45.

[90] Cf. Dan Ioan Mureșan, *Philothée I Kokkinos, la Métropole de Hongrovalachie et les „Empereeurs de la Terre"*, în *Istorie bisericească, misiune creştină și viață culturală, vol. II, Creştinismul românesc și organizarea bisericească în secolele XIII-XIV. Știri și interpretări noi*, Ed. Arhiepiscopiei Dunării de Jos, Galați, 2010, p. 346 și N. 38.

[91] *„Preanobilul mare voievod și singur stăpânitor a toată Ungrovlahia, întru sfântul duh fiu preaiubit al smereniei noastre, domnul Alexandru, îndemnat de un gând iubitor de Dumnezeu și dovedind multă dragoste și supunere și ascultare către sfânta biserică a lui Dumnezeu, catolică și apostolică,* ***a cerut nu numai o dată, ci de mai multe ori prin scrisorile sale și s-a rugat de smerenia noastră*** (subl. *ns.) și de dumnezeiescul și sfântul sinod de pe lângă dânsa, ca să fie de acum înainte și în viitor, el și întreaga lui stăpânire și domnie, sub jurisdicția ecleziastică și călăuzirea preasfintei mari biserici a lui Dumnezeu de la noi, și să primească un arhiereu care să fie hirotonisit de către smerenia noastră și să facă parte din dumnezeiescul și sfântul sinod, avându-l pe acesta drept păstor legiuit a toată Ungrovlahia, pentru binecuvântarea și îndreptarea duhovnicească a lui și a copiilor lui și a întregii sale domnii* (...)" (*Fontes*, vol. IV, ed. cit., p. 198-200)

nu se coroborează cu nimic altceva[92].

Trebuie însă remarcat că această temă a Sfântului Nicolae, unul dintre protectorii familiei Basarabilor – ulterior a ramurii Drăculeștilor din aceasta – se regăsește și în biserica Mănăstirii Cutlumuz de la Athos. Aceasta a fost construită de domnii români pentru călugării români. De acolo a fost preluată tema, dintr-o biserică ortodoxă athonită și adusă în programul iconografic de la Curtea de Argeș, **după anul 1370**, de succesorul lui Iacint, mitropolitul Hariton[93]. După terminarea construirii bisericii Domnească Mare (1351-1352 – conform sgrafitului), patriarhul Calist I, târziu, în mai 1359, a răspuns, admițând în fine oficial mutarea de jure a tronului mitropolitan, care era mutat de facto deja din orașul-port Vicina în rezidența principilor Basarabi din Curtea de Argeș[94].

Din cuvintele gramatei patriarhale rezultă de altfel clar că nu a fost **înființată** o mitropolie în anul 1359, ci a fost **confirmată schimbarea locului** sediului scaunului mitropolitan. Astfel a fost realizată o mutare[95] a tronului mitropolitan dintr-un oraș în altul, ambele fiind pe teritoriul Țării Românești, stăpânit de domnii români.

Sediul mitropoliei Ungrovlahiei a rămas neîntrerupt în Curtea de Argeș până la 17 august 1517, când s-a decis mutarea lui lângă domn, în noua reședință a țării, orașul Târgoviște. Dar aceasta este o altă problemă.

Pot să conchid că mitropolia Ungrovlahiei datează în realitate din jurul anului 1280. Este evidentă această datare, deoarece mitropolitul Theodoros semna în anii 1285[96] și 1292[97] în registrele patriarhiei oecumenice, în calitate de mitropolit al Vicinei. Or, Vicina își extindea autoritatea juridică, eclesiastică și asupra viitoarei Țări Românești, așa cum a arătat patriarhul Athanasios când a

---

[92] Cf. Daniel Barbu, *Sur le double nom du prince Nicolas-Alexandre*, în „R.R.H.”, tom XXV, octombrie-decembrie 1986, no. 4, p. 287-300; Idem, *Bizanț contra Bizanț*, Ed. Nemira, 2001, passim. Autorul este un ardent susținător al răspândirii masive a catolicismului între români și mai ales între domnitorii lor. Susține neargumentat că o parte dintre domnii Țării Românești ar fi fost catolici.

[93] Cf. P. Ș. Năsturel, *Vers une datation sur prevue des fresques byzantines de Curtea de Argeș*, în *Românii în Europa medievală (între orientul bizantin și occidentul latin). Studii în onoarea lui Victor Spinei*, Muzeul Brăilei Ed. Istros, Brăila 2008, p. 417-425, aici p. 422-423.

[94] Cf. *Fontes*, vol. IV, p. 197-201.

[95] Atât în Praxis-ul Sinodal, cât și în Gramata Patriarhală (scrisoarea patriarhului), s-a folosit expresia *„μετετεθη”*, care în traducere românească înseamnă „a fost transferat/mutat” (cf. *Fontes*, IV, ed. cit., p. 196/197, 198/199 pt. Praxis-ul Sinodal și p. 202/203 pentru Gramata patriarhală).

[96] Al 35-lea din cei 41 de prelați participanți la sinodul ținut în vara anului 1285 pentru condamnarea lui Ioan Bekkos a fost mitropolitul Theodor al Vicinei (cf. Vitalien Laurent, *Les signataires du second concile des Blakhernes (ètè 1285)*, în „Échos d'Orient”, vol. 26 (1927), no. 146, pp. 129-149, aici p. 145; *Fontes Historiae daco-romanae/Izvoarele istoriei românilor*, (= Fontes) vol. IV, *Scriitori și acte bizantine sec. IV-XV*, publ. de H. Mihăescu, R. Lăzărescu, N.-Ș. Tanașoca, T. Teoteoi, Ed. Academiei, București, 1982, p. 190-191.

[97] Cf. Gheorghe Moisescu, Ștefan Lupșa, Al. Filipescu, *Istoria Bisericii române*, vol. I, Ed. Institutului Biblic și de Misiune Ortodoxă, București, 1957, p. 142.

scris că mitropolitul Luca din Vicina, hypertimos al Bisericii Ortodoxe își exercita în 1304-1305 autoritatea eclesiastică și asupra celor care locuiau în preajma Istrului. Pornind de la această scrisoare, Vitalien Laurent a conchis că atunci este prima mențiune documentară a românilor ca unitate etnico-politică. În această situație, se poate conchide că Mitropolia din Vicina își exercită continuu autoritatea asupra viitoarei Țări Românești, ea fiind aceea care târnosea biserici și hirotonisea preoți și episcopi. Ca atare, se cuvine abandonată teza că aceste taine bisericești ar fi fost efectuate de la Târnovo, unde era o „patriarhie" rebelă față de Constantinopol, ori de la Pecs și de la Ohrida, de asemeni sedii ale unor „patriarhii" rebele. Românii au acceptat numai legătura cu patriarhia oecumenică, reprezentată în spațiul lor de mitropolia de la Vicina. Doar în momentul în care a decăzut cumplit portul Vicina, s-a mutat sediul mitropoliei, inițial de facto, un timp semnificativ, și apoi și de jure în centrul politic al domnilor Basarabi, în Curtea de Argeș, cu biserică dedicată mitropolitului.

Ca atare, pentru Țara Românească vechimea mitropoliei trebuie să fie coborâtă către anul 1280, deci cu circa 70-80 ani mai devreme ca data propusă până în prezent.

1359 - CREATION OR TRANSFER YEAR OF THE ORTHODOX METROPOLITANATE FOR WALLACHIA?

Abstract

Since the 19th century it was said that it was told that the Metropolitanate of Wallachia led by Hiacinth was created in 1359, using the letter of the Synod of the Ecumenical Patriarchate from May 1359 to the Romanian Wallachian Nicolae Alexandru (1352-1364). Documents from the registers of the Ecumenical Patriarchate in Constantinople allows redating of the Metropolitanate.

In 1285, a Theodor or Theodosius bearer of the title and rank of metropolitan of Vicina signed in as a member of the synod of the Ecumenical Patriarchate. A little later, in 1304, Metropolitan Luke of Vicina was mentioned as the hierarch of the Orthodox believers inhabitants of the river Istros (the Danube). Finally, the Valachia leaders, the Basarab familiy princes asked for a proper hierarch to be apponited to them by the Ecumenical Patriarchate. This new situation caused the translation of the Metropolitan's seat from the fallen Danube port Vicina into the prosperous princely residence at Curtea de Argeș.

MUZEUL JUDEȚEAN ARGEȘ
ARGESIS, *STUDII ȘI COMUNICĂRI*, seria ISTORIE, **TOM XXVIII**, 2019, p. 37-58

TURNUL ALB. MONUMENT REPREZENTATIV AL BRAȘOVULUI MEDIEVAL. CERCETĂRILE ARHEOLOGICE DIN ANUL 2003

FLORIN MOȚEI*

Obiectivele cercetării.

Cercetarea arheologică a Turnului Alb a fost efectuată în lunile iunie-august 2003 de către un colectiv de la Muzeul Județean de Istorie Brașov, compus din Ionel Bauman (†), Stelian Coșuleț și Florin Moței. Cercetarea a avut un caracter de salvare, ea fiind impusă și premergând întocmirii proiectului de restaurare a monumentului, parte a lucrării mai ample de cercetare pluridisciplinară, de curățenie și restaurare, de valorificare culturală și turistică a fortificațiilor medieval ale Brașovului situate în zona Muntelui Tâmpa și a Dealului Warthe. De menționat este faptul că, la sfârșitul secolului al XX-lea, incinta devine o adevărată groapă de gunoi, în interior depunându-se un consistent strat de moloz și resturi din cele mai diverse categorii.

Obiectivele propuse au fost multiple, ele vizând:

- stabilirea modului de realizare a fundației turnului, dacă stânca nativă a fost prelucrată, îndreptată sau nu pentru edificarea construcției. Apoi, s-a urmărit dacă turnul are fundație și dacă da, la ce adâncime s-a ajuns cu săparea stâncii;
- stabilirea cu certitudine a numărului de nivele ale turnului. Dată fiind cantitatea foarte mare de dărâmături și moloz din interior exista posibilitatea ca, alături de nivelele vizibile, turnul să aibă și un alt nivel-nivele, care ar fi existat sub straturile de depuneri;
- certificarea existenței sau nu la baza turnului a unor încăperi ce ar fi putut servi ca locuințe, depozite de alimente și armament sau spații speciale cum ar fi cele necesare manevrării scării mobile de acces în turn. Aceste spații sunt sugerate și de absența în reprezentările de epocă, a acoperișului clasic, în patru ape, situație aproape singulară în fortificațiile medievale militare brașovene;
- relevarea nivelului (nivelelor) de călcare de epocă medievală. Era evident că, din cauza marii cantități de depuneri de după abandonarea fortificației, nivelul de călcare actual trebuia să fie stabilit prin cercetări de specialitate;

* Muzeul Județean de Istorie Brașov.

- furnizarea de date în legătură cu: intrarea în turn, sistemul de acoperire și de acces la gurile de tragere și de aruncare a lichidelor fierbinți, date ce puteau fi oferite de elemente desprinse din cele mobile, ce aparțineau de acesta.

Cercetarea arheologică a Turnului Alb s-a făcut numai a interiorului acestuia. Nu s-a trasat și cercetat nicio secțiune exterioară, deoarece stânca nativă pe care era construit turnul apare imediat sub stratul vegetal actual. Pe de altă parte, timpul nu ne-a permis să cercetăm singurul loc pretabil pentru o astfel de lucrare: o zonă aplatizată care se afla în fața ușii de intrare și care pare a fi fost folosită în legătură cu scara mobilă de acces în turn sau pentru edificarea zidului drept și a nivelelor de sprijin.

Turnul Alb. Scurt istoric.

La sfârșitul secolului al XV-lea, Brașovul se prezenta ca una dintre cele mai bine fortificate cetăți ale Transilvaniei. La sfârșitul secolului al XVII-lea, Cetatea Brașovului era complet fortificată cu un sistem extrem de complex și bine pus la punct de ziduri, șanțuri umplute cu apă, bastioane, zwingere și turnuri. În total, zidurile aveau aproximativ 3.000 m lungime, cu înălțimi de până la trei metri și cu grosimi cuprinse între 1,70 și 2,20 m.

Zidurile erau întărite cu șapte bastioane de diferite forme (rotunde, poligonale) dispuse la distanțe de aproximativ 110 m între ele, completate de 32 turnuri de piatră, de formă rectangulară, dispuse câte opt pe fiecare dintre cele patru laturi ale curtinei, la distanțe regulate (60 m pe latura nord-vestică, de-a lungul pârâului Graft, și 110 m pe latura sud-estică, de-a lungul Tâmpei). Zidurile erau duble și, uneori, pe latura nord-estică, triple, între ele aflându-se așa numitele țarcuri (zwingere) (Pl. 1/1)[1]. Construirea, apărarea și aprovizionarea bastioanelor, turnurilor și zwingerelor intra în atribuția breslelor, care, după puterea economică a fiecăreia, administra câte un „obiectiv”, de unde și denumirea fiecăruia dintre ele.

Odată cu dezvoltarea orașului și modernizarea artileriei, o parte din ziduri, bastioane și turnuri (latura nord-estică) sunt demolate, astăzi păstrându-se doar Bastionul Postăvarilor, Bastionul Frânghierilor, Bastionul Țesătorilor, Bastionul Fierarilor și Bastionul Graft, fiecare cu diverse întrebuințări (muzee, clădirea Arhivelor Statului, Filiala Brașov etc.). La Bastionul Țesătorilor, secție a Muzeului Județean de Istorie Brașov, se păstrează o superbă machetă a orașului medieval Brașov, așa cum arăta la sfârșitul secolului al XVI-lea, creată de profesorul de desen Friederich Hermann, în 1895, și intitulată *Die Stadt Kronstadt und die Befestigungen im 17. Jahrhundert,* cu

[1] Pentru o imagine de ansamblu a fortificațiilor Brașovului, vezi Liviu Cîmpeanu, *Organizarea militară a Brașovului până la sfârșitul secolului al XV-lea,* în vol. „Studii de Istorie a orașelor. In honorem Paul Niedermaier”, coord. Vasile Ciobanu, Dan Dumitru Iacob, București-Brăila, Editura Academiei Române, Editura Istros a Muzeului Brăilei „Carol I”, 2017, p. 336-359.

ocazia serbării celebrării „mileniului descălecării” maghiarilor în Panonia[2]. Pe această machetă este reprezentat și Turnul Alb, care, alături de Turnul Negru, vegheau pe Dealul Străjii (Warthe) (Pl. 2/2). Dintre turnuri se păstrează, în spatele zidurilor, în forma oarecum inițială, o parte dintre cele de sub Dealul Warthe. Unul dintre ele este întrebuințat astăzi ca și clopotniță a bisericii ortodoxe Sfânta Treime ridicată la sfârșitul secolului al XVIII-lea în această zonă.

În urma cercetărilor arheologice din 2005, au fost dezvelite fundațiile turnurilor de sub Muntele Tâmpa, unele fiind păstrate în ruină, iar altele fiind „restaurate”, „reconstruite” și introduse în circuitul turistic în anii următori. O parte din ziduri și alte părți din fortificația medievală ies la iveală și în prezent odată cu executarea unor lucrări edilitare.

În afara ansamblului defensiv ce înconjoară orașul, au mai fost edificate și fortificații exterioare. Ruine ale zidurilor și turnului care prelungeau Bastionul Postăvarilor de sub Tâmpa sunt aproape insesizabile astăzi. Cea mai impozantă fortificație exterioară a Brașovului rămâne Cetățuia, care a fost ridicată pe locul unui turn mai vechi și care a deținut mai multe roluri, de la cel de apărare, la închisoare pe vremea regimului comunist, ca apoi, să devină un cunoscut restaurant al fostului ONT Carpați, închis și el astăzi. Pe latura de nord, pe Dealul Warthe, se păstrează Turnul Negru și Turnul Alb, care, restaurate fiind, o perioadă au funcționat ca puncte muzeale ale Muzeului Județean de Istorie Brașov.

Impozanta fortificaţie apare în majoritatea imaginilor care s-au păstrat cu oraşul medieval Braşov (Kronstadt), realizări mai mult sau puţin realiste (Pl. 3/2, 4 şi 5). În ilustrate şi vederi, pe la sfârşitul secolului al XIX-lea, este prezentat ca dominând Promenada „Regală”[3] (Pl. 5/1), în perioada interbelică era un loc de petrecerea timpului liber a tinerilor brașoveni (Pl. 6/1), pentru ca în anii '80 ai secolului trecut să „pozeze” alături de una din marile realizări ale „epocii de aur”- tractorul UTB 550 realizat la Uzina Tractoare Brașov (Pl. 6/2).

Turnul, de formă semicirculară, cu diametrul de 19,20 m, cu partea dreaptă orientată spre oraş, se situează la 59 m distanţă faţă de zid şi la 54 m distanţă de Bastionul Graft[4] şi la peste 30 m diferenţă de nivel faţă de acesta. Zidurile turnului au la bază grosimea de cca. 4 m şi sunt vopsite în alb, de unde şi numele turnului. În interior existau cinci niveluri de galerii pentru tragere pentru apărători, precum şi patru balconaşe acoperite la exterior, aşezate pe console, din care puteau fi turnate lichide fierbinţi (smoală sau apă clocotită)

---

[2] Rozalinda Posea, *O festivitate publică controversată, sărbătoarea mileniului*, în „Țara Bârsei”, Serie Nouă, 10, 2011, p. 115-125.

[3] Anca Maria Zamfir, *Promenadele Brașovului*, în „Historia Urbana”, X, nr. 1-2, 2004, p. 127-152.

[4] E. Jekelius (editor), *Kronstadt*, Brașov, 1928, p. 76.

asupra atacatorilor.

Intrarea se pare că se realiza pe o scară mobilă, printr-o ușă în partea dinspre oraș a turnului, scară pe care se făcea și aprovizionarea cu provizii și muniție din Bastionul Graft, care a fost edificat ca un pod peste canalul cu același nume către fortificațiile interioare[5]. Primul și al doilea etaj au mărimi diferite, cu fante în formă de săgeată arcuite rotund, cu o înălțime de până la 0,70 m și o lățime de 0,40 m. Ultimul etaj este limitat de o „coroană” de creneluri acoperite cu țiglă[6].

Conform cronicilor, turnul a fost construit în anul 1460 pe dealul Raupenberg[7] sau mai târziu, în 1494[8], lângă Turnul Negru, construit probabil în aceeași perioadă. Încă de la început, fortificația a fost atribuită, conform uzanțelor medievale, pentru apărarea breslelor arămarilor și cositorarilor, în 1678 acestea din urmă răscumpărând obligația de apărare, numărul meșterilor fiind mult scăzut[9]. Un inventar al armamentului, muniției și proviziilor din fortificațiile Brașovului, din 1562, arată că în Turnul Alb se găsea puțin armament: trei puști „de Praga” și praf de pușcă[10].

La 21 aprilie 1689, în urma marelui incendiu ce devastează orașul, turnul arde suferind mari pagube, fiind renovat abia în anul 1723[11]. O altă acțiune de restaurare a avut loc în anul 1902[12], acțiune repetată în anul 1974, cu ocazia Anului European al Ocrotirii Monumentelor 1975[13].

Cercetările arheologice.

Pentru îndeplinirea obiectivelor prezentate, în interiorul turnului au fost trasate două secțiuni S1 și S2, păstrându-se între ele un martor stratigrafic de un metru lățime (Pl. 7/1). Martorul a fost trasat perpendicular pe zidul drept al turnului, zidul dinspre oraș și tangent pe zidul în arc de cerc de la cealaltă extremitate. În acest fel, secțiunile au ocupat întreaga suprafață interioară a construcției, ele având două laturi perpendiculare una pe cealaltă, unite la extremități de un arc de cerc.

Stratigrafia săpăturii nu este una complicată. În general ea definește etapele constructiv-arhitecturale ale monumentului: sfârșitul secolului al

5 *Ibidem*.
6 *Ibidem*.
7 Quellen Kronstadt, VI, 1915, p. LXXVII.
8 Quellen Kronstadt, vol. IV, p. 99
9 Albert Eichhorn, Die Zinngiesser, în Mittelungen des Burzenländer Sächsischen Museum, III, nr.1, 1938, p. 17.
10 Quellen Kronstadt, IX, p. 270.
11 Friederich Philippi, *Aus Kronstadts, Vergangenheit und Gegenwarth*, Brașov, 1874, p. 35.
12 G. Nusbächer, *Din cronici și hrisoave. Contribuții la istoria Transilvaniei*, Ed. Kriterion, București, 1987, p. 110.
13 *Ibidem*.

XV-lea (etapa construirii) și refacerea de după marele incendiu din 1689 făcută la 1723.

Deși turnul a ars la 1689, fapt ce ar fi implicat existența unui strat de cărbune rezultat din arderea lemnului folosit la construcție, acesta nu a fost documentat arheologic. Este evident că la începutul secolului al XVIII-lea s-a făcut o îndepărtare totală a resturilor incendiului. Astfel, avem prezent un strat cu o lentilă subțire de cărbune (1), un strat de umplutură și resturi de prăbușire format din pietre, cărămizi, mortar, țigle, olane etc. (2), un strat de umplutură (3), o lentilă subțire de cărbune rezultată din arderea materialului lemnos, probabil vegetație interioară (4), nivel de călcare format din pământ compact (5), strat de pietriș (6), stâncă nativă (conglomerate de pietre și nisip) (7) (Pl. 7/2; Pl. 9/1; Pl. 10/1).

Pe nivelul de călcare s-au păstrat câteva complexe formate din pavaje din cărămidă în amestec cu piatră de mici dimensiuni legate cu mortar sau cu argilă (Pl. 8/2), cu dimensiuni care oscilează de la 0,60 m² la 5 m². Aceste resturi de pavaj sunt situate la adâncimi cuprinse între 1,35 m și 1,75 m adâncime și nu pot fi mai vechi de secolul al XIX-lea, și au fost făcute, probabil, cu ocazia unor reparații ale monumentului. Nu putem admite ca ele să poată reprezenta fragmente din pavajul inițial al turnului și din cauza faptului că la nivelul lor au fost descoperite materiale arheologice (fragmente ceramice smălțuite, bucăți de sticlă sau flacoane întregi etc.) care nu pot fi datate mai devreme de sfârșitul secolului al XVIII-lea. Pentru atribuirea funcționalității de mai sus pledează și plasarea lor în dreptul intrării sau a gurilor de tragere de la parterul construcției.

Pe baza orificiilor de fixare a galeriilor de strajă și de tragere, în marea lor majoritate rotunde, se poate indica nivelul de călcare originar în turn. Această afirmație este întărită de două argumente, care sugerează că orificiile sunt amprenta grinzilor ce purtau dușumeaua din lemn, nivel de călcare originar și cota zero a interiorului în egală măsură:

- orificiile de fixare a grinzilor au o pantă descendentă de la partea semirotundă către partea dreaptă, dinspre oraș, a turnului. Astfel, diferența calculată a fost de cca. 0,10 m pe lățimea zidului.
- imediat, sub baza orificiilor, se află o retragere de cca. 0,10-0,15 m, prima retragere în elevația construcției.

Considerăm că de la nivelul primelor orificii pentru grinzi încep nivele constructive ale turnului.

În secțiunea 1, la nivelul pavajului a apărut un complex de formă rectangulară, lucrat din cărămidă lipită cu mortar, cu urme puternice de arsură, care poate fi vatra unei sobe al cărui coș de fum îl menționează Gernot Nusbächer ca existând în anii '70 ai secolului trecut[14].

[14] *Ibidem*, p. 109.

În fața intrării în turn se păstrau urme ale podului mobil ce ducea până la Bastionul Graft, situat perpendicular în față, la 54 m de edificiul asupra căruia s-a realizat cercetarea arheologică. În fața acestuia din urmă se observă clar urmele de la podul mobil, peste care a fost construit un podeț, ambele situate la baza celor peste 100 de scări care facilitează accesul turiștilor spre Turnul Alb, de unde se afișează o superbă panoramă a întregului oraș și a împrejurimilor.

După încheierea cercetărilor, a fost desfășurată o amplă acțiune de restaurare a monumentului, la finalul căreia, în spațiul creat a funcționat o secție a Muzeului Județean de Istorie Brașov și care a găzduit până acum câțiva ani o expoziție dedicată istoriei militare a Țării Bârsei.

Materialul arheologic.

În urma cercetărilor arheologice care au vizat obiectivele menționate, prin golirea umpluturii din interiorul turnului în vederea realizării amenajărilor ulterioare, au apărut diverse materiale arheologice, de fapt resturi de toate categoriile adunate în urma folosirii ca loc de depozitare a gunoaielor. De aceea, considerăm că materialele descoperite nu au nici o relevanță asupra unei cronologii a monumentului sau, cu atât mai puțin a întocmirii unei tipologii a artefactelor. Acest lucru era de așteptat, întrucât Turnul Alb devenise în ultima vreme un loc al distracției pentru tinerii teribiliști, un loc de depozitare a gunoaielor, un loc de refugiu al oamenilor străzii, pe scurt, un edificiu care nu mai semăna deloc cu un monument istoric.

Totuși, menționăm câteva piese mai deosebite descoperite în interiorul Turnului Alb:

- fragmente ceramice provenind de la vase smălțuite și nesmălțuite (Pl. 11/1,3).
- cahle fragmentare smălțuite sau nu (Pl. 12/1). Dintre acestea se remarcă o cahlă aproape întregibilă, de tipul cu medalion octogonal decorat cu mască feminină, care se încadrează topologic după dna. Dana Marcu-Istrate la tipul 5[15], sau un fragment de cahlă cu reprezentarea unui cavaler[16]. Credem că aceste fragmente de cahle, prin diversitatea lor și prin starea lor fragmentară nu aparțin unei sau unor sobe care ar fi putut funcționa în turn.
- pipe fragmentare lucrate din lut sau caolin (Pl. 11//2)[17].
- tuburi de cartușe de la începutul secolului al XX-lea, o baionetă tip Mosin Nagant.

[15] Daniela Marcu-Istrate, *Cahle din Transilvania și Banat de la începuturi până la 1700*, Ed. Accent, Cluj Napoca, 2004, p. 94.
[16] Idem, p. 115-139.
[17] Pentru tipologia pipelor din lut din Transilvania vezi Oana Toda, *Tabacco caly pipes from Rupea Castlle and their historical context*, în „Marisia”, 1, 2019, p. 119-138.

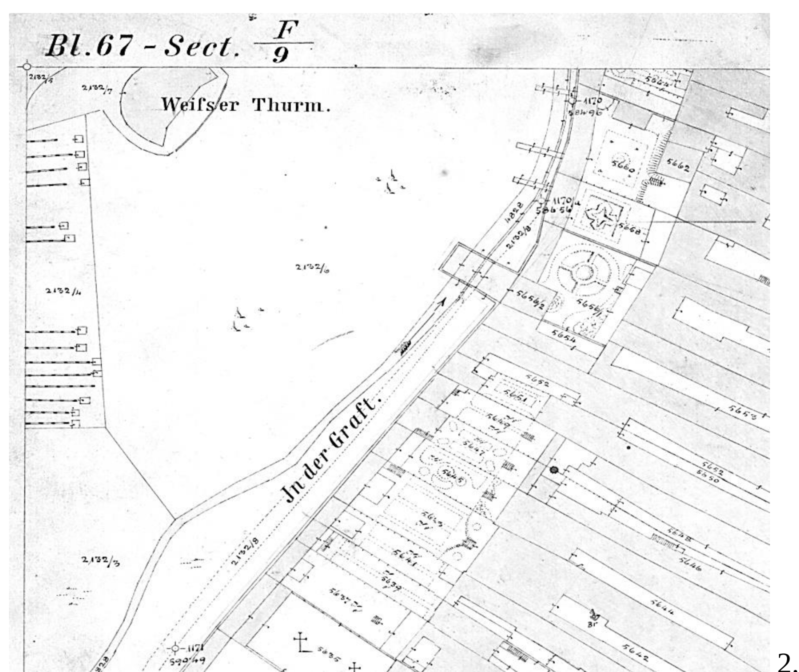
Concluzii.

În urma cercetărilor arheologice întreprinse în anul 2003 s-au putut stabili următoarele:

1. Turnul Alb este edificat direct pe stâncă, preluată natural fără a se interveni pentru aplatizarea ei. Sarcina zidurilor este preluată de baza largă precum și, probabil, de planul în arc de cerc al construcției. În această ipostază constructivă nu există fundație propriu-zisă.
2. S-au stabilit cu precizie nivelurile turnului, ele fiind în număr de cinci.
3. Nu s-a documentat existența unor încăperi la baza turnului, ci numai o posibilă vatră a unei sobe. Rămâne deschisă problema acoperișului. În nicio imagine de epocă, Turnul Alb, spre deosebire de „vecinul" său, Turnul Negru, nu apare cu acoperiș. Opinăm pentru ipoteza că existau acoperișuri interioare, în pantă ușoară, dinspre zidul în arc de cerc către zidul drept, cu o cădere de cca 10-15 cm pe lățimea de 7,50 m a construcției, la un singur nivel, sau chiar la mai multe niveluri. Trecerea de la un nivel la altul se făcea, probabil, prin scări interioare, similar ca la alte monumente militare medievale. Numai ultimul nivel, cel al crenelurilor, era deservit de galerii de rond în consolă din lemn.
4. Nivelul de călcare este marcat de cele 17 orificii, în marea lor majoritate rotunde, dar și rectangulare în secțiune, dacă nu cumva acestea s-au produs în urma unei desprinderi de material de construcție din zid, orificii lăsate de grinzi ce susțineau podeaua de la baza zidului. E posibil ca sub podea să fi fost amenajat un beci pentru păstrarea diverselor provizii, armament și muniție.
5. În ceea ce privește intrarea, ea se făcea decalat, la o diferență de nivel de cca. 5m, ceea ce ar corespunde nivelului al doilea al turnului. Scara mobilă din lemn era probabil trasă din interior cu frânghii sau lanțuri ce treceau prin două orificii oblice plasate de o parte și de alta a intrării. Nu s-au descoperit elemente mobile desprinse din construcție sau din mecanismele de deservire ale turnului. Fără îndoială, ele au existat, însă au fost înlăturate în timpul unor reparații ale construcției.

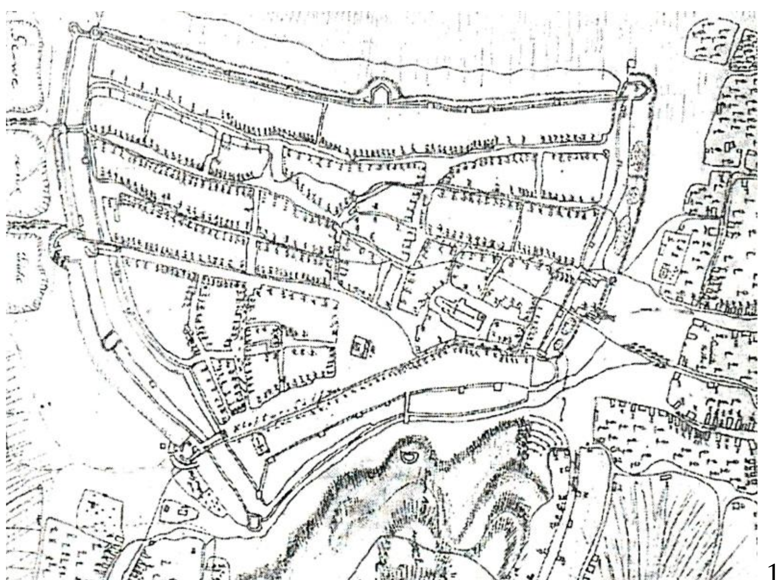

1.

2.

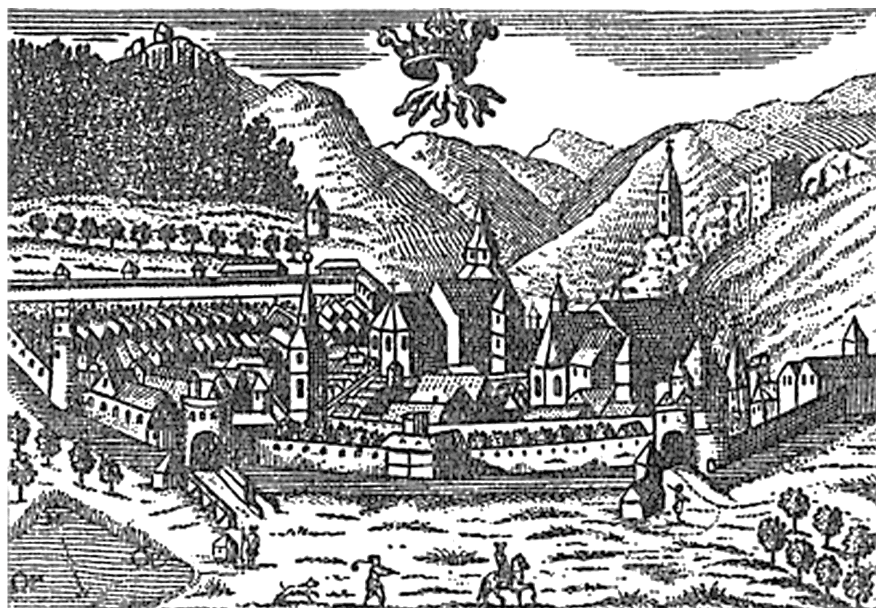
Planșa 1: 1 - Plan al orașului Brașov în secolul al XIX-lea (după ro.wikipedia.org); 2. Turnul Alb (stânga sus) 1887, după *Plan der königlichen Freistadt Kronstadt* - Colecția „Planuri și Hărți”, Direcția Județeană a Arhivelor Naționale Brașov.

1.

2.

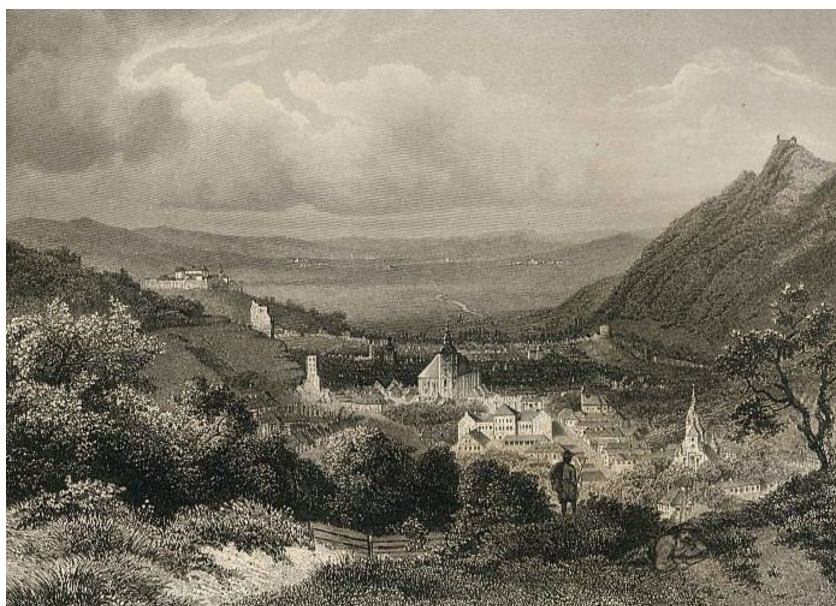
Planșa 2: 1. Plan al orașului Brașov în anul 1796 (hartă de Franz von Sethal - după G. Nussbächer 1998/fig. 11), Turnul Alb este reprezentat în partea de jos a imaginii; 2. Turnul Alb și Turnul Negru reprezentate pe macheta realizată în anul 1895 de către F. Hermann - Bastionul Țesătorilor.

1

2

Planșa 3: 1. Turnul Alb, 2018 (foto: Florin Moței); 2. Brașov, gravură, cca. 1750 (Turnul Alb, reprezentat în imagine pe dealul din dreapta sus).

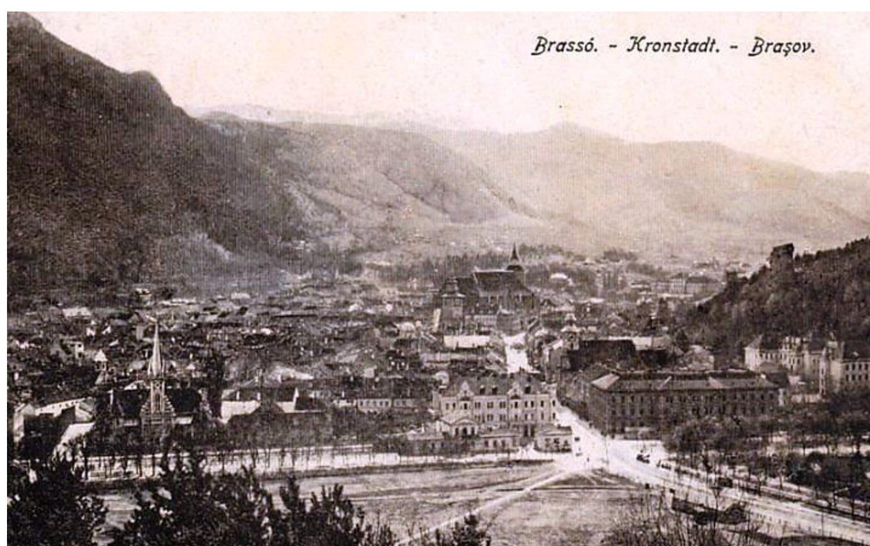

1.

2.

Planșa 4: 1. Brașov (gravură din sec. XIX, după *Das Burzenland*, III, 1928, 13/120; Turnul Alb reprezentat în partea dreaptă sus); 2. Brașov, 1864 (L. Rohboch, gravură în oțel, după Anca Maria Zamfir, 2010, fig. 8); Turnul Alb reprezentat în partea stângă sus).

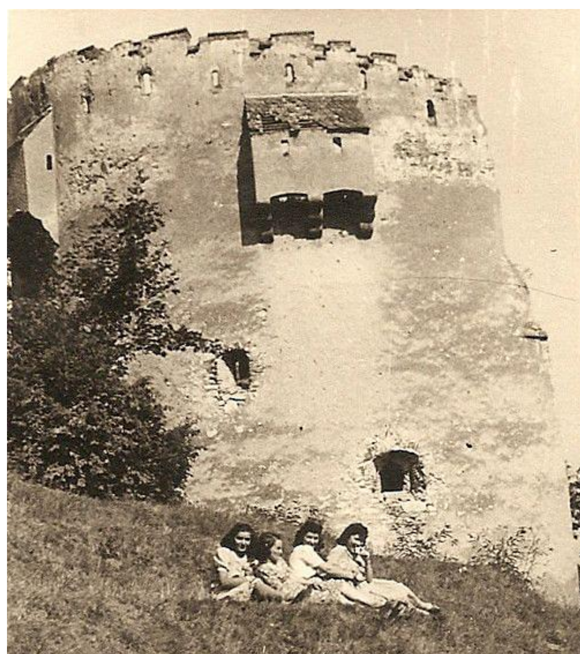

1.

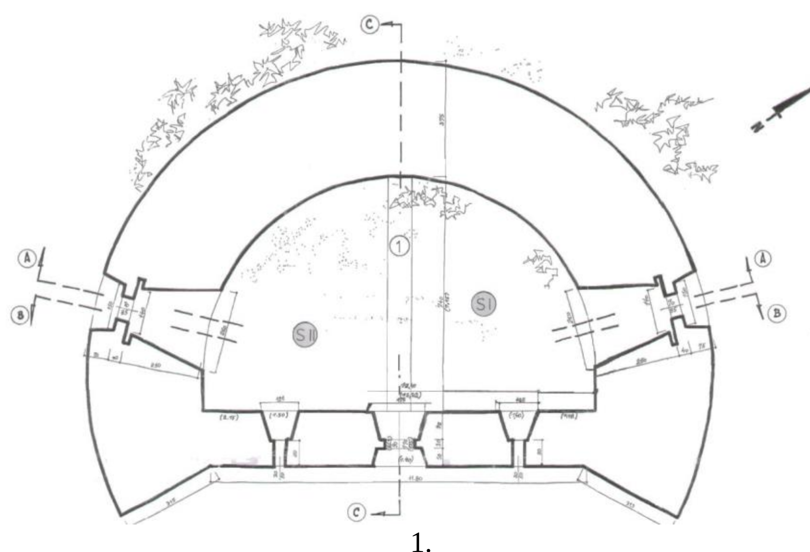
2.

Planșa 5: 1. Turnul Alb (ilustrată de la sfârșitul sec. XIX); 2. Brașov - prima jumătate a secolului XX (Turnul Alb reprezentat în partea dreaptă sus, după orașulmemorabil.com).

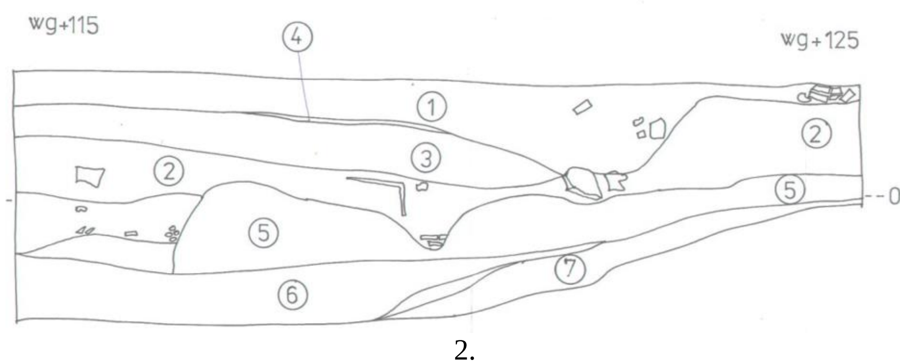

1.

2.

Planșa 6: 1. Turnul Alb (1. Foto, perioada interbelică; 2. Foto, anii 1970 - după orașulmemorabil.com).

1.

2.

Planșa 7: 1. Brașov- Turnul Alb ,2003 (Plan săpătură: S1-secțiunea 1: S2-secțiunea 2; 1 - martor); 2. Brașov - Turnul Alb 2003 (Profil perete sudic S1: 1 - strat având la bază strat de arsură cu cărbune; 2 – strat de umplutură cu pietre prăbușite din zid, cărămizi fragmentare, moloz; 3 - pământ de umplutură cu pietre, cărămizi; 4 - lentilă de cărbune; 5 - strat de pământ compact; 6 - strat de pietriș; 7 - stâncă).

1.

2.

Planșa 8: 1 - peretele interior, partea de nord-est; 2 - pavaj realizat din cărămidă în amestec cu piatră de carieră legate cu mortar.

1.

2.

Planșa 9: 1- profil martor S1, partea de sud; 2- fragmente de mortar desprinse de pe fața interioară a zidului.

1.

2.

Planșa 10: 1- profil martor S2, partea de nord; 2 - vatră (?) realizată din cărămidă în amestec cu piatră de carieră legate cu mortar.

1.

2.

3.

Planșa 11: 1, 3: Ceramică fragmentară, secolele XVII-XIX; 2. Pipe medievale de ceramică și caolin.

1.

2.

Planșa 12: 1. Fragmente cahle, secole XVII-XVIII; 2. Cahlă fragmentară, secolul XVII.

1.

2.

Planșa 13: 1. Cahlă fragmentară, secolul XVIII: 2. Piese din metal, secolele XVIII-XX.

WHITE TOWER. REPREZENTATIVE MONUMENT OF MEDIEVAL BRAȘOV. ARCHAEOGICAL RESEARCH SINCE 2003

Abstract

The present study exploits the archaeological researches carried out in June-August 2003 at one of the most significant monuments of medieval Brasov, the White Tower. The research had a salvage character, being imposed and preceding the preparation of the project of restoration of the monument, part of the lar err work of multidisciplinary research, cleaning and restoration, cultural and tourist exploitation of the fortifications of Brasov, located in the area of Mount Tâmpa and of War the Hill.

The objectives pursued were multiple, consisting of establishing the way the tower was built, establishing with certainty the number of levels of the to wer, certifying the existence or not based on rooms, revealing the level of medieval period, providing data related to the entrance to the tower, the system of cover and access to the mouths of shooting and throwing. Two sections (S1 and S2) were drawn up to meet the objectives, keeping a stratigraphic witness. The archaeological material discovered was poor, consisting of debris, construction materials and generally rubbish deposited after the tower was abandoned as a military objective.

MUZEUL JUDEȚEAN ARGEȘ
ARGESIS, *STUDII ȘI COMUNICĂRI*, seria ISTORIE, **TOM XXVIII**, 2019, p. 59-64

DESPRE O POSIBILĂ NOUĂ REVOLTĂ A SLUJITORILOR DOMNEȘTI, ÎMPOTRIVA LUI CONSTANTIN ȘERBAN (IULIE-AUGUST 1655)

CLAUDIU NEAGOE[*]

Toți seimenii și dorobanții care au supraviețuit confruntării de la Șoplea (16/26 iunie 1655) au reușit să se regrupeze „mai jos de Craiova, aproape de Dunăre"[1]. De aici, mulți dintre aceștia au fugit peste Dunăre, iar alții, ceva mai puțini la număr, și-au abandonat armele, și-au lepădat veșmintele și s-au ascuns pe unde au putut[2].

În ziua de 27 iunie (stil nou), după ce a primit reconfirmarea sa ca domn al Țării Românești de la sultanul Mehmet al IV-lea[3], Constantin Șerban a plecat de la satul Strâmba, aflat în sudul județului Vlașca[4], în „vadul Dârstorului", spre Gherghița, pentru a se întâlni cu principele Transilvaniei, Gheorghe Rákóczy al II-lea, și cu domnul Moldovei, Gheorghe Ștefan.

Primul popas a fost făcut la Ciocănești, în județul Ilfov[5], unde Constantin vodă a pedepsit exemplar două căpetenii de slujitori care-l trădaseră, anterior luptei de la Șoplea, în favoarea fostului mare spătar Hrizea, ales domn în locul său[6]. Dintr-o variantă a *Letopisețului Cantacuzinesc*, aflăm următoarele: „Și

---

[*] Universitatea din Pitești.

[1] *Extrase din scrisorile lui Ioan Boros, comandantul oastei transilvănene rămase lângă Constantin Șerban după bătălia de la Șoplea, către Gh. Rákóczi al II-lea*, în *Călători străini despre Țările Române*, vol. V, îngrijit de Maria Holban (redactor responsabil), Maria M. Alexandrescu-Dersca Bulgaru și Paul Cernovodeanu, București, Editura Științifică, 1973, vol. V, p. 525.

[2] *Istoria Țării Românești, 1290-1690. Letopisețul Cantacuzinesc* (în continuare: *Letopisețul Cantacuzinesc*), ediție critică de C. Grecescu, București, Editura Academiei R. P. R., 1960, p. 126.

[3] Dintr-o variantă a *Letopisețului Cantacuzinesc* aflăm că Siavuș pașa, beylerbeyului de Silistra, „îndată îmbrăcă pe Constantin vodă cu caftan ca să meargă să fie iar domn și-i dedi și un steag de beșlii"; *Ibidem*, p. 126, nota 7.

[4] Nicolae Stoicescu, *Bibliografia localităților și monumentelor feudale din România, I – Țara Românească (Muntenia, Oltenia și Dobrogea)*, vol. 2: M – Z, p. 604.

[5] *Ibidem*, vol. 1: A-N, p. 170-171.

[6] Nicolae Stoicescu, *Constantin Șerban*, București, Editura Militară, 1990, p. 40; vezi și la Claudiu Neagoe, *Seimenii în Țările Române. Contribuții la istoria organizării militare a românilor în secolele XVII-XVIII*, București, Editura Ars Docendi, 2017, p. 165.

purcesă din vadul Strâmbii și veni la Ciocănești și acolo au spânzurat pe Bargadi căpitanul, de umbrari, iar lui Antonie iuzbași i-au tăiat urechile și i-au dat pen tabără, căci îi prinsese cu cărți vicleni de la Hrize spătarul, care să rădicasă domn”[7].

De la Ciocănești, Constantin vodă Șerban, însoțit de 2 500 de slujitori[8], a plecat, în ziua de 29 iunie, „la podul Praovei, lângă Gherghiță”, unde s-a întâlnit cu principele ardelean și cu domnul moldovean[9]. Cei trei principi au petrecut trei zile împreună la Gherghița, iar în cea de-a treia zi au făcut „frăție și legătură cu jurământ”[10]. După data de 1 iulie, Constantin Șerban a fost reinstalat domn la Târgoviște[11], iar după după data de 9 iulie, principele Gheorghe Rákóczy al II-lea a părăsit Țara Românească[12]. Foarte probabil, cam în aceeași perioadă, Gheorghe Ștefan a plecat spre Moldova.

Odată reînscăunat, Constantin vodă a arătat multă bunăvoință față de slujitorii domnești. Din *Letopisețul Cantacuzinesc* aflăm că domnul, „au arătat milă mare asupra tuturor creștinilor și celor greșiți. Și i-au ertat de toate vinele lor, numai să să așeze și să-și meargă cineș la moșiia sa, să-și dea birul împăratului”[13]. Iertarea domnului s-a răsfrânt însă doar asupra unor categorii de slujitori domnești, precum roșii, călărași, lefegii, care nu au fost direct implicate în răscoala dorobanților și seimenilor. Așadar, toți acești slujitori au fost obligați „să facă jurământ de credință” domnului și principelui ardelean[14]. Foarte probabil și o parte dintre dorobanți au fost iertați, însă ceata seimenilor a fost desființată[15].

Cu toate acestea însă, suntem încredințați că starea de nemulțumire a continuat să persiste, cel puțin până spre sfârșitul lunii iulie. Deși s-a arătat bun

---

[7] *Letopisețul Cantacuzinesc*, p. 126, nota 7.

[8] Lidia A. Demény, L. Demény, N. Stoicescu, *Răscoala seimenilor sau răscoală populară? 1655. Țara Românească*, București, Editura Științifică, 1968, Anexe, doc. XLI, p. 240. Printre acești slujitori se numărau 212 călărași din Buzău, sub comanda lui Coman căpitan (Nicolae Iorga, *Studii și documente cu privire la istoria românilor*, vol. IV: *Legăturile Principatelor române cu Ardealul, de la 1601 la 1699. Povestire și izvoare*, București, 1902, p. 37-39, doc. nr. XLIV), 377 păhărnicei din județele Buzău și Râmnicu Sărat, sub comanda lui Iane căpitan (*Ibidem*, p. 40-42, doc. nr. XLV) și 44 de lefegii, conduși de căpitanul Leca din Botezați (*Ibidem*, p. 43, doc. nr. XLVI).

[9] *Letopisețul Cantacuzinesc*, p. 126.

[10] *Ibidem*. Despre acest „jurământ de credință”, încheiat între Constantin Șerban și principele Gheorghe Rákóczy al II-lea, vezi pe larg la: Nicolae C. Bejenaru, *Domnia lui Constantin vodă Șerban de la stabilirea supremației lui Rákóczy asupra Țării Românești până la mazilirea lui*, în „Arhiva”, an. XXXII, 1925, nr. 3-4, p. 196-197; Lidia A. Demény, L. Demény, N. Stoicescu, *op. cit.*, p. 148-150; Nicolae Stoicescu, *Constantin Șerban*, p. 46.

[11] Lidia A. Demény, L. Demény, N. Stoicescu, *op. cit.*, Anexe, p. 240, doc. nr. XLI.

[12] *Ibidem*, doc. nr. XLII.

[13] *Letopisețul Cantacuzinesc*, p. 126.

[14] Lidia Démeny, L. Démeny, N. Stoicescu, *op. cit.*, Anexe, p. 261, doc. LXII.

[15] Florin Nicolae Ardelean, *Seimenii în slujba principilor Transilvaniei în a doua jumătate a secolului al XVII-lea*, în „Banatica”, 22, 2012, p. 121.

şi iertător faţă de unii slujitori şi căpitanii acestora, domnul a ţinut să-i pedepsească pe alţii pentru faptele lor hiclene, de dinainte de Şoplea. Iată de pildă, dintr-o carte domnească, datată 4 iulie 1655, aflăm că domnul îl deposedase pe Vasile aga[16] de nişte „vii cu locul lor" la Viţicheşti, în judeţul Muscel (azi în Argeş), pentru că, nu cu mult timp în urmă, pe când acesta era armaş[17], Vasile se revoltase împotriva domnului său: „sculându-l o samă de slujitori de au făcut multe răutăţi şi hoţii şi vărsări de sânge asupra domniei mele şi a ţării, sculatu-s-au cu dânşii împreună şi cu multă vrăjmăşie şi s-au arădicat cu sabia asupra domni‹i›i mele"[18]. Documentul din 4 iulie 1655 se referă, neîndoielnic, la perioada în care slujitorii dorobanţi şi mercenarii seimeni se

[16] Acest Vasile aga a fost fiul lui Preda spătar (*Catalogul documentelor Țării Româneşti din Arhivele Statului*, vol. IV: 1633-1639, întocmit de Marcel-Dumitru Ciucă, Doina Duca-Tinculescu, Silvia Vătafu-Găitan, Bucureşti, 1981, p. 502, doc. 1125) şi nepotul lui Nica mare logofăt din Corcova (Nicolae Stoicescu, *Dicţionar al marilor dregători din Ţara Românească şi Moldova, sec. XIV-XVII*, Bucureşti, Editura Enciclopedică Română, 1971, p. 219), un boier de-al lui Mihai Viteazul (Ştefan Andreescu, *Boierii lui Mihai Viteazul*, în „Studii şi Materiale de Istorie Medie", vol. XII, Bucureşti, 1994, p. 66), grec la origine (vezi Matei Cazacu, *Niko de Frastani ou Nica de Corcova: un Épirote au service des princes de Valachie (c. 1560-1618)*, în „Studii şi Materiale de Istorie Medie", XXVI, 2008, pp. 197-210), ajuns mare dregător în timpul domniei lui Radu Şerban (vezi Nicolae Stoicescu, *op. cit.*, p. 219). Vasile aga a fost căsătorit mai întâi cu Păuna, fiica marelui vistier Radu Cocorăscu (*Documenta Romaniae Historica*, B. Ţara Românească (în continuare: *DRH*, B), vol. XXVII (1639-1640), întocmit de volum întocmit de Violeta Barbu, Gheorghe Lazăr, Constanţa Vintilă-Ghiţulescu, Oana-Mădălina Popescu, Ovidiu Olar, Bucureşti, Editura Academiei Române, 2013, p. 413, doc. 319: 16 martie 1640), iar mai apoi cu o jupâneasă pe nume Ancuţa (*DRH*, B, vol. XXXII (1647), întocmit de Violeta Barbu şi Gheorghe Lazăr, Oana Rizescu (colaborator), Bucureşti, Editura Academiei Române, 2001, pp. 233-234, doc. 214: 28 iulie 1647). Până în acest moment n-au putut fi identificaţi urmaşii lui Vasile aga.

[17] Este menţionat astfel între 23 iunie şi 28 noiembrie 1653 (Nicolae Stoicescu, *Dicţionar al marilor dregători...*, p. 251; vezi şi Marieta Adam, *Lista unor dregători de categoria a doua în secolele XV-XVII (Ţara Românească)*, în „Studii şi Materiale de Istorie Medie", vol. IX, 1978, p. 186), apoi ca fost mare armaş între 24 iulie şi 24 decembrie 1654 (*DRH*, B, vol. XXXIX (1654), întocmit de Violeta Barbu, Gheorghe Lazăr, Florina Manuela Constantin, Constanţa Ghiţulescu, Oana Mădălina Popescu, Bucureşti, Editura Academiei Române, 2010, p. 358, doc. 399 şi p. 604, doc. 508, vezi şi la Nicolae Iorga, *Studii şi documente*, vol. V, p. 443, doc. 18) şi respectiv 4 iulie 1655 (*DRH*, B, vol. XL (1655), întocmit de Oana Rizescu, Florina-Manuela Constantin, Andreea-Roxana Iancu, Bucureşti, Editura Academiei Române, 2013, p. 182, doc. 175). Unele documente interne îl mai menţionează pe Vasile ca spătar: 8 aprilie 1638 (*Catalogul documentelor Ţării Româneşti*, vol. IV, p. 531, nr. 1192), între 25 februarie şi 28 mai 1639 (*DRH*, B, vol. XXVII, p. 57, doc. 48, Nicolae Iorga, *Studii şi documente*, vol. XI: *Cercetări şi regeste documentare*, Bucureşti, 1906, pp. 261-262, doc. 2), mai apoi între 19 februarie şi 28 octombrie 1640 (*DRH*, B, vol. XXVII, p. 388, doc. 295 şi p. 603, doc. 494) şi la 4 ianuarie 1644 (*Ibidem*, vol. XXIX (1643-1644), întocmit de Violeta Barbu, Gheorghe Lazăr (coord.), Florina Manuela Constantin, Oana Mădălina Popescu, Constanţa Vintilă-Ghiţulescu, Bucureşti, Editura Academiei Române, 2017, p. 417, doc. 340). Vasile mai apare menţionat comis, între 18 ianuarie 1645 (*Ibidem*, vol. XXX (1645), întocmit de Violeta Barbu, Marieta Chiper, Gheorghe Lazăr, Bucureşti, Editura Academiei Române, 1998, p. 27, doc. 23) şi 28 iulie 1647, (*Ibidem*, vol. XXXII (1647), p. 233-234, doc. 214).

[18] *DRH*, B, vol. XL, p. 182, doc. 175.

răsculaseră împotriva lui Constantin Șerban (începând cu data de 17 februarie 1655)[19].

Simțindu-se prigonit de domn, Vasile aga a încercat, probabil, să declanşeze o nouă revoltă a slujitorilor, însă Constantin Vodă Șerban a intervenit cu promptitudine și a împiedicat acest lucru. La 19 iulie 1655, domnul muntean îi aducea la cunoștință principelui Gheorghe Rákóczy al II-lea faptul că „țara s-a și închinat", iar călărașii i-au promis că vor da ascultare și sprijin domnului lor. În *post scriptum* -ul scrisorii se mai preciza faptul că niște seimeni se refugiaseră în județul Mehedinți, însă dorobanții de acolo, credincioși domnului, „i-au tăiat"[20]. Într-o altă scrisoare, datată tot 19 iulie 1655, Constantin vodă arăta faptul că toți „călărașii de țară" au venit la Curtea Domnească și i s-au „închinat"[21], exemplul acestora fiind urmat și de păhărniceii și lefegiii domnești[22].

La 28 iulie 1655, domnul muntean îi aducea la cunoștință principelui Gheorghe Rákóczy al II-lea, faptul că „aga Vasile" fusese „reținut", cu alte cuvinte luat prizonier, el fiind bănuit de legături secrete cu Hrizea (Hrizică) spătarul[23]. Câteva zile mai târziu, mai precis la data de 4 august, lui Vasile aga „i s-a tăiat nasul", fapt adus la cunoştinţă principelui Transilvaniei chiar de către domn, prin scrisoarea din 5 august 1655[24]. Această pedeapsă relevă cât se poate de clar faptul că, într-un fel sau altul, Vasile aga intenționase să-l detroneze pe domn.

Cu toate acestea însă, slujitorii n-au fost potoliți în totalitate: „Iar ei, ca niște îndrăciți, nu să mai așeza, ci umbla tot turburați. Și să strânse care de unde era: o dată la București, altă dată la Brăilă, ca să vie cu armă asupra domnu-său"[25]. La data de 9 august 1655, Ioan Boros, comandantul trupelor ardelene lăsate în sprijinul lui Constantin Șerban, îl înștiința pe Rákóczi al II-lea în legătură cu o nouă încercare de revoltă a unor slujitori, al căror număr crescuse, potrivit veştilor sosite de la Bucureşti la Târgovişte, la circa 2 000 de oameni[26]. A fost vorba, după cât se pare, de o revoltă a călărașilor[27], nemulțumiți de

[19] Vezi, pe larg, la Claudiu Neagoe, *op. cit.*, p. 154-157.
[20] Lidia A. Demény, L. Demény, N. Stoicescu, *op. cit.*, Anexe, p. 250, doc. LI.
[21] *Ibidem*, p. 250, doc. LI; a se vedea și Nicolae Iorga, *Studii și documente*, vol. IV, doc. XLIV, pp. 37-39.
[22] *Ibidem*, doc. XLV, pp. 40-42, doc. XLVI, pp. 42-43.
[23] Lidia A. Demény, L. Demény, N. Stoicescu, *op. cit.*, Anexe, p. 258, doc. LX. După cum bine se știe, Hrizea, voievodul răsculaților dorobanți și seimeni, fusese trimis, împreună cu familia sa, la Alba Iulia, în ziua de 18 iulie, cu o escortă de 400 de secui, conduși de Gábor Köver; *Ibidem*, p. 245, doc. nr. XLVI.
[24] *Ibidem*, p. 263, doc. LXIII.
[25] *Letopisețul Cantacuzinesc*, pp. 126-127.
[26] Lidia Démeny, L. Démeny, N. Stoicescu, *op. cit.*, Anexe, p. 267, doc. LXV.
[27] O carte domnească din 30 septembrie 1655 pomenește de fuga mai multor călărași din satele Șovârcu și Gurbanu din județul Vlașca, în frunte cu Tudor căpitanul: „fiind niște oameni răi și

prezența și abuzurile trupelor ardelene aflate în slujba lui Constantin Șerban[28], dar mai cu seamă de birul de 10 zloți care le fusese impus de către domn[29]. Ulterior, același Ioan Boros trimitea principelui ardelean, la data de 16 august 1655, din „tabăra de la Călugăreni”, un „raport” prin care îl informa de faptul că mai mulți dorobanți se ascunseseră în insulele dintre bălțile de la Dunăre[30].

Până la urmă, temându-se că-și va pierde tronul, Constantin Șerban a căutat să cadă la înțelegere cu slujitorii nemulțumiți. Prin două scrisori, datate 23 august 1655 și trimise principelui Gheorghe Rákóczi al II-lea, Constantin vodă anunța la Alba Iulia, pe de-o parte, despre „închinarea” celor revoltați[31], iar pe de altă parte despre împăcarea sa cu seimenii[32].

ABOUT A POSSIBLE NEW REBELLION OF ROYAL SERVANTS, AGAINST CONSTANTIN ȘERBAN (JULY-AUGUST 1655)

Abstract

After the defeat of the Wallachian servants and mercenaries rebellion, through the prompt intervention of the prince of Transylvania, Gheorghe Rákóczy II, Constantin Șerban continued to cause, especially through his rough fiscal policy, the dissatisfaction of certain categories of military servants. Thus, during the months of July-August 1655, the royal horsemen (*călărașii*) were about to rebel against their prince. In this article we will try to reconstruct the events based on the existing historical sources. These social upheavals did nothing but erode Constantin Serban's reign very soon.

hicleni, rădicatu-se-au hoțăște asupra domni‹i›i mele și asupra boiarilor domni‹i›i mele, cu sabia”; *DRH*, B, vol. XL, p. 229, doc. 238.

[28] Era vorba de 2 500 - 3 000 de oșteni nemți, unguri, secui, moldoveni și tătari; Lidia Démeny, L. Démeny, N. Stoicescu, *op. cit.*, p. 157.

[29] *Ibidem*, Anexe, doc. LI, p. 250. Un document din 30 septembrie 1655 menționează „birul călărășescu de ughi 11”; *DRH*, B, vol. XL, p. 229, doc. 237.

[30] Lidia Démeny, L. Démeny, N. Stoicescu, *op. cit.*, Anexe, p. 273, doc. LXIX.

[31] *Ibidem*, pp. 278- 279, doc. LXXIII.

[32] *Ibidem*, p. 281, doc. LXXV.

MUZEUL JUDEȚEAN ARGEȘ
ARGESIS, *STUDII ȘI COMUNICĂRI*, seria ISTORIE, **TOM XXVIII**, 2019, p. 65-82

UN INSTRUMENT MUZICAL DE LA CETĂȚENI ȘI O DATĂ DE CRONOLOGIE ABSOLUTĂ CARE INTRIGĂ

DRAGOȘ MĂNDESCU
ADRIAN MESTECĂNEANU*

„*Fluieraș de os, / Mult zice duios…*"
(Miorița)

În vara anului 2018, Mănăstirea Cetățuia Negru Vodă (satul Valea Cetățuia, comuna Cetățeni, județul Argeș – Fig. 1) a depus la Direcția Județeană pentru Cultură Argeș un lot de materiale arheologice, lot care a fost predat tot atunci Muzeului Județean Argeș.

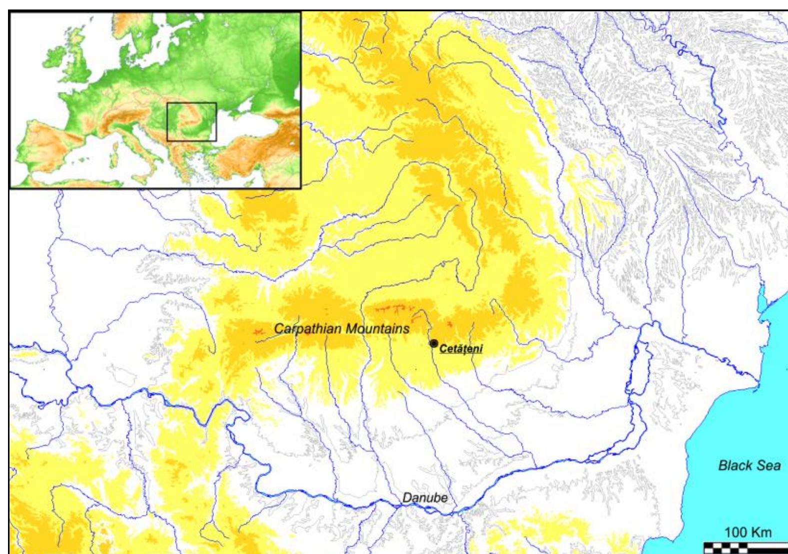
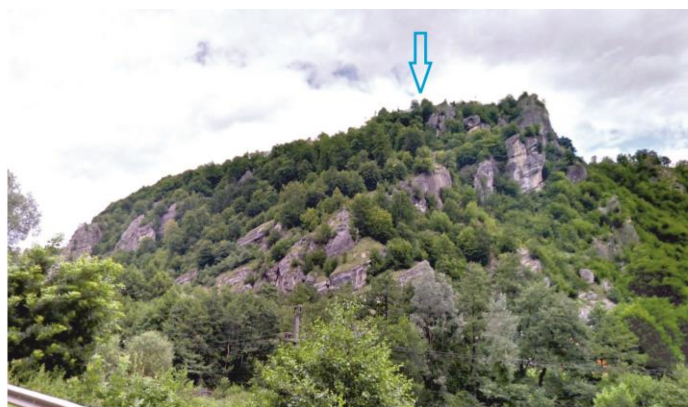

Fig. 1. Cetățeni. Localizarea sitului arheologic / Cetățeni. Location of the archaeological site.

* Muzeul Județean Argeș, Pitești.

Piesele respective aparțineau mai multor perioade și culturi – fragmente ceramice din cea de-a doua epocă a fierului, lucrate la mână și la roată (cultura geto-dacică clasică), fragmente ceramice lucrate la roată, vârfuri de săgeți și bolțuri de arbaletă din evul mediu, cuie și scoabe moderne, diverse oase de animale – și fuseseră găsite în incinta mănăstirii, în extremitatea sudică a platoului îngust de pe vârful monticolului „Cetățuia” (720 m altitudine), chiar în buza hăului ce se adâncește vertiginos spre Valea Chiliilor (Fig. 2).

1

2

Fig. 2. Monticolul stâncos „Cetățuia Negru Vodă” de la Cetățeni cu indicarea locului descoperirii. 1 Vedere dinspre sud (foto Google streets, 2018); 2 Micul platou de pe vârf, vedere dinspre est (foto D. Măndescu, 2007) / „Cetățuia Negru Vodă” rocky hillock from Cetățeni and the spot of the discovery. View from South (photo by Google streets, 2018); The small plateau on the top of the hillock, view from East (photo by D. Măndescu, 2007).

Mănăstirea de pe vârful stâncos al „Cetățuiei” suprapune integral, începând cu primele ei înjghebări ce nu coboară mai devreme de finalul sec. al XVII-lea[1], vestigiile a două fortificații ce s-au succedat de-a lungul timpului în

[1] Primele mărturii privind existența unui lăcaș de cult pe vârful monticolului, asociat sau nu cu prezența aici a unor călugări, sunt relativ târzii și nu coboară în timp mai mult de finalul sec. al XVII-lea. Așezământul monastic nici nu avea cum să fie mai vechi, de vreme ce rosturile ansamblului arhitectonic medieval de pe înălțimea stâncoasă au fost prin excelență unele militare. Pe durata funcționării fortificației de pe vârf (sec. XIII-XIV, poate și parte din sec. al XV-lea), prezența vreunui schit sau a eremiților aici este exclusă. Începuturile „schitului” rupestru trebuie fixate la un anume moment numai după ce fortificația ieșise din uz. Chiar dacă nu dispunem de mențiuni documentare directe, există suficiente indicii pertinente care permit o estimare de bun-simț a datei transformării cetății ruinate de pe vârf, laolaltă cu mica sa grotă, în adăpost monahal nu mai devreme de perioada domniei lui Constantin Brâncoveanu. Argumentele lui Pavel Chihaia pentru existența schitului încă din a doua jumătate a sec. al XV-lea (P. Chihaia, *Cetatea și schitul lui „Negru Vodă” de la Cetățeni-Muscel*, în vol. *Din cetățile de scaun ale Țării Românești*, Ed. Meridiane, București, 1974, p. 322, 326, 334), preluate și de alți autori (C. Argeșeanul, Gr. Constantinescu, *Cruci de piatră – Monumente memoriale din județul Argeș*, Editura Europroduct, Pitești, 1999, p. 158; Gh. I. Cantacuzino, *Cetăți medievale din Țara Românească în secolele XIII-XVI*, Editura Enciclopedică, București, 2001, p. 160-161, nota 428) sunt fanteziste, bazându-se pe o interpretare necritică a unor inscripții de pe două fragmente de cruci de piatră reutilizate în structura bisericii rupestre, greșit citite de Dimitrie Butculescu la 1876 (D. C. Butculescu, *Călătorii și explorațiuni arheologice în Muscel*, ed. D. Măndescu, Editura Ars Docendi, București, 2010, p. 137-138, 150); în realitate, ambele cruci de piatră datau din același sec. al XVIII-lea, una fiind pusă la 1724 de vel șetrarul Mihai Bărbătescu, ispravnic de Târgoviște, împreună soția sa, Maria (cf. *Familiile boierești din Moldova și Țara Românească. Enciclopedie istorică, genealogică și biografică*, coord. Mihai Dim. Sturdza, Editura Simetria, București, p. 335), cealaltă ridicată în vremea unuia dintre cei doi Ștefani ce au domnit în sec. al XVIII-lea: Cantacuzino (1714-1716) sau Racoviță (1764-1765). Se cunoaște că în a doua jumătate a sec. al XVI-lea cetatea nu mai funcționa demult, fiind lăsată în părăsire, dar nicio mărturie din această perioadă (Jacob Bongars, Balthasar Walther etc. – apud L. Chițescu, *Cercetări arheologice la Cetățeni, județul Argeș*, în „Cercetări arheologice”, II, 1976, p. 170) nu asociază aceste locuri cu prezența mai mult sau mai puțin sesizabilă a călugărilor sau a vreunui schit, toți autorii menționând numai starea de ruină în care ajunsese fortificația. Aceeași situație se menține și un secol mai târziu, așa cum se desprinde din *Historica relatio de statu Valachiae 1679-1688*, un raport elaborat de un misionar catolic italian în ultimul an de domnie al lui Șerban Cantacuzino, destinat curții habsburgice a lui Leopold I (v. „Magazin istoric pentru Dacia”, 5, 1847, p. 69). În vremea lui Constantin Brâncoveanu, locul păstrează încă vie amintirea cetății, fiind denumit prin intermediul acesteia: cronica lui Radu Greceanu este foarte precisă când narează evenimentele militare din vara anului 1690, vodă Brâncoveanu poposind pentru prânz, în drumul său de la Târgoviște spre Transilvania, la „Cetatea Negrului Vodă” (Radu logofăt Greceanu, *Istoria domniei lui Constantin Basarab Brâncoveanu voievod, 1688-1714*, ed. A. Ilieș, Editura Academiei R.S.R., p. 77), iar în 1694, în corespondența dintre Luigi Ferdinando de Marsigli și stolnicul Constantin Cantacuzino toponimul este clar redat, în românește: „Cietate a Negrului Vodă” (Biblioteca Universitară Bologna, fond Marsigli, ms. 57, f. 202); așadar, nici urmă de schit, obște monahală sau pustnici. Pictura bisericii rupestre a fost judicios analizată, concluzia fiind aceea că stratul inițial, acoperit cu prilejul refacerilor de alte două zugrăveli, nu este mai vechi de sec. al XVIII-lea; mai mult, portretul ctitorilor nu pare a fi o creație originală, ci o transpunere stereotipă a programului iconografic din biserica mănăstirii „Negru Vodă” din Câmpulung, edificată de Matei Basarab la 1635-1636 pe ruinele bisericii curții domnești din sec. al XIV-lea (P. Chihaia, *Două vechi*

autoportrete din Țara Românească, în „Studii și cercetări de istoria artei”, X, 1963, 1, p. 211-222). Prima asociere a acestui loc cu un așezământ ecleziastic se regăsește pe harta Țării Românești, atribuită stolnicului Constantin Cantacuzino, ce prezintă teritoriul Valahiei în ultimii ani ai sec. al XVII-lea, tipărită la Padova, în 1700: „Negru Vodă”, scris cu caractere grecești, lângă care e trecut simbolul utilizat pe hartă pentru desemnarea mănăstirilor mici. Autorii hărții nu pot fi acuzați de ignoranță sau de lipsă de acribie, de vreme ce, pe lângă mănăstirile mari și mici sunt menționate chiar și schiturile monahilor din munții Buzăului (C. Giurescu, *Harta stolnicului Constantin Cantacuzino. O descriere a Munteniei la 1700*, în „Revista Istorică Română”, XIII, 1943, 1, p. 19). Detaliul se păstrează și pe copia austriacă a hărții, executată de Schierendorff la 1707. În schimb, ediția în limba italiană a acestei hărți, realizată de Antonio Gigli, la Veneția, în 1718, menționează locul, chiar dacă într-o formă eronată („Mogruluoda”), dar nu îl marchează cu un semn convențional specific pentru schituri sau mănăstiri. Există, e adevărat, o mică mănăstire „Cettoschuia”, care ar putea duce cu gândul la numele actual compus „Cetățuia Negru-Vodă”, dar e vorba de Cetățuia de la Râmnicu Vâlcea. Harta de la 1700 și copia sa manuscrisă de la 1707 au fost suficiente pentru a genera răspândirea în cartografia europeană a primei jumătăți a sec. al XVIII-lea a toponimului „Negru Vodă” desemnat ca loc cu biserică sau mănăstire: de exemplu, „Negronvoda”, la Pieter Schenk, *Nova et accurata tabula sedis belli in regno Hungariae*, Amsterdam, 1717 și „Negron voda”, la Johann Baptist Homann, *Principatus Transilvaniae in suas quasque Nationes*, Nürnberg, ca. 1725. Cu a doua jumătate a sec. al XVIII-lea, locul de pe valea Dâmboviței ocupat odinioară de „Cetatea lui Negru Vodă” apare tot mai constant marcat în cartografie cu semnul convențional ce desemnează lăcașurile de cult (de exemplu: „Nigravoda”, la Giovanni-Antonio Rizzi-Zannoni, *Carte de la partie septentrionale de l'Empire Ottoman*, Paris, 1774, sau „Negronvoda” la Moștenitorii lui Homann, *Principatus Transilvaniae*, Nürnberg, 1788). În rest, istoria foarte fluctuantă a schitului începând cu cea de-a doua jumătate a sec. al XVIII-lea, de când datează și primele documente de arhivă ce îi atestă existența, poate fi reconstituită, în mare, pe baza unui articol publicat de Ioan Răuțescu și Zaharia Petrescu, *Schitul Cetățuia Negru Vodă*, în „Glasul Bisericii”, XV, 1956, p. 152-162, la care se adaugă unele date furnizate de P. Chihaia (*Cetatea și schitul…*, p. 335-336), precum și de unele izvoare istorice externe. În a doua jumătate a sec. al XVIII-lea, schitul beneficiază de unele privilegii de la domnii fanarioți Constantin Racoviță și Alexandru Ipsilanti. Pentru al treilea sfert al sec. al XVIII-lea, în contextul războiului ruso-turc dintre anii 1768-1774, Friedrich Wilhelm Bauer amintește la Cetățeni („Tschetetz”) o capelă de piatră (*Memoires historiques et geographiques sur la Valachie, publié par Moniseur de B****, Frankfurt – Leipzig, 1778, p. 173), pentru ca în ultimul sfert al sec. al XVIII-lea, Franz Joseph Sulzer, sosit în 1774 în Țara Românească, să menționeze și el vechea cetate numită Cetatea Neagră („die Schwarze Festung”) sau Cetatea Negrului Vodă („die Festung des Schwarzen Fursten”), în care exista o mică biserică, unde câțiva călugări își găsiseră adăpost (F. J. Sulzer, *Geschichte des transalpinischen Daciens*, I, Viena, 1781, p. 332). Poate erau tocmai aceia amintiți într-un document de la 2 februarie 1782 (un monah, un preot duhovnic și un egumen „ot cetate Negrului Vodă” – cf. P. Chihaia, *Cetatea și schitul…*, p. 335). În primăvara anului 1789, când în Muscel au loc o serie de ciocniri armate în timpul războiului ruso-austro-turc (cf. C. *Neagoe, Orașul Câmpulung în timpul „răzmiriței” din anii 1788-1790* în „Revista de istorie a Muscelului”, VI, 2001, p. 91-95), schitul va fi fost pustiit. La începutul lui noiembrie 1789, când armata austriacă cartează zona, nici urmă de biserică sau schit; locul e denumit pe cunoscuta hartă Specht drept „Csetate della Negrovoda”, iar semnul cartografic utilizat este cel al unei cetăți, la fel, de exemplu, ca la Oratea sau la Turnu. „Marile pierderi” suferite de schit în vremea „răzmiriții” au fost recunoscute și de autoritățile ecleziastice ale vremii, care încearcă prin 1790-1792 să reamenajeze biserica rupestră și să o doteze cu cele necesare serviciului liturgic (P. Chihaia, *Cetatea și schitul…*, p. 324-325). Caracterul real pe care acest lăcaș îl are la începutul sec. al XIX-lea reiese clar din *Catagrafia Eparhiei Ungrovlahia*, întocmită la 1810: schitul, un așezământ modest și fără

proprietăţi, nu adăpostea călugări, ci un preot de mir („popa Neagoe sin popa Ion", preot aici încă din 1799), cu familia sa (soţia şi trei copii). Situaţia se va menţine neschimbată şi la catagrafia din 1819. O nouă distrugere a locului trebuie să se fi produs în primăvara lui 1821, responsabile fiind trupele turceşti ale lui Chehaia Bei ce-i urmăreau pe eteriştii retraşi în zona Câmpulungului (cf. C. Neagoe, *Câmpulungul în vremea "zaverei" de la 1821*, în „Revista de istorie a Muscelului", VII, 2003, p. 79-82), de vreme ce la mijlocul sec. al XIX-lea bisericuţa de pe vârf nu mai era funcţională, locul fiind părăsit. Cezar Bolliac vizitează ruinele „citadelei cavalereşti" la 1845, dar „bisericuţa mai subterană" era pustie, deşi lăsa impresia că fusese folosită până de curând de vreun eremit (C. Bolliac, *Excursiuni arheologice*, ed. îngrijită de N. Georgescu şi M. Marcu, vol. III, Editura Floare albastră, Bucureşti, 2007, p. 160). Aceeaşi informaţie o transmite şi Constantin D. Aricescu, la 1855: după spusele localnicilor, „până deunăzi" vârful cu ruine fusese adăpost pentru un pustnic (C. D. Aricescu, *Istoria Câmpulungului, prima rezidenţă a* României, ed. a II-a, ed. îngrijită de A. Săvoiu şi G. Pârnuţă, Editura Ars Docendi, Bucureşti, 2007, p. 80-81, nota 2). Din corespondenţa vremii reiese că în a doua jumătate a sec. al XIX-lea „schitul Negru Vodă" nu mai este proprietatea bisericii, ci a moşnenilor din satul Coteneşti. Ei sunt cei ce îl repară la 1859, deoarece ajunsese în ruinare şi neîngrijit. Un an mai târziu, la vizita lui Dimitrie Pappazoglu din 1860, acesta constată că bisericuţa de pe vârf, „făcută şi ţinută de moşnenii megiaşi de acolo, este păzită de numai doi călugări" (apud D. V. Rosetti, *Cetăţeni-Argeş. Istoricul cercetărilor arheologice*, în „Cercetări arheologice", I, 1975, p. 273, fig. 6). Deja în vara lui 1860 unul din cei doi călugări plecase, ctitorii şi proprietarii coteneşteni solicitând Mitropoliei preoţi care să oficieze în bisericuţa rupestră serviciul liturgic duminica şi în zilele de sărbătoare (P. Chihaia, *Cetatea şi schitul…*, p. 336). Cererile lor au rămas în van, curând schitul pustiindu-se din nou. La 1871, cum arată învăţătorul satului Cetăţenii din Vale, Andrei Popescu, în răspunsul la chestionarul iniţiat de Alexandru Odobescu, lângă biserica săpată în stâncă, la miazăzi de aceasta, nu se afla decât „o poieniţă foarte desfăcăcioasă" (Biblioteca Academiei Române, ms. 228, f. 46). În 1876, când Dimitrie Butculescu face aici prima „săpătură de amator", locul este părăsit, doar numele monticolului („Pleaşa Popii") amintind de schitul de odinioară. Butculescu arată că micul platou de lângă bisericuţa rupestră era ocupat de pruni, aluni şi nuci, iar către est, pe cei circa 30 m până la marginea înaltă denumită „Tronul lui Radu Negru", locul era ocupat de un pâlc de copaci tineri (D. C. Butculescu, *op. cit.*, p. 138-139, 152). La cumpăna dintre sec. XIX-XX, vârful monticolului rămâne în continuare nelocuit: o fotografie realizată în ultimii ani ai sec. al XIX-lea de Alexandru Antoniu, în care se distinge clar o mică colibă dărăpănată, cu acoperişul stricat, lângă intrarea în bisericuţa rupestră, este sugestivă în acest sens (A. Antoniu, *Album general al României*, I, Dresda-Berlin, 1901, fig. 19). Începutul sec. al XX-lea găseşte vârful monticolului de tot lăsat în părăsire: învăţătorul Ioan Răuţescu, organizând o excursie cu clasa aici, în vara lui 1904, arată că locurile „erau părăsite şi pe acolo păşteau caprele" (apud V. Purnichi, *Aşezarea de la Cetăţeni-Muşcel în epoca veche şi medie. „Meteora" românească de la Cetăţeni – 460 de ani de la prima atestare documentară*, Editura Larissa, Câmpulung, 2008, p. 106). Tot în ruină se aflau „biserica şi palatul lui Negru Vodă" în 1907, cum reiese dintr-un ghid de călătorie publicat de farmacistul câmpulungean Gabriel Dimitriu (G. Dimitriu, *Câmpulungul cu împrejurimi*, Tipografia Gh. N. Vlădescu, Câmpulung, 1907). Petiţia înaintată în 1911 de acelaşi pasionat călător şi montagnard Comisiunii Monumentelor Istorice, în care se atrăgea atenţia asupra bisericuţei rupestre aflată „în ruină" şi „fără nicio pază", are ca prim efect vizitarea de Virgil Drăghiceanu a acestor locuri abandonate (V. Drăghiceanu, *Cetatea şi schitul Negru Vodă*, în „Buletinul Comisiunii Monumentelor Istorice", V, 1912, fasc. 18, p. 89-94), pentru ca, la 23 iulie 1912, regele Carol I să acorde, prin Decret, statutul de monument istoric pentru schit, „pentru importanţa sa arheologică" („Buletinul Comisiunii Monumentelor Istorice", V, 1912, fasc. 19, p. 15). Cu toate acestea, până în 1915 vârful monticolului a rămas în continuare părăsit. Renovarea are loc în 1915-1916, în cea mai mare parte pe cheltuiala preotului Gheorghe Moisescu, paroh la Biserica Domnească din

acest punct strategic, aparent inexpugnabil, situat la o diferenţă de nivel de circa 200 m faţă de valea Dâmboviţei şi care controla drumul ce urma cursul râului prin defileul de la poalele masivului stâncos: o cetate geto-dacică şi o fortificaţie medievală. Ambele erau legate organic de aşezările deschise, contemporane lor, ce s-au dezvoltat la baza monticolului, pe malul stâng al râului Dâmboviţa, între gurile de vărsare ale afluenţilor de pe stânga, Valea lui Coman (la extremitatea nordică), respectiv Valea Chiliilor (la sud).

Cele două fortificaţii au fost cercetate arheologic secvenţial în anii 1940-1941 şi 1958 de Dinu V. Rosetti[2], săpăturile fiind extinse în 1969 de acelaşi arheolog în colaborare cu Lucian Chiţescu[3]. Cetatea geto-dacică, ale cărei ziduri de incintă din blocuri de piatră au fost surprinse pe marginea sud-estică a vârfului monticolului, în zona prin care se face şi astăzi accesul la mănăstire, era dominată de un turn-locuinţă incendiat în sec. I a.Chr. Un alt zid, gros de 1,6 m, construit din piatră legată cu mortar, în structura liantului găsindu-se şi fragmente de cărămidă şi de cărbune[4], închidea către nord, către Valea lui Coman, marginea micului platou de pe vârf. Acest zid aparţinea celei de-a doua fortificaţii, celei medievale. Pe vârful monticolului săpăturile arheologice au evidenţiat două niveluri din evul mediu: un prim nivel datat în a doua jumătate a sec. al XIII-lea şi începutul celui următor, iar nivelul superior datat pe durata sec. al XIV-lea[5].

Era evident că majoritatea materialelor arheologice găsite recent de personalul mănăstirii în marginea de sud a vârfului stâncos, cu excepţia pieselor

Câmpulung. Tot acum se construiesc şi câteva chilii pentru cei doi călugări ce se stabilesc acolo. Este autorizată chiar construirea a patru camere pentru vizitatori pe stânca de deasupra bisericii rupestre (din fericire, niciodată pusă în operă). Resfinţirea are loc abia în anul 1923. În anii celui de-al Doilea Război Mondial, stareţ era Pimen Bărbieru (A. Vasilescu, *Cetatea Dâmboviţa*, în „Buletinul Comisiunii Monumentelor Istorice”, 38, 1945, fasc. 123-126, p. 48), arestat în 1949 şi condamnat la muncă silnică de noul regim instaurat în România. În perioada 1965-1968, viitorul profesor şi istoric local Vintilă Purnichi locuieşte la schit, unde mai vieţuia un singur pustnic, Dorotei Bărbieru („preot, paznic şi ghid”), nimeni altul decât fratele lui Pimen (V. Purnichi, *op. cit.*, p. 7, 108, 110). Deja la mijlocul anilor ’70 ai secolului trecut, Lucian Chiţescu remarca limitarea suprafeţei ce îngăduia o cercetare arheologică adecvată pe vârfului „Cetăţuiei” „datorită şi marelui număr de chilii actuale” (L. Chiţescu, *op. cit.*, p. 157). Începând cu 1993, schitul devine mănăstire şi odată cu aceasta începe un program consecvent de reabilitare a ansamblului monastic prin consolidarea clădirilor vechi sau ridicarea altora noi (de exemplu, o biserică înălţată în 2004 la miazăzi de bisericuţa rupestră, pe „poieniţa foarte desfăcăcioasă” de la 1871), de obicei în detrimentul integrităţii sitului arheologic. De la cumpăna anilor ’60-’70 ai secolului trecut, niciun arheolog nu a mai condus aici vreo săpătură, fie ea sistematică sau preventivă...

[2] D. V. Rosetti, *Şantierul arheologic Cetăţeni*, în „Materiale şi cercetări arheologice”, VIII, 1962, p. 73-77 şi fig. 1/3-4; 2; 3/4-19, 22-35, 39; 4/1-9, 13, 16-17, 19, 31; 6/1, 6-8.

[3] D. V. Rosetti, L. Chiţescu, *Cetatea geto-dacică de la Cetăţeni, jud. Argeş*, în „Buletinul Monumentelor Istorice”, XLII, 1973, 4, p. 55-58.

[4] D. V. Rosetti, *Şantierul...*, p. 74, fig. 1/3-4; L. Chiţescu, *op. cit.*, p. 158, fig. 2-3.

[5] D. V. Rosetti, *Şantierul...*, p. 74-75. Vezi şi L. Chiţescu, *op. cit.*, p. 171-173, fig. 1-2; 13/14, 17-23; 15/14, 17-24, unde se admite cel mult şi începutul sec. al XV-lea pentru perioada în care cetatea era în uz.

moderne, aparținea perioadelor de funcționare a celor două cetăți. La fel se poate spune și despre lotul de oase de animale (în majoritatea lor mamifere – porc, erbivore de talie medie și mare – dar și păsări), unele exemplare purtând urme de intervenții de tipul tăieturilor de tranșare. Recoltat în condiții stratigrafice proprii unei cercetări arheologice, acest lot de oase ar fi putut constitui baza unui studiu arheolzoologic esențial pentru cunoașterea traiului comunităților aristocratice ce au rezidat pe vârful monticolului în epoca Daciei pre-romane și în cea medievală[6].

Tocmai din acest lot de oase provine piesa de care ne propunem să ne ocupăm în cele ce urmează, având în vedere caracterul său insolit. Este vorba de un fluier, identificat în laboratorul de restaurare taxidermie al muzeului, în momentul curățării lotului de oase adus de la mănăstire.

Fiind un artefact[7] prelucrat prin șlefuire și găurire (Fig. 3), fragmentul de os din care este confecționat fluierul păstrează puține caractere vizuale care să-l diferențieze, atât ca parte a scheletului, cât și ca specie de proveniență și, prin urmare, nu poate fi identificat cu precizie. Totuși, structura relativ compactă, privită la stereomicroscop (Fig. 4), cu unele zone lucioase, dimensiunile (inclusiv peretele osos subțire) și greutatea redusă (3,8 g) ne fac să credem că reprezintă diafiza distală a cubitusului (ulnei) unei păsări de talie mare (Tab. 1). De regulă, dintre oasele de pasăre, acesta poate fi folosit cu predilecție drept fluier, datorită formei și greutății reduse[8], mai rar alte oase[9].

Ca aspect general, osul este rupt la capete, o ruptură trecând chiar prin mijlocul orificiului digital distal (un punct de minimă rezistență), prezintă urme longitudinale de șlefuire, mici ciupituri și zgârieturi, precum și o fisură longitudinală, de cca. 7 mm lungime, la extremitatea distală.

---

[6] Considerăm că aceste resturi alimentare aparțin cu siguranță acestor epoci și nu perioadei moderne și contemporane de funcționare a mănăstirii, întrucât carnea animalelor, fie ele domestice sau sălbatice, nu face parte, de regulă, din meniul așezămintelor monastice. Fără date stratigrafice și de context, potențialul științific al acestui lot de material osteologic este, practic, compromis. Cetatea de la Cetățeni nu a beneficiat de vreun studiu arheozoologic nici în timpul cercetărilor arheologice efectuate pe vârful monticolului. Singurele date cu care rămânem din acest sit sunt cele furnizate de săpăturile arheologice mai recente (2002-2004) din așezarea din cea de-a doua epocă a fierului de la poalele „Cetățuii”: S. Haimovici, *Studiul arheozoologic al unui material faunistic din așezarea La Tène de la Cetățeni (jud. Argeș)*, în vol. D. Măndescu, *Cetățeni. Stațiunea geto-dacă de pe valea Dâmboviței superioare*, Editura Istros, Brăila, 2006, p. 97-104.
[7] Muzeul Județean Argeș, nr. inv. I. M. 2573.
[8] H. C. J. Oomen, *Exhibition of primitive blowing instruments made from bird bones*, în vol. *Proceedings of the XVth International Ornithological Congress*, ed. K. H. Voous, Hague, 1970, p. 23-24.
[9] H. C. Küchelmann, *Highland Tunes in the Lowlands: a Medieval Vulture Bone Flute from Northern Germany*, în vol. *Ancient and Modern Bone Artefacts from America to Russia. Cultural tehnological and functional signature*, ed. A. Legrand-Pineau, I, Sidéra, N. Buc, E. David, V. Scheinsohn, D. V. Campana, A. M. Choyke, P. Crabrtree, E. A. Stone, BAR International Series 2136, Oxford, 2010, p. 181-182.

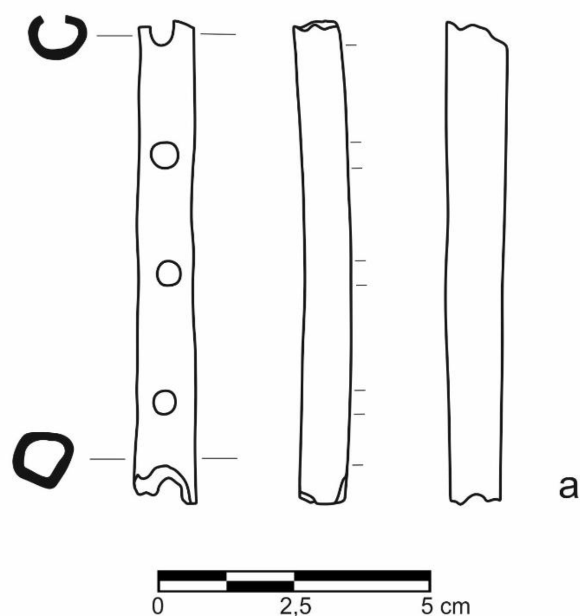

Fig. 3. Fluierul din os de pasăre de la Cetățeni. Desen (a) și foto (b) (desen D. Măndescu, montaj foto D. Răcășanu) /
The flute made in bird bone from Cetățeni. Drawing (a) and photo (b) (drawing by D. Măndescu, photomontage by D. Răcășanu).

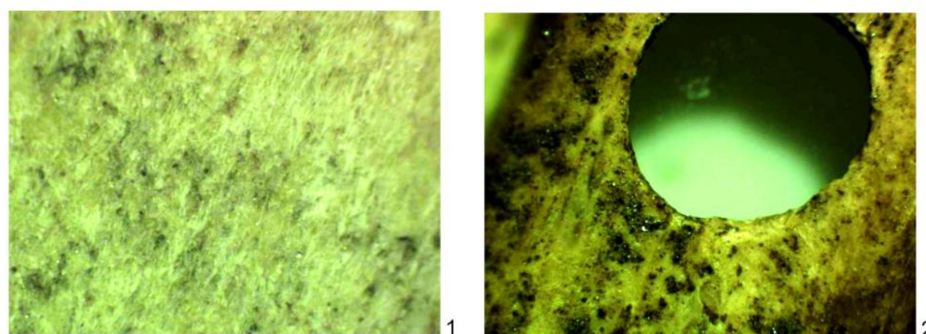

Fig. 4. Detalii cu structura peretelui osos: suprafața externă (1) și cea internă (2) (foto A. Mestecăneanu) / Details showing the bone wall structure: external side (1) and inner side (2) (photo by A. Mestecăneanu).

În pofida lustruirii, care poate însemna o subțiere de câteva sutimi de milimetru a peretelui osos, se pot distinge, cu dificultate, cinci papile dorsale remigeale, indicând proveniența de la aripa dreaptă, iar în interior, spre capătul distal, câteva structuri de rigidizare, sub formă de creste și nervuri. În secțiune transversală, către capătul proximal, este mai aplatizat decât la capătul distal, unde este asemănător unui triunghi echilateral, cu o latură convexă și rotunjit la unghiuri.

Pe fațeta aplatizată prezintă patru găuri digitale, plasate la distanțe relativ egale, distanța dintre ele crescând dinspre capătul proximal către cel distal, forma rotundă, dar neregulată, sugerând că au fost realizate prin sfredelire (Tab. 1; Fig. 3-4). Orificiile digitale au un diametru de 3,9-4,5 mm, ceea ce le încadrează în media găurilor digitale observate la alte instrumente muzicale de același tip, prevăzute cu cel mult opt găuri pentru degete, în cazul oaselor de vultur, dintre care una pentru degetul mare[10].

În privința speciei de apartenență, trebuie, mai întâi, să analizăm, sumar, contextul floristic și faunistic existent în zona Cetățeni, deși fluierul ar fi putut ajunge aici, prin comerț sau schimb, și din alte locuri. Din perioada antică și până astăzi, vegetația era dominată de păduri de fag (*Fagus sylvatica*), în josul văilor, de păduri mixte, cu fag, brad (*Abies alba*) și molid (*Picea abies*), la altitudini medii, și de molid, pe versanții înalți. Avifauna era, în consecință, caracteristică pădurilor, însă râul Dâmbovița, aflat în prelungirea culoarului montan de migrație Rucăr-Bran, putea facilita, desigur, și apariția unor elemente tipice zonelor umede și chiar de câmpie. Pe de altă parte, formațiunile stâncoase, cu aspect de chei, ar fi fost propice cuibăritului vulturilor.

[10] *Ibidem*, p. 181-182.

Dimensiuni măsurate	**Valoare (mm)**
Lungime	86,6
Raza pe curbura exterioară	~ 500
Diametrul maxim la capătul proximal	11,1
Diametrul maxim la capătul distal	10,7
Diametrul minim la capătul distal (lățimea minimă a diafazei SC[11])	9,9
Lățime dorsală la capătul proximal	10,8
Lățime dorsală la capătul distal	10,4
Lățime dorsală medie	10,6
Grosimea peretelui	1,3
Distanța medie între papilele dorsale remigeale	15,4
Diametrul maxim al găurilor digitale	4,5
Diametrul minim al găurilor digitale	3,9
Diametrul mediu al găurilor digitale	4,2
Distanța maximă dintre centrele găurilor digitale	24,5
Distanța minimă dintre centrele găurilor digitale	21,3
Distanța medie dintre centrele găurilor digitale	22,5

Tabelul 1. Dimensiuni ale fluierului din os de la Cetățeni / Dimensions of the bone flute from Cetățeni.

Considerând păsările de mari dimensiuni, bazându-ne pe date mai vechi[12], în zonă trăiau, destul de probabil, vulturi pleșuvi bruni (*Aegypius monachus*), vulturi pleșuvi suri (*Gyps fulvus*), zăgani (*Gypaetus barbatus*), acvile de munte (*Aquila chrysaetos*), acvile țipătoare mici (*Aquila pomarina*), bufnițe (*Bubo bubo*) și berze negre (*Ciconia nigra*), iar, preponderent sau exclusiv în migrație, prin analogie cu observații personale din prezent, puteau să apară, mai ales în zbor, berze albe (*Ciconia ciconia*), codalbi (*Haliaeetus albicilla*), acvile țipătoare mari (*Aquila clanga*), gâște cenușii (*Anser anser*), stârci cenușii (*Ardea cinerea*), egrete mari (*Ardea alba*), unele specii de pescăruși (*Larus* sp.), cocori (*Grus grus*), posibil acvile de câmp (*Aquila heliaca*), acvile de stepă (*Aquila nipalensis*), lebede de vară (*Cygnus olor*), lebede de iarnă (*Cygnus cygnus*), lebede mici (*Cygnus bewickii*), păsări flamingo (*Phoenicopterus roseus*), cocori mici (*Anthropoides virgo*) etc., ornitofauna timpurilor trecute fiind mult mai diversă decât cea actuală. Trebuie adăugat că

[11] După A. von den Driesch, *A Guide to the Measurements of Animal Bones from Archaeological Sites*, în „Peabody Museum Bulletin” 1, 1976, p. 118-119.
[12] D. Linția, *Păsările din R. P. R.*, Editura Academiei R.P.R., București, II, 1954, p. 87, 167, 193-194, 286-288, 294-295, 297; *Ibidem*, III, 1955, p. 12.

lebedele și gâștele puteau fi ținute și ca păsări domestice[13], însă este puțin probabil să se fi întâmplat aceasta la Cetățeni.

De menționat că dintre instrumentele de tip fluier lucrate din os de pasăre descoperite în Europa, cele mai multe provin de la vulturi (21 ulne), urmate de 13 de la cocori (12 ulne și un tibiotars), două de la lebede (ambele ulne), patru de la acvile (toate ulne), unul de la stârc (neprecizat) și șase de la păsări mari (dintre care trei ulne, restul nefiind identificate)[14]. Prin urmare, judecând după dimensiuni și formă[15], osul din cazul nostru nu poate fi decât de barză albă, cocor, lebădă sau codalb, dar, cel mai probabil, având în vedere circumstanțele de ansamblu, de acvilă de munte (femelă) sau vultur pleșuv (mascul).

Fluierul putea fi folosit la interpretarea unor melodii simple, de muzicanți, truveri, păstori etc., dar și în scop vânătoresc, pentru ademenirea păsărilor[16].

Date fiind pe de o parte raritatea, iar pe de alta perisabilitatea lor, instrumentele muzicale nu fac parte din inventarul obișnuit, comun, al șantierelor arheologice. Acest fluier nu este singurul instrument muzical ce provine din situl de la Cetățeni. O drâmbă din fier, descoperită în așezarea medievală de la baza monticolului, este cunoscută de mai multă vreme[17]. Drâmba este un instrument muzical relativ frecvent întâlnit în inventarul metalic al siturilor medievale, atât urbane cât și rurale, din sec. al XV-lea până în sec. al XVII-lea (Orheiul Vechi, Brad-Negri, Oradea, Baia, Târgu Trotuș etc.)[18].

---

[13] E. Gal, S. M. Stanc, *Bird Bone Remains from the 11th and 12th Centuries Settlement of Piatra Frecăței (Dobrudja, Romania) in the Context of Early Medieval Sites in Southeast Romania*, în „International Journal of Osteoarchaeology”, 2014, Published online in Wiley Online Library (wileyonlinelibrary.com), DOI: 10.1002/oa.2384, p. 420; H. C. J. Oomen, *op. cit.*, p. 23.

[14] H. C. Küchelmann, *op. cit.*, p. 181-182.

[15] E. Gal, *New data on bird bone artefacts from Hungary and Romania*, în vol. *From Hooves to Horns, from Mollusc to Mammoth. Manufacture and Use of Bone Artefacts from Prehistoric Times to the Present, Proceedings of the 4th Meeting of the ICAZ Worked Bone Research Group at Tallinn, 26th–31st of August 2003*, ed. H. Luik, A. M. Choyke, C. E. Batey, L. Lougas, Munasaja Teadus 15, Tallinn, 2005, p. 325-338; E. Gal, S. Stanc, L. Bejenaru, *Bird remains from the 10th-11th century settlement of Oltina (Dobruja, Romania)*, în vol. *Birds in archeology. Proceedings of the 6th Meeting of the ICAZ Bird Working Group in Groningen (23.08-27.08.2008)*, ed. W. Prunnel, J. T. Zeiler, D. C. Brinkhuizen, Barkhuis, Groningen University Library, Groningen, 2010, p. 41; E. Gal, S. M. Stanc, *op. cit.*, p. 420.

[16] V. Babii, *Studiu de organologie*, Editura Elena-V. I. SRL, Chișinău, 2012, p. 10.

[17] L. Chițescu, *op. cit.*, p. 175, fig. 15/7.

[18] V. Ghilaș, *Fondul organologic românesc din epoca veche și cea medievală: atestări arheologice*, în „Akademos”, 2, 2017, p. 138, fig. 10-11; I. Crișan, *Instrumente muzicale populare medievale descoperite în județul Bihor*, în „Crisia”, 47, 2017, p. 61, pl. 1/3-6; E. Neamțu, V. Neamțu, S. Cheptea, *Orașul medieval Baia în secolele XIV-XVII*, Editura Junimea, Iași, 1980, p. 77, fig. 43/1-2; A. Artimon, *Rezultatele cercetărilor arheologice din așezarea medievală de la Tg. Trotuș (jud. Bacău)*, în „Materiale și cercetări arheologice”, XV, 1983 (*A XV-a Sesiune anuală de rapoarte arheologice*, Muzeul Județean Brașov, 1981), p. 519, fig. 7/6; L. Bătrîna, A. Bătrîna,

Încercând să punem în legătură fluierul de os cu un eventual context arheologic cercetat în timpul săpăturilor arheologice efectuate acum mai bine de o jumătate de secol pe vârful „Cetățuii”, am procedat la verificarea planurilor și rapoartelor publicate. Relativ restrânse și condiționate de situația puțin propice din teren, ce a făcut imposibilă o cercetare exhaustivă (construcțiile schitului, pomi fructiferi), săpăturile arheologice nu au cuprins și zona marginii sudice a spațiului fortificației de pe monticol, zonă din care provine fluierul descoperit recent. Cu o singură excepție[19], și anume secțiunea numerotată S V, efectuată de Dinu V. Rosetti în anul 1958, poziționată cel mai aproape de locul descoperirii: „trasată într-o depresiune, la locul numit *beciul*” (în realitate, cisterna rotundă a cetății, de mari dimensiuni, săpată în stâncă[20]), aici fiind găsite, pe lângă câteva „fragmente ceramice medievale de factură mai veche” (nu reiese clar dacă respectivele fragmente erau asemeni celor din nivelul medieval inferior, sau mai vechi decât cele de regulă găsite în cetate), și „resturi sporadice de locuire din orânduirea comunei primitive, datând probabil de la începutul epocii de bronz”[21].

Iată, așadar, că spectrul cronologic și cultural căruia i-ar putea fi atribuit acest fluier se lărgea considerabil, coborând și mai departe în timp, de la cele mai recente probabilități (evul mediu sau poate chiar epoca modernă), trecând prin protoistoria perioadei pre-romane și ajungând în preistorie (epoca bronzului).

În stadiul actual al descoperirilor, reiese cu certitudine că fluierul este cel mai vechi instrument muzical al omului modern. Mărturie stau cele nu mai puțin de 15 fluiere din oase lungi de pasăre (radius de vultur grifon și de lebădă) și din fildeș de mamut, cu o vechime de mai bine de 35 milenii (Aurignacian),

---

Gh. Sion, *O locuință de meșteșugar fierar din secolul al XV-lea descoperită la Baia, jud. Suceava*, în „Arheologia Moldovei”, XL, 2017, p. 68, pl. 17/2.

[19] Cele trei secțiuni (S II-S IV) efectuate de Dinu V. Rosetti și Lucian Chițescu în 1969, în extremitatea sudică a vârfului monticolului, având ca rezultat interceptarea zidului cetății dacice au fost poziționate mult către sud-vest (circa 100 m distanță) de zona din care provine fluierul, în cea mai mare parte chiar în afara incintei schitului, „la marginea abruptă ca peretele a acestuia (a platoului de pe vârf – n.n.), chiar lângă și sub ultima porțiune a actualei cărări de acces spre schit” (L. Chițescu, *op. cit.*, p. 158, fig. 2; D. V. Rosetti, L. Chițescu, *op. cit.*, p. 55, fig. 1).

[20] D. Măndescu, *Cisternele cetății geto-dacice de la Cetățeni*, în vol. *Studia Archeologiae et Historiae Antiquae. Doctissimo viro Scientiarum Archeologiae et Historiae Ion Niculiță, anno septuagesimo aetatis suae,* dedicator, ed. A. Zanoci, T. Arnăut, M. Băț, Universitatea de Stat din Moldova, Chișinău, 2009, p. 255-263. La fel ca multe alte obiective arheologice din cetate, nici cisternele nu au beneficiat de o cercetare adecvată. D. V. Rosetti, L. Chițescu, *op. cit.*, p. 56 menționează că „în timpul cercetărilor nu s-au găsit în interiorul lor decât pământ răvășit și materiale amestecate”, dar afirmația celor doi e mult prea vagă spre a ne edifica la care anume cercetări se refereau – la cele din 1969, sau la cele anterioare, din 1958. Ne lămurește ceva mai târziu L. Chițescu, *op. cit.*, p. 160, cu o precizare care spune totul despre această situație: de fapt, cisternele fuseseră golite deja la momentul săpăturilor, arheologii nemaiavând, practic, ce explora („Din nefericire, toate aceste rezervoare au fost golite de înaintași, astfel că în timpul cercetărilor noastre nu s-au găsit în interiorul lor decât pământul răvășit și materiale amestecate”).

[21] D. V. Rosetti, *Șantierul...*, p. 77, fig. 2.

descoperite între 1974 și 2008 în Jura Suabă, în grotele Geissenklösterle, Hohle Fels și Vogelherd (Baden-Württemberg, Germania)[22]. Și nu este deloc o întâmplare că din același nivel aurignacian din grota Hohle Fels în care au fost descoperite exemplarele de fluier, provine totodată și cea mai veche „Venus" paleolitică cunoscută până în prezent, aflată la mai puțin de 1 m distanță de instrumentele muzicale[23].

Mai mult, o descoperire unică făcută în 1995 în grota Divje Babe 1 din vestul Sloveniei, și anume o diafiză perforată de femur de urs de peșteră, ar putea să împingă și mai mult înapoi în timp utilizarea fluierului părând că acest instrument muzical era cunoscut și utilizat chiar și de neanderthalieni. Piesa respectivă, încă dezbătută în literatură, a fost descoperită într-un nivel musterian, datând așadar cu cel puțin 10.000 de ani mai devreme decât fluierele aurignaciene din sud-vestul Germaniei[24].

La noi, deși există indicii privind folosirea fluierelor încă din neo-eneolitic[25], evidența arheologică capătă consistență abia cu cea de-a doua epocă a fierului. În unele situri ale culturii geto-dacice clasice au fost descoperite chiar mai multe exemplare lucrate din os, a căror interpretare drept fluiere nu poate fi exclusă (Sprâncenata, Poiana, Brad etc.)[26]. În lumea greco-romană și mai târziu în cea romană târzie și bizantină, fluierul, în diversele sale ipostaze (*aulos*, *tibia*, *tibiae geminae*, fiecare cu mai multe variante), este un instrument muzical comun, atestat în zona noastră inclusiv prin descoperirile arheologice făcute de-a lungul timpului în coloniile grecești de pe litoralul vest-pontic (Histria și Callatis), în orașele romane (Apullum și Sucidava) sau în apropierea lor (Durostorum), dar și prin intermediul unor relevante reprezentări artistice

---

[22] N. Conard, M. Malina, S. Münzel, *New flutes document the earliest musical tradition in southwestern Germany*, în „Nature", 460, 2009, p. 737–740. Cea mai veche piesă din acest lot sud-german (42.000 ani) provine din abriul Geissenklösterle (20 km V de Ulm): cf. T. Higham, L. Basell, R. Jacobi, R. Wood, C. Bronk Ramsey, N. J. Conard, *Testing models for the beginnings of the Aurignacian and the advent of figurative art and music: the radiocarbon chronology of Geißenklösterle (Suabia)*, în „Journal of Human Evolution", 62, 2012, 6, p. 664-676.

[23] N. Conard, *A female figurine from the basal Aurignacian of Hohle Fels Cave in southwestern Germany*, în „Nature", 459, 2009, p. 248–252.

[24] M. Turk, I. Turk, M. Otte, *The Neanderthal Musical Instrument from Divje Babe I Cave (Slovenia): A Critical Review of the Discussion*, în „MDPI-Applied Sciences", 10 (4), 2020, 1226.

[25] E. Nicolae, s. v. *fluier*, în vol. *Enciclopedia arheologiei și istoriei vechi a* României, coord. C. Preda, II (D-L), Editura Enciclopedică, București, 1996, p. 151-152; Idem, s. v. *muzică*, în vol. *Enciclopedia arheologiei și istoriei vechi a României*, coord. C. Preda, III (M-Q), Editura Enciclopedică, București, 2000, p. 163-166.

[26] C. Preda, *Geto-dacii din bazinul Oltului inferior. Dava de la Sprâncenata*, Editura Academiei R.S.R, București, 1986, p. 68, 99, pl. 59/3, 6-7; 60/1-2, 8; G. Hânceanu, *Obiecte de os din cultura dacică prezente în colecția Muzeului de Istorie Roman*, în vol. *Arheologia mileniului I p.Chr. Cercetări actuale privind istoria și arheologia migrațiilor*, ed. L. M. Voicu, B. Ciupercă, Editura Oscar Print, București, 2018, p. 82, pl. 7/3-5.

precum acelea de la Dinogeția, Tomis și Adamclisi[27]. Pentru evul mediu, descoperirile devin din ce în ce mai frecvente și cuprind o arie largă de răspândire. Din această epocă au ajuns până la noi exemplare realizate din oase de pasăre (Dinogeția – sec. X-XI[28], Isaccea-Noviodunum[29], Cefa-satul medieval Rădvani – sec. XIII-IV[30], Frumușeni-Mănăstirea Bizere – sec. XIV-XV, Alba Iulia-Palatul Apor[31]), mai rar chiar din os gracil de căprior (Oradea-Palatul Episcopal – anterior invaziei tătare de la 1241)[32].

Forma piesei de la Cetățeni nu îngăduie o datare pe criterii tipologice, fluierele numărându-se printre instrumentele muzicale care nu și-au schimbat aspectul de-a lungul vremii. Acest conservatorism a fost determinat în mare măsură nu numai de tehnica simplă de producere și de principiile elementare ale funcționării, ci mai ales de materia primă utilizată predilect în producerea lor, și anume oasele de pasăre. Prin urmare, am procedat la o datare în termeni de cronologie absolută a osului din care a fost realizat acest instrument muzical.

Datarea obținută în laboratorul radiocarbon al Universității „Adam Mikiewicz" din Poznań pe o probă prelevată din peretele osos, de pe partea opusă celei prevăzute cu perforații (Poz-120221), indică cu o probabilitate de 95,4% (sigma 2, după calibrare), intervalul 1025-1157 AD (Fig. 5). Așadar, dacă admitem că fluierul a fost realizat din osul de pasăre proaspăt prelucrat, așa cum sugerează și observațiile tehnologice (și nici nu avem motive întemeiate să ne gândim la o durată mare de timp scursă între vânarea păsării și realizarea instrumentului muzical), atunci piesa trebuie să dateze din perioada cuprinsă între al doilea sfert al sec. al XI-lea și mijlocul sec. al XII-lea.

Acesta este însă un interval cronologic neatestat de descoperirile arheologice făcute până acum la Cetățeni, unde cele mai vechi vestigii medievale, în cea mai mare parte olărie, dar și monede, nu au fost datate mai devreme de sec. al XIII-lea[33]. Materiale arheologice (și complexe) relevante provin din toate cele patru componente ale sitului: așezarea deschisă, sectorul bisericilor, cimitirul comunității și fortificația de pe monticol. Prin urmare, cum s-ar putea pune de acord această dată a artefactului discutat aici, grosso-modo ±1100, cu cronologia îndeobște acceptată a sitului medieval de pe Dâmbovița superioară, care este sensibil mai târzie, și anume sec. XIII-XVII? Desigur, nu

---

[27] E. Nicolae, *loc. cit.*; V. Ghilaș, *op. cit.*, p. 136-139, fig. 3-4, 7, 9.

[28] Gh. Ștefan, I. Barnea, M. Comșa, E. Comșa, *Dinogeția, I. Așezarea feudală timpurie de la Bisericuța-Garvăn*, Editura Academiei R.S.R, București, 1967, p. 328-330, fig. 180/17-18; E. Nicolae, s. v. *muzică*, în *op. cit.*, p. 163.

[29] V. H. Baumann, *Noviodunum. Şantier arheologic 1995-2009*, Tulcea, 2010, p. 39, nr. 77.

[30] I. Crișan, *op. cit.*, p. 60, pl. 1/-2.

[31] A. A. Rusu, F. Mărginean, *Prelucrarea osului si cornului în Transilvania medievală (început de abordare tematică)*, în „Arheologia medievală", V, 2005, p. 136-137, pl. 7/61; 12/106.

[32] I. Crișan, *op. cit.*, p. 60, pl. 1/1.

[33] L. Chițescu, *op. cit.*, p. 176, 181, fig. 10/1, 3, 5; 11/6, 8; 13/13, 22.

poate fi exclusă nici ipoteza ca fluierul să nu fie o piesă lucrată local, atunci și acolo (deși mai greu de luat în seamă, deoarece nu are caracteristicile unui produs „exotic”, importat, ci mai degrabă este un produs comun, banal, facil de fabricat, mai ales dacă materia primă era la îndemână) și să fi ajuns ulterior în cetatea de pe vârful monticolului, în împrejurări și la o dată oarecare, în decursul celor aproape șase secole scurse între momentul producerii piesei și cel al finalului sitului medieval de la Cetățeni. Sau poate chiar și mai târziu, cu totul întâmplător, în perioada modernă, într-o perioadă în care cetatea nu mai funcționa de multă vreme.

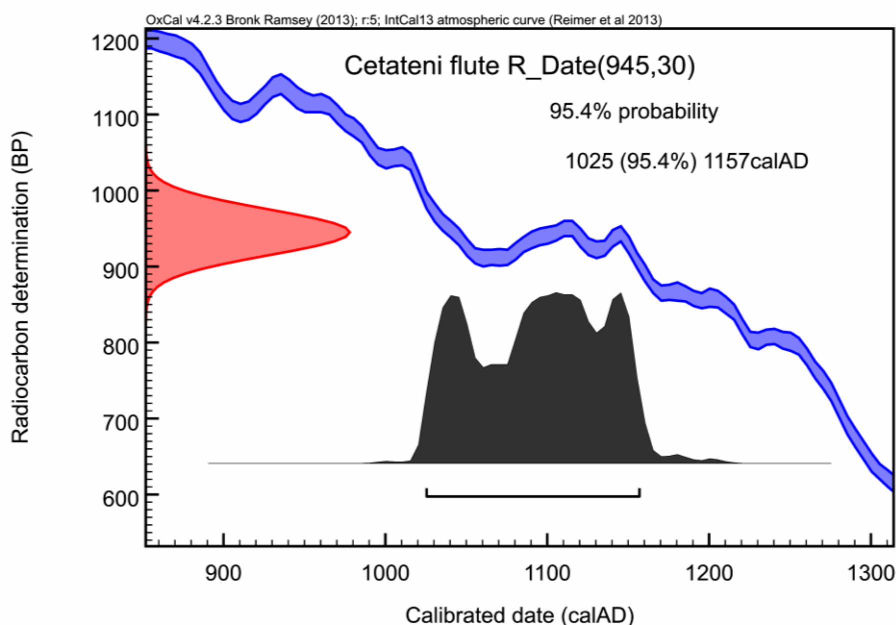

Fig. 5. Modelarea datei radiocarbon obținută pe o probă din osul de pasăre (Poz-120221) / Radiocarbon data modelling of a sample taken from the bird bone (Poz-120221).

Perioada de strictă funcționare a cetății medievale, spre deosebire de așezarea deschisă din vale, a cărei existență continuă până către finalul evului mediu, este limitată conform observațiilor directe ale celor care au executat săpăturile arheologice de acolo la „sec. XIII-XIV, cel mult și în prima parte a secolului următor”[34]. Încă în a doua jumătate a sec. al XVI-lea cetatea nu mai

[34] *Ibidem*, p. 173.

funcţiona de multă vreme, fiind în ruină, „de mult timp dărâmată de turci", cum relatează, între alţii, silezianul Balthasar Walther[35]. Mai mult, la începutul toamnei lui 1595, în retragerea sa de la Târgovişte către munţi, după bătălia de la Călugăreni, în aşteptarea sprijinului armat dinspre Transilvania, Mihai Viteazul nu îşi instalează tabăra aici, unde, în absenţa cetăţii, locul nu-i mai putea oferi protecţie, ci câţiva kilometri mai la nord, în amonte pe Dâmboviţa, pe platoul unui deal de lângă Stoeneşti, pe care îl fortifică cu val de pământ[36].

Cu toate acestea, nu mai este o noutate că centrul de la Cetăţeni funcţiona cu certitudine într-un orizont cronologic pe care îl putem considera, pe bună dreptate, „timpuriu" relativ la ansamblul epocii medievale sud-carpatice, un orizont ce precedă, oricum, întemeierea statului medieval. Chiar dacă detaliile obţinute prin cercetările arheologice din incinta cetăţii medievale de pe vârful monticolului (locul descoperirii fluierului) nu au fost în măsură să aducă precizări cronologice de substanţă, situaţii concludente au fost înregistrate în sectorul celor trei biserici ce s-au succedat la poalele monticolului, pe mica terasă îngustă de pe malul stâng al Dâmboviţei. Momentul de final al celei mai vechi dintre aceste biserici (cea cu nr. 3, cercetată în etape între 1965 şi 1981: un edificiu de tip sală, cu ziduri din blocuri mari de piatră cioplite rectangular, prinse cu mortar de var, şi cu pereţi pictaţi în frescă de factură bizantină), distrusă probabil de un cutremur survenit cândva în prima jumătate a sec. al XIII-lea, cel mai târziu la mijlocul secolului, este suficient de bine ancorat în timp inclusiv prin intermediul descoperirilor monetare[37].

Cronologia finalului bisericii nr. 3 este în măsură să ofere, chiar şi indirect, un suficient de generos *terminus ante quem* referitor la începuturile unei astfel de comunităţi medievale solide şi prospere, dispunând atât de autoritatea necesară cât şi de potenţialul economic ce-i vor permite – într-o vreme şi într-un areal geografic în care bordeiul, ca peisaj de habitat, era regula şi nu excepţia – înălţarea unui edificiu impozant, cu ziduri de piatră groase de peste 1 m, cu suprafaţa interioară de aproape 60 m^2 (spre comparaţie, aproximativ pe jumătatea primei biserici voievodale de la Curtea de Argeş, „Argeş I", construită în sec. al

---

[35] Apud *Ibidem*, p. 170.

[36] D. V. Rosetti , *Cetăţeni-Argeş...*, p. 261; C. Neagoe, M. Păduraru, *Mărturii controversate despre tabăra lui Mihai Viteazul de la Stoeneşti (septembrie-octombrie 1595),* în „Argesis", Seria Istorie, X, 2001, p. 103-112.

[37] D. V. Rosetti, *Raport preliminar asupra cercetărilor întreprinse la complexul de monumente feudale de la Cetaţeni-Argeş în anul 1965*, în „Monumente istorice. Studii şi materiale de restaurare", II, 1969, p. 94-98; L. Chiţescu, Sp. Cristocea, A. Sion, *Cercetările arheologice efectuate la complexul de monumente feudale de la Cetăţeni, jud. Argeş*, în „Cercetări Arheologice", VI, 1983, p. 59-73, fig. 1, 3-11/1-5; Idem, *Cercetările arheologice de la complexul monumentelor feudale de la Cetăţeni, jud. Argeş*, în „Materiale si cercetări arheologice", XVI, 1986 (A XVI-a Sesiune anuală de rapoarte arheologice, Vaslui, 1982), p. 277-281, fig. 1, 3, 4/1; L. Chiţescu, A. Păunescu, *Monumente ale civilizaţiei medievale româneşti din sec. al XIII-lea în centrul voievodal de la Cetăţeni*, în „Muzeul Naţional", VII, 1983, p. 121-126.

XIII-lea[38]) și opulent împodobit, chiar și pe dinafară[39], cu frescă în culori vii. Din această perspectivă, existența centrului medieval de la Cetățeni în formele sale plenare, deplin constituit, la un orizont cronologic corespunzător sec. al XII-lea nu mai pare o ipoteză atât de improbabilă și riscantă[40].

Prin urmare, pe măsură ce materialul arheologic databil va fi în măsură să sporească prin intermediul unor noi cercetări arheologice la Cetățeni, sau prin re-evaluarea inventarului deja adus la lumină de săpăturile mai vechi, ne exprimăm încrederea că piesa prezentată aici s-ar putea constitui într-un prim indiciu care să susțină în mod direct împingerea înapoi în timp cu măcar un secol a viețuirii medievale din acest sit.

A MUSICAL INSTRUMENT FROM CETĂȚENI AND
AN INTRIGUING DATE OF ABSOLUTE CHRONOLOGY
Abstract

The paper features a fragmentary flute made in a long bone of big bird (most likely a mountain eagle or a bald eagle) discovered in 2008 (not archeologically) along with numerous other animal bones and archeological artifacts (potsherds, arrowheads, nails etc.) dating back to the pre-Roman Late Iron Age and also to the Middle Ages, on the tip of the „Cetățuia Negru Vodă" rocky hillock from Cetățeni. Here a fortress functioned during the Late Iron Age, and again in the Middle Ages, connected to the settlement from the foot of the cliff, spread along the left bank of Dâmbovița river. Today the top of the hillock is occupied by an Orthodox monastery. Radiocarbon dating of the bird bone from which the flute was made indicates a clear date around 1100 AD. This date is quite early for the medieval fortress and settlement of Cetățeni, but offers a not entirely improbable chronological hint, given that the oldest traces of medieval habitation here dates back to the 13th century at the latest.

[38] N. Constantinescu, *Curtea de Argeș, 1200-1400. Asupra începuturilor Țării Românești*, Editura Academiei R.S.R., București, 1984, p. 92, fig. 45.
[39] L. Chițescu, Sp. Cristocea, A. Sion, *op. cit.*, p. 278.
[40] Un alt argument este dat de mormântul nr. 9 („cu lespezi de piatră") din cimitirul așezării, cu monedă bizantină în inventar, emisă în prima jumătate a sec. al XIII-lea fie de Alexios III Angelos Comnen (1195-1203), fie de Ioan III Ducas Vatatzes (1222-1254), și care a deranjat în mod evident o înmormântare anterioară (L. Chițescu, *op. cit.*, p. 181, fig. 17, nota 70).

MUZEUL JUDEŢEAN ARGEŞ
ARGESIS, *STUDII ŞI COMUNICĂRI*, seria ISTORIE, **TOM XXVIII**, 2019, p. 83-86

ISTORIE MODERNĂ ŞI CONTEMPORANĂ

PITEȘTIUL ÎN TABLA STATISTICĂ DIN ANUL 1832

SPIRIDON CRISTOCEA*

Printre factorii care au favorizat dezvoltarea demografică și economică a Piteștiului începând cu secolul al XIX-lea se numără așezarea sa geografică, pe malul drept al Argeşului și la întretăierea unor drumuri comerciale care duceau în Transilvania, prin Sibiu și Brașov, și în sud, spre Bucureşti şi de aici, în Peninsula Balcanică. Pe lângă acești factori, mai trebuie luat în considerare faptul că aici era reședința județului Argeş și a Plășii Pitești, după cum stabilirea în oraș a unui mare număr de boieri[1] și a unor locuitori de altă etnie care aveau diferite meserii nu trebuie neglijată.

Din păcate până în prima jumătate a secolului al XIX-lea nu s-au întocmit catagrafii, cu excepția celei de la Moscova[2], ce este săracă în informații, care să reflecte dezvoltarea orașului, singurele date fiind cele din notele călătorilor străini.

Primul document mai amplu pe care-l cunoaştem, până la catagrafia din anul 1838[3], este o situație statistică pe care Maghistratul orașului Pitești, sub semnătura prezidentului Sfatului orășenesc, Mihale Popovici, o înaintează, la 26 iunie 1832, Marii Vornicii din Lăuntru[4]. Din adresa de însoțire reiese că statistica a fost întocmită în urma poruncii 4336 a Marii Vornicii din Lăuntru însoțită de otnoșenia (raportul) podpolcovnicului gheneralicescului ștab Fanton de Verayon.

* Pitești.

[1] Potrivit catagrafiei din 1838 în trei din Vopselele Piteștiului erau stabiliți 32 de boieri. Vezi, Spiridon Cristocea, *Orașul Pitești în catagrafia din 1838,* Editura Ordessos, Pitești, 2011, p. 12-13.

[2] Ion Ionașcu, *Despre județele Olt și Argeș în catagrafia din anii 1773-1774*, în „Mitropolia Olteniei”, nr. 3-4/1958.

[3] Pentru o altă statistică a orașului din prima jumătate a secolului al XIX-lea, vezi Spiridon Cristocea, *Despre Piteștiul anului 1843*, în „Argesis, Studii și Comunicări“, Seria istorie, Muzeul Județean Argeș, XXVII/2018, p. 149-153.

[4] Arhivele Naționale , fond Vornicia din Lăuntru, dos. 640/1831, f. 54-55.

În afară de exemplarul de la Arhivele Naționale, la Direcția Județeană Argeș a Arhivelor Naționale[5] se păstrează un exemplar, care, cu mici deosebiri, este identic cu cel de la Arhivele Naționale. Acest exemplar este înaintat la 27 iunie 1832 de către Poliția Orașului Pitești, sub semnătura polițmaisterului Alecu Ticveanu, Ocârmuirii Județului Argeș. Din adresă reiese că în urma poruncii 2451 pentru „așternerea statistich‹i›”, aceasta a fost întocmită și de aceea o trimite Ocârmuirii.

În afară de semnătura lui Alecu Tigveanu, adresa este întărită și cu ștampila Poliției Pitești. De formă ovală, ștampila are în câmp un vultur cu aripile desfăcute și capul întors spre stânga, cu o cruce în cioc, și pe margine inscripția „Poliția orașului Piteștii, 1832”.

La sfârșitul ambelor exemplare se află un text care repetă unele informații care se găsesc în tabla respectivă, dar și altele care nu sânt în respectivul document.

Ștampila Poliției Pitești

Redăm în continuare tabla statistică a orașului Pitești din anul 1832 după exemplarul de la Direcția Județeană Argeș a Arhivelor Naționale din Pitești, document pe care-l considerăm important pentru cunoașterea unor aspecte ale istoriei orașului în această perioadă.

„Tablă statistică
a orașului Pitești, alcătuită în luna lui iunie, anu 1832

Numere[6] plășilor	Suma mahalalilor din fieșcare plasă	Clase boierești, cu familiile și slugile lor													Clasă dă mijloc, cu familiile și slugile lor								Parte bărbătească, cu familiile i slugile lor									
		Boieri	Cocoane	Feciori de boieri	Fete de boeri	Slugi	Slujnice	Copiii slugilor	Țigani	Țigănci	Feciori de țigani	Fete de țigani	Totalul	Bărbați	Fămei	Feciori	Fete	Slugi	Slujnice	Copiii slugilor	Totalul	Călugări	Preoți	Fămei	Feciori	Fete	Slugi	Slujnice	Feciorii slugilor	Fetele slugilor	Totalul
Galbenă	3	19	25	17	17	37	26	9	31	38	21	21	261	79	74	53	54	69	40	2	371	-	3	3	12	2	2	6	-	-	28
Albastră	3	7	7	7	6	10	6	1	7	10	8	12	81	207	203	215	158	116	39	4	942		4	5	5	6					20
Roșie	4	-	2	-	-	1	2	1	5	3	-	1	14	261	291	173	236	143	65	6	1115	1	13	14	21	15	9	6	1		80
Neagră	4	4	3	2	2	4	2	3	26	27	30	21	124	137	144	129	123	90	36	3	662	1	18	20	17	16	5	4			81
Toată suma din toate plășile	14	30	37	26	25	52	36	14	69	78	59	55	481	684	712	570	571	418	180	15	3.150[7]	2	38	42	55	39	16	16	1		209

---

[5] Direcția Județeană Argeș a Arhivelor Naționale Pitești, fond Ocârmuirea Argeș, dos. 95/1832, f. 9-11 r.
[6] În exemplarul de la București, „numele”
[7] Adunare greșită, suma corectă este 3.090.

Filă din tabla statiticească a orașului Pitești la 1832.

	Ovrei, cu familiile i slugile lor								Toată suma lăcuitorilor din toată plasa							Suma morilor				Suma vitelor				
Sudiți streini	Ovrei	Ovreice	Feciori	Fete	Slugi	Slujnice	Copiii slugilor	Totalul	Parte bărbătească	Parte fămeiască	Totalu acestora	Totalu familiilor	Suma caselor	Suma mănăstirilor	Suma hrisoavelor	Pe apă	De cai	Suma fabricilor	Suma povernelor	Cai	Boi	Vaci	Oi	Porci
11	4	3	2	1	16	8		45	386	318	704	146	125		2	1	-			144	68	34	11	55
2	2	2		1	1	-		8	596	455	1.051	247	218		4	1		5		140	133	100	52	90
2			1	1	6	4		14	644	640	1.284	244	221	1	2					124	248	138	173	201
3					4	1		8	476	399	875	216	209	1	2			1		89	79	67	18	98
18	6	5	3	3	27	13		75	2.102	1.812	3.914	853	773	2	10	2		6		497	528	339	254	444

Să socotește a să afla în orașul Pitești, cu cinci cătune ale sale dinprejuru, unde sânt numai plugari și muncitori, 2.102 suflete parte bărbătească și 1.812 parte fămeiască, peste tot 3914 suflete, așăzați în Pitești și care alcătuiesc 850 familii.

Afară dintr-aceștia, suma lăcuitorilor ce nu sânt statornici poate să să urce de la 70 până la 90 suflete, cu care poate să să urce populația orașului până la 4.000 suflete. Între 18 sudiți streini să află 15 austriiacești, un prusiiacesc și doi ruși.

Să socotește a să afla în Pitești, cu în cătunele sale din prejur, 773 case, două schituri, 10 bisericile răsăritului, două mori pă apă, șase fabrice, însă cinci dă piei și una tăbăcăriie lucrătoare cu piciori[8].

În anul 1831 au murit de holeră, în Plasa Galbenă 6 suflete, în Plasa Albastră 21, în cea Roșie 12, în cea Neagră șase, peste tot 45 de suflete".

Alecu Tigveanu polițmaistir"[9].

PITEŞTI CITY IN THE STATISTICAL REGISTER FROM 1832

Abstract

The first statistics of the city of Pitesti that we know presents important data for knowing the past of this settlement. Thus, some data refer to the demographic situation of the city which had about 4,000 inhabitants but also there are some data that reveal the economic development, being mentioned six factories, five leather and a tannery.

[8] Așa în orig. nu cunoaștem semnificația cuvântului.
[9] Semnătură autografă.

MUZEUL JUDEŢEAN ARGEŞ
ARGESIS, *STUDII ŞI COMUNICĂRI*, seria ISTORIE, **TOM XXVIII**, 2019, p. 87-94

CATAGRAFIA MORILOR ȘI FĂCAIELOR DIN JUDEȚUL MUSCEL ÎN ANUL 1833

SPIRIDON CRISTOCEA*

Până la descoperirea motorului cu combustie internă principalele forțe motrice folosite de locuitori în diferite scopuri erau cele ale apei și vântului. Pe teritoriul fostului județ Muscel, unde se află o bogată rețea hidrografică, oamenii au folosit forța apei la morile și făcaiele[1] unde se producea, printre altele, făina și mălaiul necesare traiului zilnic.

La cererea polcovnicului Fanton de Verayon, unul din reprezentanții armatei rusești aflată în Muntenia, Marea Vornicie a Treburilor din Lăuntru, prin porunca 4597, a cerut Ocârmuirilor județelor să alcătuiască catagrafii de morile și făcaiele aflate pe apele din județe.

Conformându-se poruncii, la 6 decembrie 1833, Manolache Faca, ocârmuitorul Muscelului, înaintează Marii Vornicii catagrafia cerută[2]. Pe raportul ce însoțea catagrafia s-a pus rezoluția: „după ce va veni și de la celelalte județe asemenea catagrafii să să aștearnă un catastih general și să să trimită la polcovnicul Fanton după cerere”.

Potrivit catagrafiei trimise de ocârmuitorul Manolcahe Faca în cele două plaiuri (Dâmbovița și Nucșoara) și în cele trei plăși (Râurilor, Argeșelului și Podgoriei) din județul Mușcel existau 110 mori de apă și 59 de făcaie.

Întrucât vom publica integral catagrafia nu vom face comentarii asupra conținutului, lăsând celor interesați posibilitatea să folosească datele pe care le consideră necesare, subliniind numai numărul mare de mori din Câmpulung, 17, de pe Râul Târgului.

* Pitești.

[1] Făcău, făcaie - roată de moară cu fus vertical; moară mică întrebuințată în apele de munte având o astfel de roată (*Dicționarul limbii române moderne*, București, Editura Academiei R. P. R., 1958, p. 295).

[2] Arhivele Naționale ale României, București, fond Vornicia din Lăuntru, dos. 641/1831, f. 12-19.

„**Mori**

Nr. morilor	**Nr. făcaelor**	**Numirea satelor**	**Numele proprietarilor**	**Numirea apelor**	**Numirea plășilor**
1		Lerești de sus	Moșia megeeșească a Nămăeștilor	Râu Târgului	Plaiu Dâmboviți
2		Voinești	Moșia Mănăstirii Câmpulung	_	
3		Lerești de Jos	Moșia Bărății	_	
4		Nămăești	Moșia megeeșească	Pă Argeșel	
5		Asemenea a Nămăeștilor	–	–	
6		Asemenea	–	–	
7		Asemenea	–	–	
8		Asemenea	–	–	
9		Bădeni Ungureni	Megeeșască	Pă Dămbovița	
10		Asemenea	–	–	
11		Asemenea	–	–	
12		Cotenești	Moșia logofătului Gheorghe Cotenescu și Nicolae frate-său		
13		Asemenea	–	–	
14		Asemenea	–	–	
15		Asemenea	–	–	
15		*Suma din urmă*			
16		La Cărciuma de piatră	Moșia d. c. c. Iorgu Bibescu	Pă Dămboviță	
	1	Bădeni	Moșia megeeșască	Pă Valea Bădenilor	
17		Asemenea	_	Pă Dămboviță	
	2	Văleni	Moșia megeeșască	Pă Valea Vălenilor	
	3		A lui Nițu Zăbavă	_	
	1	Albești	A lui popa Stanciul, moșia sa	**Pă Brătioară**	
1		Berivoești Pământeni	Mihai Proca mazilu, moșia sa	Pă Bratia	
2		Berivoești Pământeni	Casa răposatului Petrache Apostol	_	
3		Berivoești Pământeni	Hera manzilu, moșia sa	_	
4		Berivoești Pământeni	Casa răposatului Nicoale manzilu, moșia sa	_	
5		Berivoești Ungureni	Mânăstirea Câmpulung	_	

6		Nucșoara	Bănică Ciupag, moșia sa	Pă Râu Doamni	
7		Nucșoara	Megieșască	–	
8		Corbi	A Episcopiii Argeșului	–	
9		Cărstieni	A d. stonicu Ioan Socolescu, pă moșia sa	–	
10		Corșori	Mânăstirea Aninoasă	–	
11		Stănești	Mănăstirea Câmpulung	–	
1		Orașu Câmpulung	Casa răposatului clucer Costandin Eliat, pă moșia sa	Pă apa Tărgului	
2		–	Logofătului Gheorghe, sin diiaconu, pă a sa moșie	_	
3		–	A d. sărdarului Scarlat Iorga, ipac	_	
4		–	A d. stolnicu Iacovache Prijbeanu, ipac	_	
5		–	Apostol, boer dă neam, ipac	–	
6 7		–	A d. medelnicer Dumitrache Uriianu, ipac	_	
8		–	Lui Niță popa, ipac	–	
9		–	A d. treti logft. Nicolae Rucăreanu, ipac	–	
9		*Suma din napoi*			
10		Oraș Câmpulung	Chivu postelnicelu, moșia sa	Pă apa Târgului	
11		_	Casa răposatului comisului Rusan	_	
12		_	Casa răposatului vistierului Ianache Conțescu, ipac	_	
13		–	A Mănăstiri catholicești, ipac	–	
14		_	A logofătului Ioniță Săulescu, ipac	_	
15			Mănăstirea Câmpulung	–	
16		_	A lui Nicolae, boer dă nean, sin popa Crasan, ipac	_	
17		_	A lu Nicolae Csefter, sudit K.K., ipac	_	
1		Mărăcineni	A Mănăstiri‹i› Vieroșului	Pă apa Râului Doamni	Plasa Râurilor
2		Piscani	A d. logofăt Belu	_	
3		Negreni	_	_	
4 5		Adunați	A d. biv căpitan za dorobanți Ioan Uriianu	_	
6		Tămășeșsti	A d. sărdarului Scarlat Iorgu	_	
7		Ipac	A lui Scarlat Ciupag	_	
8		Ipac	A Zinchi Tămășeaschi	_	

9		Dărmănești	A d. Gligore Apostol	_	
10 11		Jupănești	Dăvălmași moșneni	_	
12		Coșăști	A Mănăstirii Aninoasii	_	
13		Păcioiu	A d. Ioan Rizu	_	
14		Ipac	A d. Costache Arion	_	
15		Lăpușani	A mănăstiirii Episcopii Argeșului	_	
16		Retevoești	A d. căminăresi Marghioli Drugănesi	_	
17		Pietroșani	A d. sluger Gheorghe Baldovin	_	
18		Bădești	A Mănăstiri‹i› Cămpulung	_	
19		Domnești	A Episcopii Argeșului	_	
	1	Aninoasa	A Mănăstirii Aninoasa	Pă apa Bratia	
19		*Suma din napoi*			
	2	Vlădești dă Sus	A d. Gheorghe Moraitu	Pă Bratia	
20		Vlădești Pământeni	A lui Petru, zet Lințeasca	_	
	3	Ipac	A lui Nițu mazilu	_	
21		Golești	A lui Ioan Prislopeanu	_	
22		Ipac	A lui proin protopop Costandin	_	
23		Ipac	A lui popa Gligore	_	
24		Călinești	A lui proin protopop Petre	_	
25		Ipac	A d. treti vist Lazăr Fățeanu	_	
26		Băjăști	A d. logf. Belu	_	
27		Piscani	A sfănt. Mănăstiri Valea	Pă Bratia i Râu Târgului	
28		Livezeni	Ipac	Pă Râu Tărgului	
29 30		Stălpeni	Ale boerănașilor Stălpeni dăvălmași	_	
31		Rădești	A lui Ioniță Balotă i Costache, frate-său	_	
32		Valea Popi	A sfănt. Mănăstiri Valea	_	
33		Vlădeni	A lui Petrache Mihăescu	_	
34		Ipac	A preotesi Niți ot oraș Cămpulung	_	
35		Ipac	A lui Mateiu Stălpaenu	_	
36		Ipac	A sfănt. Mănăstiri Cămpulung ce-i zice și Geabelea	_	
37 38		Furnicoși	A d. medelnicer Ioan Budișteanu și șetrar Naum	_	
39 40		Schitul Golești	A sfinti Mănăstiri Cămpulung		

	4	Godeni	A d. treti logft. Necolae Ștefănescu	Pă apa Bughea	
1		Racovița de Jos	A d. treti logft. Dumitrache Conțescu, pă moșia sa	Pă apa Argeșului	Plasa Argeșălului
2		Ipac	A d. Apostol și Ioan Racoviceanu, pă a sa moșie	Pă apa Tărgului	
3		Racovița de Sus	A lui Costandin Moraitu, pă a sa moșie	_	
	1	Conțești	A lui șetr. Costandin Vlădescu, pă a sa moșie	Pă Argeșălului	
	2	Ipac	A lui Dincă Conțăscu, pă a sa moșie	_	
	3	Voroveni	A d. clucer Dincă Lerescu, pă a sa moșie	_	
	4	Ipac	A d. Dincă Conțescu, ipac	_	
	5	Bărzăști	A logft. Nicolae protopop, ipac	_	
	6	Ipac	A moșnenilor	_	
	7	Davidești	A lui diiaconu Ienache, pă a sa moșie	_	
	8	Ipac	Sandu unchiașu, ipac	_	
	9	Ipac	A moșnenilor, ipac	_	
	10	Bătiești	A sfănt. Mitropolii	_	
	11	Hărtiești	A sfănt. Mănăst. Vieroșului, ipac	_	
	12	Valea Vaci	Dincă Vlădescu, ipac	_	
	13	Ipac	Apostol Vlădescu, ipac	_	
	14	Boteni Pămănteni	A d. Costache Faca, ipac	_	
	15	Ipac	A d. medelnicer Theodorescu, ipac	_	
	16	Ipac	A lui postelnicu Oprea	_	
	17	Ipac	A lui Nicolae Purcărea	_	
4		Boteni Ungureni	A d. Costache portaru	_	
5		Suslănești	A lui postelnicu Ion Simon, ipac	_	
6		Ipac	A lui Sofronie, ipac	_	
	18	Ipac	A lui Bucur postelnicu , ipac	_	
	19	Valea Mare	A d. medelnicer Dumitrache Uriianu	_	
	20	Ipac	A lui Mihai Rolea, ipac.	_	
7 8 9 10		Dragoslavele	Pă a moștenilor	Pă apa Dămboviți	

11 12 13 14		Rucălu	A moștenilor	Însă 2 mori pă apa Dâmboviți și 3 pă Răușoru ce curge tot prin sate și să înpreună cu Dămbovița	
1		Valea Mare	A lui Manu Căliman, pă moșia sa	Pă apa Valea Mare	Plasa Podgoriei
2		Ipac	A sfănt. Mănăstire Vieroșu, pă moșia sa	Râu Doamnei	
3		Golești	A răposatului vornicului Dinicu Golescu, pă moșia sa	Pă Argeș	
4		Vrănești	A d. căminarului Scarlat Stoenescu, pă moșia sa	_	
	1	Ipac	A logofătului Tomiță Dunescu, moșia sa	Pă apa Vrăneasca	
	2	Gorganu	A Safti văduvi‹i›, moșia sa	Pă apa Râncăciovului	
	3	Ipac	A d. Costache Faca, ipac	_	
	4	Călinești	A postelniicului Neculae Furcă, moșia Cozii	Pă apa Izvorului	
5		Dobrești	A d. clucerului Ștefănică Condurat	Pă apa Cărcinovului	
6		Ipac	A d. Joiți Castrișoaia, moșia sa	_	
	5	Ipac	A schitului Dobrești	_	
	6	Beleți	A d. clucer Alecu Racoviță	_	
	7	Zgripcești	A lui Alecse grecu, moșia sa	_	
	8	Ipac	A lui Dumitru Ghiocel, ipac	_	
	9	Priboeni	A popi‹i› Ion, moșia sa	_	
	10	Ipac	A lui Apostolului Andrei, ipac	_	
	11	Ipac	A lui Nică Paraschivescu, ipac	_	
7		Țigănești	A Stoichi Petri, ipac	_	
	12	Ipac	A lui Dincă Gheorghe Gorun	_	
	13	Ipac	A d. biv vel logofăt Mihalache Racoviță, ipac.	_	
	14	Topoloveni	A d. Mincul Topoloveanu, moșia sa	_	
	15	Ipac	A lui Ioniță Baltac pă moșia d. medelnicerului Thomi Leordeanu cu enbatichi	_	
8		Vițichești	A lui Ștefan suditu, pă moșia d. vornicului Iordache Golescu	Pă apa Argeșului	
9		Leordeni	A d. vornicului Iordache Golescu, moșia sa	_	

	16	Ipac	A d. serdarului Alecu Chirculescu. Ipac	Pă apa Cărcinovului	
	17	Ipac	A d. vornicului Iordache Golescu, ipac	_	
	18	Ipac	A d. medelnicer Thoma Leurdeanu, ipac	_	
	19	Budișteni	A sfănt. Mănăstiri Cotrăceanca, ipac	Pă apa Budișteanca	
	20	Ipac	A Mănăstiri‹i› Cotrăceanca, ipac	_	
	21	Ipac	Ipac	_	
	22	Ipac	A lui Grigore Turnavitu, ipac	_	
9	*22*	*Suma din napoi*			
	23	Tot satu Budișteni	A d. Badea Budișteanu, moșia sa	Pă apa Budișteanca	
	24	Ipac	A d. Costache Budișteanu, ipac	_	
	25	Ipac	A lui Marin Roșpegă, ipac	_	
10		Baloteasca	A d. biv vel logofăt Manolache Arghiropolu, moșia sa	Pă apa Argeșului	
	26	Glămbocelu	A lui Apostol Gheorghe Gușoiu, moșia sa	Pă apa Budișteanca	
	27	Ipac	A lui Chiriac grecu	_	
	28	Prundeni	A Costi Grecu ot Găești, pă moșia Cotrăceanca	Pă apa Răstoaica	
	29	Glămbocata	A lui Ion Cărstișor, moșia sa	Pă Glămbocata	
	30	Ipac	A d. Pătru Matache, ipac	_	
	31	Ipac	Ion Topolovenu, ipac	Pă apa Izvorului	

ADUNAREA PLĂȘILOR

17	3	Plaiul Dămboviți
11	1	Nucșoari
17	_	Orașu Cămplung
40	4	Plasa Răurilor
15	20	Argeșelului
10	31	Podgoria
110	59	

Ocârmuitorul Manolache Faca[3]

[3] Semnătură autografă

THE CENSUS OF THE MILLS FROM MUSCEL COUNTY IN 1833

Abstract

According to the 1833 census, there were 110 mills and 59 small mills in Muşcel County, where the inhabitants ground corn and wheat to turn it into hominy and flour necessary for daily life.

MUZEUL JUDEȚEAN ARGEȘ
ARGESIS, *STUDII ȘI COMUNICĂRI*, seria ISTORIE, **TOM XXVIII**, 2019, p. 95-152

IN MEMORIAM ACAD. ȘTEFAN ȘTEFĂNESCU (1929-2018). CÂTEVA ASPECTE DE DEMOGRAFIE DIN ZONA ISTORICĂ A MAHALALEI CRAIOVENE DOROBĂNȚIA ÎN ANII 1832-1910 SF. NICOLAE DOROBĂNȚIA

TOMA RĂDULESCU*

„Lucrarea de față s-a dorit un bilanț și un îndemn. Bilanțul este de fapt un omagiu adus muncii celor care ne-au precedat în efortul de reliefare a factorului demografic în cunoașterea istoriei patriei. Îndemnul constă în continuarea operei lor, pe baza documentară mult lărgită de care dispunem azi și cu mijloacele moderne de investigație”.

Acad, Ștefan Ștefănescu, în vol. *Demografia, dimensiune a istoriei.*

Literatura științifică dedicată cercetărilor de demografie istorică, cel puțin în ultimul secol, s-a bucurat de atenția aparte a unor oameni de știință, în special istorici. Amintim printre alții pe: Ștefan Meteș, pentru emigrările românești din Transilvania în Țara Românească și Moldova, Aurel Țintă, pentru colonizările din Banat în anii 1716-1770, pe Matei Vlad, care a prezentat satele nou constituite în urma emigrărilor din Transilvania și sudul Dunării, pe acad. Ștefan Pascu în special pentru volumele dedicate voievodatului Transilvanei, acad. Ludovic Demény, pentru cercetările referitoare la secui, maghiari și germani din această zonă[1], acad. Vladimir Trebici, poate cel mai bun specialist român în demografie, acad. Dan Berindei, pentru orașul București, acad. Paul Cernovodeanu pentru societatea românească în viziunea călătorilor străini, acad. Șerban Papacostea, pentru monografia dedicată populației Olteniei în timpul stăpânirii austriece din anii 1718-1738, pe geograful Ion Conea pentru Țara Loviștei și alte zone istorice, și în special istoricii Ion Donat, și Ion Popescu-Cilieni, pentru regiunea din dreapta Oltului, dar și din toată Țara Românească,

---

* Craiova.

[1] Vezi spre simplificare studiul acestuia, *Despre catalogul conscripțiilor secuiești (1566-1700),* în vol. *Omagiu, Ștefan Ștefănescu. Fațetele istoriei. Existențe, identități, dinamici,* Editura Universității din București, București, 2000, pp. 55-65; idem, *Registrele militare – izvoare de demografie istorică și de cercetare a structurii sociale la secui în secolul al XVII-lea,* în vol. *Sub semnul lui Clio. Omagiu acad. prof. Ștefan Pascu,* Cluj, 1974, pp. 80-85.

mai ales din prima jumătate a secolului al XIX-lea, după catagrafiile de atunci, pe Ion Ionaşcu, Vasile Novac şi Spiridon Cristocea, în special pentru zona Argeşului istoric, pe Louis Roman, pentru secolul XIX în Ţara Românească, nu în ultimul rând pe Nicolae Iorga, pentru numeroasele sale lucrări. Nu putem omite nici studiile autodidactului amiral Mihail Chiriță dedicate evoluţiei demografice a comunei Bistreţ - Dolj, dar şi pentru evidenţierea rolului sloboziilor şi al ungurenilor în dezvoltarea Ţării Româneşti.

Pentru Oltenia şi în special oraşul Craiova sunt de menţionat studiile de demografie istorică din rev. „Arhivele Olteniei” în perioada 1922-1941, semnate de o serie de istorici locali (Gigi Orman, Al. A. Vasilescu, Constantin I. Karadja, Charles Laugier şi alţii), din rev. „Oltenia”, scoasă sub patronajul acad. C. S. Nicolăescu-Plopşor.

Un moment de cotitură în acest domeniu atât de complex este apariţia în anul 1974 a sintezei acad. Ştefan Ştefănescu dedicate evoluţiei demografice a Ţărilor române în secolele XIV-XVIII[2]. Demografia istorică a fost o preocupare constantă a academicianului Ştefan Ştefănescu, aşa cum rezultă din numeroasele sale studii dedicate acestui aspect[3]. Un capitol din cele şase dedicate împlinirii vârstei de 70 de ani se intitulează *Demografie şi genealogie istorică.* Cele 10 studii sunt semnate de personalităţi ale istoriografiei româneşti: Gh. Brătescu, Gh. Zbuchea, Ludovic Demény, Cristina Anton Manea, Andre Pippidi, Şarolta Solcan, Lidia Demény, Silvia Corloteanu-Granciuc, Ioan Bolovan, Mihai Sorin Rădulescu şi Ion Bulei.

De precizat că acad. Ştefan Ştefănescu a fost un prieten apropiat al vrednicului de amintire mitropolit al Olteniei Nestor Vornicescu. El l-a sprijinit

---

[2] *Demografia, dimensiune a istoriei,* Editura „Facla”, Timişoara, 1974, 171 p.

[3] *Mişcări demografice în ţările române până în secolul al XVII-lea şi rolul lor în unitatea poporului român,* în vol. *Unitate şi continuitate în istoria poporului român,* Editura Academiei, Bucureşti, 1968, pp. 187-207; *La situation démographique de la Valachie aux XIV-e, XV-e et XVI-e siècles d'après les cojonctures socio-politiques*, în vol. *Nouvelles études d'istoire*, vol. IV, Editura Academiei, Bucureşti, 1970, pp. 47-62; *La démografie – „dimension de l'histoire*, în vol. *Recherches sur la philophie des sciences,* Bucarest, Edit de la Academie, 1971, pp. 365-378; *Géographie historique de la Roumanie. Les concentrations démographiques et leur signification historique*, în „Annales de démographie historique”, 1971, pp. 341-350; *Conjuncturi socio-politice şi situaţia demografică în Ţara Românească în secolele XIV-XVI,* în vol. *Populaţie şi societate. Studii de demografie istorică*, vol. I, Editura „Dacia”, Cluj, 1972, pp. 75-88; *Craiova în statistica din 1933*, în vol. *Sub semnul lui Clio. Omagiu acad. prof. Ştefan Pascu*, Cluj, 1974, pp. 244-250; *Aspects de la révolution démographiques dans les Pays Roumains á la fin du XVIII-e siècle*, în vol. *Nouvelles études d'istoire*, vol. VI/1, Editura Academiei, Bucureşti, 1980, pp. 209-326; *Aspecte ale revoluţiei demografice în Ţările Româneşti în secolul al XVI-lea,* în vol. *Trecut şi viitor în medicină. Studii şi note*, Editura medicală, Bucureşti, 1981, pp. 221-230; *Activitatea laboratorului de demografie istorică în contextul istoriografiei româneşti actuale*, în „Revista de istorie”, XXXVII (1984), nr. 5, pp. 414-416; *Crize politice şi fenomene demografice în Principatele Române în secolul al XVIII-lea*, în vol. *Studii de istorie economică şi istoria gândirii economice,* vol. III, Editura Academiei, 1998, pp. 33-43.

permanent în demersurile distinsului mitropolit cărturar pentru sanctificarea lui Mihai Viteazul în cadrul Comisiei Sfântului Sinod al Bisericii Ortodoxe Române. Sprijinul său a fost constant și în ședințele comisiei sinodale pentru și pentru alți sfinți români – Ștefan cel Mare, Sf. Martiri Brâncoveni, Neagoe Basarab, mitropolitul Kievului Petru Movilă, sfinții străromâni din Dobrogea.

Demografia și statistica istorică, ca știință auxiliară și conexă istoriei a fost continuată până în zilele noastre de școlile de istorie din diverse zone geografice ale țării, așa cum observăm în anuarele istoriografice ale României[4].

Urmând îndemnul regretatului acad. Ștefan Ștefănescu, adevăratul meu mentor în cercetarea științifică, am abordat pentru diferite cartiere istorice (mahalale) ale Craiovei o cercetare de arhivă îndelungată finalizată în parte pentru patru suburbii istorice: mahalale Sf. Dumitru, Madona Dudu, Brândușa și Sf. Arhangheli[5]. În acest sens în exclusivitate am parcurs registrele de stare civilă pentru perioada 1832-1864, și parțial registrele de stare civilă ale Craiovei din anii 1865-1910. La acestea adăugăm o serie de izvoare complementare rezultate din alte fonduri arhivistice, care au permis și o delimitare geografică în cadrul orașului Craiova a acestor suburbii (mahalale), care aveau ca centru spiritual, de unde și denumirea lor, o biserică ctitorită de boieri sau meșteșugari, de cele mai multe ori întreținută de către membri acelei comunități.

Numele cartierului este legat de faptul că aici se aflau cei mai mulți dorobanți, care aveau menirea să apere ordinea în oraș și securitatea Drumului Cernețului pe unde de multe ori năvăleau cete de turci din zona Dunării și în special a Vidinului. Drumul Cernețului dinspre apus trecea prin str. Bucovățului de astăzi, pornea de la Cerneți (vechiul centru al Mehedinților), trecea pe la Breasta – Crețești – Bucovăț -Mofleni. Acest vechi drum se intersecta cu vechiul Drum al Câmpului și Dunării și vechiul drum al Muntelui pe care se găsea în fapt și Ulița Mare a Craiovei[6].

Biserica Sf. Nicolae Dorobănția se găsește aproape de începutul străzii Bucovățului la intersecție cu vechia stradă Sf. Nicolae. Denumirea mahalalei

---

[4] Vezi spre exemplu *Bibliografia istorică a României,* XVIII, 2009-2010, Editura Academiei române, București, Editura „ARGONAUT”, Cluj-Napoca, 2011, pp. 56-59, unde sunt prezentate 76 studii și cărți; *Anuarul istoriografic al României,* I, 2011, II, 2012, Editura ARGONAUT, Cluj-Napoca, 2013, 2015, pp. 39-41, unde sunt prezentate 64 studii, 42-44, unde sunt prezentate 146 studii referitoare la populația României în secolele XVIII-XX.

[5] Toma Rădulescu, *Biserica Sfinții Arhangheli*, Editura Mitropoliei Olteniei, Craiova, 216, 439 p., vezi în special paginile 280-334; ibidem, *Aspecte inedite sau mai puțin cunoscute referitoare la biserica domnească „Sf. Dumitru” din Craiova în perioada 1832-1852*, în vol. *Istoricul Dinică Ciobotea la 70 de ani,* Editura Universitaria, Craiova, 2017, pp. 318-340; ibidem, *In memoriam acad. Ştefan Ştefănescu (1929-2018) – Câteva aspecte de demografie din zona istorică a mahalaleor Craiovene Madona Dudu și Brândușa în anii 1832-1910*, în „Oltenia. Studii și comunicări. Arheologie-Istorie”, vol. XXVI/2019, Muzeul Olteniei, Craiova, pp. 232-294.

[6] Anastase Georgescu, *Craiova – cercetări istorice I. Târgul Craiovei*, Editura „Ramuri”, 1936, p. 65.

Dorobănția datează de la 1746 și făcea parte din circumscripțiile fiscale și amintea de locuințele de aici ale dorobanților și ale urmașilor lor. Ctitor al bisericii a fost clucerul Constantin Fotescu care a ridicat-o prin anul 1774, la fel ca și în cazul bisericii din apropiere – Madona Dudu. De această biserică ocrotitoare aveau nevoie „locuințele vechilor ostași dorobanți, ființă la 1774, cum se vede de pe o notiță de Mineiu”[7].

Biserica Sf. Nicolae Dorobănția a fost finalizată, așa cum rezultă din catagrafia din 1839, de ieromonahul Gherasie, Costandin Anastasie, Costandin băcanu și monahia Olimpiada. Ca și în cazul altor biserici (Mântuleasa, Sf. Arhangheli, Oota, Postelnicu Fir și altele), susținerea sa materială a fost făcută la 1802 de isnaful pescarilor. Mai târziu s-a adăugat pentru ajutorarea bisericii și isnaful birjarilor, al cărui steag cu Sf. Ilie se păstrează la Muzeul Olteniei (donație pr. dr. Leon Iftodi, refugiat din Basarabia). Până în epoca instalării regimului comunist în această zonă locuiau mulți grădinari, români și alogeni, care ajutau biserica, așa cum ușor putem observa din registrele de stare civilă.

Biserica a fost reparată în 1863 și resfințită de episcopul Râmnicului – Sf. Ierarh Calinic de la Cernica[8]. De precizat că biserica a suferit o restaurare generală în anul 1908 și apoi în primii ani ai secolului al XXI-lea.

De la începuturi biserica Sf. Nicolae Dorobănția a fost bogat înzestrată de ctitorii săi și a beneficiat de o serie de privilegii. Astfel în catagrafia jud. Dolj din 1828 oamenii săi pentru serviciile aduse acestei biserici beneficiază de o serie de scutiri de dări. În satul Amzulești întâlnim ca poslușnic „1 al bisericii Sf. Nicolae ot Dorobănție, însă Dumitru sin Pârvu Păunii”; la satul Urzicuța „1 al bisericii Sfântului Nicolae ot Dorobănția, însă Firu sin Mitrică”; la satul Bârca „1 al bisericii Sfântului Nicolae ot Dorobănția, însă Mitrică zet Ghiță”; la satul Goicea „1 al bisericii Sfântului Nicolae ot Dorobănția, însă Astrenie sin Ioniță; la mahalaua Giurgița Dârvești „1 al bisericii Sf. Nicolae ot Dorobănție, însă Radu sin Matei Ușurelu”; la satul Strâmba (n.n. azi în com. Teslui) „1 al bisericii Sfântul Nicolae ot Dorobănția, Matei sin Stan isprăvnicelu”[9].

În „Catagrafia plășii orașului Craiovii, capitala județului Dolj, arătând mahalalele, numărul locuitorilor, numele moșiilor, bisericile cu hramul lor, preoți, deaconi și țârcovnici” etc. din 18 ian. 1835, „Mahalaua Dorobănția” avea

---

[7] Nicolae Iorga, *Lăcașuri de viață spirituală*, în vol. *Craiova, orașul care bate veacurile*, Editura Autograf MJM, Craiova, 2007, p. 57; Nicolae Gh. Dinculescu, *Bisericile Craiovei un capitol din trecutul orașului*, Editura Revistei „Oltenia”, Craiova, f.a., (1941), p. 49 – vezi și însemnarea respectivă: „Acest Mineiu al lui Septemvrie este al sfintei biserici a Sfântului Nicolae ce este ctitor dumnealui răposatul clucer Costandin Fotescu”.

[8] Nicolae Gh. Dinculescu, op. cit., p. 52.

[9] Paul-Emanoil Barbu, Vladimir Osiac, *Catagrafia județului Dolj din anul 1828*, Editura „Universitaria”, Craiova, 2001, pp. 8, 17, 19, 22, 36, 42.

40 familii[10].

După dela nr. 29/1838 din arhiva Episcopiei Râmnicului privitoare la Craiova în anul amintit la 1 sept. erau 26 de mahalale, cu 26 biserici și 1835 de familii „numai creștini dajnici și boieri”, deci aproximativ 9175 locuitori la care se adaugă sudiții (n.n. locuitorii altor state), văduvele și alte categorii de scutiți – aproximativ 10.000 locuitori în total. Din aceștia „Mahalaua Dorobănția” cu biserica cu hramul „Sf. Nicolae” avea un număr de 80 familii, deci circa 400 persoane, la care se adaugă cei amintiți mai sus, și plus un număr mare de romi cu statutul de robi- lăutari, servitori și meseriași[11].

În anul 1868 slujea ca proistos la biserica Sf. Nicolae Dorobănția preotul Ilie Marinescu[12].

La 1873 biserica și mahalaua Sf. Nicolae Dorobănția era arondată sectorului Culoarea de Roșu, avea în slujbă 30 preoți care slujeau la cele 13 biserici (inclusiv Dorobănția): Postelnicu Fir, Sf. Apostoli, Oota, Sf. Gheorghe Vechi, Bășica, Ungureni, Sf. Ioan Hera, Sf. Voivozi, Paraclisul Haralamb, Mântuleasa, Madona Dudu, Sf. Dimitrie. Biserica Sf. Nicolae Dorobănția avea doi preoți: Petre Rebegea și Ilie Marinescu[13].

Pentru perioada de care ne ocupăm mahalaua Dorobănția cuprindea locuințele, prăvăliile și atelierele situate pe „Drumul Bucovățului”, nu departe de biserica Madona Dudu. Această mahala s-a extins permanent până dincolo de Bariera Bucovățului – una din principalele căi de acces în Craiova. Argumentarea noastră este fundamentată pe o situație concretă – numărul mare de tineri căsătoriți din această zonă și din diverse locuri (vezi reg. de st. civ.) în comparație cu alte mahalale situate în vechiul centru al Craiovei. Același fenomen îl întâlnim și în cazul altor mahalale „de margine”: Ungureni, Postelnicu Fir, Craiovița, Potbanița, Sf. Ioan Sebastian. De precizat că una din străzile principale din zonă se numea str. Emancipaților, adică a rromilor eliberați din robie în timpul domniei craioveanului Barbu Știrbei (1849-1856) cu unele întreruperi cauzate de intervenția militară a marilor puteri – Rusia, Austria, Imperiul Otoman.

Prin extinderea dizertației noastre am reușit să stabilim aproximativ numele străzilor după documentele de arhivă în perioada celei de a două jumătăți a secolului al XIX-lea. Pe la sfârșitul secolului XIX și începutul secolului XX suburbia cuprindea străzile: Bucovățului, Calomfirescu, Căprioara, Iulius Cezar,

[10] Vezi Ioan V. Câncea, doc. publicat în rev. „A.O.”, X, nr. 53, ian.-feb., 1931, pp. 42-46; vezi și SJAN Dolj, colecția manuscrise, manuscrisul nr. 39 – Traian V. Turtureanu „Oameni de cultură și Craiova – însemnări”, f. 132; .

[11] Toma G. Bulat, *O statistică a Craiovei din 1838*, în rev. „A.O.”, III, nr. 16, nov.-dec., 1924, pp. 535-537 Nicolae Gh. Dinculescu, op. cit., p. 52.

[12] Ibidem, dos. 1/1868, f. 21.

[13] Ibidem, dos. 3/1873, f. 327, conform Listei de numele și prenumele preoților din cuprinsul orașului Craiova (adresa nr. 802 din 23 dec. 1873 a Comitetului județean Dolj).

Sirenelor, Fundul Sirenelor, Abatorului, Primăverii, Severinului (parțial), Grădinari (parțial), Alexandru cel Bun, Regina Elisabeta, Belizariu, Berăriei, Roilor, Fundu Oaga, Ștefan cel Mare, Călărași.

În ordine alfabetică amintim meseriile practicate de locuitorii mahalalei „Sf. Nicolae” Dorobănția, atestate în registre de stare civilă din anii 1832 – 1865 pe care le reproducem în totalitate în anexă, cu o mica excepție generată de lipsa unei părți din registrul pe anul 1850 – cununați, morți. Meseriile le recunoaștem după calificativul primit de aceștia pe lângă numele propriu sau poreclă:

- abagii (Ioan la 1840, Gheorghe sârbu la 1842, Ioan abagiu, ologu, decedat 1843, Hristea la 1850, Statie după 1852, Dumitru la 1855, Stan la 1857, Florea Scoabă și Matei la 1863),
- argintar (Mihai la 1852 la Madona),
- bărbieri (Florea-1833, Firu-1835, Dumitru, Gheorghe, 1836, Nicolae-1840, Mihai, Voicu, Nițu-1840, Matei, Consatin-1852, Dincă-1855, Marin-1862, Ioan-1864, Costantin Alecsandru-1865),
- bragagii (Gheorghe grecu bragagiu și Sterie Bragagiu – Madona, Gheorghe și Dinu bragagiu – Brândușa),
- brutari (Dincă-1832, Costandin Dafin-1835, Eftimie-1837, Gheorghe-1840, Pătru Dobre-1842, Mihai Cacaliceanu-1843, Marin-1844, Radu Nicoliță-1845, Pătru-1846, Raicu-1846, Constantin-1847, Ilie-Țecu-1848, Nocoliță, Manolache Roșculescu-1851, Ioan Ionescu, Noică, Voinea-1852, Nicolae-1853, Steca-1853, Mihai Dumitru, Costandin Ioan mutu-1854, Mihai Voinea-1861, Ioan Sulcea-1864),
- cărămizari (Ilie-1833, Radu, Stan Govoreanu, 1838, Ilie Caracaleanu-1848, Ioan Călărășanu, Ioan Iordache-1857, Dimitrie Tudor Ciupagea, Nedelcu-1863, Ioan Tudor-1865).
- ciobotar (Mihai la 1843)
- cofetari (Marin-1832 și Ilie-1849),
- cojocari (Gheorghe, Mitrea-1836, Dimitrie, Matei-1841, Dimitrie Penciog-1842, Alecsandru-1843, Costandin-1844, Ioan, Ilie Țepucă (Țepuși)-1848, Nicolae Dumitru-1849, Stan-1850, Băluță-1851, Ilie Țecu-1852, Marin Rezescu, Ioniță-1853, Ioan Solomon-1854, Ioan Alecsandru și Ilie Gheorghe-1855, Ioan Costache-1856, Ioan Pleșoianu-1858, Nicolae, Ilie Costache-1860, Oprea Ispas-1862, Marin Broșteanu, Dinu, Costandin-1862, Radu-1863, Stan Berceanu-1864, Dumitru Stoica, Tănasie Ioan-1865),
- croitori (Ștefan, Dumitru-1832, Radu Cioacă, Ștefan Murgășanu-1835, Ilie, Ecaterina Androneasca, croitoarea-1836, Gheorghe, Teodor Dică Bălă, Nicolae-1837, Dumitru Ciupagea, cârnu, Teodor Bălan-1838, Stoica, Marin, Alecsie, Ioan Drupotal-1839, Dragu, Staricu-1840, Florea Anastasie, Rafail, Marin Sprăciteanu, Ioniță-1842, Costandin, Bodeanu, Ștefan cârnu, Dumitru, Nicolae cernătescu, Stan Caracaleanu-1843, Grigore, Nicolae cârnu-1844, Marin 1845,

Dragu, Mihai, Dumitru, Ioan-1946, Radu țiganu croitor-1848, Barbu, Firică, Dumitrache-1849, Stoica mititelu, Florea Talabă-1851, Ștefan Vârvoreanu, Costandin sârbu, Dobre, Dumitrache Talabă, Costandin, Barbu Vârvoreanu-1852, Costandin Băluță, Nicolae Ioancu Dimitriu, Florea, Pătru-1853, Vasile Costandin-1854, Costache, Mihai, Ioan Popescu-1855, Vasile Ciocan, Nicolae Zaharia, Gheorghe Talabă, Nistor, Manda, Nițu Dumitru, Florea-1856, Traicu Ștefan-1857, Pătru Drăghici, Dimitrie sin Stan logofătu, Pătru Talabă, Ioan sârbu, Mitrică, Ștefan-1858, Badea, Ioniță Bălcescu-1860, Dumitru Gați, Costandin Nicovici, Radu sin Mina-1861, Năstasie Gați, Gheorghe Ioan Mutu-1862, Ilie Trăilă, Ioan, Gheorghe Șerban, Mircea-1863, Nicolae Lazu, Stancu, Năstase-1864, Gheorghe Ionescu, Dumitru Costandin, Ioan Trânceanu-1865),

- crucer (Hristache-1853),

- curelari (Gheorghe sin Șnaber neamțu, Pătru-1853, Firică Matei-1854, Ioan, sin Ioan-1861),

- cuțitari (Țenea-1846, Ilie, sin Niță Mofleanu-1858),

- dulgheri (Florea Pătrașcu-1835, Murtă-1836, Marin-1837, Mihai-1839, Ioan-1841, Ioan sârbu, Efrem, sin Ilie dulgher, dulgher, Ioan, sin Pătru Duftea-1844, Mirea sin Mirea-1846, Ioan, Ilie-1848, Dumitru, Tiță Iancu sârbu, Stanciu-1849, Ilie militaru Dulgheru-1850, Matei, Ioan-1851, Ivan sârbu-1852, Stan Boloșanu-1858, Ilie Marcu-1861),

- fierari (Marin-1833, Cosatndin-1834, Mihai, Mircea-1836, Marin, Preda, Mitrache-1851, Iancu, Ștefan, Enache, Dumitru-1852, Nicolae, Gheorghe Ciurea, Ghiță-1853, Ioan, Marin Stănoiu, Dincă Stănoiu,-1854, Costandin Ioan Manea, Floarea Radu Ștenău, Marin-1855, Stancu, Dragomir-1856, Marin, Gheorghe sin Paraschiv, Marin sin Stoian heraru, Stan sin Dincă heraru-1857, Stan sin Ioan Zulilian-1858, Florea-1859),

- jimblari (Gheorghe-1850, Ioan Gheorghe-1864),

- lăutari (Ștefan robul lui Mihai Bălașa dorobanțu-1842, Marin, Duică-1844, Mihai, Burtan, Pătru Păun-1847, Păun, Matri, Barbu Cârceanu-1848, Nică-1849, Gheorghe Gavrilă, Matei sin Ștefan, Stan sin Nicola, Stan Carabulea, Andrei, Dumitrache sin Matei, Udrea, Dumitru-1851, Marin Candriu, Gheorghe sin Dumitrtu Carbulea, Pavel-1852, Dumitru, Stan sin Nicola, Marin Gheorghe Slătineanu, Nicolae Șontea, Stan sârbu-1854, Enache Ciocălău-1855, Barbu, Mitrache Bolgozatu, Candriiu-1856, Vasile Buică, Dumitru, Ion Marin, Marin Arățoi, Florea sin Lomeciu-1856, Vasile Pânzaru, Marin Candriu-1858, Dumitrașcu Ioan-1860, Sterie Pârnea, Vasilache, Gheorghe, Ioan Cacaliceanu, Dumitrace Pârnă-1861, Gheorghe Nicolae, Stan Tudor-1862, Manolache Mihalache, Ioan Dincă Muscalagiu-1865.

- lânar (Stancu Nicovici-1862),

- măcelar (Andrei-1832, Marin-1833, Stancu, Ioan Gheorghe-1836, Vladu, Matei-1837, Marin surdu, Ioan grecu, Panait grecu-1838, Alecsie sin Ispas-1840,

Stancu, Ioan Dăncu, Ioan Edu, Anastasie Costea, Gheorghe Mofleanu, Panaiot-1843, Voicu, Ioniță-1844, Stancu-1845, Tănasie, Gheorghe grecu-1846, Năstasie, Stoian sin Stancu Șofea, Niță Mofleanu, Ioan Deacu-1848, Gheorghe sin Năstasie, Costea-1852, Anastasie-1853, Andrei sin Ioan Edu, Enache Anastasiu-1854, Stoian Lepădat-1856, Costandin sin Tănasie, Mihai Mofleanu, Ioan Moțățeanu, Tudorache sin Costandi-1859, Ioan Cacalețeanu-1861, Teodor și Barbu-1864, Stavrache, Mărin Băluță-1865,

- pantofari (Mihalache-1843, Ioniță-1852, Manolia-1854, Nicolae Puțureanu-1858, Nicolae Țenovici-1860, Ilie sin Toma-1863.
- plăpumar (Vasile Sandu-1841),
- portar (Dincă-1844),
- potcovari (Mihai Bizo-1848, Dumitru-1849, Pătru Țăpuși-1850, Niță Cernățeanu, Ioniță Cernățeanu-1852, Pătru Ioan-1855, Marin-1856, Vasile-1861, Vladu Tănasie-1864).
- rogojinar (Stan sin Grigore-1851),
- rotari (Pătru-1833, Ștefan-1843, Băluță și Ioan Dinu-1852, Neagoe-1859, Pătru Cimpoi-1860, Ioan Dinu-1862),
- săpunari (Teodor-1852, Gheorghe-1854, Lazăr Țoculescu-1856, Gheorghe Ionovici-1859),
- simigii (Matei Bălăceanu Stancu-1835, Dumitru-1841, Stan-1844, Ioan Gârțona -1851, Dumitru grecu-1853, Dobre-1864),
- servitori (Petre Boza-1855, Ioan Florea-1865)
- torcătoare (Ioana Stanca, văduva, Zinca Bogoșoaia-1865),
- vizitii (Marin, Nicolae, Matei-1836, Dumitru sârbu-1840, Stancu, Tănasie, Nicolae Bucureștenu, 1842, Gavril, 1847, Costache Vișan-1848, Nicola-1849, Gheorghe Talabă-1851, Dincă, Zanfir-1853, Șărban, Stan Nicola, Gheorghe Ghercescu, Costandin Dinu-1854, Nicolae Corcoveanu-1855, Ghiță Gheorghiu, Toma, Gheorghe sin Maria, Sandu-1856, Stoian Nicola-1859, Ilie Ispric, Gheorghe Nicolae, Pătru Lovin, Izbiceanu-1860, Curt, Grigore, Mirea-1861, Stoica-1862, Gheorghe, Radu-1863, Marin Radu, Stancu, Pătru Ioan, Mihai Matei-1864)
- zidari (Florea sin Călin, Ioan-1837, Marin Puțureanu-1843, Ioan Covrig, Ștefan-1846, Stancu-1847, Enea, Vasile Starcea-1848, Gheorghe-1851, Radu Mihai, Mihai Pleșoianu-1852, Barbu-1853, Ștefan Gavril-1855, Vladu-1857, Gheorghe Talabă-1860, Istratie-1862, Costandin Ene-1864),
- zugrav (Alecsandru-1846),

Alți locuitori erau negustori specializați în comercializarea diverselor produse:

- băcani (Ristea-1833, Gheorghe-1841, Petruș-1854, Neagoe, Ioan-1856),
- brașoveni (Matei-1849, Costandin-1851, Gheorghe-1855, Mitran Dumitru-1864),

- cafegii (Mircea-1837, Ionache, Gheorghe Dimitriu, grecu-1848, Șărban-1862, Costandin-1863),
- cârciumari sau crâșmari (Costache-1843, Neacșu-1847, Neacșu Fota-1848, Teodor-1849, Matei-1851, Stoian Țăicazu-1852, Costandin Gheorghiu-1853, Nicola-1861),
- geambași (Forea-1834, Costandin-1861),
- precupeț (Dumitru Dărdaru-1860),
- sacagiu (Gheorghe-1863-1865)
- zaraf-(Ștefan-1861).

Întâlnim și reprezentanți ai aparatului administrativ și militar:

- aprozi (Nistor Bob, Gheorghe Urnagă-1839, Ioan, Ioan țiganu, Gheorghe-1843, Gioacă-1844, Vasilache-1847, Ioan Boboc Stanciu-1848, Marin-1849, Gheorghe, Radu-1850, Nistor, Nedste Uscatu, Ioan Mândruță, Baebu Pau-1851, Teodor, Radu-1853, Ioan Pau, Velișcu-1855, Enache Soreanu, Pătru Volintiru, marin Popescu-1858, Nistor Dodă-1860, Nicolae Bălu-1861, Dinu Pistol-1862, Mihai Gheorghe-1863, Gheorghe Ionescu-1864)
- dorobanți (Păun-1832, Bălușcă-1840, Mihai, Andrei-1841, Radu-1842, Gheorghe-1846, Dobre-1849, Dincă-1851, Ilie Mitru-1857, Păun, Mihale-1859),
- militari (Ilie-1850, Antonie-1855),
- căpitan (Gheorghe-1864),
- conțopist (Sterie Andronescu-1843 și fiul său Alecsie-1850, Anastasie-1849, Ioan Stăncescu, Iorgu Lionat-1854, Ioniță Păun Beznă-1855),

Altă categorie socială era cea a marilor și micilor boieri.

- pitari (Tomaziu Urzeanu, Dumitrache Gherneanu-1848, Costache Alboteanu-1849, Velea-1852, Mihalache Iliescu-1853, Ioan Stăncescu, Ghiță Opran-1859, Gavril-1860),
- praporgic (Luca advocatu-1846),
- vătășei (Andrei-1844, Ioan-1864),
- vistieri (Ioan Ioniță Stănescu-1842, Ioniță Sfintescu-1858),
- logofeți (Ștefan-1835, Sterie-1836, Ioniță Logrescu, Costandin Uzescu, Marin, Ioniță Popescu-1839, Dumitru-1842, Ștefan Ionovici-1843, Nenciulescu, Ioniță-1844, Călin, Stan Cacalețeanu, Nicolae sin Dumitru grecu-1845, Dumitrache Bălășanu-1846, Barbu Boboci-1848, Marin, Iancu, Dumitru-1849, Barbu Bălșanu-1850, Călin Galiceanu, Călin Filișanu-1851, Dumitru Milescu, Călin Popescu-1852, Ioan, Barbu Bobocescu, Călin Păunescu-1855, Cornelie Brătescu, Stan-1858, Vasile Teianu-1861, Gheorghe Sârbu, Iordache-1864),
- logofeței (Gheorghe Lăcusteanu-1836, Dumitru Costandin-1841),
- postelnici (Ioan Mustață-1843, Gheorghe-1849),
- sărdari (Ioniță Pleșoianu-1842, Mataiche-1846, Băluță Tunusliu-1854, Miriaco-1855).

Caracterul semiagricol al orașului Craiova se menține mai ales în mahalaua Dorobănția, ca suburbia de margine a Craiovei, așa că întâlnim și precizarea de plugari, care poate să denumească și pe cei care nu cunosc nici o meserie - lucrători ai pământului.

- ciobani (Costandin-1842, Ioan-1843),
- grădinari (Ioan-1833, Dumitru, Marin-1836, Ioan Vâlceanu-1839, Petcu sârbu-1843, Radu, Voicu-1845, Ioan-1846, Cunie Năstasie, Voicu, Năstasie, Zisu-1848, Mitrache, Ioan, Lazăr, Mara-1849, Ilie Paznaucrau, Ene sârbu-1850, Iordache, Pârvu, Lazăr, Mihai, Ilie Peciocu-1851, Gheorghe Tocă, Marin, Mihai Ișelnițeanu-1852, Nicolae Vâlceanu, Ivan sârbu, Costandin, 1853, Stancu, Ioan, Ilie sârbu-1854, Spirache Roșculescu, Băluță, Costache-1855, Marin, Dumitru Nicola, Nicolae, Vasile-1857, Ghiță Vâlceanu, Ioan Lazăr, Costandin Vâlceanu-1858, Ghiță Ioan Vâlceanu, Dimitrie Vasile, Marin sin Ioan, Dumitru, Vasile, Costandin-1859, Marin Dinu, Cosatndin Ioan, Costache Vâlceanu, Vasile Vasilaș-1860, Mihai sin Gheorghe grădinaru, Mitrache, Bade Vâlceanu, Gheorghiță Vâlceanu-1861, Tănasie Badea Vâlceanu, Băluță Roată, Nicolae Tudosie, Mihai Tănasie-1862, Ioan Lazăr-1863, Vasilache Vasile, Ilie Veliciu-1864.
- pescari (Costandin-1840, Dumitru-1841, Mitrică, Costandin Nicolae-1843, Ștefan-1846, Manole Firu-1855, Nicolae sin Dumitru-1861),
- vieri (Stan-1847, Ioan-1860).
- porcar (Costandin sin Stancu-1859),
- văcari (Dinu-1841, Stancu Nicovici-1858).

Starea cea mai umilă din toate mahalalele era a cerșetorilor și milogilor (Ioan milogu - 1840, Simion cerșătoru-1842, Ioan și Costandin cerșetori-1843, Cosatndin Câmpeanu cerșetor-1846, Gheorghe milogu-1853).

Pe lângă români care locuiau în mah. Dorobănția, întâlnim și minoritari:

- greci (măcelari-Ioan, Main sin Panait-1838, Ioan măcelaru și Lixandra, Ioan măcealru și Păuna-1840, Nicolae logofătu sin Dumitru grecu-1845, Nicolae Ioan și Joița, fiul lui Ioan la 1852, rachieri-Tănasie, Nicolae Ilie-1854, Nicolae, Tudor-1855, Poporița Nicola-1856, Hristea-1859, Petrache sin Sterie-1862, Mihai-1863, Gheorghe cafegiu-1838, Sterie lumânăraru la 1840, Dumitru simigiu-1853, mai adăugăm numele ale căror meserii nu sunt menționate: Andrei-1832, Panait-1838, Naom și fiica sa Maria, Năstasie, Nicolae Ilie-1853),
- sârbi, denumire sub care sunt cunoscuți de români și bulgari (grădinari-Petrcu-1842, Ene-1852, Ivan, Costandin, Ilie-1853, rachieri-Simion-1843, Enache-1856, croitor-Ioan-1858, dulghei-Ioan-1844, Iancu-1846, Ivan-1852, argintar-Dumitru-1832, zidar-Vasile Starcea-1848, plugar-Ioan-1851, tâmplar-Gheorghe-1856, brutar-Țecu-1860, logofăt-Gheorghe-1864, abagiu-Gheorghe-1842. La aceste nume adăugăm și pe cei care nu au meseriile precizate: Gheorghe-1832, Ninea-1840, Enache sin Nicolae-1848, Stoian, Tudor-1849,

Ivan Ilinca văduva-1851, Andreiana-1853, Mihai și Petrache-1863, Gheorghe și Costandin-1865),

- armeni (Iancu cizmar-1856, Dumitru sin Ioan cizmar, Ioan sin Nicolae cizmar-1859).

Rromii sunt numeroși în acest cartier istoric și sunt întâlniți cu diverse meserii: lăutari (zonă lăutărească vestită, ca și cea din suburbia Brândușa din vecinătate, în întreaga țară de unde a cules muzică și poezie populară vestitul trubadur craiovean Tudor Gheorghe, Maria Tănase, Ioana Radu și alți cunoscuți rapsozi populari), birjari – lucru remarcat de sărbătorirea acestei categorii sociale de Sf. Ilie la 20 iulie până în anul 1948, fierari, tâmplari, bucătari, croitori, aprod, plugari, pândar, sofragiu, cizmari, căldărari, dogari.

Din punct de vedere demografic, pentru anii 1832-1865, cu relativitatea specifică unor asemenea estimări, fiind necercetate documentele referitoare la locuitorii alogeni de alte confesiuni decât cea ortodoxă, zona istorică amintită are în unele momente o mai mare creștere demografică ca urmare a extinderii acestui cartier aflat la marginea orașului prin aportul mediului rural și exodul unor alogeni, mulți dintre ei ortodocși sud dunăreni, dar și de alte confesiuni – mozaică, catolică, luterană, musulmană.

Cronologic se poate stabili evoluția demografică a zonei între anii 1832-1865, cu precizarea absenței relativ modeste a unor date de arhivă, iar pentru anul 1865 nu sunt incluse lunile noiembrie, decembrie deoarece conform noii legislații starea civilă era numai de competența Primăriei Craiovei. Enumerăm pe ani această evoluție demografică a zonei:

1832 - 9 botezuri, 4 cununii, 8 decese (plus demografic una persoană);
1833 - 7 botezuri, 6 cununii,, 2 decese (plus demografic 5 persoane);
1834 - 3 botezuri, 4 cununii, 34 decese (minus demografic 2 persoane);
1835 - 9 botezuri, 3 cununii, lipsă la SJAN Dolj, reg. st. civ.;
1836 - 13 botezuri, 3 cununii, 13 decese;
1837 - 9 botezuri, 3 cununii, 10 decese (plus o persoană);
1838 - 5 botezuri, o cununie , 4 decese (plus demografic o persoană);
1839 - 8 botezuri, 4 cununii, 7 decese (plus demografic o persoană);
1840 - 19 botezuri, 2 cununii, 12 decese (plus demografic 7 persoane);
1841 - 4 botezuri, 8 cununii, 19 decese (minus demografic 15 persoane);
1842 - 7 botezuri, 9 cununii, 20 decese (minus demografic 11 persoane);
1843 - 10 botezuri, 9 cununii, 18 decese (plus demografic 8 persoane);
1844 - 6 botezuri, 9 cununii, 12 decese (minus demografic 6 persoane);
1845 - 7 botezuri, 4 cununii, 17 decese (minus demografic 10 persoane)
1846 - 3 botezuri, 12 cununii, 15 decese (plus demografic 12 persoane);
1847 - 3 botezuri, 8 cununii, 13 decese (minus demografic 10 persoane);
1848 - 9 botezuri, 17 cununii, 37 decese (minus demografic 28 persoane);
1849 - 11 botezuri, 10 cununii, 38 decese (minus demografic 27 persoane);

1850 - 20 botezuri, lipsă restul registrelor de st. civ.;
1851 - 35 botezuri, 16 cununii, 27 decese (pus demografic 8 persoane);
1852 - 40 botezuri, 12 cununii, 45 decese (minus demografic 5 persoane);
1853 - 29 botezuri, 15 cununii, 78 decese (minus demografic 49 persoane);
1854 - 32 botezuri, 7 cununii, 27 decese (plus demografic 5 persoane);
1855 - 27 botezuri, 8 cununii, 18 decese (plus demografic 9 persoane);
1856 - 26 botezuri, 18 cununii, 21 decese (plus demografic 5 persoane);
1857 - 22 botezuri, 18 cununii, 8 decese (plus demografic 14 persoane);
1858 - 16 botezuri, 18 cununii, 7 decese (plus demografic 9 persoane);
1859 - 11 botezuri, 11 cununii, 18 decese (minus demografic 7 persoane);
1860 - 11 botezuri?, 11 cununii, 20 decese;
1861 - 34 botezuri, 17 cununii, 22 decese (plus demografic 12 persoane);
1862 - 39 botezuri, 13 cununii, 17 decese (plus demografic 21 persoane);
1863 - 30 botezuri, 17 cununii, 26 decese (plus demografic 4 persoane);
1864 - 59 botezuri, 13 cununii, 65 decese (minus demografic 6 persoane).

Putem relativ concluziona că deși această zonă istorică a Craiovei, aflată „la răscruce de drumuri”, în „calea relelor” a suferit vicisitudinile unor vremuri tulburi cu pustiiri, dări apăsătoare și susținerea unor armate străine de ocupație (oști rusești, turcești - în special pentru anii 1848-1849 și 1851-1855, austriece), a revoluției de la 1848, a unor molime (vezi mai ales molima din 1848) și a existenței unei zone mlăștinoase în apropiere cu potențial în ridicarea mortalității, în special infantile, totuși populația tânără a sporit substanțial, lucru evidențiat de numărul mare de familii tinere care se cununau aici. Rolul covârșitor în creșterea populației mahalalei l-au avut o serie de tineri țărani stabiliți în această parte, mai ales din localitățile apropiate. Acest lucru rezultă din prenumele acordat acestora în unele cazuri, sau cu precizarea locului de proveniență, chiar din județe, cum este apelativul Vâlceanu, Bucureșteanu, Mehedințeanu. Amintim în ordine alfabetică localitățile de proveniență a celor care se stabiliseră în mahalaua Dorobănția: Albești, Amzulești, Breasta, Bucovăț, Buzduc, Cacaleți, Câmpeni, Cârcea, Cernătești, Cernelele, Cioroiu, Ciutura, Cornu, Coșoveni, Coțofeni, Gioroc, Ișalnița, Leamna, Livezi, Măceși, Mârșani, Mihăița, Mofleni, Moțățăi, Murgași, Pielești, Pleșoiu, Plopșor, Poiana (azi Gorj), Popoveni, Preajba, Predești, Puțuri, Siliștea (Crucii), Soreni, Șăgarcea, Tatomirești, Terpezița, Troaca, Vârvor, Zăval - Dolj; Balș, Buciniș, Caracal, Ghimpați – Romanați; Logrești – Gorj; Cerneți, Corcova, Scoriua Urda, Paia (azi Dolj) – Mehedinți; Bălcești – Vâlcea; Roșiori - Telorman.

La aceste localități de proveniență zonală, adăugăm un număr important de români veniți din părțile Transilvaniei, etichetați cu apelativul „Ungureanu” de la faptul că proveneau din cuprinsul Ungariei istorice. Amintim câteva nume: Nicolae-1840, Savu-1843, Pătru-1845, Toma, Ioan-1848, Ioan Savu-1852, Ioan Braneșu, adică din Bra-1853, Ioan birjaru-1854, Pârvu, Grigore birjaru-1855,

Nicolae-1862, Gheorghe și Nicolae Ioan-1865.

Un rol important în evoluția culturală a zonei, ca și în alte mahalale ale Craiovei, l-a avut personalul bisericii Sf. Nicolae Dorobănția, centrul spiritual al mahalalei amintite: Iovan la 1783, Novac la 1784, Costea Bulzescu, fost logofăt al episcopului cărturar Chesarie şi preot din 1787, Florea Coşoveanu (1832-1837), Ion Bistriceanu (1832-1837), Andronache Nicolae Albulescu (1830-1852), decedat la 3 mai 1853[14], Marin Rebegea (1839-1864), Gheorghe (1837), Pârvu (1856, 1858), Ștefan (1850, 1853), Petre Rebegea (1855 – post 1865), Ilie Marinescu (1865-post 1902)[15] sunt numele păstorilor spirituali ai comunității amintite.

Tot la biserica Sf. Nicolae Dorobănția a fost o școală de învățătură. Amintim la 1783 pe Stan grămătic, la 1850 pe Dumitru Popescu „dascălul bisericii și învățător de copii în curtea bisericii". Dumitru Popescu era fiul preotului Andronache Leoveanu care are notare asupra momentului revoluției de la 1848 unde se referă la adoptarea unei constituții cu privire la împroprietărirea țăranilor clăcași și în urma căreia „au adus boierii pe turci ca să nu le ia moșiile și au rămas bieții clăcași tot deznădăjduiți[16].

Pentru o bună cunoaștere a evoluției demografice a Cetății Banilor, mai ales pentru secolele XVIII-XIX este necesar să continuăm cercetarea dedicate tuturor cartierelor istorice, dar și a localităților din vecinătate care s-au contopit pe parcursul timpului cu orașul Craiova.

În condițiile actuale ale scăderii dramatice a populației României, dar și a populației orașului Craiova este necesară cercetarea temeinică a izvoarelor demografice din perioada modernă și cu raportări permanente ale demografiei contemporane „cu cele de demografie istorică"[17].

---

14 SJAN Dolj, Protoieria Dolj, dos. nr. 14/1851, f. 9v.-11v., doc. din 6 feb. 1851 –„ Listă de toți preoții, diaconii, cântăreții și paracliserii aflați în coprinsul orașului Craiova" la poz. nr. 21. „Mitrache pescaru epitrop-93 familii, preoți: Andronache Nicolae, hirotonit 1830, martie 21; Mărin popa Mărin, hirotonit 1832, august 9; diaconu Ștefan, hirotonit 1833, aprilie 7, cantor Ion Popescu".

15 ***, Anuarul pe anul 1900. Sfânta Episcopie a Râmnicului Noul Severin, Bucureșci, Institutul de Arte Grafice Carol Göbl, 1899, p. 50, nr. 17.

16 *Craiova – pagini de istorie și civilizație – II. 150 de ani de la revoluția română din 1848*, Editura Helios, Craiova, 1998, p. m366, nr. 51 cu unele modificări prin contopirea a două însemnări; Aurelia Florescu, *Tezaur carte românească veche 1557-1830*, Editura „Aius", Craiova, 2000., pp. 168, 188, 206, 226.

17 Ștefan Ștefănescu, *op. cit.*, 160.

Izvoare demografice inedite

Catalog registre stare civilă (1832-1865) - mahalaua Dorobănția

1832, Preoți slujitori: Florea Coșoveanu și Ioan Bistriceanu, dascăl: Iordache

Botezați: 1. 15 ian., Pătru, fiul lui Pătru, nașă Elenca preoteasa; 2. 12 feb. Costache, fiul lui Gheorghe Micu, naș Costache Băru din satu Mârșani; 3. 13 mart., Gheorghe, fiul lui Marin sin Petru, naș Dumitru sin popa; 4. 15 mai, Nicolae, fiul lui Gheorghe sârbu Andrei, nașă preoteasa Rada sin Stancu din satu Troaca; 5. 29 mai, Dumitru, fiul lui Petru Mărculescu, naș Dumitru Popescu; 6. 5 iun., Ștefana, fiica lui Ștefan sin Ioan Mutăza, naș preoteasa Dumitra sin Teodor; 7. 8. nov., Mihaela, fiica lui Stancu sin Oprea, nașă Ioana sin Mustați; 8. 26 nov., Gheorghe, fiul lui Ion sin Pârvu cureraru, naș Gheorghe sin Nicolae Vâlceanu; 9. 4 dec., Ioan, fiul lui Dumitru sin Mălu țiganu, naș Dumitru Călătescu din mah. Sf. Împărați Constantin și Elena.

SJAN Dolj, Registre stare civilă Craiova, dos. 19/1832, botezați.

Cununați: 1. 11 feb., Ioan sin Matei Lăcusteanu cu Costandina sin Marin, nași Costandin sin Stancu porcar și Andreiana; 2. 13 nov., Marin sin Gheorghe Țăgă cu Maria sin Radu Mustața, nași Andrei grecu și Maria; 3. 12 nov., Matei sin Preda stolnicu cu Ioana sin Maria Mititelu din jud. Romanați, nași Gheorghe sin Andrei măcelaru și Bălașa; 4. 2 dec., Dumitru sin Babalâc din mah. Maica Precesta Dudu cu Catrina sin Matei Micu, ambii la a doua cununie, nași, Dincă brutaru și Maria.

SJAN Dolj, Registre stare civilă Craiova, dos. 20/1832, cununați.

Morți: 1. 14 feb., Stanca sin Ioan Curețu, 40 ani; 2. 26 mart., Ilinca sin Mihalache Motreanu de ipilepsie, 30 ani; 3. 15 mai, Gheorghe sin Marin măcelaru dă vărsat, un an; 4. 19 mai, Marin sin Marin cofetaru de lungoare, 31 ani; 5. 27 sept., Ioana sin Ilie Jianu de epilepsie, 22 ani; 6. 30 nov., Ana sin Costandin Moran de vărsat, 20 ani; 7. 24 nov., Ioana sin Dumitru Popescu, de vărsat, 4 ani; 8. 2 dec., Nicolița sin Păun dorobanțu dă lungoare, 40 ani.

SJAN Dolj, Registre stare civilă Craiova, dos. 21/1832, morți.

1833, Preoți slujitori: Florea Coșoveanu și Ioan Bistriceanu

Botezați: 1. 27 febr., Gheorghe, fiul lui Ioan Cioroianu, naș Dumitru sin Popescu; 2. 29 mart., Ioan, fiul lui Florea bărbieru, naș Ioan Stănculescu; 3. 26 mart., Marin, fiul lui Matei Micu, naș Stancu măcelaru; 4. 9 apr., Maria, fiica lui Mirea heraru, nașă Ilinca sin popa Dumitru; 5. 27 apr., Gheorghe, fiul lui Răstea băcanu, naș Dumitru Popescu; 6. 30 apr., Gheorghe, fiul lui Dumitru Ștefan, naș Gheorghe sin Gheorghe; 7. 14 iun., Ioan, fiul lui Voicu Nicu, nașă Ilina sin Ioan grădinaru.

SJAN Dolj, Registre stare civilă Craiova, dos. 15/1833, botezați.

Cununați: 1. 30 ian., Ilie sin Glopăneanu cu Zoia sin Ștefan croitor, nași Florea geambașu și Stana; 2. 29 ian., Ioan sin Firtea bărbieru cu Safta sin Andrei

mocanu, ambii la a doua cununie, nași Ioan sin Frăga și Costandina; 3. 9 febr., Stan sin Dumitru Popescu cu Elenca sin Ilie cărămizaru, nași Dumitru sin Popescu și Dumitra; 4. 11 febr., Ioan Gheorghe măcelaru din mah. Obedeanu cu Ilinca sin Dinu Cosma, nași Tudorache și Ilina; 5. 2 iul., Andrei sin Dinu Călătescu din satu Obeanu cu Dumitra sin Pătru rotaru, naş Gheorghe Mogheleanu și Bălașa; 6. 20 nov., Mihai sin Andrei cu Sanda sin Ioan Edu, nași Nicolae și Maria.

SJAN Dolj, Registre stare civilă Craiova, dos. 16/1833, cununați.

Morți: 1. 28 apr., Domneața sin Dumitru croitoru de epilepsie, un an; 2. 20 aug., Costandin sin Stancu, 80 ani; 3. 3 nov., Vasile Motreanu, de oftică, 35 ani.

SJAN Dolj, Registre stare civilă Craiova, dos. 17/1833, morți.

1834, Preoți slujitori: Florea Coșoveanu și Ioan Bistriceanu

Botezați: 1. 20 dec. 1834, Maria, părinți: Radu sin Stancu și Ioana sin Grigore, naș Grigore Ștefănescu; 2. 20 dec., Rada, părinți: Radu sin Otea Ioan și Maria sin Radu Carab, naș Florea Brătoi; 3. 25 dec. 1834, Mihai, părinți: Gheorghe sin Dinu și Ștefana sin Ivan Mladin din mah. Brândușa, naș Marin Marinescu.

Cununați: 9 oct., Costandin Stăncescu cu Ancuța, fata lui Nicolae Murteza, nași Ioan Caraman și Ana; 2. 25 oct., Tănasie Ioan cu Ilinca sin Mihai Ghinea Crețu, nași Andrei Nișcu cu soția lui Maria Chițu; 3. 6 nov., Tănasie Ioan Gheorghelescu cu Ioana sin Costandin heraru, nași Sandu Enciulescu și Ilinca; 4. 6 dec., Ghenadie Ioan Teodorescu cu Ioana, fata lui Dinu Ciunel, nași Matei și Stana......

Morți: 1. 8 febr., Marin Stan Murteza, 2. 25 mai, Stana sin Gheorghe Manciulescu din mah. Brândușa, 3. 30 iul., Ștefana Mărămireleasa; 4. 28 sept., Vasile Laghesa Nicu din mah. Maica Precesta Dudu; 5. 24 dec., Ioan Tomalcescu; 6. 24 dec., Ioan Dumitru Mincu.

SJAN Dolj, Registre stare civilă Craiova, dos. 14/1834, botezați, cununați, morți.

1835, Preot slujitor: Florea Coșoveanu

Botezați: 1. 8 și 13 ian., Costandin, părinți: Costandina Murgășanca și Gheorghe Cojocaru, naș Mihai ciobotaru; 2. 15 și 20 ian., Costandin, părinți: Vanea plugar și Ivancu vânătoru, plugar din mah. Sf. Treime, nașă Maria Dumitru Pasărea; 3. 28 și 31 ian., Chiriac, părinți: Ioana raobă și Chiriță robu; 4. 22 și 28 febr., Maria, părinți: Păuna și Ioan Vâlceanu rachieru, nașă Brândușa – Călina Giuruleasa; 5. 18 și 20 mart., Alecsandru, părinți: Ioana și Călin Puțureanu rachieru, naș Stamatoiu Mirescu; 6. 25 și 30 iun., Ioan, părinți: Elena și Radu Cioacă croitoru, naș Stan Tatomirescu; 7. 28 și 31 iul., Sanfira, părinți: Maria și Costandin Dafin brutaru, nașă Maria Măinescu; 8. 6 și 12 aug., Vasilie, părinți: Ana și Florea Pătrașcu Dulgheru, nașă Sultana Angheloaia; 9. 13 și 14

oct., Ecaterina, părinți: Rada și Ștefan Murgășanu croitoru, nașă Ecaterina Boșoteanu.

Cununați: 1. 26 mai, Neacșu plugaru cu Ana sin Stan, nași Dumitru bărbieru și Costandina; 2. 30 mai, Mateiu Bălăceanu Stancu simigiu cu Maria sin Florea și Ioana, nași popa Radu și Ancuța; 3. 15 aug., Radu Ștefan rachieru cu Ancuța, fiica Negrei și a lui Radu, nași Ștefan logofătu și Anastasia.

Morți: nu există în dosar.

SJAN Dolj, Registre stare civilă Craiova, dos. 9/1835, botezați, cununați, morți.

1836, Preoți slujitori: Florea Coșoveanu, Ioan Bisticeanu

Botezați: 1. 8 și 10 ian., Nicolae, părinți: Dumitru grădinar și Dumitrana, naș Gheorghe Cătușcă, lemnar; 2. 3 și 14 ian., Ioana, părinți: Nicolae vizitiu și Stana ot. Sfinții Părinți ot Harșu, nașă Păuna Mălineasca; 3. 16 și 18 feb. Stanca, părinți: Marin vizitiu și Păuna, nașă Stanca lui Gozău; 4. 23 și 24 feb., Badea, părinți: Nicolae vizitiu și Anuța, nașă Stanca Mascăloaica; 5. 20 și 22 martie, Floarea, părinși: Matei dulgheru și Ioana ot satu Bocovățu, naș Stancu Măcelariu; 6. 22 și 27 mart., Floarea, părinți: Manea plugaru și Ioana ot satu Leamna, naș Ilie croitoriu; 7. 9 și 12 mai, Ioan, părinți: Stancu călător ferariu ot Brândușa și Ioana, naș Stan Sahera chelaru; 8. 12 și 20 iul., Nicolae, părinți: Hristea rachieru și Păuna Cernătească ot Brândușa, naș Dumitru Popescu pescar; 9. 12 și 20 iul., Floarea, părinți: Florea croitor și Rucsanda ot Sf. Dimitrie, nașă Floarea Maghiari croitoreasa; 10. 6 și 10 aug., Ioan, părinți: Dumitrie croitoru și Ilinca, nașă Floarea Drăghici plugar; 11. 14 și 16 aug., Ioan, părinți: Gheorghe habagiu și Maria ot Obedeanu, naș Ioan sin Mitra cojocar; 12. 20 și 24 aug., Tudor, părinți: Gligorie șălaru și Stanca ot Brândușa, nașă Ecaterina Androneasca croitoreasa; 13. 8 și 13 sept., Gligore, părinți: Matei vizitiu și Floarea, naș Grigorie Soșu plugari.

Cununați: 1. 22 iunie, Gheorghe sin Radu Țotu cojocaru ot Sf. Troiță cu Ana, fiica lui Pătru cojocaru și Maria ot Sf. Spiridon, nașă Safta Gheorghiu logofăteasa; 2. 26 sept., Nicolae sin Ioan săteanu, plugaru cu C-dina, fiica lui Marin Lemneanu, plugari și Ana, nași Dimitrie Popescu și Dumitra; 3. 18 oct., Radu sin Ion Grigore rachieru cu Ștefana popei Stoian și Gica, ambii la a doua cununie, nași Ioan măcelaru și Rucsandra.

Morți: 1. 3 ian., Mihai Mircea fieraru; 2. 22 ian., Floarea sin Celăscu zidaru; 3. 28 ian., Ion...; 4. 29 ian., Ion sin Ion zidaru; 5. 30 ian., Dumitra sin Marin grădinaru; 6. 4 apr., Gheorghe Lăcusteanu logofățelu; 7. 1 aug., Ioan Bălșcescu plugaru; 8. 19 sept., Stana Cânu; 9. 22 sept., Ana, soția lui Gheorghe bărbieru; 10. 28 sept., Gheorghița sin Nițu rachieru; 11. 6 oct., Neacșa sin Ion Murtă dulgheriu; 12. 12 oct., Florea sin Dumitru croitoru; 13. 30 oct., Maria sin Oprea plugariu.

SJAN Dolj, Registre stare civilă Craiova, dos. 19/1836, botezați,

cununați, morți.

1837, Preoți slujitori: Florea Coșoveanu, Gheorghe, Ioan Bisticeanu, Andronache Albulescu

Botezați: 1. 10 și 13 ian., Costandin, părinți: Maria și Gheorghe croitor, naş Mihai plugar; 2. 16 și 19 ian., Ștefan, părinți: Ioana și Gheorghe croitor, naș Ștefan croitoru; 3. 2 și 5 feb., Stanca, părinți: Anca și Dumitru pescar Popescu, naş Dumitru pescar; 4. 9 și 14 feb., Floarea, părinți: Gheorghița și Vladu măcelar ot Sf. Dumitru, naș Stan lumânăraru; 5. 5 și 8 mart., Gheorghe, părinți: Gheorghița și Vladu măcelaru ot satu Moflea, naș Gheorghe plugar; 6. 14 și 20 mart., Florea, părinți: Ioana și Costandin cismaru, nașă Ioana mustăcioasa (arnăuțoaica) văduva; 7. 10 și 12 mai, Marin, părinți: Maria și Matei măcelaru, naș Marin dulgher; 8. 13 și 20 iul., Costandin, părinți: Ana și Costandin fierar din mah. Maica Precestei, naș Ioan Stăncescu holtei; 9. 10 și 15 aug., Marin, părinți: Maria și Ion plugaru, nașă Ioana Robănoaia văduva.

Cununați:1. 15 ian., Gheorghe sin Sfabăr neamțu curelaru din București cu Stanca, fiica Smărandei lui Marin Nedelea pescaru, nași Ilie sin Dimitrie arnăutu și Ana; 2. 19 ian., Ilie sin Stoica țiganu plugaru cu Safta fiica Ioanei lui Radu cărămizaru; nași Dumitru sin Drăghici pânzaru și Iana; 3. 26 ian., Radu sin Stoica Tălăvasriu țigan cu Ioana, fiica Ilincăi lui Gheorghe cărămizaru, nași Iamandi sin Popescu mătăsar și Safta.

Morți: 1. 4 ian., Stan Govoreanu cărămizaru; 2. 20 ian., Drăghici Vărzaru; 3. 19 feb., Ilie, robu cluceresei Duimitrana; 5. 16 martie, Teodor Dică Băla croitoru înmormântat la Obedeanu, 45 ani; 6. 17 mart., Neacșa, soția lui Păun dorobanțu, 55 ani; 7. 10 apr., Ioan Mircea cafegiu; 8. 10 mai, Vasile Târloi, 15 ani; 9. 20 iul., Ioana Sultănoiu croitoreasa; 10. 20 dec., Paraschiva sin Nicolae croitoru cârnu, 45 ani.

SJAN Dolj, Registre stare civilă Craiova, dos. 26 /1837, botezați, cununați, morți, dos. 10/1837, morți.

1838, Preot slujitor: Andronache Albulescu

Botezați: 1. 1 și 10 martie, Ioan, părinți: Stan Mititelu tabacu și Ioana croitoreasa, naș Dumitru croitor; 2. 5 și 8 mai, Safta, părinți: Marin tabacu și Stana din mah. Sf. Dimitrie, nașă Stanca Ioțuleasa; 3. 10 și 15 mai, Sterie, părinți: Radu cărămizaru și Ioana, naș logofătu Sterie; 4. 1 și 12 nov., Frusina, părinți: Dinu croitoru și Maria din mah. Sf. Troiță, nașă Stanca, soția lui Dinu croitoru Ciupagea; 5. 1 și 8 dec., Ion, părinți: Marin măcelaru, surdu și Catinca, naș Ioan măcelaru grecu.

Cununați: 1. 14 nov., Marin sin Panait grecu măcelaru cu Stanca, fiica lui Ioan grecu măcelaru, naș Ioan grecu.

Morți: 1. 16 mart., Teodor Bălan, croitor, 45 ani; 2. 27 mart., Neacșa, soția lui Păun dorobanțu, 55 ani; 3. 10 mai, Vasile Șărloi, 65 ani; 4. 20 dec., Paraschiva sin Nicolae croitoru cărnu, 45 ani.

SJAN Dolj, Registre stare civilă Craiova, dos. 33/1838, botezați, cununaț, morți.

1839: Preoți slujitori: Marin Rebegea și Andronache Albulescu

Botezați: 1. 7 și 14 feb., Stana, părinți: Simion dăogaru și Anastasia, naș Pan Daspin rachieru; 2. 10 și 16 feb., Ilie, părinți: Pătru văduv, plugaru și Rada, naș Ilie căpraru, rachieru; 3. 1 apr., Tudor, părinți: logofătul Constantin Isvoranu și Elenca din mah. Brândușa, naș Niciu; 4. 29 și 30 iul., Maria, părinți: Stoica croitoru și Stanca, nașă preoteasa Ana vcăduva; 5. 7 și 15 aug., Maria, părinți: Ioan Vâlceanu grădinaru și Floarea, nașă vistiereasa Anica Stăneasca; 6. 20 și 27 aug., Maria, părinți: Marin croitoru și Copa, naș Ştefan Marin croitoru; 7. 24 și 30 sept., Ioana, mamă: Dumitra văduva, naș Ioniță Logrescu logofăt, fecioru; 8. 10 și 14 oct., Catrina, părinți: Gheorghe Urnagă aprodu și Maria, naș Gheorghe grecu, cafegiu.

Cununați: 1. 2 apr., Dumitru croitoru sin Stancu ot mah. Sf. Ilie cu Linca sin Stanca văduva ot mah. Potbanița, nași Dumitru Pavel dascălu și Dumitrana; 2. 30 sept., Vasile sin Tudor rotaru din mah. Brândușa cu Rada sin Mihai vânătoru ot satu Raznicu, ambii la a doua cununie, naș Mincă pescaru, holtei; 3. 30 sept., Gheorghe sin Nedelcu plugaru cu Bălașa, fiica lui Ioan plugaru și Maria, nași Nistor Bob aprodu și Dumitra; 4. 5 nov., Mihai dulgheru sin Preda plugar cu Stanca sin Radu rachieru Pieleșteanu, naș Constantin Urezescu logofăt, holtei.

Morți: 1. 25 feb., popa Florea sin Dincu ot mah. Dorob.; 2. 1 apr., vistieru Ioniță Stăncescu; 3. 3 apr., Alexandru sin Radu Mustață plugaru; 4. 29 mai, Ștefan sin logofătu Marin; 5. 4 iul., Stoica Sfartalnicu zet Brânzan; 6. 17 sept., Drăghici robu D-lui Nicolăiță Brăiloiu; 7. 21 sept., Marin sin logofătu Ioniță Popescu.

SJAN Dolj, Registre stare civilă Craiova, dos. 16/1839, botezați, cununați, morți.

1840, Preoți slujitori: Marin Rebegea și Andronache Albulescu

Botezați: 1. 3 și 7 ian., Ioana, părinți: Costandin Dafin brutaru și Maria, naș Sterie grecu lumânăraru; 2. 10 și 16 ian., Gheorghița, părinți: Alecsie croitoru și Anica, naș Vasile Sandu plăpumaru; 3. 15 și 21 mart., Chirachi, părinți: Costandin ofițieru și Marghioala din orașu București, naș Alecsie sin Ispas măcelaru; 4. 15 și 21 ian., Șrefan, părinți: Ștefan Nicolaevici lănar și Maria, naș Dimitrașcu Popovici lănaru; 5. 14 și 18 febr., Marin, părinți: Nichita croitoru și Floarea, naș Ioan abagiu; 6. 16 și 19 feb., Costandin, părinți: Dumitru plugaru și Rada, naș Costandin păscaru; 7. 21 și 25 mart., Ianeca, părinți: Stanciu bărbieru și Mitrana din mah. Brândușa, nașă Ianeca Veștejoaia; 8. 25 și 30 mart., Ioan, părinți: Ștefan croitoru și Profira, naș Ioan sin Iancu cismaru; 9. 26 și 30 mart., Costandin, părinți: Dumitru sârbu vizitiu și Stanca, naș Costandin Bălosu rachieru; 10. 2 și 7 apr., Ana papiștășoaica botezată bătrână, nașă Anastasia, soția

D. Sterie Ambronicu; 11. 7 și 11 apr., Gheorghe, părinți: Ninea sârbu și Nița ot mah. Sf. Voivozi, naș Gheorghe sin Ioan aprodu; 12. 6 și 10 iun., Grigorie, părinți: Ioan Drugotan croitoru și Manda din mah. Sf. Ilie, naș sărdaru Ioniță Pleșoianu; 13. 28 și 29 iun., Petru, părinți: Nicolae bărbieru și Ioana, nașă Ștefana preoteasa văduva; 14. 26 și 30 iul., Dumitru, părinți: Nicolae Ungureanu plugaru și Salomeia, naș Dumitru Caracaleanu cismaru; 15. 1 și 4 aug., Gheorghe, părinți: Marin măcelaru și Stanca, nașă Lucsandra sin Ioan grecu; 16. 8 sept., Băluță, părinți: Iordache rachieru și Sanda, naș D. Petru Gheorghe; 17. 26 și 28 sept., Hristea, părinți: Marin croitoriu și Cuna, nașă Sofica, soția lui Ion Roșca cavafu; 18. 26 și 28 sept., Ioan, părinți: Costandin plugaru și Sanda, naș Ioan sin popa Gheorghe; 19. 15 și 20 oct., Stan, părinți: Dragu croitoru Vorvoreanu și Manda, naș Gheorghe sin Andriana grădinăreasa.

Cununați: 1. 15 feb., Pârvu bărbieru sin Pătru Turcu plugaru ot mah. Brândușa cu Ilinca sin Gheorghe bărbieru ot Brândușa, naș Ivan Vasile rachieru; 2. 3 nov., Preda plugaru sin Ioan Țeroe plugar ot satu Balta Verde cu Ioana sin Stancu croitoru plugar ot satu Calopăru, nași Vasile lănaru și Maria.

Morți: 1. 4 ian., Ioan sin Radu plugaru; 2. 29 febr., Ioan țiganu aprodu; 3. 21 mart., Ștefan lăutaru Bizon Cusmagiu, robu d. Bălușcă dorobanți; 4. 22 mart., Catrina sin Gheorghe aprodu; 5. 3 apr., Mihai bărbieru sin Gheorghe brutaru; 6. 9 apr., Nicolae sin Voicu bărbieru; 7. 10 mai, Stan Gănea, robu D. cocoanei Bibeasca ot Dorobănția; 8. 15 mai, Stanca Govăroaica roaba D. cocoanei Bibeasca Dorobănția; 9. 7 aug., Stana, roaba D. Brăiloiu; 10. 15 aug., Hristu sărbu felinaragiu; 11. 28 aug., Ioan milogu; 12. 22 oct., Maria sin Marin măcelaru; 13. 23 oct., Grigorie ucenicu Iancului pantofaru ot mah. Dudu.

SJAN Dolj, Registre stare civilă Craiova, dos. 11/1840, botezați, cununați, morți.

1841: Preoți slujitori: Marin Rebegea și Andronache (Andronie) Albulescu

Botezați: 1. 9 și 10 mart., Tănasie, părinți: Gheorghe rachieru și Stanca, nașă Ioana, soția lui Pană rachieru; 2. 5 și 8 iun., Lucsandra, părinți: Marin măcelar și Stanca, nașă Licsandra, soția lui Ioan măcelaru grecu; 3. 10 și 15 iun., Ioan, părinți: Niță Mofleanu și Ioana din satu Moflea, naș Ilie Mofleanu plugaru; 4. 20 și 23 iun., Maria, părinți: Ștefan plugaru și Stanca, naș Dumitru păscaru.

Cununați: 1. 11 ian., Dumitru rachieru sin logofătul Tuță din mah. Sf. Troiță cu Anastasia sin Ioța tâmplaru, nași D. Bănică Deculescu și Zmaranda; 2. 30 ian., Ștefan tabacu sin Stroe tabacu ot satu Preajba cu Manda sin Marin plugaru ot satu Preajba, nași Ghiță dascălu sin dascălu Ghiță Lăcusteanu cu maică-sa Păun; 3. 2 feb., Dumitru croitoru sin Ioan Prejbeanu cu Maria botezata, nași Ioniță rachieru și Păuna; 4. 6 feb., Nechifor dăogaru sin Nicolae cu Ioana sin Radu mieraru plugaru ot satu Mihăița, nași Dincă brutaru David și Maria; 5. 8 feb., Marin măcelaru sin Nicolae plugaru cu Rada sin Dumitru logofătu, el la

a doua cununie, nași Ioan grecu măcelaru și Păuna; 6. 11 mart., Dimitrie cojocaru sin Matei cojocaru cu Rada sin Dumitru logofăt, nași Dimitrie cojocaru Penciog cu mama D. Ioana; 7. 27 nov., Gheorghe Florea geamănu Loferatu ot mah. lui Fir cu Maria sin Stan Cărceanu; 8. 29 nov., Dumitru arginatru sârbu cu Pena sin Pană rachieru, nași Rafael argintaru cu D. Uța Măineasca.

Morți: 1. 25 febr., Maria sin Toșa Popescu; 2. 26 febr., Costandin logofățelu sin Costandin; 3. 1 mart., Radu croitoru sin Marin croitoru; 4. 6 mart., Ioana, soția lui Mihai dorobanțu; 5. 27 mart., Sultana, soția lui Gheorghe curelaru; 6. 30 mart., Maria slujnica sărba; 7. apr., Simion sărbu dăogaru; 8. 26 apr., Marina sin Iota dulgheru; 9. 15 mai, Ana botezata, străină; 10. 28 mai, Pătru sin Mitran pescaru; 11. 15 iun., Ecaterina nemțoaica botezata; 12. 23 iul., Marița sin Gheorghe Mofleanu; 13. 28 iul., Andrei dorobanțu sin Nicolae plugaru; 14. 12 aug., Marghioala văduva măcelăroaica; 15. 27 oct., Manolea sin Dumitru simigiu; 16. 27 oct., Ana sin Dinu văcaru; 17. 26 nov., Ilie căpraru sin Vasile Gopecă ot Madona Dudu; 18. 30 nov., Ilinca sin Gheorghe aprodu; 19. 15 dec., Costandina sin Gheorghe băcanu

SJAN Dolj, Registre stare civilă Craiova, dos. 17/1841, botezați, cununați, morți.

1842: Preoți slujitori: Marin Rebegea și Andronache (Andronie) Albulescu

Botezați: 1. 20 și 26 feb., Maria, părinți: Ioan Ogrăzanu și Maria, naș vistieru Ioan Ioniță Stănescu; 2. 20 și 22 mart., Alecsandru, părinți: Sterie Cornișteanu și Năstăsia, naș Alecsandru sin protopopu Costandin iconomu din mah. Mântuleasa; 3. 17 și 20 mai, Teodor, părinți: Ene plugaru și Vlădaia din satul Scoreia, naș Teodor sin Ilie brașoveanu din mah. Mântuleasa; 4. 25 iul., Rucsandra, părinți: Gheorghe bărbieru și Tuța, nașă Rucsanda sin Ivan dănacu, Măcilăreanu; 5. 25 și 28 iul., Marița, părinți: Florea croitoru șu Rucsandra, nașă Floarea sin Năstasie Sălăiștiu; 6. 20 și 24, Bratu, părinți: Ion măcelaru și Nedeia, naș Bratu sin popa Andronache; 7. 24 și 26 aug., Pătru, părinți: Stancu măcelaru și Maria, nașă Ioana postelniceasa.

Cununați: 1. 1 feb., Nicolae plugar cu Tița Prejbeanca, ambii la a doua cununie, nași Iordache plugari și Ioana; 2. 21 feb., Simion Cerșetoru cu Ilinca, nepoata lui Ioniță Covrigea, nași Simion sin Velaștiap plugaru și Bălașa; 3. 14 iun., Stancu sin Gheorghe al popii, plugari cu Maria sin Dinu Lipoveanu, nași Petrache Pistaruiu Roșinescu și Maria; 4. 5 iul., Marin lăutaru sin Stancu vizitiu cu Bălașa sin Ionașco Poernicu, nași Mihai sin Pătru Dobre brutaru și Nița; 5. 12 iul., Anastasie croitoru țiganu sin Dumitru Guțica cu Teodora sin Ioan Coșoveanu, nași Marin Sprăciteanu croitoru și Ioana; 6. 6 apr., Rafail croitoru sin Enache Dunba cu Maria sin Ioan Dăncu, măcelaru, la a doua cununie, nași D. Constantin Despa și Elisaveta ot Sf. Ilie; 7. 4 nov., Puicel? (Asipa) Mutaru sin Radu Carabulea, robu Sf. Troițe cu Maria sin Stan Voicu, roaba Sf. Troițe,

nași Buică lăutaru cel mare și Stana ot Brândușa; 8. 22 nov., Andrei sin Ioan Edu măcelaru cu Sultana sin Anastasie Costea măcelaru, nași Ioan Dănacu măcelaru și Luxandra; 9. 29 nov., Stancu cismaru sin Diaconu Coșoveanu cu Arimănțica? Sin popa Andronache, nași Prea plugaru și Ioana ot satu Coșoveni.

Morți: 1. 16 ian., Constantin sin Vlădaia văduva; 2. 24 ian., Gheorghe Mofleanu măcelaru; 3. 24 ian., Marin măcelaru sin Ioan plugaru; 4. 12 mart., Radu sin Dinu bărbieru din mah. Sf. Troiță; 5. 21 mart., Păuna văduva; 6. 24 mart., Nicola sin Gheorghe băcanu; 7. 24 mart., Ioniță croitoriu; 8. 25 mai, Ștefan sin Radu dorobanțu; 9. 17 iun., Ioana sin Stan Fătuleasa ot mah. Cernelele; 10. 29 iun., Milcu sin Nicolae plugaru; 11. 22 iul., Constantin ciobanu, sluga lui Panaiot măcelaru; 12. 12 aug., Măria sin Tănasie vizitiu; 13. 26 aug., Smăranda sin Mihai brutaru; 14. 28 aug., Nicolae vizitiu Bucureșteanu; 15. 30 nov., Dinu Știrbu muncitoru; 16. 30 nov., Costandina logofeteasa; 17. 11 dec., Preda văduva, slujnica D-lui Ioan măcelariu; 18. 11 dec., Gheorghe sârbu, abagiu; 19. 23 dec., Trifu sin Dumitru logofătu; 20. 24 dec., Ghiță țigan, bucătaru.

SJAN Dolj, Registre stare civilă Craiova, dos. 21/1842, botezați, cununați, morți.

1843: Preoți slujitori: Marin Rebegea și Andronache (Andronie) Albulescu

Botezați: 1. 10 și 17 ian., Maria, părinți: Costandin Bodunu croitori și Mitrana, naș Costandin Dațin; 2. 16 și 22 ian., Ioan, părinți: Costandin sin Preda cercelaru și Ilinca, naș Preza Hote plugaru; 3. 11 și 21 apr., Ioan papistașu, naș Mihai Caracaleceanu brutar; 4. 6 și 8 iun., Nicolae, părinți: Năstasie bărbieru și Preda din mah. Sf. Dumitru, nașă Nicolița sin Gheorghe bărbieru; 5. 23 mai și 7 iun., Gheorghe, părinți: popa Costandin și Ioana din mah. Dorob., nașă Ioana postelniceasa sin Ioan Mustață; 7. 5 și 11 iul., Mihai, părinți: Gheorghe Ninu aprodu și Ioana, naș Gheorghe grecu, cafegiu din mah. Sf. Dumitru; 8. 31 iul., Alecsie, părinți: Ghioca aprodu și Ioana, naș Nica; 9. 3 nov., Ana, tată: popa Badea din mah. Dorob., nașă Anica sin popa Paraschiv; 10. 26 și 29 dec., Stancu, părinți: Dinu Mofleanu, plugaru, naș Marin Moflean, ciuraru ot Bocovățu.

Cununați: 1. 24 ian., Ioan sin Dinu Pleșoianu plugar cu Uța sin Dumitru Prejbeanu, nași popa Andronache și Păuna; 2. 14 feb., Bănică sin Dincă plugari cu Maria sin Savu ungureanu, nași Alecsie lipiscanu și Maria; 3. 2 mai, Ioan popa Stanciu din mah. Dorob., cu Anica sin Mitrică Drăguți ot satu Puțuri, naș Mihai Cacaleceanu brutar; 4. 20 mai, Barbu dascălu sin Duțu plugari cu Maria sin Marin Floc și Maria ot satu Giubega, nași Mitrică păscaru și Mitrana; 5. 15 iul., Stan sin Barbu cu Maria sin Ioan Ciotea, ambii la a doua cununie, nași Costandin Nicolae păscaru și Anica; 6. 5 sept., Neagoe sin Petru Tâmpeanu cu Păuna sin Marcu veselul, din satu Bocovățu, nași Ioan Grosu plugaru și Maria ot Vârvor; 7. 12 sept., Grigorie sin Ștefan Cârnu croitoru cu Ioana sin Anton după barieră, nași Florea Puteancă croitoru și Rucsanda; 8. 5 dec., Ștefan Ionovici

logofăt cu Bălașa sin Nițu bărbieru, nași Costandin Bucunov sin Caterina; 9. 22 dec., Pârvu sin Stoian rachieru cu Costandina sin popa Florea din mah. Dorob., nași Ilie sin popa …. și Rada.

Morți: 1. 2 ian., Tudora sin Dumitru croitoru; 2. 3 ian., Nicolae sin Ion ciobanu; 3. 29 ian., Dinu săracu, plugaru; 4. 3 mart., Ioan cerșetoru; 5. 12 mart., Simion sârbu rachieru; 6. 23 mart. Panait sin Matei Munteanu; 7. 24 mart., Ioan sin Petcu sârbu, grădinar; 8. 11 apr., Ioan sin Nicolae Cernătescu, croitor; 9. 13 apr., Maria sin Ștefan Rotaru; 10. 22 apr., Sterie Andronescu conțopist; 11. 28 apr., Costandin cerșetoru; 12. 30 mai, Marin Puțureanu zidaru; 14. 12 iul., Stan surugiu, plugaru; 15. 10 oct., Stan Caracaleanu croitor; 16. 14 nov., Nițu sin Alecsandru cojocaru; 17. 3 dec., Ilinca sin Mihalache pantofar; 18. 23 dec., Ioan sin Ghiță al popii Dascălu.

SJAN Dolj, Registre stare civilă Craiova, dos. 35/1843, botezați, cununați, morți.

1844: Preoți slujitori: Marin Rebegea și Andronache (Andronie) Albulescu

Botezați: 1. 26 și 30 ian., Maria, Marin și Tudora, naș Nenciulescu logofăt; 2. 26 și 30 ian., Joița, părinți: Costandin Dafin brutaru și Maria, nașă D. cocoana Tuța Măineasca; 3. 15 și 21 mai, Marin, părinți: Ioan sârbu dulgheru și Mitrana sin marin Bobariu; 4. 15 și 21 mai, Joița, părinți: Marin brutaru și Ana, naș Dincă dafina brutaru; 5. 6 și 12 nov., Pătra, părinți: Cosatndin cojocariu și Tinca, naș Pătru sin popa Gheorghe Șegărceanu; 6. 16 și 20 nov., Ilinca, părinți: Marin Candriu și Bălașa, nașă Ilinca șin Mihai brutaru.

Cununați: 1. 25 ian., Efrem sin Ilie dulgheru, dulgher cu Ilinca sin Ilie Burtea plugaru, nași Ilie Burtea plugaru și Ioana; 2. 26 ian., Gheorghe moraru sin Păun tâmplaru, plugari cu Nedela sin Florea geambașu, el la a doua cununie, naș Radu sin Ion Dragomiroiu plugar; 3. 26 ian., Gheorghe sin Andrei vătășelu cu Stana sin Barbu Burtea plugaru, nași Mihai rachieru sin Pătru plugaru și Mitaran; 4. 3 feb., Mihai sin Dumitru sofragiu, țigan cu Ilinca sin Radu sofragiu, țigan, nași Gheorghe pândaru și Maria; 5. 6 feb., Ion sin Pătru Deftea dulgheru cu Floarea sin Voicu măcelaru, nași Mitrică pescaru și Mitrana; 6. 8 mai, Mihai Burtan, țigan, lăutar cu Bălașa sin Stan țiganu întru a doua cununie, nași Păun țiganu, lăutaru și Stanca; 7. 2 sept., Gheorghe Tovu plugaru cu Dumitrana sin Iordache Colărescu din satu Livezile, naș Mihai sin Dumitru cizmar; 8. 23 oct., Ion țiganu, bucătaru cu Ioana țiganca sin Ion bucătaru, naș Ioan Minzacă, morari și Floarea; 9. 3 dec., Grigorie sin Grigorie croitoru cu Bălașa sin Ioniță logofătu, naș Gheorghe bărbieru și Rucsanda.

Morți: 1. 14 ian., Luca praporgicu, avucatu; 2. 14 ian., Gheorghe Lupu, plugar din satu Poiana; 3. 20 ian., Mira sin Gheorghe pândaru, țiganca; 4. 22 ian., Nicolae croitoru, cârnu; 5. 24 ian., Dincă portaru, țigan Sfintei Troițe; 6/ 4 feb., Gheorghița sin Stan simigiu; 7. 18 feb., Pătru săracu brat; 8. 21 mai, Gheorghe

sin Ioniță măcelaru; 10. 12 aug., Mirea sin Mirea dulgheru; 11. 29 aug., Dumitru cercelaru; 12. 20 nov., Elena sin Petrache Bucureşteanu.

SJAN Dolj, Registre stare civilă Craiova, dos. 10/1844, botezați, cununați, morți.

1845: Preot slujitor: Andronache Albulescu

Botezați: 1. 20 și 25 ian., Costandin, părinți: popa Marin Rebegea și Ioana, naş Dincă brutaru; 2. 23 și 25 ian., Zmăranda, părinți: Radu grădinaru și Floarea, naş Nicolaiche brutaru; 3. 1 și 3 feb., Ilie, părinți: Pârvu rachieru și Costandina, naş preotu popa Marin Răbegea; 4. 7 și 8 apr., Gheorghe, părinți: Marin Popaescu și Domnica, nașă Artimia sin Gheorghe Hagicu rachieru; 5. 20 și 21 mai, Dumitru, părinți: Matei simigiu și Stana, nașă Maria sin Dumitru simigiu; 6. 26 și 30 nov., Ioan, părinți: Radu brutaru și Ioana, naş Ioan abagiu din mah. Oota; 7. 9 și 15 nov., Ioan, părinți: Dumitru argintar și Anica, naș Rafail argintaru.

Cununați: 1. 13 aug., Marin croitoru sin Dumitru logofătu, June cu Anica sin Sanda sârba văduva, nași Nicola sin Dumitru logofătu din satu Nițoești și Maria; 2. 2 nov., Pătru ungureanu sin Grigorie Tugaru, plugari, June cu Maria sin popa Gheorghe Poenaru, ambii la a doua cununie, naș Dumitru sin popa Andronache Amzulescu din mah. Dorob.; 3. 2 nov., Ioan sin Iordache plugar cu Maria sin Despa văduva, nași Călin logofătu și Ioana; 4. 6 dec., Stan sin Pârvu Sandu, plugari cu Maria sin Voicu grădinaru, nași Pătru brutaru și Elenca.

Morți:1. 8 ian., Pătru țiganul, lăutaru, vârstnic; 2. 13 ian., Stancu măcelaru, vârstnic; 3. 25 feb., Mihai Mehedințeanu, plugar, vârstnic; 4. 21 apr., Dumitru Bucureşteanu; 5. 28 mai, Stan logofătu Cacalețeanu, vârstnic; 6. 9 iun., Safta sin Dinu pândaru, nevârstnic; 7. 20 iun., Maria sin Ștefan țiganu, roaba D. Marelui agă Bibescu, nevârstnic; 8. 16 iul., Manda sin Ștefan Corăscu, vârstnic; 9. 15 aug., Gheorghe muncitoru sin Dumitru plugaru, vârstnic; 10. 28 aug., Florea cântărețu Moldoveanu, nevârstnic; 11. 23 aug., Stanciu țiganu, vârstnic; 12. 16 sept., Lica sin Marin țiganu, cismaru; 13. 26 oct., Ioan sin Radu brutaru, nevârstnic; 14. 6 dec., Marghioala slujnica, vârstnică; 15. 10 dec., Stanca Chinteasca vârstnică; 16. 13 dec., Costache muncitoru, vârstnic; 17. 13 dec., Nicolae logofătu sin Dumitru grecu, vârstnic.

SJAN Dolj, Registre stare civilă Craiova, dos. 18/1845, botezați, cununați, morți.

1846: Preoți slujitori: Marin Rebegea și Andronache (Andronie) Albulescu

Botezați: 14 și 15 mart., Andronache, părinți: Dragu croitoru și Manda, naş popa Andronache; 2. 12 și 14 mai, Maria, părinți: Barbu plugaru și Tița nașă Teodora sin Ștefan păscaru; 3. 22 și 24 mai, Anica, părinți: Maria și Țăca sârbu, cuțitaru din mah. Sf. Arhangheli, naș Ilie Zicu brutaru.

Cununați: 1. 12 ian., Stan sin Grigorie rogojinaru cu Bălașa sin Ioan plugaru, nași Ioan Covrigu, zidaru și Mitrana; 2. 12 ian., Ilie sin Marin rachieru cu Maria sin Sandu plugaru, naş popa Andronache; 3. 21 ian., Ispas sin Nedelciu argintaru cu Bălașa sin Ioan alamagiu, ea la a doua cununie, naş D-lui sărdaru Mataiche; 4. 21 ian., Nicolae sin Fota mazilu cu Dana sin Ioana Văduva, nași Mihai croitoru și Stana; 5. 6 feb., Pârvu sin Ștefan zidaru cu Teodora sin Anca văduva, ambii la a doua cununie, nași Tănase măcelari și Dina; 6. 16 feb., Anghel sin Barbu Pieleșteanu cu Floarea sin Gheorghe dorobanțu, nași Dumitru țiganu, croitoru și Ilinca; 7. 6 mai, Ioan Ciuturoianu, rachieri cu Maria sin Nicolae plugaru, ea la a doua cununie, nași Barbu rachieru și Joița; 8. 12 mai; Dumitru sin Stan Prejbeanu, plugari, din mah. Mântuleasa cu Dina sin Ioan grădinaru, el la a doua cununie, nași Ioan Mehedințeanu rachier și Maria; 9. 30 iul., Hristea sin Ioan țiganu, căldăraru din Austria cu Păuna sin Enache țiganu căldăraru din Austria, naş Radu țiganu căldăraru; 10. 25 aug., Andronie sin Ioan rachieri cu Păuna sin popa Nicolae, ea la a doua cununie, nași Mitrică pescaru și Dumitrana; 11. 3 oct., Dumitru sin Glaconie Hagiu din mah. Sf. Gheorghe Nou cu Rucsanda sin Ioan Țană, nașă Marghioala, soția lui Ilie căpraru; 12. 17 nov., Dimitrie sin Pruş pescaru din mah. Bășica cu Ioana sin Uța văduva din mah. Bășica, nași Mitrică pescaru și Dumitrana.

Morți:1. 12 ian., Buică țiganu, dăogaru; 2. 24 ian., Iancu Dumitrașcu candidatu; 3. 14 martie, Ioan croitoru, țiganu; 4. 6 mai, Sanda, slujnica jupânesei Tudora; 5. 9 mai, Bălașa sin Gheorghe măcelaru; 6.28 mai, Dumitraiche Băloșanu logofătu; 7. 29 iun., Masincu sin Cocea rachieru; 8. 3 sept., Costandin Câmpeanu, cerșetoru; 9. 6 nov., Costandin, sluga lui Panait măcelaru; 10. 14 nov., Radu sin Ioan dulgheru; 11. 28 nov., Gheorghe grecu. măcelaru; 14. 2 dec., Alecsandru zugravu; 15. 22 dec., Ioan Lungu cârnățaru.

SJAN Dolj, Registre stare civilă Craiova, dos. 9/1846, botezați, cununați, morți.

1847: Preoți slujitori: Marin Rebegea și Andronache (Andronie) Albulescu

Botezați: 1. 1 și 4 mart., Costandina, părinți: Vasile Moraru și Ana, naş Mihale tutungiu din mah. Sf. Ilie; 2. 18 și 27 iun., Gheorghița, părinți: Ioan plugaru și Maria, naş popa Andronie ot Dorobănția; 3. 1 și 3 aug., Gheorghe, părinți: Costandin brutaru și Maria, naş Alecsie lipiscanu din mah. Sf. Dumitru.

Cununați: 1. 18 ian., Ștefan sin Ioan Goleanu cu Nița sin Ioan diac ea la a doua cununie, nași Preda bucătaru și Ilinca; 2. 19 ian. Dumitrache sin Vasile cu Floarea sin Ioan plugaru, nași Mihalache vătafu din curtea coconului Iancu Bibescu din mah. Sf. Troiță; 3. 1 feb., Ioan sin Gavril vizitiu cu Sanda sin Ioan Pleșa, nași Nicolae Popescu și Maria; 4. 11 mart., Nicolae sin Dinu bragagiu cu Dumitrana sin Pătru Boltin?, nași Stancu zidaru și Tinca; 5. 5 iul., Mihalache sin Grancea birjaru cu Ioana sin Ioan moraru, nași Gheorghe birjaru și Ioana; 6. 4

ort., Ioan sin Crăciun tâmplaru din mah. Sf. Gheorghe Nou cu Ştefan sin Nicolae bărbieru, naşi Petrache tâmplaru şi Ecaterina din mah. Sf. Gheorghe Nou; 7. 26 oct., Costandin sin popa Ilie cu Anghelina sin Stancu măcelaru, naşi Marin cântăreţu şi Bălaşa; 8. 7 nov., Stancu sin Ion covrig cu Dina sin Floarea văduva, naşi Neacşu cârciumaru şi Ioana.

Morţi: 1. 1 feb. Barbu lăutaru, 30 ani; 2. 27 feb., Barbu rachieru, 35 ani; 3. 18 mai, Ioan sin Ivan Precu, 10 ani; 4. 27 mai, Rada săraca, 30 ani; 5. 30 mai, Ivana , soţia lui Alecsie neguţătoru, 50 ani; 6. 10 iun., Teodora sin popa Costandin, 16 ani; 7. 18 iun., Dinu plugaru, 50 ani; 8. 11 aug., Stan vieru, 60 ani; 9. 15 aug. Ioan sin Pârvu rachieru, 10 ani; 10. 30 oct., Vasilache aprodu, 50 ani; 11. 25 nov., Oprea, soţia lui Dumitraşcu brutaru din mah. Sf. Troiţă, 70 ani; 12. 15 dec., Maria, roaba Brăiloiului, 70 ani; 13. 24. Maria, soţia lui Ilie dulgheru, 35 ani.

SJAN Dolj, Registre stare civilă Craiova, dos. 8/1847, botezaţi, cununaţi, morţi.

1848: Preoţi slujitori: Marin Rebegea şi Andronache (Andronie) Albulescu

Botezaţi: 1. 24 şi 29 ian., Teodor, părinţi: Năstasie grădinaru şi Maria, naş Vasile moraru; 2. 15 şi 20 iun., Costandina, părinţi: Alecu Dârjanu şi Maria, naş Vostandin Chinezu; 3. 8 şi 12 sept., Florea, părinţi: Florea bărbieru şi Maria, naş Florea bărbieru; 4. 12 şi 16 sept., Maria, părinţi: Mihai croitoru şi Stana din mah. Petru Boji, naş Main sin popa Toma Gioroceanu; 5. 1 şi 2 oct., Costandin, părinţi: Ion cizmaru şi Maria, naş Ion sin Cunie grădinaru; 6. 3 şi 5 oct., Maria, părinţi: Pârvu Stoian rachieru şi Maria, naşă rada sin popa marin; 7. 9 şi 12 sept., Dina, părinţi: Ion cojocaru şi manda, naş Pârvu Stoica rachieru; 8. 18 şi 22 nov., Ilie, părinţi: Ţecu cuţitaşu şi Maria, naş Ilie Ţecu brutaru; 9. 18 şi 23 nov., Catrina, părinţi: Vasile Dimitrie moraru şi Ana, naş Mihalache tutungiu.

Cununaţi: 1. 15 feb., Ţecu brutaru cu Floarea sin Bănică chirigiu, naşi Mihai brutaru şi Hirisa; 2. 15 feb., Petre sin Nicolae Popoviţu din mah. Petru Boji cu Ilinca sin Tiţa văduva din mah. Pătru Boji, naşi Năstasie măcelaru şi Paraschiva; 3. 7 feb., Alecsie sin Toma ungureanu cu Nasta sin Ioan Covrigă, naş Ion ungureanu şi Fira; 4. 15 aug., Matache sin Păun lăutaru cu Păuna sin Pătru lăutaru, naşi Matei lăutaru şi Rada; 5. 22 aug., Radu sin Vasile Muscalagiu cu Bălaşa sin Ioana văduva, naşi Neacşu Fota cârciumaru şi Bălaşa; 6. 13 oct., Stanciu sin Sima fieraru cu Maria sin Matei Diman din satu Mofleni, ambii la a doua cununie, naşi Gheorghe sin Dinu Ceauşu şi Stana; 7. 13 oct., Anghel sin Matei bucătaru cu Niţa sin Enea zidaru, naş Cosatche Vişan, vizitiu; 8. 28 oct., Marco sin Costandin Stănescu cu dafina sin Fotaiche plugaru, naşi Gheorghe sin Costandin ceauşu şi Stana; 9. 16 nov., Barbu sin Stancu măcelar cu Ana sin Barbu Bobocicu, naşi Ioan sin spânu Murtaza şi Stăţa; 10. 16 nov., Cristache sin Ilie Vălăroagă cu Ioana sin Enache alamagiu, naşi Marin Popescu şi Duna; 11.

27 nov., Toma sin Matei vizitiu cu Ioana sin Stancu Floricăi, nași Ioan sin Teodor Mofleanu și Ioana; 12. 4 dec., Ioan sin Costandin Stănoiu cu Mina sin Matei Teodor, nași Ștefan Argetoianu și Maria; 13. 4 dec., Ion Prejbeanu cu Maria sin Dumitru dulgheru, ambii la a doua cununie, naș Dumitru sin popa Andronache; 14. 6 dec., Enache sin Nicolae sârbu cu Maria sin Voicu grădinaru, ambii la a doua cununie, nași Ilie cojocaru Țepucă și Ioana; 15. 6 dec., Gligorie sin Gligorie Sitiaru cu Ilinca sin Gheorghe cismaru, nași Bade Filișanu Muscalagiu și Stanca; 16. 6 dec., Stoian măcelaru sin Stancu Șofea cu Ștefana sin Stancu măcelaru, nași Barbu Boboci logofătu și Ana; 17. 7 dec., Ilie sin Nicolae Potârcă din satu Plenița cu Nicolița sin Dumitru Gheorghe din satu Plenița, nași Năstasie Zisu, grădinaru și Catrina.

Morți: 1. 3 ian., Mitrana sin Tiță dulgheru; 2. 21 ian., Ion abagiu, ologu; 3. 13 feb., Mitrana țiganca sin Carabulea; 4. 25 apr., Pătru abagiu Popescu din orașul Cerneți; 5. 7 mai, Neașu cârnu, pescaru; 6. 8 mai, Rucsanda Nițoi Dinescu; 7. 3 iun., Vasile țiganu Muscalagiu; 8. 22 iun., Niță Mofleanu măcelaru; 9. 25 iun., Mihai Bizo potcovaru; 10. 27 iun., Nicoliță brutaru; 11. 3 iul., Petru Muncitoru; 12. 3 iul., Ștefan plugaru; 13. 7 iul., Maria străina; 14. 7 iul., Ioniță sin Toma Florea; 15. 8 iul., Ilinca sin Nicolae croitoru; 16. 8 iul., Ghiță, fiul lui Nicolae brutaru; 17. 8 iul., Iancu sârbu, dulgheru Dinică; 18. 8 iul., Ioan Baboi aprodu; 19. 9 iul., Gheorghe bărbieru; 20. 10 iul., Stanciu aprodu; 21. 14 iul., Stan Fanicaru sin Sfera Tetoianca; 22. 14 iul., Marin sin Enache rachieru; 23. 14 iul., Stanciu dulgheru; 24. 3 aug., Vasile Starcea zidaru, sârbu; 25. 3 sept., Radu croitoru țiganu; 26. 3 sept., Baru Cârcea lăutaru; 27. 15 oct., Dimitrie Drăgușі Năcărlie; 28. 16 sept., Ilie Caracaleanu, cărămizaru; 29. 26 sept., Ancuța sin Ioan Covrig; 30. 29 oct., Efrem Cernătescu rachieru; 31. 31 pct., Tomaziu Urezeanu pitaru; 32. 4 nov., Ioan Denacu, măcelaru; 33. 6 nov., Buică sin Radu țiganu; 34. 25 nov., Ionacu cafegiu; 35. 25 nov., Gheorghe Ștapoiche chirigiu; 36. 23 dec., Măria slujnica; 37. 24 dec., Maria, sin Răduță Manea.

SJAN Dolj, Registre stare civilă Craiova, dos. 23/1848, botezați, cununați, morți.

1849: Preot slujitor: Ștefan

Botezați: 1. 8 ian., Ioana, părinți: Stancu rachieru și Armeanca, naș Costandin Coțofeanu; 2. 15 și 20 feb., Ioan, părinți: Barbu Floreșteanu plugaru și Stana, nașă Ioana sin Ștefan piscaru; 3. 20 și 27 mai, Mitrana, părinți: Dragu croitoru și Manda, naș Dumitru sin popa Andronie; 4. 20 și 28 iun., Zmăranda, părinți: Mitrache grădinaru și Maria, naș Manolache brutaru; 5. 10 și 14 oct., Ilie, părinți: Gheorghe lumânăraru și Tinca, naș Ilie Munteanu; 6. 10 și 16 oct., Costandin, părinți: Ioan și Maria, nașă Maria văduva; 7. 20 și 23 oct., Eftiția, părinți: Costandin plugaru și Bălana, naș Marin logofătu; 8. 8 și 13 nov., Mihai, părinți: Țeca brutaru și Floarea, naș Mihai brutaru; 9. 5 și 13 nov., Antonie, părinți: Manolache brutaru și Ștefana, naș popa Iancu de la Sf. Dimitrie; 10. 9 și

13 nov., Maria, părinți: Costao și Roza, nașă Măria sin Nițu; 11. 28 și 30 nov., Ioanți, părinți: Barbu croitoru și Pătra, naș Tudor Calafeteanu.

Cununați: 1. Mihai sin Nicolae birjaru cu Ștefana sin Ștefan croitoru, nași Gheorghe birjaru și Ioana; 2. 28 ian., Costache sin Ioan grădinaru cu Măria sin Nicolae cojocaru, nași Gheorghe șelaru și Safta; 3. 5 feb., Grigorie sin Ioan Stăncescu cu Maria sin Mihai Pop din mah. Sf. Ilie, ea la a doua cununie, nași dumnealui pitaru Dumitrache Ierneanu (Cherneanu) și Stana; 4. 24 apr., Barbu sin Pană Pieptan cu Ioana sin Matei brașoveanu, ambii la a doua cununie, naș popa Andronie; 5. 24 apr., Dumitru sin Dinu călărașu cu Ioana sin Ilie Burtan, nași Firincă croitoru și Firinca; 6. 30 apr., Zisu sin Lazăr grădinaru cu Ana, soția răp. Niță măcelaru, ambii la a doua cununie, nași logofătu Iancu și Băluța; 7. 8 mai, Ioan sin Tănasie birjaru cu Cuna sin Dumitru logofătu, ambii la a doua cununie, nași dumnealui Nicolae Tălpășanu și Raluca; 8. 8 mai, Petre robu coconului Tache Filișanu cu Badea sin Nicola vizitiu, naș dumnealui Iancu Arnăutu; 9. 13 iul., Dobre sin Dumitru potcovaru cu Leanca sin Preda bucătaru, nași Badea Muscalagiu și Stanca; 10. 8 nov., Radu sin Maria văduva cu Ștefana sin popa Ioan ot Tărpezița, din satu Tărpezița, nași Dumitru plugar și Nița din satu Pleșoiu.

Morți: 1. 10 ian., Nică lăutaru; 2. 31 ian., Ioana postelniceasa; 3. 31 ian., Stoian sârbu; 4. 23 feb., dumnealui pitaru Costache Alboteanu; 5. 13 feb., Maria sin Teodor cârciumaru; 6. 13 mart., Marin sin Dumitru plugaru; 7. 14 mart., Catinca, soția lui Anastasie tabacu; 8. 20 mar., Ioana sin Stancu rachieru; 9. 22 mart., Ilinca sin Dumitru ot Cioroiu; 10. 26 mart., postelnicu Gheorghe; 11. 26 mart., Costandin Dodincte; 12. 14 apr., Marin aprodu; 13. 17 apr., Ioniță sin Mara grădinaru; 14. 12 mai, Anastasie conțopistu; 15. 19 mai, Iulia pândăroaica; 16. 30 mai, Panait, feciorul lui Gligorie Alesu; 17. 31 mai, Tudor sârbu; 18. 8 iun., Stan lucrătoru; 19. 24 iun., Ștefan portărelu; 20. 10 iul., Ioan fieraru; 21. 10 iul., Năstasie Zisu; 22. 10 iul., Rada țiganca; 23.10 iul., Dimiana grădinăreasa; 24. 10 iul., Dumitrache croitoru; 25. 14 iul., Ilinca, fiica lui Iordache plugaru; 26. 14 iul., Mihai, fiul lui Gheorghe cărătoru de apă; 27. 16 iul., Petcu chirigiu; 28. 3 aug., Uța, soția lui Niță Covrig; 29. 4 aug., Filip Barabăneanu, polițistu; 30. 7 aug., Stanca sin Ioana Văduva; 31. 16 aug., Ioana săraca; 32. 27 aug., Mihai orbețu; 33. 14 sept., Ioan plugaru; 34. 2 oct., Stana săraca; 35. 2 nov., Ilinca sin Ioan Popescu; 36. 6 nov., Păun sin Dobre dorobanțu; 37. 27 nov., Gheorghe sin Costandin; 38. 15 dec., Ilie cofetaru.

SJAN Dolj, Registre stare civilă Craiova, dos. 9/1849, botezați, cununați, morți.

1850: Preoți slujitori: Marin Rebegea, Andronache Albulescu, Ștefan

Botezați: 1. 12 și 15 ian., Mitrana și Paraschiva (gemene), părinți: Dumitrache pescaru și Sanda, nașă Paraschiva sin Vasile chirigiu; 2. 13 și 15

ian., Barbu, părinți: Stoian moșieru și Ștefana, naș Barbu Bălșanu logofătu; 3. 8 și 12 feb., Gheorghe, părinți; Gheorghe aprodu și Ioana, naș Gheorghe cafegiu, grecu din mah. Sf. Dimitrie; 4. 24 feb., Elefterie, părinți: Bănică chirigiu și Maria, naș Alecsie Ioviță, boltașu din mah. Sf. Arhangheli; 5. 5 și 6 mart., Pătru, părinți: Ioancu rachieru și Stana, naș Pătru moraru din mah. Mântuleasa; 6. 1 și 2 apr., Stan, părinți: Gheorghe aprodu și Stana, naș Mihai croitoru; 7. 1 și 2 apr., Alecsie, părinți: Antonie tabacu și Maria din mah. Sf. Arhangheli, naș Alecsie Pazu din mah. Sf. Arhangheli; 8. 15 și 28 apr., Stanca, părinți: Costandin Carauleanu și Mitrana, naș Hristea abagiu; 9. 15 și 18 mai, Maria, părinți: Gheorghe jimblaru și Maria, naș Ioan sofragiu; 10. 15 și 18 iun., Pena, părinți: Ilie grădinaru și Rucsanda, naș Pazmacrau grădinaru; 11. 18 și 25 iun., Ioan, părinți: Pătru Țăpuși, potcovaru și Anița din mah. Valea Vlăicii, naș Ioan grecu, măcelaru; 12. 26 și 30 iul., Ioan, părinți: Stan cojocaru și Dina, naș Ioan Podbăniceanu din satu Bărca; 13. 20 și 21 aug., Nicolița, părinți: Gheorghe Acsănescu plugaru și Maria din satu Hurezani, naș Nicolae Dumitru, cojocaru; 14. 26 și 29 aug., Ilinca, părinți: Radu vizitiu și Maria, nașă Stana sin Nicolae croitor din mah. Brândușa; 15. 3 și 13 sept., Panait, părinți: Costandin croitoru și Maria, naș Panait sin Ilie măcealru; 16. 9 și 12 sept., Andronache, părinți: Ilie militaru, dulgheru și Nstasia, naș Dumitru Popescu; 17. 13 sept., și 2 oct., Stana, părinți: Ioan grădinaru și Voica din mah. Sf. Dumitru, naș Ene grădinaru; 18. 12 și 22 oct., Anastasie, părinți: Radu aprodu și Ancuța, naș Alecsandru sin Sterie Andronescu, conțopist; 19. 18 și 26 oct., Nicolae, părinți: popa Ștefan și Ilinca, naș Mitrache sin diaconu Ilie din satu Buzducu; 20. 23 dec., Ioana, mama: Maria nemțoaica, naș Pârvu Stolnea, rachieru.

Cununați: nu sunt la SJAN Dolj.

Morți: ibidem

SJAN Dolj, Registre stare civilă Craiova, dos. 8 /1850, botezați, cununați, morți.

1851: Preot slujitor: Marin Rebegea

Botezați: 1. 1 și 4 ian., Ecaterina, părinți: Mihai Gărănița plugaru și Tita, naș Dincă Dop rachieru; 2. 23 și 30 ian., Ștefan, părinți: Matei cârciumaru și Safta, naș Ștefan sin Nicolae rachieru; 3. 24 și 30 ian., Ioana, părinți: Pârvu Stanca rachieru și Costandina, naș preotul Marin Rebegea; 4. 6 și 11 feb., Ioan, părinți: Ioan sin Iordache plugaru și Bălașa, naș Călin Ișalnițanu cocoșatu; 5. 9 și 15 feb., Cosatndin, părinți: Dincă Dorobanțu și Ioana din mah. Harșu, naș Cosatndin Chintescu; 6. 2 și 8 apr., Ilie, părinți: Ghiță Bălșanu și Ana, naș Pârvu Stoinea rachier; 7. 20 și 29 apr., Gheorghe, părinți: Dinu Govoreanu plugaru și Bălașa, naș Gheorghe Gavrilă lăutaru; 8. 20 și 29 apr., Gheorghița, părinți: Mihai bucătaru și Ilinca, naș Gheorghe zidar; 9. 1 și 6 mai, Ion, părinți: Ion cismaru și Neacșa, naș Ion sârbu, plugaru; 10. 25 și 31 mai, Maria, părinți: Radu grădinaru și Andriana din mah. Mântuleasa, naș Manolache Roșculescu brutaru; 11. 21 și

29 iul., Cosatndin, părinți: Ion rachieru și Cosatndina, naș Costandin plugaru din satu Dăbrăștenie, județu Mehedințului; 12. 1 și 2 iul., Pătra, părinți: Costandin Țărăcuzu plugar și Bălașa, nașă Maria sin Păun Țercugaru din satu Bucovățului; 13. 3 și 8 iul., Mihai, părinți: Ștefan Corcoveanu și Maria din mah. Ungureni, naș Matei sin Ștefan lăutar; 14. 11 și 15 iul., Elena, părinți: Marin heraru și Sanda, naș Preda heraru; 15. 26 și 29 iul., Ioana, părinți: Ioan grădinaru și Voica, naș Ene grădinaru; 16. 24 și 29 iul., Gheorghe, părinți: Dinu Ioan plugaru și Floarea, naș Gheorghe Mogoșanu din satu Terpezița; 17. 24 și 29 iul., Petre, părinți: Ilie Diaconu și Ana din mah. Mântuleasa, naș preotu Ioan Bistriceanu; 18. 1 și 5 aug., Cosatndin, părinți: Vasile cocoșatu și Cristina, naș Cosatndin Drăguță din satu Cernele; 20. 9 și 15 aug., Tudora, părinți: Stan sin Nicola lăutaru și Floarea, naș Badea Muscalagiu; 21. 12 și 16 sept., Ioan, părinți: Cosatndin brașoveanu și Maria, nașă Sofia Rizasca; 22. 15 și 23 sept., Ioan, părinți: Stan sin Grigore rogojinaru și Bălașa, naș Ioan Covrigă zidaru; 23. 8 și 14 oct., Gheorghe, părinți: Manolache Pârvu plugaru și Stanca din mah. Sf. Dimitrie, naș Năstasie sin popa Ion; 24. 15 și 22 oct., Cosatndin, părinți: Nicolae moldoveanu și Costandina, naș Călin Galiceanu logofăt; 25. 23 și 28 oct., Dumitru, părinți: Mitrache heraru și Maria, naș Dumitrache Pescar; 26. 24 și 28 oct., Elena, părinți: Nicolae Tabacu și Mitrana din mah. Sf. Dimitrie, nașă Elena sin Antonie tabacu; 27. 25 și 28 oct., Ștefana, părinți: Iordache grădinaru și Mitrana din mah. Sf. Dimitrie, nașă Stanca sin Pârvu grădinaru; 28. 1 și 4 nov., Nicolae, părinți: Costandin Soțanu bărbieru și Sanda din mah. Sf. Dimitrie, naș Dumitru sin Gheorghe bărbieru; 29. 2 și 11 nov., Ioana, părinți: Grigore Stăncescu și Maria, nașă Ioana Stănceasca; 30. 13 nov., Domnica, părinți: Stancu Bou cismaru și Armeasca, nașă Dospina sin Gheorghe bărbieru; 31. 16 și 25 nov., Ioan, părinți: Hera plugaru și Dina, nașă Floarea văduva; 32. 1 și 2 dec., Maria, părinți: Anghel călătoru de apă și Ana, nașă Maria văduva; 33. 15 nov. și 2 dec., Serghie și Aritina (gemeni), mama Ioan a văduva, nașă Mitrana Motreanca; 34. 12 dec., Gheorghe, părinți: Ioan birjaru și Rada, naș Gheorghe aprodu din mah. Craiovița; 35. 17 și 23 dec. Tudora, părinți: Barbu chirigiu și Stana din mah. Sf. Ioan Sebastian, naș Teodor sin Ștefan pescaru.

Cununați: 1. 14 ian., Pârvu sin Păun Tălăngă cu Manda sin Marin Gherasie plugaru, nași Băluță cojocaru și Ilinca; 2. 28 ian., Alecsandru sin popa Nicolae cu Ana sin Păuna roșica, nași Naidin Velcovici și Gheorghița; 3. 28 ian., Costandin sin Florea geambașu cu Idita sin Matei dulgheru, nași Costandin sin Ion chirigiu și Bălașa; 4. 3 feb., Tudor sin Mihai croitoru cu Tinca sin Costandin Dumitrache Corsorveanu, nași Mihai croitoru și Ilinca; 5. 11 feb., Ion Boboc aprodu cu Dina sin Mihai Zătu, nași Stan cismaru cu sora lui, Maria; 6. 11 nov., Ion sin popa Gheorghe Răbegea cu Ioana sin popa Matei din satu Preajba, nași Stancu Ion Cojan lănaru și Maria; 7. 26apr ., Marin sin Radu Carabulea cu Floarea sin Ioan bucătaru, nași Stan Carbulea lăutaru și Pătra; 8. 26 apr., Nicolae

sin Ioan aprodu cu Gheorghița sin Ioan grecu, nași Costandin Popescu pârcălabu și Maria; 9. 5 mai, Buică sin Vasile Muscalagiu cu Ioana sin Andrei lăutaru, nași Buică cobzaru și Stanca; 10. 10 mai, Ioniță sin Barbu tâmplaru cu Dina sin Ioana văduva, nași Marin Foleanu rachier și Maria; 11. 19 aug., Nicolae moldoveanu, plugaru cu Bălașa sin Ioan Prejbeanu, ea la a doua cununie, nași Călin Filișanu logofăt și Ioana; 12. 21 oct., Gheorghe sin Ion Bălșanu cu Ana sin Pătru Roman, nași Pârvu Stoica rachieru și Dina; 13. 11 nov., Stan sin Gheorghe bucătaru cu Trăița sin Preda heraru, nași Nicolae vizitiu și Ana; 14. 15 nov., Vasile sin Nistor aprodu cu Nița sin Ivan sârbu, el la a doua cununie, nași Lazăr Vlangoe și Păuna; 15. 18 nov., Ion sin Petre plugaru cu Ana sin Stoica Mititelu, croitoru, nași Ioan Stăncescu și Maria; 16. 29 nov., Dumitrache sin Matei lăutaru cu Ilinca sin Preda bucătaru, nași Udrea lăutaru și Catrina.

Morți: 1. 2 ian., Floarea văduva; 2. 3 ian., Ilinca sin Florea Talabă croitoru; 3. 15 feb., Păuna, soția lui Lazăr grădinaru; 4. 16 feb., Ilinca sârba văduva; 5. 3 mart., Nicolae sin Ioan dulgheru; 6. 22 mart., Frusina sin Dumitru Bozcu, pescaru; 7. 13 apr., Nicolae sin Gheorghe curelaru; 8. 8 iun., preotu Hristea sin popa Gheorghe Rebegea; 9. 8 iun., Ilinca sin Ioan grădinaru; 10. 26 iun., Ioan Stănescu din satu Crușu jud. Vâlcea; 11. 17 iul., Maria sin Marcu Ghimpu; 12. 11 iul., Maria sin Vasile Boșoc; 13. 13 iul., Ilinca sin Gheorghe Talabă vizitiu; 14. 7 aug., Ecaterina sin Florea Tarabă croitoru; 15. 10 aug., Maria sin Anca ungureanca; 16. 14 aug., Ioan Ionescu brutaru; 17. 23 aug., Dumitru sin Mihai grădinaru; 18. 24 sept., Ioan sin Stancu Buză din satu Bălșoi; 19. 2 oct., Ioan sin popa Gheorghe Rebegea; 20. 6 oct., Ioan săracu cărătoru de apă; 21. 12 oct., Rucsanda sin Dumitru lăutaru; 22. 23 oct., Pena sin Ilie Grădinaru; 23. 29 oct., Ioan Tegestiu cismaru; 24. 20 nov., Maria sin Nicolae Țuprava; 25. 13 dec., Maria sin Ilie Pecoiu grădinaru; 26. 28 dec., Ion Gârțona simigiu; 27. 31 dec., Noică brutaru.

SJAN Dolj, Registre stare civilă Craiova, dos. 9/1851, botezați, cununați, morți.

1852: Preoți slujitori: Marin Rebegea și Andronache Albulescu

Botezați: 1. Ștefan, părìți: Ștefan Vârvoreanu, croitoru și Manda, naș preotu Andronache Albulescu; 2. 1 și 10 ian., Dina, părinți: Ioan Apostolu pescaru și Ioana, naș Costandin Simion; 3. 14 și 20 ian., Gheorghe, părinți: Pătru potcovaru și Ilinca din mah. Petru Boji, părinți: Gheorghe sin Năstasie măcelaru și Ioana; 4. 11 și 21 ian., Grigorie, părinți: Gheorghe cobzaru și Ilinca, naș Marin Bălănescu, cismaru; 5. 26 ian., Elena, părinți: Dumitru cojocaru și Maria, naș Ilie Tecu cojocaru; 6. 15 și 27 ian., Ioan, părinți: Firincă Matei cercelaru și Floarea din mah. Brândușa, naș Cosatndin Șărban croitoru; 7. 1 și 3 feb., Ștefan și Gheorghe, părinți: Marin bucătaru și Stana, naș Gheorghe Boșneagu; 8. 2 și 3 mart., Nicolae, părinți: Stoian măcelaru și Ștefana, naș Nicolae Anghelescu arendașu; 9. 5 și 23 mart., Marin, părinți: Radu Mihail zidar și Gherghina, naș

Gheorghe Tudor tabacu; 10. 5 și 13 apr., Ioan, părinți: Mihai Crancă birjar și Idita, naș Gheorghe birjaru; 11. 17 și 20 apr., Marin, părinți: Dicu Paraschiv feraru şi Maria, naş Ion sin Dincă Stănoiu; 12. 17 şi 20 apr., Teodor, părinți: Gheorghe cureraru și Maria, naș Teodor Bogatu plugar; 13. 4 apr. și 4 mai, Elena, părinți: Ioan măcelaru și Rada din mah. Sf. Dumitru, nașă Păuna Ștefãnica; 14. 5 și 7 mai, Dumitru, părinți: Stoian Urărdaru și Dina, naș Dumitru fieraru; 15. 4 și 7 mai, Costandin, părinți: Năstasie Popoveanu plugari din satu Popoveni și Maria, naș Costandin Ion rachieru; 16. 19 și 22 mai, Chiriachița, părinți: Nedște Uscatu, aprodu și Ioana, naș Gheorghe Dimitriu cafegiu; 17. 22 și 25 mai, Nastasia, părinți: Ispas alamagiu și Maria din mah. Sf. Gheorghe, nașă Nastasia Chinteasca; 18. 27 mai și 1 iun., Costandin, părinți: Băluță Dinu rotaru și Maria, naș Costandin Ion Vălsanu; 19. 1 și 7 iun., Teodor, părinți: Nicolae Ion Grecu și Zoița, nașă Paraschiva sin Tudor Bădălan pescaru; 20. 6 și 15 iun., Ștefan, părinți: Ioan croitoru și Ana, nașă Maria sin Ioniță pantofaru; 21. 8 și 15 iun., Ecaterina şi Maria, părinți: Dobre croitoru și Mera, naș Luca orbețu, rachieru; 22. 15 și 21 iun., Maria, părinți: părinți: Niță Cernățeanu potcovar și Nedelea, naș Dumitru Milescu logofãtu; 23. 22 și 29 iun., Elena, părinți: Dumitrache Talabă croitoru și Maria, naș Costandin croitoru; 24. 28 iun. și 6 iul., Ilie, părinți: Nicolae plugaru și Maria, nașă Nastasia sin Ioța tâmplaru; 25. 5 și 17 iul., Dumitru, părinți: Costea măcelaru și Ilinca, din mah. Obedeanului, naș Ioniță Stăncescu; 26. 9 și 20 iul., Nicolae, mamă Sora, văduva, naș Gheorghe birjaru; 27. 17 și 27 iul., Zoi, părinți: Dinu tâmplaru și Nița, naș Iancu heraru; 28. 20 și 27 iul., Alecsandru, părinți: Bănocă Dinu chirigiu și Maria, naș Alecsie Pazu; 29. 5 şi 7 aug., Dina, părinți: Gheorghe jimblaru și Maria, nașă Duța sin Ștefan heraru; 30. 4 și 31 aug., Maria, părinți: Vasile croitoru și Dumitrana, naș Anghel sin Matei plugaru; 31. 8 și 11 sept., Costandin, părinți: Nicolae Pătru bărbieru și Maria din mah. Sf. Troiță, naș Ioniță Preocu panduru?; 32. 10 și 21 sept., Dina, părinți: Stoica Țocaz plugar și Ioana, naș Drănoi plugaru; 33. 10 și 26 sept., Mihai, părinți: Marin Candriu lăutaru și Bălașa, naș Mihai brutaru; 34. 20 și 26 oct., Ana, părinți: preotu Ștefan și Ilinca din mah. Dorob., Dumitru sin Diaconu Ilie; 35. Cosatndin, părinți: Ion Sava ungureanu și Stanca, nașă Maria sin Bănică Ion chirigiu; 36. 3 și 8 nov., Ion, părinți: Grigore cârnu și Ioana, naș Ion Pătru moraru; 37. 17 și 30 nov., Dumitru, părinți: Pătru cismaru și Nedeița, naș Ion sin Toma cismaru; 38. 1 și 7 dec., Ștefan, părinți: Stan bucătaru și Treița, naș Nicolae vizitiu; 39. 12 și 21 dec., Vasilie, părinți: Alecsandru Popescu și Ana, naș Naidin Velcovici rachieru; 40. 24 și 25 dec., Cosatndin, părinți: Ion Conovici lănaru și Stana, naș pitaru Velea.

Cununați: 1. 17 ian., Ion sin Niță covrig, cismari cu Mitrana sin Irdache Cotănescu plugari, ambii la a doua cununie, nași Neacșu Fota rachieru și Bălașa; 2. 27 ian., Mihai sin Bran plugaru cu Nedela sin Ion rachieru, plugaru, el la a doua cununie, nași Paraschiv sin Tudor Bădălan pescaru și Joița; 3. 25 mai,

Costandin sin Ioan rachieru cu Ioana sin Dincă Dafin brutaru, nași Alecsie Pazu și Frusina; 4. 25 mai, Ion sin Dinu rotaru cu Ariclița sin Florea, nași Costandin sin Ion i Rădina și Maria; 5. 27 iul., Stancu sin Ion Covrănă cărămizaru cu Ilinca sin Mitrache Gherghinoiu, el la a doua cununie, nași Neacșu Fota rachieru și Bălașa; 6. 24 aug., Ion Peța plugaru cu Floarea sin Radu cojocaru din satu Podaru, nași Dumitru argintaru și Ana; 7. 31 aug., Marin sin Gheorghe Tocă, grădinar cu Păuna sin Marin grădinaru, nași Mihai Ișelnițanu grădinari și Dina; 8. 19 oct., Gheorghe sin Mihai Voinea brutaru cu Elena sin Teodor săpunaru, nași Gheorghe sin Nicolae brutaru și Mitrana; 9. 12 nov., Iorgu Leaocătă? logofătu cu Anica Albeșteanca, ea la a doua cununie, nași Nicolae Păun și Anica; 10. 12 nov., Nicolae sin Ioan Vâlceanu grădinaru cu Andreiana sin Barbu Vârvoreanu croitoru, nași Ioancu Pleșoianu și Ana; 11. 16 nov., Pârvu sin Mihai Pleșoianu zidaru cu Ioana sin Ivan sârbu dulgheru, nași Niță sin Păun Tălan plugar și Bălașa; 12. 16 nov., Ioan Mândruță aprodu cu Floarea sin Ilinca văduva, nași Gheorghe Nedelcovici și Rada.

Morți: 1. 4 și 12 ian., Pană dumitrescu lănaru; 2. 20 ian., Costandin sin Toma Butoiu; 3. 30 ian., Luța sin Barbu Pau aprodu; 4. 2 feb., Marin sin Ene sârbu grădinaru; 5. 10 feb., Ion sin Dinu Moțățoianu; 7. 16 feb., Ion sin Ene heraru; 7. 24 feb., Iordache sin Ion Munteanu; 8. 10 mart., Gheorghe sin Gheorghe aprodu; 9. 14 mart., Maria sin Maria văduva; 10. 4 apr., Ana sin Ivan tabacu; 11. 27 apr., Vasilie sin Marin croitoru din mah. Sf. Ilie; 12. 29 apr., Ilinca sin Gheorghe zidaru; 13. 5 mai, Safta sin Matei bărbieru; 14. 10 mai, Dafina sin Stănoi; 15. 22 mai, Badea Muscalagiu; 16. 8 iun., Maria sin Ion croitoru; 17. 19 iun., Costandin sin Manea plugar; 18. 20 iun., Ștefan sin Matei bărbieru; 19. 5 iul., Dumitru sin Ion cântărețu; 20. 15 iul., Frusina sin Călin Popescu logofăt; 21. 15 aug., Nicolae Lazăr; 22. 20 aug., Marin sin Gheorghe Andrei Popescu; 23. 24 aug., Gheorghe sin Dumitru Carabulea lăutaru; 24. 30 aug., Marcu Poescu rachieru; 25. 2 sept., Nicolae sin Stancu măcelaru; 26. 2 sept., Manda sin Șerban pepticaru; 27. 16 sept., Maria sin Ion Mihail; 28. 19 sept., Mihai sin Țărcu; 29. 22 sept., Catrina sin Ioniță Bărearu; 30. 24 sept., Ștefan sin Gheorghe Andrei; 31. 27 sept., Marin sin Barbu lăețu; 32. 2 oct., Preda cismaru; 33. 2 oct., Maria sin Costandin cercelaru; 34. 21 oct., Dan birtașu; 35. 24 oct., Nicola sin Costandin bărbieru; 36. 1 nov., Ilinca sin Stoian Țăicazu cârciumaru; 37. 8 nov., Matei sin Dumitru chirigiu; 38. 22 nov., Mihalache sofragiu; 39. 8 dec., Păun Pavel lăutaru; 40. 11 dec., Maria sin Radu gropașu; 41. 17 dec., Voica văduva; 42. 23 dec., Barbu cureraru; 43. 24 dec., Elena sin Enache rachieri; 24. 28 dec., Maria sin Statie abagiu; 45. 30 dec., Matei dulgheru.

SJAN Dolj, Registre stare civilă Craiova, dos. 7/1852, botezați, cununați, morți.

1853: : Preoți slujitori: Marin Rebegea și Ștefan

Botezați: 1. 1 și 4 ian., Maria, părinți: Ilie Marin și Nastasia, naș preot Andronache; 2. 3 și 7 ian., Alecsandru, părinți: Matei bucătaru și Zmăranda, naș Alecsandru Scrădeanu; 3. 4 și 7 ian., Ioan, părinți: Matei lăutaru și Păuna, naș Matei Preda Guran; 4. 7 și aa ian., Nicolae, mama Paraschiva văduva, naș Nicolae heraru, 5. 7 și aa ian., Ana, părinți: Mihai Nicolae bucătaru și Ilinca din mah. Brândușa, naș Gheorghe sin Paraschiva văduva; 6. 1 și 8 feb., Ana, părinți: Steca brutaru și Floarea, naș Mihai Dumitru; 7. 1 și 8 feb., Ecaterina, părinți: Gheorghe săpunaru și Dina, naș Ilie Lemneanu; 8. 20 și 25 mart., Maria, părinți: Ioan tâmplaru și Ștefana, naș Marin Gheorghiu; 9. 16 și 19 apr., Maria, părinți: Costandin Băluță croitor și Maria, nașă Tudora sin Ștefan Băcănoiu; 10. 3 și 7 iun., Ana, părinți: Radu vizitiu și Dina, naș Nicoale croitor; 11. 10 și 17 iun., Nicolae, părinți: Zmărăndache sofragiu și Zoița, nașă Păuna Ștefăneasca; 12. 21 și 28 iun., Petre, părinți: Costandin chirigiu și Bălașa, naș Petre Popescu sin preotu Gheorghe; 13. 26 și 28 iun., Maria, părinți: Radu țiganu și Ilinca, nașă Ioana sin Dumitrache; 14. 5 și 9 aug., Elena, părinți: Părvu Stoinea rachieru și Dina, naș Dumitru Andronescu; 15. 9 aug., Evghenia, părinți: Ioan Epis și Frusina, naș Gheorghe sin Ioan; 17. 9 și 19 aug., Maria, părinți: Gheorghe Andrei și Stanca, naș Dumitru Gheorghe Gâscă; 17. 8 și 14 aug., Maria, părinți: Dumitru fieraru și Maria, naș Băluță sin Dumitru Bozgu; 18. 29 și 30 aug., Maria, părinți: Ioan Dinu rotaru și Ahicrița, naș Costache Ioan Vâlceanu, 19. 4 și 6 sept., Ana, părinți: Nicolae Vâlceanu grădinaru și Andreiana, naș Cosatndin Vâlceanu; 20. 2 și 6 oct., Ana, părinți: Gheorghe Ciurea fieraru și Maria, nașă Ana văduva; 21. 8 și 29 oct., Naom, părinți: Statie abagiu și Băluța, naș Naom Simionovici; 22. 29 oct., Ioan, părinți: Dumitru Andronescu și Rada, nașă Rucsanda sin Marin Sorescu; 23. 1 și 8 nov., Dimitrie, părinți. Iancu Dimitriu croitor și Ecaterina, naș Nicolae Vintilă; 24. 13 și 22 nov., Pătru, părinți: Ioan Iordache cărămizaru și Ecaterina, naș Costandin sin Călin logofătu; 25. 17 și 22 nov., Ilie, părinți: Gheorghe Manea Fasole și Dina, naș Ilie sin Dincă Stănoi heraru, 26. 20 și 26 oct., Dimitrie, părinți: Dincă vizitiu și Ecaterina, nașă Elena sin Costandin Popescu; 27. 17 și 26 nov., Ioan, părinți: Nicoale bucătaru și Nița din mah. Sf. Dimitrie, nașă Bălașa sin Zamfir vizitiu; 28. 3 și 10 sept., Ioan, părinți: Pătru Dragu cobzaru și Budea, nașă Ilinca Ioan Brădescu; 29. 15 și 20 dec., Gheorghe, părinți: Găleșoianu și Ioana, naș Gheorghe Tălângă.

Cununați: 1. 18 ian., Lazăr Țoculescu săpunaru cu Lica sin Ioan dascălu, nași Pătru sin Simion tâmplaru și Maria; 2. 18 ian., Stan sin Radu tâmplaru cu Trăița sin Gheorghe butaru, nași Nicoale sin Ioan tâmplaru și Nicolița; 3. 22 ian., Costandin sin Gheorghe plugaru cu Ancuța sin Radu Gheorghiu din mah. Ungureni, nași Costandin sin Dumitru arnăutu și Ioana; 4. 25 ian., Ioan sin Ioan Prejbeanu cu Maria Barbu zidaru, ambii la a doua cununie, nași Dumitru sin cercelaru Andronache (Andronescu) și Rada; 5. 1 feb., Eremia

Volef cu Sultana sin Marin bobaru, naş Iancu şi Elena Dumba; 6. 1 feb., Ioan sin Alecsandru cojocaru cu Elena sin Gheorghe Teodor, naş Naom Simeonovici; 7. 8 feb., Dumitru sin preotu Andronache cu Rada sin preotu Marin, naşi Marin Florescu cântăreţu şi Zmăranda; 8. 8 feb., Dumitru, părinţi: Matei vizitiu şi Ioana sin Ioana Ungureanca, naşi Nicolae cismaru şi Nega; 9. 12 feb., Radu sin Ioan Benărică cu Maria sin Radu Carabulea, naş Stano sin preotu Badea; 10. 15 feb., Ioan Stănescu cu Rucdsandra sin Ioan Moţăţeanu, ea la a doua cununie, naşi Costache Vălimănescu şi Ecaterina; 11. 26 feb., Ioan Popovici cu Maria sin Nică, naşi Ioniţă Conovici şi Stana, 12. 21 iun., Ilie sin Marin Rezescu cojocar cu Catinca Floarea sin Matei simigiu, naşă Stanca sin popa Radu; 13. 5 iul., Ioan sin Anastasie măcelaru cu Ioana Stănceasca, ea la a doua cununie, naşi Ioan Stăncescu şi Rucsanda; 14. 6 sept., Iancu sin medelniceru Nicolae din mah. Sf. Spiridon cu Ecaterina sin Răducan Baldovin din mah. Sf. Spiridon, naşi pitaru Mihalache Iliescu şi Maria; 15. 12 sept., Marin sin Grigorie rogojinaru cu Stana sin Stana Şărpoaica din satu Bărboiu, naşi Tănasie Predeşteanu şi Dina.

Morţi: 1. 8 ian., Andronache sin Ilie Marin, dulgher; 2. 12 ian., Marin sin Dimitrie cismariu; 3. 13 ian., Costandin Urezanu; 4. 28 ian., Gheorghe sin Pavel Şărpescu; 5. 7 feb., Neacşa sin Nicolae Simion; 6. 12 feb., Petrache Găciuşanu; 7. 21 feb., Gheorghe sin Marin bucătaru; 8. 27 feb., Rucsanda sin Florea croitor; 9. 2 mart., Zamfir Caostandin Stănoiu, hierar; 10. 8 mart., Mitriţă Popescu, pescar; 11. 20 mart., Costandin Gheorghiu cârciumaru; 12. 7 apr., Dumitru sin Ioan logofătu; 13. 8 apr., Vasilca sin Părvu Vărzan; 14. 15 apr., Gheorghe sin Pătru curelaru; 15. 15 apr., Marin sin Mihai dorobanţu; 16. 19 apr., Seghie sin Iorgu Lăudat; 17. 19 apr., Iosifa sin Costandin cercelaru; 18. 23 apr., Maria sin Matei simigiu; 19. 23 apr., Ilie sin Statir simigiu; 20. 21 apr., Staicu cărătoru de apă; 21. 25 apr., Barbu Bobocescu logofătu; 22. 26 apr., Maria sin Ioan Işălniceanu; 23. 27 apr., Gheorghe bucătaru; 24. 30 apr., Ilinca sin Costache Vâlceanu; 25. 1 mai, Ioana văduva; 26. 2 mai, Chiriachiţa sin Teodor aprodu; 27. 3 mai, Grigorie sin Bănică chirigiu; 28. 4 mai, preotu Andronache Albulescu; 29. 8 mai, Pătru sin Stoian Drândaru; 30. 8 mai, Maria sin Radu Mihăilă; 31. 12 mai, Năstasie sin Radu aprodu; 32. 19 mai, Gheorghe sin Ioan birjaru; 33. 22 mai, Ioan sin Ioan cărămizaru; 34. 26 mai, Ioana sin Părvu Stancu; 35. 31 mai, Ioan Braneşu ungureanu; 36. 31 mai. Maria sin Naom grecu; 37. 12 iun., Niculiţa sin Statie abagiu; 38. 14 iun., Ana sin Radu Dimitriu; 39. 14 iun., Costandin sin Radu Vasilie cobzaru; 4. 15 iul., Gheorghe sin Manda slujnica; 41. 10 iul., Florea bărbieru; 42. 10 iul., Ştefan sin Nicola vizitiu; 51. 12 iul., Florea tâmplaru, 52. 13 iul., Mihai sin Stecu bucătaru; 53. 14 iul., Marin sin Ioan Nicola vizitiu; 54. 28 iul., Maria sin Florea bărbieru; 55. 10 aug., Ivan sârbu, grădinaru; 56. 16 aug., Ştefan sin Marin bucătaru; 57. 23 aug., Ilinca sin Pătru cobzaru; 58. 13 sept., Mihai Işelniceanu; 59. 16 sept., Ilinca sin Pătru croitoru; 60. 19 sept., Ana sin Ilie Gălăeşoianu; 61. 25 sept., Dumitru sin Dumitru hieraru; 62. 26 sept., Maria

sin Ioniță cojocaru; 63. 2 oct., Nicolae sin Marin Apelevianu; 64. 12 oct., Ilie sin Pârvu Stoinea rachieru; 65. 25 oct., Paraschiva sin Rizan Popescu; 66. 26 oct., Marin sin Maria văduva, ungureanca; 67. 1 nov., Gheorghe milogu; 68. 3 nov., Tudora sin Năstasie Dumitriu; 69. 9 nov., Elena sin Pǎrvu Stoinea; 70. 11 nov., Ioan Ungureanu, birjaru; 71. 12 nov., Ilinca sin Radu Carabulea; 72. 22 nov., Bălașa sin Dumitru grecu, simigiu; 73. 22 nov., Ana sin Drăghici țiganu; 74. 24 nov., Costandin sârbu grădinaru; 75. 27 nov., Maria sin Ghiță heraru; 76. 28 nov., Zoița roaba lui Hristache cruceru; 77. 19 dec., Panait măcealru; 78. 23 dec., Năstasie grecu.

SJAN Dolj, Registre stare civilă Craiova, dos. 9/1853, botezați, cununați, morți.

1854: Preot slujitor: Marin Rebegea

Botezați: 1. 7 și 10 ian., Nicolae, părinți: Dinu Ioan Cercel plugaru și Maria, nașă Mitana sin Nicola tabacu; 2. 15 și 18 feb., Maria, părinți: Florea tâmplaru și Maria, naș Naum Simionovici; 3. 16 și 24 ian., Ioan, părinți: Ioan Pleșoianu și Maria, naș Dumitru sin Toma Andronache; 4. 22 și 24 feb., Maria, părinți: Dumitru lăutar și Maria, nașă Maria Stăncescu; 5. 17 și 24 ian., Elisabeta, părinți: Ioan grădinaru și Voica, nașă Safta sin Stancu grădinaru; 6. 222 și 28 ian., Nicolae, mamă: Stanca lui Șerban vizitiu, văduvă din mah. Mântuleasa, nașă Floarea, soția lui Gheorghe sin Stan Nicovală; 7. 24 și 29 ian., Elena, părinți: Ioan Dumitru plugaru și Păuna din mah. Ungurenilor, naș Ioan sin Gheorghe Șenon plugaru; 8. 28 și 31 ian., Ana, părinți: Călin logofătu și Ioana, naș D-lui D. sărdar Băluță Tunusiu (n.n. Tunusliu); 9. 3 și 14 feb., Maria, părinți: Stan Nicola vizitiu și Floarea, naș Cosatche sin Ioan grădinariu; 10. 14 și 15 feb., Teodor, mama: Ecaterina văduva din mah. Popa Anghel, naș Teodor Macarie; 11. 15 și 18 feb., Petre, părinți: Ioan Solomon cojocaru și Manda, naș Pârvu Stan; 12. 15 și 20 feb., Ana, părinți: Marin Avram pescar și Ecaterina, naș Dumitru sin diaconu Matei; 13. 22 și 28 feb., maria, părinți: Nicolae al Zahariei croitoriu și Stanca din mah. Brândușa, nașă Tița sin Ilie croitoru; 14. 1 și 7 mart., Elisabeta, părinți: Gheorghe Ghercescu vizitiu și Eelna, nașă Elisabeta sin Mihalache Granța; 15. 12 și 21 mart., Vasilie, părinți: Stoian Bărzariu și Rada, nașă Dila, soția lui Vasile Granța; 16. 25 mart. Și 4 apr., Alicsandru, părinți: Năstasie Popescu plugaru și Stanca, naș D-lui conțopist Ion Stăncescu; 17. 23 mart. și 4 apr., Elisaveta, părinți: Cosatndin Dinu vizitiu și Ioana, nașă Nița, soția lui Gheorghe Carabulea; 18. 25 mar. și 4 apr., Ștefan, părinți: Ioan herariu și Anca din ma. Petru Boji, nașă Ioana sin Marin Dineață; 19. 6 și 8 apr., Andrei, părinți: Niță Albechitatei plugaru și Floarea din satu Cernelele, naș Andrei sin Ioan Edu măcelaru; 20. 2 și 11 iul., Petre, părinți: Iorgu Lionat conțopist și Ioana, naș Nicolae Păianu; 21. 4 și 17 iul., Maria, părinți: Teodor Macarie și Tudora, nașă Andreiana sârba; 22. 20 și 25 iul., Maria, părinți: Nicola tabacu și Mitrana, nașă Manda, fiica lui Eftenie tabacu; 23. 11 și 14 aug., Maria, părinți: Enache rachier

și Maria, nașă Andreiana grădinăreasa; 24. 12 și 22 aug., Ștefan, părinți: Stancu Anghel bucătaru și Stanca din mah. Sf. Spiridon, nașă Zanfira Chinteasca; 25. 26 și 29 aug., Costandin, părinți: Ioniță potcovaru și Ana, naș Ioan Asan Costandin zet Dincă Dafin; 26. 1 și 3 oct., Ioan, părinți: Marin Candriu lăutariu și Bălașa, naș Ioan sin Mihai brutariu; 27. 14 și 26 oct., Elena, părinți: Stan bucătaru și Tria, nașă Floarea, soția lui Stan sin Nicola lăutari; 28. 2 și 6 nov., Costandin, părinți: Ghiță rachieru și Maria, nașă Chiriachița, soția răp. Stan rachieru; 29. 8 și 11 nov., Matei, părinți: Ispas alamagiu și Ilinca din mah. Sf. Voivozi, nașă Ferinca, soția răp. Firincă Chintescu; 30. 12 și 13 nov., Maria, părinți: Vasilie croitoru și Dumitrana, nașă Ana sin Anghel a lui Matei; 31. 10 și 19 dec., Pătru, părinți: Enache Anăstasie, măcelariu și Ioana, naș D-nu Ioniță Stăncescu; 32. 10 și 19 dec., Cosatndin, părinți: Firincă Matei curerariu și Floarea, nașă Ioana sin Cosatndin croitoriu.

Cununați: 1. 10 ian., Ștefan sin Radu cimpoeriu, plugariu cu Mitrana sin Stan, muncitor, naș Tănase grecu, rachier; 2. 16 ian., Sandu sin Dumitru Ișălniceanu cu Maria sin Dinu Fotescu, nași Iordache Bărăgan plugaru și Ioana; 3. 18 feb., Stan sin Nicolae Ungureanu, plugar din satu Predești cu Nița, soția răp. Niță Mofleanu măcelar, ea la a doua cununie, nași Ghiță măcelaru și Ioana; 4. 22 oct., Marin Dimitrescu bărbieriu din mah. Sf. Dimitrie cu Nicolăița sin Mandu săpunariu din mah. Sf. Dimitrie, nași Enache Nastasiu măcelariu și Ioana; 5. 4 nov., Marin sin Gheorghe Slăineanu lăutar cu Dina sin Marin Stănoiu herar, nașă D-ei Maria Stănceasca; 6. 14 nov., Nicolae sin Ioan Popescu grădinar cu Stanca sin Matei Cocoși din satu Cernelele, naș Cosatndin sin Ioan Vâlceanu grădinar; 7. 4 dec., Ioan sin Radu Cacaliceanu plugar cu Ecaterina sin Păun Dărbă, naș Mihai Dumitru bucătaru și Elenca.

Morți: 1. 2 ian., Stana sin Dumitru Calafeteanu plugar; 2. 7 ian., Paraschiva sin Pârvan Novici Calafeteanu; 3. 12 ian., Florea Stăncescu; 4. 25 ian., Manolia pantofaru; 5. 31 ian., Matei Ponea bucătar; 6. 23 feb., Ilinca sin Dumitrache Talabă croitoru; 7. 23 feb., Petre sin Dincă Stănoiu herar; 8. 3 mart., Martia sin Ion Albeșteanu plugar; 9. 3 mart., Ana sin Mihalache pantofar; 10. 10 mart., Hristea sin Stancu Smărăndache cismar; 11. 20 mart., Ecaterina sin Petruși băcanu; 12. 30 mart., Păuna sin Ion Brunzan plugar; 13. 2 apr., Lucsandra sin Ilie sârbu grădinar; 14. 3 apr., Iancu Ioan Pleșoianu plugar; 15. 10 apr., Safta sin Marin bulubașa; 16. 11 apr., Stanca sin Florea Târlea tâmplar; 17. 13 apr., Nicolae Șontea lăutaru; 18. 16 apr., Joița sin Diaconu Dincă Cârceanu plugar; 19. 1 mai, Costandin Popescu plugar; 20. 21 mai, Ioana sin popa Costandin; 21. 28 aug., Nicolae Ilie grecu; 22. 15 oct., Pavel Eliovici plugar; 23. 8 dec., Stan surdu lăutar; 24. 8 dec., Păuna sin Barbu spânu, rachier; 25. 22 dec., Ioana Pescăroaia văduva; 26. 23 dec., Nicolae Corcoveanu vizitiu; 27. 27 dec., Barusu Pau plugar.

SJAN Dolj, Registre stare civilă Craiova, dos. 5/1854, botezați, cununați, morți.

1855: Preoți slujitori: Marin Rebegea și Petre Rebegea

Botezați: 1. 1 și 8 feb., Vanghelie, părinți: Vanghelie și Paraschiva, naș Dumitru abagiu; 2. 3 feb., Ioan, părinți: Ioan cojocariu și Ilinca, naș Cândea Nicola; 3. 3 și 6 feb., Elena, părinți: Gheorghe brașoveanu și Maria, nașă Firinca Cândeasca; 4. 22 și 26 feb., Ioan, părinți: Marin fieraru și Maria, naș Nestor popa; 5. 25 și 26 apr., Maria, părinți: Stan Nicola lăutariu și Floarea, nașă Maria, soția lui Cosatndin; 6. 13 și 21 apr., Ana, părinți: Stancu Nedelcu cismari și Armeanca, nașă Stana văduva; 7. 17 și 28 apr., Zoița, părinți: Enalaiche Ciocălău lăutari, nașă maria Dumitru; 8. 2 și 8 mai, Maria, părinți: Spirache Roșculescu grădinari și Neda, nașă Stana rachireleasa; 9. 23 mai, Evghenița, părinți: Naom Semeon rachieriu și Dina, naș Vasile Petrescu; 10. 20 și 29 mai, Gheorghe, părinți: Ștefan Gavril, zidari și Maria, naș Nicolae Gligoriu; 11. 1 și 5 iun., Nae, părinți: Pucă și Ioana, naș Becșu Foleșă; 12. 4 și 9 iun., Maria, părinți Petrache dohtoru și Ana, naș Cosatche Mladinovici; 13. 12 iun., Ioan, părinți: Costandin Sandu bucătaru și Maria, nașă Maria Dima; 14. 17 iun., Manoil, părinți: Lascu Ionescu și Cosatndina, nașă Smăranda Gheorghe; 15. 3 iul., Efghenia, părinți: Ioan Alecsandru cojocari și Elenca, naș Naom Simionovici; 16. 10 și 17 iul., Barbu, părinți: Matei moraru și Manda, nașă Maria văduva; 17. 10 și 17 iul., Marina, părinți: logofătu Călin Păunescu și Maria, naș Procopie Dumitrov; 18. 20 iul., Paraschiva, Părinți Costandin tâmplaru și Anghelina, naș Mihai brutariu; 19. 20 și 28 iul., Manoil, părinți: Pătru Ioan potcovar și Păuna, naș Manoil vioraru; 20. 1 aug., Chiril, părinți: Gheorghe Nicolae și Maria, naș Ioniță Petcu; 21. 8 și 9 aug., Dumitru, mama Maria văduva, naș Dumitru Glogorie; 22. 15 și 21 aug., Ioan, părinți: Barbu Prejbeanu și Vasilca, naș conțopistul Ioniță Păun Besnă; 23. 20 și 28 aug., Marin, părinți: Băluță grădinariu și Maria, naș Cosatche Ioan Vâlceanu; 24. 1 și 8 sept., Ștefan, părinți: Mihai bucătaru și Ilinca, naș Ștefan Dincă; 25. 11 și 18 sept., Ana, părinți: Costache croitoriu și Rucsanda, naș Manole Firu pescariu; 26. 23 și 29 sept., Chiriac, părinți: Nicola grecu și Zoița, nașă Paraschiva Teodor; 27. 17 sept. și 2 oct., Elena, părinți: Simeon Popescu și Maria, naș Stancu Nicolovici.

Cununați: 1. 20 ian., Mihalache Dimitrie Ghiță, negustor cu Ilinca Nicola vizitiu, naș Iancu Muscalagiu; 2. 3 feb., Matei Stancu sârbu cu Ivana Petcu Sfetcu, el la a doua cununie, nașă Preoteasa Ancuța; 3. 3 apr., Ilie Gheorghe Ureche cojocariu cu Catinca Zamfir Gheorghe, nași Cosatche Ioan grădinari și Maria; 4. 16 sept., Ioan sin Ioan pantofaru cu Mitrana Ioan Stănoiu, naș Costandin Ioan Manea herari; 5. 6 nov., Cosatndin Cosatche grădinariu cu Rucsanda Pârvu Stoinea, naș Băluță Nicola; 6. 6 nov., Iancu Popescu croitori cu Maria Pârvu ungureanu, nași Mihai croitor și Elena; 8. 1 dec., Florea Radu Stenău herari cu Floarea Ilinca Ioan din satu Rudari, nași Marin și Maria.

Morți: 1. 29 ian., Stan țiganu tâmplariu; 2. 8 feb., Rucsanda, soția D-lui Ioniță Stănescu; 3. 15 feb., Dumitra Ștefan țiganu; 4. 2 feb., Rada văduva; 5. 2

mart., Grigorie ungureanu, birjariu; 6. 17 apr., Todor grecu rachieru; 7. 18 apr., Ilie Țăcu plugariu; 8. 23 mai, Ene grădinariu; 9. 5 iul., Gheorghe, vizitiu D-lui sărdari Miriaco Danchiracea; 10. 18 iul., Dincă bărbieru; 11. 24 iul., Frusina, soția lui Marin Petcovici; 12. 16 oct., Ioan Pau aprodu; 13. 21 nov., Iaona, soția lui Planțoia; 14. 2 dec., Tănasie Gheorghiu sărbu; 15. 7 dec., Ilinca, soția lui Preda bucătaru; 16. 26 dec., Ioana, soția preotului Ioan Rebegea; 17. 27 dec., Maria, soția lui Velișcu aprodu, 18. 27 dec., Panfilia Mihalaicehe Dancea birjariu.

SJAN Dolj, Registre stare civilă Craiova, dos. 5/1855, botezați, cununați, morți.

1856: Preoți slujitori: Ilie și Pârvu

Botezați: 1. 1 ian., Maria, naș Dragu Dumitru Vicsoreanu; 2. 10 și 15 ian, Dumitru, părinți: Stancu heraru și Maria, naș Nistor Matei; 3. 3 și 10 feb., Maria, părinți: Mitrică Gângioveanu și Dana, naș Nedon; 4. 3 și 11 mart., Gheorghe, părinți:Radu Păun și Ancuța, nașă Dumitra; 5. 6 și 12 mart., Costandin, părinți: Ioan Bărăgan plugar și Nița, naș Călin Păun; 6. 7 și 14 mart., Elena, părinți: preotu Pârvu și Ștefana, naș preotu Șetfan Soreanu; 7. 1 și 4 iun., Elena, părinți: Gheorghe cismaru și Ioana, naș Ioan Nicolae; 8. 3 și 7 iun., Panfilie, părinți: Ghiță Gheorghiu vizitiu și Hana din mah. Sf. Apostoli, naș Mihalache Grancea; 9. 20 și 29 iun., Elena, părinți: Nicolae bărbier și Maria, naș Ioniță rachier; 10. 22 și 29 iul., Efrusina, părinți: Bănică sin Ioan chirigiu și Maria, naș Alecsie Pazu; 11. 22 și 29 iul., Costandin, părinți: Gheorghe săpunaru și Costandina, naș Ilie Lemneanu; 12. 1 și 8 sept., Marin, părinți: Ioan Nicolae cismar și Neaga, naș Ioan Piscovici cismar; 13. 4 și 9 sept., Vassa Nicolae Mihail rachier și Bălașa din mah. Mântuleasa, nașă Zinca Viișoreanca; 14. 1 și 4 oct., Elena, părinți: Costandin Doncă Muscalagiu și Cotelina, naș Radu sin Vasilie; 15. 1 și 7 oct., Ioan, părinți: Țecu brutaru și Floarea, naș Mihai Dumitru; 16. 6 și 14 oct., Maria, părinți: Ioan Solomon cojocaru și Manda naș Pârvu Stoinea rachieru; 17. 7 și 14 oct., Marin, părinți: Nicolae bucătaru și Nița din mah. Brândușa, naș Marin sin Sandu; 18. 8 și 20 oct., Cosatndin, părinți: Statie abagiu și Bălașa, naș Naom Simonovici; 19. 1 și 4 nov., Maria, părinți: Marin Avrămescu pescaru și Ecaterina, naș Poporița Nicola grecu; 20. 1 și 4 nov., Gheorghe, părinți: Vasile Cicon croitoru și Dumitra, nașă Maria sin Barbu lăutaru; 21. 2 și 4 nov., Andrei, părinți: Mitrache Bolcosatu lăutar și Floarea, nașă Andreiana sin Dragu; 22. 4 și 5 nov., Grigorie, părinți: Marin Candriu lăutar și Bălașa, naș Mihai Dumitru brutaru; 23. 7 și 10 nov., Ioan, părinți: Toma vizitiu și Ioan, naș Ioan Nicolae cismaru; 24. 20 și 25 nov., Maria, părinți: Cosatndin Cosatche grădinar și Lucsandra, naș Pârvu Stoinea; 25. 3 și 4 dec., Ioan, părinți: Buică Vasilie lăutari și Ioana; 26. 3 și 10 dec., Maria, părinți: Iancu armeanu, cismar și Maria, nașă Ioana.

Cununați: 1. 13 ian., Ștefan sin Nicolau cu Ecaterina sin Neagoe băcanu, nași D-lui Anastasie și Ana, 2. 12 feb., Dumitru Iordache cu Ancuța, nași Ștefan Dumitru boangiu și Ilinca; 3. 12 feb., Sandu sin Ilie Degerat cu Zmaranda sin preotul Păun din vatul Balta Verde, naș Costache Popescu; 4. 18 feb., Radu sin Savu cu Maria sin Dumitru, naș Nicolae Zaharia croitoru; 5. 20 feb., Constandin Costache Corcoveanu din satul Cernelele cu Ioana sin Dinu Mătușă din mah. Brândușa, naș D-lui Constandin Petrașcu; 6. 22 apr., D-lui Alecsandru Diculescu cu Rada sin Maria, nași Enache Anastasiu și Ioana; 7. 5 mai, Ioan sin Dragomir heraru cu Ștefana sin Ilie din mah. Petru Boji, nași Ioan sin Nicolae cismar și Ilinca; 8. 19 mai, Năstasie sin Uța văduva cu Ioana sin Marin potcovaru, el la a doua cununie, nași Nicolae Matei tabacu și Maria; 9. 8 iul., Vasilache sin Cercel croitor cu Maria sin Ioan bucătaru, nași Petre Drăghici Talabă și Stanca; 10. 8 iul., Sandu Vâlvoi chirigiu din satu Cernelele cu Ilinca sin Stan, ambii la a doua cununie, naș Ioniță Greceanu, proprietar; 11. 20 iul., Ioan sin Radu rachier cu Ana sin Pătru cismar, nași Păun Stoicovici și Marița; 12. 25 iul., Gheorghe Talabă croitor cu Maria sin Radu, ambii la a doua cununie, nași Dumitru Talabă croitori și Ecaterina; 13. 29 iul., Ilie sin Dumitru Talabă cu Ilinca sin Ioan, nași Gheorghe sârbu, tâmplar și Rada; 14. 9 sept., Gheorghe sin Maria, vizitiu cu Bălașa sin Dumitrașcu, nași Dinu croitor și Ana; 15. 20 sept., Stancu sin Ștefan cu Costandina sin Preda, naș Trăilă Ștefan; 16. 12 oct., Miloș sin Gheorghița cu Maria sin Tinca, naș Panait Antonovici; 17. 20 nov., Nicolae sin Tudosie plugar cu Preda sin Stan surdu din satu Bocovățu, nași Costandin Dincă și Ana; 18. 20 nov., Matei sin Nistor croitor cu Dina sin Ilie vizitiu, naș Ilie.

Morți: 1. 12 ian., Pătru rachier; 2. 19 feb., Armeanca sin Stancu Nedelcu; 3. 22 feb., Ioan Costache cojocari; 4. 23 feb., Sandu vizitiu; 5. 27 feb., Costandin sin Manda croitoru; 6. 20 mart., Floarea slujnica lui Iorgu; 7. M24 mart., Hristea sin Voiculescu chirigiu; 8. 8 apr., Maria sin Nițu Dumitru croitoru; 9. 2 mai, Ioan cojocari; 10. 20 mai, Florea croitor; 11. 10 iun., Andreana sin Maria; 12. 20 iun., Băluță sin Nicola rachieru; 13. 2 iul., Stoian Lepădat, măcelar; 14. 10 iul., Califtania sin Stan cismaru; 15. 6 aug., Ioan Albulescu; 16. 10 aug., Floarea sin Ioan băcanu; 17. 20 sept., Ana sin Pârvu; 18. 30 nov., Ilinca sin Andronie militaru; 19. 30 nov., Maria sin Stana, 20. 30 nov., Marin cojocaru; 21. 30 nov., Enache sârbu, rachier.

SJAN Dolj, Registre stare civilă Craiova, dos. 9/1856, botezați, cununați, morți.

1857: Preoți slujitori: Marin Rebegea și Pârvu

Botezați: 1. 25 ian, Maria, părinți: Ion vizitiu și Maria, nașă Nastasia Mitra; 2. 1 și 3 feb., Zoi, părinți: Mitrache heraru și Maria, naș Băluță Coteiu; 3. 1 și 14 feb., Maria, părinți: Stan Pasăre bucătar și Troița, naș Stan sin Nicola; 4. 14 și 23 feb., Alecsandru, părinți: Ștefan Nicolau și Ecaterina, naș Alecsandru

Năstasie; 5. 18 și 24 feb., Ioan, părinți: Stan sin Ștefănescu Florea, naș Țenea Petrovici; 6. 19 și 26 feb., Elena, părinți: Stan abagiu și Ilinca, naș Ilie Mitru dorobanțu; 7. 1 și 3 mart., Maria, părinți: Anghel Matei și Stanca, nașă Maria sin Tănasie; 8. 15 și 2,,1 apr., Emanuil, părinți: Niță și Maria din mah. Sf. Apostoli, naș Pistea preotu și Ioana din mah. Bășica, naș Marin Popescu; 10. 24 și 28 apr., Ștefan, părinți: Simion bucătaru și Stana, naș Stancu sin Ștefan; 11. 1 și 9 mai, Gheorghe, părinți: Gheorghe căldăraru și Maria, naș Marin herari; 12. 5 și 9 mai, Naom, părinți: Ioan Alecsandru cojocar și Leanca, naș Naom Simconovici; 13. 6 și 9 mai, Dumitru, părinți: Marin sin Radu plugar și Marica, naș Ioan Matei; 14. 13 și 26 ami, Cosatndin, părinți: Stancu Matei plugar și Sanda, naș Marin Vasile; 15. 14 și 18 iul., Nastasia, părinți: Radu Mihale rachier și Paraschiva, naș Hristu Dumitriu; 16. 16 și 22 sept., Dumitru, părinți: Marin grădinaru și Nastasia din mah. Mântuleasa, naș Dumitru Nicola grădinaru; 17. 19 și 15 nov., Maria, părinți: Nicolae plugar și Anicaq, naș Pătru croitoru; 18. 16 și 18 nov., Costandin, părinți: Nicolae grădinaru și Preda, nașă Ioana sin Costandin; 19. 17 și 23 nov., Ana, părinți: Ilie Marcu plugar și Nastasia, naș Diaconu Dimitrie Andronescu; 20. 1 și 4 dec., Gheorghe, părinți: Costandin croitor și Ana, naș Marin Predescu Radu; 21. 3 și 8 dec., Mihail, părinți: Dumitru lăutaru și Ecaterina, naș Radu sin Vasile; 22. 4 și 10 dec., Ecaterina, părinți: Sandu sin Dincă și Maria, nașă Bălașa sin Radu.

Cununați: 1. 9 ian., Gheorghe sin Paraschivu herar cu Gheorghița sin Florea croitoru, nași Gheorghe sin Marica văduva și Marica; 2. 20 ian., Istratie sin Radu cu Sanda sin Ștefan, ambii la a doua cununie, nași Dumitru Dârdoru plugar și Maria; 3. 20 ian., Ion Marin lăutaru cu Opra sin Stancu, naș Ioan sin Pătru rachier și Maria; 4. 27 ian., Dumitru sin Vasile birjar cu Dumitra sin Ioan, nași Gheorghe Ilie birjar și Ioana; 5. 27 ian., Gheorghe Goiceanu tabacu cu Maria Enache, catolic, nași Pătru sin Păun și Maria sin Maria Enescu; 6. 29 ian., Ioan sin Nicolae vizitiu cu Dina sin Vasile, ambii la a doua cununie, nași Ioan Sandu Turceanu și Soția Voica; 7. 7 feb., Ioan sin Ioan Mutu cu Manea Joița văduva, ea la a doua cununie, nași Defta sin Ioan Troceanu și Floarea Ilie cazacu; 8. 10 feb., Marcu sin Stoian heraru și Ioana; 9. 10 feb., Ioan sin Iosif Urdăreanu, propreitar cu Anica Dinică din mah. Sf. Dumitru, nași Iamandi și Elena; 10. 14 feb., Radu sin Mihai bucătar cu Maria sin Gheorghe, nași Iancu sin Ioan Răducanu și Ana; 11. 27 mart., Cosatche sin Coman birjar cu Anghelina sin Marin, nași Mihalache Grancea birjar și Idita; 12. 1 și 2 mai, Matei sin Costandin căldărau cu Mitrana sin Dincu, nași Gheorghe sin Gavrilă și Rucsanda; 13. 25 aug., Pătru sin Nicolae aprodu cu Ponoruia văduva, nași Ponoroș Popescu și Ioana; 14. 26 oct., Vasile sin Vasile grădinaru cu Elisabeta sin Gheorghe, nași Marin Arățoi lăutaru și Maria; 15. 3 nov., Năstasie sin Dumitru cu Dina sin Niță, ambii la a doua cununie, nași Trăzlea sin Ștefan croitor și Ioana; 16. 30 nov., Stan sin Dincu heraru cu Elenca sin Năstasie, nași Traicu Ștefan croitor și Ioana;

17. 3 dec., Pătru sin Staicovici plugar cu Ana sin Ioan din mah. Trei Ierarhi (n.n. Postelnicu Fir), nași Catesiu Ionovici sluger și Maria; 18. 5 dec., Florea sin Nomeciu lăutar cu Trița sin Gheorghe, ea la a doua cununie, nași Marin cojocar și Stanca.

Morți: 1. 15 ian., Vladu cisamru; 2. 20 ian., Vladu zidar; 3. 20 ian., Mitrana sin Ioan; 4. 1 feb., Costandina Pârvu; 5. 16 mart., Marin pescaru; 6. 5 apr., Nicolae bărbieru; 7. 20 apr., Ana Tinca Ghenciuneasa; 8. 20 iun., Ioan pantofaru; 9. 10 dec., Ioana Iordache.

SJAN Dolj, Registre stare civilă Craiova, dos. 14/1857, botezați, cununați, morți.

1858: Preoți slujitori: Marin Rebegea, prima parte și Pârvu

Botezați: 1. 1 și 6 ian., Maria, părinți: Dumitru cismar și Maria, naș Nicolae Puțureanu pantofaru; 2. 13 și 14 ian., Costandin, părinți: Enache Soreanu aprodu și Maria, naș Costandin Simion odăiașu; 3. 2 și 9 feb., Maria, părinți: Vasilie Pânzaru lăutari și Anghelina, naș Marin Florescu; 4. 18 feb. și 21 mart., Evstatie, părinți: Costandin tâmplaru și Anghelina, naș Marin Florescu; 5. 15 și 26 feb., Pătru, părinți: Ghiță Vâlceanu, grădinaru și Ana, naș Pârvu Stanea rachieri; 6. 1 și 2 mart., Policsenia, părinți: Cornilie Brătescu logofăt și Maria, naș Costache Manolache de la grecu; 7. 1 și 2 mart., Gheorghe, părinți: Ioan Lazăr grădinaru și Voica, nașă Dina, soția răp. Ene grădinar; 8 26 mart., Gavril, părinți: Enachie Nastasiu, măcelari și Ioana, naș D-lui Ioniță Străncescu; 9. 16 și 17 aug., Costandin, părinți: Dinu Fota Mofleanu, plugari și Bălașa, nașă Maria David Cercuraru din satu Mofleni; 10. 11 și 16 aug., Maria, părinți: Pătru Volintiru aprodu și Pena, naș Marin Popescu aprodu; 11. 15 și 24 aug., Gheorghe – Băluță Ioan grădinar și Sanda, naș Cosatndin Vâlceanu grădinaru; 12. 1 și 3 oct., Ana, părinți: preotu Dimitrie Andronescu și Rada, naș Marin Florescu cântăreț; 13. 12 și 16 oct., Maria, părinți: Costandin Costache Vâlceanu și Rucsandra, naș Pârvu Stoinea, rachier; 14. 16 și 19 oct., Elena, părinți; Gheorghe Popescu brașoveanu din mah. Brândușa și Maria, nașă Firinca Chinteasca Costache; 15. 20 și 30 oct., Ecaterina, părinți: Ioan Pleșoianu cojocaru și Manda, naș Pârvu Stoinea rachieru; 16. 1 și 2 nov., Ioan, părinți: Marin Candru lăutaru și Bălașa, naș Mihai Dumitru brutaru.

Cununați: 1. 10 ian., Costandin Ioan Mutu brutaru cu Ioana sin Băluță Zăvoranu bucătar, nași Pătru Drăghici croitoru și Stanca; 2. 18 ian., Ioan sin Voicu cimpoeru, plugari cu Stanca sin Stoica Elcov, plugar din satu Bucovățu, nași Mihai Tudor plugar și Maria din satu Popoveni; 3. 26 ian., Vasilie sin Ilie Ceașcă, olari cu Ioana sin Dumitru Panait, plugari din satu Bucovăț, nași Ioan Cosorașu și Stanca; 4. 26 ian., Radu sin Ioan grecu, plugari din Satu Cernelele cu Maria sin Gheorghe Gavril plugariu din satu Cernelele, naș Stancu Nicovici văcaru; 5. 5 apr., Dumitru sin Stan logofătu, croitori cu Ecaterina sin Maria Albuleasca din mah. Sf. Sporodon, nași Ghiță Vâlceanu grădinaru și Ana; 6. 18

mai, Badea vizitiu din mah. Sf. Voivozi cu Joița sin Stan Boloșanu dulgheru, ea la a doua cununie, nași Ilie sin Niță Mofleanu cuțitaru cu Ana mumă-sa; 7. 24 iul., Andei sin Dumitru rachier cu Maria sin Voicu croitoru, ea la a doua cununie, nași Ilie Țăpuș cojocariu și Elena; 18. 11 oct., Stan sin Ioan Zulilien heraru cu Stana sin Stanca văduva, nași Pătru Talabă croitoru și Stana.

Morți: 1. 14 mai, Ana sin Ioan sârbu, croitoru; 2. 26 mai, Ioana sin Dumitarche Talabă croitoru; 3. 29 mai, Petre sin Ghiță Vâlceanu, grădinaru; 4. 10 iun., Anica, soția vistierului Ioniță Sfințescu; 5. 20 iun., Gavril sin Enache Nastasiu măcelari; 6. 12 aug., Mitrana sin Stancu fogofătu; 7. 24 dec., Iancu sin Rada Stoinei plugar.

SJAN Dolj, Registre stare civilă Craiova, dos. 22/1858, botezați, cununați, morți.

1859: Preoți slujitori: Marin Rebegea și Petre Rebegea

Botezați: 1. 20 și 29 ian., Gheorghe, părinți: Dumitru sin Stan logofătu, croitoru și Ecaterina, naș Ghiță Vâlceanu; 2. 14 și 17 apr., Dumitru, părinți: Florea heraru și Ecaterina, naș Dumitru Popescu; 3. 12 și 18 oct., Ana, părinți: Ghiță Ion Vâlceanu grădinar și Ana, naș Pârvu Stoian rachier; 4. 15 și 22 oct., Maria, părinți: Dumitrie Vasilie grădinari și Floarea, naș Marin sin Ioan Medințanu; 5. 14 și 25 oct., Ecaterina, părinți: Marin sin Ioan grădinaru și Păuna, naș Costandin sin Dumitru Grădinaru; 6. 19 și 23 oct., Flor, părinți: Costandin sin Ioan Drăghici și Ioana, nașă Stana sin Pătru Drăghici croitoru; 7. 12 nov., Maria, părinți: Pătru cobzaru și Badea, nașă Ana sin Nicoale vizitiu; 8. 24 și 28 nov., Ioan, părinți: Stan Drindaru și Dina, naș Ioan sin Dumitrache herariu; 9. 16 și 20 dec., Ana, părinți: Stan Nicola vizitiu și Floarea, naș Costandin grădinaru; 10. 16 și 20 dec., Ioana, părinți: Nicoale Franți birjari și Ilinca, nași Gheorghe Vasiliu birjariu; 11. 20 dec., Elena, părinți: Vasile grădinaru și Ioana, naș Costandin sin Vasilie Muscalagiu.

Cununați: 1. 9 ian., Luca sin Costandin lăcătușu cu Ioana sin Ioan heraru din mah. Sf. Episcopii, el la a doua cununie, nași Ioniță Tacoși și Maria; 2. 10 ian., Ioan sin Ioan Drăghiceanu, plugari din satu Cârcea cu Ioana sin Marin Gavrilă din satul Golfinu, nași D-lui Iorgu Leonart și Ioana; 3. 24 ian., Dumitru sin Ioan armeanu, cismaru cu Stana sin Ioan Dina văduva din satu Gubaucea, nași Ioan sin Nicolae armeanu, cismari și Neaga; 4. 5 feb., Ioan sin popa Gheorghe Rebegea cu Maria sin popa Stan Popescu din satul Mârșani, nași preotu Pârvu și Stana; 5. 5 feb., Costandin sin Marin Băbaru, plugari cu Gheorghița sin Tuța văduva, nași D-lui Ștefan Nicolau rachieri și Ecaterina; 6. 6 feb., Costandin sin Tănasie măcelari cu Ioana sin Șărban din mah. Belivacă, nași Hristea grecu racheri și Tuța; 7. 7 feb., D-lui pitar Ioan Stăncescu cu Safta D-lui Grigorie Matracă din mah. Sf. Spiridon, el la a doua cununie, nași D-lui pitarul Ghiță Opran și Ana,; 8. 12 feb., Andrei sin popa Iordache din satul Bocovățu cu Stanca sin Nițu plugari din satul Vulpeni, el la a doua cununie, nași Dobre

Bădescu și Ilinca; 9. 16 aug., Nicolae sin Mihai Mofleanu, măcelar din mah. Craiovița cu Ioana, nepoata răp. Stoian Codreanu din mah. Harșu, naș preotu Mihai Troceanu și Maria; 10. 18 oct., Năstasie sin Dodin Ruio, plugari cu Ioana sin Gheorghe Ionovici săpunari, nași Costandin Ioan rachieru și Ioana; 11. 5 dec., Tudorache sin Costandin măcelar cu Păuna sin Ioana văduva, nași Barbu sin Stancu măcelar și Ana.

Morți: 1. 6 ian., Radu sin Păun dorobanțu; 2. 26 ian., Stanca slujnica coconului Iancu Golfineanu; 3. 15 feb., Safta sin Costandin Urezariu; 4. 1 mart., Manoilă sin Lascu Ioan rachier din mah.Brândușa; 5. 13 mart., Neagoe sin Neagoe rotaru; 6. 15 apr., Safta sin Călin Păunescu, plugari; 7. 24 apr., Maria sin Lascu Ioan rachieru; 8. 18 mai, Pătru sin Drăghici croitoru; 9. 7 iun., Marin Popescu; 10. 14 oct., Mitrana sin Mitrică croitoriu; 11. 14 oct., Ștefan sin Stăncuța croitor; 12. 16 oct., Costandin botezatu; 13. 5 nov., Niță sin Nicolae Cârnu, rachieru; 14. 25 nov., Neagoe Urdu, chirigiu; 15. 8 dec., Costandin sin Alecsie; 16. 9 dec., Duică Stănoi heraru; 17. 16 dec., Mihale dorobanțu; 18. 26 dec., Dincă sin Gheorghe Popescu.

SJAN Dolj, Registre stare civilă Craiova, dos. 10/1859, botezați, cununați, morți.

1860: Preoți slujitori: Marin Rebegea și Petre Rebegea

Botezați: 1. 5 și 10 ian., Haritina, părinți: Ioan vieru, plugaru și Maria din satul Cârcea, naș D. Iorgu Leonaț; 2. 11 și 12 ian., Ilie, părinți: Dincă sin Vasilie Muscalagiu și Ecaterina, naș Ilie Dinu Muscalagiu; 3. 15 și 16 ian., Cosatndin, părinți: Ilie dulgheru, plugar și Nastasia, naș Cosatndin sin preotu Marin; 4. 14 feb., Cosatndin, părinți: Marin Dinu grădinaru și Cherața, naș Cosatndin Ioan grădinaru; 5. 16 și 18 mart., Maria, părinți: Iorgu Icnat și Ioana, nașă dumneaei Marghioala Păianca; 6. 12 și 20 mart., Zoi, părinți: Gheorghe Ioan cismaru și Maria, naș Nistor Dodă aprodu; 7. 3 și 5 mai, Antonie, părinți: Nicolae Țenovici, pantofari și Zoița din mah. Mântuleasa, naș Antonie gropaș; 8. 5 și 8 mai, Elena, părinți: Ghiță Ciurea fierari și Elenca, naș Buică Vasilie lăutaru; 9. 8 și 9 mai, Elena, părinți: Ioan Moțățeanu, măcelaru și Stanca, naș Trifu Mladin; 10. 9 și 15 mai, Ana, părinți: Sandu Ișălnățanu plugari și Maria, naș Iordache Bărăgan; 11. 12 și 13 mai, Ioan, părinți: Cosatndin Sandu și …..

Cununați: 1. 29 ian., Dumitru sin Ioan Rudăreanu arendașu, 22 ani, cu Maria sin Marin Gloriu, 19 vani, nași Ioan Rudăreanu arendaș și Zmăranda; 2. 29 ian., Mihai sin Gh. Vladu grădinar, 20 ani, cu Maria sin Enachie Chițanu, moraru, 19 ani, nași Dumitru Dărdaru precupețu șu Ilinca; 3. 4 feb., Sandu sin Neagoe rotaru, 23 ani cu Ilinca sin Stoiana Dinu, 16 ani, nași Traicu sin Ștefan croitoru și Ioana, 4. 6 feb., Marin sin Nicolae croitoru, 19 ani cu Ioana sin Sanda din satu Livezile, 15 ani, nași Marin Brădiceanu cvojocaru și Rada; 5. 9 feb., Ioan sin Vasile croitoriu, 21 ani cu Zinca sin Ioana din mah. Sf. Gh. Nou, 16 ani, nași D-lui Marin Iovi Palada cu fiul său Gheorghe; 6. 7 mart., Nicolae sin Ene

Răduțan plugar, 22 ani, cu Stana Nan sin Boicea boiangiu din satu Căciulatu, 18 ani, nași Ioniță sin Nicolae cismaru și Vraja; 7. 11 mart., Nicolae sin Badea croitoru, 26 ani, cu Maria sin Dumitru Lipoveanu, ea la a doua cununie, 24 ani, nași Gheorghe sin Gavril pitar și Rucsandra; 8. 28 iun., Ioan sin Nicolae cojocaru, 20 ani cu Floarea sin Hristea cajacu, 16 ani, el la a doua cununie, nași Costache Vâlceanu grădinaru și Maria; 9. 12 nov., Ioan sin Costandin Șopâcă plugaru, 20 ani, cu Floarea sin Ilie Ispric vizitiu, 16 ani, nași Zanfir Băluță Bucuru și Mitrana; 10. 26 nov., Gheorghe sin Costandin Carabulea vioraru, 18 ani, cu Costandina sin Marin Condrăiu, 15 ani, nași Nicolae Costachi Bacalbașa și Ecaterina; 11. 2 dec., Ioan sin Stancu plugar, 20 ani, cu Maria sin Nicolae Răculescu, 18 ani, nași Dumitru Penciu și Ana.

Morți: 1. 13 ian., Țecu sârbu, brutaru, 40 ani; 2. 19 ian., Bălașa, soția lui Pârvu Crucișanu, 39 ani; 3. 22 feb., Ioan sin Tănasie măcelaru, 1 an; 4. 20 mai, Ecaterina sin Marin pârcălabu, 2 ani; 5. 20 mai, Ana sin Vasilie Vasilaș grădinaru; 6. 12 iun., Gheorghe sin Mărin Dalbuleascu, 7 ani; 7. 14 iun., Anastasia sin Ioan țiganu, 3 ani; 8. 14 iun., Ecaterina sin Gheorghe Ioan opincaru, 3 ani; 9. 14 iun., Ecaterina sin Ștefan cismaru, 2 ani; 10, 19 iun., Costandin sin Pătru Ivan plugaru, 1 an; 11. 15 iul., Gheorghe Talabă zidar, 5 ani; 12. 16 aug., Paraschiva sin Pătru Cinpoiu, rotaru, 14 ani; 13. 11 aug., Maria sin Ioniță Bălcescu croitoru, 4 ani; 14. 18 aug., Maria sin Ancuța Talabă Muscalagiu, 3 ani; 15. 19 aug., Ilie sin Costandin Vasilie Muscalagiu, 5 ani; 16. 21 aug., Dumitrașcu Ioan lăutaru; 17. 4 sept., Toma Badea cismari, 45 ani; 18. 13 dec., Marina Ioniță Crăciun tâmplaru, 8 ani; 19. 14 dec., Marin sin Ioniță Crăciun tâmplaru; 20. 29 dec., Ioan Solomon cojocaru.

SJAN Dolj, Registre stare civilă Craiova, dos. 4 /1860, botezați, cununați, morți.

1861: Preoți slujitori: Marin Rebegea și Petre Rebegea

Botezați: 1. 1 și 7 ian., Maria, părinți: Costandin Popescu tâmplaru și Anghelina, naș Marin Floria; 2. 11 și 20 ian., Ana, părinți: Dobre sin Dumitru Clezariu și Ilinca, naș Ioan Nicolae vizitiu; 3. 11 și 22 ian., Gheorghe, părinți: Costandin Șopot tâmplaru și Ioana, naș Gheorghiță sin Dinu căldărariu; 4. 15 și 22 ian., Maria, părinți: Anastie sin Dumitru Gați croitoru și Dina, naș Nistor al Baleipedi; 5. 5 feb., Matei, părinți: Marin Mihai lucrătoriu și Gheorghița, naș Matei Petrescu; 6. 4 și 9 feb., Marin, părinți: Mihai Drăgotescu cu Elena Dinu cojocari din mah. Sf. Gheorghe Vechi, naș Pârvu Storanu; 7. 12 feb., Marin, părinți: Dumitru Stan comisariu și Ecaterina din mah. Sf. Spiridon, naș Ghiță Ion Vlăsceanu; 8. 12 feb., Ioana, părinți: State Ioan Destelnicu plugar și Bălașa din satu Mofleni, naș David sin Stan; 9. 22 și 24 feb., Maria, părinți: Stoica popa Andrei, plugar și Maria din satu Albești, naș Mihai sin Gheorghe grădinaru; 10. 15 și 20 mart., Elena, părinți: Ioan Cacalețeanu măcelariu cu Nastasia, naș Costandin Ioan Vâlceanu; 11. 16 și 19 mart., Ioan, părinți: Radu sin Gheorghe

birjar și Rucsanda, naș Gheorghe birjaru; 12. 13 și 26 mart., Dumitru, părinți: Vasile Țuican logofăt și Ana, naș Ioan Ișalniceanu; 13. 15 și 16 apr., Andrei, părinți: Pârvu Voicu Izbiceanu, vizitiu și Stana, naș Ioan sin Ioan Traiche; 14. 18 și 31 mai, Mihai, părinți: Petre Boza servitor și Costandina, nașă D-lui Stancu Nicoveci; 15. 25 și 31 mai, Petre, părinți: Sterie Pârnea lăutari și Ana, naș Biucă Irenu Sâncă; 16. 24 și 31 mai, Maria, părinți: Vasilache lăutaru și Elisaveta, nașă Maria sin Radu Gâncea; 17. 1 și 6 aug., Elena, părinți: Marin grădinaru și Păuna, nașă Costandina grădinăreasa; 18. 1 și 6 sept., Petre, părinți: Gheorghe Nicolae vizitiu și Gheorghița, nașă Anița sin Nicolae vizitiu; 19. 14 și 26 sept., Flor, mamă: Ecaterina sin Matei, nașă Floarea sin Dinu Cârcăleanu; 20. 1 și 8 oct., Dumitru, părinți: Petre căldărariu și Badea, nașă Anuța sin Nicolae vizitiu; 21. 10 și 14 oct., Paraschiva, părinți: Costandin grădinar și Rucsanda, naș Pârvu rachieri; 22. 10 și 15 oct., Nicolae, părinți: Gheorghe lăutariu și Costandina, naș Nicolae pârcălabu; 23. 15 și 22 oct., Ana, părinți: Petre cojocaru și Oprea din mah. Toți Sfinții, nașă preoteasa Ancuța; 24. 15 și 22 oct., Elena, părinți: Petrache Talabă și Bălașa, naș Costandin Coman; 25. 22 și 26 oct., Ioan, părinți: Ioan legătoriu și Rada, nașă Ioana sin Buică Muscalagiu; 26. 15 și 22 oct., Costandin, părinți: Ioan grădinaru și Arelița, naș Costache grădinariu Vâlceanu; 27. 1 și 6 nov., Petre, părinți: Stan Pasăre bucătar și Tincuța, naș Marin sin Preda Ciurea; 28. 10 și 14 nov., Ioana, părinți: Mitrache grădinar și Floarea, naș Antri Ioana sin Marin Scântei; 29. 11 și 19 nov., Cosatndin părinți: Ioan al Dinei cobzariu și Dina, naș Costandin Gâțulescu; 30. 10 și 17 nov., Alecsandru, părinți: Oprea Dinu Mituși și Cleopatra, naș Marin sin Petre Carapancea; 31. 17 și 25 nov., Elena, părinți: Ioan Iordache Bărăgan și Nița, nașă Elena sin Dumitru; 32. 14 și 17 dec., Ștefan, părinți: Ilie Marcu dulgher și Nastasia, naș Stancu Nedelcovici; 33. 14 și 17 dec., Ioan, părinți: Ioan Cacaliceanu lăutariu și Stanca, naș Ioan sin Mihai Dumitru; 34. 18 și 24 dec., Elisaveta, părinți: Ilie brutariu Cacaliceanu și Uța din mah. Maica Precesta Dudu, naș Ioan Stănescu.

Cununați: 1. 23 ian., Gheorghe Ioan Prejbeanu plugaru și Idita, soția răp. Costandin geambașu, ea la a doua cununie, nași Costandin vizitiu și Stanca; 2. 3 feb., Stanciu sin Marin Livulescu plugar cu Rucsanda Bozina, nași Gheorghe Prejbeanu plugari și Idita; 3. 7 feb., Ioan sin Gheorghe bucătaru cu Ancuța sin Grigorie vizitiu, nași Dumitru birjar și Maria; 4. 10 feb., Tănasie sin Badea Vâlceanu grădinari cu Joița Pârvan Trifu, nași Gheorghiță Vâlceanu grădinar și Ana; 5. 12 feb., Gheorghe sin Mirea vizitiu, croitoriu cu Elenca sin Vasile potcovaru, el la a doua cununie, naș Costandin Nicovici croitor; 6. 19 feb., Ioan sin Ioan curerari cu Floarea, văduva ambii la a doua cununie, nașă D-ei Păuna postelniceasa; 7. 2 mart., Badea sin Nicolae vizitiu cu Maria sin Dumitrache, nași Ștefan zarafu și Maria; 8. 27 mai, Nicolae sin Dumitru pescariu, 25 ani, cu Mitrana sin Stanca văduva, 23 ani, ambii văduvi, nași Antonie Brăiloiu și Ecaterina; 9. 15 iun., Petre sin preotul Ioan, seminarist, 21 ani, cu Ana sin preotu

Ioan din satul Bucovăț, 16 ani, nași Ioan sin preotu Ioan și Elena; 10. 1 iul., Costandin sin Amza cisamriu, 28 ani, cu Ioan sin Ioan cojocariu, 28 ani, ea la a doua cununie, nași preotul Ioan cu Elisaveta; 11. 23 iul., Costandin sin Gheorghe rachieri, 24 ani, cu zanfira sin Zoe Bărăgan, 18 ani, naș Cosatche radinescu și Maria; 12. 3 sept., Stancu sin Petre ferari, 24 ani, cu Ioana sin Neacșu Petre lăcătușu, din satul Preajba, 18 ani, nași Ștefan Neacșu și Petra; 13. 15 oct., Nicolae sin Nicolae cârciumar, 39 ani, cu Ioana Stan Soroiman, 38 ani, ea văduvă, nași Costache Ioan Vâlceanu și Marica; 14. 21 oct., Radu sin Mihai Voinea brutari, 22 ani cu Ioana Ilie Costache cojocariu, 14 ani din mah. Petru Boji; 15. 21 oct., Costandin Niță vânătoriu, 28 ani, cu Petra sin Gheorghe Curărea, 20 ani, naș Nicolae Bălea aprodu; 16. 29 oct., Nicolae sin Ioan pantofaru, 24 ani, cu Costandina sin Sanda, 20 ani, ambii la a doua cununie, nași Radu sin Mirea croitor și Maria; 17. 12 nov., Ioniță Gheorghe căldărariu, 26 ani, cu Maria văduva, 24 ani, ea văduvă, naș Ioniță bucătariu.

Morți: 1. 7 ian., Drăghici sin Dumitru rachier, 28 ani; 2. 11 ian., Zmaranda, soția lui Gheorghe lăutariu, 38 ani; 3. 13 ian., Ioana, soția lui Gheorghe birjariu, 50 ani; 4. 17 ian., Dumitrache Pârnă lăutari, 60 ani; 5. 25 ian., Dumitru bucătaru, 81 ani; 6. 14 mart., Ioan sin Ioan Stănescu, 2 luni; 7. 10 apr., Mihai Dumitru brutaru, 45 ani; 8. 23 apr., Dumitru sin Vasile Țiuican, 25 ani; 9. 25 apr., Ana sin Stancu, 3 luni; 10. 25 mai, Costandin Ioan Belu birjari, 8 ani; 11. 8 iul., Marin sin Simion Popescu, 8 luni; 12. 22 iul., Nicolae aprodu, 40 ani; 13. 24 iul., Maria, soția lui Ioan, 25 ani; 14. 5 aug., Călin Păunescu, 50 ani; 15. 8 aug., Ecaterina sin Ioan cojocariu, 3 ani; 16. 20 aug., Mihail Nicolescu, 35 ani; 17. 15 sept., Dumitru sin Iordache Bărăgan, 24 ani; 18. 11 oct., Velica Nacâși Fotescu, 5 ani; 19. 8 nov., Ioan sin baba Rada văduva, 45 ani; 20. 8 nov., Elena sin Ceaure ferariu, 2 ani; 21. 22 nov., Ștefan sin Costandin, 3 săptămâni; 22. 24 dec., Gheorghe Cirbu, 60 ani.

SJAN Dolj, Registre stare civilă Craiova, dos. 9 /1861, botezați, cununați, morți.

1862: Preot slujitor: Petre Rebegea

Botezați: 1. 2 și 4 ian, Zmaranda, părinți: Ioan Stănescu și Ioana, naș Andrei Zmarandei rachiereasa; 2. 19 și 21 ian., Ana, părinți: Tănasie Badea Vâlceanu, grădinar și Joița, naș Ghiță Ioan Vâlceanu; 3. 14 și 21 ian., Ilie, părinți: Dumitrache Vasiliu ferar și Maria, naș Ilie sin Iordache; 4. 1 și 4 feb., Costandin, părinți: Băluță Dinu Roată grădinar și Maria, naș Costandin Ioan Vâlceanu; 5. 2 și 4 feb., Maria, mamă: Stanca, nașă Dina sin Păun dorobanțu; 6. 2 și 8 feb., Gheorghe, părinți: Marin Stănoi și Maria, naș Pârvu Stoian rachieri; 7. 3 și 15 feb., Ecaterina, părinți: Ioan Vâlceanu, grădinar și Ana, naș Nicolae Barbă, rachieri; 8. 2 și 11 feb., Costandin, părinți: Costandin Trașcă și Manda Surariu, naș Stancu Nedenovici; 9. 14 și 18 feb., Elenca, părinți: Costandin Ioan Matei croitor și Ioana, naș Costandin Dumitru Păunescu; 10. 14 și 18 mart., Maria,

părinți: Ioan Gheorghe Fâscu și Stanca, naș Marin Dincă Stănoi; 11. 16 și 18 mart., Costandin, părinți: Dincă Gheorghiu rachier și Fira, nașă Măria sin Costache Ciobănescu; 12. 13 și 18 mart., Ana, părinți: Gheorghe Voinea și Elenca, naș Gheorghe Niculae, lăutaru; 13. 1 și 4 apr., Dumitru, părinți: Ioan al văduvei, bucătar și Maria, naș Dumitru Ioan Buzatu; 14. 2 și 6 mai, Maria, părinți: Costandin Nică din satu Mofleni, naș Savu Mofleanu; 15. 9 și 13 mai, Maria, părinți: Petre și Maria din mah. Postelnicu Fir, naș Petrache Petcovici; 16. 9 și 13 mai, Ioan, părinți: Nicolae Tudosie, grădinari și Preda, naș Costandin Ivanovici; 17. 20 și 27 mai, Zmaranda, părinți: Gheorghe Fota morari și Arghira din mah. Toți Sfinții, naș Oprea Ispas cojocari; 18. 9 și 13 iun., Gheorghe, părinți: Marin Brosteanu, cojocar și Rada, naș Gheorghe Vasile birjaru; 19. 18 și 23 iun., Maria, părinți, găsită pă drum, nașă cocoana Marica a D-lui Stancu lânariu; 20. 7 și 8 iul., Maria, mama: Dina din Mofleni, naș Stancu Nedelcovici; 21 și 22. 15 și 24 iul., Elena și Marin (gemeni) părinți: Marin Poenariu și Stana, nașă Dina sin Dinu cojocariu; 23. 11 și 19 aug., Elena, părinți: Ioan Marin Poenariu și Stana, nașă Dina sin Dinu cojocariu; 24. 28 aug., Mihai, părinți: Stoica vizitiu și Maria, naș Mihai grădinariu; 25. 1 și 6 sept., Costandin, părinți: Stan sin Badea și Mitrana, naș Costandin cojocariu; 26. 13 sept., Maria, părinți: D-lui Ioan Stăncescu și Sfeta, nașă Ioana D-lui Enache Anastasiu; 27. 15 și 16 sept., Efstatie, părinți: Gheorghe vizitiu și Rada, nașă Sanda sin Istratie zidaru; 28. 28 și 30 sept., Șetafn, părinți: Vasile Nistor Boabă și Ana, naș Ioan Simniceanu; 29. 1 și 7 oct., Elena, părinți: Stan lăutaru și Floarea, naș Costandin Ioan Vâlceanu; 30. 20 sept. și 7 oct., Ioan, părinți: Ioan Ișălniceanu și Stanca, nașă Ioana sin Călin Păunescu; 31. 20 și 28 oct., Ioana, părinți: Nicolae cojocaru și Ioana, naș Gheorghe sin Radu Plopșoreanu; 32. 27 oct. și 4 nov., Nicolae, mama: Elena, naș Nicolae sin Stanca; 33. 6 și 11 nov., Dănilă: părinți: Marin bărbieru și Nicolița, naș Enache Anastasiu; 34. 4 și 26 nov., Petre, părinți: Ioan Nicu și Maria, fierari, naș Radu Ionescu; 35. 4 dec., Eugenia, părinți: Ioan Tudosie și Evghenița, naș Dumitru Roșioreanu; 36. 9 dec., Costandin, părinți: Ioan David, plugari și Floarea din satul Mofleni, naș Costandin Gheorghiu; 37. 1 și 14 dec., Spiridon, mama: Nastasia, naș Spiridon Căluianu; 38. 23 și 24 dec., Maria, părinți: Enache Anastasiu și Iaona, naș preotu Nicolae Bălșanu; 39. 7 și 24 dec., Ioan, părinți: Ilie Muscalagiu și Zamfira, naș Dumitru Ioan Buzatu.

Cununați: 1. 6 ian., Hristea sin Tănasie grădinaru, 20 ani, cu Ioana sin Sandu Popescu, 18 ani, naș panait Avramovici; 2. 20 ian., Marin Toma Bălăceanu, dăogar, 21 ani, cu Maria sin Ioan bucătari, 19 ani, nași Petraiche Ioan bucătaru și Bălașa; 3. 4 feb., Dumitru Popescu rachieri, 28 ani, cu Maria văduva, 20 ani, nași preotu Petre și Stana; 4. 4 mai, Costandin Călin Păunescu, 21 ani, cu Floarea sin Tănasie din mah. Sf. Treime, 18 ani, nași Mihail și Tudora; 5. 8 mai, Ioan Dinu Pistol, aprodu, 37 ani, cu Elenca Ioan Bucesneanu, văduvă, 32 ani, nași Ioniță Niculescu și Ioana; 6. 14 mai, Gheorghe sin Vasile, birjar, văduv, 24

ani, cu Ștefana sin Stancu, 27 ani, nași Nicolae ungureanu și Elena; 7. 23 mai, Ion sin Voine Muscalagiu, 18 ani, cu Ioana sin Ioan, 14 ani, lucrători, naș Tudor lăutariu și Luța; 8. 29 iul., Ioan Bălănescu, 28 ani, cu Maria Gheorghe, 24 ani, naș Costandin; 9. 29 iun., Gheorghe Ioan Mutu croitori, 22 ani, cu Elenca sin Radu Socoliu, 18 ani, naș Dumitru Dinu birjari și Costandina; 10. 17 sept., Costache sin Șărban cafegiu, 37 ani, cu Pârva sin Sandu vizitiu, 29 ani, nași Enache rachieri și Bălașa; 11. 14 oct., Petrache sin Sterie grecu rachier, 28 ani, cu Ioana sin preotu Badea din com. Breasta, 22 ani, naș Nicolae Iancu Dumitru; 12. 28 oct., Radu Popescu, 38 ani, cu Maria sin Gheorghe cismariu din com.Grecești, 28 ani, ambii la a doua cununie, naș D-lui Costică Oteteleșanu; 13. 24 nov., Dumitru sin Ilie Dănăcelu, 22 ani cu Ilinca sin Stoian, 18 ani, naș Gheorghe birjariu și Ioana.

Morți: 1. 1 ian., Ilie sin Ioan Pănoi, un an; 2. 14 feb., Maria sin Năstasie Guță croitoru, un an; 3. 24 feb., Ecaterina Costandin bacalbașa, 48 ani; 4. 17 mart., Maria sin Dinu Brândușoiu din Cerăt, 16 ani; 5. 18 mart., Gheorghe sin Ilinca Geniasu, 18 ani; 6. 28 mart., Maria sin Ivan Gheorghe Făsui, 7 ani; 7. 28 mart., Ioan sin Dumitru, 11 ani; 8. 30 apr., Costandin Dincă Gâdăgiu; 7 ani; 9. 15 iul., Maria Ioan Dinu rotariu, 3 ani; 10. 22 iul., preotul Ioan Bistriceanu, 54 ani; 11. 24 iul., Dimitrie sin logofătu Vasile; 12. 1 aug., Nicolae sin Andrei rachieru, 6 luni; 13. 28 aug., Mihai sin Stancu vizitiu, 3 zile; 14. 30 sept., Maria sin Gheorghe Talabă; 15. 15 nov., Gheorghița sin Naidă Velcovici, 60 ani; 16. 29 nov., Ștefan sin logofătu Vasile, 3 luni; 17. 29 dec., Maria sin Enache Anastasiu, 8 zile.

SJAN Dolj, Registre stare civilă Craiova, dos. 8 /1862, botezați, cununați, morți.

1863: Preot slujitor: Petre Rebegea

Botezați: 1. 4 ian. Cleopatra, părinți: Grigore Cacaliceanu și Policsenia din mah. Sf. Dumitru, nașă Stanca Vitoncona; 2. 5 ian., Ana, mama: Sultana, naș Costache Georgescu; 3. 23 dec. 1862 și 6 ian. 1863, Evghenia, părinți: Dimitrie Ioan Rudăceanu și Maria, naș Marin Golariu; 4. 11 și 12 ian., Ilie, părinți: Nicolae Dimitriu și Costandina, naș Ilie Trăilă croitoru; 5. 15 și 27 ian., Ștefana, părinți: Ioniță Cernățanu potcovariu și Georgeta, naș Costandin Ilie Lăcusteanu; 6. 15 ian. Și 3 feb., Maria, părinți: Simion Popescu și Maria, naș Stancu Nicovici lânaru; 7. 8 și 10 feb., Ștefan, părinți: Ioan Lazăr grădinaru și Voica, nașă Maria, preotu Rebegea; 8. 8 și 10 feb., Costandin, părinți: Statie bucătaru și Stana, naș Mitrică birjariu; 9. 1 și 21 apr., Petre, părinți: Costandin tâmplariu și Nița, naș Marin sin Gheorghe; 10. 24 apr. și 29 iun., Elisaveta, părinți: Florea Leozicu toboșariu și Rucsandra, naș Florea Gheorghe brutariu; 11. 18 și 29 iul., Paraschivu, părinți: Statie Ioan plugari și Bălașa din satu Mofleni, naș Preda sin David; 12. 28 iul. și 4 aug., Ecaterina, părinți: Gheorghe lăutariu și Dina, naș Nicoale Costandin; 13. 2 și 8 aug., Nicolița, părinți: Alecsandru Dinculescu și

Rada, naș Enache Anastasiu; 14. 15 și 16 aug., Anastasie, părinți: Ioan croitoriul și Ioana, naș Atanasie Săpăreanu; 15. 7 și 15 aug., Marin, părinți: Petrache Georgescu și Manda, naș Costandin Gheorghe; 16. 13 și 18 aug., Ioan, părinți: Gheorghe și Ioana, naș Gheorghe Trițescu; 17. 22 și 27 aug., Marin, mama Smaranda, nașă Fina sin Ioan berariu; 18. 31 aug., Ioana, părinți: Andrei rachieru și Maria, nașă Stana sin Radu cojocari; 19. 17 și 26 sept., Maria, părinți: Marin Damian tabacu și Stana din com. Ungureni, nașă preoteasa Elena; 20. 15 și 23 sept., Gheorghe, părinți: Ilie brutaru și Uța din mah. Maica Precesta Dudu, naș Gheorghe Ioan Stăncescu; 21. 7 și 13 oct., Gheorghe, părinți: Tănasie Badea Vâlceanu și Joița, naș Ghiță Ioan Vâlceanu; 22. 2 și 13 oct., Maria, mamă: Ștefana Gheorghe brutariu, nașă Rucsandra Gheorghe brutariu; 23. 3 și 13 oct., Dumitru, părinți: Nicolae ferari și Maria, nașă Dumitra sin Dincă ferariu; 24. 2 și 17 oct., Maria, părinți: Marin Condriu lăutariu și Bălașa, nașă Dina sin Păun Dobre; 25. 25 și 31 oct., Ecaterina, părinți: Nicolae sacagiu și Safta, nașă cocoana Anica, soția D-lui Ștefan Zamfirescu; 26. 29 și 30 nov., Ștefan, părinți: Marin bărbieru și Nastasia, naș Ștefan Dimitriu; 27. 1 și 2 dec., Ștefan, părinți: Marin Popescu și Rada, naș preotu Petre Rebegea; 28. 1 și 8 dec., Costandin, părinți: Ioan măcelariu și Nastasia, naș Costandin grădinariu; 29. 1 și 8 dec., Dimitrie, părinți: D-lui Ioan Stăncescu și Safta, naș D-lui Gheorghe Stăncescu; 30. 1 și 28 dec., Lazăr, părinți: Ioan cismariu și Ilinca, naș Lazăr sin Ruda.

Cununați: 1. 31 ian., Marin sin Tănasie măcelariu, 24 ani cu Bălașa sin Pârvu Rosteți, 21 ani, nași Maria, soția lui Mihai grecu cu fiul său Costandin; 2. 2 feb., Gheorghe sin Gavrilă bucătariu, 28 ani cu Păuna sin Tănasie bucătariu, 26 ani, din mah. Sf. Spiridon, nașă Elena sin Gavrilă; 3. 21 apr., Roman sin Marieta, 19 ani cu Teodora sin Isrartie zidaru, 18 ani, nași Gheorghe vizitiu și Maria; 4. 27 apr., Ilie Muerister, 22 ani cu Ancuța sin Maria văduva, 18 ani din mah. Costandin Braboveanul Belivacă, nași Costandin Braboveanu și Elena; 5. 5 și 12 mai, Gheorghe Șerban croitorul, 26 ani cu Sanda sin Costandin, 18 ani, nași Mihalache Baldovin și Rucsandra; 6. 12 mai, Florea Scoabă abagiu, 25 ani cu Maria Neagoe Vârvoreanul, 18 ani, nași Ioan Pleniceanu și Bica; 7. 26 mai, Dimitrie Costandin bacalbașa, 26 ani cu Ana sin Mihai Mofleanu, 18 ani, nași Alecasndru Dimitriu și Elena; 8. 26 mai, Ilie Dina văduva, 22 ani cu Rucsanda sin Matei chirigiu, 16 ani, naș Gheorghe Gavrilă bucătaru; 9. 28 mai, Petre sin Nicolaea cobzaru, 22 ani cu Ecaterina sin Radu feraru, 22 ani, naș Dimitrie cântărariu; 10. 1 iul., Dimitrie Tudor Ciupagea cărămizaru, 25 ani cu Păuna sin Nedelcu cărămizaru, 20 ani, naș Radu Plopșoreanul; 11. 28 aug., Ilie Marinescu seminaristu, 24 ani, cu Floarea Ștefan Popescu, din mah. Postelnicu Fir, naș D-lui Enache Anastasiu și Ioana; 12. 14 sept., Nicolae Nenciu, 26 ani cu Maria ungureanca, 21 ani, naș D-lui Teodosie Bodescu; 13. 13 și 22 sept., Ioan sin preotul Dinu, 25 ani cu Călina sin Mihai Filip, 18 ani, naș Nicolae tabacu și Mitrana; 14. 25 sept., Ilie sin Toma pantofariu, 28 ani cu Maria sin Radu Savu,

23 ani, nași Vasile Muscalagiu și Ecaterina; 15. 17 și 16 sept., Gheorghe sin Ioan aprodul din orașul Slatina, 26 ani cu Elena Năstasie Barbu, 24 ani, nași Costache cafegiu și Maria; 16. 6 oct., Gheorghe Gavrilă bucătariu, 28 ani cu Păuna sin Tănasie bucătaru, nașă Elena sin Gavrilă; 17. 20 oct., Gheorghe Manolescu paracliser, 27 ani cu Nastasia Petria văduva, 25 ani, naș Iancu Golfineanu.

Morți: 1. 8 ian., Ilie sin Rada Stănoi, 50 ani; 2. 12 ian., Maria Ioan Stănescu, sub 5 ani; 3. 3 feb., Nicolae Ioan Nătășelu, sub 5 ani; 4. 3 feb., Petre sin Marin Popescu, sub 5 ani; 5. 24 feb., Marin Simion Popescu, sub 5 ani; 6. 25 feb., Solomon Diaconu Petre, sub 5 ani; 7. 19 mart., Anghel sin Matei Panu, peste 50 ani; 8. 31 mart., măcelaru (n.n. așa scrie); 9. 31 mart., Nicolau Gheorghe lăutaru, sub 5 ani; 10. 1 mai, Leanca, soția lui preda cismariu; 11. 12 mai, Preda bucătariu, între 15 și 25 ani; 12. 5 iun., Nicolae Boboc vizitiu, peste 50 ani; 13. 7 iun., Ana isn Marin Popescu, sub 5 ani; 14. 25 iul., Ana Nicolae vizitiu, peste 50 ani; 15. 30 iul., Ioan sin Ioan mazilu; 16. 15 iul., Dumitru sin Pătru cobzaru, sub 5 ani; 17. 18 iul., Ioan sin Ioan Ișelnițeanu, între 5 și 15 ani; 18. 2 aug., Maria Gheorghe Georgescu, între 5 și 15 ani; 19. 6 aug., Nicolae Mitrică pescaru, sub 5 ani; 20. 29 aug., Manda Petrache Georgescu grecu, între 15 și 25 ani; 21. 29 sept., Cosatndin Barbu, între 25 și 50 ani; 22. 4 oct., Gheorghe chirigiu, peste 50 ani; 23. 15 oct., Matei abagiu, peste 50 ani; 24. 31 oct., Mihalache Baldovin, peste 50 ani; 25. 31 oct., Marin sin Petrache Gheorghiu, între 0 și un an; 26. 31 oct., Ștefa lui Mircea croitoriu, între 25 și 50 ani.

SJAN Dolj, Registre stare civilă Craiova, dos. 10 /1863, botezați, cununați, morți.

1864: Preoți slujitori: Marin și Petre Rebegea

Botezați: 1. 2 și 4 ian., Ioan, părinți: Radu vizitiu și Maria, naș Nicolae Lazu croitoru; 2. 1 și 7 ian., Ioan, găsit la biserică, naș Gheorghe Mihăescu; 3. 10 și 16 ian., Maria, părinți: Gheorghe sârbu logofătu și Ana, naș Marin Nicoale Melciu birjaru; 4. 18 și 26 ian., Paraschiva, părinți: Ioan birjaru și Maria, naș Stan Maria văduva; 5. 1 și 8 feb., Elena, părinți: Simion Popescu și Maria, naș Stancu Nicovici; 6. 2 și 16 feb., Demetriu, părinți: Nedelcu și Ioana din satu Albești, naș Alecsandru Demetriu; 7. 9 și 23 feb., Ana, părinți: Marin cismar și Ioana, naș Marin măcelaru; 8. 2 și 23 feb., Ioana, părinți: Marin bucătaru și Mitrana, naș Gheorghe Ionescu aprodu; 9. 6 și 23 feb., Maria, părinți: Costandin croitoru și Ioana, nașă Dina sin Mitrică birjaru; 10. 8 și 23 feb., Elena, părinți: Constantin Ene zidaru și Floarea din mah. Sf. Treime, nașă Maria Argetoianca; 11. 8 și 23 feb., Maria, părinți: Ilie Marcu dulgheru și Nastasia, nașă Maria preoteasa; 12. 20 și 27 feb., Maria, părinți: Dumitru cismaru și Elena, naș Ioan Nicolae cismar; 13. 28 feb. și 1 mart., Ana, părinți: Pătru cobzaru și Bădița, naș Iancu Nicolau; 14. 26 feb. și 1 mart., Elena, părinți: Iancu Zlătaru și Tudora, nașă Ioana sin Ștefan Tirilică; 15. 1 mart., Gherasim, mama Maria, nașă Stanca, soția lui Enache Vitonan; 16. 25 feb. și 1 mart., Constanti, părinți Mihai croitoru și

Bălașa din mah. Madona Dudu, nașă Smaranda, soția lui Nicolae Dobre simigiu; 17. 4 și 8 mart., Ioan, părinți: Marin Radu vizitiu și Stana, nașă Uța sin Dumitrașcu; 18. 11 și 25 mart., Ioan, părinți: Vasilache Vasile grădinaru și Elisaveta, nașă Ioana Vasile grădinaru; 19. 23 mart., Alexandru, părinți: Ioan Sulcea brutaru și Ecaterina, naș Alexandru Dumitriu; 20. 24 și 25 mart., Ecaterina, părinți: Marin Goiceanu și Rada, naș Preda Ionescu; 21. 10 și 28 mart., Elena, părinți: Vladu potcovaru și Stanca, nașă Maria Tănasie potcovaru; 22. 22 mart. Și 1 apr., Ioan, părinți: Costandin morari și Elena din satu Mofleni, nașă Paraschiva sin Radu; 23. 25 mart. Și 5 apr., Elisaveta, părinți: Marin pârcălabu și Păuna din mah. Sf. Dimitrie, naș Dumitru Ilie; 24. 29 mart. Și 5 apr., Gheorghe, părinți: Marin bucătaru și Constantina, nașă Maria Stănceasca; 25. 8 și 12 apr., Marin, părinți: Teodor măcelaru și Rusina, naș Barbu măcelaru; 26. 7 și 12 apr., Ana, părinți: Petrache Petrovici și Marița, naș Nicolae sacagiu; 27. 18 și 26 apr., Maria, părinți: Pătru Ioan vizitiu și Ana, naș Costea Marinescu; 28. 2 și 10 mai, Dumitru, părinți: Gheorghe Vălceanu și Ana, naș Dumitru Stoica; 29. 8 mai, Anastasia, părinți: Ioan Pătru și Stana, nașă Ana Mofleanca; 30. 6 și 17 mai, Elena, părinți: Costandin Govoreanu și Ioana, nașă Elenca Talabă; 31. 15 și 20 mai, Constantin, părinți: Ioan Ișelniceanu și Stanca, naș Barbu Săndoiu; 32. 15 și 21 mai, Ecaterina, părinți: Grigore croitoru și Sanda, nașă Luxița, soția lui Mihalache Baldovin răposatu; 33. 18 și 23 mai, Ioana, părinți: Mitrache croitoru și Safta, nașă Păuna postelniceasa; 34. 18 și 24 mai, Ecaterina, părinți: Dumitru croitoru și Tinca din mah. Hagi Enuși, naș Gheorghe Vâlceanu; 35. 26 mai și 7 iun., Elena, părinți: Nicola tabacu și Stanca din satu Cernelele, naș Constantin grădinaru; 36. 6 și 9 iun., Marin, părinți: Alexandru Popovici și Maria, nașă Polixenia sin Gheorghe Tănase Mihalache; 37. 24 și 28 iun., Mihai, părinți: Ioniță croitoru și Stanca din mah. Sf. Ilie, nașă Luxița, soția răp. Mihalache; 38. 6 iul. și 5 iul., Maria, părinți: Stan lăutaru și Floarea, naș Costache Vălceanu, grădinaru; 39. 3 iun. și 5 iul., Elena, părinți: Duță Drândaru și Tudora, nașă Sanda lui Istratie zidaru; 40. 5 iun. și 19 iul., Ioan, părinți: Udrea Tudor plugar și Maria, naș Ilie Tudorescu; 41. Elena, părinți: Vasile Păun și Safta din satu Albești, naș Alexandru Dumitriu; 42. 14 și 26 iul., Vasilie, părinți: Petre Ioan și Ana, naș Vasile Anastasie Zisu; 43. 1 și 2 aug., Ioana, părinți: Dumitru plugaru și Maria, naș Ilie plugaru; 44. 31 iul. și 9 aug., Antonie, părinți: Alexandru Seredeanu și Stana, naș Antonie Gheorghe Anastasiu; 45. 13 și 20 sept., Elisaveta, părinți: Dumitru Copeleanu și Ioana, nașă Safta Bojineasca; 46. 24 și 29 oct., Nicoale, părinți: Ioniță căldăraru și Tudora, nașă Maria sin Dumitrașcu; 47. 23 oct. și 4 nov., Ioana, părinți: Năstasie Constantinescu și Ioana, nașă Băluța a lui Radu Plopșoreanu; 48. 28 oct. și 8 nov., Gheorghe, mama Tereza, naș Gheorghe Pârvulescu; 49. 30 oct. și 12 nov., Nicolae, părinți: Ștefan Bădăran și Maria, naș Nicoale Năsatsie; 50. 6 și 12 nov., Atanasie, părinți: Ioan David și Preda din satu Mofleni, naș Consatntin Gheorghiu; 51. 28 oct. și 12 nov., Maria, părinți: Ioan

Voicu și Uța, nașă Maria lui Mieilă Popoveanu; 52. 6 și 13 nov., Elena, părinți: Gheorghe Mihai Voinea și Elena, naș Gheorghe Apelevianu; 53. 15 și 22 nov., Elena, părinți: Matei bucătaru și Stana, nașă Dina lui Stancu croitoru; 54. 28 nov. și 6 dec., Elena, părinți: Preda plugaru și Mitra, naș Radu feraru; 55. 2 și 6 dec., Ioana, părinți: Diaconu Ilie Marinescu și Floarea, naș Ienache Anastasiu; 56. 5 și 12 dec., Anastasia, mamă: Maria, naș Ioniță botezatu; 57. 5 și 24 dec., Ștefan, părinți: Ioan vătășelu și Sanda, naș Stancu Nedelcovici; 58. 14 și 24 dec., Ioan, părinți: Năstase croitoru și Dina, naș Trăilă croitoru; 59. 18 și 31 dec., Stanislavschi, mama: Maria din orașu Podolu, naș Ioan Poenaru.

Cununați: 1.14 ian., Ioan Gheorghe jimblaru, 20 ani, cu Ana sin Iordache logofătu, 16 ani, din mah. Mântuleasa, nași Ghiță Dragomit birjaru și Ioana; 2. 18 și 19 ian., Dumitru Rădulescu birjari, 25 ani, cu Ioana sin Ioan bărbier, 20 ani, nași Alexandru Dumitriu și Elena; 3. 9 feb., Gheorghe Tosca, 40 ani, din mah. Mântuleasa cu Ruxanda Ilie Velciu grădinaru, 28 ani, din mah. Mântuleasa, nași Gheorghe căpitanu și Rada; 4. 13 feb., Petrache Gheorghiu, 26 ani, cu Maria Ivan sârbu, 18 ani, nași: preotu Petre Rebegea și Ștefana; 5. 15 și 27 feb., Nicolae Iacov, 24 ani din mah. Madona Dudu, cu Ana sin Gheorghe Vasile, 14 ani, naș Gheorghe brutaru și Smaranda; 6. 29 și 31 mai, Pătru Dincă Stănoiu, 26 ani cu Gheorghița Vasile Mărgoi, 14 ani, din mah. Oota, nași Vasile și Ana din mah. Obeddeanu; 7. 5 și 7 iun., Păun Ionescu, 35 ani, cu Maria Gheorghe, 28 ani din mah. Obedeanu, nași Naum Simeon și Constantina; 8. 13 și 14 iun., Marin Radu feraru, 20 ani, cu Ecaterina Mitrică croitoru, 14 ani, nași diacon Ilie Marinescu și Floarea Ștefan din mah. Dorob.; 9. 18 oct., Petrache Nicolau, 21 ani cu Elena Stana văduva, 18 ani, din mah. Sf. Spiridon, nași Dobre cobzaru Slătineanu și Leanca; 10. 8 nov., Constantin Costanche, 28 ani, cu Maria Badea, 22 ani, din mah. Mântuleasa, nași Pârvu Stoinea și Gheorghița; 11. 8 nov., Păun Gheorghe, 22 ani, din mah. Madona Dudu, cu Ruxanda sin Marin, 18 ani, nași Ioniță cismaru și Neaga; 15 nov., Teodor Anghel Popescu, 28 ani cu Maria Petre Coșoveanu, 16 ani, din mah. Sf. Gheorghe Vechi, nași Băluță sin Nicolae Georoceanu cu mumă-sa Păuna din satu Georocu; 13. 5 și 6 dec., Grigore Ioniță, 22 ani, cu Constantina Barbu Pau, 18 ani, anși Marin măcelaru și Rada.

Morți: 1. 4 ian., Mitran Dumitru brașoveanu, 3 ani; 2. 14 ian., Constantin Mihalache birjaru, 2 luni; 3. 14 ian., Elena sin Dincă Gheorghiu, 3 luni, de răceală; 4. 17 ian., Ștefan sin Ioan grădinaru, 2 luni, apucat; 5. 19 ian., Preda, slujnica dascălu Marin Floriu, 45 ani, de bătrâneți; 6. 21 ian., Vasile cissmaru. 38 ani, de ger; 7. 27 ian., Maria, soția lui boieri Ivan din mah. Maica Precesta Dudu, 44 ani; 8. 12 feb., Maria, fata lui Marin bucătaru, 7 ani; 9. 15 feb., Ruxanda, soția lui Constantin grădinaru, 28 ani, de oftică; 10. 4 mart., Elena Simeon Popescu, 2 luni; 11. 10 mart., Ilie Dumitache feraru, 4 ani, de răceală; 12. 17 mart., Dincă sin Vasile Muscalagiu, 30 ani; 13. 19 mart., Ioan sin Vasile grădinaru, 10 zile, de apucat; 14. 20 mart., Mihai Matei vizitiu, un an, de răceală;

15. 24 mart., Dumitru Ioan Stăncescu, 4 luni; 16. 24 mart., Nicolae bacalbașa, 30 ani de oftică; 17. 17 apr., preotu Consatntin din mah. Dorob., 65 ani, de bătrâneți; 22 apr., Maria, soția lui Neagoe Urdu, 60 ani, de bătrânețe; 19. 23 apr., Ioana, soția lui Trache borjaru, 25 ani, de oftică; 20. 6 mai, Consatntin Popescu, 35 ani; 21. 14 mai, Ioana, soția lui Gheorghe aprodu, 60 ani; 22. 16 mai., Maria Constantin, 3 luni, de răceală; 23. 17 mai, Ștefana Alecsandru, un an de urdinare; 24. 20 mai, Elena Marin Dincă, 36 ani de urdinare; 25. 23 mai, Constantin Ioan Ișelniceanu, o săptămână, de apucat; 26. 29 mai, Dumitru Bălteanu, 2 ani; 27. 31 mai, Ioan Marin Candriu, 6 ani; 28. 7 iul., Pătru Dinu Drândaru, un an jumate, de inimă; 29. 13 iun., Petrache Dinu, un an și jumătate, de bubat; 30. 14 iun., Stan Berceanu cojocaru, 45 ani; 31. 18 iun., Ioana Stan lăutaru, 4 ani și jumătate, pete vinete; 32. 20 iul., Ecaterina Gheorghe lăutaru, 10 luni; 33. 21 iun., Gheorghe Stepan, 8 luni, de pete vinete; 34. 23 iun., Ștepan Marin, 6 luni, de pete vinete; 35. 24 iun., Ioan Anastasiu din mah. Sf. Dumitru, 27 ani, de arsură; 36. 24 iun., Ecaterina, fiica răp. Mihalache, 8 luni, de răceală; 37. 24 iun., Ioan Troceanu, 35 ani, de vărsare cu sânge; 38. 1 iul., Raluca Marin Nicolau, 6 luni, de urdinare; 39. 1 iul., Marin Neacșu Fotea, 3 ani, de urdinare; 40. 14 iul., Ana Petrache Petrovici, 3 luni, pete vinete; 41. 15 iul., Elena Duță Drăndaru, 6 săptămâni; 42. 17 iul., Ștefan Ion cismaru, din mah. Hagi Enuși, 38 ani; 43. 21 iul., Marina Ilie Marcu dulgheru, 4 luni; 44. 24 iul., Costandin sin Costandin Ioan, 2 ani și jumătate de friguri; 45. 26 iul., Elisaveta, fără tata și mama din mah. Sf. Dumitru, 2 ani, de urdinare; 46. 27 iul., Ioana Marin Tănasie din mah. Craiovița, un an; 47. 27 iul., Varvara Dumitru Popescu, un an și 4 luni de urdinare; 48. 1 aug., Vasile Niță Drândaru, un an și jumătate; 49. 2 aug., Firu Tudor, 9 ani, de pete vinete, s-au înmormântat la gropiște afară; 50. 4 aug., Ioana lui Mihail, 70 ani; 51. 6 aug., Andreana Voicu, 20 ani, pete vinete, la gropiște afară; 52. 7 aug., Ioan Grigore Mihăescu, 6 luni, de urdinare; 53. 15 aug., Maria, fără tată, Cristi Radu, 18 ani; 54. 18 aug., Maria a Stanii, fără tată, 10 luni; 55. 18 aug., Marin Stan Popescu, un an; 56. 31 aug., Niță lui Ioniță, 3 ani de pete vinete; 57. 4 sept., Ioana Radu fieraru, 12 ani, de pete vinete; 58. 12 sept., 12 sept., Constantina Stan Berceanu, 39 ani, de pete vinete; 59. 17 sept., Vasile preotu Petre din mah. Dorob., 2 luni; 60. 30 oct., Radu Florea, 38 ani; 61. 28 oct., Marița Ioan Ișelniceanu, 2 ani de pete vinete; 62. 6 nov., Elena Iancu feraru, 4 zile; 63. 6 nov., Ioana Năstasie, 15 zile; 64. 4 dec., Maria Dinu, 60 ani, de bătrânețe; 65. 29 dec., Mihai Gheorghe aprodu, 20 ani.

SJAN Dolj, Registre stare civilă Craiova, dos. 3 /1864, botezați, cununați, morți.

1865: Preot slujitor: Ilie Marinescu

Botezați: 1. 28 dec. 1864 și 6 ian. 1865, Maria din ha. Sf. Apostoli, mama: Rozi, naș Radu Gheorghe Ungureanu; 2. 27 dec. 1864 și 6 ian. 1865, Elena, părinți: Stan Vladu și Manda, naș Costandin Lazăr; 3. 13 și 20 ian., Rafail,

părinți: Costandin Temelie și Iovana sin satul Mofleni, naș Andrei Popescu; 4. 18 și 24 ian., Nicolae, părinți: Ion și Elena, muncitori din mah. Obedeanu, naș Nicolae sacagiu; 5. 15 și 25 ian., Costandin, părinți: Costandin Gheorghiu și Fira, muncitori, naș Cosatche Robănescu; 6. 20 ian și 7 feb., Marin, părinți: Ioan Cavaleceanu și Anastasia, muncitori, naș Costandin grădinaru; 7. 30 ian. și 7 feb., Gheorghe, părinți: Toma Geamănul și Ioana muncitori, naș Gheorghe Dimitrie Poenaru; 8. 25 ian. și 7 feb., Elena: părinți: Nicolae Iacobescu și Ana, muncitori, naș Gheorghe Dumitru Poenaru; 9. 25 ian. și 7 feb., Ioana, părinți: Ioan vizitiu și Anca din mah. Părului, nașă Ioana sin Nicolae; 10. 1 și 12 feb., Zoi, părinți: Iorgu Leonadr, funcționar și Ioana, naș Nicolae Păianu; 11. 8 și 12 feb., Vasile, părinți: Dobre cobzariu și Elena muncitoare, naș Manolache lăutaru; 12. 11 și 12 feb., Ștefan, părinți: Dumitru Angelescu muncitor și Tudora, naș Stancu sin Dumitru; 13. 2 și 14 feb., Nicolae, părinți: Gheorghe Vasile birjaru, cismar și Ștefana, naș Nicolae Ioan Ungureanu; 14. 14 și 21 feb., Elena, părinți: Ioan Corlățeanu cismar și Maria din mah. Sf. Dumitru, naș Matei Savu; 15. 20 și 25 feb., Alecsandru, părinți: Ion Ionescu și Elisaveta, muncitori, naș Toma Strâmbeanu; 16. 15 feb. și 8 mart., Ecaterina, părinți: Ioniță cocoșatu și Ancuța, naș Dumitru bucătaru; 17. 25 feb. și 18 mart., Domnica, părinți: Costandin bucătariu și Rucsana, naș Stancu Nedelcovici; 18. 13 și 19 mart., Maria, părinți: Ioan Tudor și Elenca, naș Stavarache măcelariu; 19. 20 și 28 mart., Maria, părinți: Dinu Drina olariu și Ana, naș Petre Marinescu; 20. 25 și 31 mart., Maria, părinți: Ioan grădinaru și Ioana, naș Cosatche Vâlceanu; 21. 30 mart. și 2 apr., Pavel, părinți: Marin Popescu negustor și Stanca, naș preot Petre Rebegea; 22. 25 mart. și 2 apr., Ioana, părinți: Petre Gheorghe plugar și Stanca, naș Ioan Niculescu; 23. 30 apr. și 3 mai, Gheorghe, părinți: Ianuși Ghiler și Ruzi, unguri, naș Oprea sin Ioan; 24. 10 apr., Sofia, părinți: Iancu Ionescu Morariu și Ecaterina, naș Gheorghe Mihăilescu; 25. 14 și 18 apr., Maria, mama: Dumitra lucrătoare, naș Bojin sin Toma; 26. 1 și 30 apr., Gheorghe, părinți: Costandin grădinaru și Maria, naș Pârvu Stoinea; 27. 25 și 30 apr., Ioana, părinți: Ștefan birjariu și Maria, nașă Ioana sin Mihalache lăutariu; 28. 18 apr. și 9 mai, Gheorghe, părinți: Marin Dobriceanu plugar și Rada, naș Dumitru Nicolau; 29. 1 și 13 mai, Maria, părinți: Barbu Petre feraru și Floarea, naș Stan Maria văduva; 30. 13 și 17 mai, Ana, mamă: Maria lucrătoare, naș Costandin Caracaleanu; 31. 20 și 23 mai, Ana, părinți: Dumitru croitoru și Caterina din mah. Harșu, naș Gheție Vâlceanu; 32. 20 și 23 mai, Ștefana, părinți: Marin Băluțu măcelaru, negustor și Rada, naș Gheorghe Vasile birjaru; 33. 13 și 17 iun., Ștefan, părinți: Petru Bârzanu și Oprica lucrători din mah. Hagiu (Hagi Enuși), nașă Stana Popescu; 34. 20 și 24 iun., Nicolae, părinți: Gheorghe sârbu și Ana, muncitori, nelegitim, naș Nicolae Nenciu birjariu; 35. 13 și 27 iun., Ioan, părinți: Dumitrache Rudăreanu, negustor și Maria, naș Marin Florea; 36. 24 și 28 iun., Ioana, părinți: Ilie Dulgheru și Anastasia, nașă Ioana Niculescu; 37. 23 și 30 iun.,

Alecsandru, părinți: Stoian Drinda și Dina, naș Alecsansdru Antonie birjar; 38. 25 iun. și 4 iul., Dumitru, părinți: Costandin croitoru și Ioana, naș Stan lăcusteanu; 39. 5 și 10 iul., Maria, mama: Ioana Stanca văduva, torcătoare, naș preotul Petre Rebegea; 40. 2 și 10 iul., Gheorghe, părinți: Dumitrache caretașu, negustor și Păuna din mah. Maica Precista Dudu, naș Gheorghe Vasile birjariu; 41. 8 și 11 iul., Gheorghiță, mama Sultana, naș Ghiță; 42. 19 și 25 iul., Ana, părinți: Nica ferari și Gheorghița, naș Vasile logofătu; 43. 22 și 25 iul., Ioan, părinți: Dumitru Stoica cojocar și Maria, naș Tănasie cojocaru; 44. 28 și 29 iul., Ioan, părinți: Petrache Gheorghiu, negustor și Maria, anș Preotu Petre; 45. 23 și 29 iul., Marin, părinți: Păun cismaru și Rucsana, naș Ioan soldatu; 46. 18 și 29 iul., Haritina, părinți: preotul Dumitru Andronescu și Rada, naș Costandin Gheorghescu; 47. 15 și 30 iul., Vasile grădinaru și Elisabeta, naș Ioan Titilică; 48. 21 și 31 iul., Raluca, părinți: Gheorghe Carabelea, negustor și Dina, naș Ilie Ionescu; 49. 3 aug., Ioan, părinți: Pătru plugar și Floarea, naș Ioan cojocariu; 50. 18 și 22 aug., Elena, părinți: Marin Radu negustor și Ecaterina, naș Costandin Popescu; 51. 27 și 29 aug., Ioana, părinți: Petre Muscalagiu, lăuar și Elena, nașă Ilinca Bojin; 52. 24 și 29 aug., Ioan, părinți: Ioan Prejbeanu, plugar și Maria, 53. 4 și 14 sept., Elena, părinți: preotul Pătru și Ana, nașă Elena Popeasca; 54. 8 și 16 sept., Nicolae, părinți: Barbu morari și Rada, naș Dimitrie Atanasiu; 55. 25 sept. și 3 oct., Marin, mamă: Zinca lucrătoare, naș Dumitru croitoru; 56. 2 și 8 oct., Ana, mamă: Sultana lucrătoare, naș Vasile sin Nistor Boli; 57. 7 și 13 oct., Costandin, părinți: Gheorghe Ionescu croitor și Elena, naș Costandin sârbu; 58. 15 și 24 oct., Ștefan, părinți: Dano vizitiu și Manda, naș Ioan tâmplariu; 59. 16 și 24 oct., Paraschiva, părinți: Vladu plugar și Stanca, nașă Maria văduva; 60. 3 și 7 nov., Vanghelie, părinți Ștefan C. Papadopu, negustor și Iulia, naș Gheorghe I. Cilun; 61. 3 și 14 nov., Joița, părinți: Costea Gheorghiu, negustor și Maria din mah. Mântuleasa, naș Nicolae Mihail; 62. 7 și 14 nov., părinți: preotul Petre Rebegea și Stana, naș Ștefan Amzulescu; 63. 4 și 14 nov., Dimitrie, părinți: Dumitriu birjaru și Stanca, naș Ilie Dumitru; 64. 20 și 25 nov., Savastița, părinți: Alecu Amărăscu, negustor și Profira, naș Tudorache cântărețu; 65. 28 și 30 nov., Costandin, mamă: Elenca lucrătoare, naș Nicolae sacagiu.

Cununați: 1. 9 și 10 ian. (nr. st. civ. 121), Petru Marin Stanciu, feierar, 20 ani, cu Maria Nicolae Supțirelu feraru, 17 ani, din mah. Toți Sfinții, naș preotul Petru Rebegea; 2. 17 ian., (nr. 264), Petre Ionașcu, 33 ani cu Maria Zdravan, 18 ani, naș Tache Ianache; 3. 16 și 17 ian., (nr. 265), Vasile Rudăreanu, 27 ani, cu Dumitrana Bârzan, 17 ani, din mah. Sf. Ilie, nași Mihalache Moțățanu și Fera; 4. 23 și 24 feb., (nr. 373), Ioan Marin potcovar, 25 ani din mah. Sf. Spiridon cu Maria sin Ioana văduva de potcovari, 20 ani, din mah. Sf. Spiridon, nași Stan birjaru și Stana; 5. 23 și 24 ian., (nr. 385), Ioan Tudor cărămizar, 26 ani cu Ilinca sin Călin plugar, 20 ani, naș Stăvărache Enache și Ilinca; 6. 31 ian., (nr. 467), Ilie sin Nița văduva, muncitor, 23 ani, cu Dumitrana sin Dumitru

preotu Predoi de plugar, 19 ani, nași Marin Băluță măcelariu și Rada; 7. 7 feb., (nr. 647), Ioan Florea muncitor, 30 ani, din orașul Belgrad, cu Sofia sin Ioan Cateu de muncitor, 27 ani din orașul Belgrad, nași Mitruță Pavel și Tudora; 9. 6 iun., (nr. 891), Ioan Dincă Muscalagiu, lăutar, 21 ani, cu Rada sin Grigorie vizitiu, 16 ani, naș Anastasie Dumitru; 10. 19 iun., (nr. 892), Nicolae Ștefan muncitor, 20 ani, cu Costandina Ioan cojoacriu, 16 ani, din mah. Craiovița, nași Mihail Lemneanu cu mumă-sa din mah. Craiovița; 29 iun., (nr. 895), Dumitru Radu Păun, muncitor, 28 ani cu Floarea Preda Monea, muncitor, 24 ani, naș Gheorghe Vasile birjar; 12. 20 și 29 aug., (nr. 896), Radu Nedelcu, plugar, 29 ani, cu Maria Trușcă muncitor, 21 ani, naș Radu cojocaru și Stana; 13. 29 și 30 nov., (nr. 1238), Ioan Florea servitor, 22 ani, cu Mitrana Manculescu, servitoare, 27 ani, nașii netrecuți în reg.

Morți: 1. 20 ian., Maria Iancu Dincă feraru, 2 ani, de pete vinete; 2. 3 feb., Zoița sin Costandin muncitor, 7 săptămâni; 3. 10 feb., Nicolae sin Marin Ioan muncitor, 15 zile; 4. 16 feb., Atanasie Ștefan Nicolau, muncitor, 4 ani; 5. 20 feb., Alecsandru Ioan Stăncescu, o lună; 6. 30 mart., Nică sin Gheorghe birjaru, 4 luni, de pete vinete; 7. 21 mart., Efos Marin Candriu lăutaru, 54 ani; 8. 3 apr., Maria sin Dincă Dafinei, rachiereasa, 60 ani, de pete vinete; 9. 3 apr., Costandin Alecasndru bărbieru, 8 ani, de epilepsie; 10. fără dată, Maria sin Tache cobzaru, 1 an, de pete vinete; 11. fără dată, Vasile sin Tache cobzaru, 2 luni; 12. 15 apr., Ilinca sin Ghiță feraru, 41 ani; 13. 1 iun., Maria sin Dinu drândariu, 2 luni, de drândă; 14. 25 iunie, Ianu cismaru, 56 ani, de dropică; 15. 4 iul., Dumitru Costandin, croitor, de pete vinete; 16. 1 aug., Ilinca sin Radu birjaru, 50 ani; 17. 3 aug., Ana sin Mihai, muncitoare, 80 ani; 18. 9 aug., Petre Iorgu Leana, un an; 19. 21 aug., Gheorghe Ioan muncitor, 16 ani, de pete vinete; 20. 24 aug., Alecsandru Oprea muncitor, 4 ani; 21. 26 aug., Maria sin Barbu feraru, 7 zile; 22. 27 aug., Ioana sin Petre Muscalagiu, 4 luni; 23. 21 sept., Dumitru sin Ioan Prejbeanu, plugar, 3 ani; 24. 17 sept., Gheorghe Ioan cojocaru, 4 ani; 25. 19 sept., Gabriel Ioan bucătaru, 80 ani; 26. 21 sept., Ioana Morariu Ilica dulgheru, 3 luni; 27. 9 oct., Dumitru croitoru, 28 ani; 28. 10 oct., Ana sin Sultana văduva, 8 zile; 29. 22 oct., Dumitru Petrescu negustor, 4 ani; 30. 24 oct., Zinca Bogașoiu, torcătoarea, 83 ani; 31. 24 oct., Maria sin Ioan Trâceanu, croitor; 32. 26 oct., preotul Marin Rebegea, 60 ani; 33. 30 nov., Dumitru Bolu, plugar, 65 ani.

SJAN Dolj, Registre stare civilă Craiova, dos. 8 /1865, botezați, cununați, morți.

IN THE MEMORY OF THE ROMANIAN ACADEMY'S MEMBER, STEFAN STEFANESCU (1929-2020)
SOME DEMOGRAPHIC ASPECTS OF THE HISTORICAL NEIGHBOURHOOD DOROBĂNȚIA OF THE CITY OF CRAIOVA, NAMED SF. NICOLAE DOROBĂNȚIA BETWEEN 1832-1910

Abstract

At the recommendations of the regreted academician Ștefan Ștefănescu (1929-2020) but also under the impulse to continue the efforts of Father Ion Popescu-Cilieni, dedicaded to the editing of documents related to craftsmen and traders from Craiova (1665-1865), as well as other local historians, we started for all the historical areas of Craiova, a long researchy on the demographic evolution and the concerns of the inhahitants of the Bănie Fortress. The research was mainly based on historical sources, largely unpublished, mainly for the period 1831-1914. The present research presents historical neighnourhood (Sf. Nicolae Dorobănția – Craiova), which have as their spiritual centre the Sf. Nicolae Dorobănția.

The study is an attempt to reconstruct the historical area of Craiova, to know the political and intellectual elites born and esttablished in this area, but also to the various traders, ploughmen, craftsmen and membres of the minority communities (Jews, Saxons, Roma, Serbs, Bulagarians etc.) from fhe old shopping centre.

MUZEUL JUDEȚEAN ARGEȘ
ARGESIS, *STUDII ȘI COMUNICĂRI*, seria ISTORIE, **TOM XXVIII**, 2019, p. 153-176

FOTOGRAFI ȘI ATELIERE FOTOGRAFICE DIN CÂMPULUNG, ÎN A DOUA JUMĂTATE A SEC. XIX ȘI ÎN PRIMA JUMĂTATE A SEC. XX

DRAGOȘ CHISTOL*

Două au fost motivele care au stat la baza redactării prezentei lucrări: în primul rând, colegul Aurel Radu, de la Serviciul Județean al Arhivelor Naționale Argeș, mi-a propus să scriu un articol despre acest subiect asupra căruia nu s-a insistat, nici măcar din partea pasionaților de fotografie (fapt pentru care țin să-i mulțumesc; și, de asemenea, pentru ajutorul acordat); iar în al doilea rând, faptul că, pe 20 martie 2019, la Muzeul Județean Argeș a fost deschisă o expoziție temporară cu titlul „Retrospectiva unei lumi apuse. Fotografii și aparate de fotografiat din colecțiile Muzeului Județean Argeș”, la a cărei realizare am participat. Expoziția a adus în atenția publicului vizitator fotografii din a doua jumătate a secolului XIX și din prima jumătate a secolului XX, unele dintre acestea purtând marca atelierelor din Câmpulung.

Mai întâi de toate, să spunem că istoria fotografiei și a aparatului de fotografiat se întinde pe aproape 200 de ani. Prima fotografie din lume, care a dăinuit până în zilele noastre, a fost realizată de Joseph Nicéphore Niépce, în 1826 - *View from the window at Le Gras* -, fiind obținută după un timp de expunere de opt ore[1].

Un alt pasionat al fotografiei, artistul și decoratorul francez Louis Jacques Mande Daguerre, a continuat să experimenteze, reușind să reducă timpul de expunere la 10-20 de minute, dar procedeul său se preta pentru imagini statice – peisaje, de pildă. Cu toate acestea, prima fotografie a unei persoane a fost realizată tot de către Daguerre, în 1838, și reprezenta un lustragiu care curăța pantofii unui client, aceștia stând nemișcați preț de aproximativ 10 minute. La 19 august 1839, invenția lui Louis Daguerre - *daghereotip*-ul - a fost brevetată

* Muzeul Județean Argeș, Pitești.
[1] https://en.wikipedia.org/wiki/View_from_the_Window_at_Le_Gras (20.09.2019); https://en.wikipedia.org/wiki/Saint-Loup-de-Varennes (04.10.2019); http://www.portalroman.com/articole/Istoria_fotografiei-121.html (20.09.2019).

de Academia Franceză, acea zi devenind data oficială a descoperirii fotografiei, în prezent și Ziua Internațională a Fotografiei[2].

Din acel moment, inovațiile în domeniul fotografiei au făcut ca, la 1851, timpul de expunere necesar pentru obținerea unei imagini să se scurteze la doar patru sutimi de secundă[3]. Astfel, fotografiile și portretele fotografice au devenit foarte populare în rândul publicului, mulți fiind dornici să-și imortalizeze imaginea și s-o lase moștenire generațiilor viitoare. Evident că, în acei ani, fotografiile erau realizate de către cei care aveau pregătirea necesară și care, de asemenea, aveau capital pentru achiziționarea echipamentelor fotografice.

Primul atelier foto din lume a apărut la 1840, în New York, pe celebrul bulevard Broadway, s-a numit „Daguerreian Parlor" și i-a avut ca proprietari pe Alexander Simon Wolcott, un inovator în domeniul fotografiei, și pe John Johnson[4]. De aici a început povestea atelierelor fotografice care, mai apoi, s-au răspândit în întreaga lume.

În spațiul românesc, prima fotografie (calotipie) a fost realizată de Carol Szathmari, în noiembrie 1848, pe o hârtie sensibilizată, cu dimensiunea de 300 x 210 mm. Aceasta se păstrează, astăzi, în colecția Bibliotecii Academiei Române[5]. Cât despre primele ateliere fotografice, acestea au aparținut lui Wilhemine Pritz, Carol Szathmari, în București (1843), fraților Nestor și Ion Heck, în Iași (1850)[6], Mezey Lajos, în Oradea (1852)[7] și lui Theodor Glatz, în Sibiu (1855)[8].

Primul atelier fotografic din Câmpulung-Mușcel i-a aparținut lui F. (Franz[9]) Cavallar. De origine, se pare, italiană, acesta, împreună cu familia, s-a mutat din Pesta (Budapesta de astăzi) în Câmpulung. A deschis atelierul

---

[2] https://basilica.ro/ziua-mondiala-a-fotografiei-aproape-200-de-ani-de-la-primele-fotografii-din-istorie/ (20.09.2019).

[3] https://blog.f64.ro/2014/12/24/aparatul-de-fotografiat-repere-cronologice/ (20.09.2019).

[4] https://en.wikipedia.org/wiki/Alexander_S._Wolcott (20.09.2019).

[5] Constantin Săvulescu, *Cronologia ilustrată a fotografiei din România. Perioada 1834-1916*, București, Asociația Artiștilor Fotografi, 1985, p. 109.

[6] http://www.scrigroup.com/diverse/arta-cultura/FOTOGRAFIA-IN-ROMANIA-Fotograf63547.php (20.11.2019).

[7] https://www.oradeamea.com/fotografiaxix/ (11.12.2019).

[8] http://www.scrigroup.com/diverse/arta-cultura/FOTOGRAFIA-IN-ROMANIA-Fotograf63547.php (20.11.2019).

[9] Inițiala „F" provine de la „Franz", numele acesta fiind abreviat, inițial, „Frz.", după cum apare pe spatele a două fotografii publicate de Andrei George: „Frz. Cavallar Photograph aus Pesth." (traducere din germană: „Frz. Cavallar Fotograf din Pesta."). Totuși, având în vedere numele de familie – Cavallar –, cu rezonanță italiană, Andrei George speculează că inițiala „F.", așa cum apare ea, mai târziu, pe spatele fotografiilor realizate în studioul din Câmpulung, ar putea proveni de la „Francesco". Surse:
https://www.flickr.com/photos/58646687@N08/8093786689 (20.09.2019) și
https://www.flickr.com/photos/58646687@N08/8116799816/in/photolist-dnfHNq-dkdLNn (20.09.2019).

„F. Cavallar" în 1860 și, după moartea sa, în 1869, afacerea a fost preluată de soție, Cecilia Cavallar[10]. O perioadă (cel târziu până în anul 1874), atelierul a funcționat sub numele de „Cecilia Cavallar et Jhalski"[11]. După această dată și până la începutul sec. XX[12], studioul fotografic apare cu numele de „Cecilia Cavallar". Marele merit al soților Cavallar a fost acela că, alături de portrete ale orășenilor, au realizat și fotografii ale țăranilor îmbrăcați în costume populare, lăsându-ne moștenire imaginea locuitorilor din acele vremuri[13]. Ceea ce uimește

[10] Adrian-Silvan Ionescu, *Photographers in Romania (1840-1940)*, p. 47, în „Muzeul Național", XX, 2008, p. 45-70. Surse digitale:
http://www.muzeulnationaljournal.ro/fisiere/dl.asp?filename=20-Muzeul-national-XX-2008-04-Adrian-Silvan-Ionescu.pdf (20.09.2019) sau http://muzeulnationaljournal.ro/?articol=17079-photographers-in-romania-1840-1940-fotografi-in-romania-1840-1940 (20.09.2019) sau https://ro.scribd.com/document/360401189/20-Muzeul-National-XX-2008-04-Adrian-Silvan-Ionescu (25.10.2019);
https://www.flickr.com/photos/58646687@N08/8093786689 (20.09.2019) și
https://www.flickr.com/photos/58646687@N08/8116799816/in/photolist-dnfHNq-dkdLNn (20.09.2019).

[11] Este posibil ca, cel târziu până în 1874, atelierul să fi funcționat sub acest nume. Presupunerea se bazează pe faptul că pe spatele unei fotografii, aflată în patrimoniul Muzeului Județean Argeș, înregistrată cu nr. de inventar IMC-6848, alături de marca atelierului fotografic este prezent și numele furnizorului cartonului fotografic: „K. Krziwanek Wien" (Karl Krziwanek, Viena, Austro-Ungaria). Acesta a deținut o companie furnizoare de materiale fotografice până la moartea sa, în 1874. Sursa:
https://de.wikipedia.org/wiki/Karl_Krziwanek (20.09.2019).

[12] Atelierul fotografic „Cecilia Cavallar" funcționa, cu certitudine, în 1903. Acest an apare menționat pe o fotografie aflată în patrimoniul Muzeului Județean Argeș, înregistrată cu nr. de inventar IMC-3085.

[13] Adrian-Silvan Ionescu, *op. cit.*, p. 47. Două fotografii, realizate în atelierul „F. Cavallar", care înfățișează portul popular feminin din zona Mușcelului, se află în patrimoniul Muzeului Județean Argeș, fiind înregistrate cu nr. de inventar IMC-3135 și IMC-3148.

Aici ar fi locul să menționăm faptul că interesul pentru fotografia etnografică a apărut în preajma războiului Crimeei. Pe lângă activitatea de atelier, ce presupunea realizarea de portrete pentru comanditarii citadini, fotografii au fost atrași de lumea pestriță și agitată a străzilor și târgurilor. În spațiul românesc, primul fotograf care și-a îndreptat atenția asupra străzii a fost Ludwig Angerer (1827–1879). De profesie farmacist militar, el a lucrat la Departamentul de Medicină Militară al Armatei Imperiale Habsburgice. A însoțit trupele austriece de ocupație din Țara Românească, fiind încartiruit în București, începând cu septembrie 1854. Pasionat de fotografie, Ludwig Angerer a realizat mai multe imagini ale Bucureștilor, în 1856 (astăzi, fotografiile se află în patrimoniul Muzeului Municipiului București). În studioul său improvizat sau chiar pe stradă, a imortalizat figuri ale negustorilor ambulanți: halvițari, gabroveni, plăcintari sau bragagii. Fotografiile sale - pozitive pe hârtie sărată realizate după negative pe plăci de sticlă cu colodiu umed - au ajutat la reconstituirea costumelor specifice diferitelor tipuri de meserii din acea perioadă, dar și la descoperirea cosmopolitismului acelei lumi aflate atât sub influențe occidentale, cât și orientale. Întors acasă, Ludwig Angerer a deschis primul atelier fotografic din Viena, în 1858, devenind și fotograf al Curții Imperiale, al împăratului Franz Joseph I, în 1860. Surse:
Margareta Savin, *Ludwig Angerer, unul din primii fotografi ai Bucureștilor,* p. 223-224, în „București. Materiale de istorie și muzeografie", 1968, VI, p. 223-229 (extrasul din revistă, în

la aceste fotografii de epocă este claritatea imaginii, prezența detaliilor în imagini, acestea nefiind pierdute prin blur, după cum ne-am fi așteptat și, de asemenea, calitatea suportului. O parte din fotografii, care au inscripționată sigla atelierului, au dăinuit până în zilele noastre și au intrat în patrimoniul Muzeului Județean Argeș[14]. Așa am putut afla despre faptul că, de-a lungul existenței sale, studioul din Câmpulung și-a procurat cartonul fotografic din Austria (Austro-Ungaria, după 1867), din atelierele litografilor Karl Krziwanek (Viena) și Bernhard Wachtl (Viena), sau din Germania, din atelierele litografilor E. Kaders (Dresda) și Oscar Rummel & Co. (Nerchau). Aceștia erau bine-cunoscuți furnizori de materiale fotografice în Centrul și Estul Europei, unii dintre ei având afaceri extinse în mai multe țări și chiar continente. Așa a fost, de pildă, cazul lui Bernhard Wachtl, mai sus amintit, furnizor pentru ateliere fotografice din Europa de Est (Grecia, Imperiul Otoman, România etc.) și Africa (Egipt)[15].

Alte ateliere din Câmpulung, din a doua jumătate a secolului XIX și de la începutul secolului XX, pe care le-am putut determina prin prisma siglelor prezente pe fotografiile aflate în patrimoniul muzeului, au fost „I. Vestner” și „Emilie R. Speek”. Acestea au funcționat la sfârșitul secolului XIX și începutul secolului XX[16]. Despre atelierul „I. Vestner” știm cu certitudine faptul că era situat pe „Strada Mircea Vodă, nr. 21, lângă Piață”, după cum este inscripționat pe spatele unei fotografii[17]. De asemenea, putem deduce faptul că acesta a funcționat o perioadă mai scurtă de timp, undeva între anii 1880-1898[18]. Cât

---

format PDF, poate fi descărcat de aici https://monoskop.org/File:Articol_ludwig_angerer savin.pdf - 20.11.2019),
http://www.scrigroup.com/diverse/arta-cultura/FOTOGRAFIA-IN-ROMANIA-Fotograf63547.php (20.11.2019),
https://en.wikipedia.org/wiki/Ludwig_Angerer (20.11.2019) și
https://bercenidepoveste.ro/ludwig-angerer-farmacistul-care-tragea-bucurestiul-in-poze-in-anul-1856/ (20.11.2019).

[14] Fotografiile se află în patrimoniul Muzeului Județean Argeș, înregistrate cu nr. de inventar IMC-3085, IMC-3135, IMC-3137, IMC-3149, IMC-3166, IMC-6844, IMC-6845, IMC-6846, IMC-6847 și IMC-6848.

[15] https://en.wikipedia.org/wiki/Bernhard_Wachtl (20.09.2019).

[16] Atelierul „Emilie R. Speek” a funcționat cu certitudine până în ajunul Primului Război Mondial. În lucrarea lui Adrian Săvoiu, *Câmpulung Muscel. Scrinul cu amintiri*, București, Editura „Ars Docendi”, 2008, p. 126, este publicată o fotografie realizată în atelierul „Emilie R. Speek”, în anul 1913. Același an este menționat și pe o fotografie, realizată sub forma unei cărți poștale, aflată în patrimoniul Muzeului Județean Argeș, înregistrată cu nr. de inventar IMC-6990.

[17] Fotografia se află în patrimoniul Muzeului Județean Argeș, înregistrată cu nr. de inventar IMC-3181.

[18] În *Anuar de comercianții și industriașii din județele Argeș, Muscel, Olt și Teleorman. Care formează circumscripția Camerei de Comerciu și Industrie Pitesci*, apărut în 1898, la inițiativa Camerei de Comerciu și Industrie Circumscripția II Pitesci, atelierul nu apare menționat, ceea ce înseamnă că acesta a funcționat anterior acestui an (Sursa: *Anuar de comercianții și industriașii din județele Argeș, Muscel, Olt și Teleorman. Care formează circumscripția Camerei de Comerciu și Industrie Pitesci*, Pitești, Tipografia Gheorghe Poppescu, 1898, p. 44). Știm, însă, sigur că

despre atelierul „Emilie R. Speek”, acesta apare într-un *Anuar al comercianților și industriașilor* din 1898, proprietar fiind Ricard Speek (în anuar apare „Spek” și nu „Speek”, așa cum este menționat pe fotografii, aceasta fiind o posibilă eroare a autorilor)[19]. Atelierul folosea cartoane fotografice furnizate de Bernhard Wachtl (Viena)[20] și S. Weiss (București)[21] și, de asemenea, realiza și fotografii sub forma unor cărți poștale, care puteau fi folosite ca atare[22].

Din păcate, documentarea cu privire la atelierele fotografice care au funcționat în Câmpulung, în a doua jumătate a secolului XIX și la începutul secolului XX, este limitată și din cauza faptului că dosarele aflate la Serviciul Județean al Arhivelor Naționale Argeș nu păstrează nici un fel de informații referitoare la acestea. Nu putem decât să sperăm că, pe viitor, cercetările asupra altor fotografii realizate în atelierele din micul oraș să ajute la cunoașterea mai clară și amănunțită a istoriei acestora.

După Primul Război Mondial, au fost mai mulți aceia care au dorit să devină fotografi și chiar să-și deschidă o afacere în acest domeniu. Astfel, în urma studierii dosarelor aflate la S.J.A.N. Argeș, am putut stabili că, în perioada interbelică, în Câmpulung activau 16 fotografi cu „carte de meserie”, aceștia fiind următorii: Eduard Constantinescu, Ioan Munteanu, Dumitru Albu, Stelian Tudor Albu, Neculae Baraghin, Ion Cotenescu, Constantin Dobrescu, Gheorghe Gheorghiu, Coralia Munteanu, Lucreția Pantelică, Savu Pâslaru, Ioan Răuțoiu, Tencu Topală, Gheorghe Țigău, Nicolae Țintea și Dumitru Tudor[23].

Primii doi, menționați mai sus, au fost proprietari ai unor ateliere fotografice și, totodată, au deținut și statutul de „meșter fotograf”, făcând parte din comisia de examinare care acorda cartea de fotograf[24]. Atelierul lui Eduard Constantinescu a fost deschis în 1931 și avea sediul pe str. Negru Vodă, nr. 81, unde a funcționat până la desființare, la 4 iunie 1948[25]. Atelierul lui Ioan

studioul era funcțional în anul 1893, acesta realizând o fotografie a învățătorilor din județul Muscel, la conferința desfășurată la Câmpulung, în septembrie 1893 (Sursa: https://ro-ro.facebook.com/DomeniulMUSCEL/photos/a.219343198162066.47237.163085767121143/1522840904478949/?type=3, 13.11.2019).

[19] *Anuar de comercianții și industriașii din județele Argeș, Muscel, Olt și Teleorman…*, p. 44.

[20] Fotografia se află în patrimoniul Muzeului Județean Argeș, înregistrată cu nr. de inventar IMC-6855.

[21] Fotografiile se află în patrimoniul Muzeului Județean Argeș, înregistrate cu nr. de inventar IMC-6852, IMC-6853 și IMC-6854.

[22] Fotografia se află în patrimoniul Muzeului Județean Argeș, înregistrată cu nr. de inventar IMC-6990.

[23] Serviciul Județean al Arhivelor Naționale Argeș (în continuare, S.J.A.N. Argeș), fond Camera de Muncă Câmpulung, dosarele nr. 4A, 6A, 53B, 120B, 145C, 48D, 46G, 165M, 167M, 19P, 113P, 114P, 31R, 20T, 39T, 42T, 86T și fond Camera de Comerț și Industrie Pitești, oficiul Câmpulung, dosarele nr. 611 și 728.

[24] S.J.A.N. Argeș, fond Camera de Muncă Câmpulung, dosar nr. 20T, f.n.

[25] S.J.A.N. Argeș, fond Camera de Comerț și Industrie Pitești, Oficiul Câmpulung, dosar nr. 728/1931, f.n.

Munteanu se afla pe aceeași stradă, la nr. 120, și a funcționat în perioada 1 mai 1923 – 28 mai 1946[26].

Mai târziu, statutul de „meșter” a fost dobândit și de alți fotografi, ceea ce dădea acestora dreptul de a lucra pe cont propriu.

Cartea de fotograf, ca de altfel orice carte a unei meserii lucrative, era obținută în urma unei examinări teoretice și practice la finalul căreia era încheiat un proces-verbal unde erau consemnate calificativele obținute[27]. În baza *Legii pentru pregătirea profesională și exercitarea meseriilor*, publicată în „Monitorul Oficial” din 30 aprilie 1936, solicitantul depunea la Camera de Muncă Câmpulung un dosar care conținea fotografia acestuia, chitanța care făcea dovada plății unei taxe (300 de lei, de pildă, în anul 1937) și un certificat (recomandare) care să ateste că a lucrat ca ucenic, cu contract, în cadrul unui atelier fotografic. De pildă, dosarul solicitantului Dumitru Tudor ne prezintă un astfel de certificat: „Subsemnatul, Albu Dumitru, din Com. Cetățeni, jud. Mușcel, de profesie fotograf, certific prin prezentul că tânărul Stelian Dumitru Tudor a lucrat ca ucenic în atelierul subsemnatului timp de trei ani unde a învățat și este apt de a exercita profesia de fotograf lucrător”[28].

Savu Pâslaru, un alt solicitant al cărții de fotograf, a anexat la dosar, pe lângă un certificat de ucenicie, și un certificat de absolvire a „Cursului Profesional pentru Ucenici în toate meseriile sau pe specialități” din Târgoviște, cursul absolvit fiind chiar cel de „fotograf”[29].

Dosarele fondului Camerei de Muncă Câmpulung mai aduc la lumină și alte aspecte interesante. Gheorghe Gheorghiu, de pildă, solicita eliberarea unei cărți de calfă în meseria de fotograf, după ce lucrase, în perioada 4 iunie 1931 – 4 septembrie 1932, în bine-cunoscutul „Studio I. Mencer”, din Pitești, situat pe strada Șerban Vodă, nr. 81[30]. O calfă reprezenta un muncitor complet calificat într-o meserie. După efectuarea unei perioade de ucenicie și după examinarea sa teoretică și practică de către meșteri, care-i eliberau un certificat, calfa putea să lucreze ca angajat, dar nu era încă în măsură să lucreze pe cont propriu, asemenea meșterilor.

Alături de actele mai sus amintite, un document în plus găsit în dosarul lui Dumitru Albu (cel menționat anterior), care solicita eliberarea unei noi cărți de meșter fotograf în locul celei pierdute (emisă de Corporația Pitești), este un certificat de naționalitate eliberat de primăria comunei Cetățeni. Actul certifica faptul că „locuitorul Dumitru Albu este de naționalitate română, născut din

[26] S.J.A.N. Argeș, fond Camera de Comerț și Industrie Pitești, Oficiul Câmpulung, dosar nr. 611/1931, f.n.
[27] S.J.A.N. Argeș, fond Camera de Muncă Câmpulung, dosar nr. 120B, f.n.
[28] S.J.A.N. Argeș, fond Camera de Muncă Câmpulung, dosar nr. 6A, f.n.
[29] S.J.A.N. Argeș, fond Camera de Muncă Câmpulung, dosar nr. 114P, f.n.; certificatul este datat 5 iunie 1938.
[30] S.J.A.N. Argeș, fond Camera de Muncă Câmpulung, dosar nr. 46G, f.n.

părinți români, nu este supus la nici o protecțiune străină”[31].

Unii dintre solicitanți, cum este cazul, de pildă, al lui Tencu Topală, macedonean de origine, și Ioan Răuțoiu, solicitau acordarea cărții de meșter pentru meseria de „fotograf la minut”, ceea ce însemna că aceștia doreau să activeze ambulant, prin oraș, fără să dețină un atelier fotografic[32]. Un astfel de fotograf folosea drept negativ o hârtie foto de mici dimensiuni (cel mai des întâlnit format fiind acela de 6 x 9 cm), expunerea făcându-se prin scoaterea capacului de la obiectiv. Apoi, „negativul” astfel expus era developat chiar în interiorul aparatului. Imaginile erau relativ fine datorită sensibilității scăzute a hârtiei. Trebuia, însă, ca persoana fotografiată să stea nemișcată 2-3 secunde, cât dura expunerea. Apoi, „negativul”, încă umed, era fixat pe o paletă rabatabilă, care era rotită în fața obiectivului. După „procesare”, hârtia se punea la uscat. Câtă vreme aceasta era umedă, fotograful o putea colora cu tempera. Astfel, în câteva minute, clientul avea fotografia[33]. Ideea „fotografului ambulant” a apărut în Anglia, la mijlocul secolului al XIX-lea, existând veritabile studiouri fotografice pe patru roți. Acestea se prezentau sub forma unor trăsuri dotate atât cu echipament fotografic, cât și cu masă și pat. În acest fel, fotograful se putea deplasa dintr-o localitate în alta, mâncând și dormind în acel studio ambulant. După cum am spus, ideea a fost preluată de la englezi, cu mențiunea că cei din perioada interbelică activau ambulant doar cu aparatul fotografic în parcurile dintr-un oraș, acolo unde, de obicei, lumea venea pentru agrement.

Alături de cei 16 fotografi menționați anterior, un dosar din fondul Camerei de Muncă Câmpulung reprezintă un caz aparte, și anume cel al lui Constantin Piscan. La 5 august 1938, acesta a solicitat eliberarea unei cărți de lucrător pentru meseria de fotograf, anexând la dosar un certificat de ucenicie eliberat de meșterii Ioan Munteanu și Eduard Constantinescu. Doar că, spre ghinionul său, cei doi meșteri, care erau și membri ai comisiei de examinare, și-au putut da seama foarte ușor de faptul că certificatul era unul fals. Astfel, solicitarea lui Constantin Piscan a fost respinsă[34].

Meseria de fotograf a reprezentat nu doar apanajul bărbaților, dar și al femeilor, iar cel mai bun exemplu este al Ceciliei Cavallar, mai sus amintită. Dar nu doar aceasta… printre numele menționate anterior am întâlnit alte două femei-fotograf: Coralia Munteanu și Lucreția Pantelică. Cea de-a doua solicita Corporației Câmpulung[35], la 9 septembrie 1933, eliberarea unei cărți de meșter,

---

[31] S.J.A.N. Argeș, fond Camera de Muncă Câmpulung, dosar nr. 4A, f.n.

[32] S.J.A.N. Argeș, fond Camera de Muncă Câmpulung, dosar nr. 20T, f.n. și dosar nr. 31R, f.n.

[33] https://www.orasul.ro/articles/view/fotograful-din-cismigiu.html (20.09.2019).

[34] S.J.A.N. Argeș, fond Camera de Muncă Câmpulung, dosar nr. 114P, f.n.

[35] Anterior intrării în vigoare a *Legii pentru pregătirea profesională și exercitarea meseriilor*, publicată în „Monitorul Oficial” din 30 aprilie 1936, solicitantul depunea dosarul pentru obținerea cărții de fotograf la Corporația Câmpulung, o corporație a meseriilor care funcționa în baza *Legii pentru organizarea meseriilor, creditului și asigurărilor muncitorești*, cunoscută și sub numele de

întrucât dorea să-și deschidă un atelier propriu, după ce condusese atelierul deținut de Ioan Munteanu, în perioada 10 septembrie 1928 – 10 septembrie 1930. În ciuda faptului că deschiderea unui nou atelier fotografic într-un mic oraş, cum era Câmpulung, însemna un concurent în plus pentru cele deja existente, Ioan Munteanu, fostul patron al Lucreției Pantelică și membru al comisiei de examinare ce acorda cărțile de fotograf, a avut cuvinte de laudă la adresa acesteia, după cum reiese din certificatul anexat la dosar: „am fost foarte mulțumit, pentru care dau acest act ce-i va folosi la scoaterea carnetului de patroană"[36]. În plus, la dosar era depus și un certificat din partea companiei Kodak (Egypt) SA, în care era declarat faptul că, în perioada iunie 1930 – august 1933, Lucreția Pantelică a lucrat pentru aceasta. Cei din companie s-au declarat foarte mulțumiți de „serviciile ei, îndeplinindu-și conștiincios toate obligațiile și răspunderile"[37].

Dacă ne întrebăm cât de rentabilă era această afacere, să spunem că proprietarul unui atelier fotografic obținea un profit de 30%, după cum aflăm dintr-un deviz întocmit la 30 martie 1942, de Constantin Dobrescu. Devizul se referă la un număr de 30 de tablouri fotografice, alb-negru, dimensiunile 18 x 24 cm. Costul realizării unei fotografii era de 220 de lei, din care:

„30 lei placa, 10 lei lumina, 60 lei mâna de lucru, 30 lei hârtie și carton, 70 lei cheltuieli de întreținere, 20 lei amortizarea aparatelor; Prețul de vânzare bucată = prețul de cost plus 30% = 286 lei"[38].

În final, să spunem că, din păcate, fascinanta istorie a atelierelor foto particulare din Câmpulung, ca de altfel a tuturor celor din țară, a fost întreruptă de puterea politică instaurată la București, la 6 martie 1945; afacerea era considerată parte a lumii așa-zis „burghezo-moșierești", pe care noul regim, pretins proletar, dorea s-o lichideze.

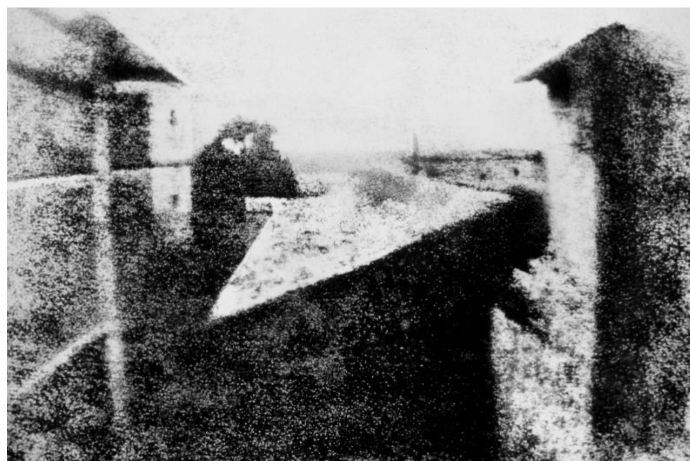
Legea Nenițescu, publicată în „Monitorul Oficial" din 27 ianuarie 1912. Legea a fost inițiată de Dimitrie S. Nenițescu, ministru al Industriei și Comerțului în perioada 29 decembrie 1910 – 27 martie 1912 și 28 martie 1912 – 14 octombrie 1912, fiind printre primele care au legiferat sistemul de asigurări sociale: „asigurarea contra boalei", „asigurarea contra accidentelor" și „asigurările pensiei de bătrânețe și asigurările în contra invalidității de boală". Surse:
https://ro.wikipedia.org/wiki/Dimitrie_S._Neni%C8%9Bescu (04.10.2019) și
http://www.monitoruljuridic.ro/act/lege-din-27-ianuarie-1912-pentru-organizarea-meseriilor-creditului-i-asigur-rilor-muncitore-ti-legea-neni-escu-emitent-parlamentul-160213.html (04.10.2019).

[36] S.J.A.N. Argeș, fond Camera de Muncă Câmpulung, dosar nr. 19P, f.n.

[37] *Ibidem*, f.n.

[38] S.J.A.N. Argeș, fond Camera de Muncă Câmpulung, dosar nr. 48D, f.n.

Ilustrații

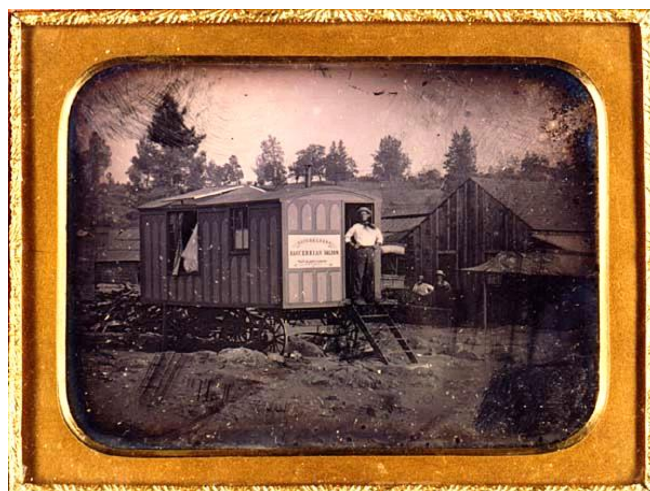
„View from the window at Le Gras”[39].
Prima fotografie realizată în lume, de Joseph Nicéphore Niépce (Franța, Saint-Loup-de-Varennes, 1826).

„View of the Boulevard du Temple”[40].
Fotografie realizată de Louis Jacques Mande Daguerre (Franța, Paris, 1838)

---

[39] https://en.wikipedia.org/wiki/View_from_the_Window_at_Le_Gras (20.09.2019); https://en.wikipedia.org/wiki/Saint-Loup-de-Varennes (04.10.2019).
[40] https://en.wikipedia.org/wiki/View_of_the_Boulevard_du_Temple (20.09.2019).

Daguerreotype Saloon[41].
(Anglia, jumătatea sec. XIX).

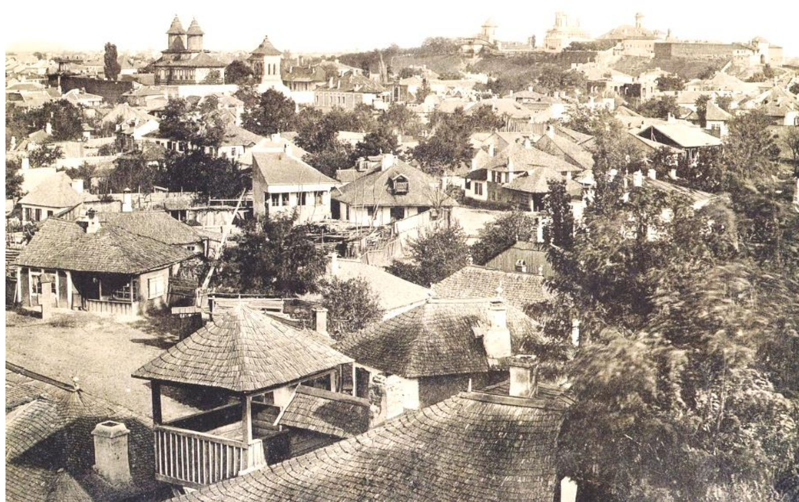

Daguerreotype Saloon[42].
Primii fotografi ambulanți aveau atelierele în trăsuri trase de cai.
Trăsura servea, totodată, drept adăpost pentru artistul fotograf,
fiind dotată cu masă și pat. (Anglia, jumătatea sec. XIX).

[41] https://sheridanphothistory.wordpress.com/2013/09/16/the-daguerreotype-saloon/ (24.09.2019).
[42] https://sheridanphothistory.wordpress.com/2013/09/16/the-daguerreotype-saloon/ (24.09.2019).

Piața Bisericii Sf. Anton, din București[43].
Fotografie realizată de Ludwig Angerer (1856).

Mahalaua Antim, din București[44].
Fotografie realizată de Ludwig Angerer (1856).

[43] https://en.wikipedia.org/wiki/Ludwig_Angerer#/media/File:Angerer_-_Pia%C5%A3a_sf._Anton,_1856.jpg
[44] https://en.wikipedia.org/wiki/Ludwig_Angerer#/media/File:Angerer_-_Mahalaua_Antim_1856.jpg

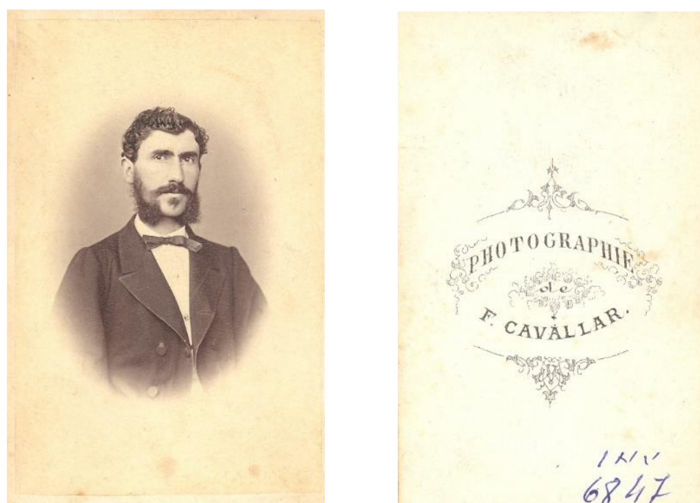
Fotografie realizată în atelierul F. Cavallar, din Câmpulung (1860-1869)[45].

Fotografie realizată în atelierul F. Cavallar, din Câmpulung (1860-1869)[46].

[45] Fotografia se află în patrimoniul Muzeului Județean Argeș, înregistrată cu nr. de inventar IMC-3135.

[46] Fotografia se află în patrimoniul Muzeului Județean Argeș, înregistrată cu nr. de inventar IMC-3149.

Fotografie realizată în atelierul F. Cavallar, din Câmpulung (1860-1869)[47].

Fotografie realizată în atelierul „Cecilia Cavallar et Jhalski”, din Câmpulung (1869-1874)[48].

---

[47] Fotografia se află în patrimoniul Muzeului Județean Argeș, înregistrată cu nr. de inventar IMC-6847.

[48] Fotografia se află în patrimoniul Muzeului Județean Argeș, înregistrată cu nr. de inventar IMC-6848. Este realizată pe carton fotografic furnizat de Karl Krziwanek (Viena, Austro-Ungaria).

Fotografie realizată în atelierul „Cecilia Cavallar”, din Câmpulung (1878-1880)[49].

Fotografie realizată în atelierul „Cecilia Cavallar”, din Câmpulung (1886-1904)[50].

---

[49] Fotografia se află în patrimoniul Muzeului Județean Argeș, înregistrată cu nr. de inventar IMC-3166. Este realizată pe carton fotografic furnizat de Karl Krziwanek (Viena, Austro-Ungaria).

[50] Fotografia se află în patrimoniul Muzeului Județean Argeș, înregistrată cu nr. de inventar IMC-6844. Este realizată pe carton fotografic furnizat de Bernhard Wachtl (Viena, Austro-Ungaria).

Fotografie realizată în atelierul „Cecilia Cavallar”, din Câmpulung (1874-1886)[51].

Fotografie realizată în studioul „Cecilia Cavallar”, din Câmpulung (1903)[52].

---

[51] Fotografia se află în patrimoniul Muzeului Județean Argeș, înregistrată cu nr. de inventar IMC-6845. Este realizată pe carton fotografic furnizat de E. Kaders (Dresda, Germania).

[52] Fotografia se află în patrimoniul Muzeului Județean Argeș, înregistrată cu nr. de inventar IMC-3085. Este realizată pe carton fotografic furnizat de Oscar Rummel & Co. (Nerchau, Germania).

Fotografie realizată în studioul I. Vestner, din Câmpulung (sfârșitul sec. XIX)[53].

Fotografie realizată în studioul Emilie R. Speek, din Câmpulung (1902)[54].

[53] Fotografia se află în patrimoniul Muzeului Județean Argeș, înregistrată cu nr. de inventar IMC-3181.

[54] Fotografia se află în patrimoniul Muzeului Județean Argeș, înregistrată cu nr. de inventar IMC-3111.

Fotografie realizată în studioul Emilie R. Speek, din Câmpulung (1904-1913)[55].

Fotografie realizată în studioul Emilie R. Speek, din Câmpulung (1898-1904)[56].

---

[55] Fotografia se află în patrimoniul Muzeului Județean Argeș, înregistrată cu nr. de inventar IMC-3183.

[56] Fotografia se află în patrimoniul Muzeului Județean Argeș, înregistrată cu nr. de inventar IMC-6852. Este realizată pe carton fotografic furnizat de S. Weiss (București).

Fotografie realizată în studioul Emilie R. Speek, din Câmpulung (1898-1904)[57].

Fotografie realizată în studioul Emilie R. Speek, din Câmpulung (1904-1913)[58].

[57] Fotografia se află în patrimoniul Muzeului Județean Argeș, înregistrată cu nr. de inventar IMC-6853. Este realizată pe carton fotografic furnizat de S. Weiss (București).
[58] Fotografia se află în patrimoniul Muzeului Județean Argeș, înregistrată cu nr. de inventar IMC-6855. Este realizată pe carton fotografic furnizat de Bernhard Wachtl (Viena, Austria).

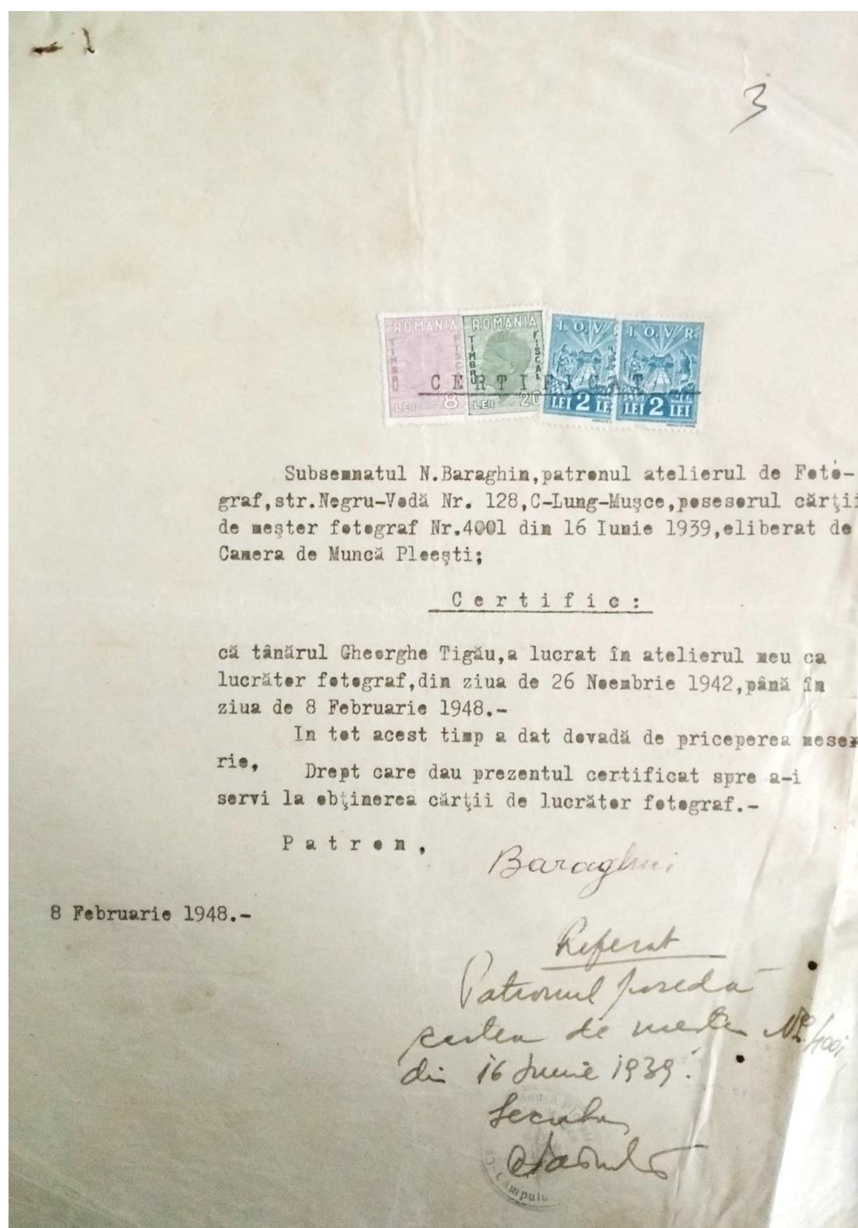

Fotografie realizată în studioul Emilie R. Speek, din Câmpulung, sub forma unei cărți poștale (1913)[59].

[59] Fotografia se află în patrimoniul Muzeului Județean Argeș, înregistrată cu nr. de inventar IMC-6990.

Cerere pentru eliberarea cărții de lucrător în meseria de fotograf, a solicitantului Gheorghe Țigău[60].

[60] S.J.A.N. Argeș, fond Camera de Muncă Câmpulung, dosar nr. 39T, f.n.

3

C e r t i f i c a t

Subsemnatul N.Baraghin,patronul atelierul de Foto-graf,str.Negru-Vodă Nr. 128,C-Lung-Mușce,posesorul cărții de meșter fotograf Nr.4001 din 16 Iunie 1939,eliberat de Camera de Muncă Ploești;

C e r t i f i c :

că tânărul Gheorghe Tigău,a lucrat în atelierul meu ca lucrător fotograf,din ziua de 26 Noembrie 1942,până în ziua de 8 Februarie 1948.-

In tot acest timp a dat dovadă de priceperea meserie, Drept care dau prezentul certificat spre a-i servi la obținerea cărții de lucrător fotograf.-

P a t r o n ,

Baraghin

8 Februarie 1948.-

Referat

Patronul posedă cartea de meșter Nr. 4001 din 16 Iunie 1939.

Secretar

Certificat eliberat de meșterul Neculae Baraghin,
în scopul obținerii cărții de fotograf a solicitantului Gheorghe Țigău[61].

[61] *Ibidem*, f.n.

37690

MINISTERUL MUNCII, SANATAȚII
ȘI OCROTIRILOR SOCIALE
DIRECȚIA GENERALA A MUNCII

Semnătura posesorului,
Ctin Dobrescu
domiciliat în comuna Medgidia,
str. Bd. Reg. Carol II nr. 37, județul Constanța

CARTE DE LUCRĂTOR

Nr. 255

Pentru meseria de fotograf, liberată D. Constantin Dobrescu născut în anul 1911, luna Iulie, ziua 20, comuna Vârtoaje de Sus, județul Teleorman pe baza ~~examenului depus~~ actelor prezentate și a procesului verbal nr. 39-, din 29 Septembrie 1938 al comisiunii de calificare profesională din comuna Constanța, județul Constanța, în conformitate cu Legea pentru pregătirea profesională și exercitarea meseriilor.

Astăzi, în Constanța, ziua 31, luna Iulie, 1940.

CAMERA DE MUNCA Constanța

PREȘEDINTE,

Secretar,

Carte de lucrător fotograf emisă pe numele lui Constantin Dobrescu[62].

Lucreția Pantelică[63].

Coralia Munteanu[64].

---

[62] S.J.A.N. Argeș, fond Camera de Muncă Câmpulung, dosar nr. 48D, f.n.
[63] S.J.A.N. Argeș, fond Camera de Muncă Câmpulung, dosar nr. 19P, f.n.
[64] S.J.A.N. Argeș, fond Camera de Muncă Câmpulung, dosar nr. 165M, f.n.

PHOTOGRAPHERS AND PHOTOGRAPHIC STUDIOS IN CAMPULUNG, IN THE SECOND HALF OF THE 19TH CENTURY AND IN THE FIRST HALF OF THE 20TH CENTURY

Abstract

This article refers to photographers and photographic studios in Câmpulung-Muscel, in the second half of the 19th century and in the first half of the 20th century.

The first photographic studio in this town, and clearly among the first in the country, had been established in 1860 and it was in use until 1869. It was owned by Franz Cavallar. Beside it, there were other few studios in this town, having been owned by Cecilia Cavallar, I. Vestner and Emilie R. Speek. Based on the research of Argeș County Archives, it is revealed the fact that, after the First World War, the photographic studios sooner mentioned did not exist anymore; thus, during the Interwar Period, there were other 16 professional photographers in this town and its surroundings, some of them having been owners of this sort of studios.

Unfortunately, all these private owned photographic studios were gradually closed in the first years of the communist dictatorship.

MUZEUL JUDEȚEAN ARGEȘ
ARGESIS, *STUDII ȘI COMUNICĂRI*, seria ISTORIE, **TOM XXVIII**, 2019, p. 177-182

ASPECTE PRIVIND GUVERNAREA ION I. C. BRĂTIANU (1914-1916) ȘI PREGĂTIREA DE RĂZBOI A ROMÂNIEI

MARIUS CÎRJAN
EUGENIA ZGREABĂN*

Ion I. C. Brătianu a preluat conducerea guvernului la data de 4 ianuarie 1914, pentru ca în data de 15/28 iulie 1914, Austro-Ungaria să declare război Serbiei ca urmare a asasinării la Sarajevo, în Bosnia-Herțegovina, a prințului moștenitor al imperiului, arhiducele Franz Ferdinand și a soției sale Sofia, de către studentul sârb Gavrilo Princip. Cel din urmă făcea parte din organizația secretă ultranaționalistă sârbă „Mâna Neagră” - cunoscută și sub numele de „Uniune sau Moarte” - și care milita pentru eliberarea Bosniei și Herțegovinei de sub ocupație austro-ungară, asasinatul fiind de fapt un act de răzbunare față de dubla monarhie care intrase în posesia provinciei sârbești doar din anul 1908.

Ca participant la războiul împotriva Bulgariei din 1913, Brătianu cunoștea situația precară a dotării armatei române. De exemplu, la 1 ianuarie 1914, armata română nu avea în dotare decât 2 baterii de artilerie grea de câmp[1]. După declanșarea conflagrației, în virtutea alianței din 1883 cu Puterile Centrale, aprovizionările cu material de război se realizau preponderent din Germania și Austro-Ungaria[2]. În lipsa unei puternice industrii naționale de armament, oficialii de la București au încercat să acopere necesarul prin importuri din Europa Occidentală. Cu toate aceste strădanii, încă din anii 1914-1915, demersurile guvernului român de a face comenzi militare s-au lovit de refuzurile directe ori voalate mai ales din partea Germaniei și Austro-Ungariei, care condiționau politic cererile militare ale României prin intrarea în război de partea Puterile Centrale. În luna septembrie 1914, ministrul de război german, generalul Falkenhayn, condiționa livrarea unei comenzi de 100.000 „proiectile unice” de acceptarea intrării României în război alături de Puterile Centrale[3].

---

* Colegiul Național „Zinca Golescu”, Pitești.
[1] A.M.R., fond M.St.M. Secția II Informații, dosar nr. 301, f. 86.
[2] Ion M. Oprea (coord.), *România în Primul Război Mondial*, București, Editura Militară, 1979, p. 130-131.
[3] *Ibidem*, p. 132.

În ceea ce privește comenzile din Austro-Ungaria, memoriile generalului V. Rudeanu, însărcinat de I. I. C. Brătianu cu aprovizionările cu material de război din străinătate sunt edificatoare în acest sens. Astfel, în cadrul întrevederii cu Alexander von Krobatin, ministrul de război al Austro-Ungariei, delegatului român i s-a cerut ca, înainte de a da un răspuns la cererile României, să precizeze „dacă, în cazul când România ar ieși din neutralitate, va fi de partea Austro-Ungariei și Germaniei”. La răspunsul ofițerului român că „Excelență, n-am calitatea de a discuta chestiuni politice”, feldmareșalul austriac a făcut o propunere inacceptabilă pentru partea română: 500 de vagoane de benzină în schimbul a 5000 de arme Steyr[4]. Adică un vagon de benzină pentru 10 arme Steyr!

În condițiile internaționale date, România s-a orientat spre statele Antantei pentru acoperirea necesarului de armament și muniții. Încă de la începutul lunii ianuarie 1915, guvernul prezidat de Ion I. C. Brătianu, avându-l secretar general la Ministerul de Război pe generalul Dumitru Iliescu, a aprobat achiziționarea de la unele firme italiene a unor importante cantități de armament și muniții pentru artilerie printre care: 100.000 șrapnele de 75 mm., fără încărcătura de aruncare, materiale pentru fabricarea în țară a 200.000 de șrapnele de 75 mm., o baterie „Deport” a 4 piese cu 6 chesoane etc[5]. Prin urmare, pentru aducerea în țară a materialelor de război comandate în Europa Occidentală, guvernul român a utilizat linia Salonic-Niș-Turnu-Severin până în octombrie 1915, când Serbia a fost invadată și a intrat sub ocupația Puterilor Centrale[6]. Autorii celei mai documentate monografii a istoriografiei militare românești dedicate participării României la războiul mondial (din păcate nefinalizată) apreciau că: „interceptarea liniei de aprovizionare prin Salonic și Serbia îngreunase mult chestiunea transportului în țară a materialelor obținute din străinătate”[7].

Singura linie de aprovizionare posibilă rămânea aceea din Oceanul Înghețat de Nord până la porturile ruse Arhangelsk și Wladivostock, iar de acolo pe căile ferate ruse. Pentru obținerea liniei de aprovizionare s-au început tratative cu Aliații încă din primăvara anului 1915, odată cu negocierile diplomatice pentru intrarea în acțiune alături de Aliați. Cu toate asigurările date de oficialitățile de la București, că pregătirea armatei române se făcea în vederea

[4] General Vasile Rudeanu, *Memorii din timp de pace și război*, ediție îngrijită, studiu introductiv și note de Dumitru Preda și dr. Vasile Alexandrescu, București, Editura Militară, 1989, p. 114-115.
[5] D.A.N.I.C., fond Președinția Consiliului de Miniștri, dosar nr. 19/1915, f. 176-178.
[6] Ministerul Apărării Naționale, Marele Stat Major. Serviciul „Istoric”, *România în războiul mondial 1916-1919*, vol. I, capitolele I-VIII, București, Monitorul Oficial și Imprimeriile Statului, Imprimeria Națională, 1934, p. 45.
[7] *Ibidem*; Despre pregătirea de război a României și dificultățile în aprovizionarea cu armament și muniții din străinătate vezi și lucrarea generalului Radu R. Rosetti, *Mărturisiri (1914-1919)*, București, Editura Modelism, 1997, p. 54-57.

intrării în acțiune împotriva Puterilor Centrale, Puterile Înțelegerii – și în special Rusia – nu au acceptat decât ca materialele să fie aduse și depozitate în cele două porturi ruse. Abia la începutul lunii mai 1916, Rusia a admis ca materialele ce vor sosi în cele două porturi ruse să fie transportate pe căile ferate la stația Ungheni, asigurându-ni-se un transport de 10 vagoane zilnic.

În consecință, expedierea din Franța a materialelor comandate a început abia la 8 aprilie 1916 și primele transporturi au sosit în țară, în luna mai 1916. Dintre acestea, doar 2 tunuri antiaeriene franceze, 24 tunuri lungi și scurte franceze de 120 mm, 100 mortiere de 58 mm, toate cu muniția lor, 168.000 proiectile 75 mm și 42.000 de proiectile pentru obuzierul de 150 mm Md. 1912[8]. În condițiile întârzierii livrărilor de armament, în anul 1915, Ministerul de Război a ordonat dezarmarea forturilor Bucureștiului, o mare parte a artileriei luând diferite destinații: unele piese, în mod special de calibru mic și mijlociu, au fost instalate pe afete speciale și transformate în artilerie de însoțire pentru trupele de infanterie; alte baterii au fost expediate în zonele întărite de la granițele Regatului României (în mod special în Dobrogea - capetele de pod Cernavodă și Turtucaia; raionul Silistra-, dar și pe linia Carpaților); unele piese de calibru mare au intrat în componența regimentelor de artilerie grea[9]. Astfel, în preajma intrării României în ,,Marele Război", sistemul de fortificații din zona Capitalei nu a mai fost inclus în planul de operații (Ipoteza Z) elaborat de Statul Major General[10].

Este important să precizăm și concluziile comisiei însărcinate încă din anul 1924 de Ministerul de Război de a studia ,,amănunțit și documentat" pregătirea de război a României în perioada 1914-1916[11]. Aflată sub președinția generalului de divizie Ioan Popovici, în ceea ce privește dotarea cu material artileristic, în documentul intitulat ,,Memoriu relativ la stabilirea adevărului privitor la pregătirea de război 1914-1916", decizia de scoatere din Cetatea București și forturile F.N.G. a artileriei grele și a o monta pe afete era considerată, în mod indirect, ca fiind una corectă. În capitolul ,,Concluziune generală", comisia a apreciat că: ,,Această măsură a permis totuși ca la mobilizare să ne putem prezenta cu 129 piese, grupate în 4 regimente, cu un număr variabil de baterii; ceea ce evidențiază activitatea rodnică desfășurată"[12].

În pregătirea de război a României, aspectul financiar nu trebuie neglijat în abordarea problemei, deoarece posibilitățile financiare ale statului român erau limitate pe fondul scăderii veniturilor la bugetul de stat. Astfel, începând cu anul

---

[8] ****România în războiul mondial 1916-1919*, vol. I, capitolele I-VIII, p. 46.

[9] Victor Stănculescu, Constantin Ucrain, *Istoria artileriei române în date*, București, Editura Științifică și Enciclopedică, 1988, p. 95-97.

[10] Eftimie Ardeleanu, Alexandru Oșca, Dumitru Preda, *Istoria Statului Major General Român. Documente 1859-1947*, București, Editura Militară, 1994, p. 147-157.

[11] A.M.R., fond M.St.M. Secția II Informații, dosar nr. 301, f. 45.

[12] *Ibidem*, f. 87.

1915, odată cu închiderea Strâmtorilor, comerțul românesc a fost grav afectat. Volumul comerțului exterior al României s-a redus considerabil: de la 4.569.000 t în anul 1913, la 1.412.000 t în 1915[13]. În ,,Raportul general la proiectul de buget pe exercițiul 1916-1917" se aprecia că: ,,În condițiile în care ne găsim astăzi trebuie să considerăm anul bugetar în curs 1915-1916 ca unul de încasări minimale. Numai evenimente neprevăzute și cu caracter extraordinar ar putea să readucă situația prin care am trecut în tot cursul anului 1915, din cauza condițiilor economice financiare stabilite de războiul mondial"[14]. De adăugat și faptul că, bugetul țării era grevat deja de costurile unor ample lucrări defensive executate în diferite zone ale țării (spre exemplu, în iulie 1914, Ministerul de Război ordonase executarea lucrărilor de fortificare la capul de pod de la Turtucaia)[15].

Preluând conducerea guvernului în 1914, Ion I. C. Brătianu a sporit bugetul destinat armatei cu 16.300.000 lei, adică de la 81.600.000 lei în 1913, acesta a juns la 97.000.000 în 1914. De asemenea, a crescut numărul elevilor din școlile militare, de la 8.500 de ofițeri în 1913, s-a ajuns la 20.000 în 1916 la momentul intrării în război a țării noastre. Sporirea efectivelor armatei a fost considerabilă: de la 400.000 de soldați câți existau în 1913, s-a ajuns la 833.000 în 1916, cu o rezervă de 416.000, care constituia un total de 1.250.000. Ulterior au fost aprobate credite pentru dotarea armatei, unul de 107 milioane de lei, iar altul de 196 milioane lei. A fost dublată producția Pirotehniei, Pulberăriei și Arsenalului armatei[16].

În țară a fost creată o Direcție generală a munițiilor, condusă de inginerul Anghel Saligny, pentru completarea stocului și pregătirea materialelor de luptă necesare armatei. Pentru achiziționarea de armament, guvernul Brătianu a contractat credite importante de la marile puteri ale Antantei: în anul 1914 suma de 10.012.500 lire de la Banca d'Italia, 5.000.000 de lire sterline de la Banca Marii Britanii în anul 1914, și alte 7.000.000 lire în 1915[17].

În concluzie, putem aprecia că măsurile adoptate în planul pregătirii de război a României de către guvernul Ion. I. C. Brătianu în numai cei doi ani de neutralitate au fost intense, stând mărturie în acest sens datele statistice ale dotării armatei române din anul 1914, comparativ cu cele din august 1916 la intrarea țării noastre în Războiul Întregirii Naționale. Este adevărat că, în pofida febrilei activități a guvernanților, în 1916 stadiul pregătirii țării noastre pentru un război

---

[13] Gheorghe Platon (coord.), *Istoria românilor*, vol. VII, tom II, *De la independență la Marea Unire (1878-1918)*, București, Editura Enciclopedică, 2003, p. 415.

[14] Vintilă Brătianu, *Raportul general la proiectul de buget pe exercițiul 1916-1917*, București, f. ed., f. a., p. 20.

[15] *** *România în războiul mondial 1916-1919*, volumul I. capitolele I-VIII, București, Monitorul Oficial și Imprimeriile Statului. Imprimeria Națională, 1934, p. 418.

[16] Gheorghe Platon (coord.), *Istoria românilor*, vol. VII, tom II, *De la independență la Marea Unire (1878-1918)*, București, Editura Enciclopedică, 2003, p. 417.

[17] *Ibidem*, p. 415.

modern era unul incomplet, situație generată de multiplii factori, atât interni, dar mai ales externi. Din categoria celor externi, consemnăm lipsa unei industrii de armament capabilă să acopere nevoile armatei române, resursele materiale modeste ale țării noastre având în vedere caracterul preponderent agrar al economiei naționale, incompetența unor funcționari și numeroase afaceri veroase făcute pe seama dotării armatei între anii 1914-1916. Referindu-ne la factorii externi, menționăm că, deși guvernul Brătianu a încheiat importante contracte de livrări de material de război cu statele Antantei în anii 1914-1915, în mod special cu Franța și Italia, acestea și-au onorat târziu angajamentele, iar pe unele chiar deloc.

În ceea ce privește aliatul rus, acesta nu numai că nu a livrat armament și muniții conform convențiilor de alianță cu țara noastră din 4 august 1916, dar a și sustras din livrările care au tranzitat teritoriul Imperiului țarist și care erau de fapt destinate României de către aliații occidentali. Aceste cauze, cumulate cu atacarea României de către forțe armate ale tuturor celor patru state membre ale Puterilor Centrale (Germania, Austro-Ungaria, Bulgaria și Imperiul Otoman), au condus la înfrângerea armatei române, în campania anului 1916.

ASPECTS REGARDING THE GOVERNING OF ION. I. C. BRĂTIANU (1914-1916) AND WAR PREPARATIONS OF ROMANIA

The measures adopted in the planning of war preparations of Romania by the Ion I. C. Brătianu government in the two years of neutrality were intense, the statistic data of the Romanian army endowment in 1914 bearing witness in this regard, compared to those in August 1916, at the entry of our country in the War of National Integration. It is true that, in spite of the feverish activity of the government, in 1916 the stage of preparation of our country for a modern war was incomplete, situation generated by multiple factors, both internal and especially external.

From the external ones, we note here the lack of an arms industry able to cover the needs of the Romanian army, the modest material resources of our country, considering the mainly agricultural character of our economy, the incompetence of some public servants and many unrighteous businesses made at the expense of the endowment of the army during 1914-1916. With regard to the external factors, we mention that the Brătianu government concluded important delivery contracts of war material with the Entente states during 1914-1915, especially with France and Italy, but they honoured their commitments late or even not at all for some of them.

MUZEUL JUDEȚEAN ARGEȘ
ARGESIS, *STUDII ȘI COMUNICĂRI*, seria ISTORIE, **TOM XXVIII**, 2019, p. 183-196

COMPUNEREA FORȚELOR BELIGERANTE DE PE FRONTUL ROMÂN DIN MOLDOVA ÎNAINTEA DECLANȘĂRII „BĂTĂLIEI DE LA MĂRĂȘTI” DIN IULIE 1917

CORNEL ȚUCĂ*
ADRIAN RUDEI **

Exceptând diferitele operațiuni militare desfășurate pe fronturile europene, în ultima parte a anului 1916 și prima jumătate a anului 1917, au fost purtate o serie de negocieri între reprezentanții marilor puteri, care constituiau taberele beligerante - separat sau împreună - în vederea sondării posibilității încheieri unei păci avantajoase - fie uneia, fie alteia, dintre cele două tabere.

În acest sens, evidențiem faptul că, nu de puține ori, negocierile în cauză s-au purtat, de fiecare dintre aceste mari puteri, fie în favoarea lor și, uneori, fie chiar în detrimentul aliatului sau aliaților. Drept urmare, aceste negocieri – spre norocul statelor mici – în cele din urmă au eșuat.

Tot în această perioadă s-au înregistrat și o serie de eforturi întreprinse de ambele tabere beligerante - fiecare dintre ele în parte - în vederea asigurării planificări și coordonării propriilor forțelor militare, în timp și spațiu, în scopul unic declarat: obținerea victoriei finale.

Amintim, privitor la acest carusel al negocierilor, că și în vara anului 1917, deși implicate în lupte armate sângeroase și de amploare pe diferitele fronturi europene, marile puteri beligerante, concomitent - oficial sau în secret, individual sau în nume comun, direct sau prin terțe părți - au continuat tratativele vizând obținerea unui acord referitor la încheierea păcii.

A. Forțele româno-ruse de pe Frontul român din Moldova (iulie 1917).

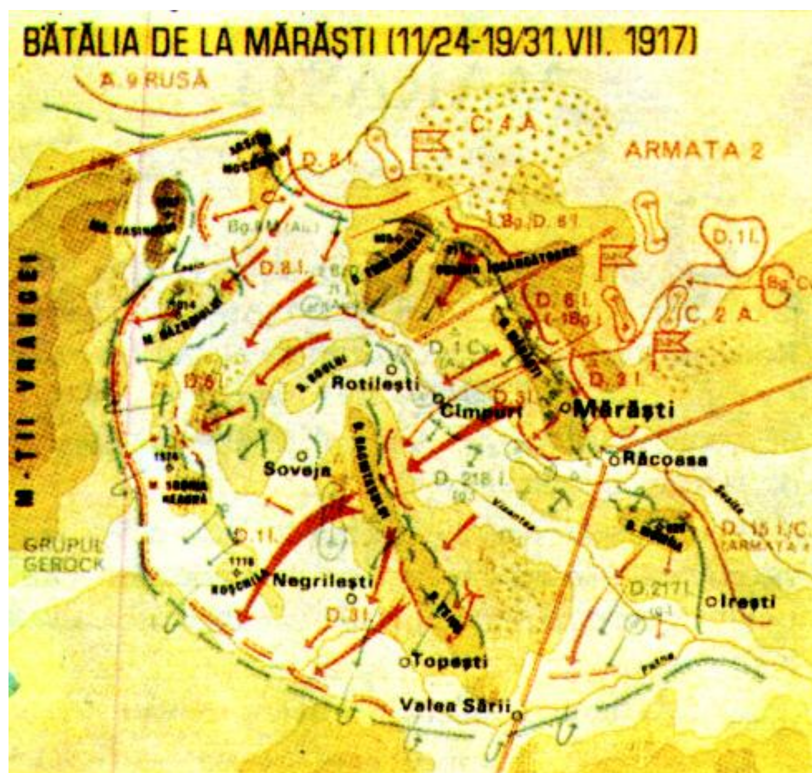
1. *Planificarea operațiunilor comune româno-ruse din vara anului 1917.*

În paralel cu această largă și diversă paletă de întâlniri, mai mult sau mai puțin secrete, în care soarta integrității și suveranității României a fost negociată - ca la un joc de noroc - atât de aliați, cât și de inamici, în tot acest timp, eforturile conducerii politice și militare române nu au înregistrat vreo perioadă de sincopă.

---

* Asociația Națională Cultul Eroilor „Regina Maria”, Filiala Județeană Argeș.
** S. C. Image G. H. D. Brașov.

Drept urmare, forța conducătoare politico-militară română, în perioada iernii anilor 1916-1917, caracterizată ca fiind în general un interval de acalmie pe Frontul român din Moldova, a purtat negocieri intense atât cu reprezentanții Marelui Cartier General rus, cât și cu cei ai Comandamentului trupelor ruse, dispuse operativ pe acest front.

Schema bătăliei de la Mărăşti[1].

Obiectivul acestor negocieri a vizat în primul rând conturarea viitoarelor operațiuni militare ce trebuiau să fie desfășurate de trupele româno-ruse pe acest front. Ținând cont cu obiectivitate de configurarea situației politice și militare regionale, în mod deosebit de cea ivită în Imperiul rus, negocierile în cauză au cunoscut: „mai multe momente de criză determinate de refuzul Stavkăi de a permite trupelor sale să se angajeze în operații de anvergură în Dobrogea sau în Muntenia de est”[2].

[1] httpswww.google.rosearchq

[2] ***, *Istoria militară a poporului român,* vol. V, Editura Militară, București, 1988, p. 543.

Momentele de criză ivite în diferitele etape ale negocierilor, după dezbateri nu lipsite de tensiune, în cele din urmă au fost depășite. Astfel că, în cursul lunilor martie-mai 1917, atât Marele Cartier General român, cât și Comandamentul forțelor ruse de pe Frontul român din Moldova, urmare directă a succesului respectivelor negocieri, au ajuns la un acord privind planificarea derulării unor acțiuni militare viitoare, comune, pe acest front.

Trebuie evidențiat faptul că, Marele Cartier General rus, într-o primă etapă a optat pentru executarea: „pe frontul ruso-român”, în „primăvara anului 1917”, doar a unor „ofensive cu obiective limitate, cu scopul de a împiedica pe inamic să transporte forțe pe alte fronturi”[3].

Dar, în urma desfășurării câtorva întruniri româno-ruse, care avuseseră loc până atunci la nivel înalt, precum și după stabilirea amintitului punct de vedere comun, în partea a doua a lunii mai 1917 a fost convocată o „*Conferință interaliată de comandament*”, cu participarea Regelui Ferdinand I, premierului român Ion I. C. Brătianu, generalilor ruși D. G. Scerbacev și N. Golovin, generalului francez H. M. Berthelot și generalilor români Constantin Prezan, Constantin Christescu și Alexandru Averescu.

Cu acest prilej, după ce au analizat conținutul mai multor proiecte viitoare de operațiuni, participanții, la lucrările *Conferinței interaliate de comandament*, au adoptat în final o hotărâre privind derularea acțiunii militare comune în vara anului 1917: depășirea inamicului, printr-o acțiune ofensivă, la vest de Siret, urmând ca, în același timp, sectorul de front al Dunării maritime să-și mențină ferm pozițiile inițiale. Conform deciziei finale: „Lovitura principală avea să se aplice decât în a doua jumătate a lunii iunie [1917], în zona Nămoloasa, în paralel cu asaltul armatelor ruse asupra pozițiilor austro-ungaro-germane din Galiția și Bucovina”[4].

Însă, până s-a ajuns la adoptarea acestei hotărâri finale - comune - de prefigurare a operațiunilor din vara anului 1917, nu putem să nu amintim puternicele controverse care au avut loc - din păcate pentru partea română - între generalii Constantin Prezan și Alexandru Averescu. Cu acest prilej, generalul Constantin Prezan, a militat în cadrul lucrărilor *Conferinței* pentru stabilirea declanșării unei ofensive puternice: „în zona Nămoloasa – Focșani, cu Armatele IV și VI ruse și Armata I română”. În același timp, la rândul lui, generalul Alexandru Averescu a militat pentru adoptarea, de participanții la *Conferință*, a hotărârii declanșării ofensivei de marile unități din subordinea lui (Armata a II-a română), care trebuiau: „să atace spre Valea Putnei, apoi spre zona Focșani - Râmnicu Sărat, «pentru a împinge pe inamic din munți spre șes, obligându-l a lua front, orientat cu flancul drept spre frontul nostru de pe Siretul de Jos»”.

[3] Arhivele Militare Naționale Române (în continuare abreviat: A. M. N. R.), fond Serviciul Istoric al Armatei, dosar nr. 669, f. 2.

[4] ***, *Istoria militară a poporului român,* vol. V, …, p. 543.

Potrivit propunerii sale, generalul Alexandru Averescu, care și-a susținut cu perseverență și argumente în fața celor prezenți ofensiva preconizată, a evidențiat că aceasta: „ar fi favorizat trecerea Armatei I română la sud de Siret, obligând astfel unitățile Armatei IX germane să se apere, pe aliniamente succesive, pe râurile Râmnic, Buzău - sau chiar Cricov - Ialomița”.

Participanții la lucrările *Conferinței interaliate de comandament*, după ce au analizat cu mare atenție propunerile celor doi generali români - susținute cu juste argumente atât pro, cât și contra, au pus capăt acestor controverse și în final au hotărât, de comun acord, că pe Frontul român din Moldova: „misiunea trupelor româno-ruse era de a imobiliza trupele Puterilor Centrale și de a distruge forțele inamice care operau pe frontul Focșani - Nămoloasa”[5]. Drept urmare, hotărârea adoptată a prevăzut în linii generale: executarea unei ofensive principale cu trupele Armatei I română din regiunea Nămoloasa spre Buzău și a uneia secundare - în avans declanșată - în regiunea Vrancei, cu trupele Armatei a VI-a rusă și Armatei a II-a română.

Concepția generală a ofensivei aliate pentru vara anului 1917, scopul și conținutul misiunilor ordonate forțelor româno-ruse dispuse operativ pe Frontul român din Moldova, ca urmare a hotărârii adoptate de participanții la *Conferința interaliată de comandament*, au fost stipulate și, apoi, transmise armatelor din compunerea Frontului prin: „*Instrucțiunile operative nr. 29 din 19 mai/1 iunie 1917*”[6].

Conform prevederilor respectivelor *Instrucțiuni operative*, armatele româno-ruse trebuiau să execute pe *Frontul român din Moldova* următoarele misiuni operative[7]:

- ***Armata a IX-a rusă***, urma să declanșeze acțiuni ofensive locale: „spre a interzice deplasarea rezervelor austro-ungaro - germane spre sud, unde se executa lovitura principală”;
- ***Armata a II-a română***, după ce înainta până în Valea Putnei, urma să: „atace viguros” și să cucerească: „cu stânga pozițiile de pe Dealul Momâia (Cota 632), pentru a înlesni astfel acțiunea aripei drepte a Armatei IV ruse”;
- ***Armata a IV-a rusă***, cooperând cu Armata I română, trebuia: „să nimicească forțele inamice dintre munți și Siret, atingând în final linia Milcovului”;
- ***Armata I română***, după ce urma să rupă frontul inamic în sectorul Podul Huroaia - Olăneasca, inclusiv, trebuia: „înaintând spre Râmnicu Sărat, [...] să atace din spate gruparea inamică din zona Focșani, pe care să o nimicească în cooperare cu Armata IV rusă”;
- ***Armata a VI-a rusă***, urma să atace, cu aripa dreaptă, în sectorul Olăneasca (inclusiv) - Măxineni - Latinu, pentru a acoperi: „manevra Armatei I române” și

[5] *Idem.*
[6] A. M. N. R., fond Marele Cartier General, dosar nr. 806, f. 11-16.
[7] ***, *Istoria militară a poporului român,* vol. V, …, p. 543.

a respinge: „spre Dunăre forțele germano-bulgaro-otomane din zona Brăila”.

Prevederile „*Instrucțiunilor operative nr. 29 din 19 mai/1 iunie 1917*” au reprezentat o concepție strategică temeinică și bine documentată, elaborată de Marele Cartier General român, condus de generalul Constantin Prezan, având ca șef al Biroului Operațiuni pe maiorul Ion Antonescu[8]. Aceste prevederi au stat la baza întocmirii de Marele Cartier General român a „*Planului de campanie al armatelor româno-ruse de pe Frontul român din Moldova*”, care a fost în întregime acceptat și însușit de partea rusă.

Ulterior, acest *Plan de campanie*, a fost îmbunătățit cu unele elemente noi, propuse și foarte just argumentate de generalul Alexandru Averescu, comandantul Armatei a II-a române, prin memoriile trimise atât Regelui Ferdinand, cât și Marelui Cartier General român. Aceste elemente de noutate au stat la baza întocmirii de Armata a II-a română a: „*Ordinului de operațiuni nr.1.638 din 20 iunie/3 iulie 1917”*, prin care s-a precizat „lărgimea fâșiei de ofensivă” a armatei și s-au fixat: „obiectivul primei faze a acțiunii ofensive”, „dispozitivul de luptă”, organizarea „grupării de artilerie”, acțiunea „aviației” și altele[9].

Marile unități militare operative din compunerea Armatei a II-a română, reorganizate și dotate cu material nou de război, la începutul lunii iulie 1917, în baza ordinelor Marelui Cartier General român, au ocupat dispozitivul de luptă destinat lor.

2. *Compunerea forțelor româno-ruse (iulie 1917).*

Conform prevederilor ordinului de operațiuni sus menționat, *Frontul român din Moldova*, a fost ocupat, de la Vatra Dornei până la Marea Neagră, de cinci armate, dintre care două române (Armata a II-a și Armata I) și trei ruse (Armatele a IX-a, a IV-a și a VI-a).

Astfel că, înainte de începerea „*Operațiuni ofensive”* sau „*Bătăliei*” *de la Mărăști*, în linii generale, cu unele modificări ulterioare, dictate de situația tactic-operativă, dispunerea armatelor româno-ruse pe acest *Front* a fost cea prezentată în continuare[10].

Armata a IX-a rusă, comandată de generalul P. A. Licițki, a ocupat un front, de 230 km, între Vatra Dornei și Cota 580 (Arșița Mocanului, exclusiv, din zona Vrancei), având un efectiv cifrat la 127.000 militari și fiind compusă din:

1. *Corpul 2 armată rus*, având în subordine:
- Divizia 26 infanterie rusă;
- Divizia 49 infanterie rusă;
- Divizia193 infanterie rusă.

---

[8] Viitorul mareșal și Conducător al Statului (septembrie 1940 - august 1944).

[9] ***, *Istoria militară a poporului român,* vol. V, …, p. 552 – 553.

[10] *Idem*, p. 548 – 549.

2. *Corpul 24 armată rus*, având în subordine:
- Divizia 2 infanterie rusă;
- Divizia 48 infanterie rusă;
- Divizia 49 infanterie rusă ;
- Divizia 188 infanterie rusă.

3. *Corpul 26 armată rus*, având în subordine:
- Divizia 65 infanterie rusă;
- Divizia 78 infanterie rusă;
- Divizia189 infanterie rusă;
- Divizia 12 cavalerie rusă.

4. *Corpul 36 armată rus*, având în subordine:
- Divizia 25 infanterie rusă;
- Divizia 68 infanterie rusă;
- Divizia191 infanterie rusă.

5. *Corpul 40 armată rus*, având în subordine:
- Divizia 2 pușcași rusă;
- Divizia 4 pușcași rusă;
- Divizia 6 pușcași rusă.

Armata a II-a română, comandată de generalul Alexandru Averescu, a ocupat un front, de 37 km, între Cota 580 (Arșița Mocanului, exclusiv) - Bâtca Carelor - Valea Cașin - Răcoasa (inclusiv), având un efectiv cifrat la 4.097 ofițeri și 150.708 trupă, fiind compusă din:

1. *Corpul 2 armată român*, având în subordine:
- Divizia 1 infanterie română;
- Divizia 3 infanterie română.

2. *Corpul 4 armată român*, având în subordine:
- Divizia 6 infanterie română;
- Divizia 8 infanterie română;
- Divizia12 infanterie română.

Armata a IV-a rusă, comandată de generalul A. I. Ragoza, a ocupat un front, de 50 km, între Răcoasa (exclusiv) - Movileni, pe Siret (inclusiv), având cu un efectiv cifrat la 86.000 militari, fiind compusă din:

1. *Corpul 8 armată rus*, având în subordine:
- Divizia 14 infanterie rusă;
- Divizia 15 infanterie rusă;
-Divizia 3 [infanterie] „Turkestan” rusă.

2. *Corpul 30 armată rus*, având în subordine:
- Divizia 71 infanterie rusă;
- Divizia103 infanterie rusă.

3. *Corpul 7 armată rus*, având în subordine:
- Divizia 13 infanterie rusă;
- Divizia 34 infanterie rusă;
- Divizia de cavalerie „Zaamurskaia” rusă.

Armata I română, comandată de generalul Constantin Cristescu, a ocupat un front, de 60 km, între Movileni, pe Siret (exclusiv) - Fundeni - Lieşti - Gârleşti - Crângeni, având un efectiv cifrat la 4.466 ofițeri şi 153.716 trupă, fiind compusă din:

1. *Corpul 3 armată român*, având în subordine:
- Divizia 5 infanterie română;
- Divizia 13 infanterie română;
- Divizia14 infanterie română.

2. *Corpul 6 armată român*, având în subordine:
- Divizia 9 infanterie română;
- Divizia 80 infanterie rusă;
- Brigada 1 cavalerie română.

3. *Corpul de cavalerie român*, având în subordine:
- Divizia 2 cavalerie română;
- Brigada 1 roşiori „pe jos”[11] română;
- Brigada 6 roşiori „pe jos” română.

Armata a VI-a rusă, comandată de generalul Țurikov, a ocupat un front, de 180 km, între Crângeni - Prut - apoi între Galați - Tulcea (pe malul stâng al Dunării), având un efectiv cifrat la 110.000 militari, fiind compusă din:

1. *Corpul 4 armată rus*, având în subordine:
- Divizia 30 infanterie rusă;
- Divizia 40 infanterie rusă.

2. *Corpul 47 armată rus*, având în subordine:
- Divizia 3 puşcaşi rusă;
- Divizia 8 puşcaşi rusă.

3. *Corpul 4 armată rus „Siberian”*, având în subordine:
- Divizia 9 [infanterie] „Siberiană” rusă;
- Divizia 10 [infanterie] „Siberiană” rusă.

4. *Corpul 6 cavalerie rus*, având în subordine:
- Divizia 3 cavalerie rusă;
- Divizia 8 cavalerie rusă;
- Divizia 3 cavalerie „Don” rusă.

---

[11] Trupa brigăzii acționa – temporar – ca infanterie, marea unitate nedispunând de caii necesari.

5. *Detașamentul „Dunărea”*, având în subordine:
- Divizia maritimă româno-rusă;
- Divizia 115 infanterie rusă.

Rezerva Frontul român din Moldova.

Frontul român din Moldova, în afara celor cinci armate dislocate operativ în dispozitivul indicat, a mai dispus, în zona Peche - Băleni – Dorasca, de o rezervă compusă din:

1. *Corpul 29 armată rus*, având în subordine:
- Divizia 1 pușcași rusă;
- Divizia 7 pușcași rusă;
- Divizia 3 [trăgători] „Caucaz” rusă.

2. *Corpul 3 cavalerie rus*, având în subordine:
- Divizia 1 [cavalerie] „Don” rusă;
- Divizia 10 [infanterie] rusă.

3. *Divizia 7 infanterie română*.

4. *Brigada de grăniceri română.*

Rezerva: „Stavka”.

Stavka (rusă), de asemenea, a organizat, la rândul ei, o rezervă proprie de forțe pe *Frontul român din Moldova*, dislocată în zona Comănești - Târgu Ocna, compusă din:

1. Corpul 45 armată rus, având în subordine:
- Divizia 126 infanterie rusă;
- Divizia 172 infanterie rusă;
- Divizia 194 infanterie rusă.

În concluzie, pe *Frontul român din Moldova* au fost angajate de România și Rusia, la data începerii „*Operațiuni ofensive”* sau „*Bătăliei*” *de la Mărăști*, următoarele forțe militare operative:

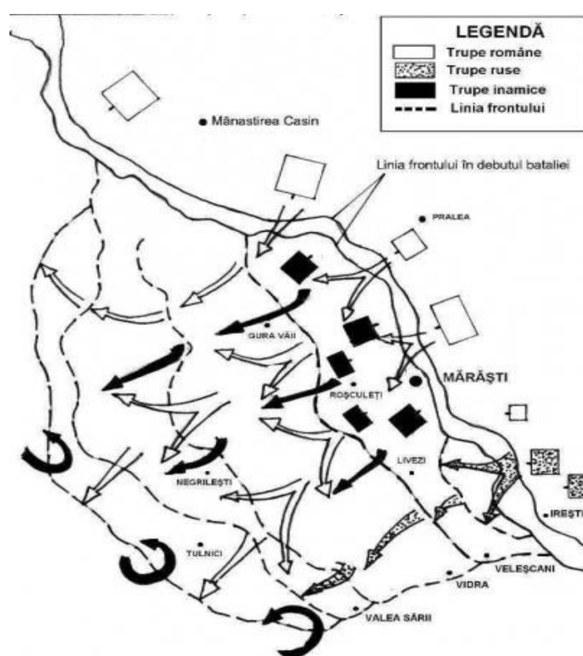
a) *5 armate*: dintre care 3 ruse și 2 române;

b) *21 corpuri de armată* (18 de infanterie și 3 de cavalerie), dintre care:
- 16 corpuri de armată ruse (14 de infanterie și 2 de cavalerie);
- 5 corpuri de armată române (4 de infanterie și 1 de cavalerie).

c) *55 divizii* (48 de infanterie și 7 de cavalerie), dintre care:
- 44 divizii ruse (38 de infanterie și 6 de cavalerie);
- 11 divizii române (10 de infanterie și 1 de cavalerie).

d) *1 divizie maritimă* ruso-română.

e) *4 brigăzi independente române*: o brigadă grăniceri și 3 brigăzi cavalerie (dintre care: 1 de cavalerie și 2 de roșiori „pe jos”).

Schema bătăliei de la Mărăști[12].

II. Forțele Puterilor Centrale de pe Frontul român din Moldova (iulie 1917*)*.

1. *Planificarea operațiunilor Puterilor Centrale din vara anului 1917. Puterile Centrale*, la rândul lor, își stabiliseră pentru prima jumătate a anului 1917, conform prevederilor *Planului lor de campanie*, principalele obiective ce trebuiau „atinse” de armatele proprii dispuse pe *Frontul român din Moldova*. Drept urmare, în luna iunie 1917, comandamentele acestora - sub coordonarea Marelui Cartier General german - au întocmit „Planul ofensivei” ce trebuia declanșată în vara anului 1917.

Operațiunea ofensivă planificată de Puterile Centrale trebuia declanșată în sudul Moldovei, în luna iulie 1917, de trupele din compunerea Grupului de armate „Feldmareșal August von Mackensen”. În linii generale, principalul obiectiv al armatelor Puterilor Centrale, prevăzut în respectivul Plan de campanie, consta în: „ocuparea întregului teritoriu dintre Carpați și Prut”, prin exploatarea primelor acțiuni din sudul Moldovei și corelarea acestora cu declanșarea ofensivei austro-ungaro-germană proiectată a fi executată în Bucovina de trupele Grupului de armate „Arhiducele Iosif”.

[12] httpenciclopediaromaniei.ro403px-

La terminarea preconizatei lor ofensive, ocuparea zonelor libere din România de forțele militare ale Puterilor Centrale trebuia: „să ducă la nimicirea armatei române”.

2. *Compunerea forțelor Puterilor Centrale (iulie 1917).*
La începutul lunii iulie 1917, în vederea realizării obiectivului principal al planificatei lor ofensive de vară, Puterile Centrale, au dispus pe *Frontul român din Moldova*, au structurat forțele celor patru armate proprii în două mari grupuri de armate[13]: Grupul „Arhiducele Iosif” și Grupul „Feldmareșal von Mackensen”.

Cele două grupuri de armate au avut, în linii generale, următoarea structură organizatorică:

Grupul de armate „Arhiducele Iosif”, comandat de arhiducele Iosif, a ocupat un front, în lungime de 260 km, din nordul Bucovinei până la Ivești (din zona Vrancei), având în compunere:

- Armata I austro-ungară, comandată de generalul von Rohr, a ocupat un front de 200 km, având în subordine:

1. *Grupul* „*General Gerok*”, în compunerea:

a) *Grupul german* „[*General*] *Ruiz*”, format din:
- Divizia 218 infanterie germană;
- Divizia 1 cavalerie austro-ungară.

b) *Corpul 8 armată austro-ungar*, format din:
- Divizia 142 infanterie germană;
- Divizia 70 infanterie austro-ungară;
- Divizia 71 infanterie austro-ungară;
- Brigada 8 munte austro-ungară.

2. *Corpul 6 armată austro-ungar,* format din:
- Divizia 39 honvezi [infanterie austro-ungară];
- Divizia 225 infanterie germană.

3.*Grupul austro-ungar „General Liposčak”,* format din:
- Divizia 8 bavareză [infanterie germană];
- Divizia 7 infanterie austro-ungară;
- Divizia 10 cavalerie austro-ungară;
- Brigada 16 munte austro-ungară.

4. *Corpul 21 armată austro-ungar*, format din:
- Divizia 31 infanterie austro-ungară;
- Divizia 37 infanterie austro-ungară;
- Divizia 72 infanterie austro-ungară;
- Divizia 3 cavalerie germană.

---

[13] ****, Istoria militară a poporului român,* vol. V, …, p. 550.

- *Armata VII austro-ungară*, comandată de generalul von Kővess, a ocupat un front de 60 km, având în subordine:

1. *Corpul 11 armată austro-ungar*, format din:
- Divizia 51 honvezi;
- Divizia 74 honvezi.

2. *Grupul austro-ungar „General Apor*”, format din:
- Divizia 1 infanterie germană;
- Divizia 5 cavalerie austro-ungară;
- Divizia 6 cavalerie austro-ungară.

3. *Grupul austro-ungar „General Pichler*”, format din:
- Divizia 117 infanterie germană;
- Divizia 8 cavalerie austro-ungară;
- Divizia 11 cavalerie austro-ungară.

Grupul de armate „Feldmareșal von Mackensen”, comandat de feldmareșalul August von Mackensen, a ocupat un front, în lungime de 300 km, de la Ivești până la nord de Brăila și, de aici, între Galați și Tulcea (pe malul drept al Dunării), având în compunere:

- *Armata III bulgară*, comandată de generalul Nerezov, a ocupat un front de 180 km, având în subordine:

1. *Corpul 52 armată german*, format din:
- Divizia mixtă bulgară;
- Brigada 145 infanterie germană;
- Detașamentul german „Goltz”;
- Divizia 15 infanterie turcă:
- Divizia 25 infanterie turcă.

2. *Corpul de armată bulgar*, format din:
- Divizia 4 infanterie bulgară.
- Divizia 12 infanterie bulgară.
- Divizia 1 cavalerie bulgară.

- *Armata IX germană*, comandată de generalul von Eben, a ocupat un front de 120 km, având în subordine:

1. *Grupul german „Schaer*”, format din:
- Divizia 92 infanterie germană;
- Divizia 109 infanterie germană;
- Divizia 115 infanterie germană.

2. *Grupul german „von Morgen*”, format din:
- Divizia 89 infanterie germană;
- Divizia 216 infanterie germană;
- Divizia 12 infanterie bavareză (germană).

3. *Grupul german „von Gallwitz*”, format din:
- Divizia 62 infanterie germană;

- Divizia 217 infanterie germană.

Rezerva *Grupului de armate „Feldmareșal von Mackensen*”, dislocată în regiunea sud Nămoloasa, formată dintr-un *corp german de armată,* compus din:

- Divizia 76 infanterie germană;
- Divizia 212 infanterie germană.

În concluzie, pe *Frontul român din Moldova* au fost angajate din partea Puterilor Centrale - Germania, Austro-Ungaria, Bulgaria și Turcia - la data începerii „*Operațiuni ofensive”* sau „*Bătăliei*” *de la Mărăști*, următoarele forțe militare operative:

a) *4 armate*: dintre care 2 armate austro-ungare, 1 armată germană și 1 armată bulgară;

b) *13 corpuri de armată* de infanterie, dintre care:

- 6 corpuri de armată de infanterie germane;
- 6 corpuri de armată de infanterie austro-ungare;
- 1 corp de armată de infanterie bulgar;

c) *42 divizii* (34 divizii de infanterie și 8 divizii de cavalerie), dintre care:

- 22 divizii germane (20 divizii de infanterie și 2 divizii de cavalerie);
- 14 divizii austro-ungare (9 divizii de infanterie și 5 divizii de cavalerie);
- 4 divizii bulgare (3 divizii de infanterie și 1 divizie de cavalerie);
- 2 divizii de infanterie turce;

d) *4 brigăzi independente*, dintre care:

- 2 brigăzi de infanterie germane;
- 2 brigăzi de munte austro-ungare.

III. Evidența forțelor militare angajate în iulie 1917 de armatele beligerante pe *Frontul român din Moldova.*

Pe *Frontul român din Moldova*, centralizând dantele sus prezentate, la data începerii „*Operațiuni ofensive”* sau „*Bătăliei” de la Mărăști* din iulie 1919, au fost angajate în total
de armatele beligerante următoarele forțe militare operative:

a) *9 armate*, dintre care: 3 armate ruse, 2 armate române; 2 armate austro-ungare, 1 armată germană și 1 armată bulgară;

b) *34 corpuri de armată*, dintre care: 31 corpuri de armată de infanterie și 3 corpuri de armată de cavalerie:

- 16 corpuri de armată ruse (14 corpuri de armată de infanterie și 2 corpuri de armată de cavalerie),
- 5 corpuri de armată române (4 corpuri de armată de infanterie și 1 corp de armată de cavalerie),

- 6 corpuri de armată de infanterie germane,
- 6 corpuri de armată de infanterie austro-ungare,
- 1 corp de armată de infanterie bulgar;

c) *97 divizii*, dintre care: 82 divizii de infanterie și 15 divizii de cavalerie):

- 44 divizii ruse (38 divizii de infanterie și 6 divizii de cavalerie),
- 11 divizii române (10 divizii de infanterie și 1 divizie de cavalerie),
- 22 divizii germane (20 divizii de infanterie și 2 divizii de cavalerie),
- 14 divizii austro-ungare (9 divizii de infanterie și 5 divizii de cavalerie),
- 4 divizii bulgare (3 divizii de infanterie și 1 divizie de cavalerie),
- 2 divizii de infanterie turce;

d) *1 divizie maritimă* ruso-română.

e) *8 brigăzi independente*, dintre care: 3 brigăzi de cavalerie, 2 brigăzi de infanterie, 2 brigăzi de munte și 1 brigadă de grăniceri:

- 3 brigăzi de cavalerie române;
- 2 brigăzi de infanterie germane;
- 2 brigăzi de munte austro-ungare;
- 1 brigadă de grăniceri română.

În general, acesta a fost în totalitate numărul marilor unități militare operative dislocate la începutul lunii iulie 1917 de cele două părți beligerante – de o parte: trupele române și ruse, de cealaltă parte: trupele germane, austro-ungare, bulgare și turce - pe Frontul român din Moldova.

THE COMPONENCE OF THE FORCES FROM THE ROMANIAN FRONT IN MOLDAVIA BEFORE THE START OF THE MARASTI BATTLE (JULY 1917)

Abstract

In July 1917, on the Romanian Front from Moldavia, before the start of the Mărăști Battle, the following armies were engaged: on one hand, the Romanian and Russian forces and, on the other hand, the German, Austro-Hungarian, Bulgarian and Turkish forces. All these made up 9 operative armies (3 Russian, 2 Romanian, 2 Austro-Hungarian, 1 German and 1 Bulgarian), totalizing 34 army corps (16 Russian, 5 Romanian, 6 German, 6 Austro-Hungarian and 1 Bulgarian).

MUZEUL JUDEŢEAN ARGEŞ
ARGESIS, *STUDII ŞI COMUNICĂRI*, seria ISTORIE, **TOM XXVIII**, 2019, p. 197-208

PERCEPŢII ROMÂNEŞTI ASUPRA EVENIMENTELOR PETRECUTE ÎN BULGARIA ÎN ZILELE DE 23 SEPTEMBRIE - 4 OCTOMBRIE 1918

GEORGE UNGUREANU*

Cele aproape două săptămâni indicate în titlul articolului de față au reprezentat un interval de timp foarte dramatic și dens în evenimente pentru țara vecină nouă la sud. Astfel, putem consemna spargerea frontului în Macedonia, revolta soldaților țărani cu epicentrul la Radomir (40 de km sud-vest de Sofia), emiterea oficială a cererii de armistițiu, eliberarea din închisoare a liderilor politici agrarieni și *tesniaci* (socialiștii „strâmți”, viitorii comuniști), încheierea Armistițiului de la Salonic (29 septembrie 1918), abdicarea regelui Ferdinand I (3 octombrie 1918) și încoronarea lui Boris al III-lea (4 octombrie 1918).

Evenimentele din Bulgaria aveau o importanță considerabilă pentru România, întrucât constituiau un semnal al victoriei Puterilor Antantei în conflagrația mondială, implicit al schimbării raporturilor de forțe în sud-estul Europei, creându-se posibilitatea ca trupele Antantei să ajungă la Dunăre. De asemenea, evoluțiile din Bulgaria îi interesau pe factorii de decizie români și prin prisma litigiilor teritoriale dintre cele două state (așa-numita „problemă dobrogeană”) și a unor realități și dificultăți economico-sociale parțial asemănătoare. Bulgaria, care își câștigase autonomia în 1878, unificarea în 1885 și independența deplină în 1908, după cinci secole de dominație otomană, constituia, la fel ca România, o țară agrară și înapoiată, în comparație cu statele avansate din Occident, cu o industrie încă mai slab dezvoltată decât a României, dar cu o structură socială mult mai egalitară, ceea ce a permis atingerea unui grad mai înalt de alfabetizare. În planul politicii externe, caracteristica generală de bază, în întreaga perioadă 1878-1914, a fost alternanța între cabinete rusofile și, respectiv, rusofobe, cele două tabere având ponderi sensibil egale la nivelul opiniei publice[1].

* Arhivele Militare Naționale Române - Depozitul Central de Arhivă Pitești (în continuare se va cita A.M.N.R.-D.C.A.P.).

[1] Barbara Jelavich, *Istoria Balcanilor în secolul XX (1887-1982)*, traducere de Eugen Mihai Avădanei, Iași, Editura Institutul European, 2000, p. 42-45; Stevan K. Pavlowitch, *Istoria Balcanilor (1804-1945)*, traducere de Andreea Doica, Iași, Editura Polirom, 2002, p. 134-140; 172-178.

În primul an al „Marelui Război”, Bulgaria a rămas neutră, însă, finalmente, dorința de câștiguri teritoriale substanțiale și rapide i-a determinat pe regele Ferdinand I de Saxa-Coburg Gotha (1887-1918) și pe șeful guvernului, Vasil Radoslavov (n. 1854-d. 1929), să opteze pentru intrarea în conflagrație alături de Puterile Centrale și de fostul inamic secular, Imperiul Otoman. Cei doi oameni politici bulgari nu apreciau corect raporturile de putere la nivel mondial și, în numele unei anumite viziuni istorico-naționale bulgărești, nu țineau seamă de realitățile etnice și identitare concrete din Dobrogea de Nord și din Macedonia istorică, unde marea majoritate a populației nu era bulgară sau, deși vorbea variante locale ale limbii bulgare, nu se identifica drept bulgară[2].

Primul an de implicare directă în război a fost, cel puțin aparent, unul fast pentru Bulgaria. Imperiul Otoman i-a cedat, în schimbul alianței, 160 de localități din Tracia Orientală, inclusiv Adrianopolul (Odrin, în bulgărește), până la linia Enos-Midia[3]. În urma atacurilor conjugate ale inamicilor, dinspre nord, vest și est, armata sârbă a fost constrânsă la retragerea în afara teritoriului național, iar Macedonia Vardariană (~ actualul teritoriu al Macedoniei de Nord) și Pomoravia (Timocul sârbesc) au trecut sub control politico-administrativ și militar bulgar[4]. Alăturarea României la Antantă, în ziua de 14/27 august 1916, a oferit Bulgariei ocazia de a trece la ofensivă în Dobrogea, provincie asupra căreia românii pierd total controlul în următoarele luni[5]. Ulterior, în anii 1917-1918, soarta așa-numitei Dobroge de Nord (terminologie bulgară) sau Dobroge Vechi (terminologie românească), aflată în componența României de la 1878, avea să constituie un obiect de divergențe și negocieri între Bulgaria și aliații acesteia.

Treptat, pe măsura prelungirii ostilităților, au ieșit tot mai mult în evidență limitele resurselor economice și demografice ale Bulgariei, pierderile umane înregistrate acum adăugându-se celor din anii războaielor balcanice (1912-1913)[6].

Degradarea situației economice a țării și a stării de spirit, atât în rândurile militarilor, cât și ale populației civile, au dus la șubrezirea poziției guvernului

[2] George Ungureanu, *România, Bulgaria și „dosarul dobrogean” în primul an al Marelui Război* (studiu în curs de apariție).

[3] Nicolae Ciachir, *Istoria popoarelor din sud-estul Europei în epoca modernă (1789-1923)*, ediția a II-a, Editura Oscar Print, 1998, p. 160.

[4] Mircea N. Popa, *Primul Război Mondial (1914-1918)*, București, Editura Științifică și Enciclopedică, 1979, p. 211-213, 493-494.

[5] Adrian Rădulescu, Ion Bitoleanu. *Istoria Dobrogei*, ediția a II-a, Constanța, Editura EXPONTO, 1998, p. 384-387.

[6] Despre pierderile suferințele și privațiunile aduse armatei și populației bulgare de participarea la Primul Război Mondial, a se vedea: John D. Bell, *Peasants in Power. Alexander Stamboliiski and the Bulgarian Agrarian Nation Union, 1899-1923,* Princeton University Press, Princetown-New Jersey, 1977, p. 122; B. Jelavich, *op. cit*., p. 155; Richard J. Crampton, *Alexandur Stambuliiski. Bulgaria,* London Haus Publishing Ltd, 2009, p. 64-65; Alberto Basciani, *L`illusione della modernità. Il sud-est dell`Europa tra le due Guerre Mondiali*, Roma-Rubbettino, 2016, p. 62-63.

Radoslavov, iar ne-obținerea întregii Dobroge a reprezentat lovitura de grație pentru acest guvern. Dacă demisia generalului Aleksandăr Protogerov, în luna martie, a putut trece drept un eveniment izolat, la finele lunii mai, Partidul Popular-Liberal părăsește coaliția guvernamentală, reprezentanții săi înaintându-și demisiile[7]. La 21 iunie 1918, în încercarea de a exercita anumite presiuni asupra Germaniei, mai ales în problema Dobrogei, regele Ferdinand încredințează mandatul de șef al guvernului unui om politic rusofil, Aleksandăr Malinov (n. 1867-d. 1938), originar din Basarabia de Sud.

Vara anului 1918 aduce schimbarea sensibilă a cursului ostilităților în Vest, pe fronturile franco-belgian și, respectiv, italian, în defavoarea Puterilor Centrale. Aceste evoluții militare, cu implicații politico-diplomatice majore, nu au rămas fără urmări la nivelul opiniei publice românești. Astfel, diplomatul nord-american de origine cehă Charles J. Vopicka nota în jurnalul său, la data de 2 septembrie 1918: „Victoriile continue ale forțelor Antantei pe Frontul de Vest au produs o impresie profundă în România. Aceste victorii au întărit sentimentul național, atât de deprimat, de altfel, de pe urma situației locale; pe de altă parte, ele au dus la amplificarea acțiunilor dure ale germanilor, în strădania lor de a rămâne, material, stăpânii României, simțind că moral, poporul le scapă de sub control”[8].

Înfrângerea decisivă și apoi, ieșirea din război a Bulgariei, în luna septembrie 1918, a reprezentat un succes major al așa-numitei strategii a „loviturilor periferice”, pentru Puterile Antantei. Printre efectele rapide ale acestui succes s-a numărat și ruperea unității de front în cadrul Quadruplei Alianțe, teritoriul otoman fiind izolat de cel al Puterilor Centrale, ceea ce deschidea drumul spre Belgrad, Budapesta și Viena, folosit odinioară de otomani la apogeul puterii lor.

Pe marginea acestor răsturnări de situație din proximitatea teritoriului național românesc, omul politic liberal I. Gh. Duca nota: „La drept vorbind, nu ne-am trezit la realitate decât atunci când am aflat de armistițiul bulgar. Când am văzut că frontul balcanic, a cărei însemnătate o cunoșteam bine, se prăbușește, am înțeles atunci că evenimentele se precipită”[9].

În consecință, la 24 septembrie, regele Ferdinand I al României (1914-1927) îi transmitea lui Alexandru Marghiloman, politician germanofil, propulsat în fruntea guvernului în condițiile supremației absolute a Puterilor Centrale în Estul Europei, la începutul lui 1918, o telegramă cu următorul conținut: „Să evitați nu numai orice angajament nou, dar și orice negociere relativă la

---

[7] Elena Statelova, Stojčo Grănčarov, *Istorija na nova Bălgarija (1878-1944)*, Sofija, Izdatelstva Kăšta „Anubis”, 1999, p. 321-322.

[8] Charles J. Vopicka, *Secretele Balcanilor. 7 ani din viața unui diplomat în centrul furtunos al Europei*, ediție de Andrei Alexandru Căpușan, Iași, Editura Institutul European, 2012, p. 235.

[9] I. Gh. Duca, *Memorii*, vol. III *Războiul*, ediție Ion Dumitru Verlag, Munchen, 1981, p. 135.

modificările clauzelor tratatului deja încheiat (Pacea de la București din 24 aprilie/7 mai 1918, n.n.), care, în situația excesiv de frământată a orei prezente, rămâne singura bază sigură pentru relațiile noastre cu Puterile Centrale fără riscul de a crea pentru ziua de astăzi sau de mâine noi dificultăți cu alte puteri”[10].

La 29 septembrie 1918 (ziua armistițiului de la Salonic) Alexandru Marghiloman consemnează în „Notele politice” ale sale o lungă întrevedere cu suveranul, al cărei principal subiect pare să fi fost criza dinastică declanșată de faptele prințului Carol (viitorul rege Carol al II-lea). Totuși, regăsim și o succintă referire la situația internațională: „Vorbim de Bulgaria și frontul occidental: trebuie câștigat timp”[11].

Ecoul stârnit în mediile românești antantofile de înfrângerea Bulgariei este menționat și de către Charles Vopicka: „Anumite evenimente din Bulgaria produc în România un efect considerabil. Ele întăresc sentimentul, creat de victoriile Antantei pe alte fronturi, în favoarea unei noi intervenții a armatei române de partea noastră. Din toate cercurile, există zvonuri despre o nouă mobilizare”[12]. În duminica de 29 septembrie 1918 (ziua încheierii armistițiului de la Salonic), regina Maria nota: “ Trupele aliate înaintează peste tot, în Belgia, pe Somme, ca și în Macedonia și Palestina. Dar cel mai important pentru noi este că Bulgaria cere pace. Pentru prima dată, întrezărim înaintea noastră o rază de lumină, după ce am mers atâta vreme prin cea mai adâncă beznă”[13].

Pentru percepțiile germanofililor, aflați încă la guvernare, cea mai reprezentativă sursă rămân tot „Notele” lui Alexandru Marghiloman, președintele Consiliului de Miniștri. Astfel, în ziua de 27 septembrie 1918, este reprodus textul unei scrisori expediate de către diplomatul german Horstmann de la Brandenstein („Luptele din Macedonia au luat o întorsătură rea pentru bulgari; se speră a se opri retragerea și a se stabili o linie de rezistență”). Totodată, Alexandru Marghiloman consemnează și rugămintea diplomatului german amintit de a se tergiversa comunicarea știrilor „până la sosirea altora mai bune”, ca și confirmarea că frontul macedonean era complet spart. Prim-ministrul român decide să nu împiedice știrile oficiale[14]. Pentru a doua zi, este consemnată o discuție cu șeful Marelui Stat Major, generalul argeșean Constantin Christescu (n. 1866-d. 1923), care se exprimă în termeni foarte categorici: „Partida e pierdută pentru germani; înfrângerea bulgară e foarte gravă și dacă Aliații au trupe pentru a exploata ruperea frontului, pot amenința Sofia. Desigur, va fi o ofensivă și altundeva, probabil în Italia, dar este sigur că în acest moment se va

---

[10] *Ibidem*, p. 137.
[11] Alexandru Marghiloman, *Note politice, III, (1918-1919)*, ediție de Stelian Neagoe, București, Editura Machiavelli, 1995, p. 184-185.
[12] Charles Vopicka, *op. cit.*, p. 241 (însemnare din data de 1 octombrie 1918).
[13] Maria, regina României, *Jurnal de război-1918*, ediție de Lucian Boia, traducere de Anca Bărbulescu, București, Editura Humanitas, 2015, p. 336.
[14] Al. Marghiloman, *op. cit.*, p. 183.

da o lovitură în Champagne, aceasta e natural, și, de altfel, Foch e un mare general. Germanii au pierdut pretutindeni inițiativa”. Pentru aceeași zi este relatat pe scurt conținutul buletinului informativ al Agenției *Nauen* („Se spune că Malinov a cerut un armistițiu și se dă numele celor trei delegați: ministrul de Finanțe, un general și Radev”), dar și confirmarea, din sursă germană, a existenței unor neînțelegeri între regele Bulgariei și guvernul lui Malinov. După ce reproduce și știrea conform căreia *Săbranja* (Parlamentul bulgar) este convocată pentru data de 30 septembrie, Marghiloman concluzionează : „Gravitatea situației nu se mai poate ascunde”[15].

Pentru data de 30 septembrie, șeful guvernului român menționează o serie de extrase din presa germană, conform cărora fuseseră luate măsuri în Bulgaria, retragerea fusese oprită, iar regele Ferdinand și populația Sofiei rămâneau fidele alianței cu Puterile Centrale[16].

A doua zi, prim-ministrul citează textul unei depeșe primite din București de la Ion P. Carp: „După informațiile diviziei politice germane, armata bulgară, în plină disoluție, afară de aripa dreaptă, care este încadrată de trupe germane și rezistă. Mișcare revoluționară cu caracter bolșevic în toată țara. La Sofia, trupele austro-germane se luptă cu trupele bulgare răzvrătite”. Ministrul de Externe al României, C.C. Arion, comunica, invocând ca sursă pe Horstmann că regele Ferdinand al Bulgariei nu se mai bucura de încrederea Puterilor Centrale. O serie de comunicate anunțau încheierea armistițiului, întrunirea *Sobranje*-i și prorogarea rapidă a acesteia.

În privința Armistițiului de la Salonic, Alexandru Marghiloman notează: „Toată operația bulgară a ținut de la 22 la 26 septembrie. A fost, desigur, o înțelegere secretă, preparată de ministrul SUA, care nu sunt în război cu Bulgaria. Consulul Americii (Dominic Murphy, nn.) a însoțit delegația la Salonic. În condițiile armistițiului, se prevede că germanii vor părăsi Bulgaria în patru săptămâni”[17].

Grosso modo, la începutul lui septembrie 1918, pe frontul macedonean, bulgarii dispuneau de efective și de piese de artilerie în număr aproape egal cu inamicul: 628.288 de oameni, din care 560.000 armata de operațiuni, inclusiv 182.000 de infanteriști, contra 630.000 de oameni, dintre care 219.000 de infanteriști, iar în privința tunurilor, Antanta dispunea de 1536, față de 1395 ale bulgarilor[18]. Diferența între cele două tabere aparent egale, care se înfruntau pe un front de circa 350de kilometri, consta în faptul că forțele Antantei erau net superioare la capitolul aviație, iar bulgarii erau demoralizați de o lungă și variată

---

[15] *Ibidem.*
[16] *Ibidem*, p. 185.
[17] *Ibidem*, p. 186.
[18] *Bălgarskata armija v părvata svetovna vojna (1915-1918)*, Sofija, Voenno Izdatelstvo, 2015, p. 292-293.

gamă de lipsuri, începând cu cele alimentare[19].

O serie de documente conținând informații și comentarii asupra evenimentelor din Bulgaria perioadei septembrie-octombrie 1918 se regăsesc în cadrul dosarului cu nr. crt. 2160 pe anul 1918 din fondul Marele Cartier General, aflat în custodia Arhivelor Militare Române din Pitești. Astfel, o telegramă în limba franceză, datată 19 septembrie/2 octombrie 1918, relata pentru ziua de 12/25 septembrie 1918 despre rezistența „aprigă a inamicului" învinsă după două zile de lupte și atacuri succesive", în zona Kruševo, manevră care ar fi obligat armata bulgară la retragerea de pe teritoriul albanez[20].

În aceeași zi, de la Lyon, a fost emisă o radiogramă, conținând cronologia principalelor evenimente petrecute pe frontul macedonean și în Bulgaria, pe parcursul ultimei luni. Astfel, în dimineața de 2/15 septembrie, două divizii franțuzești și o divizie sârbească au inițiat ofensiva în sectoarele Veternik, Dobropolje și Sokol. Șase zile mai târziu, forțele Antantei străpungeau apărarea inamică la nord de Monastir, iar la 9/22 septembrie urmărirea devine generală, trupele Antantei reușind să taie comunicațiile între Armata I, care opera pe Vardar și Armata . La 10/23 septembrie , sârbii treceau Vardarul la Krivolac, iar a doua zi cavaleria franceză ocupă orașul Prilep. La 13/26 septembrie, trupele britanice intrau în Strumița, iar cele sârbești ajung la Kočani și Veles, în timp ce „aviația a adus mari servicii".

După semnarea armistițiului în ziua de 16/29 septembrie 1918 la orele 23, ostilitățile au încetat efectiv a doua zi, la orele 12[21].

Radiograma nr. 11.179, emisă tot de la Lyon, în ziua de 3 octombrie 1918, reliefează și elogiază rolul jucat de către cavaleria franceză în decursul luptelor care precedaseră armistițiul: intrarea în Prilep, capturarea unor importante cantități de material, colaborarea cu infanteriștii în zona Veles, ocuparea orașului Üsküb (Skoplje, n.n.), chiar la 16/29 septembrie 1918[22].

Radiograma nr. 11.226 din 5 octombrie 1918 reprezenta, de fapt, un grupaj de comentarii asupra discursului ținut de către noul suveran bulgar, Boris al III-lea. Acesta afirmase că „Bulgaria crede în justiția și moderația Antantei". Ziarul „Preporeț", apreciat drept oficios al guvernului bulgar, considera discursul regal ca un răspuns dat acelor publicații germane care prezentau ieșirea din război a Bulgariei drept un gest lipsit de suport popular unanim. Totodată, este reprodus textul unei telegrame oficiale din Sofia: „Presa bulgară se încrede în faptul că Puterile Antantei nu vor lipsi (renunța, n.n.) de a fi credincioase în timpul tratativelor de pace marilor lor principii de justiție internațională". În

[19] Leften S. Stavrianos, *The Balkans since 1453*, New York-Chicago-San Francisco-Toronto-London, Holt, Rinehart&Winston, 1963, p. 268-269.
[20] A.M.N.R.-D.C.A.P., fond *Marele Cartier General*, dosar nr. crt. 2160/1918, f. 5.
[21] *Ibidem*, f. 1.
[22] *Ibidem*, f. 3.

finalul radiogramei era consemnată o altă telegramă oficială din Sofia, care infirma declarația generalului Nikola Žekov, fostul șef al Marelui Stat Major bulgar către „Neue Freie Presse”; declarația în cauză nu este nici reprodusă, nici rezumată, despre aceasta spunându-se doar că „nu se potrivește nici cu situația actuală, nici cu scopurile Bulgariei”[23]. În aceeași zi, regina Maria așternea pe hârtie următoarele rânduri: “Singura știre interesantă de azi a fost că Ferdinand al Bulgariei a abdicat în favoarea fiului său, Boris, care a fost încoronat imediat la Sofia, în timp ce Ferdinand plecase deja spre Ungaria. Nu avem detalii, nu știm dacă a abdicat sub presiune sau de bună voie, sau dacă a fost constrâns de germani, bulgari sau Aliați”[24]

În dosarul de arhivă menționat mai sus, se află inserate și câteva tăieturi din diverse publicații, printre care și un articol cu titlul „Conferința de la Sofia”, dintr-o publicație neidentificată, datată 26 septembrie (probabil stil vechi). Textul respectiv se referea, de fapt, la o ședință desfășurată în capitala bulgară, cu participarea colonelului francez Droussot și a doi ofițeri britanici, pe tema preluării controlului de către trupele Antantei asupra căilor ferate, șoselelor, porturilor, telefoanelor și telegrafelor din Bulgaria, în vederea continuării operațiunilor militare împotriva inamicilor rămași[25].

Ziarul germanofil „Lumina”, condus de către Constantin Stere, în numărul său din 10 octombrie 1918 (stil nou), includea un scurt articol, din sursă germană, pe tema situației din Bulgaria. În articolul respectiv se insista asupra asprimii condițiilor de armistițiu, a suspiciunilor Puterilor Antantei față de guvernul bulgar și a presiunilor făcute de către ocupanți în vederea formării unui nou guvern.. Noul Consiliu de Miniștri ar fi urmat să fie compus din trei „narodniaci” (populari, n.n.), doi democrați (Al. Malinov și Andrej Ljapčev, ministru de finanțe, semnatar al armistițiului), un agrarian, un social-democrat și generalul Ivan Lukov (alt semnatar al armistițiului de la Salonic). Supra-reprezentarea „narodniacilor”, care nu dispuneau decât de 10 mandate parlamentare, era prezentată ca o consecință a atitudinii antigermane a acestora[26]. Într-adevăr, la 17 octombrie 1918 s-a constituit un nou guvern bulgar, tot sub președinția lui Malinov, având însă o compoziție sensibil diferită de cea prognozată în mediile germane citate de ziarul „Lumina”: patru democrați, un radical, un popular (ministrul de Externe Teodor I. Teodorov, viitor prim-ministru, din luna noiembrie), un social-democrat și un agrarian[27].

În același număr al ziarului „Lumina” era reprodusă, în rezumat, sub titlul „Ce s-a petrecut în Bulgaria”, o corespondență din Sofia pentru „Neue Freie

---

[23] *Ibidem*, f. 9.
[24] Maria, regina României, *op. cit.*, p. 344.
[25] A.M.N.R.-D.C.A.P., fond *Marele Cartier General*, dosar nr. crt. 2160/1918, f. 4.
[26] *Ibidem*, f. 10.
[27] E. Statelova, S. Grănčarov, *op. cit.*, p. 324.

Presse": „Pe când se ținea ședința Sobraniei, se dădeau lupte la 4 km de Capitală. Zi și noapte se auzea bubuitul tunului. Imediat lângă Sofia, luptau bulgari contra bulgari. Soldații care se înapoiau spre casă, din cele două divizii care au dezertat în lupta hotărâtoare, au cucerit în drumul lor de pe front către Sofia, la Küstendil (Velbužd, n.n.), Cartierul General Bulgar l-au distrus și au proclamat la Radomir, în drumul de la Küstendil la Sofia, o republică țărănească. Înainte de aceasta, au alcătuit, în grabă, la Vladae, la 8 km de Sofia, un guvern. În satul Kuračevo, la 4 km de Sofia, au fost întâmpinați de elevii Școlii de Ofițeri de Rezervă. Deoarece răsculații n-aveau mitraliere și tunuri, au putut fi opriți, cu atât mai mult cu cât nu se aflau ofițeri printre ei. Răsculații soseau de pe front, în grupuri de 50-200 de oameni, în uniforme jerpelite. Fruntașul țăranilor, deputatul Stamboliiski, este șeful acestor bolșevici țărani. Cea mai mare parte s-ar fi predat"[28].

Referiri succinte la rebeliunea de la Radomir erau făcute și într-un manifest de tip bolșevic, semnat „muncitorii socialiști" și databil, după toate probabilitățile și indiciile, după 27 septembrie 1918: „După cum acum un an, poporul rus, printr-un gest măreț, a pus capăt luptei între el și popoarele muncitoare vecine, tot așa acum, poporul bulgar, condus de «bolșeviști», sătul de război, a întors spatele inamicului, a ocupat câteva orașe în care a declarat republica și caută să ocupe întreaga țară pentru a pedepsi pe vinovați și a înlătura pentru totdeauna pe stăpânitori – cauza războaielor. Gestul splendid al poporului bulgar a făcut mai mult decât toate frazele și activitatea militarismului antantist. REVOLUȚIONARII BULGARI (cu majuscule în original, n.n.) au doborât militarismul german"[29].

Desfășurată între 24 septembrie și 4 octombrie 1918, revolta de la Radomir avea să fie înfrântă. Istoricul Richard J. Crampton a identificat următoarele cauze ale acestui deznodământ:

- lipsa de spirit organizatoric și operativitate a răsculaților, ceea ce a permis regruparea rapidă a forțelor fidele monarhului (fanaticii macedoneni, conduși de Al. Protogerov, respectiv Divizia 217 Germană, bine echipată cu mitraliere și artilerie grea);
- atitudinea pasivă a tesniacilor, care vedeau agrariarismul /țărănismul drept o doctrină (mic-) burgheză, reacționară (situația avea să se repete, într-un context parțial asemănător, în iunie 1923);
- ezitările și oscilațiile lui Stamboliiski însuși (inițial promite regelui sprijin pentru potolirea rebeliunii, apoi se declară președinte al Republicii (27 septembrie 1918), pentru ca, finalmente, să se disocieze de mișcarea de la Radomir);
- încheierea Armistițiului de la Salonic (16/29 septembrie 1918) și apoi

[28] A.M.N.R.-D.C.A.P., fond *Marele Cartier General*, dosar nr. crt. 2160/1918, f. 10.
[29] *Ideologie și structuri comuniste în România (1917-1918)*, coord.: Florian Tănăsescu, București, Institutul Național pentru Studiul Totalitarismului, 1995, documentul 104, p. 485-486.

abdicarea țarului Ferdinand I (3 octombrie 1918) au fost privite de către mulți răsculați drept victorii ale mișcării[30].

În mediile românești, fie ele antantofile sau germanofile, a stârnit neliniște permisiunea acordată statului bulgar prin armistițiul de la Salonic, de a menține forțe militare în Dobrogea. Balcanologul Constantin Iordan explică această decizie a Puterilor Antantei prin prioritatea absolută acordată de acestea înfrângerii cât mai rapide a Imperiului Otoman, Austro-Ungariei și Germaniei, care continuau încă lupta. În plus, România ieșise, practic, din alianța cu Antanta, prin încheierea Păcii de la Buftea București, iar la guvernarea statului român se afla încă guvernul germanofil condus de Alexandru Marghiloman. Datele problemei aveau să fie însă cu totul altele câteva săptămâni mai târziu[31]. Elocventă pentru înțelegerea acestei situații rămâne o frază a generalului H.M. Berthelot: „Ungurii au fost lăsați să creadă, la fel ca și bulgarii, că s-ar ține cont de dorințele lor”[32].

În condițiile ruperii alianței de către Bulgaria, unii oficiali germani au început să vehiculeze pe lângă guvernul Marghiloman promisiunea restituirii Dobrogei Vechi, în schimbul sancționării și promulgării de către regele Ferdinand a Tratatului de Pace de la București, care fusese ratificat în luna iulie de către Parlamentul ales cu câteva săptămâni mai înainte; importanța practică a acestor oferte era supralicitată de către Marghiloman, care consemna minuțios orice gest al Antantei în favoarea Bulgariei[33]. În paralel însă, von Mackensen plănuia invadarea teritoriului românesc neocupat, însă această intenție nu se materializează, ca urmare a degradării situației militare a Germaniei, pe toate fronturile[34]. De altfel, în jurul datei de 25 septembrie 1918, deci la scurt timp după spargerea frontului în Macedonia, Marele Stat Major român a inițiat întocmirea situațiilor centralizatoare de efective[35], în așteptarea momentului prielnic pentru remobilizare.

Conștient și probabil informat asupra speculării de către germani a dezamăgirilor românești față de unele gesturi, declarații și atitudini ambigue din partea Antantei, Charles Vopicka nota, la 7 octombrie 1918: „Faptul că România a fost adesea ignorată a devenit un avantaj în viziunea dușmanilor noștri. Va fi extrem de important să se vadă că acest lucru nu se va mai petrece”[36]. La 22

---

[30] R.J. Crampton, *op. cit*., p. 66-67.

[31] Constantin Iordan, *Dobrogea (1878-1940) în istoriografia bulgară post-comunistă*, București, Editura Academiei Române, 2013, p. 255.

[32] General Henri Berthelot, *Memorii și corespondență (1916-1919)*, ediție de Glenn E. Torrey, București, Editura Militară, 2012, p. 421.

[33] Al. Marghiloman, *op. cit.*, p. 185-186 (însemnare din 1 octombrie 1918) și următoarele.

[34] *Istoria militară a poporului român*, vol. V, București, Editura Militară, 1988, p. 683.

[35] A.M.N.R.-D.C.A.P., fond *M.St.M.-Secția 1 Organizare-Mobilizare*, dosar nr. crt. 494/1918, *passim*.

[36] Ch. Vopicka, *op. cit*., p. 244.

octombrie, același diplomat nota: „La această oră, suntem incapabili să dăm vreo indicație în privința poziției guvernelor noastre referitoare la înțelegerile lor cu România. Repetăm la nesfârșit faptul că, în toate declarațiile Antantei, aspirațiile naționale ale românilor au fost omise, că această excepție nu poate fi înțeleasă în România și că ne plasează pe noi într-o poziție delicată”[37].

După cum este bine cunoscut, aspirațiile național-teritoriale românești, având o solidă bază etnico-istorică, au fost recunoscute, în linii generale, prin sistemul Tratatelor de Pace de la Paris (1919-1920), prin care a fost restabilită și suveranitatea statului român asupra Dobrogei, inclusiv a Dobrogei de Sud (Cadrilaterului), teritoriu obținut în vara anului 1913.

În concluzie, putem aprecia că înfrângerea Bulgariei și scoaterea sa din luptă, în septembrie 1918, au făcut să renască multe speranțe, atât în rândurile antantofililor majoritari, incluzând aici și structurile Marelui Stat Major, cât și printre germanofilii aflați încă la guvernare, cu deosebirea că primii vedeau apropiindu-se momentul victoriei definitive a Antantei și pregăteau remobilizarea armatei în vederea reintrării în acțiune alături de aliații din 1916, în timp, iar membrii celeilalte tabere, în frunte cu Alexandru Marghiloman, considerau contextul ca favorabil pentru revizuirea clauzelor Păcii de la Buftea-București, ne-întrevăzând posibilitatea caducității acesteia. Rebeliunea anti-monarhică a soldaților-țărani bulgari a fost privită sau prezentată, atât de către exponenții dreptei conservatoare, cât și de către unele nuclee radicale de stânga, drept o mișcare de tip bolșevic, deși tocmai neînțelegerile între *tesniaci* și agrarieni contribuiseră substanțial la eșecul mișcării. Succesiunea la tronul Bulgariei avea să treacă aproape neobservată, deși Bulgaria avea să rămână singurul stat învins în Primul Război Mondial care și-a păstrat forma de guvernământ monarhică și dinastia, schimbându-se doar persoana suveranului. Atitudinea ambiguă și rezervată a Antantei față de România în general, inclusiv în problema Dobrogei, a provocat dezamăgire în cercurile antantofile, fiind exploatată la maximum de către germanofili, care ignorau sau ocultau faptul că tocmai continuarea guvernării Marghiloman era o cauză esențială a conduitei destul de reci din partea Puterilor Aliate și Asociate.

[37] *Ibidem*, p. 251.

ROMANIAN PERCEPTIONS ON THE EVENTS OCCURING IN BULGARIA DURING 23 SEPTEMBER - 4 OCTOBER 1918

Abstract

The twelve days span between the collpase of the Macedonian front and the coronation of king Boris III represented a very dramatic and eventful period for Bulgaria, the smallest state from the defeated coalition during World War I. Because of the proximity, the wartime adversity, starting from August 1916, and the territorial dispute regarding Dobrudja, the events and evolutions from Bulgaria were particularly important for Romania. The hereby article, focusing on the Romanian perceptions on these changes and turmoil from Bulgaria, uses, as main sources, on one hand, the memoirs of pro-Entente personalities (I.Gh. Duca, Queen Mary, Charles J. Vopicka), and, on the other hand, the notes of the Germanophile politician Alexandru Marghiloman, who was the head of the government at the start of 1918.

Some unpublished sources were also used, such as military archive documents that included the contents of radio telegrams and articles from the press of the time. Both the Ententophiles and the Germanophiles had made very optimistic calculations concerning the events in Bulgaria, the former rightfully considering these an indicator of the iminent total victory for the Entente and the latter seeing a good opportunity to get some concessions from Germany and Austro-Hungary, which were erroneously considered to be notable Powers.

MUZEUL JUDEŢEAN ARGEŞ
ARGESIS, *STUDII ŞI COMUNICĂRI*, seria ISTORIE, **TOM XXVIII**, 2019, p. 209-224

COMPONENȚA, STRUCTURA ȘI GRUPAREA FORȚELOR DIN COMPUNEREA COMANDAMENTULUI TRUPELOR DIN TRANSILVANIA ÎNAINTEA DECLANȘĂRII OFENSIVEI ARMATEI ROȘII UNGARE (19 IULIE 1919)

CORNEL POPESCU*
CORNEL ŢUCĂ**

La data de 19 iulie 1919, înaintea declanșării ofensivei Armatei Roșii ungare, forțele armate române, subordonate direct sau indirect Comandamentului Trupelor din Transilvania, prezentau componența, structura și gruparea specificată succint în cele ce urmează[1].

A. Componența forțelor subordonate Comandamentului Trupelor din Transilvania.

În ziua premergătoare declanșării ofensivei trupelor bolșevice maghiare, Comandamentul Trupelor din Transilvania a avut în subordine operativă marile unități, unități și subunități mai jos nominalizate[2].

1. *Trupe operative,* 10 divizii, din care:

a. 8 divizii trupe terestre:

- diviziile 1 și 6 infanterie (din Vechiul Regat);
- diviziile 1 și 2 Vânători (din Vechiul Regat);
- diviziile 16 și 18 [infanterie] ardelene;
- diviziile 20 și 21 [infanterie] ardelene.

De menționat că, din aceste din urmă 2 divizii, numai brigăzile de infanterie se aflau concentrate, la data de 19 iulie 1919, în Zona Operațiunilor[3].

---

* Muzeul Județean Argeș, Pitești.
** Asociația Națională Cultul Eroilor „Regina Maria”, Filiala Județeană Argeș.

[1] Prezenta comunicare a fost susținută în cadrul Sesiunii științifice de profil a Muzeului Județean Argeș, Pitești, octombrie 2019.

[2] Arhivele Militare Naționale Române București [în continuare abreviat: A. M. N. R.], fond Secția Studii Istorice, dosar nr. 800, p. 30-39; fond Marele Cartier General, dosar nr. 772, p.10 și Cornel Popescu, Cornel Țucă, *Campania Armatei române în Ungaria (20 iulie - 18 august 1919),* Brăila, Editura „Istros” a Muzeului Brăilei „Carol I”, 2019; vol. I: *Ofensiva Armatei Roșii ungare (20 – 22 iulie 1919),* p. 95-98.

[3] În acest sens, respectivele divizii aveau câte o brigadă „atașată pentru instrucție” pe lângă cele 4 divizii din Vechiul Regat.

Restul structurilor componente ale acestor 2 divizii, adică artileria organică și serviciile aferente, se aflau - încă - în garnizoanele de reședință. De aici, artileria organică și serviciile aferente acestor divizii, vor fi transportate, pe Zona de Operațiuni, în regiunea Satu Mare – Arad, în cursul operațiunilor viitoare. Drept urmare, ele nu au fost întrebuințate operativ pe front, trebuind: „a-și completa, mai întâi, caii, pe noile zone”[4].

b. 2 divizii de cavalerie (Diviziile 1 și 2 Cavalerie).

În ceea ce privește Divizia 1 Cavalerie, evidențiem faptul că, deși își terminase, la data de 17 iulie 1919, transportarea din Basarabia în Transilvania a unităților din subordine, nu a luat parte la operațiuni în întregimea ei, neavând: „numărul de cai necesar pentru întreg efectivul și nici șeile, care fuseseră lăsate la părțile sedentare”. Din această cauză, la operațiunile din primele zile ale ofensivei ungare, din această divizie a participat pe câmpul de luptă numai un detașament „de călărași pe jos” și o brigadă călare.

Restul trupelor din compunerea Diviziei 1 Cavalerie, vor fi aduse pe Zona de Operațiuni după ocuparea Budapestei (4 august 1919).

2. *Unități neindivizionate și trupe speciale*.

- Brigada 12 Artilerie, detașată operativ de la Divizia 12 Infanterie (din Vechiul Regat), având în compunere:
  - Regimentul 22 Artilerie;
  - Divizionul I din Regimentul 27 Artilerie/Regimentul 2 Ouziere.
- Brigada 11 Artilerie, detașată operativ de la Divizia 11 Infanterie (din Vechiul Regat), având în compunere:
  - Regimentul 21 Artilerie;
  - Divizionului I din Regimentul 26 Artilerie/Regimentul 1 Ouziere.
- 8 baterii tunuri de munte;
- 2 baterii autotunuri;
- 2 trenuri blindate;
- 1 baterie de 155 mm, din Regimentul 15 Obuziere (din Vechiul Regat[5]);
- 1 baterie artilerie antiaeriană de 57 mm, montată pe platforme (vagoane) feroviare;
- 2 piese artilerie antiaeriană de 75 mm, montate pe platforme (vagoane) feroviare;
- 1 baterie artilerie antiaeriană de 75 mm, montată pe platforme (vagoane) feroviare;
- Grupul 5 Aviație, cu 3 escadrile;

---

[4] Depozitul Central de Arhivă Pitești [în continuare abreviat: D. C. A.], Colecția registre istorice și jurnale de operațiuni ale unităților fostei Armate Regale (abreviat: Colecția R.I.J.O.-1), Jurnalul de operațiuni al Comandamentului Trupelor din Transilvania, p. 483.

[5] Regiment, menționăm, ce are pe timp de pace garnizoana la Curtea de Argeș.

- 3 companii pontonieri râuri;
- 3 secții de proiectare (cu diametrul: doua de 60 mm și una de 90 mm).

Trebuie menționat că, în operațiunile desfășurate în următoarele zile, aceste *unități neindivizionate și trupe speciale*, au fost atașate operativ diferitelor *„grupuri operative”* și/sau divizii; cu excepția celor trecute sub ordinele directe ale Comandamentului Trupelor din Transilvania:

- bateria de artilerie antiaeriană de 57 mm, montată pe platforme (vagoane) feroviare;
- bateria de artilerie antiaeriană de 75 mm, montată pe platforme (vagoane) feroviare;
- un post telegrafia fără fir;
- o escadrilă de aviație, din Grupul 5 Aviație[6];
- o secție proiectoare;
- 2 companii pontonieri râuri.

3. *Trupe de etapă*:

- 2 batalioane de voluntari ardeleni („Closca” și „Crisan”);
- 3 regimente de voluntari ardeleni („Alba Iulia”, „Avram Iancu” și „Horia”);
- Regimentul „Prahova” nr. 7 Infanterie, din Divizia 5 Infanterie (din Vechiul Regat).
- 3 companii de grăniceri, în plus, pentru serviciul de control și vamă pe frontiera Maramureșului și Banatului.

Ca urmare, la data de 19 iulie 1919, Comandamentul Trupelor din Transilvania a dispus în total, pentru respingerea ofensivei Armatei Roșii ungare, de următoarele forțe:

- 92 batalioane[7];
- 85 baterii[8], cu 340 guri de foc, dintre care:
- 48 baterii tunuri de 75 mm;
- 18 și 1/2 baterii obuziere de: 105 mm, 114,3mm, 120 mm, 121,9 mm și 155 mm;
- 7 baterii de munte;
- 6 baterii călărețe;
- 2 și 1/2 baterii artilerie antiaeriană, montate pe platfoane (vagoane) feroviare;
- 2 baterii autotunuri;

[6] Retrecută, de la Grupul de Sud, sub ordinele directe ale Comandamentului Trupelor din Transilvania, odată cu începerea operațiunilor pe front.

[7] Exceptând: *„trupele de etapă”*.

[8] Afară de o baterie de munte de 76,2 mm (aflată la dispoziția Zonei de Supraveghere) și artileriei organice a diviziilor 20 și 21 ardelene de infanterie (12 baterii tunuri de câmp și 4 baterii de obuziere), care vor fi transportate, în intervalul 22-24 iulie 1919, din garnizoanele de pace pe Zona de Operațiuni; care, deci, nu au luat parte la operațiunile desfășurate pe front.

- 2 trenuri blindate, cu 4 piese de artilerie de 53 mm;
- 58 escadroane cavalerie, din care 10 escadroane divizionare;
- 4 batalioane pioneri (ale diviziilor 1 şi 2 Vânători şi 1 şi 6 Infanterie (din Vechiul Regat);
- 2 companii pioneri, din batalioanele respective ale diviziilor 16 şi 18 ardelene de infanterie;
- 2 companii ciclişti;
- 2 grupuri motomitraliere (aflate în compunerea organică diviziilor 1 şi 2 Cavalerie);
- Grupul 5 Aviaţie (având în compunere 3 escadrile);
- 3 secţii proiectoare;
- Companiile nr. 3 şi 6 pontonieri râuri.

4. *Suplimentarea forţelor Comandamentului Trupelor din Transilvania.*

Marele Cartier General român, după începerea ofensivei Armatei Roşii ungare, a dispus punerea în subordinea Comandamentului Trupelor din Transilvania a următoarelor noi forţe:

- Divizia 2 Infanterie (din Vechiul Regat), destinată - la început - pentru a acţiona în Banat, a început transporturile din Oltenia în Banat la data de 21 iulie 1919. Însă, faţă de evoluţia situaţiei operative de pe frontul Tisei, Divizia 2, în urma intervenţiilor făcute de Comandamentul Trupelor din Transilvania către Marele Cartier General, a fost transportată direct în zona Arad, pentru a fi disponibilă în vederea operaţiunilor în desfăşurare pe Tisa.
- Div. 7 Infanterie (din Vechiul Regat), a început transporturile din Nordul Moldovei, la 22 iulie 1919, către Oradea, unde, la 25 iulie 1919, au sosit primele garnituri feroviare.
- Regimentul Vânători de Munte;
- Regimentele 7 şi 8 Vânători.

Menţionăm că, aceste mari unităţi şi unităţi militare, nu au participat la operaţiunile din perioada ofensivei Armatei Roşii ungare (20-23 iulie 1919) şi nici la cele din perioada contraofensivei trupelor române (24-29 iulie 1919). Aceste forţe, deşi subordonate Comandamentului Trupelor din Transilvania, vor participa direct pe front, în cadrul operaţiunilor armatei române de la Vest de Tisa, numai după trecerea acesteia (noaptea de 29/30 -31 iulie 1919).

5. *Noi forţe subordonate Comandamentului Trupelor din Transilvania.*

Marele Cartier General român, în cursul operaţiunilor armatei române de respingere a ofensivei trupelor roşii ungare, a mai subordonat operativ Comandamentului Trupelor din Transilvania:

- 2 divizioane artilerie grea de 120 mm, a câte 3 baterii fiecare;
- 4 baterii de munte;

- 1 baterie obuziere de 155 mm, din Reg. 17 Obuziere (din Vechiul Regat);
- 1 companie aerostație (cu un balon);
- companiile nr. 1, 2, 4 și 5 pontonieri fluvii;
- 1 secție proiectoare.

Specificăm că, afară de bateria de obuziere și companiile de pontonieri fluviu, celelalte forțe de sprijin nu au fost întrebuințate în operațiuni, deoarece ele au sosit în Transilvania:
- o parte, după trecerea Tisei;
- altă parte, după ocuparea Budapestei.

B. Organizarea marilor unități militare din subordinea[9].

1. *Divizia de infanterie/vânători,* avea în compunere:
- 2 brigăzi infanterie/vânători și o brigadă de artilerie;
- brigada de infanterie/vânători, avea în subordine câte 2 regimente fiecare;
- regimentul de infanterie/vânători, era format din câte 3 batalioane fiecare;
- batalionul de infanterie/vânători, era constituit pe câte 3 companii pușcași și o companie mitraliere (a 8 piese);
- efectivul unei companii: varia între 100-120 oameni, cu 6 puști mitraliere;
- brigada de artilerie, era compusă din:
- un regiment tunuri de câmp, a câte 6 baterii fiecare;
- un divizion de obuziere, a câte 2 baterii fiecare (cu excepția diviziile 1 și 2 Infanterie, care aveau întreg regimentul de obuziere: 2 divizioane, 4 baterii).

Artileria, din dotarea marilor unități, avea următoarele calibre:
- tunurile de câmp, aveau calibrul de 75 mm, cu excepția celor din dotarea Brigăzii 11 Artilerie și artileriei diviziilor 16, 18, 20 și 21 ardelene de infanterie, care aveau material rusesc de calibrul 76,2 mm;
- tunurile de munte, aveau calibrul de 75 mm și 76,2 mm;
- obuzierele, aveau diferite calibre: 105mm, 114,3 mm, 120 mm, 121,9 mm și 155 mm.

2. *Divizia de cavalerie*, era compusă din:
- câte 3 brigăzi, a 2 regimente de roșiori fiecare;
- un divizion artilerie călăreață (3 baterii tunuri de 75 mm);
- o companie de cicliști;
- o secție telegrafie;
- o ambulanță divizionară.

În plus, Divizia 2 Cavalerie, mai avea în subordine și un Grup de motomitraliere.

3. *Escadroanele de cavalerie divizionare*, afară de cele ale diviziilor 16 și 18 ardelene de infanterie și diviziilor 1 și 2 Infanterie (din Vechiul Regat),

[9] A. M. N. R., fond Secția Studii Istorice, dosar nr. 800, p. 39-41 și Cornel Popescu, Cornel Țucă, *op. cit.*, p. 98-100.

aveau fiecare câte un divizion a 2 escadroane cavalerie divizionară, din Regimentele 1 şi 2 Călăraşi (din Vechiul Regat).

4. *Batalioanele de pionieri*, din compunerea organică a diviziilor din Vechiul Regat; distribuiau câte o companie pionieri la diviziile 16 şi 18 ardelene de infanterie şi numai câte o secţie de telegrafie la diviziile 20 şi 21 ardelene de infanterie.

5. *Serviciile din compunerea diviziilor,* au fost, strict, cele necesare: o ambulanţă divizionară, cu o coloană de brancardieri; o brutărie de campanie; o secţie autocamioane; un tren de muniţii şi un tren de subzistenţă.

Trebuie specificat că, diviziile de infanterie şi de cavalerie din Vechiul Regat, cu excepţia diviziilor 1 şi 2 Infanterie), mai aveau în compunere şi câte un Post T. F. F.[10].

6. *Escadrilele de aviaţie*, din compunerea Grupului 5 Aviaţie, dispuneau de avioane de recunoaştere şi de bombardament de luptă

C. Ordinea de bătaie[11] a Comandamentului Trupelor din Transilvania:

- Comandant: general de divizie Gheorghe Mărdărescu.
- Şeful Statului Major: general de brigadă Ştefan Panaitescu.
- Subşeful Statului Major: colonel Ştefan Ganea.

GRUPUL DE NORD:

- Comandant general de brigadă Nicolae Mihăescu.
- Şeful Statului Major: colonel Aurel Alimănescu.

I. *DIVIZIA 16 INFANTERIE ARDELEANĂ*:

- Comandant: general de brigadă Alexandru Hanzu.
- Şeful Statului Major: locotenent colonel Arthur Phleps.

1. Regimentul 16 Vânători:

- Comandant: [...][12].

2. Brigada 41 Infanterie:

- Comandant: colonel Ştefan Ionescu.

2.a. *Regimentul 81 Infanterie*.

2.b. *Regimentul 82 Infanterie*.

3. Brigada 42 Infanterie:

- Comandant: colonel Savel Neagu.

3.a. *Regimentul 83 Infanterie*.

3.b. *Regimentul 84 Infanterie*.

---

[10] Post de telegrafie fără fir.

[11] https://ro.wikipedia.org/wiki/Ordinea_de_bătaie_a_Armatei_Române_în_ Transilvania_ iulie_1919 şi Cornel Popescu, Cornel Ţucă, *op. cit.*, p. 100-106.

[12] Neconsemnat.

4. Brigada 16 Artilerie:
- Comandant: colonel Nicolae Opran.

4.a. *Regimentul 31 Artilerie*.
4.b. *Divizionul I* (*Regimentul 32 Obuziere*).
5. Escadronul 1 (Regimentul 2 Călărași).
6. Brigada 12 Artilerie (atașată operativ):
6.a. *Regimentul 22 Artilerie*.
6.b. *Divizionul I* (*Regimentul 27 Artilerie/Regimentul 2 Obuziere*).
II. *DIVIZIA 2 VÂNĂTORI*:
- Comandant: general de brigadă Gheorghe Dabija.
- Șeful Statului Major: locotenent colonel Constantin Bălăcescu.

1. Brigada 3 Vânători:
- Comandant: colonel Dumitru Dumitriu.

1.a. *Regimentul 2 Vânători*.
1.b. *Regimentul 3 Vânători*.
2. Brigada 4 Vânători:
- Comandant: colonel Constantin Oprescu.

2.a. *Regimentul 9 Vânători*.
2.b. *Regimentul 10 Vânători*.
3. Brigada 14 Artilerie:
- Comandant: colonel Nicolae Vasilescu.

3.a. *Regimentul 24 Artilerie*.
3.b. *Divizionul I* (*Regimentul 29 Artilerie/ Regimentul 4 Obuziere*).
3.c. *Bateria 4* (*Regimentul 2 Artilerie de Munte*).
3.d. *Secția I Autotunuri.*
4. Escadronul 4 (Regimentul 2 Călărași).
5. Batalionul 14 Pionieri.

GRUPUL DE SUD:
- Comandant: general de brigadă Ștefan Holban.
- Șeful Statului Major: locotenent colonel Constantin Vasilescu.

I. *DIVIZIA 18 [INFANTERIE] ARDELEANĂ*:
- Comandant: - general de brigadă Dănilă Papp.
- Șeful Statului Major: locotenent colonel Iosif Iacobici.

1. Regimentul 18 Vânători:
- Comandant: maior Savu Corneliu.

2. Brigada 45 Infanterie:
- Comandant: colonel Ioan Marcovici.

2.a. *Regimentul 89 Infanterie*.
2.b. *Regimentul 90 Infanterie*.

3. Brigada 46 Infanterie:
- Comandant: colonel Pascu.
3.a. *Regimentul 91 Infanterie*.
3.b. *Regimentul 92 Infanterie*.
4. Brigada 18 Artilerie:
- Comandant: colonel Simion Marcovici.
4.a. *Regimentul 35 Artilerie*.
4.b. *Divizionul I* (*Regimentul 36 Obuziere*).
5. Escadronul 2 (Regimentul 1 Călăraşi).
6. Brigada 11 Artilerie:
- Comandant: colonel Anania Brădeanu (*Ataşată operativ*).
6.a. *Regimentul 21 Artilerie*.
6.b. *Divizionul I* (*Regimentul 26 Artilerie/Regimentul 1 Obuziere*).
II. DIVIZIA 1 VÂNĂTORI:
- Comandant: general de brigadă Aristide Lecca.
- Şeful Statului Major: locotenent colonel Eber Moucha.
1. Brigada 1 Vânători:
- Comandant: general de brigadă Dumitru Niculescu.
1.a. *Regimentul 1 Vânători*.
1.b. *Regimentul 5 Vânători*.
2. Brigada 2 Vânători:
- Comandant: colonel Teodor Pirici.
2.a. *Regimentul 4 Vânători*.
2.b. Regimentul 6 Vânători.
3. Brigada 33 Artilerie:
- Comandant: colonel Constantin Lăzărescu.
3.a. *Regimentul 13 Artilerie*.
3.b. *Divizionul I* (*Regimentul 28 Artilerie/Regimentul 3 Obuziere*).
4. Escadronul 1 (Regimentul 1 Călăraşi).

GRUPUL DE MANEVRĂ:
- Comandant: general de brigadă Traian Moşoiu.
- Şeful Statului Major: locotenent colonel Athanase Negulescu.
I. DIVIZIA 1 INFANTERIE:
- Comandant: general de brigadă Mihai Obogeanu.
- Şeful Statului major: locotenent colonel Dumitru Grozeanu.
1. Brigada 1 Infanterie:
- Comandant: colonel Petre Neicu.
1.a. *Regimentul 17 Infanterie*.
1.b. *Regimentul 18 Infanterie*.

2. Brigada 2 Infanterie:
- Comandant: colonelVictor Tomoroveanu.

2.a. *Regimentul 1 Infanterie*.

2.b. *Regimentul 31 Infanterie*.

3. Brigada 1 Artilerie:
- Comandant: colonel Dumitru Pașalega.

3.a. *Regimentul 1 Artilerie*.

3.b. Regimentul 5 Obuziere.

4. Escadronul 1 (Regimentul 6 Călărași).

5. Batalionul 1 Pionieri.

II. DIVIZIA 6 INFANTERIE:
- Comandant: general de brigadă Marcel Olteanu.
- Șeful Statului major: locotenent colonel Nicolae Mihăilescu.

1. Brigada 11 Infanterie:
- Comandant:colonel Gheorghe Botea.

1.a. *Regimentul 10 Infanterie*.

1.b. *Regimentul 24 Infanterie*.

2. Brigada 12 Infanterie:
- Comandant: colonel Dumitru Rotaru.

2.a. *Regimentul 11 Infanterie*.

2.b. *Regimentul 12 Infanterie*.

3. Brigada 6 Artilerie:
- Comandant: colonel Constantin Constantinescu

3.a. *Regimentul 11 Artilerie*.

3.b. Divizionul II (*Regimentul 16 Obuziere*).

3.c. Divizionul II (*Regimentul 1 Artilerie de Munte*).

4. Escadronul 2 (Regimentul 6 Călărași).

5. Batalionul 6 Pionieri.

REZERVA GENERALĂ[13]

I. DIVIZIA 20 INFANTERIE ARDELEANĂ:
- Comandant: general de brigadă Mihail Darvari.
- Șeful Statului Major: locotenent colonel Ilie Partenie.

1. Brigada 49 Infanterie:
- Comandant: colonel Rafael Mărculescu.

1.a. *Regimentul 98 Infanterie*.

1.b. *Regimentul 104 Infanterie*.

2. Brigada 50 Infanterie:
- Comandant: - colonel Vasile Miron.

[13] Aflată în totalitate la dispoziția Comandamentului Trupelor din Transilvania.

2.a. *Regimentul 99 Infanterie*.
2.b. *Regimentul 100 Infanterie*.
3. Brigada 20 Artilerie:
- Comandant: colonel Alexandru Butunoiu.
3.a. *Regimentul 39 Artilerie*.
3.b. *Divizionul I* (*Regimentul 40 Obuziere*).
4. Batalionul 20 Pionieri.
II. DIVIZIA 21 INFANTERIE ARDELEANĂ:
- Comandant: general de brigadă Dumitru Glodeanu.
- Şeful Statului Major: locotenent colonel Dumitru Papazoglu.
1. Brigada 53 Infanterie:
- Comandant: colonel Ioan Mihăescu.
1.a. *Regimentul 105 Infanterie*.
1.b. *Regimentul 106 Infanterie*.
2. Brigada 54 Infanterie:
- Comandant: colonel Nicolae Ţuhaş.
2.a. *Regimentul 107 Infanterie*.
2.b. *Regimentul 108 Infanterie*.
3. Brigada 21 Artilerie:
- Comandant: general de brigadă Gheorghe Eremia.
3.a. *Regimentul 41 Artilerie*.
3.b. *Divizionul I* (*Regimentul 42 Obuziere*).
4. Batalionul 21 Pionieri.
III. DIVIZIA 1 CAVALERIE:
- Comandant: general de brigadă Romulus Scărişoreanu.
- Şeful Statului Major: locotenent colonel Alexandru Ghica.
1. Brigada 1 Roşiori:
- Comandant: general de brigadă Arion Brown.
1.a. *Regimentul 1 Roşiori*.
1.b. *Regimentul 3 Călăraşi*.
2. Brigada 6 Roşiori:
- Comandant: colonel Anton Lupaşcu.
2.a. Regimentul 3 Roşiori.
3. Compania 1 Ciclişti.
IV. DIVIZIA 2 CAVALERIE:
- Comandant: - general de brigadă Alexandru Constantinidi.
- Şeful Statului Major: locotenent colonel Constantin Ilasievici.
1. Brigada 2 Roşiori:
- Comandant: general de brigadă Cleante Davidoglu.
1.a. *Regimentul 4 Roşiori*.
1.b. *Regimentul 9 Roşiori*.

2. Brigada 3 Roșiori:
- Comandant: colonel Constantin Neagu.
2.a. *Regimentul 5 Roșiori*.
2.b. *Regimentul 10 Roșiori*.
3. Divizionul II Artilerie Călăreață.
4. Compania 2 Cicliști.
V. BRIGADA 5 ROȘIORI:
- Comandant: [...].
V.a. *Regimentul 2 Roșiori*.
V.b. *Regimentul 7 Roșiori*.
VI. BATALIONUL III (Regimentul 14 Infanterie).
VII. BATERIA 2 (Regimentul 4 Artilerie).
VIII. GRUPUL 5 AVIAȚIE:
– Comandant: maior Athanase Enescu.
IX. ARTILERIA DE MUNTE.

UNITĂȚI ADUSE PE FRONT[14]
I. DIVIZIA 7 INFANTERIE:
- Comandant: general de brigadă Constantin Neculcea.
- Șeful Statului Major: locotenent colonel Ioan Stănescu.
1. Brigada 13 Infanterie:
- Comandant: colonel Gheorghe Iordăchescu.
1.a. *Regimentul 15 Infanterie*.
1.b. *Regimentul 27 Infanterie*.
2. Brigada 14 Infanterie:
- Comandan: colonel Constantin Ioan.
2.a. Regimentul 14 Infanterie.
2.b. Regimentul 16 Infanterie.
3. Brigada 7 Artilerie:
- Comandant: colonel Aurel Moscu.
3.a. *Regimentul 4 Artilerie*.
3.b. *Divizionul I* (*Regimentul 8 Obuziere*).
4. Escadronul 4 (Regimentul 8 Călărași).
5. Batalionul 7 Pionieri”.**]**

D. Gruparea forțelor române din Transilvania[15].

Gruparea forțelor române din Transilvania, existentă în ajunul declanșării ofensivei Armatei Roșii ungare, a fost - în general - cea păstrată în

[14] Chiar în timpul desfășurării operațiunilor militare.
[15] A. M. N. R., fond Secția Studii Istorice, dosar nr. 800, p. 41-44/1 și Cornel Popescu, Cornel Țucă, *op. cit.*, p. 106-110.

perioada „de expectativă pe Tisa” (intervalul 20 mai-20 iulie 1919), cu unele mici modificări, urmare a aducerii unor noi unități.

1. ***Zona de Operațiuni.***

Zona de Operațiuni[16] era zona propriu-zisă a operațiunilor militare, ea cuprinzând dispozitivul de acoperire de pe Tisa, având următoarea grupare de forțe:

Grupul de Nord, comandant de generalul Nicolae Mihăescu, cu Postul de comandă: la Debrețin, avea dispuse:

În Linia I:

a. *Detașamentul „General Marcel Olteanu”*, cu Postul de comandă: la Satu Mare, fiind compus din:

- Brigada 5 Roșiori;
- 3 baterii din Regimentul 1 Artilerie Munte;
- 3 baterii din Regimentul 2 Artilerie Munte;
- o campanie din Regimentul 8 Grăniceri;
- batalioanele de etapă (de voluntari ardeleni): „Cloșca” și „Crișan”.

Toate aceste forțe se aflau în acoperire, pe frontiera de nord, în sectorul cuprins între Pasul Körösmezö (Jasinya) și gura Someșului. Detașamentul făcea legătura: la Csap[17], cu trupele cehoslovace, și, în zona Körösmezö, cu stânga Grupului „General Lupescu”.

b. *Divizia 16 Infanterie*, întărită cu Brigada 12 Artilerie[18], în acoperire pe Tisa, în sectorul de la gura Someșului și până la localitatea Abádszalók, cu Postul de comandă: la Nyíregyáza, cu brigăzile de infanterie dispuse, acolat, astfel:

- Brigada 41 Infanterie și Regimentul 16 Vânători, în Sectorul Nyíregyáza: de la gura Someșului, până la Sud de Tokay[19];
- Brigada 42 Infanterie, în Sectorul: Balmazújváros, de la sud de Tokay, până la Abádszalók.

În Linia a II-a, în rezerva Grupului de Nord, se afla dispusă:

c. *Divizia 2 Vânători*, în zona Nyíregyáza - Debrețin, cu Postul de comandă: la Nyíregyáza.

d. La dispoziția Grupului de Nord, se mai aflau disponibile:

- Escadrila „Sopwith”-12; o baterie autotunuri; un tren blindat cu 2 piese de artilerie de 75 mm; o Secție proiectoare și un Post de telegrafie fără fir (T. F. F.).

[16]Denumită și: „*Zona de operațiuni*”.
[17] Čop, azi în Ucraina.
[18] Din compunerea Diviziei 12 Infanterie (din Vechiul Regat).
[19] Tokaj.

Grupul de Sud, comandat de generalului Ștefan Holban, cu Postul de comandă la Oradea, avea dispuse:

În linia I:

a. *Divizia 18 Infanterie*, întărită cu Brigada 11 Artilerie[20], în acoperire pe Tisa, în Sectorul: Abádszalók - gura Mureșului, cu brigăzile de infanterie dispuse, acolat, astfel:

- Brigada 46 Infanterie și Regimentul 18 Vânători, în Sectorul: Kisújszállá, de la Abádszalók, până la Martfü;
- Brigada 45 Infanterie, în Sectorul: Szarvas, de la Martfü, până la gura Mureșului.

În Linia a II-a, în rezerva Grupului de Sud, se aflau dispuse:

b. *Divizia 1 Vânători*, în zona: Békéscsaba - Orosháza, având Postul de comandă: la Békéscsaba, cu excepția:

- Regimentului 4 Vânători, care avea dislocat: Batalionul I la Arad și Batalionul II la Petroșani;
- Regimentului 6 Vânători, dislocat la Mezőtúr.

c. La dispoziția Grupului de Sud, se mai aflau disponibile: Escadrila „Breguet”-2; o baterie autotunuri; un tren blindat, cu o singura piesă de artilerie de 53 mm; o secție proiectoare și un Post de telegrafie fără (T. F. F.).

Rezerva generală a Comandamentului Trupelor din Transilvania, comandată de generalul Mihai Darvari, grupată înapoia și la mijlocul dispozitivului de acoperire propriu-zis, împrejurul nodurilor de căi de comunicații, era compusă din:

- 4 divizii din Vechiul Regat (2 divizii de infanterie și 2 divizii de cavalerie);
- infanteria Diviziilor 20 și 21 ardelene;
- unități neindivizionate.

a. *Divizia 1 Infanterie*, în zona: Carei – Er Mihaly Falva (Valea lui Mihai) - Vámospércs (Vama Perții) - Săcueni - Sanislău- Nagy-Léta - Ábrány (Abranovce, azi Slovacia); având Postul de comandă: la Carei[21].

b. *Divizia 6 Infanterie*, în zona: Berettyóújfalu – Oradea - Tileagd-Püspökladány, având Postul de comandă: la Oradea.

c. *Divizia 2 Cavalerie*, în zona: Hajdúhadház - Debrețin – Téglás - Bökény –Nyiradony, având Postul de comandă: la Debrețin[22].

d. *Divizia 1 Cavalerie*, în zona: Szeghalom – Sarkad - Körösladány - Okány-Bobosz (probabil-?), având Postul de comandă: la Szarkad[23].

---

[20] Din compunerea Diviziei 11 Infanterie (din Vechiul Regat).
[21] D. C. A., fond Divizia 1 Infanterie, dosar nr. 155, p. 105, 130, 262 și 267.
[22] Loc. cit., fond Divizia 2 Cavalerie, dosar nr. 2, p. 701.
[23] Loc. cit., fond Divizia 1 Cavalerie, dosar nr. 2, p. 128.

e. Infanteria Diviziilor 20 şi 21 ardelene, dislocată pe lângă centrele de instrucţie ale diviziilor din Vechiul Regat, astfel:

- Divizia 20 ardeleană, având infanteria:

- Brigăzii 49 Infanterie, dislocată la Nagykáló, pe lângă Divizia 2 Vânători;

- Brigăzii 50 Infanterie, dislocată la Diosig, pe lângă Divizia 1 Infanterie.

- Divizia 21 ardeleană, având infanteria:

- Brigăzii 53 Infanterie, dislocată la Oradea şi împrejurimi, pe lângă Divizia 6 Infanterie;

- Brigăzii 54 Infanterie (numai Regimentul 107 Infanterie; Regimentul 108 Infanterie fiind, deja, dislocat la Arad), dislocată la Giula, pe lângă Divizia 1 Vânători.

f. *Unităţi neindivizionate*:

- o baterie artilerie antiaeriană de 75 mm, montată pe platforme (vagoane) feroviare şi dislocată pe posturi;

- Escadrila „Nieuport"-7, cu comanda Grupului 5 Aviaţie, la Sibiu;

- două companii pontonieri râuri, îmbarcate în garnituri feroviare, staţionate în gările: Hajdúszoboszló şi Ebes, împrejur de Debreţin;

- o Secţie de proiectoare[24], dislocată la Oradea.

2. ***Zona de Supraveghere***.

Cu menţinerea ordinii în interiorul Transilvaniei şi asigurarea spatelui Armatei de Operaţiuni a fost însărcinat *Comandamentul Zonei de Supraveghere*, cu Postul de comandă: la Cluj şi care avea în subordine următoarele forţe:

- Regimentul de voluntari ardeleni „Avram Iancu", dislocat în principalele centre ale districtelor: Bistriţa, Năsăud, Szolnok, Dăbâca, Turda, Cojocna şi Turda-Arieş;

- Regimentul de voluntari ardeleni „Alba Iulia", dislocat în principalele centre ale districtelor: Alba Iulia, Hunedoara, Sibiu şi Ciuc;

- Reg. 97 Infanterie, transformat în Re[imentul de voluntari ardeleni „Horia", dislocat în principalele centre din districtele: Odorhei, Târnava Mare, centrele Mica, Trei Scaune, Făgăraş şi Braşov;

- Regimentul „Prahova" nr. 7 Infanterie (din Vechiul Regat), cu subunităţile dislocate în diferite centre din Ardeal (Braşov, Sighişoara, Cluj, Sibiu);

- Batalionul II din Regimentul 4 Vânători, la Petroşani, împreună cu Bateria nr. 4 din Regimentul 2 Artilerie Munte;

- Regimentele ardelene de jandarmi nr.: 7, 8 şi 9, dislocate la: Cluj, Braşov şi Orăştie.

---

[24] Care avea un proiector detaşat la Divizia 18 Infanterie.

3. ***Alte forțe, subordonate direct Ministerului de Război***.

În afară de trupele din compunerea Zonei de Operațiuni (propriu-zisă) și Zonei de Supraveghere, care erau subordonate direct Comandamentului Trupelor din Transilvania, se mai găseau dislocate în Transilvania, excluzând Banatul, următoarele forțe:

- Comandamentele Corpurile 6 și 7 Armată, în curs de organizare, primul la Cluj, iar al 2-lea la Sibiu;
- părțile sedentare ale diviziilor 16 și 18 ardelene de infanterie;
- comandamentele artileriei;
- trupele tehnice și serviciile diviziilor 20 și 21 ardelene de infanterie;
- Divizia 17 ardeleană de Infanterie, care se afla în curs de organizare.

Aceste forțe, erau subordonate direct Ministerului de Război[25]; iar teritoriul pe care ele se aflau dislocate se afla sub administrația Consiliului Dirigent. Restul teritoriului ardelean, până la Tisa, constituia *Zona Militară* și se afla sub administrarea Comandamentului „General Traian Moșoiu”.

THE COMPONENCE, STRUCTURE AND GROUPING OF THE FORCES FROM THE TRANSYLVANIA COMMAND BEFORE THE HUNGARIAN RED ARMY OFFENSIVE (19 July 1919)

Abstract

Before the initiation of the Hungarian Red Army’s offensive against the Romanian Army (19 July 1919), the Transylvania Command had at its disposal:

- Operative troops, 10 divisions: the 1st and 6th Infantry Divisions (from the Old Kingdom), the 1st and 2nd Mountain troops Divisions (from the Old Kingdom), the 16th, 18th, 20th and 21st Transylvanian Infantry Divisions, as well as the 1st and 2nd Cavalry Divisions;

- Special troops and those not part of any division: the 11th and 12th Artillery Brigades, 8 batteries of mountain cannons, 2 batteries of self-propelled guns, 2 armoured trains, 1 howitzer battery of 155 mm, 1 anti-aircraft battery of 57 mm, 2 anti-aircraft guns of 75 mm, 1 anti-aircraft battery of 75 mm, the 5th Aircraft Group (3 squadrons) and 3 companies of river pontoneers;

[25] Aceste trupe nu depindeau operativ de Comandamentul Trupelor din Transilvania; dar, la ordin, ele puteau concurau direct numai la menținerea ordinii în regiunea lor de dislocare.

- Staging troops: 2 battalions of Transylvanian volunteers, ″Closca″ and ″Crisan″, 3 regiments of Transylvanian volunteers, ″Alba Iulia″, ″Avram Iancu″ and ″Horia″, the 7th ″Prahova″ Infantry Regiment (from the Old Kingdom) and 3 border guards companies, controlling the Maramures and Banat borders.

All of the above were grouped in:

- The Operations Area, commanding the Northern Group ″General Marcel Olteanu″, the Southern Group ″General Stefan Holban″ and the overall reserve, under general Mihai Darvari;

- The Surveillance Area, with the command post at Cluj.

MUZEUL JUDEŢEAN ARGEŞ
ARGESIS, *STUDII ŞI COMUNICĂRI*, seria ISTORIE, **TOM XXVIII**, 2019, p. 225-232

INTERVENŢIILE CONFERINŢEI DE PACE PENTRU ÎNCETAREA OSTILITĂŢILOR ŞI RETRAGEREA ARMATELOR ROMÂNE ŞI CEHE PE NOILE FRONTIERE FIXATE DE CONFERINŢĂ. ARMISTIŢIUL DINTRE UNGARIA ŞI CEHOSLOVACIA

CORNEL POPESCU[*]

Suspendarea acțiunii militare comune a Aliaților contra Ungariei[1], proiectată la începutul lunii mai 1919, precum și oprirea forțată pe Tisa a Armatei române, dau Guvernului Bela Khun[2], ocazia și posibilitatea punerii în aplicare a Programului său politic, care urmărea consolidarea situației în interior și ridicarea prestigiului în afară a guvernului comunist, printr-o acțiune militară îndreptată mai întâi în contra Cehoslovaciei și, apoi, în contra României.

După retragerea trupelor române din Capul de pod Tokaj, trupele ungare, continuând ofensiva pe tot frontul cehoslovac, ocupă în primele zile ale lunii iunie linia Kaschau[3]-Eperjes[4], ajungând cu flancul lor drept în apropierea liniei Csap[5]-Munkacs[6] și amenință, astfel, flancul drept al trupelor noastre (Detașament „General Olteanu”); iar, la data de 11 iunie, ungurii ocupă, cu aripa lor dreaptă, localitatea Hethars[7], situată la 25 km Nord/Vest [de] Eperjes

* Muzeul Județean Argeș, Pitești.

[1] Arhivele Militare Naționale Române București [în continuare: A. M. N. R.], fond Secția Studii Istorice, dosar nr. 800, f. 1-9.

[2] Béla Kun.

Specificare: Numele unor persoane și/sau a denumirii unor localități sunt tehnoredactate în varianta lor originală, așa cum au fost înscrise în documentul inițial, pentru a respecta veridicitatea variantei inițiale. În același timp, însă, funcție de posibilități am urmărit, constant, asigurarea unei permanente *actualizări* a acestora, fără a exclude eventuale erori. În toate aceste situații, am consemnat *varianta actualizată* a respectivelor nume de persoane și/sau denumiri de localități la subsolul paginilor în cauză, acolo unde acestea apar înscrise prima. De asemenea, în cazul unor nume de persoane și/sau denumiri de localități pentru care nu am reuși identificarea variantei lor actualizată, am consemnat în dreptul lor: **(?)**.

[3] Košice.

[4] Prešov.

[5] Ciop (Ucraina).

[6] Mukačevo.

[7] Lipany (Slovacia).

[Prešov][8]. În fața furiei cu care trupele ungare continuă a ataca pe cehoslovaci, izbutind să forțeze linia demarcațională fixată de Conferința Păcii, la data de 15 februarie 1919, între Cehoslovacia și Ungaria și să invadeze teritoriul cehoslovac, Consiliul Suprem al Aliaților trimite, la data de 7 iunie, Guvernului comunist Bela Khun următorul ultimatum[9]:

„Guvernele aliate și asociate sunt pe punctul de a convoca la Paris, în fața Conferinței de Pace, pe reprezentanții Guvernului ungar pentru a le comunica părerile lor cu privire la adevăratele frontiere ale Ungariei".

Aceasta se produce tocmai în momentul în care ungurii întreprind contra cehoslovacilor atacuri, tot atât de nedrepte, pe cât de violente, și pătrund în Cehoslovacia.

„Guvernele aliate și asociate au arătat ferma lor voință de a pune capăt acestor ostilități inutile, oprind armatele române, care trecuseră limitele Armistițiului, apoi acele ale zonei neutre, și împiedicându-le, astfel, să continue marșul lor spre Budapesta; menținând, în același timp, trupele franceze și sârbe pe frontul de Sud al Ungariei. În aceste condiții, Guvernul din Budapesta este invitat, în mod formal, să pună imediat capăt acestor atacuri contra Cehoslovacilor. În cazul contrar, Guvernele aliate și asociate sunt ferm hotărâte să recurgă la măsuri extreme, pentru a silii Ungaria să înceteze ostilitățile și să se conforme voinței nestrămutate a Aliaților, care doresc să fie respectate.

Răspunsul la această telegramă trebuie dat în 48 de ore.

Clemenceanu"[10].

La acest ultimatum, Bela Khun, adresează următoarea notă ministrului Ungariei la Viena, pentru a fi transmisă Aliaților:

„Guvernul Republicii Sovietice Maghiare, află cu bucurie despre intenția guvernelor Puterilor aliate și asociate de a invita Ungaria la Conferința de Pace. Republica Sovietistă Maghiară, nu nutrește nicio intenție împotriva nici unui popor din lume. Ea dorește să trăiască în prietenie și în pace cu toată lumea, cu atât mai mult, cu cât ea nu se pune pe terenul integrității teritoriale. Ea n-a avut nicio intenție să atace Republica Cehoslovacă și nici n-a atacat-o. Ea s-a menținut totdeauna strict pe linia de demarcație fixată de Aliați și a observat clauzele Convenției Militare de la 13 noiembrie 1918"[11].

---

[8] Depozitul Central de Arhivă Pitești [în continuare: D. C. A.] al Ministerului Apărării Naționale, fond Marele Cartier General [în continuare: M. C. G.], dosar nr. 14, f. 37 (Buletinul de informații al M. C. G. de la 1-30 iulie 1919).

[9] Ibidem, dosar nr. 772, f. 2 (Telegrama ultimatum nr. 911 din 7.VI.1919 trimisă, de Consiliul Suprem, Guvernului Bela Kuhn).

[10] George Clemenceau.

[11] D. C. A., fond M. C. G., dosar nr. 14, f. 37 (Buletinul de informații al M. C. G. de la 1-30 iulie 1919, care redă: Nota răspuns trimisă de Bela Kuhn Consiliul Suprem).

Dar, dacă intenția exprimată de Puterile aliate și asociate, de a convoca pe reprezentanții Guvernului ungar la Conferința de Pace, provoacă satisfacția Guvernului Bela Khun; în schimb, această intenție, produce îngrijorarea Guvernului provizoriu ungar Iuliu Karolyi[12] din Szeghedin; guvern nou înființat și care reprezenta mișcarea contrarevoluționară din Ungaria.

Acest guvern, de îndată ce ia cunoștință de ultimatumul trimis lui Bela Khun, remite Conferinței de Pace, prin intermediul Misiunii Militare din Viena, o Notă protest contra convocării la Paris a reprezentanților Guvernului comunist, justificând acest protest pe considerația că: „acest guvern se menține numai prin teroare și că numai Guvernul unguresc Karolyi, din Szeghedin, este reprezentanța liber recunoscută de imensa majoritate a poporului maghiar”[13].

La data de 14 iunie, ora 12,15, Consiliul Suprem Aliat, notifică prin radio, cu prioritate absolută și extremă urgență, Guvernului român, cehoslovac și maghiar frontierele care vor separa Ungaria de Cehoslovacia și România și, în același timp, cere ca ostilitățile între forțele armate ale acestor state să înceteze imediat. Tot deodată, pentru a decide pe Unguri să evacueze teritoriul din Cehoslovacia, Consiliul Suprem le promite că și Armata română va părăsi Tisa și se vor retrage pe noua frontieră.

Conținutul complet al acestei notificări din partea Aliaților este următorul:

„În telegrama lor din 7 iunie, Puterile Aliate și asociate și-au exprimat ferma lor hotărâre, de a pune capăt tuturor ostilităților inutile. Ele mențin aceasta hotărâre și contează, că națiunile și guvernele interesate le vor ajuta, ca ea să fie executată. Ele țin să creadă că toți aceea, care produc acțiuni, care nu sunt, de altfel, decât o vărsare de sânge inutilă, de care sunt responsabili, sunt călăuziți de motivul principal, că viitoarele frontiere ale noilor state vor fi susceptibile de modificări, prin întâmplări momentane (oportune) și prin ocupație militară.

Însă, nu este așa; nici un Stat nu va fi recompensat printr-o mărire de teritoriu, prin faptul că a prelungit ororile războiului; iar, întrebuințarea puțin scrupuloasă a metodelor militare, nu vor putea determina Puterile aliate și asociate ca să-și schimbe hotărârile luate, în interesul păcii și al justiției.
Deci, ele țin să declare[14]:

1. Că frontierele descrise mai jos, vor fi frontiere care vor separa definitiv Ungaria de Cehoslovacia și România [vezi:*].

2. Că forțele armate ale acestor State trebuie să înceteze neapărat ostilitățile și să se retragă, în timpul cel mai scurt posibil, în interiorul frontierelor naturale, astfel stabilite.

---

[12] Mihály Károlyi.
[13] Loc. cit., dosar nr. 668, f. 321 (Raportul maiorului Dimitriu nr. 172 din 12.VII.1917 către M. C. G.).
[14] Ibidem, dosar nr. 638, f. 295 (Adresa nr. 1.037 a Conferinței de Pace către Guvernul român).

Puterile aliate și asociate știu că, în anumite puncte, aceste frontiere taie căile ferate necesare pentru relațiile economice a celor 2 state vecine.

De asemenea, [ele] mai știu că, există un oarecare număr de mici modificări de frontieră, care nu pot să fie stabilite, definitiv, decât printr-o anchetă imparțială la fața locului. Aceste 2 cazuri sunt prevăzute în Tratatul de Pace și nu s-ar putea admite ca, pentru aceste motive, să se facă greutăți politicii pe care au adoptat-o și la care au aderat Puterile aliate și asociate. Cu puțină bunăvoință, aranjamentele locale sunt posibile și, dacă vor surveni neînțelegeri, ele vor trebui să fie supuse ofițerilor Armatelor aliate, care se află acolo și a căror hotărâre va trebui să fie considerată ca lege, până la restabilirea definită a Păcii.

De acord cu aceste principii, armata ungară este invitată să se retragă din Cehoslovacia, făcându-se, în același timp, cunoscut Guvernului maghiar că, odată executată această retragere, armata română, la rândul ei, se va retrage pe noile frontiere române. Este de prisos să se mai adaoge că, această operațiune, nu va fi executată de către trupele ungare sub formă de război și că, aceste trupe, nu vor fi nici autorizate să invadeze teritoriul român. Puterile aliate și asociate au încredere că, Romania, va îndeplinii partea care-i revine din această politică comună și că va menține, astfel, intactă solidaritatea Alianței.

(ss) Clemenceau”.

[* Aceste frontiere sunt:

a. *Între Cehoslovacia și Ungaria*[15]: cursul Dunării între Pressburg[16] și gura râului Ipoly, râul Ipoly până la Sud de Loszoncz[17]-Nord Salgo Tarjan[18], cursurile râurilor Sima și Sajo până la Pelsocz, Sud Szepsi și Hernad[19], Szandy, Satoralja Ujhely[20], Sud Kirali Helmecz[21], atingând Tisa la S[ud]/Vest de Csap.

b. *Între Ungaria și România*, așa numita «*Linie Clemenceau*»[22], care trece prin următoarele puncte:

Plecând de la un punct de ales pe teren la circa 4 km S./V. de stația Kiszombor; S./V. Cota 84 și S./V. Cota 83, până la un punct, care trebuie stabilit, pe țărmul Mureșului, 3,1/2 km aproximativ, înainte de punctul căii ferate de la Mavo la Fehoged, de aci o linie, de determinat, către Sud și apoi către N[ord]/Est, până la un punct de ales, la 1 km aproximativ Sud de stația Nagy Lak[23]; cursul râului Mureș în sus, iar de aci către Nord/Est și până la limita administrativă

[15] D. C. A., fond M. C. G., dosar nr. 14, f. 2.
[16] Bratislava.
[17] Losonc (Losoncz).
[18] Salgótorján.
[19] Hernád.
[20] Sátoraljaújhely.
[21] Král’ovsky Chlmec.
[22] D. C. A., fond M. C. G., dosar nr. 638, f. 138 (157).
[23] Nădlac.

dintre Comitatul Csanad[24] și Arad, la N., N./V. de Nemet Pereg[25]; o linie, de determinat pe teren, între Nagy Lak și stația de cale ferată de aci, spre E[est]-N./E. până la un punct, ales pe teren, între localitățile Battonya și Tornya[26], această limită administrativă, trecând pe la Nord de Nemet Pereg și Kis Pereg[27]; de aci până la Cota 123 (1 km, 200 m aproximativ la E[st] de Magos Liget[28], punct comun de frontiera între România, Ungaria și Cehoslovacia)

O linie, care trebuie determinată pe teren, la Vest de Nagy Varjas și Foray Niratos; la Est de Dombegyhaza-Kevernes și Elek[29]; la Vest de Ottlaka, Magy, Gyula, Varsand-Att și Illye[30]; la E. de Gyula Vari-Gyula și Kotegyan-Coupni[31], calea ferată Nagy Szalonta-Gyula[32], la aproximativ 12 km de [N]agy Szalonta și între cele două bifurcații, care formează încrucișarea acestei căi ferate cu calea ferată Szeghalom-Erdogyarak[33], trecând pe la Est la Mehkerek[34]; la Vest de Nagy Szalonta și Marosihaza[35], la Est de Geszt, la Vest de Atias, Olah, St. Miklos și Rojt; la Est de Ugra Harsany, Körösszeg, Körös Tarjan, Izakel, Berek, Bösörmeny, la Vest de Bors, la Est de, la Vest de Nagy Szanto, la Vest de Pelbartid și Bihar Dioszeg[36], la E de Kis Marga, la Vest de Csokaly, la Est de Nagy Leta și Almosd, la Vest de Er Selind, la Est de Bagamer, la Vest la Est de Szt Gyorgy Abrany și Peneszlek, la Szaniszlo-Dor-Csomakoz-Feny-Csanalos-Borvely și Domshida[37], la Est de Valag-Csenger Bagos-Ovary-Csenger-Ujfalva, la Vest de Dara, la Est de Csenger-Komlod-Tatfalu, la Vest de Szarak Perek[38], la Est de Mehtelek-Gorbolcz și Nagyhodos, la Vest de Fertös Almas, la Est de

---

24 Cenad.
25 Peregu Mare.
26 Turnu.
27 Peregu Mic.
28 Magosliget.
29 Variașu Mare și Iratoșu (?); la Est de Dombegyház-Kevermes și Aletea (?).
30 Grăniceri, Magy, Giula, Vărșand.
31 Gyulavári-Gyula și Kötegyán- Coupni (?).
32 Salonta-Gyula.
33 Szeghalom-Giorac
34 Méhkerék.
35 Salonta și Orosháza.
36 Atia, Oláh, Sânnicolau Mare, Roit, la Est de Gura Harsany, Körösszeg, Körös Tarjan, Berek, Bösörmeny, la Vest de Borș, la Est de Ártánd, la Vest de Santăul Mare, la Vest de Pelbartid (?) și Diosig.
37 La E de Kis Marga (Marga - ?), la Vest de Ciocaia, la Est de Nagy-Léta și Álmosd, la Vest de Er Selind (?), la Est de Bagamér, la Vest de Er Kenz (?) și Valea lui Mihai, la Est de Nyirábrány (Szet György Ábrány) și Penészlek, la Vest de Sanislău-Dor-Ciumești-Foeni-Urziceni (Cenaloș)-Berveni și Domănești.
38 Valag (?)-Boghiș-Oar-Csenger-Ujfalva, la Vest de Dara, la Est de Csenger-Kömlöd-Tatfalu (?), la Vest de Szarak Perek (Peregu - ?).

Kiss Hodos, la Vest de Nagy Palat, la Est de Kis Palat și Magos Liget[39]**]**.

***

În urma acestei intervenții energice, Guvernul Bela Kuhn, trimite Consiliului Suprem Aliat la Paris, la data de 16 iunie [1919], următoarea telegramă[40]:

„Neacceptând principiul integrității teritoriale, lăsând la o parte faptul că teritorii locuite exclusiv de maghiari ar fi răpite, ca consecință a traseului frontierelor Republicii noastre, noi nu cerem decât să subliniem un lucru, că, în astfel de condiții, chiar un sistem de guvernământ atât de solid ca al nostru, n-ar putea să împiedice ca lupta pentru existență, în interiorul frontierelor sale, să nu degenereze într-un război [...].

Declarând, [...], noi nu numai că am încetat orice operațiune agresivă, însă am luat măsurile necesare, pentru a ordona trupelor noastre să procedeze în sensul somației D-voastră și de a face, în acest scop, pregătirile tehnice; noi vă rugam să binevoiți a interveni pe lângă guvernele Republicii Cehoslovace și a Regatului Român [...] să intre direct în comunicație cu noi, pentru executarea ordinului D-voastră și, mai ales, să înceteze și ele orice vărsare inutilă de sânge. Bela Kuhn”.

Dar, în timp ce Bela Kuhn da acest răspuns, prin care arăta Consiliului Suprem că: „a încetat orice operațiuni agresive”, trupele maghiare continuă atacurile contra cehoslovacilor. Astfel, Comunicatul unguresc de la 22 iunie [1919], relevând îndârjirea luptelor în curs, anunță noi succese pe ambele maluri ale Hernadului și trâmbițează prada de război făcută cu ocazia acestor lupte. Presiunile trupelor roșii asupra trupelor cehoslovace sunt reluate, în același timp, și în valea râului Laborcza, atacând violent localitatea Vajan[41] (24 km S./V. Ungvar[42]).

Prin urmare, răspunsul, pe care îl dă Bela Kuhn Consiliului Suprem, nu era sincer[43].

În această situație, generalul Pellé[44], șeful Marelui Cartier General cehoslovac, care fusese însărcinat să stabilească condițiile pentru evacuarea teritoriului cehoslovac, invită Comandamentul Armatei maghiare, la data de 22

---

[39] Méhtelek-Gorbolcz (?) și Nagyhodós, la Vest de Fertös Almas (Almaș), la Est de Kiss Hodos (Hodoș - ?), la Vest de Nagy Palat (Palota - ?), la Est de Kis Palat (Palota - ?), și Magosliget.
[40] D. C. A., fond M. C. G., dosar nr. 638, f. 136 (Răspunsul lui Bela Kuhn, din 16 iunie 1919, la Nota Consiliului Suprem din 14 iunie 1919).
[41] Vajany.
[42] Ujhorod.
[43] D. C. A., fond M. C. G., dosar nr. 14, f. 2, 27 (Buletinul de informații lunar al M.C.G. de la 30 mai la 30 iunie 1919).
[44] Maurice Pellé.

iunie, să înceteze operațiunile pe întregul front la 24 iunie, ora 5,00, și să înceapă retragerea, care trebuia să fie terminată la 26 iunie, când trupele ungare urmau să se găsească înapoia noii frontiere fixate de Conferința de Pace[45].

De data aceasta, Guvernul Bela Kuhn nu mai poate amâna executarea hotărârilor Consiliului Suprem, după cum se vede din următoarea telegramă, pe care Comisarul războiului, Böhm[46], o trimite generalului Pellé, în noaptea de 23 iunie, și prin care accepta condițiile impuse de șeful Marelui Cartier General cehoslovac.

„Ca răspuns la telegrama d-voastră nr. 2.984, am onoarea, a vă comunica următoarele[47]:

Conform cu ordinele Guvernului meu, mă declar gata să execut condițiile comunicate de mareșalul Foch[48]. Pentru a da probă de bună voința mea, eu termin operațiunile de război la data fixată de dvs., la 24 iunie, la orele 5,00 p. m., și cer Comandamentului Suprem cehoslovac, ca condiție naturală, să facă același lucru. Cum dau ordinul, în mod simultan, în acest sens, vă rog, deci, să binevoiți să-mi comunicați, prin radio-telegramă, până la 24 iunie, ora 3,00 p. m., ordinul pe care îl veți fi dat în aceeași direcție.

Referindu-mă la nota pe care dl. Clemenceau a adresat-o Guvernului consiliilor Ungariei, la 13 iunie, vă rog să trimiteți delegații d-voastră, pentru a face schimbările și corecțiile de fruntarii pe linia de fruntarii fixată în Notă. În fine, eu, vă rog să-mi spuneți ce garanții îmi puteți da că trupele române vor evacua teritoriile menționate în nota d-lui Clemenceau și dacă sunt dispuse să aducă despăgubiri pentru stricăciunile pe care le-a făcut.

Punerea la punct a acestor chestiuni este cu atât mai necesară cu cât trupele române, prin distrugerea podurilor de pe Tisa, în cursul nopții de 20 la 21 iunie, nu numai că au pus în imposibilitate trupele noastre să ocupe teritoriile pe care trupele române ar fi trebuit să le evacueze, dar au mai făcut stricăciuni ireparabile și în materiale și în oameni.

Böhm[49],

Comandant de Armată”.

În urma acestor comunicări din partea Guvernului Bela Kuhn, operațiunile pe frontul cehoslovac încetează în ziua de 24 iunie [1919]. La cererea reprezentanților aliați, generalul Pellé prelungește termenul destinat pentru evacuare până la 30 iunie, iar terminarea retragerii până la 4 iulie, ora 23,59. Guvernul ungar acceptând aceste condiții, trupele maghiare, la data de 4

---

[45] Trimitere la lucrarea generalului cehoslovac Vladimir Kleckanda: *Campania din 1919 în Ungaria*, publicată în „Revista Militară” (cehoslovacă) din mai 1924.

[46] Vilmos Böhm, comisar militar al poporului pentru apărare (ministrul de război).

[47] D. C. A., fond M. C. G., dosar nr. 622, f. 473 (Telegrama lui Böhm către generalul Pellé din 23.VI.1919).

[48] Ferdinand Foch.

[49] În document: Böehm.

iulie, se găsesc pe linia de demarcație stabilită de Conferința de Pace, după cum confirmă și următoarea telegramă, pe care o trimite Böhm generalului Pellé și care este interceptată în ziua de 4 iulie de către P..T. F. F.[50] al Comandamentului Trupelor din Transilvania și adusă, în aceeași zi, la cunoștință M. C. G.[51]:

„Ca răspuns la telegrama dv. nr. 884, am onoarea a vă face cunoscut că, Guvernul Republicii Ungurești, a ratificat Protocolul semnat la 1 iulie de către generalul [francez] Mittelhauser și comisarul poporului Agoston, și mi-a dat instrucțiuni de a lua, conform acestui Protocol, dispozițiile necesare, în [ceea] ce privește teritoriile situate în Zona neutră[52].

Böhm”.

INTERVENTIONS OF THE PEACE CONFERENCE FOR THE TERMINATION OF THE HOSTILITIES AND THE RETREAT OF THE ROMANIAN AND CZECH ARMIES ON THE NEW BORDERS FIXED BY THE CONFERENCE. ARMISTICE BETWEEN HUNGARY AND CZECHOSLOVACIA

Abstract

The Allied and Associated Powers expressed their firm decision to end up all unnecessary hostilities. On June 14, 1919, the Allied Supreme Council notifies, by radio, with absolute priority and extreme urgency, the Romanian, Czechoslovak and Hungarian Government the borders that will separate Hungary from Czechoslovakia and Romania and, at the same time, calls for hostilities between the armed forces of these states to stop immediately.

At the same time, in order to convince the Hungarians to evacuate the territory of Czechoslovakia, the Supreme Council promises them that the Romanian Army will also leave the Tisza and retreat to the new border. In accordance with these principles, the Hungarian army is invited to back-off from Czechoslovakia, while at the same time, letting the Hungarian Government know that, once this retreat is completed, the Romanian army, in turn, will retreat to the new Romanian borders. It is to be noted that the nations and governments concerned will help them maintain and execute this decision.

---

[50] Post de telegrafie fără fir, abreviat: „P..T. F. F.”.

[51] D. C. A., fond M. C. G., dosar nr. 14, f. 37 (Buletinul de informații al M. C. G. de la 1-30.VI.1919).

[52] Ibidem, dosar nr. 638, f. 145 (Telegrama trimisă la 4 iulie 1919 de Böhm generalului Pellé).

MUZEUL JUDEȚEAN ARGEȘ
ARGESIS, *STUDII ȘI COMUNICĂRI*, seria ISTORIE, **TOM XXVIII**, 2019, p. 233-270

REFORMA AGRARĂ DIN 1921 ÎN ORAȘUL PITEȘTI

AUREL RADU*

În documentele din perioada modernă, terenul aflat în sudul orașului Pitești a purtat denumirea de moșie, câmp sau izlaz al orașului, iar în perioada medievală a purtat denumirea de ocină. Acest teren era folosit în devălmășie de orășeni pentru pășunatul vitelor, înființarea de grădini și livezi, pentru strângerea de lemne și alte activități. Locuitorii din satele de lângă oraș se foloseau de terenul disponibil în această moșie fiind obligați în schimb să plătească taxe sau să presteze munci în folosul orașului.

O interesantă neînțelegere s-a iscat cu ocazia aplicării Legii rurale din 1864. Locuitorii din satele Geamăna Mare, Geamăna Mică, Prundu și din cătunele Turcești, Neculcești și Lacul Smeura, așezați pe moșia orașului, erau obligați să presteze clacă de 12 zile pe an cu brațele sau cu vitele, pentru înfrumusețarea și curățarea orașului, sau alte activități pe care le impunea magistratul orașului. Conform legii rurale din 1864, clăcașii cu învoire specială aveau drept la teren de casă și grădină în suprafață de 498 stânjeni pătrați, cu plata unei despăgubiri de 1 galben de fiecare clăcaș. Locuitorii din satele și cătunele mărginașe au încercat pe căi legale să dovedească că ei sunt moșneni, iar nu clăcași, adică au drept de proprietate asupra moșiei orașului pe care o lucrau, însă nicio instanță de judecată nu le-a dat dreptate. Din această cauză, locuitorii din satele mărginașe orașului au fost împroprietăriți ca foști clăcași pe moșia orașului cu întârziere care a durat mai mulți ani[1].

Pentru că moșia orașului a fost adesea supusă uzurpărilor din partea unor boieri mai hrăpăreți, ba mai mult, unii orășeni s-au „auto-împroprietărit” pe moșia orașului, lăsând așa-zisa lor proprietate moștenire sau chiar încheind acte de vânzare-cumpărare, magistratul orașului încheie un contract cu inginerul hotarnic Teodor Paladi care realizează, în anul 1845, prima hotărnicie a moșiei orașului din epoca modernă, pentru a se constata oficial care sunt limitele

---

* Serviciul Județean Argeș al Arhivelor Naționale.

[1] C. Speri, *Unele aspecte ale aplicării Legii rurale din 1864 la Pitești*, în „Studii și articole de istorie”, III, București, 1961, p. 261-267.

proprietății moșiei orașului. S-a păstrat manuscrisul acestei hotărnicii și două copii transcrise, nepăstrându-se din păcate și partea desenată, adică planul acestei moșii[2].

În anul 1894, locotenent colonelul C. I. Spiroiu realizează cea de a doua hotărnicie a moșiei orașului, care a fost tipărită în tipografia lui Gheorghe Popescu din Pitești. Din fericire, atât partea scrisă cât și partea desenată s-au păstrat până în prezent. Moșia avea o suprafață măsurată totală de circa 891 hectare[3].

Cea de a treia hotărnicie a moșiei orașului, care va fi și ultima, se realizează de către inginerul G.M. Duma în preajma războiului mondial, în anii 1913-1914, în vremea primarilor Al. Dumitrescu și Al. Fostiropol. Această carte de hotărnicie se păstrează ca o raritate bibliografică, doar în Biblioteca Academiei Române, însă planul original al moșiei nu s-a identificat decât într-o copie destul de rudimentară. Moșia avea în 1913 o suprafață măsurată de circa 552 hectare, adică cu peste 300 hectare mai puțin decât la măsurătoarea realizată anterior (1894)[4].

În anul 1917, pe moșia „Câmpul orașului Pitești" erau înființate 36 de locuri de cultură de către locuitori din satele: Hințești, Papucești și Turcești, care cultivau: grâu, orz, ovăz și mei, pe o suprafață totală de circa 50 de hectare[5].

Exproprierea

Moșia Câmpul orașului Pitești. Din proprietatea funciară a orașului Pitești s-a expropriat o suprafață de 450 hectare (după măsurătorile cadastrale finale, suprafața a fost stabilită definitiv la 440 ha și 6.420 mp), în interesul locuitorilor din comunele limitrofe orașului, care aveau deja acele terenuri în folosință prin arendare. Primăria orașului, reprezentată de avocatul I. Ghinescu, a insistat ca proprietățile aflate în raza orașului să nu fie supuse exproprierii, deși în Decretul Lege nr. 3.637/1918 această excepție nu era prevăzută. Avocatul

---

[2] Serviciul Județean Argeș al Arhivelor Naționale (în continuare SJAN Argeș), Colecția de Documente Istorice, pachet XXXVIII/23, f. 1-22; Primăria Pitești, dosar 26/1858-1876, f. 220-228; Serviciul Arhive Naționale Istorice Centrale (în continuare SANIC), Reforma Agrară din 1864, Județul Argeș, dosar 44/1864, f. 1-32; Teodor Mavrodin, *Istoria Primăriei Pitești*, Editura Pământul, Pitești, 1996, p. 133-137.

[3] SJAN Argeș, Colecția de Documente Istorice, pachet IX/32, f. 1-11 (Conține *Carte de hotărnicie a proprietăței comunei urbe Piteștii situate în jurul orașului Pitești, plasa Pitești, județul Argeș esecutată de inginerul hotarnic lt. colonel C. I. Spiroiu la 28 octombrie anul 1894*, Tipografia Gheorghe Popescu, Pitești); SJAN Argeș, Colecția de Planuri și Schițe, plan nr. 100/1894 (Disponibil online: http://www.gigapan.com/gigapans/a093fc10cfaf506e6326221b2ff44f90).

[4] *Carte de hotărnicie a moșiei Primăriei orașului Pitești lucrată de inginerul G.M. Duma în anul(!) 1913-1914 cu autorizația Tribunalului Argeș nr. 22.595 din 1913 sub primariatul d-lor Alex. Dumitrescu și Alex. Fostiropol*, Tipografia „Progresul" A.H. Rădulescu, Pitești. (Biblioteca Academiei Române, cota III459004).

[5] SJAN Argeș, Primăria Pitești, dosar 23/1917-1919, f. 16-17.

orașului nu a putut să dovedească până unde se întind proprietățile agricole ale orașului, întrucât afirma că nu există niciun act, lege specială pentru fixarea razei orașului sau hotărnicie (omițând cu știință sau în neștiință hotărniciile făcute de ofițerul C. I. Spiroiu în 1894 și de inginerul G.M. Duma în 1913-1914). Fără alte precizări, avocatul susținea că este în interesul dezvoltării orașului să nu se exproprieze această moșie[6].

Prin exproprierea moșiei „Câmpul orașului Pitești”, autoritățile agricole și judecătorești au urmărit, pe de o parte, să constituie izlazuri pentru locuitorii din comunele limitrofe orașului Hințești și Prundu (comună înglobată mai târziu în oraș) și izlazuri pentru satele care în anul 1921 aparțineau din punct de vedere administrativ-teritorial de oraș: Papucești (astăzi Cartierul Trivale), Turcești (o prelungire a Cartierului Războieni) și Neculcești (astăzi Cartierul Tudor Vladimirescu). Pe de altă parte, autoritățile au făcute câteva rezerve de utilitate publică: loturi demonstrative, loturi pentru cantonieri, loturi pentru înzestrarea școlilor normale de băieți și fete din oraș, rezerve pentru împroprietărirea invalizilor, orfanilor și văduvelor de război (IOVR).

Moșia Engheloaia. Prin decizia nr. 10 din noiembrie 1922 a Comisiei județene de expropriere Muscel s-a expropriat în totalitate moșia orașului numită Engheloaia, adică un teren de 8,3994 hectare, cu următoarele vecinătăți: nord și nord-est cu proprietatea Fr. M. Lehrer, la est și sud-est cu proprietatea fostă Olga A. Petrescu, la sud și vest cu brațul principal al Râului Argeș. Această moșie, fiind de mână moartă, s-a expropriat în întregime pe seama Casei Centrale a Cooperației și Împroprietăririi pentru împroprietărirea locuitorilor din comuna Valea Mare din Muscel. Orașul Pitești stăpânea această moșie în baza daniei făcută de Anica Enghel care a donat orașului un zăvoi aflat la confluența râurilor Argeș și Doamnei. Încă din vechime, magistratul orașului Pitești s-a judecat cu moșnenii din Isvorani care în timp au acaparat din această proprietate, după cum reiese inclusiv din hotărnicia ce s-a făcut proprietății lui Ioan C. Brătianu și altor moșneni din Isvorani / Valea Mare (dosar nr. 41/1858 deschis la Tribunalul Mușcel)[7].

Moșia Dobrogostea. Această moșie aflată la 10 km distanță de orașul Pitești era stăpânită în indiviziune de Prefectura județului Argeș și Primăria orașului Pitești, fiind în posesia acestora din anul 1882, ca urmare a donației făcută de filantropul piteștean cu origini grecești, Ion Nicolopol, prin testamentul său din anul 1874. Moșia era în mare parte împădurită în anul 1896 când a fost măsurată și avea o suprafață totală de 673 hectare. Cu ocazia aplicării legii de

[6] SANIC, Ministerul Agriculturii și Domeniilor, Județul Argeș, dosar 291, f. 1-42; Comisia județeană de expropriere a județului Argeș, proces-verbal nr. 59 din 20 iulie 1919.
[7] SJAN Argeș, Primăria Pitești, Proprietăți, dosar 120/1923, f. 1-8.

reformă agrară, s-a constatat că o parte din moșie se afla în administrarea Ministerului Domeniilor Statului, iar altă parte în administrarea Ministerului Instrucțiunii Publice pentru Școala de Agricultură de la Dobrogostea. Prin procesul verbal din 29 ianuarie 1919 încheiat de Gh. Carapancea, judecătorul Ocolului rural Pitești, s-au expropriat două porțiuni din această moșie în suprafață totală de 52,40 hectare. După măsurătorile cadastrale finale, suprafața agricolă totală expropriată în folosul locuitorilor din comuna Dobrogostea a fost de 57 de hectare[8].

Înființarea izlazurilor orașului

Autoritățile agricole[9] au repartizat orașului Pitești trei parcele destinate ca izlaz pentru satele orașului: Papucești, Turcești și Neculcești. Terenul în suprafață totală de 166,84 ha a fost luat în primire de delegatul Primăriei Pitești, inginerul Sebastian Arganini, șef al Serviciului tehnic al orașului[10]. Cele trei trupuri de izlaz aparținând orașului erau următoarele:

1. Izlazul din jurul Cimitirului Sf. Gheorghe, pe o lungime, începând de la Rezervorul de apă și mergând spre apus până la hotarul moșnenilor smeureni (care servea complementar drept câmp de exerciții militare pentru Garnizoana Pitești), în vecinătatea satului Papucești, în suprafață de 85,89 ha;

2. Izlazul din jurul satului Turcești (în marginea dinspre apus a orașului), în suprafață de 55,60 ha;

3. Izlazul satului Neculcești, situat spre comuna Prundu, în dreptul Depoului CFR, în suprafață de 25,35 ha[11].

Într-un document din anul 1940, Marin Constantinescu, ajutor de primar al orașului, Nicolae Ionescu, secretarul orașului și Eugen B. Ivanov, arhitect-șef al Serviciului tehnic orășenesc, formând Comisia de constatare și verificare a imobilelor orașului, constată că izlazul orașului era format din patru trupuri rămase în urma exproprierii moșiei orașului Pitești, în perioada 1919-1921, care avea o suprafață totală de 164 ha și 5.129 mp. Aceste izlazuri erau următoarele:

- Trupul nr. 1 care se învecina la est cu Strada Războieni, la est cu proprietatea Ministerului Sănătății și Șoseaua Smeurei, la nord cu proprietatea locuitorilor din orașul Pitești și la sud cu proprietatea Ghiță Cutcudache și proprietatea locuitorilor din Turcești;
- Trupul nr. 2 care se învecina la est cu proprietatea Ștefan Roșu și alții, la vest cu izlazul comunei Hințești, la nord cu proprietatea locuitorilor din cătunul Turcești și la sud cu izlazul comunei Hințești;

---

[8] SJAN Argeș, Primăria Pitești, dosar 16/1919-1937, f. 14; Serviciul Agricol Argeș, dosar 63/1919-1924, f.n.

[9] Consilieratul Agricol Argeș și Regiunea a IV-a Agricolă Pitești.

[10] SJAN Argeș, Serviciul Agricol Argeș, dosar 6/1931-1941, f.n.

[11] SJAN Argeș, Serviciul Agricol Argeș, dosar 6/1931-1941, f.n.

- Trupul nr. 3 care se învecina la est cu proprietatea Ministerului Educației Naționale (Școala Normală de învățătoare) și izlazul comunei Prundu, la vest cu Șoseaua Craiovei, la nord cu firul apei Geamăna Mică și la sud cu izlazul comunei Geamăna;
- Trupul nr. 4 care se învecina la est cu Șoseaua Craiovei, la vest cu proprietatea locuitorilor din comuna Geamăna, la nord cu proprietatea M. Jerăgai și alții și la sud cu izlazul comunei Geamăna[12].

În anul 1930, Primăria a cerut o ofertă pentru achiziționarea și montarea de borne de hotar (300 bucăți) pentru izlazul orașului, în valoare de 30.000 lei, de la fabrica de plăci de mozaic și beton a lui Ștefan Casarsa din Pitești. Din cauza lipsei semnelor de hotar existau numeroase procese și reclamații de încălcare de posesie, de nerespectare a lucrărilor de parcelare executate de Direcția Cadastrului[13].

Înființarea izlazurilor comunelor limitrofe orașului

În afară de izlazurile satelor: Papucești, Turcești și Neculcești, s-au mai înființat izlazuri și pentru comunele din jurul orașului: Geamăna, Hințești și Prundu. Țăranii din aceste comune erau organizați în obști de arendare a terenurilor agricole din moșia orașului: Obștea de arendare „Sporul Vitelor" și Obștea „Unirea", ambele din comuna Prundu, și Obștea de arendare „România Mare" din comuna Hințești.

În anul 1930, au fost predate definitiv următoarele suprafețe provenite din moșia orașului: 92 ha pentru izlazul comunei Hințești, comună reprezentată de primar Ilie Ștefan Dinu și notar Dumitru Oprescu; 3 ha pentru Biserica parohială Hințești, reprezentată de preot paroh Ilie I. Florescu, cu mențiunea că din acest lot, o suprafață de 2 hectare s-a dat prin procesul verbal din 2 iulie 1941, moștenitorilor caporalului Vasile Dinescu din Prundu, mort în Rebeliunea legionară din 21-23 ianuarie 1941[14].

În anexa fotografică de la finalul articolului (*Planul moșiei orașului Pitești*) sunt figurate și izlazurile comunelor limitrofe: Geamăna (două trupuri de 6,10 ha și 25 ha) și Prundu (28 ha) care au fost constituite pe fosta moșie a orașului[15].

Constituirea rezervelor de interes public

Școala Normală de Fete din Pitești a primit în posesie o suprafață de 10 hectare de teren agricol în anul 1921, iar în anul 1923 această suprafață a fost suplimentată cu alte 5 hectare. Terenul se învecina cu: Cimitirul Sf. Gheorghe,

[12] SJAN Argeș, Primăria Pitești, Proprietăți, dosare 167/1940, f. 1-11; 176/1940, f. 1-10.
[13] SJAN Argeș, Primăria Pitești, dosare 16/1919-1937, f. 284; 19/1920-1933, f. 239.
[14] SJAN Argeș, Serviciul Agricol Argeș, dosar 4/1930, f. 1-11.
[15] SJAN Argeș, Primăria Pitești, dosar 16/1919-1937, f. 287.

Rezervorul de apă al orașului, Șoseaua Smeura, Lotul Garnizoanei Pitești și Izlazul orașului Pitești.

N. Bacria Tutănescu, agronomul Regiunii IV Agricole Pitești afirma că: „Terenul din Trivalea, prin situația lui în punctul cel mai sănătos și înfrumusețat, lângă Parcul Trivalea al orașului Pitești, este un teren de însemnătate și valoare în prezent și mai cu seamă în viitor ca stațiune climaterică”[16]. În anul 1924, se încheie un act de cesiune prin care Primăria orașului Pitești, reprezentată de M.V. Popescu, președintele Comisiei Interimare cedează Școlii Normale de Fete din Pitești, reprezentată de directoarea A. Stroescu, un teren în suprafață de 5.025 mp (15x335 metri) din marginea Cimitirului Sf. Gheorghe, pentru construirea unui drum de acces la terenul școlii (15 ha), pe care urma să se construiască noul local al acestei școli[17].

Ca urmare a reducerii bugetului învățământului secundar, Școala Normală de Fete din Pitești este desființată în toamna anului 1930. Lotul de 15 ha este „afectat” Camerei de Agricultură Argeș, reprezentată de N. Ulani.

În anul 1934, din lotul de 15 ha, o suprafață de 5 ha a fost atribuită Schitului Trivalea. În anul 1936, suprafața de 10 ha rămasă a fost redată pe alt amplasament Școlii Normale de Fete din Pitești, reînființată, pentru a fi folosită „pentru câmp de experiență și practică agricolă”. Directoare ale Școlii Normale de Fete între 1921-1922 au fost: Nelly Strugurescu și Aurelia Stroescu.

În anul 1940, cu ocazia întocmirii cărții funciare a orașului Pitești, Școala Normală de Învățătoare, condusă de directoarea S. Stavarache, își avea sediul în strada Cimitirul Armenesc sau Alexandru Odobescu, unde se afla localul școlii, având următoarele vecinătăți: la răsărit cu proprietățile mai multor particulari, la apus cu Cimitirul Armenesc și izlazul comunal, la nord cu proprietatea mai multor locuitori și la sud cu izlazul comunei Prundu[18].

Școala de Ofițeri de Artilerie „Regele Carol I”. Prin Înaltul Decret Regal nr. 86 din 18 ianuarie 1938, localul Școlii Normale de Fete din Pitești trece de drept în patrimoniul și folosința Ministerului Apărării Naționale, pentru a fi utilizat și amenajat pentru nevoile militare ca local pentru Școala de Ofițeri de Artilerie „Regele Carol I”. Ministru al Apărării era general de divizie Ion Antonescu, ministru de Interne Armand Călinescu și președinte al Consiliului de Miniștri O. Goga[19]. În anul 1941, cu ocazia întocmirii cărții funciare a orașului Pitești, pe terenul școlii militare, în suprafață de 14,50 ha, aflat între Rezervorul de apă și Cimitirul Sf. Gheorghe, se aflau construcții în suprafață de 7.468 mp:

---

[16] SJAN Argeș, Serviciul Agricol Argeș, dosar 2/1921-1937, f. 6.
[17] SJAN Argeș, Primăria Pitești, Proprietăți, dosar 123/1924, f. 1-11.
[18] SJAN Argeș, Primăria Pitești, Proprietăți, dosare 239/1940, f. 1-3; 240/1940, f. 1-9.
[19] SJAN Argeș, Primăria Pitești, Proprietăți, dosar 241/1940, f. 14; *Monitorul Oficial*, nr. 19 din 25 ianuarie 1938, p. 330.

casa maeștrilor mecanic și bucătar, corpul de gardă, remiza de cărbuni, bordei pentru zarzavaturi, cocină pentru porcii școlii și construcții în curs de executare: 3 grajduri pentru cai, 2 remize pentru material de artilerie, 1 pavilion pentru trupă și 1 magazie pentru efecte. Pavilioanele A și B erau descrise astfel: 10 săli de studii, 19 cancelarii, 1 sală de conferință, 1 cazinou al ofițerilor, 1 cameră de frizerie pentru ofițeri, 1 cameră de frizerie pentru elevi, 1 cameră dormitor pentru trupă, 1 cameră ofițer de serviciu, 11 camere magazii diferite, 1 cameră popota ofițerilor, 1 cameră sala de mese a elevilor, 3 camere spălătorie, 1 cameră bucătărie de elevi, 1 cameră cantină, 1 cameră sală de muzică, 3 camere croitorie, 3 camere cizmărie, 1 cameră infirmerie, aflate toate la parter, iar la etaj: 13 dormitoare elevi, 2 spălătoare, 4 magazii, 4 cancelarii, 1 infirmerie trupă, în total 24 camere[20].

În perioada războiului, Primăria Pitești reprezentată de lt. colonel Dan Constantinescu și profesor Ion Steriopol, a vândut școlii militare în 1942 și respectiv 1944, mici suprafețe de teren (1.413 mp), învecinate cu proprietatea școlii[21].

Schitul Trivalea, reprezentat de arhimandrit Emilian Popescu, primește în posesie, în anul 1926, un lot pe Șoseaua Pitești-Craiova. În 1930, ieromonah la acest schit era Hagiu I. Dumitrașcu. În 1934, Schitul Trivalea primește la schimb un lot de 5 ha care aparținuse Școlii normale de fete din Pitești, însă prin Jurnalul Consiliului de Miniștri nr. 11.639 din 18.01.1939, acest lot a fost expropriat pentru cauză de utilitate publică, respectiv pentru înființarea Școlii de ofițeri de artilerie „Regele Carol I”, teren pe care s-au ridicat clădirile și grajdurile acestei școli militare[22].

Școala Normală de Băieți din Pitești, redenumită Școala Normală de Învățători „Al. Odobescu” din Pitești a primit în posesie un lot de 25 hectare în cartierul Sf. Ilie, lângă Cimitirul Armenesc, trecând peste Pârâul Dârzul, având următoarele vecinătăți: la nord cu proprietatea orașului, la sud cu izlazul comunei Pitești, la est cu proprietatea locuitorilor din comuna Prundu și la vest cu izlazul orașului[23]. Directorii acestei unități de învățământ au fost: preot econom P. Vintilescu (1921), Ion N. Isbășeanu (1923), Garofoiu (1930) etc.

Loturile rezervate celor două unități școlare, însemnate ca suprafață agricolă (40 ha), au fost supuse mai multor modificări de suprafață și schimburi de amplasament, fapt ce denotă inconsistența măsurilor luate de autorități. În teorie, autoritățile agricole doreau ca aceste loturi școlare să devină model de

---

[20] SJAN Argeș, Primăria Pitești, Proprietăți, dosar 241/1940, f. 1-14.
[21] SJAN Argeș, Primăria Pitești, Proprietăți, dosare 268/1942, f. 1-3, 274/1944, f. 1-3.
[22] SJAN Argeș, Serviciul Agricol Argeș, dosar 3/1926-1947, f. 1-15.
[23] SJAN Argeș, Primăria Pitești, Proprietăți, dosar 240/1940, f. 1-9.

practică agricolă, însă în practică, unitățile de învățământ erau în imposibilitate de a lucra eficient aceste suprafețe mari de teren agricol.

Garnizoana Pitești a primit în folosință (uzufruct) în anul 1925 un teren în suprafață de 30 ha din izlazul orașului Pitești și cel al comunei Hințești (ambele izlazuri fiind înființate pe moșia orașului Pitești), pentru a fi folosit ca poligon de tragere. Acest poligon de tragere era amplasat în zona de apus a satului Turcești, având o lungime de 750 metri și o lățime de 420 metri, fiind examinat la fața locului de generalul N. Oprescu, care a verificat dacă terenul întrunește condițiile impuse pentru un poligon de tragere. În anul 1930, acest teren a fost schimbat cu altul „mai avantajos", amplasat tot pe moșia orașului[24]. Comandantul Garnizoanei Pitești era, în anul 1930, general Dumitru Martian, asistat de colonel Barbu Pârâianu, comandantul Regimentului nr. 4 Argeș și căpitanul Ion Geantă, șeful Biroului Domeniilor Militare Pitești. O porțiune din izlazul orașului (circa 65 ha), aflată lângă Cimitirul Eroilor (Sf. Gheorghe) a fost dată de Eforia de Pășuni Pitești în folosința Ministerului Aerului și Marinei pentru a fi utilizată ca teren de aterizare pentru avioane[25].

Lotul farmaceutic. Prin decizie ministerială nr. 7.489/1926, pe moșia orașului, s-a aprobat înființarea unui lot demonstrativ de 10 ha pentru cultivarea de plante medicinale, care să fie arendat conform regulamentului din 1925[26], pe o perioadă de 25 de ani, lui Nicolae Iliescu, farmacist din Pitești, Piața Episcopiei. Nicolae Iliescu era maior în rezervă, participant în campania războiului mondial (1916-1918), mobilizat la Ambulanța Diviziei a 3-a la data de 15 august 1916, în baza decretului nr. 2.784/1916 și demobilizat la 11 iunie 1918, conform decretului nr. 1.010/1918. Exercita comerțul de „farmacie și drogherie", având firmă (Nova) înscrisă încă din anul 1908.

Contractul semnat în mai 1926 între Ministerul Agriculturii și farmacistul N. Iliescu a fost încheiat la Tribunalul Argeș. Prin contractul de arendare, arendașul avea stabilit un plan de cultură obligatoriu și foarte rigid: „Din suprafața totală arendată, să semene cu plante medicinale cel puțin 2/5 sau 4 hectare și 2.500 mp pentru producerea semințelor de plante medicinale, iar pe restul suprafeței, să semene cereale după un plan de cultură întocmit de D-sa. și aprobat de Minister, din care ¼ din suprafață, adică 1,50 ha, să le semene cu grâu; acest plan de cultură face parte integrantă din contractul de arendare"[27]. Pe lângă planul de cultură anual, arendașul era constrâns să respecte numeroase obligații impuse de autoritățile agricole, bune în teorie, dar care s-au dovedit un

[24] SJAN Argeș, Serviciul Agricol Argeș, dosar 20/1924-1931, f.n.
[25] SJAN Argeș, Serviciul Agricol Argeș, dosar 6/1931-1941, f.n.
[26] *Monitorul Oficial* nr. 46 din 1925.
[27] SJAN Argeș, Serviciul Agricol Argeș, dosar 20/1926-1931, f. 20-21.

eșec în practică. Arendașul trebuia să producă pe acest lot: semințe de plante medicinale „pentru o suprafață de 10 ori mai mare decât cea cultivată”, semințe care să fie de bună calitate și din soiuri alese, să-și procure ustensilele agricole necesare, să irige cultura înființând o „roată bulgărească”, să aibă casă de locuit pe lotul său, în satul cel mai apropiat de comuna de care depinde lotul (clădirea de locuit și „atenansele” arendașului se aflau la periferia orașului, pe strada Cuza Vodă, nr. 43), să aibă cel puțin un vier de prăsilă pe care să-l pună la dispoziția locuitorilor din comună, să întrețină un elev practicant la o Școală de Agricultură sau doi copii de sătean din comună pentru a învăța cultura plantelor medicinale, să dea sfaturi săptămânale sătenilor amatori din comună și să țină cel puțin 10 conferințe pe an cu sătenii din regiune pe o rază de 10 km, să dea instrucțiuni scrise oricui le-ar cere, să asigure clădirile și recoltele.

Arendașul a încercat să cultive următoarele „plante medicinale”: muștar, in, anason, chimion, mac și ricin. Singura cultură care a reușit parțial a fost cea de muștar. A ținut conferințe în comunele: Prundu, Moșoaia și Albota, când s-a ținut adunarea Cercurilor culturale ale învățătorilor și preoților din zonă. Inventarul agricol deținut era format din: patru cai, o vacă rasa switzer cu vițel, două căruțe, o trăsură și o șaretă, un plug de fier, o grapă de fier, un tăvălug și o prășitoare.

În anul 1929, terenul era cultivat cu: muștar negru (4,50 ha), grâu de primăvară (2,50 ha), ovăz (0,75 ha), orz de primăvară (1 ha), mături și borceag (1 ha), mei românesc (0,25 ha). În urma unui control, autoritățile agricole constată în anul 1929 că: „Lotul demonstrativ a fost greșit destinat plantelor medicinale din cauza compoziției terenului argilos și cleios. Din această cauză, toate apele care se scurgeau de pe deal și de pe rambleul șoselei Pitești-Craiova se depozitau astfel încât nu se poate face niciun fel de cultură pe această porțiune”. O sursă de apă pentru irigat nu exista pe aceste teren, inclusiv apa de băut pentru lucrători fiind cărată din oraș cu butoiul.

După patru ani de „încercare infructuoasă”, farmacistul N. Iliescu renunță, în anul 1929, la acest lot, autoritățile păstrând inclusiv garanția în valoare de 9.000 lei depusă la semnarea contractului de arendare[28]. Terenul a fost arendat din nou, începând din anul 1930, locuitorului Marin St. Șerban din comuna Hințești, pentru suma anuală de 6.600 lei.

Pepiniera Merișani a primit în posesie definitivă din moșia orașului un lot de 31,75 ha amplasat pe șoseaua Pitești-Craiova. În perioada 1926-1931, șeful acestei pepiniere a fost C. Tașcă.

[28] Vezi și Cartea de judecată civilă nr. 9.514 din 30 octombrie 1929 a Judecătoriei I Urbană București.

Serviciul tehnic al județului Argeș a primit un lot de 1,2125 ha pentru înființarea unui canton tehnic pe șoseaua județeană Pitești-Păduroiu. Acest lot a fost predat definitiv în anul 1930 către Serviciul județean de lucrări publice și comunicații Argeș, condus de conductor Alexandru Chiriloiu. De asemenea, Serviciul tehnic al județului Argeș a mai primit un lot de 1 ha și 50 ari. Acest lot a fost predat definitiv în anul 1930 către Casa Autonomă a Drumurilor de Stat din Pitești, condusă de conductor V. Chioncel.

Cimitirul Sf. Gheorghe primește, pentru extindere, o porțiune de teren de 1,50 ha.

Împroprietărirea

Dreptul de împroprietărire pentru invalizi, orfani și văduve de război (IOVR), precum și alte categorii a fost stabilit prin legislația de împroprietărire care a fost completată și modificată de-a lungul perioadei interbelice[29]. Legea din 1935 (art. 37) stabilea astfel: „Invalizii, orfanii și văduvele de război au dreptul la împroprietărire, conform legii speciale de împroprietărire sau la loturi de casă celor de la orașe, în conformitate cu legea de împroprietărire a demobilizaților, chiar în cazul când copiii văduvei au devenit majori” [30]. Oficiul I.O.V. era obligat să se ocupe ca invalizii, orfanii și văduvele de război rămași neîmproprietăriți, ca să fie înscriși ulterior pe liste suplimentare. Prin legi speciale s-a recunoscut dreptul de împroprietărire cu loturi de casă pentru militarii care au fost decorați cu Ordinele: Mihai Viteazul[31], Virtutea Militară de Război[32], Steaua României, Coroana României[33], Bărbăție și Credință[34].

Pentru a beneficia de prevederile legislative, persoanele îndreptățite trebuia să depună cereri scrise la Primăria orașului Pitești până la 1 martie 1923, conform regulamentului de aplicare a legii din 1922. În practică, acest termen de

[29] Legea de împroprietărire publicată în Monitorul Oficial nr. 159 din 18.10.1921, modificată prin legea publicată în Monitorul Oficial nr. 184 din 10.08.1931 și Regulament pentru punerea în aplicare a legii din 17 octombrie 1921 prin care se autorizau comunele urbane să vândă loturi de case invalizilor, văduvelor cu orfani din război, funcționarilor de stat, județ și comună, precum și tuturor demobilizaților, plătibile în rate publicat în Monitorul Oficial nr. 200 din 13.12.1922, instrucțiunile Ministerului de Interne date prin ordinul circular nr. 23.840 din 24.03.1923 etc.

[30] Lege privitoare la abrogarea și modificarea unor dispoziții din legea de la 5 mai 1927, pentru modificarea legii relativă la înființarea Oficiului Național I.O.V. și a legii pentru organizarea Ministerului Muncii, Sănătății și Ocrotirilor Sociale, în *Monitorul Oficial* nr. 194 din 26.08.1935, p. 5993.

[31] Lege publicată în *Monitorul Oficial* nr. 105 din 15 mai 1927 și Regulamentul de aplicare publicat în *Monitorul Oficial* nr. 277 din 15 decembrie 1927.

[32] Lege nr. 1.304 pentru acordarea unor recompense naționale purtătorilor medaliei „Virtutea Militară de Război”, în *Monitorul Oficial* nr. 104 din 08.05.1933, p. 3278-3279

[33] Decretul Lege nr. 1.899 publicat în *Monitorul Oficial* nr. 87 din 14 aprilie 1937.

[34] Lege nr. 2.092 pentru acordarea unor recompense purtătorilor medaliei „Bărbăție și Credință” cu spade cl. I, II și III, în *Monitorul Oficial* nr. 161 din 16.07.1934, p. 7.

depunere a fost amânat *sine die* până la izbucnirea războiului mondial (1939) care a schimbat prioritățile de moment ale țării și a pus capăt împroprietăririi.

Îndreptățiții trebuia să fie „împroprietăriți prin cumpărare" cu loturi de case (în suprafață variabilă, de la minim 200 mp până la un maximum de 500 mp), pe loturile aflate în intravilan (raza orașului). Pentru a beneficia de împroprietărire, cei îndreptățiți trebuia să nu mai dețină o altă proprietate (teren/casă) și să aibă domiciliul în orașul Pitești la 14 august 1916.

Prețul loturilor de împroprietărire se stabilea în Consiliul orășenesc, iar plata lotului se făcea în termen de 20 de ani, în rate anuale. Lotul cumpărat era inalienabil și dacă timp de opt ani de la punerea în posesie, proprietarul nu construia casă, lotul revenea de drept orașului. Dacă proprietarul lotului construia o casă, acesta putea înstrăina lotul, după 5 ani de la terminarea construcției. Lucrările edilitare erau suportate în cote egale de municipalitate și de împroprietărit/proprietar.

Cele mai multe controverse și dezavantaje pentru militari și funcționarii publici au fost create de condiția impusă de lege ca aceștia să aibă domiciliul în oraș la 14 august 1916. Funcționarii publici și militarii nu aveau conform ocupației un domiciliu stabil fiind nevoiți să-și urmeze postul. Ministerul de Interne a dat mai multe ordine prin care s-au făcut unele derogări de la lege, care în practică a însemnat aplicarea dublei măsuri față de alte categorii socio-profesionale.

Atribuirea loturilor pentru diferitele categorii s-a făcut de o Comisie de împroprietărire compusă din mai mulți membri (7): General Toma Lișcu – consilier comunal și președintele Comisiei de împroprietărire, locotenent Iordache, colonel Becescu, G.C. Dumitrescu – delegat al Societății Mărăști, N. Stăncescu, I. Zănescu și avocat comunal Constantin Pavlovici. Procesele verbale încheiate și semnate de membrii comisiei erau contrasemnate de primarul orașului.

După război, au luat ființă mai multe asociații și societăți ale ofițerilor, demobilizaților cu grade inferioare, ale militarilor decorați, care au trimis numeroase adrese, liste și memorii către autorități pentru punerea în aplicare a legislației de împroprietărire[35].

[35] Societatea „Munții Coți" a demobilizaților grade inferioare din Argeș, președinte Vasile Purcăreanu; Societatea „Mărăști" a demobilizaților din orașul Pitești și județul Argeș, recunoscută ca persoană juridică prin sentința Tribunalului Argeș, secția I cu nr. 97/1925, președinți: colonel Al. Grecescu și colonel C. Calotescu; Asociația Generală „Bărbăție și Credință cu Spade" din județul Argeș, președinte Nicolae Stăncescu; Societatea „Liga Eroii Neamului" – Filiala Pitești, președinte S. Savu; Asociația Cercetașii României din Războiul 1916-1919 – Subcentrul Pitești, președinte magistrat Nicolae D. Ghimpa; Societatea „Virtutea Militară", președinte locotenent M. Iordache; Societatea ofițerilor în rezervă și retragere proveniți din activitate „Regele Mihai I", Filiala Argeș, președinte General Toma Lișcu.

În anul 1924, Primăria Pitești anunța public că s-au terminat lucrările Comisiei de împroprietărire și s-au afișat listele persoanelor admise sau respinse pentru împroprietărire în orașul Pitești[36]. În final, au fost acceptate pentru a fi împroprietărite cu loc de casă un număr de 345 persoane din următoarele categorii: invalizi de război (10), văduve de război cu orfani (21), demobilizați (123), decorați cu „Bărbăție și Credință” (35), militari (75), funcționari (61), decorați cu „Virtutea Militară” (5) și cercetași (15)[37]. Au fost respinse de la împroprietărire un număr de 302 persoane din următoarele categorii: invalizi de război (13), văduve de război cu orfani (17), demobilizați (118), decorați cu „Bărbăție și Credință” (3), militari (51) și funcționari (98)[38].

Comisia de împroprietărire a aplicat uneori dubla măsură în analiza cererilor de împroprietărire care au fost respinse pentru următoarele motive: solicitanții dețineau o proprietate în oraș (teren și casă), nu se încadrau în prevederile legii, au decedat fără să aibă urmași sau urmașii nu erau interesați să fie împroprietăriți, nu aveau domiciliu în Pitești la 14 august 1916, cererile erau tardiv depuse, după termenul impus de lege, cererile și actele de la dosarul de împroprietărire erau necompletate, incomplete sau lipseau, erau împroprietăriți în alte localități, renunțau la împroprietărire.

Autoritățile au eșuat în aplicarea legislației de împroprietărire cu loturi de case a invalizilor, văduvelor cu orfani din război, funcționarilor de stat, județ și comună, precum și a tuturor demobilizaților din orașul Pitești. O explicație a acestei situații se datorează modului în care a lucrat Comisia de împroprietărire, a birocrației administrației și deselor schimbări de consilii orășenești și primari în funcție.

Pe lista celor cu drept de împroprietărire se află inclusiv președintele Comisiei de împroprietărire, Generalul Toma Lișcu[39]. Chiar dacă acesta avea merite deosebite, fiind un militar de carieră cu multiple decorații: Medalia

[36] SJAN Argeș, Primăria Pitești, dosar 19/1920-1933, f. 175.

[37] SJAN Argeș, Primăria Pitești, Reforma Agrară din 1921, Dosare individuale, dosar 1, f.n.

[38] SJAN Argeș, Primăria Pitești, Reforma Agrară din 1921, Dosare individuale, dosar 1, f.n.

[39] Toma Lișcu (n.01.04.1866, Islaz, Romanaţi – d.1958), fiul lui Marin şi Tudora din comuna Islaz, căsătorit în 1902 cu Lucreţia Petre Ionescu din Câmpulung decedată în 1907, se recăsătorește în 1908 cu Profira Zenidi, copii: Traian (n.1905) şi Alexandru (n.04.11.1910-d.25.11.1910). Acesta face parte din cadrele active ale armatei ca ofiţer de la 1 octombrie 1891, absolvent al Şcolii de Subofiţeri Bistriţa şi apoi Şcoala Superioară de Război (1899-1902). A fost profesor de Istorie militară şi Geografie militară la Şcoala Militară de Infanterie în 1907, în anul 1908 este inspector de studii şi ajutor de profesor la Cursul de tactica terenului la Şcoala Superioară de Război, în 1902 face un stagiu la Statul Major General, în 1904 un stagiu în arma Artileriei, în 1905 un stagiu în Armata Austro-Ungară, în 1910 este subşef de Stat Major la Corpul 3 Armată şi în 1911 şef de Stat Major la Divizia 10. Are un bust în fața Inspectoratului General al Poliției de Frontieră din București, ridicat în anul 2004, pentru meritele avute în securizarea granițelor ţării, ca fost comandant al Corpului Grănicerilor (1918-1921). Este înmormântat în Cimitirul Sf. Gheorghe din Pitești.

jubiliară Carol I în 1906, Coroana României în grad de cavaler, Medalia Avântul Țării în 1913, Medalia Bărbăție și Credință în 1913, Steaua României (Cavaler) în 1913, Sfântul Vladimir în 1917, Steaua României (Ofițer) în 1917, Coroana României (Comandor) în 1917, această „autonumire" pe lista de împroprietărire este, în fapt, un regretabil caz de conflict de interese[40].

La categoria de împroprietărire „cercetași demobilizați", îl regăsim pe farmacistul piteștean Nicolae N. Bobancu, fost cercetaș la Spitalul militar nr. 62, căsătorit cu institutoarea Tatiana Bobancu. Pentru a putea beneficia de prevederile legii de împroprietărire, acesta afirma că nu deține avere imobiliară în oraș, ceea ce este puțin probabil[41]. Cercetașii deveniți invalizi din cauza războiului beneficiau de dispozițiile legii din 1935 (art. 51) ca și invalizii de război, însă farmacistul N. Bobancu nu era invalid din cauza războiului pentru a putea beneficia astfel de prevederile legii.

Văzând modul incorect de întocmire a listelor de împroprietărire, nu este de mirare că Mișu Michelstein, comerciant evreu înstărit din Piața Episcopiei, având șase imobile care îi aduceau venituri însemnate, aflate pe străzile: Elisabeta, Cuza Vodă, Craiovei și Sf. Vineri, cere să fie și el împroprietărit cu un lot de casă. Comisia de împroprietărire îi respinge cererea pentru că este depusă tardiv, deși în fapt termenul de depunere s-a tot amânat până la izbucnirea războiului mondial, și nu pentru că solicitantul deținea numeroase imobile în oraș.

Tergiversarea aplicării legii de împroprietărire a dus la numeroase petiții și reclamații (câteva fiind redate în anexă la sfârșitul articolului) din partea Societății „Mărăști" a demobilizaților din Pitești și județul Argeș sau din partea celor aflați pe lista de împroprietărire. Aceste numeroase petiții și reclamații nu au dus la urgentarea aplicării legii, căci mulți îndreptățiți, în semn de protest, își retrag actele depuse la dosarul individual de împroprietărire. Este și cazul colonelului Alexandru Berea[42], viitor prefect de Argeș în 1940, care, în anul 1938, își retrage actele de împroprietărire[43].

Primăria orașului și asociațiile militarilor au dorit să se înființeze în Pitești un cartier al demobilizaților. Pentru acest proiect edilitar s-a rezervat inițial o suprafață de 14,25 hectare care să fie parcelată în loturi de casă între 200 și 500 mp, însă acest proiect a fost tergiversat mulți ani și a eșuat o dată cu izbucnirea celui de Al Doilea Război Mondial. Autoritățile argumentau că

[40] Înalt Decret Regal nr. 4.768 din 1922, în *Monitorul Oficial* nr. 183 din 21.11.1922.
[41] SJAN Argeș, Primăria Pitești, Reforma Agrară din 1921, Dosare individuale, dosar 304/1935.
[42] Alexandru Berea (n.16.03.1891, Huși, Fălciu), căsătorit la 27.04.1919, în Craiova, cu Victoria Șoiculescu, a fost locotenent colonel în Inspectoratul General al Jandarmeriei, în perioada 1918-1925 a fost căpitan comandant al Companiei de Jandarmi Argeș cu reședința în Pitești, a intrat în armată din anul 1912, ca elev al Școlii Militare de Infanterie, în timpul campaniei 1916-1918 a fost locotenent, apoi a fost avansat căpitan în Regimentul Cantemir nr. 12.
[43] SJAN Argeș, Primăria Pitești, Reforma Agrară din 1921, Dosare individuale, dosar 369/1923.

terenul rezervat pentru împroprietărire se află „la extrema periferie” a orașului și cheltuielile edilitare care cădeau în sarcina urbei erau extrem de costisitoare. Autoritățile superioare (Ministerul de Interne – Direcția Comunală, Consiliul Tehnic Superior) au acceptat aceste argumente și au propus cumpărarea unor terenuri din intravilan pentru a scădea costurile pentru lucrările edilitare[44].

În anul 1932, Consiliul orășenesc a hotărât cumpărarea unor terenuri în suprafață totală de circa 10 hectare, cu prețul de 50 lei/mp, proprietatea locuitorilor: Ionica Gr. Lăzărescu, dr. S. Baruch și Ștefan Minoescu, aflate pe prima terasă a orașului, în zona dintre străzile Ion Câmpineanu la nord și strada Libertății la sud, strada I.C. Brătianu la vest și linia CFR Pitești – Curtea de Argeş. Această hotărâre a fost contestată de frații Voiculescu (Vasile, Ilie, Petre, Dumitru şi Constantin), care au susținut că prețul de cumpărare este dezavantajos pentru oraş și terenul necesar pentru construirea cartierului demobilizaților se putea achiziționa la un preț mult mai mic, chiar aceștia oferind spre vânzare orașului un teren în suprafață de circa 22,50 hectare aflat în strada Exercițiu cu un preț de 25-30 lei/mp. De asemenea, preotul Gheorghe Popescu – Broșteni a oferit spre vânzare un teren în strada Smârdan însă ambele oferte de vânzare au fost respinse de Primăria Pitești, invocându-se mai multe motive. Terenul de la extremitatea străzii Exercițiu (aproape de Bariera Craiovei), proprietatea moștenitorilor lui Gh. Voiculescu, a fost exclus pentru că: costurile pentru construirea caselor demobilizaților ar fi fost foarte mari, întrucât presupunea căratul nisipului și pietrișului care se extrăgea din Râul Argeş pe cea mai înaltă terasă a orașului, era plantat cu pruni, argilos („ținea apă”) și necesita lucrări edilitare foarte costisitoare fiind „în afară de raza orașului” (extravilan), departe de școală și de piață. Terenul din strada Smârdan, proprietatea preotului Gh. Popescu, a fost refuzat pentru că: era prea mic (o „fașă” lungă de aproape un kilometru în suprafață de circa 5 hectare), impropriu pentru construcții, fiind așezat peste două văi și peste un deal, departe de Gara CFR și de Râul Argeș. Prin decizia nr. 420 din 26 mai 1933, Comitetul Local de Revizuire București, Secția II, a admis contestația introdusă de frații Voiculescu și a anulat hotărârea nr. 18/1932 a Consiliului orășenesc de a cumpăra terenuri pentru împroprietărire, constatând că orașul „nu poate cumpăra terenuri noi spre a servi împroprietăririi, înainte ca disponibilitățile existente să fi fost epuizate prin împroprietărirea celor îndreptățiți”[45].

Odiseea împroprietăririi înregistrează o etapă nouă în anul 1936 când se constituire o altă comisie pentru verificarea actelor de împroprietărire, se refac listele de împroprietărire și se trimit invitații către cei îndreptățiți care sunt rugați să se prezinte la primărie pentru a reface cererile de împroprietărire[46]. Primăria

[44] SJAN Argeș, Primăria Pitești, dosar 19/1920-1933, f. 199v., 240.
[45] SJAN Argeș, Primăria Pitești, dosare 19/1920-1933, f. 276-291; 20/1920-1938, f. 27, 29, 31.
[46] SJAN Argeș, Primăria Pitești, dosar 20/1920-1938, f. 204.

deleagă o comisie compusă din consilierii comunali General Toma Lişcu şi Teodor Neicu, care împreună cu ajutorul de primar Constantin Bobocescu şi arhitectul oraşului Eugen Ivanov, să facă cercetări pentru a identifica terenurile intravilane proprietatea oraşului şi cele particulare, care s-ar putea cumpăra în vederea împroprietăririi demobilizaţilor şi celor decoraţi. Această comisie a consemnat că oraşul deţinea mai multe terenuri virane răzleţe în suprafaţă de circa 15 hectare, iar 14 proprietari din oraş deţineau în total circa 39 hectare[47].

Conform adresei Serviciului tehnic orăşenesc, la finele anul 1941, pentru împroprietărirea celor 355 persoane aflate pe listele de împroprietărire erau necesare circa 14-15 hectare, cu străzi şi pieţe, pentru crearea unui cartier al demobilizaţilor. Mai întâi, s-a pus problema împroprietăririi invalizilor de război şi a celor decoraţi cu Steaua României sau Coroana României[48], pe terenurile disponibile aflate în proprietatea oraşului. Prin legea specială din anul 1937, ofiţerii decoraţi cu Steaua României sau Coroana României trebuia să fie împroprietăriţi în mod gratuit cu locuri de casă de până la 300 mp. Autorităţile centrale considerau că „dispoziţiunile" legii în chestiune „nu constituie o obligaţiune imperativă pentru acele administraţii, de a împroprietări pe cei decoraţi, ci numai autorizarea de a face asemenea împroprietăriri din disponibilităţi, care rămân bun înţeles la facultatea administraţiei respective"[49].

În lipsa unui plan de sistematizare a oraşului, aflat permanent „în lucru" în perioada 1938-1941, la Piteşti nu s-a mai realizat împroprietărirea, deşi multe oraşe din ţară au găsit soluţii pentru înfăptuirea împroprietăririi. Mai mult, Ministerul Afacerilor Interne, prin ordinul nr. 38.114 din 7 ianuarie 1942 a dispus ca să nu se mai facă niciun fel de împroprietărire având în vedere starea de război în care se afla ţara[50].

Cu toate aceste tergiversări, au fost câţiva privilegiaţi care s-au bucurat de împroprietărire în baza legii de reformă agrară, însă nu există o situaţie clară şi exactă a persoanelor împroprietărite pe moşia oraşului.

A existat o singură excepţie, în anul 1928, când au fost împroprietăriţi trei cavaleri ai Ordinului „Mihai Viteazul", cea mai înaltă distincţie militară de război a României, instituită de regele Ferdinand: maior Traian Cerkez (n. 1888, viitor prefect de Argeş în anul 1941), colonel Constantin Calotescu şi maior în rezervă, profesor Ion Boierescu[51], cu loturi în suprafaţă de circa 500 mp fiecare,

---

[47] SJAN Argeş, Primăria Piteşti, dosar 20/1920-1938, f. 173-179.
[48] SJAN Argeş, Primăria Piteşti, dosar 21/1920-1942, f. 8-21.
[49] SJAN Argeş, Primăria Piteşti, dosar 20/1920-1938, f. 232-233.
[50] SJAN Argeş, Primăria Piteşti, dosar 21/1920-1942, f. 57, 59, 61, 65.
[51] Ion Boierescu (n. 1876, Piteşti – d. 1943, Piteşti), a fost profesor de Matematică şi director la Liceul I.C. Brătianu din Piteşti, maior în rezervă din 1917. În campania 1916-1918 a fost mobilizat la Regimentul 44 Infanterie, comandant al Batalionului II, rănit la 4 octombrie 1916 în luptele din Munţii Coţi – Argeş. A primit importante decoraţii în anul 1918: „Mihai Viteazul", clasa a III-a,

pe un teren amplasat în strada Viilor, colț cu strada Eliade Rădulescu, proprietatea orașului[52]. Toți trei au vândut loturile de casă la scurt timp, pe sume mai mari, către Naum Dabe, brutar din Pitești, strada Viilor, fost supus străin, născut în Ter-Bitolia, Macedonia, la 8 septembrie 1888, căruia în anul 1935 i s-a acordat cetățenia română[53].

În anul 1927, Primăria Pitești, reprezentată de primarul Marin V. Popescu a mai vândut lui G. Andreescu, funcționar din Pitești, un loc viran situat în strada Prelungirea Costache Negri în suprafață de 713 mp[54].

Preotul iconom I. Vișinescu, preotul paroh al bisericii din comuna Prundu, a primit un teren în suprafață de un hectar pentru construirea unei locuințe, situat pe versanții de sud și vest ale Văii Dârzului și o parte pe platoul numit „Nicht-Popovici”[55].

O parte din locuitorii cu embatic din oraș s-au bucurat de prevederile legii agrare. Terenul proprietatea Iuliei Coșa din strada Eliade Rădulescu nr. 73, în suprafață de 155 mp, deținut cu embatic de Ștefan Ionescu, pe care acesta și-a construit o casă, a fost expropriat în baza legii agrare, în anul 1925, în favoarea embaticarului, pentru suma de 140 lei care a fost plătită ca despăgubire proprietarei Iulia Coșa[56]. Terenul proprietatea statului din strada Cazarmei nr. 6, în suprafață de 480 mp, deținut cu embatic de Ana și Stelian Ionescu, pe care aceștia și-au construit casă, a fost expropriat în baza legii agrare, în anul 1928, în favoarea acestora, pentru suma de 60 lei plătită statului[57].

Concluzii

Cu ocazia aplicării Legii de reformă agrară din 1921, moșia „Câmpul orașului Pitești” a fost expropriată în întregime în folosul locuitorilor din comunele Geamăna, Hințești și Prundu, dar și al locuitorilor mărginași orașului, din satele: Papucești, Turcești și Neculcești, sate care din punct de vedere administrativ-teritorial aparțineau de orașul Pitești. În baza legii de reformă agrară s-au înființat izlazuri care au adus unele beneficii pentru acești locuitori, însă, în același timp, a prelungit dependența lor de agricultură.

„Steaua României”, Ordinul rus „Sf. Ana”, „Crucea de Război” franceză. A fost împroprietărit cu teren agricol și în Dobrogea.

[52] SJAN Argeș, Primăria Pitești, Proprietăți, dosare 134/1928, f. 1-2 și 135/1928, f. 1-2; Primăria Pitești, Reforma Agrară din 1921, Dosare individuale, dosar 192/1923.

[53] SJAN Argeș, Primăria Pitești, dosar 21/1920-1942, f. 91-94; Monitorul Oficial, nr. 39 din 15 februarie 1935.

[54] SJAN Argeș, Primăria Pitești, Proprietăți, dosar 130/1927, f. 1-27.

[55] SJAN Argeș, Serviciul Agricol Argeș, dosar 1/1921, f. 1.

[56] SJAN Argeș, Serviciul Agricol Argeș, dosar 71/1923-1936, f.n. și *Monitorul Oficial* nr. 23 din 30.01.1925.

[57] SJAN Argeș, Serviciul Agricol Argeș, dosare 149/1922-1931 și 35/1927-1928; *Monitorul Oficial* nr. 2 din 03.01.1928, p. 50.

Autoritățile agricole au rezervat suprafețe mari de teren pentru câteva instituții din oraș. Două școli de nivel inferior au primit fiecare câteva zeci de hectare de teren agricol pentru a face agricultură model, s-a înființat o pepinieră, dar și un lot farmaceutic. Proiectul autorităților agricole centrale și locale de a se face o agricultură model a eșuat din mai multe motive. Terenurile disproporționat de mari au fost date în posesia unor instituții (cum a fost cazul celor două școli), care se aflau în imposibilitatea de a le gestiona eficient, terenurile erau neprielnice pentru modelul agricol impus de la centru (cum a fost cazul cu lotul farmaceutic), birocrația stufoasă și desele schimbări legislative/instituționale. Numeroasele schimburi de terenuri și rectificări de amplasament indicau, în fapt, o lipsă de viziune din partea autorităților centrale și locale.

Un alt proiect eșuat a fost cel al administrației orășenești, care nu a reușit să transpună în practică împroprietărirea cu loturi de casă a invalizilor, văduvelor cu orfani din război, a funcționarilor de stat, județ și comună, precum și a tuturor demobilizaților și militarilor decorați[58], astfel încât terenul agricol însemnat din sudul orașului, dar și alte terenuri virane din intravilan, nu au fost cuprinse în aria de dezvoltare și sistematizare urbană.

[58] Militari decorați cu ordinele: Mihai Viteazul, Bărbăție și Credință, Virtutea Militară de Război, Steaua României sau Coroana României.

ANEXE DOCUMENTARE

1.

Procesul verbal nr. 17 din 5 februarie 1919 încheiat de Comisia de ocol rural Pitești prin care se expropriază 300 ha de teren agricol din proprietatea orașului Pitești.

PROCES-VERBAL nr. 17
5 februarie 1919

Subscrisul Gheorghe Gh. Carapancea, judecătorul Ocolului rural Pitești.

Având în vedere înștiințarea făcută Primăriei orașului Pitești prin adresa nr. 2517/1919, prin care îi aducem la cunoștință că în ziua de 5 februarie a.c. vom merge în comuna Hințești pentru a expropria și în folosul sătenilor din acea comună moșia orașului Pitești.

Având în vedere și înștiințarea adresată sătenilor Hințești în scopul sus arătat sub nr. 2716/1919.

Astăzi, data sus arătată, am mers în comuna Hințești și aici la ora 4 p.m., găsind sătenii adunați, ei și-au ales cu unanimitate de voturi ca reprezentant al lor în comisiunea de expropriere pe dl. Gh. Marinescu, primarul comunei Hințești.

Întrucât reprezentantul legal al Primăriei Pitești, lipsea, am constituit Comisiunea din noi ca președinte și din dl. Gh. Marinescu ca membru.

În urmă, am procedat la exproprierea sus zisei moșii conform legii.

Și pentru acest lucru:

Văzând că legea de expropriere este făcută pentru folosul sătenilor cultivatori de pământ.

Că deși exproprierea privește în primul rând proprietatea, dar ea fiind făcută în interesul sătenilor care în drept sunt considerați ca cumpărători, urmează că competința se va determina după ocolul de care aparțin acești săteni.

Ca atare, conform legii de expropriere și conform art. 45 din legea judecătoriilor de ocoale, deși moșia este pe teritoriul comunei Pitești, ea urmează a fi expropriată de noi în folosul sătenilor sus arătați.

Văzând că această moșie are o întindere, după informațiunile ce ni s-au dat în comună, de 450 hectare.

Că deși noi am expropriat în întregime toată moșia numai în folosul sătenilor din comuna Prundu, totuși fiindcă această moșie urmează să fie expropriată și în folosul mobilizaților sau urmașilor lor situați în sate, într-o rază de până la cinci km. de moșie, după cum se prevede în statutele de arendare în vederea împroprietăririi. Art. 9 al. 3, care poate fi socotit ca făcând parte integrantă din lege și în orice caz lămurind chestiunea de competință a exproprierii.

Că întrucât comuna Hințești intră în această rază, urmează că și ea trebuie împroprietărită aici, adică sătenii mobilizați în 1916 sau urmașii lor.

Că așa fiind, întrucât comuna Hințești are mobilizați de trei ori mai mult, după cum ni se relatează de notarul comunei, urmează că din această moșie urmează a se expropria în folosul sătenilor mobilizați din Hințești, trei părți din patru din întreaga moșie, adică 600 de pogoane sau 300 de hectare, cuprinse între Șoseaua Pitești – Craiova, hotarul comunei Hințești, Șoseaua Pitești – Câmpu Mare și periferia orașului Pitești.

Văzând și art. 5 al. 1 din zisa lege.

Comisiunea, în unanimitate de voturi, în numele legii, dispune:

Se expropriază în folosul sătenilor din comuna Hințești, cantitatea de teren sus arătată.

Dată astăzi 5 februarie 1919, în comuna Hințești. Cu apel.

Judecător,
G. Carapancea
Membru,
G. Marinescu

SJAN Argeș, Primăria Pitești, dosar 16/1919-1937, f. 15.

2.

Procesul verbal nr. 59 din 20 iulie 1919 încheiat de Comisia I județeană de expropriere Argeș prin care se expropriază 450 ha de teren agricol din proprietatea orașului Pitești.

PROCES-VERBAL
Astăzi, 20 iulie anul 1919, ora 3 după-amiază

Comisia întrunindu-se în localul Judecătoriei ocolului urban Pitești, sub președinția d-lui Al. Mielcescu, judecătorul ocolului rural Lunca Corbului, față fiind și dl. G. Constantinescu, delegatul proprietarilor, I. Cosmescu, C. Mănescu, delegații țăranilor și N. Bacria Tutănescu, delegatul Casei Centrale de Împroprietărire.

La ordine fiind revizuirea lucrărilor de expropriere a moșiei orașului Pitești în folosul sătenilor comunelor Prundu și Hințești și sătenii din cătunele Turcești și Papucești. Procedura fiind îndeplinită. S-a prezentat dl. I. Ghinescu, avocatul Primăriei Pitești și Gh. Constantinescu, delegatul obștii sătenilor Prundu și St. Dumitrescu, delegatul obștii sătenilor Hințești.

Delegații obștilor Prundu și Hințești, d-nii G. Constantinescu și S. Dumitrescu, susțin că de către Comisia locală s-a expropriat suprafața de teren cultivabil de 450 ha din această proprietate care a și fost luată în primăvară în posesie de săteni și că această întreagă suprafață se găsește în afară de raza

orașului, că orașului îi mai rămâne încă aproximativ 120 ha pentru celelalte nevoi ce le-ar mai avea, suprafața totală (cultivabilă) fiind de 570 ha, că Primăria nu dovedește cu nimic cele ce afirmă printr-o adresă aflată la dosarul comisiunei, că întreaga proprietate s-ar afla în raza orașului, neprezentând un act din care să rezulte acest lucru.

Dl. avocat I. Ghinescu, din partea Primăriei Pitești, susține că deși Primăria are toată bunăvoința de a da din proprietatea sa teren pentru expropriere, însă nu o poate face deoarece întreagă această proprietate cade în raza orașului, care după legea de expropriere și după circulările explicative sosite posterior către Comisiunea județeană și Consilieratul agricol urmează a nu fi expropriată. Că pentru a dovedi lucrul acesta nu are niciun act – lege specială – sau hotărnicie, dar interesul dezvoltării orașului cere ca să nu se exproprieze această proprietate a sa.

Comisiunea

Având în vedere că prin procesul verbal cu data de 5 februarie 1919 s-a expropriat din proprietatea orașului Pitești situată la periferia acestui oraş.

Având în vedere că Primăria Pitești a susținut și atunci și azi, că după circulările explicative, proprietățile aflate în raza orașului nu pot fi supuse exproprierii, nici această proprietate nu se poate expropria, fiind în întregime în raza orașului.

Având în vedere că delegații obștii Prundu și Hințești tăgăduiesc această afirmare a Primăriei orașului Pitești.

Având în vedere, că în adevăr, după circulările explicative ale Direcției casei de expropriere, care lămuresc sensul decretului lege de expropriere, proprietățile aflate în raza orașului nu sunt supuse exproprierii, deși în decretul lege, acest lucru nu este prevăzut.

Considerând că raza orașelor se fixează prin legi speciale și că pentru fixarea razei orașului Pitești asemenea lege nu există, după cum afirmă și reprezentantul Primăriei Pitești, că dar proprietatea urmează a fi expropriată în întregime conform art. 5 din decretul lege.

Având în vedere că delegații obștilor cer să se exproprieze ca fiind propriu pentru cultură numai cele 450 ha ce le au deja în folosință.

Pentru aceste motive, în unanimitate, dispune:

Confirmă în totul Procesul verbal cu data de 5 februarie 1919 dresat de Comisia locală.

Declară expropriat în folosul sătenilor comunelor Prundu și Hințești și cătunelor Papucești și Turcești din proprietatea orașului Pitești, situată la periferia acestui oraș, o suprafață de teren arabil de 450 ha, care se va lua după cum urmează:

1. 116 ha și 827 mp din izlazul de răsărit.
2. 210 ha și 5.741 mp din izlazul de sud.

3. 75 ha și 7.127 mp din izlazul de apus.
4. 16 ha lângă Cimitirul Armenesc.
5. 31 ha și 6.308 mp la sud vest de Cimitirul catolic.

În cea ce privește prețul terenului expropriat, Comisiunea ținând seamă de toate elementele de apreciere indicate de art. 18 din decretul lege, ca el să fie de lei 1.100 hectarul.

Pentru care am dresat prezentul proces verbal în triplu exemplar din care unul s-a dat proprietarei, unul se va păstra la dosarul Primăriei Pitești și al treilea se va trimite consilierului agricol al județului Argeș.

Președinte, Al. Mielcescu
Delegatul proprietarilor, G. Constantinescu
Delegații țăranilor, I. Cosmescu și C. Mănescu
Delegatul Casei centrale, N. Bacria Tutănescu
Secretar, C. Ionescu

SJAN Argeș, Primăria Pitești, dosar 16/1919-1937, f. 19, 25.

3.

Bărbulescu Gheorghe, plutonier major pensionar din Regimentul 44 Infanterie, remarcat în luptele din Transilvania, Munții Coți și Mormântul în anul 1916 a fost decorat cu medalia „Virtutea Militară de Război" prin Înalt Decret Regal nr. 204 din 07.02.1918, brevet nr. 3.144/1918.

Primăria comunei urbane Pitești
Serviciul Administrativ
Decizia nr. 6.636
Ședința delegației Consiliului comunal de la 3 iulie 1934

Delegația,

Având în vedere adresa cu nr. 4.122/1933 a D-lui Comandant al Regimentului 1 Vânători din Pitești, referatul cu nr. 1.248/1934 al Serviciului tehnic al comunei, cum și explicațiile date de Dl. Primar în ședință, decide a se comunica D-lui Plutonier Major Bărbulescu Gheorghe, decorat cu medalia „Virtutea Militară de Război" și care conform legii publicată în Monitorul Oficial nr. 104/1933 are dreptul a fi împroprietărit, că Primăria nu posedă terenuri disponibile de împroprietărire, decât terenurile destinate din moșia orașului pentru demobilizați și dacă primește a fi împroprietărit pe acest loc să comunice primării și într-o viitoare ședință se va decide.

Urmează semnăturile

Primăria orașului Pitești
Intrare nr. 9.323 din 17.07.1934

Onorat Domnule Ministru,

Subsemnatul Gheorghe Bărbulescu, plot. major pensionar, domiciliat în orașul Pitești, str. Șerban Vodă nr. 96, cu respect vin prin aceasta supunând înainta dvs. următoarele.

Subsemnatul fiind decorat cu medalia „Virtutea Militară de Război" și conf. legii publicată în M. Of. nr. 104 din 8 mai 1933 urmând a fi împroprietărit cu un loc de casă în mărime de 500 mp în orașul Pitești (domiciliul subsemnatului), ca unul ce nu am proprietate urbană și locuiesc cu chirie, am întocmit toate actele doveditoare în acest sens și le-am depus la Primăria orașului Pitești unde s-au înregistrat sub nr. 1.248 din 15 iunie 1933.

Cu multă greutate, până în prezent, abia mi s-a stabilit acest teren cu care urma să fiu împroprietărit și pentru care mi s-a făcut planul de dl. inginer al orașului Pitești, deși a trecut un timp de mai bine de un an de la data depunerii actelor.

Prezentându-mă în nenumărate rânduri la Primăria orașului Pitești la dl. Primar și rugându-l a mi se da acest teren de casă, mi s-a răspuns că nu mi se poate da acest loc (pentru care mi s-a făcut planul), că mi se dă un alt loc afară din oraș, la o depărtare de 2-3 km. pe care este imposibil a se clădi locuință neavând legătură cu orașul Pitești și fiind lipsit de orice amenajament și construcții, edilități etc.

Cum subsemnatul sunt singurul în acest oraș care beneficiez de sus-zisa lege, iar în timpurile de față este foarte greu a plăti 700-800 lei chirie lunară din mica pensie de 2.494 lei, respectuos vă rog D-le Ministru a lua în considerare cele de mai sus și a ordona Primăriei orașului Pitești să mă pună în posesia terenului de 500 mp destinat de dl. inginer al orașului Pitești și pentru care mi s-a făcut și planul care se găsește anexat la acte.

Obținând acest teren, subsemnatul urmează a-mi construi o mică locuință chiar în această vară pentru a putea micșora cheltuielile cu chiria față de mica pensie ce o am.

În speranța că cererea mea va fi satisfăcută, vă rămân cu deosebită stimă și supus.

Plot. maj., pensionar Gh. Bărbulescu

Pitești, 9 iulie 1934

D-sale D-lui Ministru de Interne – București

SJAN Argeș, Primăria Pitești, Reforma Agrară din 1921, Dosare individuale, dosar 359/1934

4.

Societatea „Mărăști” a Demobilizaților din Pitești și județul Argeș înaintează primarului orașului Pitești o petiție prin care îi cere să urgenteze lucrările de împroprietărire și îi indică mai multe loturi mari aflate în posesia orașului pe care se poate face împroprietărirea demobilizaților. Referatul arhitectului orașului prin care arată primarului că orașul dispune într-adevăr de mai multe terenuri virane în suprafață totală de 4,3677 ha.

Societatea „Mărăști” a Demobilizaților din Pitești și județul Argeș
Recunoscută ca persoană juridică
Sentința Tribunalului Argeș S. I cu nr. 97/1925

Primăria orașului Pitești
Intrare nr. 9.167 din 16.07.1935

Domnule Primar,

Prin legea din 17 octombrie 1921 publicată în Monitorul Oficial nr. 159 din 18.10.1921 și regulamentul ei publicat în Monitorul Oficial nr. 200 din 13.12.1922, cu privire la împroprietărirea: invalizilor, văduvelor de război, funcționarilor comunali, județeni și de stat, precum și a tuturor demobilizaților de război, care au făcut campania din 1916-1918, s-a prevăzut că nu pot fi împroprietăriți decât acei care efectiv au domiciliat de la 14 august 1916 (art. 4, 5 și 6 din regulament) și în proporția prevăzută de art. 7 din același regulament.
Această chestiune a împroprietării, la noi aici în Pitești, a categoriilor arătate mai sus, s-a agitat în toți anii de cei în drept și mai cu seamă, la venirea la conducerea administrației comunale, a noilor Consilii comunale sau Consilii interimare, și din partea tuturor s-au dat asigurări formale că împroprietărirea se va face, ba încă, unele Consilii comunale voiau să cumpere terenuri în scopul mai sus arătat, deși comuna Pitești posedă destule proprii ale sale pentru a satisface nevoile celor îndreptățiți prin sus arătata lege. Totuși, promisiunile date au rămas literă moartă și astfel astăzi după 14 ani de așteptare, demobilizații și ceilalți cu drept la împroprietărire se găsesc în aceiași stare în care erau mai înainte de votarea legii.
Și fapt neexplicabil este că comuna Pitești posedă următoarele loturi mari, dacă nu cumva se vor fi înstrăinat prin vânzări la alte persoane și anume:

1. 8,15 ha, teren la S de atelierele Nicht, Cimitirul Armenesc.
2. 2,15 ha, teren cotul Șoselei Pitești-Slatina, S-E de bariera Craiovei, peste vale.
3. 5 ha, teren S-E de cimitirul orașului.
4. 2 ha, teren la E de cimitirul orașului.
5. ---, teren la N-E de strada Sf. Vineri (în prelungire).
6. ---, teren N-V de strada Lascăr Catargiu, lângă Argeș (cartierul țiganilor).

7. 2 ha, teren în spatele penitenciarului județean.
8. ---, teren la colțul străzii Eliade Rădulescu cu strada Viilor.
9. ---, teren pe sub coasta cimitirului orașului.
10. ---, teren pe strada Frații Golești.

Din enumerarea acestor terenuri, dacă se arăta cea mai mică bunăvoință, în decursul anilor următori votării legii, s-ar fi putut împroprietări toți demobilizații și celelalte categorii cu dreptul de împroprietărire, fără a se ține seama de proporția prevăzută de art. 7 din regulament și fără a se crea, după cum se ventilă ideea, un cartier al demobilizaților, ci numai dacă s-ar fi ținut seamă de ocupațiunile și interesele lor, întrucât terenurile arătate mai sus sunt în diferite părți ale orașului, astfel că toți cei cu drept de împroprietărire s-ar găsi azi pe loturile lor, iar comuna ar fi făcut puține lucrări edilitare, fără a se expune la cheltuieli prea mari.

Acestea fiind arătate, respectuos vă rugăm Domnule Primar să binevoiți a supune cazul onor Consiliului comunal pentru a se lua dispozițiuni ca împroprietărirea să se poată efectua cât mai repede posibil întrucât la arhiva primăriei se găsesc tablourile întocmite încă din anul 1924 de toți demobilizații și de toți acei cu dreptul de împroprietărire prevăzuți de lege și regulamentul ei.

Primiți vă rugă, Domnule Primar asigurarea considerațiunei noastre.

Președinte, colonel Grecescu

Secretar, G.C. Dumitrescu

Referat nr. 662
1935 august 2

Domnule Primar,

La ordinul dvs. cu onoare vă aducem la cunoștință că toate terenurile arătate în prezenta cerere sunt proprietatea Primăriei, afară de terenul din colțul străzii Eliade Rădulescu cu strada Viilor.

Șeful Serviciului Arhitecturei, arhitect comunal *Indescifrabil*

Tablou de terenurile virane proprietatea comunei Pitești

Nr. crt.	**Strada și nr.**	**Suprafața terenului (mp)**	**Nr. lot după planul cadastral**	**Observațiuni**
1.	Piața General Cristescu	332	-	
2.	Bul. Titu Maiorescu, colț cu str. Smeurei	320	-	
3.	Prelung. Str. Lascăr Catargiu	2.117	-	
4.	Mircea Vodă	172	-	Mircea Vodă colț cu Ștefan cel Mare

5.	Mircea Vodă 42	4.719	159	
6.	Dimitrie Cantemir 38	537	-	
7.	Str. Nouă din Fr. Golești	1.382	100	
8.	Idem	2.320	99	
9.	Idem	1.317	97	
10.	Frații Golești 128	1.507	104	
11.	Idem	2.235	103	
12.	Alexandru Odobescu	2.947	-	În fața propr. Școalei Normale de Băieți
13.	Bul. Titu Maiorescu, colț cu Smeurei	307	-	
14.	Craiovei nr. 240	1.244	-	
15.	Bul. Elisabeta	1.982	105	
16.	Frații Golești	3.717	101	
17.	Frații Golești 147	1.544	102	
18.	Alex. Odobescu	9.145	150	
19.	Alex. Odobescu	4.641	165	
20.	Frații Golești	600	98	
21.	Frații Golești	592	164	

Nu figurează în acest tablou terenurile: din fața cimitirului până în strada Turcești, din partea dreaptă a șoselei spre Craiova, dincolo de podul de piatră, din dosul Arestului preventiv, izlazul comunei, în fața Școalei Profesionale, peste podul Râului Argeș, peste drum de troiță (Papucești), din spatele Morii Progresul, precum și alte terenuri ce nu au ieșiri spre stradă.

Șeful Serviciului Arhitecturei, arhitect comunal *Indescifrabil*

SJAN Argeș, Primăria Pitești, Reforma Agrară din 1921, Dosare individuale, dosar 350/1936.

5.

Dabu Gheorghe (n.23.10.1894, Drăcșani), fiul lui Ilie și Ioana din Drăcșenei, Teleorman, plutonier major în Regimentul 6 Artilerie, pensionar, remarcat în luptele din iulie 1917. A fost decorat cu medalia „Bărbăție și Credință" prin Înalt Decret Regal nr. 907 din 16.08.1917, brevet nr. 7.788/1917.

Primăria orașului Pitești
Intrare nr. 12.966 din 31 octombrie 1936

Domnule Primar,

Subsemnatul plutonier major Dabu Gheorghe din Regimentul 6 Artilerie domiciliat în strada Cazarmei nr. 19, cu respect revin asupra cererii din 1935 înregistrată la nr. 4.091 din 21 martie 1935 relativ la împroprietărirea cu loc de

casă în acest oraș pe baza decorațiunii de război „Bărbăție și Credință”.

Subsemnatul locuiesc în orașul Pitești din 1915 și am depus acte la această Primărie încă din 1922 și timp de 14 ani răposatele administrațiuni trecute n-au putut să clarifice această chestiune. Știu că este foarte greu de aranjat asemenea chestiuni în timp de pace, acestea se aranjează numai în timp de război, atunci se dă de toate, iar după ce se termină războiul se uită toate, pentru aceasta am și stat în timpul războiului în iadul de proiectile de unde Dumnezeu știe cum am scăpat ca să pot vedea azi români drepți și recunoscători.

În acest oraș nu cred nici că sunt așa mulți din această categorie și nici că Primăria Pitești nu poate da un loc de casă așa cum s-a dat de alte primării din toată țara acestor decorați încă din 1935. Subsemnatul nu am niciun fel de proprietate în nicio localitate (la oraș sau la țară).

Pentru aceasta, cu respect vă rog pe dvs. să binevoiți a dispune să se cerceteze și termine această chestiune și a mă anunța în strada Cazarmei nr. 19, iar în caz că nu se poate aranja nici de către dvs., vă rog să binevoiți a mi se înapoia toate actele și cererile de împroprietărire din 1922-1936, pentru a interveni pe altă cale, întrucât acesta este un drept pentru care mi-am expus viața în timpul războiului și care trebuia să fie dat demult.

Cu deosebită stimă,

Plutonier major Gh. Dabu

D-sale Domnului Primar al orașului Pitești

Nr. 12.966 din 1936 noiembrie 3

D-lui plutonier major Dabu Gheorghe,

Strada Cazărmilor, nr. 19

La cererea dvs. înregistrată la nr. 12.966/1936, avem onoarea a vă răspunde că cererea dvs. de împroprietărire în acest oraș se află înregistrată la nr. 4.091 din 21 martie 1935, împreună cu toate actele cerute de lege, s-au supus comisiei de împroprietărire, care în ședința de la 13 ianuarie 1936 v-a admis și v-a trecut pe tablou la categoria decoraților cu „Bărbăție și Credință” formând dosarul nr. 7, însă până în prezent nu s-a luat nicio altă dispoziție. Dacă însă voiți a ridica actele, urmează a vă prezenta la Primărie personal pentru a le primi.

SJAN Argeș, Primăria Pitești, Reforma Agrară din 1921, Dosare individuale, dosar 327/1935.

6.

Raportul Generalului Toma Lișcu, delegat în Comisia de împroprietărire, în care arată modalitatea de împroprietărire a demobilizaților și a militarilor decorați. Delegația Consiliului orășenesc Pitești de la 22 decembrie 1936 și două tabele cu terenurile intravilane aflate în proprietate publică și privată din orașul Pitești.

Pitești, 15 decembrie 1936

Domnule Primar,

Urmare adresei noastre din 20 martie 1936 prin care expuneam modalitățile cum s-ar putea efectua împroprietărirea demobilizaților cu loturi de casă prin cumpărare, avem onoare a reveni din nou cu următoarele propuneri:

Prin procesul verbal din 30 mai 1936 al Comisiunei instituită pentru verificarea actelor demobilizaților, stabilindu-se în mod precis numărul celor cu drept a fi împroprietăriți cu plată și gratuit, dintre care:

340 cuprinzând invalizi, văduve și orfani de război, demobilizați și pe cei decorați cu Bărbăție și Credință, care intră tot în categoria demobilizaților, deoarece legea specială pentru împroprietărirea lor a fost abrogată prin legea publicată în Monitorul Oficial nr. 103 din 6 mai 1936, și 5 decorați cu Virtutea Militară de Război, admiși a fi împroprietăriți cu loturi de casă gratuit.

Cunoscând deci în mod sigur numărul celor cu drepturi a fi împroprietăriți cu loturi de casă cu plată și gratuit, iată care ar fi după părerea noastră cea mai ușoară procedură în această chestiune, operă care s-a tradus în fapt real în toate orașele din țară, afară de Pitești. Operațiunea aceasta, după propunerea noastră, nu cere și nu angajează comuna decât vremelnic cu o sumă destul de modestă pe care și-o va recupera în întregime în maxim 6 ani, în modul următor:

1. Dacă luăm ca punct de plecare cifra de 400 mp, adică ceva mai mult decât media celor două limite a loturilor prevăzute de lege de 200-500 mp și atribuind la 340 demobilizați, suprafața totală necesară ar fi de 340 x 400 = 136.000 mp.

2. Din această suprafață de 136.000 mp, comuna dispune de peste 50.000 mp, teren disponibil după cum se constată din tabelele ce însoțesc planul cadastral al orașului, și mai are ofertă pentru 10.000 mp de la datornicul său cu 100.000 lei, Silică Paraschiv; așa că deducând 60.000 mp din 136.000 mp, ar mai necesita pentru completarea suprafeței necesare încă 76.000 mp pe care comuna ar urma să-i cumpere și pe care să-i revândă celor 340 demobilizați.

3. Pentru stabilirea prețului cu care comuna ar putea vinde și revinde metrul păstrat din terenurile proprietatea sa și cele cumpărate, socotim necesar să arătăm în ce condițiuni au fost împroprietăriți aceleași categorii de

demobilizați după legea din 18 decembrie 1921 și regulamentul acestei legi din 13 decembrie 1922, în mai multe orașe din țară.

A. În orașul Râmnicu Vâlcea au fost împroprietăriți ofițerii activi și de rezervă cum și reangajații pe un teren cedat de Ministerul Apărării Naționale din tabăra Regimentului 2 Vâlcea prin lege specială, plătind câte 14 lei mp, în care se cuprinde și lucrările edilitare. Ceilalți demobilizați au fost împroprietăriți pe terenul comunei și parte cumpărat, și au plătit după pozițiunea lotului câte 10-12 lei mp plus 14 lei taxe edilitare de metrul liniar de fațadă; loturile au variat între 360-480 mp.

B. În orașul Câmpulung Muscel condițiunile au fost următoarele. Casa Obștii moșnenilor câmpulungeni a cedat pentru demobilizați 200 căminuri de case a 1.000 mp pe care le-au socotit la 3 lei mp, iar pentru ofițerii activi și de rezervă Ministerul Apărării Naționale a dat loturi de câte 500 mp din câmpul de tragere al Regimentului 30 Dorobanți și comuna le-a dat ofițerilor cu 10 lei mp.

C. În orașul Bacău demobilizații au fost împroprietăriți cu loturi de casă pe terenul comunei plătind cu 10 lei mp.

D. În orașul Brăila aceiași categorie de ostați au fost împroprietăriți pe terenul comunei, situat între oraș și Lacul Sărat, cu 2 lei mp plus taxa de 3-400 lei de lot pentru construcția unei biserici. Condițiunile de plată pentru cei ce achitau integral li s-au dat imediat actele de proprietate, iar pentru ceilalți atunci când vor achita.

E. În orașul Focșani împroprietărirea s-a făcut asemenea plătind între 10-14 lei mp.

Aceste date le-am cules personal la fața locului și de pe acte oficiale.

4. Plecând de la considerentul că comuna nu are niciun beneficiu de la terenurile sale libere din raza orașului și nici nu-i sunt necesare pentru vreo utilizare în interesul orașului, ba comuna neavând un serviciu organizat pentru supravegherea lor sunt continuu expuse la încălcări, credem că este mai preferabil a fi vândute demobilizaților, pe care aceștia în scurt timp vor construi imobile, se vor umple golurile existente, înfrumusețându-se pe de o parte orașul și satisfăcându-se pe de altă parte cerințele unei legi și drepturile sfinte ale luptătorilor și apărătorilor patriei, pe care lea-u satisfăcut celelalte orașe din țară, afară de Pitești.

5. Dacă comuna ar socoti terenurile sale la 14 lei mp și prin publicațiuni și invitațiuni personale la marii proprietari de terenuri virane din raza orașului cum ar fi: moștenitorii D. Stătescu, D-na Ioana Lăzărescu, D-nii Minoescu, Baruch, Ștefan Voiculescu C. Bobocescu și alții, cerându-le oferte, s/ar putea obține oferte destul de avantajoase și poate chiar sub 25 lei mp.

În acest caz calculul sumei necesare cumpărării celor 76.000 mp ar fi

următorul:

Admitem că se vor obține oferte cu 26 lei mp, suprafața de 76.000 mp cu 26 lei = 1.976.000 lei. Media între prețul pe mp oferit de primărie de 14 lei și 26 lei de cumpărare este de 20 lei.

Deci pentru totalul de teren necesar care este de 136.000 mp cu 20 lei ne dă suma de lei 2.720.000 lei.

Consiliul comunal are facultatea să reducă termenul de plată de la 20 la 6 ani, în acest caz rata anuală ar fi de 453.333 lei.

Acest calcul este făcut contând că lotul se va achita exact în 6 ani, dar după cum știm din declarațiile multor demobilizați, un număr destul de însemnat au spus că vor achita integral aceste loturi, numai să li se facă și lor odată dreptate ca și celor din alte orașe ale țării și acelor împroprietăriți la țară.

Mai adăugăm că mulți dintre ei sunt embaticari și cer a fi împroprietăriți pe locul unde și-au clădit case de locuit și care terenuri nu s-au socotit în cei 60.000 mp ai comunei.

Problema împroprietăririi demobilizaților din Pitești, care datează de mai bine de 15 ani și care s-a îndeplinit în întreaga țară a devenit atât de necesară că n/ar mai putea să rămână fără soluționare.

Pentru considerentele expuse și cum chestiunea nu angajează comuna decât ca o sprijinitoare cu circa 200.000 lei prevăzuți în 3 bugete consecutive, bani pe care administrația comunală și-i va recupera în alți 3 ani de la cumpărătorii loturilor, socotim că este momentul să se procedeze cât mai neîntârziat la înfăptuirea acestei legale și drepte chestiuni astfel:

a. Să se facă publicațiuni în cuprinsul orașului pentru oferte din partea celor care au terenuri de vânzare.

b. Să se invite personal proprietarii de terenuri menționați mai sus și alții pe care poate Primăria îi cunoaște.

c. Să se instituie o comisiune compusă din 3-4 consilieri comunali care împreună cu un delegat al Serviciului tehnic al comunei să studieze cât mai detaliat atât ofertele ce se vor prezenta cât și propunerea de față și orice alte nevoi se vor mai socoti necesare pentru ca această operațiune să se poată definitiva.

Părerea Comisiunei să se supună Primăriei printr-un proces verbal.

Cu distinsă stimă, General Lișcu.

SJAN Argeș, Primăria Pitești, dosar 20/1920-1938, f. 173-174.

Primăria comunei urbane Pitești
Serviciul Administrativ

Decizie nr. 14.766
Ședința Delegației Consiliului comunal al orașului Pitești
de la 22 decembrie 1936
Președinția Domnului Romulus Teodorescu, Primarul orașului

Domnul Primar declară ședința deschisă la orele 6 pm și prezintă delegației raportul cu nr. 14766/1936 al D-lui consilier comunal General Toma Lișcu care a fost delegat în Comisia de împroprietărire și prin care arată modalitatea cum s-ar putea înfăptui și în orașul nostru împroprietărirea demobilizaților și celor decorați, și astfel roagă delegația a decide.
Delegația, față de cele arătate de dl. consilier comunal General Toma Lișcu prin raportul de mai sus, în urma discuțiunilor urmate, în unanimitate, hotărăște.

1. Delegația deleagă o comisiune compusă din domnii consilieri comunali General Toma Lișcu și Teodor Neicu, care în unire cu dl. ajutor de primar Constantin Bobocescu și dl. arhitect al comunei Eugen Ivanov, să facă cercetări în oraș, spre a vedea terenurile comunei, care sunt cotropite de către diferiți cetățeni și mărginași.
2. Această comisie va întocmi un tablou de terenurile libere ce are comuna și pe care se pot face împroprietăriri formând pentru fiecare planuri.
3. Se va cerceta și ce anume terenuri sunt libere în oraș ale diferiților proprietari particulari care s-ar putea cumpăra și face împroprietăriri.

Această comisie va dresa procese verbale de toate aceste lucrări care se vor înainta pentru a se supune onor Consiliului comunal pentru a hotărî.

Comisia va lucra conform ordinelor primite de la Minister timp de zece zile.

Primar, R. Teodorescu; Ajutor de primar, C. Bobocescu; Membru I. Zănescu; Secretar G. Georgescu.

SJAN Argeș, Primăria Pitești, dosar 20/1920-1938, f. 175.

Tabel nr. 1 de terenurile proprietatea comunei Pitești aflate în raza orașului pe care nu se află nicio construcție și nu au nicio întrebuințare.

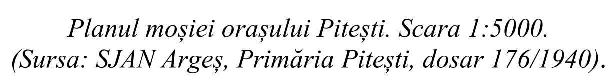
Nr. crt.	**Denumirea terenului viran**	**Situația**	**Suprafața în mp**	**Nr. loturilor**	**Observații**
1.	Teren viran	În dosul Arestului Preventiv	8.966	20	Este necesar deschiderea unor străzi
2.	Lotul 159	Str. Mircea Vodă	4.719	10	
3.	Lotul 97	Str. nouă Frații Golești	1.317	3	
4.	Loturile 98 și 99	Idem	2.920	7	
5.	Lotul 100	Idem	1.385	3	
6.	Lotul 101	Idem	3.717	10	
7.	Lotul 102	Str. Frații Golești	1.544	4	
8.	Lotul 103	Idem	2.235	6	
9.	Lotul 104	Idem	1.507	4	
10.	Lotul 105	Bulevardul Elisabeta	1.982	5	
11.	Lotul 150	Str. Al. Odobescu (Cimitirul Armenesc)	9.415	12	
12.	Lotul 165	Idem	4.641	8	
13.	Lotul fost canton Bariera Craiovei	Str. Craiovei	1.280	3	
14.	Lotul 176	La întretăierea străzilor Craiovei cu Exercițiu	1.821	5	
15.	Lotul arendat M. Lungeanu	Între str. Războieni (Drumul Turcești) și proprietatea M. Lungianu	98.231	88	
TOTAL:			**14,5680 ha**	**188**	

SJAN Argeș, Primăria Pitești, dosar 20/1920-1938, f. 178.

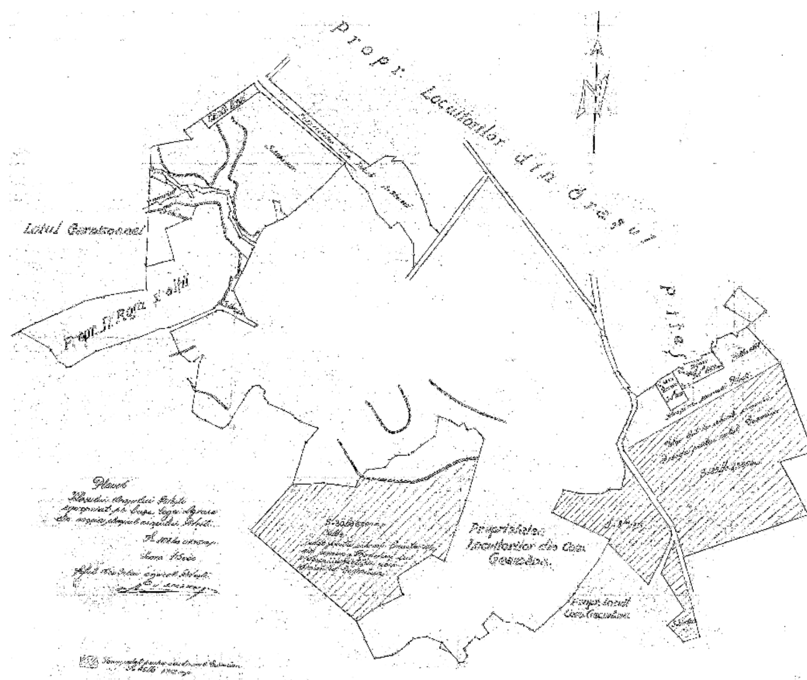
Tabel nr. 2 de numele proprietarilor care posedă terenuri neclădite în raza orașului Pitești și care pot fi cumpărate de Primărie pentru împroprietărirea demobilizaților.

Nr. crt.	Denumirea terenului viran	Situația	Suprafața în mp	Observații
1.	Silică Paraschiv	În str. Mărăști (Exercițiu)	7489	Toate terenurile trebuie parcelate și deschise străzi
2.	Nicolae Turcea	Între str. Războieni (Drumul la Turcești) și str. Mărăști (Exercițiu)	25.584	
3.	Mih. Lungianu	Idem	18.060	
4.	Moșt. Gh.V. Lungu	Idem	50.644	
5.	Ștefan Voiculescu	Între str. Exercițiu și str. Pătrașcu Vodă	15.160	
6.	Constantin Bobocescu	Între str. Smeurei și Gârla Trivalea	50.216	
7.	Moșt. Al. Mihăescu	Între b-dul Titu Maiorescu și str. IG Duca	10.270	
8.	Carolina Schweitzer	Idem	4.318	
9.	Societatea Preoților „Frăția”	Între str. Șerban Vodă și str. Take Ionescu	18.406	
10.	Apostol Gheorghiu	Idem	985	
11.	Moșt. D. Stătescu	Str. Uescu – Eliade Rădulescu	74.127	
12.	Ioana Lăzărescu	Între str. Ion Câmpineanu și str. Libertății	65.620	
13.	Ștef. Minoescu și Baruch	Între str. Ion Câmpineanu și CFR	34.395	
14.	Colonel Buzoianu	Între str. Brătianu și str. Libertății	14.423	
TOTAL:			**38,9697 ha**	

SJAN Argeș, Primăria Pitești, dosar 20/1920-1938, f. 179.

Planul moșiei orașului Pitești. Scara 1:5000.
(Sursa: SJAN Argeș, Primăria Pitești, dosar 176/1940).

Planul izlazului orașului Pitești.
(Sursa: SJAN Argeș, Serviciul Agricol Argeș, dosar 6/1931-1941).

COPIE DE PE TELEGRAMA No.1085/924.

Demobilizaţii din oraşul Piteşti invalizi,văduve şi orfane de războí intruniţi azi în saloanele Sfatului Negustoresc Argeşan protestează cu energie înpotriva Comisiunei de împroprietărire de pe lângă primăria Piteşti care ne socoteşte prevederile legi ,respinge pe nedrept mai toate cererile noastre de împroprietărire motivând în cele mai multe cazuri că nu sunt complecte ,cerem un termen de prelungire până la 15 Septembrie 1924,pentru a putea depune şi complecta actele,urmează 250 semnături .-

Vasile Purcăreanu
Preşedintele Soc.demobilizaţilor din judeţul Argeş .

1924 septembrie 15. Copie a telegramei trimisă Ministerului de Interne prin care Vasile Purcăreanu, președintele Societății demobilizaților din județul Argeș protestează față de modul de lucru al Comisiei de împroprietărire de pe lângă Primăria Pitești. (Sursa: SJAN Argeș, Primăria Pitești, dosar 19/1920-1933, f. 166).

Primăria Comunei Urbane Piteşti
Comisia Interimară

Publicaţie

Se publică spre cunoştinţa celor în drept că comisiunea instituită pe lângă această primărie, conform legei şi regulamentului pentru împroprietărirea demobilizaţilor, militarilor, văduvelor cu orfani de răsboi şi funcţionarilor de Stat, judeţ şi comună, şi-a terminat lucrările, iar tablourile de acei admişi şi respinşi la împroprietărire în acest oraş se află afişate în sala Primăriei şi în piaţa oraşului (în hala de alimente) de unde pot lua cunoştinţă.

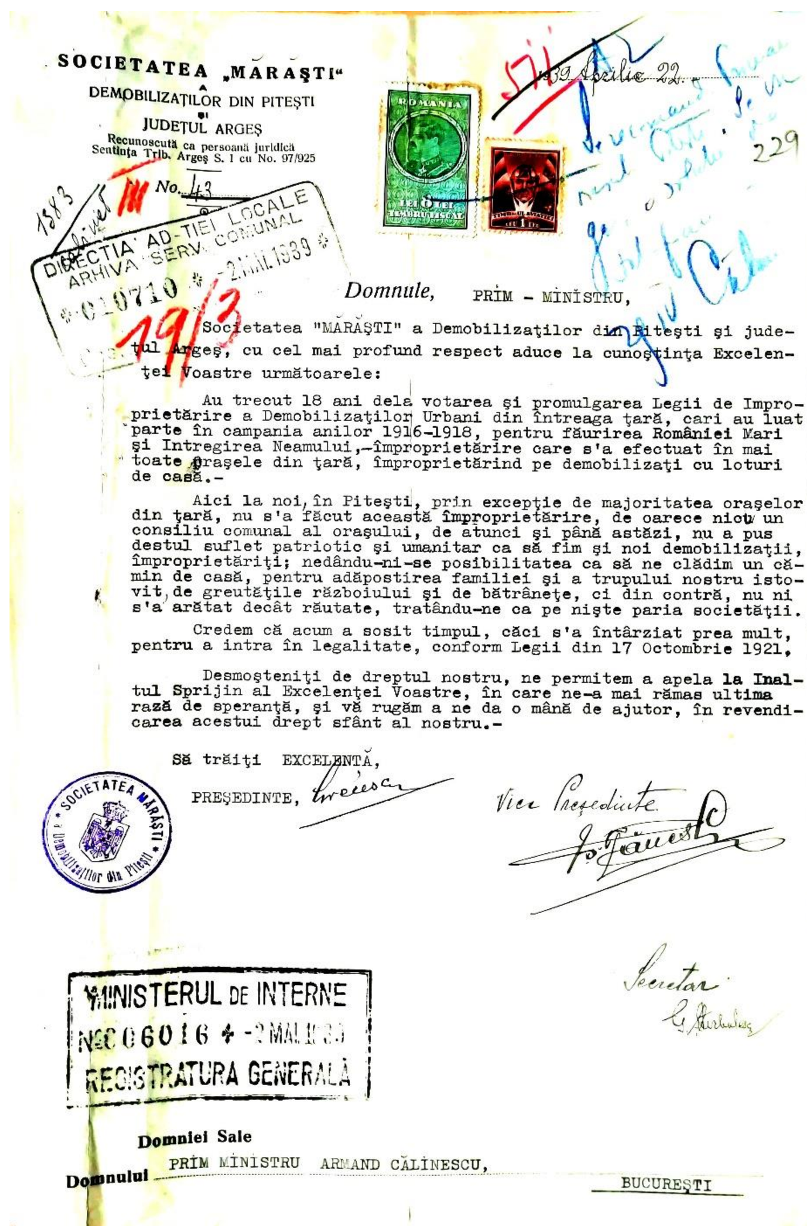
Acei care au de făcut vre-o reclamaţie sau contestaţie asupra acestor tablouri, o pot face la primărie în termen de 10 zile dela data prezentei publicaţii.

p. Preşedinte CORNEL ZAMFIRESCU.

Secretar, G. M. Georgescu.

No. 10410
1924, Octombrie 8

1924 octombrie 8. Publicaţie a Primăriei Piteşti prin care anunţă că s-au terminat lucrările Comisiei de împroprietărire şi s-au afişat listele cu persoanele admise sau respinse de la împroprietărire în oraşul Piteşti (Sursa: SJAN Argeş, Primăria Piteşti, dosar 19/1920-1933, f. 175).

SOCIETATEA „MĂRĂŞTI"
DEMOBILIZAŢILOR DIN PITEŞTI
şi
JUDEŢUL ARGEŞ
Recunoscută ca persoană juridică
Sentinţa Trib. Argeş S. I cu No. 97/925

No. 43

1939 Aprilie 22.

229

DIRECTIA AD-TIEI LOCALE
ARHIVA SERV. COMUNAL
010710 * 2 MAI 1939 *

19/3

Domnule, PRIM - MINISTRU,

Societatea "MĂRĂŞTI" a Demobilizaţilor din Piteşti şi judeţul Argeş, cu cel mai profund respect aduce la cunoştinţa Excelenţei Voastre următoarele:

Au trecut 18 ani dela votarea şi promulgarea Legii de Improprietărire a Demobilizaţilor Urbani din întreaga ţară, cari au luat parte în campania anilor 1916-1918, pentru făurirea României Mari şi Intregirea Neamului,- împroprietărire care s'a efectuat în mai toate oraşele din ţară, împroprietărind pe demobilizaţi cu loturi de casă.-

Aici la noi, în Piteşti, prin excepţie de majoritatea oraşelor din ţară, nu s'a făcut această împroprietărire, de oarece nici un consiliu comunal al oraşului, de atunci şi până astăzi, nu a pus destul suflet patriotic şi umanitar ca să fim şi noi demobilizaţii, împroprietăriţi; nedându-ni-se posibilitatea ca să ne clădim un cămin de casă, pentru adăpostirea familiei şi a trupului nostru istovit de greutăţile războiului şi de bătrâneţe, ci din contră, nu ni s'a arătat decât răutate, tratându-ne ca pe nişte paria societăţii.

Credem că acum a sosit timpul, căci s'a întârziat prea mult, pentru a intra în legalitate, conform Legii din 17 Octombrie 1921,

Desmoşteniţi de dreptul nostru, ne permitem a apela la Inaltul Sprijin al Excelenţei Voastre, în care ne-a mai rămas ultima rază de speranţă, şi vă rugăm a ne da o mână de ajutor, în revendicarea acestui drept sfânt al nostru.-

Să trăiţi EXCELENŢĂ,

PREŞEDINTE, Grecescu

Vice Preşedinte

Secretar

SOCIETATEA MĂRĂŞTI a Demobilizaţilor din Piteşti

MINISTERUL DE INTERNE
No. 006016 * 2 MAI 1939
REGISTRATURA GENERALĂ

Domniei Sale
Domnului PRIM MINISTRU ARMAND CĂLINESCU,
BUCUREŞTI

1939 aprilie 22. Adresa Societății „Mărăști" a demobilizaților din Pitești și județul Argeș, prezidată de colonel Al. Grecescu înaintată Primului-ministru Armand Călinescu, prin care cere sprijin pentru împroprietărirea demobilizaților din orașul Pitești. (Sursa: SJAN Argeș, Primăria Pitești, dosar 20/1920-1938, f. 229).

THE AGRICULTURAL REFORM IN THE CITY OF PITEȘTI IN 1921
Abstract

On the occasion of the application of the law of agrarian reform in 1921, the estate "City Field in Pitesti" was expropriated entirely for the benefit of the inhabitants of the communes of Geamăna, Hințești and Prundu, but also for the suburban inhabitants of the city from the villages: Papucești, Turcești and Neculcești, which, from a territorial administrative point of view, belonged to the city. Under the land reform law, pastures were established that brought some benefits to these people, but at the same time extended their dependence on agriculture.

The agricultural authorities reserved large areas of land for several institutions in the city. Two lower level schools each received several tens of hectares of agricultural land to make an agricultural model, a nursery was established, and also a plot for pharmaceutical purposes. The project of the central and local agricultural authorities to create the agricultural model failed for several reasons: disproportionately large areas of land were given to the institutions (as was the case of the two schools), which were unable to manage them efficiently; the lands were unsuited to the agricultural model imposed by the central authority (as was the case with the pharmaceutical plot); bureaucracy and frequent legislative/institutional changes. The land exchanges and the numerous modifications to the site indicated, in fact, a lack of vision on the part of the central and local authorities.

Another failed project was the one of the city administration, which failed to realize the allotments for war invalids, widows with war orphans, county and commune officials, as well as all demobilized, so significant agricultural land from the south of the city, but also other vacant lands from the inner city, were not included in the area of urban development and systematization.

MUZEUL JUDEŢEAN ARGEŞ
ARGESIS, *STUDII ŞI COMUNICĂRI*, seria ISTORIE, **TOM XXVIII**, 2019, p. 271-274

DESPRE „PROCESUL-VERBAL” DE CONSTITUIRE A MUZEULUI JUDEȚEAN MUSCEL

NICOLAE IONESCU[*]

În mai multe studii, materiale și monografii dedicate generosului spațiu și areal istoric și cultural Argeș-Muscel, cele două ținuturi gemene, dar cu particularități de care locuitorii lor sunt conștienți și mândri deopotrivă, s-a evidențiat rolul major al intelectualilor musceleni în inițierea unor adevărate acte de ctitorire a valorilor spirituale și culturale, atât pe plan local, cât și național.

În vasta monografie *Argeșul și Muscelul, spații istorice ale românismului,* coord. Teodor Mavrodin, pref. acad. Răzvan Theodorescu, Pitești, Ed. Tiparg, 2013, 2 vol. și în studiul *Preocupări ale unor intelectuali musceleni privind dezvoltarea muzeografiei în perioada interbelică*, autori Florentina Cojocaru și Nicolina Coman, publicat în „Argessis”, Studii și comunicări, nr. VII/1995, anuarul Muzeului Județean Argeș, se face vorbire despre inițiativa lăudabilă de înființare a unui muzeu în Câmpulung, ideea aparținând lui Constantin Esarcu (n. 5 noiembrie 1836, București - d. 8 iunie 1898, Govora, jud. Vâlcea) naturalist, medic, diplomat și om politic, membru corespondent al Academiei Române, unul din inițiatorii înființări mai multor societăți culturale naționale („Ateneul Român”, „Filarmonica”, „Societatea Amicilor Instrucțiunii”). Acesta trimite o scrisoare Ministerului Cultelor și Instrucțiunii Publice, în care evidențiază monumentele „prețioase… ale istoriei noastre naționale”, pe care doar înființarea unui muzeu le-ar putea salva de la o „pierdere ireparabilă”.

Delegat de ministrul Dimitrie A. Sturdza, profesorul și arheologul Grigore Tocilescu a făcut în perioada 9-13 iulie 1889 ample și amănunțite cercetări la fața locului, în urma cărora înaintează un raport ministrului, evidențiind stringenta necesitate a înființării unui muzeu local.

Raportul lui Grigore Tocilescu, apărut în „Monitorul Oficial” nr. 116, de sâmbătă 26 august/27 septembrie 1889, pag. 2791-2794, acorda înființării muzeului din această veche cetate de scaun un caracter oficial, un statul cultural-istoric valabil.

---

[*] Muzeul Județean Argeș, Pitești.

La început, Muzeul a funcționat la Mănăstirea Negru Vodă, dar cu timpul, spațiul a devenit impropriu pentru etalarea obiectelor și colecțiilor strânse.

Astfel că, la inițiativa mai multor intelectuali de frunte ai urbei, se lansează inițiativa pentru realizarea unui nou muzeu mixt, de tip județean, văzut într-o concepție modernă, complexă.

Prin convocarea nr. 7237, din 13 septembrie 1930, preotul Nicolae Mănescu, președintele delegației județene Muscel „invită la consfătuirea de la sediul Prefecturii, nominalizați, 30 de intelectuali de marcă ai județului, pentru „a îndeplini una din datoriile în calitate de musceleni, muzeul județului".

La consfătuirea avută în ziua de 23 septembrie, se hotărăște schema organizatorică a muzeului, comitetul de conducere, statutul de funcționare, etc. și demararea acțiunilor de strângere a materialelor pentru colecții.

În calitatea sa de membru în conducerea secției culturale, de inspector școlar și director al revistei culturale „Muscelul nostru", Ion Gh. Nicolaescu-Mățău publică în numărul 8, anul II, octombrie 1930, întregul „Proces verbal" al ședinței de constituire a muzeului județean Câmpulung, cât și apelul făcut către toți cei ce puteau susține prin donații, acest act patriotic.

Redăm - pentru autenticitatea limbajului, a înaltelor valori morale, intelectuale și patriotice ce răzbat din text - întregul proces verbal al acestei ședințe.

„PROCES VERBAL

Astăzi, 23 Septembrie a.c. în urma invitațiunii de D-l Președinte al Delegației județene, subsemnații, împărtășind propunerea de a da ființă unui muzeu județean, în urma dispozițiunilor luate, am decis:

1. Înființarea unui muzeu județean.

2. Acest muzeu va avea sediul, până la terminarea palatului Ad-tiv și până la construirea unui local propriu, la Prefectură.

3. Se socotește proprietatea județului.

4. Acest muzeu, la începutul lui, va cuprinde nouă secțiuni și anume:

a). Secția istorică-națională sub conducerea D-lui profesor Șapcaliu, secundat de toți profesorii de istorie din localitate.

b). O secție istorică - bisericească condusă de Pr. Răuțescu din comuna Dragoslavele, cu concursul preoților și oricăror persoane le va crede de cuviință.

c). Secția etnografică sub conducerea D-lui Mihail Ionescu, Nicolaescu-Bugheanu, D-l Antonescu, D-l Ionescu-Berechet și Alex. Popescu.

d). Secția arhiologică numismatică, D-l Tache Băjean.

e). Secția științele naturale:

- Zoologică, condusă de reprezentanții Camerii de Agricultură,

D-nii: Stănciulescu, Andreescu, Dr. P. Greculescu, Dr. Gebeleanu și Dr. Grigoriu.

- Botanică, D-l Gabriel Dimitriu, D-na Dinescu și D-l I. G. Marinescu, secundați de profesorii de științe naturale din localitate.

- Secția de mineralogie sub conducerea D-lor Mitu și Klein, profesori.

f). Secția Economică-Industrială sub conducerea D-lui I. Ghica Anastasiu, D-l Andreescu și D-l Dudău.

g). Secția Militară: D-l Comandant al regimentului, D-l colonel Grecescu și D-l Colonel Anghelescu.

h). Secția culturală: D-l I. G. Nicolaescu, Moise Marinescu și Vijelie, adică inspectorii școlari și revizorii, secundați de învățători.

i). Secția medicală : D-l Dr. Machelarie și D-l Dr. Ulieru.

Comitetul s'a format din conducătorii secțiilor, sub președinția președintelui Delegației județene, ajutat de un secretar.

Fondul va fi din ajutorul dat de județ și donații benevole.

Drept care am încheiat acest proces verbal.

Președinte (ss) Pr. N. MĂNESCU

(ss) Ion G. Nicolăescu	(ss) D-na Dinescu
,, Pr. I. Răuțescu	,, N. Andreescu
,, C. Diaconescu	,, Stănciulescu
,, Klain	,, Pr. Moise Păcescu
,, Antonescu	,, Gh. If. Mitu
,, Pr. Cotenescu	,, Ecaterina Georgescu
,, Al. Popescu	,, N. Bratu
,, G. M. Dudău	,, M. Ionescu Brătianu

N.R. – Muzeul Județean a luat ființă. Fiecare fiu al Muscelului are datoria să aducă obolul său. Orice obiect adus va fi inventariat și numele celui ce l-a adus va rămâne scris și în registrul inventar și pe obiect.

Am văzut la Craiova muzeul județului Dolj. În câteva săli spațioase s'a adunat tot ce are județul mai de preț. Bogătașii orașului, băncile și oricine a avut inimă și suflet românesc a donat câte ceva.

Vezi un dulap mare pe care scrie: „Donat de Banca…” vezi altul pe care scrie: „Dăruit de D-l...”

Numele celor cari au dăruit vor rămâne veșnic pe obiectele aduse sau dăruite.

Județul nostru – prima capitală a Țării Românești – e plin de obiecte istorice, religioase, etc. Ar fi o crimă să se piardă. S'au pierdut poate multe. Iată a sosit omul care a luat inițiativa să adune tot ce a rămas. Muzeul acesta va fi fala județului nostru.

Revista „Muscelul nostru”, prin mine, face un apel călduros la învățători, preoți, profesori, doctori, militari, magistrați, avocați, funcționari, la toți cetățenii deci, de a trimite îndată orice obiect bun pentru muzeu.

Lunar voiu cere conducerii muzeului lista de numele și obiectele aduse de fiecare spre a le publica.

Voiu cere de asemenea șefului fiecărei secțiuni câte o listă de obiectele ce s’ar putea aduna, spre a fi cât mai multe indicațiuni pentru oricine.

Fiecare are deci prilejul să dovedească prin fapt că-și iubește și prețuește județul.

Fiecare corp să se întreacă pentru ca secția lui să fie cea mai bogată și cea mai complectă.

La lucru deci cu toții !

INIMĂ

Fiind conducătorul secției culturale, fac apel călduros la toți colegii de toate gradele pentru ca această secție să fie cât mai repede complectată!

À PROPOS DES "PROCES-VERBAUX" POUR LA CRÈATION DU MUSÈE DU COMTÈ DE MUSCEL

Résumé

Dans plusieurs études et monographies consacrés au domaine historique et culturel Argeș-Muscel, on a souligné le rôle majeur des intellectuels de Muscel dans l'initiation de véritables actes de fondation de valeurs spirituelles et culturelles, tant au niveau local qu'au niveau national.

L’article présente brièvement les démarches d'un groupe d'intellectuels de Muscel, animé par l'idée de Constantin Esarcu (né le 5 novembre 1836, Bucarest - décédé le 8 juin 1898, Govora, département de Valcea) naturaliste, médecin, diplomate et homme politique, membre correspondant de l'Académie Roumaine, dans le but de créer un musée départemental à Câmpulung, résidence du département de Muscel et ancienne capitale princiaire.

MUZEUL JUDEȚEAN ARGEȘ
ARGESIS, *STUDII ȘI COMUNICĂRI*, seria ISTORIE, **TOM XXVIII**, 2019, p. 275-282

DECLANȘAREA SCANDALULUI PRIVIND „AFACEREA ŠKODA”

ALIN PÎRVU*

Impactul mediatic cel mai mare din timpul guvernării Tătărescu l-a avut „afacerea Škoda”, repusă pe tapet de noua putere, receptivă la sugestiile regelui Carol al II-lea, direct interesat în compromiterea redutabilului său adversar politic, în persoana președintelui Partidului Național-Țărănesc, Iuliu Maniu.

În ce a constat, de fapt, acest scandal derulat cu înverșunare, fără precedent, într-un interval de doi ani? Obiectul disputei era un contract pentru achiziționarea de armament, încheiat la 17 martie 1930 de către guvernul Maniu cu uzinele „Škoda”, a cărui valoare era de peste 5 miliarde lei. Derularea acestuia a fost întreruptă în timpul guvernului Iorga, după ce partea română achitase deja 216 milioane lei. Ulterior, au apărut o serie de indicii privind unele nereguli în încheierea contractului, ținut secret până în 1933[1].

În martie 1933, a fost dezvăluită, din inițiativa dr. Lupu, „afacerea Škoda”, una dintre cele mai comentate afaceri din perioada interbelică[2].

Totul a plecat de la un telefon anonim, prin care Ministerul de Finanțe era sesizat că Buno Seletzki, reprezentantul firmei „Škoda” în București, nu plătise impozitul către statul român, în conformitate cu cifra de afaceri.

„La 10 martie 1933 s-a făcut o descindere la sediul Casei Škoda din București, ca urmare a unui denunț potrivit căruia aceasta nu-și plătea impozitele în conformitate cu cifra de afaceri. Cu acest prilej au fost descoperite numeroase documente cu caracter secret vizând înarmarea României, activitatea unor ofițeri superiori, sistemul de apărare a țării ș.a.”[3].

Duminică, 30 iulie 1933 ziarul *„Dimineața”,* publica în paginile sale un stufos articol intitulat, *„Raportul instructorului militar în afacerea Seletzki”*.

---

* Arhivele Militare Naționale Române - Depozitul Central de Arhivă Pitești.

[1] Aurelian Chistol, *România în anii guvernării liberale-Gheorghe Tătărescu (1934-1937)*, Târgoviște, Editura Cetatea de Scaun, 2002, p. 49.

[2] Afacerea Skoda, *Lupta dusă de dr. Lupu, președintele Partidului Țărănesc, pentru apărarea cinstei și intereselor Țării Românești,* București, 1933; Ion Rusu-Șirianu, *Descifrarea unei istorii necunoscute,* vol., III, p. 44-50.

[3] I. Bodunescu și I. Rusu-Șirianu, *Descifrarea unei istorii necunoscute,* vol. III, p. 44-50.

Acest articol era tipărit începând cu pagina a 5-a și se termina cu pagina a 8-a inclusiv. Din acest consistent material gazetăresc, cităm paragrafele care descriu succesiunea evenimentelor care au dus la arestarea lui Bruno Seletzky, astfel: (...). Inspectorul financiar al capitalei fiind informat că reprezentanța uzinelor Škoda din București, strada Batiștei nr. 6, se sustrage de la plata contribuțiilor către stat și refuză prezentarea registrelor, fapt ce reieșea din dosarul cu acte de contravenție încheiate de controlul respectiv, care a explicat că dosarul fusese înaintat Ministerului de Finanțe, spre aprobare, dar a fost înapoiat de domnul director al Contribuțiilor directe, pentru a se încheia alt proces verbal de contravenție, căci sancțiunile au fost greșit aplicate.

În virtutea drepturilor ce-i conferă legea și pe baza autorizației Parchetului din Ilfov, cu nr. 142 din 1933, au făcut o descindere la Reprezentanța Škoda.

Verificarea actelor a început în biroul dactilografelor, apoi s-a trecut în biroul unde lucrau doi funcționari superiori și s-a cerut deschiderea caselor de fier. La una din aceste case, secretarul reprezentanței Škoda, a declarat, că acolo sunt acte care privesc Ministerul Apărării Naționale și că nu poate să le pună la dispoziție. La insistența funcționarilor fiscali, s-au pus la dispoziție aceste acte, cu restricția că nu se poate ridica nimic. Din examinarea lor, s-a constatat că sunt copii, care se refereau la armamentul țării noastre.

Acest fapt l-a determinat pe domnul inspector financiar Tănăsescu, să anunțe Poliția Capitalei și apoi Parchetul Militar, care venind la fața locului, a triat actele ce păreau că interesează apărarea și siguranța Statului. Apoi descinderea s-a continuat și la locuința directorului Bruno Seletzky, din strada Gr. Cantacuzino nr. 63, unde însă negăsindu-l pe acesta acasă, îi sigilează ușa de la camera biroului său, fără a o încuia, cheia fiind pierdută.

Parchetul Militar, cercetând actele Reprezentanței Škoda, le-a grupat în opt dosare, a încheiat procesul verbal și au sigilat: casa de fier din biroul directorului, casa de fier de la casierie, una casă de fier din camera vecină casieriei și una casă de fier din biroul inginerilor.

În aceeași seară, Seletzky, reprezentantul casei Škoda, a fost invitat la prefectura Poliției Capitalei, pentru a da relații, după care urma, ca a doua zi, să se continue cercetarea și clasarea actelor ridicate, atât în ceea ce privește chestiunea fiscului, cât și în ceea ce privește chestiunea care interesa Justiția Militară.

Cercetarea s-a continuat în ziua de 12 martie 1933, când transportându-se la locuința numitului Seletzky, din strada Gr. Cantacuzino nr. 63, organele fiscului și ale Parchetului Militar, au constatat că, sigiliul ce fusese aplicat la ușa biroului, fusese rupt, iar la birourile Reprezentanței Škoda, din strada Batiștei nr. 6, sigiliile aplicate erau intacte, afară de cel aplicat casei de fier din biroul inginerilor, care era rupt.

S-au încheiat cuvenitele procese verbale, după care s-a procedat la verificarea restului de acte din toate casele de fier, ridicându-se acelea ce interesau cercetarea Parchetului Militar.

Pentru stabilirea răspunderilor în chestia violării sigiliilor, s-au luat declarații celor în drept, din care rezultă că Seletzky, aflat în oraş la ora descinderii ce a avut loc la locuința sa și la birourile Reprezentanței Škoda, află telefonic de aceste fapte și, înțelegând că la mijloc ar fi o hotărâre a Ministerului de Justiție, intervine la domnul ministru M. Popovici, care, neavând nici o cunoștință de cele întâmplate, îi răspunde că va cerceta.

La reîntoarcerea acasă, află că fetița sa, Dorotheia în vârstă de 10 ani, fără să-și dea seama, a deschis ușa biroului pentru a-și vedea părintele, care nefiind încuiată, a cedat și deci s-a rupt sigiliul. Găsind musafiri acasă pe d-na și d-l. deputat Ilie Lazăr, merg cu toții în oraș și întârzie până la 6 dimineața. Ducându-se pe la orele 9-10 la birou, unde de față fiind funcționarii superiori ai Reprezentanței Škoda, inginerii Rujicka și Reyf, este cuprins de o stare de surescitare, când discutând de cele întâmplate, a rupt unul din sigiliile puse de autorități și anume acela de la casa de fier din biroul inginerilor, care fusese cercetată în ajun.

Cum cercetările nu se putea opri numai la simpla afirmație a lui Seletzky, au fost audiați diferiți informatori, iar din procesul verbal din 12 martie 1933, se constată că Bruno Seletzky, a predat reprezentanților Parchetului Militar, chiar la locuința lui din strada Gr. Cantacuzino nr. 63, trei chei ce aparțineau caselor de fier, de la Reprezentanța Škoda, din care una era chiar de la casa de fier al cărei sigiliu fusese violat, fapt ce a determinat a crede, că această casă de fier, a fost cercetată de Seletzky, după ce spărsese sigiliul.

Din materialul ridicat în ziua 12 martie 1933, s-au format încă două dosare, deci în total 10 dosare (...)[4].

Presa românească a intrat în alertă, apreciind că la mijloc era o afacere oneroasă. În timp ce ziarele liberale, mai ales „Viitorul”, condamnau cu vehemență pe național-țărăniști, presa acestora căuta să bagatelizeze fapta lui Seletzki.

La 20 martie 1933, dr. N. Lupu, plecat din Partidul Național-Țărănesc din anul 1927 și care acum se afla în Opoziție, adresa guvernului prezidat de Alexandru Vaida-Voevod o interpelare în legătură cu „afacerea Škoda”. El a arătat de la tribuna Adunării Deputaților că, la 17 martie 1930, guvernul național-țărănist condus de Iuliu Maniu a încheiat un contract de amploare cu firma „Škoda”, în valoare de peste 5 miliarde de lei (în acel an, bugetul României era de aproximativ 31 miliarde de lei). Contractul a fost ținut secret, deși numai Parlamentul putea aproba o sumă atât de mare.

---

[4] *Dimineața,* București, din 12 iulie 1933.

Totul s-a făcut în mare taină și în defavoarea statului român. În această așa zisă „afacere Škoda”, un rol important l-a avut și Seletzki, care se afla în relații amicale cu mai mulți fruntași național-țărăniști, între care Virgil Madgearu, Romulus Boilă (nepotul lui Iuliu Maniu) și Mihai Popovici (cel care după cum am văzut mai sus, ordonase oprirea căutărilor de documente mai mult decât dubioase ce s-ar fi aflat la sediul firmei „Škoda” din București). Asupra generalul Dumitru Popescu, semnatarul contractului cu pricina, plana suspiciunea că a luat „șperț” (mită), iar generalul Samsonovici ceruse, printr-un raport, adresat președintelui Consiliului de Miniștri, Alexandru Vaida-Voevod, ca uzinele „Cugir” să fie desființate (documentul ținut secret se afla la Seletzki). Între actele ajunse la Seletzki, s-au găsit, în urma descinderii, inclusiv foaia calificativă a generalului Ștefănescu Amza-Constantin (nimeni altul decât cel care a făcut publică „afacerea Škoda”, în timpul ministeriatului său la apărare) și copii după procesele verbale încheiate la ședințele Consiliului Suprem al Apărării Naționale (toate având un caracter confidențial).

Dintre scrisorile găsite la Seletzki, a fost citată una adresată conducerii firmei, la 30 martie 1931, parțial cifrată, în care acesta menționa: „Având în vedere că sesiunea parlamentară se va termina miercuri, 1 aprilie, este, bineînțeles, imposibil ca chestiunea noastră să fie adusă în discuția Parlamentului. Din acest motiv, am dispus, deci, ca în a doua jumătate a lunii mai Parlamentul să fie convocat în vederea ‹‹Legii Isofaces››. Seletzki mai preciza că legea ce urma să fie adoptată a predat-o unui domn („Vacerix”), pentru a o stiliza într-o formă potrivită. Dr. Lupu se adresa astfel parlamentarilor: „Iată ce votați dumneavoastră (...), și atunci de ce să ne mai mirăm că pândiți ca lupii, ca șacalii, sfârșitul săptămânii, ziua de sâmbătă, ca să treceți rapid legile lui Isofoces”.

În documentele găsite la Seletzki se folosea adesea cuvântul „Palaelibus”, pe care dr. Lupu l-a asimilat cu un „șperț”. Astfel stând evenimentele el a întrebat de ce Seletzki nu fusese arestat până la acea dată, urmând ca în continuarea pledoariei să ceară chiar el arestarea imediată a lui Seletzki și instituirea unei comisii de anchetă pentru clarificarea „afacerii Skoda”. La 21 martie, dr. N. Lupu a întrebat guvernul, de la tribuna Adunării Deputaților, dacă era adevărat că reprezentantul firmei Skoda a fraudat statul român de zeci de milioane de lei, că el deținea documente privind siguranța statului și de ce el nu fusese arestat pentru ruperea sigiliilor[5].

La interpelarea doctorului Lupu s-au asociat toate partidele din opoziție. I. G. Duca, președintele Partidului Național-Liberal, a cerut în plus să fie făcută o anchetă la Ministerul Apărării Naționale și la Marele Stat Major, pentru a se afla cine angajase statul român la un contract cu firma „Škoda” și ce interese ar

[5] *Afacerea Skoda. Lupta dusă de d-l dr. N. Lupu, președintele Partidului Țărănesc, pentru apărarea cinstei și intereselor Țării Românești*, București, 1933, p. 5-6.

fi putut fi la mijloc. Foarte duri au fost Gh.I. Brătianu, care a vorbit despre „rețeaua de corupție, de sabotaj și de spionaj care activează în România”. Nu mai puțin vehement a fost deputatul social-democrat Lothar Rădăceanu, care a apreciat că datele prezentate de antevorbitori nu erau „decât oglindirea stării de spirit în care se afla clasa conducătoare în toată imoralitatea și corupția ei (...). „Afacerea Škoda” dezvăluie într-o mică măsură, desigur, calitatea mai mult decât detestabilă a patriotismului a naționalismului și a cinstei acelora care țin în mâinile lor destinele acestei țări, a acelora care monopolizează pentru ei iubirea de țară și în mâinile cărora se află cele mai importante atribuțiuni de stat (...). O atmosferă pestilențială înconjoară această afacere, iar faptele confirmă legitimitatea bănuielilor”.

„Afacerea Škoda” a intrat și în atenția Senatului, unde reprezentanții armatei (care erau senatori de drept) au ripostat energic. La 22 martie 1933, generalul Gh. Rujinski a cerut explicații executivului, declarând: „Dintru început, domnilor, înfierez cum se cuvine obiceiul, înrădăcinat până acum, de a ne atinge chiar și ceea ce am avut mai strălucitor, în țara noastră, armata română”. El a ținut să apere „curățenia ofițerului român”, afirmând că armata română „e curată și sfântă, iar ofițerul român, în totalitatea lui, e bun și valoros”. El a sugerat că vina aparținea exclusiv oamenilor politici, deoarece „oriunde există o comandă, există un samsar, oriunde există un samsar, există un șperț, oriunde există șperț sunt și oameni slabi, care pot fi la îndemâna acelui șperțar”.

În cazul afacerii „Škoda”, „oamenii slabi” aparțineau, potrivit presei vremii, unui partid politic tot de guvernământ. Slăbiciunea acestor oameni, în fond politicieni necinstiți, se manifesta doar atunci când era vorba de banii statului, nu de propriul buzunar. Aceștia alcătuiau o clică de ciubucari, mai mari și mai mici, constituiți din aventurieri de talie internațională, cum a fost cazul lui Bruno Seletzky, și politicieni români imorali, sfârșind cu militari ce îndeplineau funcții de răspundere. După unele informații, firele afacerii conduceau chiar până la palatul regal.

Tot generalul Gh. Rujinski a pledat împotriva firmelor străine, care urmăreau să câștige cât mai mult, „pe spinarea statului român”, și căutau să împiedice dezvoltarea industriei naționale de armament. Partidului Național-Țărănist, prin vocea senatorul Vică Georgescu, a afirmat că, în condițiile creșterii presiunii statelor care urmăreau revizuirea Tratatelor de pace, a lăsa armata română fără dotarea necesară era „o crimă”, iar Partidul Național-Țărănesc „se felicită” pentru grija pe care o dovedise pentru apărarea hotarelor țării. După senatorul Georgescu, „afacerea Škoda nu era decât o diversiune, prin care se urmărea slăbirea încrederii populației în comandanții armatei, precum și în guvernele țării, care ar cheltui fără chibzuință banii contribuabilului român”.

Generalul Cihoschi a afirmat și el că era „în joc onoarea armatei și prestigiul țării” și a cerut „pedepsirea exemplară și imediată a tuturor celor ce se

vor găsi că au traficat cu apărarea națională, cât și a acelora care, prin calomnie și batjocură, au zguduit încrederea țării în căpeteniile oștirii de ieri, de azi și de mâine”. În același spirit a vorbit și mareșalul Prezan, care a declarat că „în armată se lucrează serios” și i-a înfierat pe cei care au oprit comanda de armament contractată cu firma „Škoda”. Generalul Samsonovici a bagatelizat lipsurile din ministerul pe care-l conducea, susținând că „nu a dispărut niciun document de așa importanță, încât să se creadă că apărarea țării ar fi periclitată”, că Uzinele Copșa Mică și Cugir nu erau în stare să realizeze armamentul necesar, deoarece ele trebuiau refăcute pentru a da randamentul cerut. El a conschis că se declanșe o acțiune împotriva „corpului ofițeresc”, o campanie care afecta pe nedrept „prestigiul armatei”. Cadrelor militare superioare mai sus-menționate li s-au alăturat în zilele ce au urmat și senatorii I. V. Andrian, Ion The. Florescu, Coriolan Buracu și Emil Fagure.

În ziua de 23 martie, președintele Partidului Țărănesc a dezvoltat o amplă interpelare, apreciind că onoarea țării a fost „terfelită”. Adresându-se membrilor guvernului, dr. N. Lupu a spus: „Astăzi, pentru dumneavoastră, nu există decât o singură soluție: să vă demiteți, și în calitate de cetățeni privați, să vă puneți la dispoziție parchetului civil sau militar”[6].

Majoritățile național-țărăniste, neacceptând ideea că ar exista o „afacere Škoda” nu au aprobat constituirea comisiei de anchetă parlamentară. În fața evidențelor, a presiunii opiniei publice, precum și a opoziției parlamentare, guvernul nu a mai putut opri însă mersul implacabil al justiției, astfel încât Bruno Seletzki a fost arestat, în ziua de 24 martie 1933, sub acuzația de a fi deținut acte interesând apărarea națională[7].

La 17 august 1933, Consiliul de Război al Corpului 2 Armată l-a condamnat pe Seletzki la cinci ani închisoare pentru două încălcări majore ale legii, respectiv: rupere voluntară a sigiliilor și de deținere fără drept a unor acte interesând apărarea națională[8], iar după executarea pedepsei urmând a fi expulzat din țară.

Arestarea lui Seletzki lăsa numeroase semne de întrebare în legătură cu mai multe aspecte ale cazului. Ce importanță a avut afacerea pentru evoluția politică internă, în condițiile în care contractul nu trecuse prin Parlament, deși valora a șasea parte din total bugetului de stat? Cine erau complicii omului de afaceri ceh? Cine se ascundea în spatele numelor cifrate, care beneficiaseră de importante sume de bani[9]?

Ițele scandalului duceau la câteva personalități politice și militare române, precum Mihai Popovici, Romulus Boilă, Virgil Madgearu, generalii

---

[6] *Ibidem*, p. 48.
[7] *Dreptatea*, București, din 26 martie 1933.
[8] *Condamnarea lui Seletzki*, *Ibidem*, nr. 1772 din 19 august 1933.
[9] Aurelian Chistol, *op. cit.*, p. 379.

Dumitru Popescu și Nicolae Samsonovici și, implicit, la fostul prim-ministru, Iuliu Maniu. Atacul principal s-a îndreptat asupra generalului Dumitriu Popescu, fost subsecretar de stat la Ministerul Apărării Naționale, trimis să studieze, între anii 1929-1930, caracteristicile armamentului produs de firmele „Škoda” (Cehoslovacia) și „Schneider” (Franța). Faptul că el optase pentru „Škoda” se considera ca fiind dovada clară că primise comisioane „grase”. Socotindu-se nevinovat și nemaiputând suporta acuzațiile ce i se aduceau, la 30 martie 1933, generalul Dumitriu (Sică) Popescu s-a sinucis.

În ziarul „Adeverul”, apărut în data de 31 martie 1933, pe prima pagină, se anunța cu litere de-o șchioapă: „Sinuciderea generalului Sică Popescu”. A lăsat în urmă patru scrisori adresate mareșalului Presan, generalului Condeescu, fost ministru de război, colonelului Aldea, șef de stat major, și soției sale Margareta Popescu. „În scrisorile adresate d-lor, mareșal Presan și general Condeescu, Sică Popescu arată că e nevinovat de tot ce i se pune în sarcină că a trăit cinstit și moare sărac (…). Soției sale îi cere iertare pentru gestul care îl face și-i cere de asemeni iertare că moare sărac (…).

El mai spune că de doi ani era persecutat sistematic de generalul Ștefănescu-Amza. Nemaiputând suporta aceasta, este silit să-și pună capăt zilelor”. Pe ultima pagină au fost publicate „Scrisorile lăsate de generalul Sică Popescu”.

TRIGGERING THE "ŠKODA BUSINESS" SCANDAL

Abstract

Through the "open gates" policy, one of the objectives of the National-Peasant Party was the modernization of the Romanian army in terms of weapons and ammunition for war.

Thus, a contract was signed with Škoda on 17 March 1930. This was the trigger for the Škoda business, as it was known at the time. If it was not a political stake, the "Škoda business" would probably never have been brought to the attention of the public. With the help of the "Škoda business", Charles II tried to compromise the uncompromising peasant leader, Iuliu Maniu , an approach that was doomed to failure.

Eventually, everything was covered up, and after the scandal was extinguished in July 1934, Gheorghe Tătărescu's first neo-liberal government took steps to establish a new arms and ammunition contract with the same company "Škoda". In the middle were Romania's commitments to the Czechoslovak state, within the Small Agreement.

MUZEUL JUDEȚEAN ARGEȘ
ARGESIS, *STUDII ȘI COMUNICĂRI*, seria ISTORIE, **TOM XXVIII**, 2019, p. 283-300

ROMÂNIA ȘI GERMANIA PE FRONTUL DE EST. AGRAVAREA RELAȚIILOR ROMÂNO-GERMANE DUPĂ STALINGRAD

VIOREL ROȘU*

Printre consecințele Stalingradului, la un loc central se situa agravarea relațiilor dintre Germania și România. Manifestate în toate planurile, în special în cel militar și economic, tensiunile au atins în anul 1943 cote alarmante[1].

În a doua jumătate a anului 1943, disensiunile dintre Germania și aliații/sateliții săi s-au înmulțit și agravat necontenit. Înfrângerile suferite de Wehrmacht pe diferitele teatre de operațiuni militare, coroborate cu ieșirea Italiei din război, au determinat atât România cât și Ungaria să accelereze politica de desprindere din alianța cu cel de-al III-lea Reich, concretizată prin refuzul de a trimite noi contigente de trupe în Rusia, retragerea treptată a unităților aflate încă pe frontul de est, precum și intensificarea contactelor-pe diferite canale de comunicare-cu aliații occidentali în vederea ieșirii din război[2].

Ne-am fi așteptat ca în aceste condiții, Mareșalul să iasă la rampă cu o nouă orientare față de aliatul german în care, pe fondul situației catastrofale a țării, așa cum o prezenta Mihai Antonescu, să se observe o eventuală reorientare spre puterile aliate. Din păcate, cel puțin la acest moment, Antonescu își reafirmă hotărârea de a merge în continuare până la finele războiului alături de Axă: „Ori Învingem cu Germania, ori pierim odată cu ea” - era deviza de atunci a Conducătorului Statului.

Pozitiv a fost însă faptul că înțelegând gravitatea continuării războiului în Răsărit, Antonescu s-a hotărât să acționeze concomitent pe calea tratativelor diplomatice, încercând să preîntâmpine prăbușirea României odată cu zdrobirea mașinii de război naziste.

Toate materialele cercetate de noi scot în evidență adevărul incontestabil că dezangajarea României din Axă a fost rezultatul unei strânse cooperări dintre

---

* Parohia Tariverde Constanța.

[1] MAN, fond 3, dosar. 128, f. 54-57. Vezi scrisoarea Mareșalului Antonescu către Feldmareșalul Manstein din 9 decembrie 1943.

[2] Cornel Carp, *România la sfârșitul celui de-al doilea război mondial,...*, p. 223.

puterea de stat și opoziție, cea democratică în mod special[3].

În ceea ce privește opoziția democratică, aceasta s-a aflat cel mai mult în atenția guvernului, liderii ei fiind destul de des consultați și contactați.

Așa a fost cazul, după cum relata Iuliu Maniu unor intimi, la 26 martie 1943, celor două consfătuiri care le-a avut cu Mihai Antonescu, ocazie cu care acesta i-a cerut să „pregătească materialul documentar pentru susținerea revendicărilor teritoriale". Concluzia lui Maniu în urma discuțiilor avute cu vicepreședintele Consiliului de Miniștri a fost aceia că însuși guvernul nu mai credea în victoria Axei și că ne aflăm în pragul mobilizării totale, deoarece Berlinul nu renunță la petrolul și celelalte rezerve românești[4].

Adevărat este faptul că România nu a beneficiat din partea Axei, de încheierea unor tratate sau convenții de alianță bilaterale care să consemneze îndatoririle și drepturile fiecărui partener. Semnificativă în acest sens este respingerea de către Germania în septembrie 1942, a propunerii românești de a încheia „o alianță autentică și amplă cu Reichul"[5].

La precizarea lui Mihai Antonescu, vicepreședinte al Consiliului de Miniștri și ministrul Afacerilor Străine, că relațiile cu Germania depășiseră stadiul prevederilor din tratatele multilaterale reprezentate de Pactul Tripartit și Pactul Antikomintern, la care România aderase (23 noiembrie 1940, respectiv 25 noiembrie 1941), Joachim von Ribbentrop, ministrul de Externe al Germaniei, a răspuns că sângele vărsat împreună este mai puternic decât toate pactele. Aceasta dovedea clar că germanii „nu voiau să-și asume nici un fel de obligații față de partenerii minori ai Axei"[6], inclusiv față de România[7].

Absența unor tratate sau convenții militare, încheiate în adevăratul sens al cuvântului, a avut consecințe negative asupra relațiilor militare româno-germane, faptul fiind invocat, chiar și de Ion Antonescu, cunoscut pentru felul în care și-a respectat promisiunile făcute, inclusiv cele verbale. La 9 decembrie 1942, la scurt timp după înfrângerile înregistrate de trupele germane și române în Cotul Donului și în Stepa Calmukă, în apropiere de Stalingrad, mareșalul român reamintea Feldmareșalului Erich Manstein, comandantul Grupului de armate „Don", că între Germania și România nu exista până la acea dată „nici o convenție, nici politică, nici militară" și atenționa conducerea germană (chiar dacă lucrurile nu s-au întâmplat întotdeauna așa) că „nimeni nu ne poate cere altceva decât ceea ce noi consimțim a da"[8].

---

[3] Arh. MAE, fond E9, Al doilea război mondial, vol. 99, f. 82.

[4] *Ibidem*, f. 82-83.

[5] Florin Constantiniu, *O istorie sinceră a poporului român*, București, Editura Univers Enciclopedic, 1997, p. 389-390.

[6] *Ibidem*.

[7] Vezi, pe larg, Florin Constantiniu, Alesandru Duțu, Mihai Retegan, *România în război. 1941-1945. Un destin în istorie*, București, Ed., 1995, p. 223.

[8] *Antonescu-Hitler. Corespondență și întâlniri inedite...*, p. 199.

Inexistența unor convenții inițiale, care să reglementeze participarea românească la război, a făcut ca relațiile bilaterale să fie stabilite periodic, în timpul întâlnirilor „la vârf" între Adolf Hitler și Ion Antonescu și prin scrisori trimise unul altuia[9].

În plan militar, conducătorul statului român a trebuit să accepte ca armata română să acționeze în conformitate cu concepția germană, încadrată în dispozitivul de luptă german, fără a avea posibilități prea mari de manevră [10].

Consecințele negative au apărut însă în faza defensivă, în momente de criză militară, atunci când partenerul mai puternic a acordat importanță satisfacerii propriilor interese. Reliefând acest adevăr, generalul Petre Dumitrescu, comandantul Armatei 3 române, sublinia următoarele după înfrângerea de la Stalingrad: „Noi am luptat alături de Germania fără a fi avut o convenție militară-scrisă sau verbală-deci fără a avea stabilite condițiile în care urma să luptăm, să sângerăm și să angajăm viitorul țării noastre și-în fine-fără să avem un reprezentant calificat pe lângă O.K.H. (abia la sfârşitul lunii martie 1944 a fost trimis generalul Titus Gârbea-n.n.). Comandamentele de pe front - și chiar M.C.G. (apoi M.St.M.) - nu au avut nici un temei în virtutea căruia să poată cere îmbunătățirea condițiilor de angajare a forțelor noastre, lăsându-se astfel completa libertate comandamentului german de a le utiliza după criterii proprii"[11].

Interesele purtării războiului, cu fazele sale de succes și de eșecuri în serie după 1942-1943, au afectat pe toate planurile raporturile româno-germane, care datorită accentuării crizelor politico-diplomatice, militare și economice în cadrul Axei, au complicat toate resorturile sau compartimentele alianței Hitler-Antonescu[12].

În timp ce pe plan diplomatic se înregistra un atare eșec, pe plan economic, războiul începea să-și arate rezultatele. Finanțarea războiului, așa cum reiese din raportul generalului Stoenescu, ministrul Finanțelor, s-a realizat „mai mult prin fiscalitate"[13] și anume: 53,7% impozite; 26,6% împrumuturi, 24,2% emisiuni; 1,5% mijloace speciale. Raportul insista și asupra ideii că după impozite, principala sursă de finanțare a războiului trebuie să rămână împrumutul[14].

Din documentele cercetate reiese că cea mai mare greutate financiară era, evident, suportată de popor, care mai trebuia să sufere și consecințele

---

[9] Aurel Simion, *Preliminarii politico-diplomatice ale insurecției române din august 1944*, Cluj-Napoca, Editura Dacia, 1979, p. 243..
[10] *Ibidem*.
[11] Adrian Pandea, Ion Pavelescu, Eftimie Ardeleanu, *Românii la Stalingrad*, București, Editura Militară, 1992, p. 431.
[12] Gh. Buzatu, *Trecutul la judecata istoriei*, București, Editura Mica Valahie, 2006, p. 273.
[13] Arhiva Bibliotecii României, fond Arhiva Palatului, LXVII, varia 2, f. 17-22.
[14] *Ibidem*, f. 42-46.

înțelegerilor financiare ale guvernului cu Germania. Rezultă, din raportul mai sus menționat, că în perioada 1 octombrie 1940-22 august 1942, Banca Națională a României a înregistrat un spor de 37 480 milioane lei la emisiunea de bilete, dar că „cea mai mare parte din acest spor de emisiune a fost utilizat pentru nevoile de finanțare a armatei germane"; se adaugă apoi, imediat că „necesitatea decontării în lei a devizelor acumulate în conturile B.N.R., operațiune care se face în vederea achitării mărfurilor exportate din România, reprezintă un efort al economiei românești în favoarea *Axei*"; în consecință, conchidea raportul, „numai o parte din sporul de emisiune a fost utilizat pentru nevoile propriu-zise ale statului și pieții financiare interne"[15].

Dacă se mai adaugă că acordurile financiare erau în favoarea Germaniei[16], că tarifele vamale erau micșorate pentru Germania și Italia, se capătă o imagine, încă palidă, a exploatării financiare a țării, de către al III-lea Reich.

Această apăsătoare stare de fapt contribuia, în mare măsură, la ostilitatea crescândă a opiniei publice față de război, față de Germania, față de guvernul condus de Ion Antonescu. Printre documentele germane cercetate, care atestă pe deplin această situație, stăruim îndeosebi asupra raportului generalului Hansen, din 5 martie 1943. Adresându-se comandantului suprem al Wehrmachtului, el îi arăta că în România există o mare tensiune datorită, mai ales, mersului războiului. Încrederea în invincibilitatea armatei germane -sublinia Hansen – era serios zguduită și unii văd acum în Antonescu pe omul care a sacrificat armata română pentru interesele Germaniei [17].

În acest climat - continua Hansen - datorită și mentalității românilor, propaganda străină, mai ales cea engleză, a câștigat atâta teren, încât la radio Londra este ascultat oficial chiar și în cercurile ofițerilor. Există, sublinia Hansen, o oboseală de război în cadrul armatei române ca și în sânul populației. Războiul purtat de trupele române - arăta el - în stepa Calmucă și pe Don, atât de departe de țară, a fost și este pentru mulți ofițeri, ca și pentru masa de soldați, un obiectiv de „neînțeles".

Pe de altă parte, informa cu amărăciune Hansen, a trebuit să primesc „cunoscuta critică" privind modul de conducere al armatelor germane pe frontul de est, critică care, în ultimă instanță, dovedește că „marea încredere în Wehrmacht nu mai este nemărginită". Încheia arătându-se foarte îngrijorat de tendința românilor de a nu-și mai asuma un nou mare risc ca și de faptul că guvernul evită orice gest de bruscare față de Anglia și Statele Unite[18].

---

[15] *Ibidem,* f. 48.
[16] *Ibidem,* f. 52.
[17] Eliza Campus, *Preludii ale actului istoric de la 23 august 1944*, în „Revista de istorie", tom. 32, nr. 8, 1979, p. 1439.
[18] *Ibidem.*

Guvernul, prin Mihai Antonescu, în cunoscutele împrejurări internaţionale din iarna şi primăvara anului 1943, căuta să arate că nu mai pune în practică „sugestiile" Germaniei. La 16 martie 1943, Mihai Antonescu declara în faţa mai multor demnitari ai ministerului Propagandei că de-şi von Killinger i-a cerut să facă propagandă împotriva Statelor Unite, el relata „nu voi face propagandă împotriva lui Roosevelt[19].

Se putea constata de asemenea că se utiliza, ca şi în trecut, dar cu mai puţin succes, problema Transilvaniei, atât pe plan intern cât şi în relaţiile cu Germania. Astfel, la Şelimbăr, Ion Antonescu a vorbit din nou despre „sacra datorie a luptei pentru întregire"[20], iar Mihai Antonescu a subliniat în faţa lui von Killinger voinţa regimului de a reîntregi Transilvania[21].

În timp ce în ţară criza se adâncea atât pe plan economic cât şi pe plan politico-social, ostilitatea împotriva Germaniei creştea, fapte în acest sens fiind consemnate şi în jurnalul de război al ofiţerului german dr. Spalke, însărcinat cu economia de război. Se arăta, de pildă, că există o efectivă rezistenţă internă[22], că rezistenţa financiară se manifestă mai ales la Banca Naţională[23] şi că pe planul economiei agricole se putea constata faptul că nu se livrase Germaniei grâul[24] ce fusese planificat, în ciuda Acordului economic româno-german, semnat la 9 februarie 1943[25].

Într-o telegramă strict secretă din 1 noiembrie 1943, ministrul Germaniei la Bucureşti constata că „situaţia în România se agravează" şi făcea o trecere în revistă a aspectelor politice, militare şi economice care susţineau acest punct de vedere. „ Încercarea de a menţine în ţară cât mai puţine trupe germane este demult evidentă" - sublinia diplomatul german -, care atrăgea totodată atenţia asupra intensificării propagandei antigermane în favoarea puterilor aliate[26]. Diplomatul german deşi aprecia că nu există un pericol acut din partea comunismului, era nevoit să constate intensificarea activităţii comuniste în ultimele luni şi să transmită: „Celulele comuniste lucrează intens. Puternică difuzare de manifeste. Şi între studenţi o evoluţie care dă de gândit". După ce trecea în revistă şi alte aspecte ale situaţiei din România, von Killinger încheia: „Nu cred că există un pericol acut şi că noi ne aflăm în România în faţa unor evenimente la fel ca cele survenite în Italia, am însă convingerea că pericolul

---

19 A.N.R., fond Preşedinţia Consiliului de Miniştri, dosar 307, f. 110-117.
20 *Ibidem*, dosar 317, f.123-128
21 Arh. M.A.E., fond Transilvania, dosar 43, f. 17.
22 Arh. M.A.I., Microfilme, rola, nr. 597, cadrul 1779400.
23 *Ibidem*, p. 15.
24 *Ibidem*, p. 16, 17, 18.
25 *Ibidem*, p. 20.
26 Vezi *Mărturii documentare*, în „Revista arhivelor", LI, vol. XXXVI, nr. 3, 1974, doc. 13, p. 384-388.

există"[27].

Spre sfârșitul anului 1943, expertul german pentru economia României, Karl Blessing, director al societății Kontinentale-Oil, analizând problemele relațiilor economice și financiare româno-germane - ajungea la concluzia că antrenarea completă a economiei României în efortul de război al Germaniei ar fi creat României o situație care nu putea fi menținută fără concesii politice din partea Germaniei - de exemplu în privința Transilvaniei - sau numai cu forța. „Sub presiune puternică"- după cum transmitea șeful delegației economice germane, Carl Clodius - guvernul român a cedat la mijlocul lunii decembrie 1943 și s-a declarat de acord cu încheierea unui acord economic „care ținea cont în toate punctele importante de interesele germane"[28].

Semnarea acordului, la 9 februarie 1944 și reconfirmarea, în urma întrevederii de la Klessheim din 28 februarie 1944, a încrederii pe care o avea în mareșalul Antonescu s-au aflat între factorii care au condus la decizia lui Hitler de a ordona anularea elaborării operațiunii „Margaretha II" care viza ocuparea deschisă a României de Germania[29].

Vom prezenta în continuare conținutul unor informații care s-au acumulat, începând cu luna martie 1944, la Berlin, în legătură cu evoluția situației politice din România și vom avea în vedere cu precădere rapoartele și notele provenite mai ales din afara canalelor diplomatice firești privind evoluția stării de spirit a populației și armatei, activitatea partidelor politice. La Berlin s-au înmulțit informațiile despre intensificarea activității comuniștilor din România începând cu luna martie și aprilie 1944.

Raportul cu privire la situația pe ianuarie 1944 a grupelor etnice germane din diferite țări, întocmit de Volksdeutsche Mittelstelle (VOMI) abia la 1 martie 1944 aprecia că România va încerca să imite Italia, că în România fuseseră arestați doi parașutiști englezi[30] și informa că „în regiunea Reșița, deci într-o regiune industrială, au apărut primele două grupări mai mari de partizani în România. S-a ajuns deja la lupte între trupele române și partizani și au fost pierderi de ambele părți. Având în vedere situația socială catastrofală în această zonă industrială munca de agitație comunistă este plină de succes și de aceea nu

---

[27] *Ibidem*, p. 391-393.

[28] Ioan Chiper, *Situația politică din România în primăvara și vara anului 1944 în lumina unor documente străine*, în „Revista de istorie", tom 37, nr. 6, iunie 1984, p. 519.

[29] Andreas Hillgruber, *Regele Carol, Mareșalul Antonescu. Relațiile româno-germane 1938-194*0, București, Editura Humanitas, pp. 177-178.

[30] În realitate a fost un grup de trei parașutiști englezi conduși de lt. col. Alfred George Gardyne de Chastelain despre care atașatul de poliție al legației Germaniei la București a informat Berlinul încă de la 31 decembrie 1943. În legătură cu misiunea Chastelain vezi Ioan Chiper, *Surse germane despre misiunea Chastelain în România*, în „Revista de istorie", tom. 35, 1982, nr. 12, p. 1339-1351.

este de mirare că s-au format bande de partizani”[31].

În aceeași perioadă, deci în luna martie-începutul lunii aprilie 1944, Berlinul a primit pe diferite canale informații despre plecarea lui Barbu Știrbey peste hotare, despre alte negocieri și sondaje românești[32], informații suplimentare despre scrisorile lui E. Beneš către I. Maniu[33], activitatea unor diplomați și oameni politici români peste hotare. Raportul SOEG nr. 13, la care ne-am mai referit, considera, în ceea ce privește armata română, că între ofițerii superiori se aflau relativ puțini aceia care erau fără rezerve și cu adevărat pentru o colaborare cu Germania și că ofițerii de grade superioare și mijlocii manifestau o puternică repulsie și chiar ură față de legionari[34].

Berlinul a fost de asemenea, informat de Legația germană din București, încă la 3 aprilie 1944, despre scrisoarea adresată de Maniu și Brătianu la 21 martie 1944 lui Ion Antonescu, prin care se cerea acestuia să se retragă din alianța cu Germania sau să-și prezinte demisia[35].

Tot la 3 aprilie 1944, von Killinger transmitea la Berlin informația din sursă elvețiană, pe care nu o putuse controla, că la Moscova s-ar fi format „un guvern liber român” cu Mihai Ralea și Ionescu Bujoiu, guvern care trebuia să se transfere la Iași, și că s-ar fi constituit din prizonierii români o armată de eliberare care trebuia să intre în teritoriu român ocupat de trupele sovietice[36].

În același timp, raportul privind România în luna martie 1944 - redactat la Ministerul german al economiei - consacrat în cea mai mare parte, în mod firesc, problemelor economico-financiare și relațiilor din acest domeniu dintre România și Germania, constata că „nu s-au produs schimbări” în situația politică generală din România și că nu erau de așteptat modificări în politica financiară și valutară în România[37].

Raportul privind România în lunile mai-iunie 1944, redactat la același minister , constata în privința situației politice că aceasta „nu s-a îmbunătățit” și adăuga „că acum ca și în trecut cercurile influente liberale se străduiesc să ridice

---

[31] Raportul VOMI a fost realizat probabil, după cum se proceda curent, pe baza unor informații provenite în cazul României de la conducerea Grupului etnic german transmise după sfârșitul lunii ianuarie 1944, autor, *Mărturii documentare...*, doc. 17, p. 390.

[32] ANR, fond Microfilme SUA, rola 257, c. 379322-29.

[33] Idem, rola 257, c. 379298-301 (Raportul SOEG nr. 21 din Viena, 3 aprilie 1944).

[34] În legătură cu adevărata stare de spirit a armatei vezi Mihai Retegan, *Aspecte ale stării de spirit a militarilor români în perioada 1940-1944 în File din istoria militară a poporului român. Studii*, vol. 5-6, București, Editura Militară, 1979, p. 147-167.

[35] Vezi Ilie Ceaușescu, *Aspecte contradictorii în atitudinea unor forțe politice burgheze din România față de problemele militare și politice ale țării în perioada septembrie 1940-august 1944*, în „File din istoria militară a poporului român”, vol. I, București, Editura Militară, 1973, p. 181-226.

[36] Vezi Ioan Chiper, *Situația politică din România în primăvara și vara anului 1944 în lumina unor documente germane*, în „Revista de istorie”, tom 37, nr. 6, iunie 1984, p. 521-522.

[37] *Ibidem*.

în calea solicitărilor economice de război germane toate greutățile posibile”[38].

De altfel, rapoartele germane din diferite surse, care analizau situația politică din România în perioada la care ne referim, exprimau încredere în bunele intenții ale lui Ion Antonescu și îl acuzau, constant, pe Mihai Antonescu[39].

Informațiile cu privire la situația din România colectate prin diferite canale în Germania până spre mijlocul lunii iulie erau parțial completate, iar pe de altă parte în bună măsură anulate în latura lor alarmantă pentru Berlin printr-un amplu, raport cunoscut de altfel în istoriografie, redactat de Clodius, la 12 iulie 1944. Concluziile lui Clodius erau că deși existau elemente care nemulțumeau Germania în legătură cu situația internă din România[40].

Tot Clodius remarca, așa cum relatează Ioan Chiper, că Mareșalul Antonescu a rămas „în mare și pe de-a întregul credincios liniei germane” și că criticile germane cele mai serioase erau îndreptate în primul rând față de atitudinea lui Ion Antonescu în problemele financiare și economice. De altfel, însuși raportul menționat și prezența temporară a lui Clodius, în iulie, în Germania, au fost determinate de schimbul de opinii, cu reproșuri puțin voalate, între factorii germani de decizie militară și diplomatică în legătură cu aprovizionarea trupelor germane din România, în cursul căreia Ribbentrop l-a sprijinit de fapt pe Clodius[41].

Din cercetarea unor documente, a unor fapte necunoscute sau mai puțin cunoscute, rezultă că se ajunsese la începutul anului 1944 la o maturizare a procesului, care avea să se încheie cu actul de la 23 august 1944. Documentele germane indică la începutul anului 1944 o ostilitate profundă a populației față de război, ceea ce, implicit, însemna și o ostilitate puternică și față de-al III-lea Reich. Acesta, cu atât mai mult, cu cât la 14 martie 1944 generalul Keitel, șeful Marelui Stat Major al Wehrmacht-ului, îi scrisese lui Antonescu, informându-l că ar dori să mute aprovizionarea armatei în România[42], iar Antonescu, după ce se întorsese de la cartierul general al lui Hitler, îi trimisese acestuia, la 27 martie, o scrisoare, comunicându-i că „va rezista”[43].

Toate acestea și multe altele cu caracter similar produceau o mare iritare în opinia publică, care, mai ales după bombardamentele aliate din aprilie 1944, își arăta aproape deschis aversiunea atât față de război cât și față de Germania, situație consemnată și în documentele germane[44]. Tot în aceste documente sunt atestate fapte vădind că diversele servicii publice nu mai executau[45] ordinele lui

[38] *Ibidem*, p.523.
[39] ANR, fond Microfilme SUA, Rola 257 (T 84-88), c. 379246-75.
[40] Ioan Chiper, *Situația politică din România ...,* p. 527.
[41] Vezi scrisoarea sa către Keitel din 20 iulie 1944 - Arh. MAI., rola 597, cadrul 1779387.
[42] Idem, rola 597, cadrul 1779400.
[43] *Ibidem*, p. 43-44.
[44] *Ibidem*, p. 22-23, raportul lui Gerstenberg din 30 mai 1944 despre situația din România.
[45] *Ibidem*, p. 25.

Antonescu privind aprovizionarea Germaniei. „Autoritățile române de resort - se plângea ofițerul german pentru economia de război - nu au înțelegere pentru cererile germane”[46]. Tot în acest document se arăta că nu se predase animalele și materiile prime, preciza că din cele 70.000 tone bauxită, prevăzuse în contractul economic româno-german pe 1943-1944, firma Bauxita S.A.R. din Dobrești exportase numai 7.000 tone[47].

Trecerea în revistă a acestor informații cu privire la România care parveneau în primele săptămâni ale primăverii anului 1944 diferitelor centrale germane indică un număr important de date care erau reale și relevau elemente fundamentale ale unei evoluții politice în România defavorabile intereselor germane, dar și existența unor date eronate și chiar aberații, care puteau fi controlate relativ ușor de serviciile de informații germane și care puneau sub semnul întrebării cel puțin unele din elementele reale ale datelor colectate din România. În același timp, aceste surse de informații dovedeau ignorarea, în acel moment, a numeroase aspecte esențiale ale politicii românești.

În cursul primăverii 1944 s-au înmulțit și diversificat însă informațiile din sursele germane privind situația politică din România.

Factori oficiali sau agenți germani au continuat să manifeste nemulțumire în privința efortului de război al României, considerat insuficient, și pentru unele aspecte ale relațiilor economice româno-germane. Un amplu raport redactat după toate probabilitățile în aprilie sau începutul lunii mai de dr. Voss, conducătorul uzinelor Skoda din Brno, analiza pe larg aspecte variate ale economiei românești prin prisma intereselor germane pentru intensificarea producției și enumera între factorii care contribuiseră la nașterea dificultăților, absența „încrederii maselor largi ale populației în cursul clar autoritar al conducerii de stat”, „puținul contact în masa poporului” a acestei conduceri[48].

Exprimând aceleași nemulțumiri din domeniul în conținutul său, raportul pe luna aprilie 1944 privind România, redactat la Ministerul Economiei din Berlin, sublinia că: „Așteptarea ca evenimentele din Ungaria să determine guvernul român la o intervenție energică contra anumitor cercuri politice antigermane nu s-a realizat până în prezent”. Erau caracterizate ca „înaltă trădare” propunerile cuprinse în ultimele demersuri, cunoscute în largi cercuri, ale așa-zisei opoziții liberale[49], făcute pe lângă I. Antonescu. Raportul privind România în lunile mai-iunie 1944, redactat la același minister, constata în privința situației politice că aceasta „nu s-a îmbunătățit” și adăuga „ că, acum ca și în trecut, cercurile influente liberale se străduiesc să ridice în calea solicitărilor

[46] *Ibidem,* cadrul 1779400.
[47] *Ibidem,* p. 36.
[48] Ioan Chiper, *Situația politică din România...*, p. 522.
[49] *Ibidem*.

economice de război germane toate greutățile posibile"[50].

Au sporit în aceiași perioadă știrile colectate de rețelele germane de informații în legătură cu acțiunile interne sau externe ale cercurilor politice neoficiale din România. Raportul SOEG, nr. 27 din 28 aprilie 1944 făcea aprecieri în legătură cu ceea ce considera a fi încercări de atragere a Palatului Regal la o participare mai energică în viața politică[51].

La mijlocul lunii mai 1944, în raportul informativ nr. 34, elaborat tot la SOEG, era transmisă o serie de date privind negocierile de la Cairo, unele reale și altele nu (SUA și Marea Britanie nu au putut oferi condiții de pace României și au cerut acesteia să se adreseze URSS; condițiile de armistițiu propus de sovietici prevedeau: revenirea la granița româno-sovietică stabilită în 1940; retragerea trupelor germane din România; ocuparea a 7 din cele mai importante regiuni ale României)[52]. Autorul raportului aprecia ca un fapt favorabil din punct de vedere german că „Maniu nu este totuși de fel un activist, ci tipul unui parlamentar întreprinzător, dar ne decis, care nu îndrăznește să-și asume o adevărată responsabilitate pentru o hotărâre", dar aprecia că Mihai Antonescu se afla în contact permanent cu opoziția și că la Cairo se negocia în mod sigur cu știrea acestuia. „Din partea română, colaborarea germano-română se sprijină în prezent exclusiv pe Mareșal" - se considera în raport[53].

Rapoartele germane din diferite surse, care analizau situația politică din România în perioada la care ne referim, exprimau încredere în bunele intenții ale lui Ion Antonescu și acuză constant pe Mihai Antonescu.

Aflat în țară pentru câteva zile în luna mai 1944, căpitanul Cartellieri, de la Cartierul General al lui Hitler, raporta la întoarcere despre intensificarea activității opoziției în căutarea unor soluții politice și menționa opinia unor ofițeri ai Werhmachtului că Germania era amenințată să repete în România experiența din Italia. Cartellieri transmitea că multe oficii militare germane considerau că salvarea consta în ocuparea României, dar, sublinia el în continuare, „ele nu-și dau seama că ocuparea solicită nu numai forțe germane, ci că, după aceia trebuie să se conteze în cel mai scurt timp pe regiuni de bande (partizani - n.n.) și acțiuni de sabotaj[54]. Informațiile provenite la Berlin din partea conducerii Grupului etnic german adăugau noi elemente asupra situației politice din România, noi interpretări, noi propuneri. O sinteză intitulată „Impresii de călătorie la sfârșitul lui mai 1944", elaborată de persoane din subordinea lui Otto Lies, sau chiar de acesta, consemna puternica propagandă activă „inamică", consemna că armata

---

[50] *Ibidem,* p. 523.
[51] A.N.R., fond Microfilme SUA, rola 257, c. 379274-77.
[52] În legătură cu sondajele și negocierile cu Puterile Aliate în vederea ieșirii României din război vezi A. Simion, *op. cit.,* p. 337-414.
[53] A.N.R., fond Microfilme SUA, rola 257, c. 379246-49.
[54] *Ibidem,* c. 379246-51.

română și corpul de ofițeri aveau o orientare anglofilă, sublinia că unele aspecte ale situației muncitorilor făceau muncitorimea „coaptă pentru propaganda bolșevită”[55].

Raportul alcătuit de Andreas Schmidt asupra situației României în luna mai 1944, înserând observații și constatări asemănătoare cu cele din rapoartele din alte surse ajungea la următoarele concluzii: Germania trebuia să intervină „cu tact” pe lângă conducerea României pentru a face din „această dezorganizare din nou un organism viabil și capabil de luptă”. Schmidt constata că mulți dintre cetățenii germani care vin sau pleacă din România din cauza „debandadei” din țară raportează sau răspândesc zvonuri despre prăbușirea României, ceea ce liderul grupului etnic german aprecia a slăbi puterea României și a favoriza propaganda inamică. Prin aceasta, Schmidt nu făcea decât să contribuie la atenuarea impresiilor produse la Berlin asupra diferiților factori de rapoartele alarmante din România[56]. Soluția propusă de Schmidt era ca prin remanierea guvernului - un guvern condus tot de I. Antonescu, format din personalități „conservativ-naționale” și militari progermani - și includerea în toate domeniile a unor specialiști germani și „cu păstrarea deplină a suveranității românești” să fie menținută România ca un valoros „partener” de război până la sfârșitul războiului și „ prin aceasta să-l slăbim și biologic în așa fel ca el să nu mai poată după război să inunde și să cucerească spațiul carpatic”. După cum se poate lesne aprecia, A. Schmidt propunea un program care se încadra perfect în conceptele „Lebensraum”-ului și „Wirtschaftsraum”-ului nazist[57].

A. Schmidt respingea și el, la fel cum făcuseră și alții - precum Cartellieri - ideea ocupării deschise a României de către Germania, cam cu aceleași argumente. „O ocupare a României ar putea să atragă o puternică slăbire a armatei române (care în mare nu este progermană) și de asemenea să atragă după sine pericolul partizanilor[58].

Ideea unui control german mai puternic, fără însă a se recurge la forță, din cauza urmărilor militare și economice contrare scopurilor urmărite de Berlin apare, după cum se observă, repetat de la sfârșitul anului 1943 - vezi raportul Blessing -, dar conducerea Germaniei naziste se afla în fața unei dileme fără soluții convenabile. În această privință este de notat opinia, atât de autorizată, a unui înalt funcționar german, bun cunoscător al relațiilor economice și politice românești, care din mai 1944 va rămâne permanent în România până la evenimentele din august 1944 ca un fel de „supraministru” al Germaniei la București, numele său fiind dr. Carl Clodius[59].

---

[55] Ioan Chiper, *Situația politică din România...*, p. 524.
[56] ANR, fond Microfilme SUA, Rola 277, c. 290662-665.
[57] *Ibidem*.
[58] Ioan Chiper, *Situația politică din România...*,p. 324.
[59] Andreas Hillgruber, *op.cit*. p. 191.

Luând cunoștință de mai multe rapoarte semnate de înalți demnitari germani, asupra situației din România, Clodius sublinia într-o scrisoare din București din 2 iunie 1944 către Karl Ritter (ambasador cu însărcinări speciale în Ministerul de Externe german): „Cu toate dificultățile pe care le întâmpin aici zilnic în munca mea, nu pot să nu recunosc că este mai bine să avem în România o conducere de stat politică și militară rigidă și energică, care ne face în domeniul economic și financiar mari dificultăți, decât să provocăm din considerente economice o schimbare ale cărei consecințe militare și politice nu ar putea fi de către nimeni prezise cu certitudine”[60].

Evoluția situației din România nu a rămas cu totul fără ecouri la anumite eșaloane militare și politico-economice germane, determinând unele măsuri. Situația din zona petroliferă și din rafinării, starea de spirit a muncitorilor, încetinirea producției care provoca „cele mai vii griji” tuturor factorilor germani au determinat în aprilie-mai cererile lui von Killinger și ale generalului Gerstenberg pentru întărirea rețelei germane de informare și apărare. Au fost introduse noi comandouri ale Abwehrului, a fost creată o rețea de agenți dintre specialiști, iar din trupele poliției SS, comandate de generalul Hildebrand, au fost preluați militari în zona petrolieră, camuflați în uniforme ale aviației germane, fără știința mareșalului Ion Antonescu și împotriva obiecțiilor de natură politică ale generalului Hansen. Generalul Gerstenberg avea, după spusele sale, aprobarea lui Hitler[61].

Cu data de 1 iunie 1944, prin ordin al șefului OKW, Feldmareșalul W. Keitel, generalul Gerstenberg, comandantul aviației militare germane din România, a fost numit „comandant german al regiunii petrolifere române”, cu largi împuterniciri. Numirea a fost determinată pentru că, după cum arăta Keitel, „situația actuală din regiunea petroliferă română ca și grelele pierderi în întreaga producție de carburanți solicită cea mai riguroasă reunire a tuturor forțelor pentru asigurarea unei capacități cât mai mare posibilă a industriei petroliere românești”[62].

În același context al evoluției situației din România, în urma părăsirii țării pe calea aerului de către unii emisari sau persoane, von Killinger a propus o serie de măsuri destinate să permită supravegherea aeroporturilor românești care nu se aflau sub control german și interceptarea de aviația de vânătoare germană a unor eventuale noi zboruri de acest gen [63].

Această situație, studiată și analizată pe larg de istoriografia românească, este recunoscută ca atare și în multe documente ale vremii, îndeosebi în cele germane. La 5 iulie 1944, șeful Marelui Stat Major General, Keitel, înainta un

[60] *Ibidem,* p, 207.
[61] Arh. MAE, fond Germania, dosar 427, f. 183-185.
[62] *Ibidem,* telegramele din 26 aprilie, 20 mai și 25 mai 1944, semnate Killinger.
[63] *Ibidem,* f. 187, telegrama 2006 din București, 21 iunie 1944.

raport lui von Ribbentrop[64], în care prezenta probleme foarte stringente, prezentate de generalul Schorner, comandantul corpului de armată Ucraina de Sud, privind necesitățile de aprovizionare ale acestei armate, este obligat să se adreseze Amswartiges Amt-ului, deoarece România nu-și respecta angajamentele nici pentru livrarea produselor cerealiere nici pentru alte produse. Așa cum arăta Keitel în raport, aceste probleme le rezolva dr. Claudius în spiritul legăturilor și tratatelor economice cu România. Acum însă aceste tratative economice nu mai dădeau rezultate. Această situație constituie, sublinia Keitel „un pericol crescând pentru sudul frontului de Est" fiind imperios necesar să se treacă la tratative politice ori cât de grele ar fi. Încheia, arătându-i lui von Ribbentrop că „nu vede o altă posibilitate de a se ajunge la o rezolvare pașnică a acestor litigii[65].

Exasperarea, neliniștea din România în acele momente istorice, tragice creștea din zi în zi, din cauza știrilor ce soseau din nordul Transilvaniei, anexate. Se aflase că autoritățile maghiare trimiteau în Germania pentru muncă un număr cu mult mai mare de români în comparație cu cel al ungurilor. Ministrul României a protestat, adresându-se în acest scop atât primului ministru Sztoyay cât și diplomatului german Vessenmayer. Acestuia din urmă, diplomatul român i-a arătat că din totalul de 17 000 oameni trimiși în Germania, 13.000 sunt români și numai 3.000 sunt unguri și că aceasta este, evident, o acțiune, destinată „să golească Ardealul de Nord de populația românească[66].

Din cele relatate până în prezent reiese fără nici o urmă de echivoc dezagregarea regimului condus de Ion Antonescu. Este limpede că aparatul de stat nu mai executa ordinile și deci tratativele cu Germania nu mai aveau practic nici o valoare. Tratativele politice preconizate de Keitel, care se puteau concretiza fie sub forma unor promisiuni, fie sub forma unor amenințări cu forța, nu mai puteau avea în august 1944, ponderea din 1941. Știrile despre atentatul împotriva lui Hitler vădeau, așa cum comunica ministrul României la Berlin, generalul Ion Gheorghe în telegrama din 3 iulie 1944, de la Legația din Berlin, că în Germania existau „mulți simpatizanți ai ideii că actuala conducere ar constitui un obstacol în calea unui sfârșit acceptabil al războiului"[67]. În asemenea condiții al III-lea Reich era departe de a se mai bucura de autoritatea, bazată pe forță și pe violență, pe care o avusese în trecut. În România, toate aceste stări de fapt erau bine cunoscute. Se știa, de asemenea, că în Ungaria, Horthy, atât de fidel Berlinului începuse să dea semne de ieșire de sub tutela germană, trecând la unele schimbări în conducerea armatei și cerând primului ministru Sztojay să

[64] Raport din 5 iulie 1944, semnat Keitel, către ministrul de externe von Ribbentrop.
[65] *Ibidem.*
[66] A.N.R., fond Președinția Consiliului de Miniștri, dosar 307, scrisoare din 16 iunie 1944.
[67] *Ibidem*, telegramă 339/45117/3 iulie 1944, f. 83.

abroge măsurile luate contra evreilor[68].

În aceste împrejurări, la sfârșitul lunii iulie și primele zile ale lunii august 1944, în Germania s-au acumulat noi informații cu privire la situația politică din România. Cele mai multe dintre aceste informații au parvenit prin rețeaua de agenți SD ai Grupului etnic german sau direct de la Andreas Schmidt aflat în acele zile în Germania și surprins de evenimentele de la 23 august 1944 acolo[69].

O notă a lui Andreas Schmidt din 30 iulie 1944 cu privire la România aprecia că în acel moment „situația politică din România este foarte încordată”; se considera, de asemenea, că evoluția situației politice depinde de evoluția frontului. Pe lângă unele informații privind negocierile și sondajele românești pentru pace, A. Schmidt transmitea că I. Maniu și Dinu Brătianu s-au constituit într-un „front unit”, că au transmis, la 20 iulie, lui Ion Antonescu rezultatele sondajelor lor pentru pace și că năzuințele lor vizau ca „prin Casa Regală să înlăture pe Mareșalul Antonescu și să se desprindă din *Axă*[70].

Raportul semnala depistarea unui detașament de partizani în pădurile de lângă Reșița și existența unor rapoarte privind formarea unor detașamente de partizani, din dezertori ai armatei române recrutați de agenți speciali, în munții Cibinului, Sebeșului și Metaliferi - și pe care-i considera în legătură cu PNȚ - și avertiza în încheiere că „trebuie să se constate o intensificare în continuare a propagandei comuniste. Atrage atenția că această propagandă este dusă acum și în armata română”. De altfel, în vara anului 1944 au sporit rapoartele transmise de atașatul german de poliție cu privire la activitatea comunistă în România. Spre deosebire de rapoartele din primele luni ale anului, care semnalau mai mult descoperirea unor organizații comuniste, predomină acum rapoartele, cel puțin după cum reiese din borderourile de expediție, privind Partidul Comunist Român[71].

Sintetizând informațiile privind România, o notă a RSHA (Oficiul Central de Securitate a Reichului) din 5 august 1944 sublinia că „în ultimele patru săptămâni se manifestă limpede o deplasare a întregii opoziții spre stânga și, odată cu ea, preluarea conducerii acestei opoziții de către partidul comunist”[72]. Nota releva că, după cât se părea, convorbirile dintre conducerile partidului comunist și ale opoziției democratice s-au încheiat și că „sub conducere comunistă” s-ar fi urmărit constituirea unui fel de guvern de Front popular care viza angajarea unor negocieri cu Uniunea Sovietică în vederea stabilirii unor condiții favorabile pentru armistițiu[73].

---

[68] *Ibidem,* telegramă 536/6880/2 august 1944, f. 139.

[69] V. Liveanu, *Surprinderea inamicului la 23 August 1944 și condiționarea ei social-politică,* în „Revista de istorie”, tom 31, nr. 12, 1978, p. 2189-2191.

[70] *Ibidem*. p. 2193.

[71] ANR, fond Microfilme SUA, rola 277, c. 209574.

[72] Idem, rola 59, c. 631433-34.

[73] *Ibidem.*

Tot la începutul lunii august 1944 şi alte informaţii şi observaţii contribuiau de asemenea, la conturarea unui tablou al situaţiei politice din România care trebuia să preocupe Berlinul[74].

În aceste împrejurări avea loc ultima întâlnire dintre Ion Antonescu şi Hitler, la 5-6 august 1944, la Rastenburg. Dincolo de eventualele rezerve ale Mareşalului în a se angaja explicit într-o colaborare „bis zum bitteren Ende" cu Germania[75], surse de origine variată indică însă impresia generală din cercurile române şi germane că cei doi parteneri erau decişi să continue cooperarea. Difuzarea acestei concluzii explică „dezamorsarea" temporară a aprehensiunilor cauzate de rapoartele alarmante despre posibila defecţiune a aliatului român. Simptomele apropiatului seism politic ce avea să pună capăt regimului antonescian la 23 august se înmulţeau însă într-o prea mare măsură pentru ca atmosfera de calm, dacă nu de certitudine creată de întrevederea de la Rastenburg să aibă durată[76].

La 21 august 1944, valorificând deci informaţii culese cu cel puţin câteva zile înainte, raportul SOEG nr. 59, referitor la situaţia politică din România, informa despre constituirea „Blocului Democratic" (exact Blocul Naţional Democratic), care reunea: P.C.R., P.S.D., P.N.Ţ. şi P.N.L.[77]

Raportul aprecia că, „în timp ce naţional-ţărăniştii, liberali şi social-democraţii consideră acum acest Bloc Democratic ca o organizaţie care trebuie în momentul hotărâtor, adică când va sosi clipa, de aşteptat după opinia lor, a prăbuşirii României, să servească ca un fel de poziţie de plecare, reprezentanţii comuniştilor în acest bloc năzuiesc să dezvolte o politică mai activă, revoluţionară pentru a accelera cursul evenimentelor". Erau menţionate ca fiind doar ale reprezentanţilor comunişti unele revendicări, dar acestea erau, de fapt, punctele declaraţiei din 20 iunie 1944 a Blocului Naţional Democratic. Erau înserate şi alte elemente (poziţia generalului Sănătescu, adversar al lui Antonescu şi apropiat liderilor opoziţiei, avea „o mare importanţă" în orientarea cercurilor Palatului) unele mai mult sau mai puţin deformate (politica Curţii Regale năzuia „să menţină în orice împrejurări tronul" şi de aceea nu desfăşura activitate politică; altele fanteziste (de exemplu în privinţa condiţiilor de armistiţiu propuse de Uniunea Sovietică)[78].

Raportul SOEG. nr. 61, datat Viena 22 august 1944, oferea o imagine mai puţin îngrijorătoare a situaţiei deşi atrăgea atenţia că în România se „ascuţea" totul de pe o zi pe alta. Raportul, contrazicând în bună parte pe cel

[74] Florin Constantiniu, *Aspecte ale crizei regimului antonescian în ajunul insurecţiei naţionale armate antifasciste şi antiimperialiste*, în „Revista de istorie", tom 32, 1979, nr. 7, p. 1311-1312.
[75] *Ibidem,* p. 1309-1310.
[76] ANR, fond Microfilme SUA, rola 257, c. 379 161-164.
[77] *Ibidem,* c. 379 161-165.
[78] *Ibidem,* c. 379 153-156.

redactat cu o zi înainte-poate de alți autori sau centralizând informații din alte surse-tindea să diminueze activitatea opoziției, în general, ca și a mișcării de rezistență. Se menționa că opoziția întreprindea demersuri mai insistente pe lângă rege - unele informații se refereau însă la luna iulie - și se stăruia asupra negocierilor cu aliații (prin Canalul Ankara etc.), dar, credeau autorii raportului, activitatea opoziției se limita numai la un relativ mic cerc de politicieni de profesie. „Doar în București - se aprecia în raport - se constata în rândurile muncitorimii o opoziție în sens comunist” și, ca urmare, ministrul de război, generalul Pantazi, ceruse comandanților de regimente din Capitală „să-și țină trupele lor bine în mână” pentru a putea interveni în caz de necesitate[79].

Informațiile germane prezentate mai sus, indicau evident, în primăvara și vara anului 1944, o continuă modificare a situației politice din România într-un sens defavorabil intereselor celui de al III-lea Reich și cel puțin unele dintre ele ar fi trebuit să fie avertismente serioase pentru factorii germani de decizie. Toate aceste avertismente nu au putut împiedica însă surprinderea inamicului - și, de fapt, și a puterilor aliate - de către declanșarea evenimentelor de la 23 august 1944 din România[80].

Încrederea în fidelitatea Mareșalului Antonescu a fost invocată pentru a explica refuzul factorilor de decizie germane de a lua măsuri preventive în România. Și totuși I. Antonescu însuși, într-o discuție caracterizată drept violentă de sursele germane, îl avertiza pe C. Clodius, la 19 august, că dacă Germania nu readucea în România cel puțin o parte a trupelor sale retrase spre a consolida alte fronturi și dacă nu-i era indicată linia definitivă de apărare germană din România, atunci își va lua „libertatea de acțiune”[81].

Generalul E. Hansen, care a aflat la 20 august de această discuție, a transmis, la rândul său, informația instanțelor militare. Nici la nivel politic, nici la cel militar declarația mareșalului nu a declanșat contramăsuri energice. Repetată la 22 august, aceluiași Clodius, ea a fost minimalizată de diplomatul german[82]. Criza politică a regimului Antonescu se afla însă atunci la apogeu[83].

Din relatările diplomaților acreditați la legațiile din Helsinki și Stocholm, miniștrii Caranfil și Nanu, desprindem informații prețioase despre situația din Finlanda și despre greutățile ce are de întâmpinat Mannerhein. Președintele republicii demisionase, iar divizia germană din sudul Finlandei plecase. „Impresia mea”, arăta ministrul României la Helsinki, este că imediat

---

[79] *Ibidem,* c. 379,154-157.

[80] Florin Constantiniu, *Memoriile unui agent britanic în ajunul insurecției române în august 1944,* în „Revista de istorie”, tom. 35 (1982), nr. 1, p. 1140-1141.

[81] *Documente privind istoria militară a poporului român 23-31 August 1944,* vol. I, Editura Militară, București, 1977, p. 117-118.

[82] *Ibidem,* p. 120.

[83] Mihail E. Ionescu, *Apogeul crizei politico-militare a regimului antonescian în preajma declanșării insurecției din august 1944,* „Revista de istorie”, tom 33, 1980, nr. 9. p. 1651-1667.

după formarea noului guvern, Finlanda „va începe negocieri cu Sovietile, fiind hotărâtă să încheie o pace, aproape în orice condițiuni”[84].

În aceeași perioadă, Turcia rupea legăturile cu Germania și încheia un acord cu Marea Britanie privitor la cedarea de baze[85]. În Bulgaria, acest eveniment a produs o mare frământare. Cretzianu relata informația de la legația României din Sofia, că urmările acestei stări de spirit se concretizau prin încercări de apropiere de U.R.S.S., dându-se, de pildă, deplină libertate membrilor legației sovietice la Sofia să se deplaseze pe întregul teritoriu

În plus, el a înțeles că guvernul României prin Mihai Antonescu, cu consimțământul tacit al Mareșalului a trecut încă din anul 1943 la scurtarea perspectivelor ieșirii țării din războiul dus de *Axă* și pregătirea prezenței ei la Conferința de Pace de la Paris[86].

ROMANIA AND GERMANY ON THE EASTERN FRONT. AGGRAVATION OF ROMANIAN-GERMAN RELATIONS AFTER STALINGRAD

Abstract

The absence of any military or political treaties or conventions concluded in the true sense of the word, had negative consequences over the romanian-german military relations.

Romanian Government through Mihai Antonescu, with the tacit consent of the Marshal, has since 1943 shortened the prospects of exiting the country from the Axis war and preparing its presence at the Paris Peace Conference.

[84] Arh. MAE, fond Germania, telegramă 738/2 august 1944, p. 1669.
[85] *Ibidem,* telegrama 1179/29 iulie 1944, p. 1673.
[86] Ibidem

MUZEUL JUDEŢEAN ARGEŞ
ARGESIS, *STUDII ŞI COMUNICĂRI*, seria ISTORIE, **TOM XXVIII**, 2019, p. 301-310

PROCESUL DE ELIMINARE A CHIABURILOR DIN STRUCTURA SOCIALĂ. APLICAREA DECRETULUI 115/1959 ÎN JUDEȚUL TELEORMAN

MIHAI CĂTĂLIN ZARZĂRĂ*

La 30 martie 1959 este publicat *Decretul 115 pentru lichidarea rămășițelor oricăror forme de exploatare a omului de către om în agricultură, în scopul ridicării continue a nivelului de trai material și cultural al țărănimii muncitoare și al dezvoltării construcției socialiste*.

În conținutul decretului se preciza că peste 2 milioane de familii țărănești din totalul de circa 3.600.000 făceau parte din gospodăriile agricole colective și întovărășirile agricole, care împreună cu gospodăriile agricole de stat cuprindeau peste 8.400.000 de ha ceea ce reprezenta mai mult de 60% din totalul suprafeței agricole.

Decretul avea menirea de a da lovitura de grație acelor proprietari care mai dețineau încă terenuri agricole și refuzau intrarea în colectiv, dorindu-se finalizarea procesului de colectivizare a agriculturii, început în martie 1949.

Conform acestui decret, chiaburilor, care aveau terenuri agricole a căror întindere, conform estimărilor conducătorilor comuniști, depășea puterea de muncă a chiaburului, precum și cea a membrilor familiei cu care duc gospodăria împreună, li se interzicea darea în parte sau în arendă a terenurilor agricole precum și orice altfel de exploatare a muncii străine.

Conform art. 2 terenurile vizate și aparținând chiaburilor erau următoarele:

- terenurile lăsate nelucrate mai mult de un an,
- terenurile nedeclarate în registrul agricol,
- terenurile date în arendă sau în parte în condițiile în care întinderea acestora depășea puterea de muncă a proprietarului și a membrilor cu care duce gospodăria împreună.

Toate terenurile treceau libere de orice sarcini la gospodăriile agricole colective sau orice alte organizații agricole de tip colectivist.

---

* Biroul Județean Teleorman al Arhivelor Naționale, Alexandria.

De precizat este faptul că se specifica foarte clar în textul actului normativ faptul că nu se aplică gospodăriilor țăranilor mijlocași care lucrează pământul ei înșiși, împreună cu membri familiei cu care duc gospodăria.

Ulterior este emisă Hotărârea Consiliului de Miniștri nr. 456 din 09 aprilie 1959, prin care se stabilește modul cum va fi aplicat decretul 115/1959. Astfel, repartizarea terenurilor se va face în funcție de criterii bine stabilite, trecând la organizațiile agricole colectiviste toate terenurile preluate, în procente egale, 50% gospodăriilor agricole colective sau cooperativelor agricole de producție și 50% gospodăriilor agricole de stat[1].

Acest act normativ prevedea că, repartizarea terenurilor agricole în folosința G.A.C. și C.A.P. se va face numai la acele unități „care au sub 4 ha teren arabil pe cap de familie și care au forțe de muncă pentru a le lucra în bune condițiuni”[2].

Terenurile agricole nelucrate, abandonate sau nedeclarate se vor trece la gospodăriile agricole de stat și în mod excepțional, numai acolo unde nu există acest tip de unitate socialistă, va fi atribuită provizoriu G.A.C.-urilor sau C.A.P.-urilor. Actul normativ mai stabilea faptul că acolo unde nu fuseseră constituite încă G.A.C., G.A.S. sau C.A.P. terenurile vor intra în administrarea comitetelor executive ale sfaturilor populare.

Pentru aplicarea decretului 115, erau înființate comisii la nivel de regiune, raion, oraș și comună. Preluarea folosinței terenurilor de la proprietari și predarea către organizațiile agricole colectiviste urma să se facă pe bază de proces verbal, întocmit de comisia comunală sau orășenească, după caz. Toate propunerile comisiilor comunale sau orășenești erau verificate de către comitetul executiv al sfatului popular raional, după care se înainta, spre aprobare, sfatului popular al regiunii[3].

Întreaga acțiune de aplicare a Decretului 115/1959 și a Hotărârii Consiliului de Miniștri nr. 456 din 9 aprilie 1959, era coordonată și îndrumată de o comisie centrală, ce funcționa pe lângă Consiliul de Miniștri. Având în vedere că obiectivul actului normativ era acela de desființare a exploatării omului de către om, în realitate fiind vorba de desființarea chiaburimii, se dispune ca, „comitetele executive ale sfaturilor populare vor lua imediat măsuri ca toți chiaburii cărora li s-au aplicat prevederile decretului să fie încadrați în categoria ce corespunde noilor stări social economice”. De asemenea era abrogată Hotărârea Consiliului Miniștrii nr. 595/1956 „cu privire la luarea în folosință de către țăranii muncitori a unor terenuri agricole și unele măsuri pentru impunerea

---

* Biroul Județean Teleorman al Arhivelor Naționale, Alexandria.

[1] Biroul Județean Teleorman al Arhivelor Naționale (în continuare BJTAN), fond *Sfatul Popular al Raionului Roșiorii de Vede,* d. 77/1959, f. 8-12.

[2] *Ibidem.*

[3] *Ibidem.*

la cote și impozite”[4].

La nivel raional, prin Decizia nr. 80 a Comitetului Executiv a Sfatului Popular al Raionului Alexandria este numită comisia raională de supraveghere a lucrărilor pentru aplicarea Decretului 115/1959 compusă din: Radu Gheorghe-președintele Comitetului Executiv Raional Alexandria; M. Colfescu Romulus - șef secție agricolă a raionului, membru; Peța Marin - șef secție financiară a raionului, membru; Ion Alexandru-inspector contabil la GAC, membru; Nepotescu Iuliu-șef serviciu OTA, membru; Romanescu Leonid-directorul Gospodăriei Agricole de Stat Alexandria și Turbureanu Nicolae-director G.A.S. Ștorobăneasa, totodată fiind înființat și un secretariat tehnic la nivelul raionului care avea ca obiectiv centralizarea datelor de pe teren[5].

Conform datelor din Alexandria din *Situația centralizatoare a terenurilor preluate în cadrul decretului 115/1959 și predate GAS la 26 aprilie 1960,* întocmită de Secția Agricolă a Sfatului Popular al raionului, rezultă că până la acea dată fusese preluată suprafața totală de 3767 ha, întreaga suprafață fiind predată G.A.S.[6].

În procesul-verbal al ședinței de analiză a aplicării Decretului 115/1959, al Comitetului Executiv din cadrul Sfatului Popular al Raionului Alexandria, se precizează că din suprafața totală pe care o dețineau chiaburii de 4434,47 ha, a fost predat Gospodăriilor Agricole de Stat teren agricol în suprafață de 2427,21 ha, iar Gospodăriilor Agricole Colective suprafața de 852,48 ha. Din cuprinsul procesului-verbal rezultă faptul că, la aplicarea decretului fiecare comisie comunală a avut propria viziune în ceea ce privește suprafețele ce trebuie confiscate.

O altă situație nereală se constată din răspunsul care este dat de către președintele comitetului executiv raional, Radu Gheorghe, care la întrebarea deputatului Duță Ilie dacă au fost cetățeni cărora li s-a aplicat acest act normativ fără să fie trecuți în categoria de chiaburi, răspunde că nu sunt cazuri în raionul Alexandria[7].

Realitatea era cu mult diferită de ceea ce era prezentat în ședință. Spre exemplu, Ecaterina Tiuș din comuna Țigănești, membră a întovărășirii *Unirea* cu suprafața de 5,00 ha teren arabil, contestă la președintele Sfatului Popular Raional Alexandria aplicarea Decretului 115/1959, prin care i s-a luat suprafața de 3,5 ha teren arabil „pentru motiv că nu am atelaj”. Aceasta solicită să i se restituie terenul în întregime sau să-i lase 3 ha pe care să le muncească”[8].

[4] *Ibidem.*
[5] BJTAN, fond *Sfatul Popular al Raionului Alexandria*, d. 387/1959-1961, f. 366.
[6] *Ibidem*, f. 208.
[7] *Ibidem*, f. 361-362.
[8] *Ibidem*, d. 47/1959, f. 36.

O altă situație o întâlnim în comuna Brânceni, unde locuitorul Stan Vasile în vârstă de 70 de ani, contestă aplicarea actului normativ. Acesta precizează în contestația adresată conducerii sfatului popular raional că „am muncit la Sfatul Popular al comunei Brânceni ca păzitor și îngrijitor de tauri 22 de ani, lucru pentru care statul mi-a dat pensie. [...] Am posedat 4 pogoane în care intra și locul de casă. Am fost anunțat de Sfatul Popular că mi s-a aplicat Decretul 115/1959 și mi s-au luat 2 pogoane de teren arabil [...] Mi s-a spus că mi s-a luat pământul pentru că am pensie. Pentru pensia pe care o primesc eu am muncit și este un drept al meu. După cum vedeți, eu nu am fost exploatator, pământul nu l-am închiriat, dat în dijmă sau părăsit, ci l-am muncit și din el trăiesc”[9].

Un alt caz este al locuitorului Ghinulescu Gheorghe din Alexandria, care contestă aplicarea actului normativ precizând că „nu am fost chiabur, nu am avut mijloace de exploatare, nu am făcut comerț, am posedat întotdeauna și posed inventar agricol și atelaje, nu am întrebuințat munca plătită în gospodăria mea, cu un cuvânt am făcut toate muncile exclusiv cu familia mea.” Foarte interesante sunt argumentele pe care i le aduce președintelui sfatului popular raional, încercând să-l convingă să-i restituie terenul: „sunt exemplu în cadrul întovărășirii, am făcut munca în comun și cred că nu am fost un om cu relații pentru a-mi crea o platformă mi s-a aplicat acest decret. Pot fi un bun colectivist și nu pe hârtie ci prin muncă, prin devotament, prin realizări, dar măsura luată împotriva mea mă doare, pentru că eu nu țin la pământ, că am ajuns la convingerea că pământul este al colectivității, dar nu vreau să se petreacă nedreptăți create de anumite persoane care influențează în rău scopul înalt al socializării agriculturii și pe parcurs, convingându-mă de binefacerile acestei înalte forme de muncă voi veni la timpul potrivit acolo unde timpul și convingerea mea va face să intru”[10].

Datorită dificultăților întâmpinate în aplicarea Decretului 115/1959, comisia regională București pentru aplicarea decretului, transmite o circulară către comisiile raionale prin care precizează că, în cazul chiaburilor care au împărțit pământul copiilor, în pofida restricțiilor legale privind circulația pământului, dacă copiii sunt despărțiți de părinți și au gospodărie separată, iar pământul le-a fost dat de faptul că înainte de intrarea în vigoare a decretului, să se recunoască împărțirea făcută și să se aplice prevederile decretului pe starea de fapt. În cazul în care copii, erau la rândul lor incluși la categoria chiaburi, urma să li se aplice prevederile actului normativ, ținându-se seama și de pământul primit de la părinți. În cazul în care copiii nu sunt despărțiți de părinți și duc gospodăria împreună, aplicarea se va face pe întreaga gospodărie[11].

---

[9] *Ibidem*, f. 32.
[10] *Ibidem*, f. 40.
[11] *Ibidem*, d. 387/1959-1961, f. 315-317.

În cazul terenurilor vândute țăranilor muncitori fără forme legale sau vândute de chiaburi, comisia regională stabilea că vânzările făcute până la apariția decretului către țăranii muncitori, intrați în G.A.C.-uri cu aceste terenuri, să fie recunoscute ca valabile, iar suprafețele respective urmau să fie scăzute de la gospodăriile chiaburilor. De asemenea erau recunoscute ca valabile vânzările de terenuri făcute până la apariția decretului către țăranii muncitori dacă aceste terenuri fuseseră înscrise în registrul agricol[12].

În cazul în care chiaburii refuză să semneze procesele-verbale încheiate de comisiile de aplicare a decretului, se consemna refuzul acestora, dar se dădea curs hotărârii comisiei. Pentru cei care refuzau să se prezinte în fața comisiei li se aplicau prevederile decretului și în lipsă, iar în cazul în care refuzau să predea terenurile, autoritățile considerau că se opun aplicării legii și se aplicau prevederile legii penale[13].

În *Situația terenurilor predate la gospodăriile agricole de stat în cursul anului 1959*, întocmită până la data de 30 septembrie 1959, fusese predată suprafața de 2632,88 ha, cele mai mari suprafețe fiind înregistrate în localitățile Țigănești - 1014,68 ha, Alexandria - 438,87 ha, Măgura - 228,96 ha, Poroschia - 141,61 ha și Pielea - 130,16 ha, restul localităților din raion regăsindu-se cifre sub 100 ha[14].

În procesul-verbal din 8 octombrie 1959 al comisiei de aplicarea decretului 115/1959, compusă din Radu Gheorghe-președintele Comitetului Executiv Raional Alexandria, Tipie Florian-șef secție agricolă a raionului, membru Peța Marin-șef secție financiară a raionului, membru, Ion Alexandru-inspector contabil la GAC, membru, Nepotescu Iuliu-șef serviciu OTA, membru, Romanescu Leonid-directorul Gospodăriei Agricole de Stat Alexandria și Turbureanu Nicolae-director G.A.S. Ștorobăneasa este consemnată discuția pe dosarele încheiate, pe comune, dar și contestațiile depuse de foarte mulți locuitori, considerând că sunt nedreptățiți prin aplicarea acestui decret[15].

Conform procesului verbal, la comuna Atârnați, unui număr de 27 de cetățeni li s-a aplicat decretul 115/1959, fiind trecută în proprietatea statului suprafața de 105,48 ha, totodată fiind admise și contestațiile locuitorilor Boje Gh. Marin și Chelu Florea, care au fost exceptați de la aplicarea actului normativ[16].

La comuna Brânceni, comisia comunală a decis aplicarea decretului la un număr de 28 locuitori propunând a li se lua suprafața de 68,26 ha, însă comisia raională anulează definitiv propunerea și vor fi expropriați 24 de locuitori, iar la

[12] *Ibidem.*
[13] *Ibidem.*
[14] *Ibidem*, d. 385/1959, f. 4.
[15] *Ibidem*, d. 387/1959-1961, f. 294-296.
[16] *Ibidem.*

cei rămași se modifică suprafețele astfel încât rezultă suprafața de 47,86 ha, fiind totodată admisă și o contestație a locuitoarei Sârbu Elena căreia i s-au preluat numai 2 ha din cele 2,58 ha propuse de comisia raională[17].

La comuna Călinești suprafața expropriată propusă de comisia comunală de 49,75 ha este mărită ajungându-se la suprafața de 57,65 ha. Interesant la această comună, este faptul că nu s-a depus nici o contestație[18].

O situație deosebită este înregistrată și în comuna Mavrodin unde comisia comunală propunea a se aplica actul normativ unui număr de 44 locuitori, suprafața totală fiind de 118 ha, dar comisia raională analizând situația fiecărui locuitor precum și contestațiile depuse a hotărât ca la această comună să nu se mai aplice decretul 115/1959 la niciunul din cei 44 de cetățeni propuși inițial[19].

Aceeași situație va fi și la comuna vecină Nenciulești, fiind anulate toate propunerile.

Până la data încheierii acestui proces-verbal fusese aplicat decretul 115/1959, faza a 2-a, unui număr de 189 de familii cărora din suprafața de 1206,84 ha, defalcată în 1133,14 ha arabil, 52,15 ha vie, 0,9 ha livezi și 20,76 ha alte terenuri și 0,70 ha pășune urma a se prelua în vederea atribuirii gospodăriilor agricole de stat suprafața de 495, 80 ha teren arabil iar suprafața de 28,73 ha să fie atribuită GAC-urilor[20].

În *Darea de seamă* pe anul 1959 a Serviciului Cadastral din cadrul Sfatului popular al raionului Alexandria se preciza că, prin aplicarea Decretului 115/1959 toți chiaburii din raion, care au avut pământ, s-au înscris în gospodăriile agricole colective sau în întovărășiri, în afara formelor colectiviste rămânând un număr foarte mic de locuitori. Suprafața de teren cu care au crescut G.A.C.-urile, prin efectul aplicării Decretului 115/1959, a fost de 858 ha, alte 3756,96 ha fiind atribuite celor 4 gospodării agricole de stat[21].

Comitetul Executiv al Sfatului Popular al Regiunii București, având în vedere propunerile făcute de Comitetul Executiv al Sfatului Popular ale raioanelor componente ale regiunii, aprobă trecerea în folosință a terenurilor preluate în baza Decretului 115/1959 la unitățile agricole socialiste, prin Decizia 1117 din 5 octombrie 1959. Astfel, în raionul Drăgănești Vlașca, la gospodăriile agricole colective urma să fie dată în folosință suprafața de 40,88 ha, gospodăriilor agricole de stat 487,77 ha, sau alte organizații agricole colectiviste suprafața de 528,69 ha[22].

---

[17] *Ibidem.*
[18] *Ibidem.*
[19] *Ibidem.*
[20] *Ibidem.*
[21] *Ibidem*, d. 385/1959, f. 66-67.
[22] BJTAN, fond *Sfatul Popular al Raionului Drăgănești Vlașca*, d. 63/1960, f. 495-496.

Pe comunele componente ale raionului Drăgănești Vlașca, suprafețele preluate de la cetățenii chiaburi și nu numai, se prezenta astfel: Asan Aga – 29,81 ha, Bălăria-8,88 ha, Beiu-57,67 ha, Bila-22,05 ha, Botoroaga-54,24 ha, Călugăru-18,75 ha, Ciolanu-24,75 ha, Comoara-5,62 ha, Crovu-17,18 ha, Cucuruzu-33,12 ha, Drăgănești-15,89 ha, Letca Nouă-6,36 ha, Letca Veche-21,11 ha, Naipu-34,32 ha, Răsmirești-37,80 ha, Răsuceni-54,30 ha, Tomulești-28,00 ha, Toporu-58,80[23].

În raionul Roșiori de Vede, terenurile preluate în baza Decretului 115/1959 și trecute la gospodăriile agricole colective sau la alte organizații socialiste a fost în suprafață totală de 1973,75 ha, fiind repartizată după cum urmează:

- Gospodării Agricole Colective suprafața de 871,17 ha;
- Cooperativa Agricolă de Producție - 12,54 ha;
- Gospodării Agricole de Stat - 1090,04 ha;

În ceea ce privește comunele componente ale raionului, cea mai mare suprafață preluată a fost înregistrată la comuna Măldăeni cu 333,74 ha, urmată de orașul Roșiori de Vede cu 317,79 ha, comuna Tecuci cu 287,89 ha, Dobrotești cu 149,65 ha, Bălțați 101,40 ha și Belitori 194,06 ha în restul localităților preluările fiind sub 100 ha, cea mai mică suprafață fiind înregistrată în comuna Cucuieți de 4,00 ha[24].

Prin Decizia nr. 247 din 19 februarie 1960 a Comitetului Executiv al Sfatului Popular al Regiunii București sunt aprobate propunerile făcute de către Comitetul Executiv al Sfatului Popular al Raionului Roșiorii de Vede și ale comisiei regionale privind trecerea terenurilor preluate în baza decretului 115/1959 în folosința gospodăriilor agricole de stat în suprafață de 839,42 ha[25].

Propunerile făcute de către Comitetul Executiv al Sfatului Popular al Raionului Turnu Măgurele și ale comisiei regionale privind trecerea folosinței terenurilor, în suprafață totală de 1572,86 ha, preluate în baza decretului 115/1959 la gospodăriile agricole colective sau la alte organizații socialiste, sunt aprobate prin aceeași decizie nr. 1117 din 5 octombrie 1959 a Comitetului Executiv al Sfatului Popular al Regiunii București, suprafețele fiind distribuite la:

- Gospodării Agricole Colective suprafața de 585,10 ha;
- Gospodării Agricole de Stat 987,66 ha;
- Sfaturi populare comunale 0,10 ha[26].

La nivelul comunelor din raion cea mai mare suprafață preluată a fost la Turnu Măgurele 190,14 ha, comuna Giuvărăști 168,61 ha, comuna Salcia 157,03

[23] *Ibidem*, f. 499.
[24] BJTAN, fond *Sfatul Popular al Raionului Roșiorii de Vede*, dosar 77/1959, f. 21.
[25] *Ibidem*, f. 5-6.
[26] BJTAN, fond *Sfatul Popular al Raionului Turnu Măgurele*, d. 138/1959-1960, f. 1.

ha, Islaz 144,13 ha, Ologi 124,80 ha, Putineiu 108,09 ha iar cele mai mici în comunele Slobozia Mândra cu 8,68 ha și Seaca cu 8,22 ha[27]. Bineînțeles că au fost și în acest raion foarte multe contestații ale locuitorilor care considerau că nu trebuie să li se aplice decretul 115/1959.

O contestație, din care rezultă toată durerea ce o purta în suflet un proprietar deposedat de propriul teren agricol prin care își câștiga existența, este și cea depusă de Maria R. Dulgheru, din comuna Râioasa care prin cererea adresată președintelui sfatului popular al raionului Turnu Măgurele solicită restituirea terenului afirmând: „în urma apariției decretului 115/1959 deși eram mijlocașă, Sfatul popular al comunei Râioasa m-a trecut imediat chiabură, aplicându-mi susnumitul decret, rămânându-mi suprafața de 1 ha teren arabil socotit și locul de casă. Vă rog Tovarășe Președinte a cerceta la fața locului și a mă scoate din categoria social de chiabur, fiind femeie în vârstă de 61 ani, bolnavă de reumatism poliarticular și văduvă din primul război mondial. Dacă aveam și eu norocul tov. Președinte să-mi vină și mie bărbatul de la război, puteam avea și eu mai mulți copii, trecută de 6 ha, ar fi fost defalcate lor, iar eu n-aș mai fi muncit din greu toată viața, iar acum socotită exploatatoare-chiabură la bătrânețe în pragul morții”[28].

O altă contestație era formulata de către Stan Ivan Lazăr, din comuna Slobozia Mândra, care deși era inclus în categoria țăran mijlocaș și poseda inventor agricol compus din boi, car, plug, grapă etc. și avea persoanele necesare pentru a lucra suprafața de teren deținută, i se aplică prevederile decretului. Acesta arată în contestația prin care solicită restituirea terenului confiscate că nu a lucrat în parte, că nu a arendat și că nu a întrebuințat oameni cu ziua, singura lui ocupație fiind agricultura[29].

O altă situație neconformă cu prevederile legale se regăsește în contestația locuitorului Tudor M. Firican, din Turnu Măgurele, care „chemat la Sfatul popular Turnu Măgurele mi s-a pus în vedere că întrucât sunt bătrân să mi se lase din proprietatea mea numai 62 ari vie și 50 ari pământ arabil. Tovarășul Președinte este adevărat că am 71 ani, dar tot mai pot presta unele munci mai ușoare, iar la muncile grele sunt ajutat de cei 6 copii”[30].

Un alt tip de contestație îl regăsim la Gherghina Gh. Rezeanu, tot din Turnu Măgurele, care solicită să i se restituie cele 5 ha de teren arabil întrucât nu recunoaște semnătura soțului ei, care de altfel nu a întrebat-o nimic în legătură cu această hotărâre a sa „și după cum mi-a spus la urmă că a fost forțat ca să semneze procesul verbal pe care eu nu-l recunosc sub nici o formă și sub nici un motiv. Terenul arabil este al meu și al copiilor mei. Îl muncesc personal și deci

[27] *Ibidem*, f. 8.
[28] *Ibidem*, f. 46.
[29] *Ibidem*, f. 40.
[30] *Ibidem*, f. 61.

nu trebuie să fac abuz de putere în baza decretului dat în legătură cu pământurile”[31]. Din păcate terenul va rămâne confiscat, așa cum stabilise comisia comunală.

În raionul Zimnicea, terenul confiscat în baza decretului 115/1959 a fost în suprafață de 2067,15 ha, fiind repartizat după cum urmează:

- Gospodării Agricole Colective suprafața de 355,30 ha;
- Cooperative Agricole de Producție 172,93 ha;
- Gospodării Agricole de stat 1538,92 ha;[32]

La nivelul comunelor din raion cea mai mare suprafață preluată a fost la comuna Lisa 398,20 ha, urmată de comunele Bragadiru 260,41 ha, Piatra 278,38 ha, Pietroșani 227,85 ha, iar cele mai mici suprafețe le regăsim la Fântânele 20,25 ha și Viișoara 11,60 ha[33].

Bineînțeles că au fost și în acest raion foarte multe contestații ale locuitorilor care considerau că nu trebuie să li se aplice decretul 115/1959.

Aplicarea Decretului 115/1959 este considerată oficial încheiată în anul 1961, când în baza circularei nr. 40164/1961 a Secretariatului General al Consiliului de Miniștri, sfaturile populare raionale emit decizii prin care se desființează comisiile raionale și comunale constituite pentru aplicarea decretului 115/1959, dar totodată rămâne în sarcina comitetelor executive raionale și comunale să aplice în continuare prevederile acestui decret acelor cetățeni care s-au sustras dispozițiilor sale[34].

Din punct de vedere practic, după cum se poate observa din documente, odată cu încheierea aplicării acestui ultim act normativ, care a vizat deposedarea de pământ a țăranilor indiferent dacă erau chiaburi sau nu, era finalizat procesul de trecere a proprietății agricole din sectorul particular în cel de stat, colectiv.

[31] *Ibidem*, f. 59.
[32] BJTAN, *fond Sfatul Popular al Raionului Zimnicea*, d. 93/1959-1960, f. 36-37.
[33] *Ibidem*, f. 42.
[34] BJTAN, fond *Sfatul Popular al Raionului Alexandria*, d. 387/1959-1961, f. 15.

THE ELIMINATION FROM THE SOCIAL STRUCTURES OF THE KULAKS. THE APPLICATION OF DECREE NO 115/1959 IN TELEORMAN COUNTY

Abstract

Based of the archive documents this study sought to present the way of action of the authorities regarding the application of the Decree no. 115/1959, last law of the completion of the process of transferring the private property of the land to the collective property. The dramas of those were affected by the process of collectivization of agriculture were highlighted.

MUZEUL JUDEȚEAN ARGEȘ
ARGESIS, *STUDII ȘI COMUNICĂRI*, seria ISTORIE, **TOM XXVIII**, 2019, p. 311-320

PITEȘTI - FILE DIN ISTORIA ORAȘULUI

MIOARA BURLUȘANU*

Până acum, în istoriografie s-au înregistrat mai multe opinii cu privire la originea toponimului Pitești. Astfel, Nicolae Iorga și C. C. Giurescu au formulat teoria conform căreia numele Pitești derivă de la antroponimele Pitea (Pita) ori Pitu, personaj care ar fi fost în Evul Mediu timpuriu unul din stăpânitorii acestor locuri. Piteștiul „se pare că ajunsese le sfârșitul veacului al XIV-lea, târg”[1].

În concepția lui N. Iorga evoluția localității este privită astfel: „Ca să se ajungă la Câmpulung, cine vrea să se coboare la satul Pitului, de unde Piteștii (cf. Pitulescu; și Titu Titești), care, fiind la răscruce, a devenit mai întâi târg și la urmă oraș...”[2].

Poziția geografică a orașului situat în lunca Argeșului, pe terasele și colinele de pe partea de est a Platformei Cotmeana, înconjurat de păduri, într-un loc greu de sesizat, la o primă vedere, a determinat, probabil, acest toponim, Pitești, adică „loc pitit” sau ferit, ascuns[3].

Acest toponim apare în documentele interne în numeroase variante, dar prima formă, fiind și cea mai veche, s-a impus ca termen de largă utilizare: Pitești (Piteștii, Piteștilor), Pitiștii (Pitiștilor), Pitesci (Pitescilor)[4].

Atestarea documentară internă a localității Pitești apare într-un hrisov, emis în cancelaria lui Mircea cel Bătrân, la 20 mai 1388, prin care domnul dăruiește mănăstirii de la „locul numit Călimănești pe Olt”, „o moară în hotarul

* Muzeul Județean Argeș, Pitești.

[1] C. C. Giurescu, *Istoria românilor*, vol. II, partea întâi, partea a doua , București, Editura All Education, 2000, p. 309.

[2] Nicolae Iorga, *Istoria* românilor, vol. III, *Ctitorii*, București, Editura București, 1937, p. 160.

[3] G. I. Lahovari, *Dicționarul geografic al județului Argeș*, București, 1888, p. 122.

[4] Petre Popa, Paul Dicu, Silvestru Voinescu, *Pitești pagini de istorie*, Muzeul Județean Argeș, Pitești, 1986 p. 35; Grigore Tocilescu, *Marele Dicționar geografic al României: alcătuit și prelucrat după dicționarele parțiale pe județe*, vol. IV, București, 1901, p. 734; Ion Iordan, P. Gâștescu, D. Oancea, *Indicatorul localităților din România*, București, Editura Academiei R.S.R., 1974, p. 200-201.

Piteștilor”[5]. Cea de-a doua menţiune a apare la 19 iunie 1421, când se precizează că mănăstirea Cozia deține „două mori la Pitești”[6]. Astfel, vechimea Piteștiului este cu mult mai mare decât anul primei atestări documentare, orașul înscriindu-se în fenomenul specific aşezărilor medievale.

Aşezarea oraşului la întretăierea drumurilor comerciale din Ţara Românească a favorizat, pe lângă dezvoltarea sa economică, și desele staționări ale unor domnitori ai țării, care și-au constituit aici „curți”, unde au venit adesea cu întreaga suită pentru petreceri, odihnă sau pentru anumite probleme, și au ținut sfaturi domnești pentru rezolvarea unor pricini, de unde au emis porunci, scrisori sau diferite înscrisuri. Unii domnitori chiar şi-au adus la Piteşti diacii curţii domneşti, care vor consemna în acte locul de unde este emis documentul[7].

În perioada secolelor XV-XVI, Piteştiul a îndeplinit rolul de reşedinţă domnească, unii dintre domnitorii Țării Românești locuind în clădirile din curtea domnească sau în alte case din împrejurimi.

Pentru secolul al XV-lea, avem cunoştinţă doar de existenţa unui singur hrisov, emis la Piteşti, la data de 16 august 1481, de către Basarab cel Tânăr[8], pe când, în secolul următor, numărul hrisoavelor de acest gen creşte, acestea fiind emise în timpul următorilor domnitori care folosesc oraşul ca reşedinţă temporară: Mihnea cel Rău, Vlad cel Tânăr, Radu de la Afumaţi, Vlad Înecatul, Vlad Vintilă de la Slatina, Pătraşcu cel Bun, Mihai Viteazul[9].

Legăturile domnitorului Neagoe Basarab cu Piteştiul au fost numeroase. Neagoe Basarab este unul din domnitorii care au stat cel mai mult aici, iar pentru nevoile suitei sale a construit la Piteşti curţi domneşti, de unde emite mai multe documente, dintre care este demn de menţionat cel de la 22 noiembrie 1517, în care face referire la „noile curţi” din oraşul Piteşti. Din Piteşti, acelaşi domnitor, va păstra o corespondenţă cu oraşele Sibiu şi Braşov, atât în slavonă cât şi în latină. În acest sens, se remarcă scrisoarea trimisă sibienilor de la Piteşti, la 18 decembrie 1518, scrisă în latină[10].

Documentele din secolele XVII-XVIII vorbesc despre strânsele legături ale domnitorului Constantin Brâncoveanu cu Piteştiul, unde era posesorul unor

[5] *Documenta Romaniae Historica* (în continuare: *DRH*), B, *Țara Românească*, vol. I *(1247-1500)*, întocmit de P. P. Panaitescu și Damaschin Mioc, București, Editura Academiei R.S.R., 1966, doc. 9, p. 25-28.
[6] *Ibidem*, p. 26.
[7] P. Popa, P. Dicu, S. Voinescu, *Pitești pagini de istorie...*, p. 90.
[8] *DRH*, B, vol. I, doc. 178, p. 288; Spiridon Cristocea, Marius Păduraru, *Monumente de cult dispărute din orașul Pitești*, în „Monumentul” XI, partea I, Iași, 2009, p. 70.
[9] *DRH*, B, vol. II, doc. 185, p. 354-355; doc. 166, p. 323; doc. 182, p. 350; Sp. Cristocea, *Orașul Pitești în catagrafia din 1838*, Pitești, Editura Ordessos, 2011, p. 5.
[10] *Istoria Țării Românești, 1290-1690. Letopisețul Cantacuzinesc*, București, Editura Academiei R. P. R., 1960, p. 106; P. Popa, P. Dicu, S. Voinescu, *Istoria municipiului Pitești*, Pitești, Muzeul Județean Argeș, 1986, p. 88.

mari suprafețe de viță de vie. Datorită dezvoltării viticulturii în această zonă, domnitorul va introduce o nouă unitate de măsură a vinului, „vadra de Pitești" de 12,88 litri, iar, în apropiere de Pitești, la Valea Mare, va construi numeroase case, astăzi aflate în ruină[11]. În sezonul culesului viilor, în timpul domniei lui Constantin Brâncoveanu, „se deșartă capitala de boeri cari, ca și Domnul cu Curtea lui, veneau să-și culeagă viile din podgoriile piteștene"[12].

Paul de Alep[13] menționează, la 13 ianuarie 1657, că „a ajuns la un târg, numit Pitești", iar aici se aflau 10 biserici de piatră și de cărămidă. Același autor ne informează despre vinul dulce și bun, care era cel mai bun dintre vinurile făcute în Țara Românească[14].

Existența la Pitești a unei curți domnești, folosită chiar și temporar, și poposirea aici a domnului cu sfatul domnesc au avut urmări favorabile asupra orașului din mai multe puncte de vedere, printre care și cel arhitectural.

Numărul mare de negustori și meșteșugari pe care i-a avut Piteștiul în perioada secolelor XV-XVIII a făcut ca știința de carte să fie indispensabilă pentru practicarea negoțului și a unor meserii. Aceștia au avut o intensă corespondență cu comercianții din Sibiu, Brașov, Craiova și alte orașe ale țării sau ale Europei, acest lucru fiind dovedit de scrisorile care se află în diferite fonduri arhivistice. Astfel, locuitorii de diferite profesii și categorii sociale își puneau semnătura, ca părți sau ca martori, pe diferitele acte încheiate de administrația orașului, acestea fiind întocmite de logofeți.

Activitatea copiștilor de manuscrise se înscrie printre actele de cultură medievală din Pitești. Unul din cei mai cunoscuți a fost egumenul Ioan de la Trivale, care transcrie versiunea românească a lucrării lui Gavril Preotul, „Viața și traiul sfinției sale părintelui nostru Nifon, patriarhul Țarigradului", acesta fiind șeful comunității călugărești de la Muntele Athos[15]. Nicolae Piteșteanul, un alt copist, în anul 1782, termină de copiat Istoria lui Dumitrache Stolnicul, în care sunt povestite evenimentele din timpul războiului ruso-turc.

Începuturile învățământului organizat a fost determinat de dezvoltarea social-economică a orașului, de creșterea demografică dar și de prezența unei

---

[11] Sp. Cristocea, *op. cit*, p. 6.

[12] G. I. Lahovari, C.I. Brătianu, G. Tocilescu, *Marele dicționar geographic al României*, vol. IV, Iași, Editura Tipo Moldova, 2011, p. 736.

[13] Pe numele său arab Bulos ibn az-Za 'im, provenea dintr-o familie de preoți din capitala Siriei de Nord, fiind fiul patriarhului Macarie al III-lea pe care l-a însoțit în lunga călătorie prin țările noastre. În opera sa ne prezintă o mare bogăție de știri referitoare la diferite aspecte ale vieții cotidiene din Țara Românească, Moldova și Dobrogea, în domniile lui Matei Basarab, Constantin Șerban, Vasile Lupu și Gheorghe Ștefan.

[14] Paul de Alep, în *Călători străini despre Țările Române*, vol. VI, București, Editura Științifică și Enciclopedică, 1976, p. 164.

[15] Ion Rotaru, *Literatura română veche*, București, Editura Didactică și Pedagogică, 1981, p. 53-56; P. Popa, P. Dicu, S. Voinescu, *Istoria municipiului Pitești*, p. 107.

cancelarii domnești temporare la Pitești. În prima jumătate a secolului al XVIII-lea, se poate vorbi de prima şcoală care a existat pe lângă biserica domnească Sfântul Gheorghe[16]. Astfel, şcoala avea un dascăl, pe nume Ianache, iar acest lucru îl aflăm din faptul că acesta se semnează, ca martor, pe un document din 1753, spunând că este „vătaf de copii”[17]. Despre un altul, pe nume Ioan, aflăm dintr-o însemnare făcută pe un „Minei” al lunii august, în 1764, care ne informează „..robul lui Dumnezeu Ioan dascăl de Pitești, fiindcă am învățat copii de oraș și am făcut școală aici în oraș ...”[18].

Negustorul Piteștean Martin Cupețul a înființat, în anul 1751, școala de pe lângă Schitul Buliga. Aflăm că școala era de învățătură românească, având acces, în mod gratuit, și copiii oamenilor săraci, iar plata învățătorului școlii se făcea din veniturile schitului. Această școală s-a înființat din dorința negustorului, în sensul acesta lăsând chiar un testament în care se specifică „...să fie și școală românească pentru învățătura copiilor...”[19].

Dacă la școala domnească de la biserica Sf. Gheorghe veneau doar copii ai oamenilor înstăriți, la școala de la schitul Buliga învățământul era gratuit iar școala era frecventată și de copii ai oamenilor nevoiași.

Începând din secolul al XVIII-lea, Piteştiul se dezvoltă nu numai economic, dar și urbanistic. El devine centrul administrativ al județului Argeș având următoarele instituții: Ocârmuirea, Subocârmuirea Plasei Pitești, Judecătoria, Școala Normală, Temnița ș. a., care au dezvoltat orașul din punct de vedere edilitar. Pe lângă toate acestea, se adaugă și poziția sa geografică, ceea ce a dus la atragerea unui număr însemnat de boieri din județ, dar și din alte zone ale țării, care au schimbat înfățișarea urbanistică a orașului prin casele frumos construite. Începând din secolul al XIX-lea, urmează o perioadă de modernizare a orașului, printre măsurile adoptate fiind podirea unor străzi și elaborarea planului de aliniere și parcelare al orașului. Vizita în oraș a baronului austriac Ludwig von Stürmer[20] constituie un prilej de a afla despre ulițele din Pitești care erau podite prost și cu „dulapi grosolani”. El ne prezintă și un tablou al orașului, neobișnuit, în care „se înșirau dugheană lângă dugheană”, veșmintele le

[16] Marin M. Braniște, *Câteva știri despre școlile din orașul Pitești înființate pe lângă biserici înainte de Regulamentul organic*, în „Mitropolia Olteniei”, XVII, nr. 3-4, 1965, p. 173-175.
[17] *Argeşul şi Muşcelul, spații istorice ale românismului*, vol. II, coordonator Teodor Mavrodin, Pitești, Editura Tiparg, 2013, p. 2; P. Popa, P. Dicu, S. Voinescu, *Pitești pagini de istorie...*, p. 88.
[18] Însemnare de pe prima filă a „Mineiului” pe luna august, Râmnic, 1780; astăzi, aceasta se află în inventarul bisericii Sf. Gheorghe din Pitești.
[19] M. M. Braniște, *op. cit.*, p. 173-174; M. Păduraru, Aurel Radu, *Martin Buliga, exponent al elitei negustorești din Țara Românească, în prima jumătate a secolului al XIX-lea*, în „Negustorimea în Țările Române, între Societas Mercatorum și individualitatea mercantilă, în secolele XVI-XVIII”, vol. editat de Cristian Luca, Galați, Editura Galați University Press, 2009, p. 188.
[20] A fost fiul lui Ignatz Lorenz von Stürmer, internunțiu la Istanbul (1802-1818), devenit, apoi, principal colaborator al cancelarului Austriei, Klemens von Metternich.

apreciază ca fiind ciudate și în culori discordante și, totuși, locuitorii aveau „portul atât de deosebit”. Baronul vorbește, de asemenea, despre rotația culturilor agricole din zonă, dar și despre modul în care se lucrează terenurile „de obicei, cu șase boi și se trag brazde foarte adânci”[21].

În ceea ce privește activitatea urbanistică, o filă importantă în istoria orașului o reprezintă contractul încheiat între Primărie și inginerul Alfred Brűl, la data de 4 decembrie 1894, prin care cel din urmă se obligă a ridica „planul stradelor din acest oraș”, conformându-se caietului de sarcini, care a fost aprobat de Consiliul Tehnic Superior. Se cerea ca lucrarea să înceapă de îndată și să se termine, cel mai târziu, peste 6 luni. Lucrarea a fost estimată la suma de 10 mii, acesta primind 2 mii la începerea lucrării, iar restul de 8 mii, la terminarea ei. Se mai specifică că taxele de timbru și înregistrarea cad în sarcina inginerului Brűl. O referire este legată de stabilirea domiciliului său în Pitești, undeva pe strada Craiovei, nr. 7[22]. Caietul de sarcini prevedea întinderea și executarea lucrării, desemnarea planurilor, iar amănuntele pentru ridicarea planului orașului Pitești erau legate de ridicarea poligonului, fațadele tuturor proprietăților, nivelarea și alinierea „stradelor”[23].

Trebuie menționat faptul că în 1838 Piteștiul era împărțit în patru „văpsele”, adică patru culori (albastră, galbenă, neagră și roșie), până la această dată împărțirea orașului fiind pe mahalale, aflate de obicei în jurul centrului orașului[24]. Această împărțire a orașului pe culori era de fapt una pe zone, și anume: vopseaua galbenă la „capătul podului cel mare”, cea albastră la „capătul târgului slobod de afară”, cea roșie, în „dreptul Bisericii Sf. Ilie”, cea neagră la „răspântia Bisericii Sf. Ioan” cu „cișmeaua de lângă poșta cea veche”. Astfel, împărțirea orașului în culori s-a făcut între 7 martie 1837 și 18 octombrie1838[25].

Dacă în 1829, documentele vorbesc de un număr de 19 familii de boieri, stabilite în Pitești[26], în 1838 ele ne indică un număr de 779 de familii și 4015 locuitori, care se aflau în cele patru vopsele, după cum reiese din tabelul cu numărul familiilor și al locuitorilor. Orașul se situa printre așezările modeste ale țării, din punct de vedere demografic[27].

[21] Ludwig von Stürmer, în *Călători străini despre Țările Române în secolul al XIX-lea*, serie nouă, vol. I *(1801–1821)*, București, Editura Academiei Române, 2004, p. 708.
[22] Serviciul Județean Argeș al Arhivelor Naționale (SJAAN), fond Primăria Pitești, dosar 3/1894, f. 1-2.
[23] *Ibidem*, f. 3-4.
[24] Sp. Cristocea, *Orașul Pitești...*, p. 10.
[25] *Ibidem*; *Pitești. Mărturii documentare, 1388-1944,* vol. I, Direcția Generală a Arhivelor Statului din R.S.R., București, 1988, p. 102.
[26] Ioan C. Filitti, *Catagrafie oficială de toți boierii Țării Românești la 1829*, în „Revista Arhivelor”, București, Tipografia Curții Regale F. Göbl Fii S. A., 1927-1929, p. 308-310; Sp. Cristocea, *File din istoria Piteștiului, în a doua jumătate a secolului al XIX-lea*, în „Argesis. Studii și comunicări”, seria Istorie, tom. XXV, 2016, p. 67.
[27] Sp. Cristocea, *Orașul Pitești...*, p. 11.

Evenimentele secolului al XIX-lea au dus la puternica afirmare a națiunii române și constituirea statului român modern. În județul Argeș, s-au desfășurat o serie de evenimente semnificative pentru istoria noastră națională, prin care se evidențiază năzuința populației argeșene pentru progresul social-economic și „afirmarea independentă a națiunii române”[28].

Mișcarea lui Tudor Vladimirescu a fost evenimentul la care piteștenii s-au arătat încă de la început atașați de ideile revoluționare, sperând la îmbunătățirea situației lor materiale prin obținerea libertății personale, independență națională, egalitate în fața legilor și eliminare a tuturor îngrădirilor. Această mișcare s-a deosebit de răscoalele țărănești din perioada anterioară, îndreptate împotriva dominației feudale[29].

Orașul va constitui un punct important în planurile strategice ale oastei lui Tudor Vladimirescu și ale Eteriei: Piteștiul a constituit o punte de legătură cu oastea pandurilor din Oltenia, Tudor prevăzând aici și un eventual loc de retragere a armatei sale[30].

Tudor se afla la Pitești (la 19 ianuarie 1821) când a aflat vestea morții domnitorului Țării Românești, Alexandru Suțu, ceea ce îl determină să ia unele măsuri grabnice pentru declanșarea mișcării. Afirmația este întărită de faptul că un negustor din Pitești îl informează pe agentul diplomatic al Austriei, Fleischhackl von Hakenau, următoarele: „un grup de 30 de arnăuți călăreți bine înarmați ... au apărut în mod neașteptat la Pitești...”[31].

La 7 martie 1821, va trece prin Pitești, în drum spre București, un grup de panduri conduși de Simion Mehedințeanu. Atitudinea piteștenilor reiese din faptul că fiecare, după puterea economică, va contribui la întreținerea celor 100 de panduri care au staționat aici.

Tudor va conduce Bucureștiul și o parte a țării, timp de o lună și jumătate, ceea ce îi determină pe turci să acționeze pentru restabilirea ordinii inițiale. În aceste condiții, Tudor a pornit spre Pitești cu scopul de a se retrage și organiza rezistența aici, și de a-i obliga pe turci să accepte drepturile și privilegiile cerute de popor. După trădarea și arestarea sa de către eteriști, în ziua de 24 mai 1821, Iordache, Farmache, Hagi Prodan și D. Macedonschi, conducătorii Eteriei, întocmesc un înscris la Pitești, aducându-i diverse acuzații și numindu-l „nevrednic de slujbă ostășească”. Astfel, Tudor Vladimirescu își găsește sfârșitul tragic la Târgoviște, în noaptea de 26-27 mai 1821[32]. Tudor Vladimirescu a rămas în memoria piteștenilor, aceștia ridicându-i un bust la

[28] *Argeșul și Mușcelul...*,p. 89.
[29] Andrei Oțetea, *Istoria poporului român,* București, Editura Științifică, 1970, p. 327-328.
[30] Dan Berindei, Traian Mutașcu, *Aspecte militare ale mișcării revoluționare din 1821,* ed. a II-a, București, Editura Militară, 1973, p. 52.
[31] A. Oțetea, *Tudor Vladimirescu și revoluția din 1821,* Editura Științifică, București, 1971, p. 90.
[32] *Argeșul și Mușcelul...*, p. 90.

intrarea în Trivale și dându-i numele unui mare cartier al orașului.

Programul politic al mișcării revoluționare a restabilit domniile pământene, a deschis calea emancipării naționale și a realizării unității statale[33]. La marile transformări revoluționare ale anului 1848 vor participa și argeșenii, revoluția fiind susținută cu mare entuziasm și de populația piteșteană.

Frații Dumitru și I. C. Brătianu, născuți în Pitești, au fost cei mai mari susținători ai propagandei și ideilor revoluționare de la 1848. În imediata apropiere a Piteștiului, la Golești, s-a organizat un alt centru revoluționar, remarcându-se activitatea revoluționară a fraților Ștefan, Nicolae, Radu și Alexandru Golescu, dar și a vărului lor, Alexandru Golescu-Arăpilă. În casa Racoviceanu, situată chiar în centrul Piteștiului, au avut loc întâlniri conspirative între Nicolae Bălcescu și frații Golescu pentru pregătirea revoluției. Casa conspirativă, numită Casa Racoviceanu, se afla la intersecția străzilor Bălcescu și Horia, Cloșca și Crișan. Construită înainte de 1848, casa a aparținut lui Ioniță, proprietarul culei din Racovița, al cărui fiu, Grigore, s-a căsătorit în anul 1 858 cu Ecaterina Brătianu Locuință boierească cu valoarea memorială a avut și o valoare artistică, datorită pridvorului cu arcade și stucaturilor ce împodobeau chenarele ferestrelor[34].

În perioada premergătoare revoluției dar și în timpul ei, la Pitești au activat diverse cluburi revoluționare sau se organizau întruniri cu caracter politic, având drept scop susținerea și promovarea tuturor ideilor revoluționare.

Printre participanții activi la aceste întruniri și discuții, în plan local, s-au numărat piteștenii: Andrei Pretorian, Nicolae Coculescu, frații Turnavitu, Gheorghe Petrescu, Toma Furduescu, Nicolae Balotă, Toma Conțescu etc. În „Pruncul român”, Andrei Pretorian va publica numeroase articole prin care va susține cauza revoluției. Momentul tensionat a fost creat de arderea Regulamentului Organic, la Pitești, de către un grup de „târgoveți și țărani din împrejurimi”[35]. Deși înfrântă, cu ajutor străin, revoluția de la 1848 a creat premisele constituirii României moderne.

Populația orașului Pitești a participat, și de această dată, la acțiunile și etapa de pregătire al marelui act de la 24 ianuarie 1859. Conform articolului 5 din „Înaltul Împărătesc Firman”, locuitorii orașului aveau dreptul să-și aleagă un singur deputat pentru Adunarea ad-hoc din 1857. Astfel, a fost ales în unanimitate, ca deputat al orașului pentru Adunarea Ad-hoc, Dumitru Brătianu, participant activ la revoluția de la 1848.

[33] P. Popa, P. Dicu, S. Voinescu, *Istoria municipiului....* p. 120.
[34] Idem, *Pitești pagini de istorie...*, p. 112.
[35] *Argeșul și Mușcelul...*, p. 93.

Vizita domnitorului Alexandru Ioan Cuza, la 19 iunie 1859, în Pitești, „după ce trecuse prin Târgoviște și Găești”[36] reprezintă un alt eveniment important al acestei perioade. Mai târziu, soția domnitorului, Elena Cuza, a fost primită cu mare entuziasm la Pitești, la 3 octombrie 1863, intrarea în oraș făcându-se pe sub arcuri de triumf, care au fost împodobite cu frunze de stejar și ghirlande de flori, iar seara la Palatul Administrativ (actualul Muzeu Județean Argeș) a avut loc un spectacol folcloric[37].

În timpul Războiului de Independență, orașul Pitești a constituit unul din importantele centre strategice și militare pentru mobilizarea, organizarea, instruirea trupelor, aprovizionarea frontului și spitalizarea răniților de război. Cei mai mulți mobilizați, argeșeni și mușceleni, au făcut parte din Regimentul 4 Dorobanți Argeș, Regimentul 2 Călărași și Batalionul 4 Vânători. Cele două regimente și batalionul au participat activ la misiunile de apărare a liniei Dunării față de pericolul ce-l reprezenta Cetatea Vidin și au desfășurat numeroase lupte în sudul Dunării, la Capitanova, Rahova și la asediul Vidinului. Regimentul 2 Călărași, luptând alături de alte unități militare, a cucerit localitățile Rahova, Tatar, Mahala, Smârdan și Inova[38]. O parte dintre ostașii români răniți în timpul războiului au fost îngrijiți atât în cele cinci spitale militare temporare, cât și în spitalul civil, situat atunci pe strada Sf. Vineri, nr. 57[39].

Piteștenii vor participa la toate evenimentele care au marcat istoria națională. Toate aceste acțiuni au dus la creșterea importanței politice a orașului, precum și la dezvoltarea economică și urbanistică a localității și a vieții spirituale. Multe personalități ale orașului s-au remarcat în viața politică românească, iar importante momente din cadrul istoriei naționale s-au derulat în Pitești sau în localitățile din apropiere[40].

Orașul Pitești este astăzi unul dintre marile centre industriale ale țării. Multitudinea funcțiilor sale, economice, politice și culturale, au impus o restructurare a vechii așezări, în al cărei perimetru s-au ridicat instituțiile politico-administrative și culturale ale unui oraș nou, o reușită a urbanismului românesc.

[36] Șerban Crăciunoiu, *Vizita domnitorului Alex. I. Cuza în Oltenia și nord-vestul Munteniei* (iunie 1859), în „Studii și articole de istorie”, XV, 1970, p. 117; *Pitești. Mărturii documentare*, 1388-1944, vol. I, p. 177; *Argeșul și Mușcelul...* p. 94.
[37] *Argeșul și Mușcelul...*, p. 94; P. Popa, P. Dicu, S. Voinescu, *Pitești-600, Studii și comunicări*, Muzeul Județean Argeș, 1986, p. 124.
[38] *Argeșul și Mușcelu... l*, p. 96-97.
[39] P. Popa, P. Dicu, S. Voinescu, *Istoria municipiului Pitești...*, p. 152
[40] *Ibidem*, p. 115-116.

PITESTI - TABS IN THE HISTORY OF THE CITY

Abstract

The present work represents an attempt to highlight the role and place of this city in the history of Romania. Located on the terraces of the Argeş river, it is one of the oldest cities of the Romanian Country, its attestation dating from May 20, 1388. the Pitesti border ”.

The importance of the settlement continued to increase in time, Pitesti became, for short periods of time, the temporary residence of the voivodes who issued, from here, official documents.

The name of Pitesti was linked at the beginning of the modern era to the Revolution of 1821, due to the fact that the settlement was part of the Pitesti-Campulung-Târgoviște triangle, being considered a presumptive center of the revolutionary resistance.

The city of Pitesti constituted to be during the War of Independence, one of the important strategic and military centers for organizing, training the troops, supplying the front and hospitalizing the wounded.

The inhabitants participated in all the events that marked the national history, and these actions increased the political importance of the city, as well as the economic and urban development of the town.

MUZEUL JUDEŢEAN ARGEŞ
ARGESIS, *STUDII ŞI COMUNICĂRI*, seria ISTORIE, **TOM XXVIII**, 2019, p. 321-336

MAREA CRIZĂ ECONOMICĂ ȘI FABRICAREA DE MINCIUNI ÎN ISTORIOGRAFIA CONTEMPORANĂ

IONEL-CLAUDIU DUMITRESCU*

Perioada interbelică a trăit în umbra șocului primei conflagrații mondiale, transformările fiind radicale în mai toate domeniile și tensiunile amplificate de prevederile tratatelor de pace[1]. Orice carte de istorie amintește în dreptul anului 1929 de declanșarea fenomenului denumit și Marea recesiune, Marea Depresiune sau crah financiar[2], problemele economice ducând la creșterea numărului de șomeri, închiderea fabricilor, scăderea producției, sărăcie și luptă pentru supraviețuire. Nu s-a mai construit nimic serios și marasmul economic era peste tot. Politicienii, marii afaceriști, economiștii și savanții au început să lupte împotriva acestui ciclon devastator și să devină salvatorii lumii moderne. Din păcate, eforturile lor au fost zădărnicite de existența partidelor extremiste, fasciste, care au preluat treptat puterea și a început imediat lupta pentru expansiune mondială prin lansarea de uriașe comenzi militare și prin creșterea efectivelor înarmate. Lumea se îndrepta inevitabil spre un alt experiment numit astăzi Al Doilea Război Mondial.

Aceasta este teoria prezentată cu unele variante în orice tratat de istorie contemporană. Totuși, repetarea la infinit a acelorași idei naște o întrebare: chiar făceau ceva politicienii pentru redresarea situației grave a maselor populare înfometate și aflate veșnic în căutarea unui loc de muncă. Teoria spune că da, dar datele publicate până astăzi demonstrează că elitele conducătoare din fiecare stat sufereau de tot felul de utopii și acestea au determinat nenorocirile și dezastrele unui nou conflict mondial. Folosirea unor termeni precum cataclism, catastrofă economică și capitalism în agonie vin să sublinieze noua încercare la care a fost supusă omenirea de către cei ce se aflau la putere[3].

---

* Colegiul Național „Alexandru Odobescu”, Pitești.

[1] Lucian Boia, *Primul Război Mondial*, Humanitas, București, 2014, p. 89.

[2] Michel Beaud, *Istoria capitalismului (de la 1500 până în 2000)*, Editura Cartier, Chișinău, 2001, p. 207.

[3] I. Saizu, Al. Tacu, *Europa economică interbelică*, Institutul European, Iași, 1997, p. 106/107.

Politici de industrializare în lagărul capitalist.

Capacitățile de producție din fabrici pot fi menținute o perioadă în afara ciclului economic, dar patronul nu este capabil să finanțeze o activitate nerentabilă pentru a nu ajunge la ruină. Căderea unor firme gigantice din domeniul construcțiilor de mașini nu era de dorit și guvernele marilor puteri au continuat să finanțeze prin diferite comenzi lumea privată. Economiștii și politicienii vorbeau aceeași limbă a banului în număr cât mai mare. Afacerile din domeniul petrolului înfloreau sub aspect financiar[4] în timp ce decădeau cele legate de cărbune și metalurgia oțelului. Totuși, marile construcții mergeau perfect la nivel mondial și chiar se poate afirma cu certitudine că perioada de criză a fost o epocă de expansiune fără precedent. Numai renumitul Empire State Building a fost ridicat până în 1931 și a înglobat materiale cu masa de 308.000 t[5]. Un domeniu de studiu poate să fie tocmai această strategie a lumii afacerilor pentru acoperirea beneficiilor în creștere în timp ce prosperitatea popoarelor scade.

Interesele nu se mai limitau acum la nivelul unei singure țări și nici măcar continentele nu mai erau interesante drept piețe de desfacere și surse de materii prime. Armistițiul din 1918 n-a pus capăt luptei pentru hegemonie mondială și era nevoie de produse speciale deosebit de performante în raport cu cele din precedenta conflagrație. Politicienii și militarii au cerut, patronii au îndeplinit cu celeritate dorințele.

Armele din prima conflagrație mondială erau ucigătoare, dar nu mai făceau față pretențiilor specialiștilor militari. Erau prea grele, prea lente și cu autonomie redusă. Tot armamentul trebuia schimbat și modelele vechi să-și termine cariera prin poziții secundare. Franța a trecut la cartușul de calibrul 7,5 mm, mai adecvat pentru tirul automat în raport cu renumitul Lebel de calibrul 8 mm. Cum Parisul era un model în domeniul militar, aruncătorul de calibrul 81 mm model 1927/1931 a fost copiat cu sau fără licență de către armatele lumii ce aveau în spate o oarecare industrie. 8.000 de unități erau disponibile în 1940 numai pentru oștirea franceză. Aruncătorul de mine era supranumit tunul săracului datorită simplității construcției. Era însă un adevărat blestem pentru serviciile de logistică și pentru industrie. Bombele utilizate aveau mai puțin metal în structura pereților, dar erau umplute cu mult explozibil. În plus, imprecizia armei ducea la un tir de saturare a terenului din fața propriei infanterii și consumul de muniții creștea galopant.

Tancurile și avioanele erau la mare modă în concepția strategilor timpului și visurile teoreticienilor au început să fie puse în practică. Astfel, Potez XXV a fost livrat forțelor franceze într-un număr de 2.401 exemplare începând

---

[4] André Siegfried, *La Crise britannique au XXe siècle*, Armand Colin, Paris, 1931, p. 106.

[5] Dinu-Teodor Constantinescu, *Construcții monumentale*, Editura Științifică și Enciclopedică, București, 1989, p. 341.

din 1926 și totalul estimat al producției a fost stabilit la cel puțin 3.500 de exemplare. Costul unei singure mașini de zbor era de 90.000 franci. Avioanele de vânătoare aveau nevoie de motoare puternice și, din 1931, era la modă, tipul britanic Hawker Fury, capabil să atingă 322 km/h[6]. Bristol Bulldog, un succes în 1927, începea să devină istorie, dar 312 exemplare au fost preluate de către RAF[7]. SUA avea la dispoziție modelul P-12 și fabricile au livrat 586 unități începând din 1928[8]. Avea o structură ce amintea de tehnica din Primul Război Mondial și în 1932 apărea tipul P-26, primul avion de vânătoare complet metalic și monoplan, și autoritățile americane au lansat în ianuarie 1933 cea mai mare comandă de până atunci pentru un avion militar[9]. După declarațiile oficiale din acele timpuri, 11 mari puteri dispuneau în anii crizei de 13.898 avioane de război și 200.000 de oameni erau obligați să le folosească și întrețină[10]. A început să se dezvolte gustul pentru bombardiere strategice, ideea nimicirii capacităților de producție cu orașele de muncitori cu tot fiind din ce în ce mai dragă strategilor. SUA a comandat modelul Curtiss B-2 *Condor*, cel mai scump aparat din panoplia proprie[11]. Germania, care nu avea voie să asambleze tehnică militară, a trecut la construirea avionului de transport Ju-52, folosit mai târziu ca bombardier și la desantarea parașutiștilor. Marea Britanie a început testele cu Handley Page Heyford și cu Fairey Hendon[12], capabile să ducă încărcături de bombe la distanțe de peste 700 km. Planificatorii militari începeau să se gândească serios unde să amplaseze fabricile și depozitele de armament pentru a scăpa de atacurile aeriene. Avionul puternic a mai avut o caracteristică interesantă în scumpa cursă a cheltuielilor pentru armate: dezvoltarea artileriei antiaeriene. Noile piese erau de două tipuri principale. Gurile de foc de calibru mic erau automate și destinate lovirii țintelor rapide la altitudini joase și cele de la calibrul 75 mm în sus erau rezervate bombardierelor grele ce veneau în zbor orizontal. Munițiile au fost transformate radical, sporind viteza inițială și încărcătura de luptă a proiectilelor.

Armele terestre și aeriene nu impresionau prin dimensiuni precum navele militare și aici s-a dus o adevărată competiție fără milă pentru nivelul de trai. Astfel, SUA și-a schimbat flota de cuirasate prin modernizarea acestora cu tunuri antiaeriene de calibrul 127 mm împotriva bombardierelor aflate în zbor

---

[6] *The Complet Guide to Fighters and Bombers of the World,* Annes Publishing Ltd, 2011, p. 89.
[7] *Ibidem*, p. 59.
[8] *Ibidem*, p. 54.
[9] *Ibidem*, p. 55.
[10] Traian Teodorescu, *Problema manevrei pe linii interioare*, București, 1933, p. 94. Se subînțelege că era personal înalt calificat și care trebuia îngrijit pe măsură.
[11] *The Complete Guide to Fighters and Bombers of the World,* p. 323. Prețul per aparat era de 76.373 dolari.
[12] Ibidem, p. 339.

orizontal[13], blindaje scumpe din aliaje speciale, modificarea turelelor pentru a permite tirul la distanțe sporite, camere antitorpile, grupuri propulsoare noi și sisteme optice de calitate. Erau practic vapoare ce mai păstrau numai cutia blindată din structura inițială, construcția solidă permițând această transformare radicală. USS *Arizona* a primit un blindaj din oțel de tip nou la puntea vulnerabilă în cazul unor atacuri aeriene, dar n-a scăpat de bomba norocoasă din timpul atacului de la Pearl Harbor. Aliajul STS îngloba cantități mari de nichel și crom, ceea ce nu era accesibil metalurgiștilor din cadrul altor puteri navale. Războiul pentru supremație se ducea la nivelul savanților, forța brută a militarilor fiind ceva secundar.

O altă competiție interesantă era dusă și în domeniul crucișătoarelor grele, cele capabile să lovească adânc în spatele dispozitivelor maritime inamice. Toate marinele importante s-au dotat cu vapoare înarmate cu tunuri de calibrul 203 mm, prețul unei astfel de mașini de luptă fiind estimat de experții americani la circa 10 - 11 milioane de dolari[14]. Japonia finisase în 1929 unitățile clasei *Myoko* și apoi a lansat o comandă de încă patru nave din clasa *Takao*, toate comisionate în 1932. Se putea și mai mult. A urmat cererea pentru crucișătoare grele din clasa *Mogami*, lucrările fiind demarate în 1931. Au fost întârzieri din cauza trecerii de la tunurile de calibrul 155 mm la cel standard de 203 mm. Șantierele navale nipone au construit în perioada interbelică 18 crucișătoare grele, patru fiind complet asamblate în vremuri de criză și alte patru fiind începute. Primul program suplimentar de armament naval a fost ratificat de Dieta Japoniei în 1931 și prevedea alocarea a 247.080.000 yeni pentru 39 de nave și 44.956.000 yeni pentru aviația marinei[15].

Proiectilele de calibrul 203 mm au început să fie fabricate masiv după Primul Război Mondial și cele nipone aveau 110 kg și era necesară o șarjă de 32,55 kg de explozibil pentru propulsia spre țintă. Proiectanții au constatat că este loc de mai bine și au conceput un model perfecționat cu o masă de 125,85 kg și propulsia asigurată de 33,8 kg de pulbere înalt explozivă. La exterior părea să fie aceeași armă, dar deosebirile erau majore. Poate unii istorici critici vor spune că un singur proiectil nu poate să viruseze o economie mondială. Problema

---

[13] Poate să pară o investiție mică, dar cele opt tunuri antiaeriene de calibrul 127 mm erau echivalente cu puterea artileristică a două distrugătoare obișnuite ale timpului. Toate opt echivalau cu artileria unui distrugător-lider sau a unui crucișător ușor. Erau mult mai performante în raport cu dotarea vapoarelor din prima conflagrație mondială, SMS *Emden*, renumitul corsar din Oceanul Indian fiind dotat numai cu piese de calibrul 105 mm și care nu puteau să concentreze tirul într-un singur bord.

[14] Suma nu pare mare, dar autoritățile din România au concesionat telefoanele unei firme americane în anul 1930 pentru un împrumut în valoare de 8 milioane de dolari (Mircea Mușat, Ion Ardeleanu, *România după Marea Unire*, vol. II, partea I, Editura Științifică și Enciclopedică, București, 1986, p. 385).

[15] https://en.wikipedia.org/wiki/1st_Naval_Armaments_Supplement_Programme.

era că fiecare tun nou avea nevoie de un stoc de 120 de lovituri și, cum fiecare tragere genera vibrații puternice, era obligatoriu să fie concepută o navă cu o structură de rezistență deosebită. Japonia a fost obligată să schimbe toate gurile de foc din varianta veche pentru a face față standardelor războiului naval. Complexitatea armamentului de calibrul 203 mm a ridicat greutăți insurmontabile în fața producătorilor de metal și Uniunea Sovietică a fost obligată să renunțe la acest tip de tun în favoarea celor de 180 mm și acestea concepute cu ajutor științific italian.

Erau totuși modele ușor de fabricat în raport cu copilul teribil al marinelor de război. Portavionul reprezenta un salt uriaș în proiectare și realizare industrială, Germania nereușind să pună în practică o singură unitate viabilă până în 1945. Era criză grea, dar SUA îl asambla pe The *Ranger* și Japonia riposta cu *Ryujo,* mult mai modestă ca performanțe. Nava de luptă nu înseamnă mare lucru în raport cu costurile implicate de grupul aerian. O astfel de unitate aduna și 75 de aparate de zbor, fiecare construit după reguli speciale privind rezistența structurii la apuntare. Franța a încercat să se implice în cursa din domeniu, dar a fost copleșită de problemele tehnice și a reușit în 1932 să finiseze lucrările la purtător de hidroavioane numit *Commandant Teste.* Era complet uzat moral și bun doar să ajute la lupta împotriva submarinelor sau să protejeze convoaie comerciale împotriva unor nave mici de suprafață. Nu avea nici urmă de șansă în confruntarea cu portavioanele clasice.

Autoritățile de la Washington erau în plină competiție cu Marea Britanie și Japonia pentru stăpânirea mărilor și nu era loc pentru cei pașnici în această confruntare ce se anunța fără milă pentru cei învinși. Datele timpului spun că numai Londra a alocat în 1930 o sumă în franci francezi aur ce echivala cu 1.155,7 t de metal prețios pentru a rămâne stăpâna mărilor. Conducerea SUA nu auzise de criza economică și a aruncat în lupta invizibilă pentru moment o sumă ce se putea transforma în 1.029 t aur[16]. Stocul românesc de aur n-a depășit cota de 140 t în perioada interbelică.

Nici statele mai mici sau lipsite de o industrie performantă la capitolul construcții de mașini n-au putut sta pasive și au lansat comenzi masive de tehnică de luptă. Astfel, Turcia primise în 1932 104 obuziere de munte de calibrul 105 mm și firma Vickers a trimis 13 baterii antiaeriene de calibrul 75 mm[17]. Ankara ar fi vrut și mai multe obuziere, dar erau probleme cu fondurile din cauza crizei induse în sectorul productiv[18]. Polonia, prinsă între colosul sovietic și o Germanie ce putea să devină tot mai agresivă pe fondul răspândirii ideilor revanșarde, a avut cereri deosebite de armament. Astfel, numai la capitolul

---

[16] Gheorghe Zaharia, Constantin Botoran, *Politica de apărare națională a României în contextul european interbelic 1919-1939*, Editura Militară, București, 1981, p. 39.
[17] *Atașații militari transmit…*, vol. V, Editura Nagard, Lugoj, 2009, p. 46/47.
[18] *Ibidem,* p. 46.

aruncătoare de mine au fost cheltuiți în 1931 674.850 dolari americani[19]. Tunul săracului era destul de costisitor pentru contribuabilul de rând, dar politicienii aveau o gândire strategică. Suedia, putere capitalistă ce dispunea de resurse deosebite din exportul de minereu de fier de calitate și investise în fabrici de armament, era îngrijorată de sporirea puterii Uniunii Sovietice și în iunie 1930 a fost semnat contractul pentru construirea unui crucișător ușor numit HSwMS Gotland[20], capabil să poarte la bord până la opt hidroavioane. A fost finisat în 1934 și putea să atace țintele cu șase tunuri de calibrul 152 mm și cu torpilele din tot atâtea tuburi lansatoare.

Lumea capitalistă intra treptat în cursa pentru pregătirea unui nou conflict mondial și fabricile începeau să producă masiv pentru formarea binomului tanc – avion și să doteze flotele cu tipuri de nave cât mai performante la capitolul putere de distrugere. Uzinele marilor firme sau arsenalele de stat lucrau în două schimburi în Franța anului 1934[21]. Nu mai era timp de pași înapoi la capitolul înarmare.

Și în lagărul socialist.

Uniunea Sovietică era considerată în afara sistemului economic capitalist și n-ar fi trebuit să fie afectată de problemele burgheziei decadente. Ar fi trebuit ca la est de Nistru să curgă numai lapte și miere pentru muncitori și țărani. Anul 1932 a adus o foamete cumplită în Ucraina, genocidul numit Holodomor fiind responsabil pentru dispariția a cel puțin patru milioane de oameni din cel mai mare grânar al imperiului rus[22]. Nenorocirile s-au ținut lanț pe întreg teritoriul statului, țăranii kazahi, kirghizi și crescătorii de reni din pustiurile înghețate omorând animalele în masă[23]. Cum a fost posibil? Se poate arunca pe contextul internațional, pe lipsurile întregii lumi. Ar fi o soluție să se ascundă adevărul prin acuzarea altora de răul produs. Cauza ar fi una singură: politica lui Iosif Vissarionovici Stalin de pregătire a revoluției mondiale. Uzinele sovietice au fost ridicate cu miile[24], dar nu prea produceau bunuri pentru lumea civilă. Mărfurile ce ieșeau pe porțile întreprinderilor și ajungeau la masele de oameni ai muncii aveau drept rost numai acoperirea cheltuielilor cu uriașul aparat militar și ținerea în viață a celor ce urmau să fie pionii viitorului conflict mondial sau, mai exact, carnea de tun a revoluției mondiale. Cum populația țărănească nu înțelegea ce trebuie să facă pentru atingerea celor mai înalte idealuri totalitare, conducerea de la Kremlin a dezlănțuit teroarea asupra satului

[19] Ibidem, p. 168.
[20] https://en.wikipedia.org/wiki/HSwMS_Gotland_(1933)
[21] *Atașații militari transmit…*, vol. V, p. 182.
[22] David R. Marples, *Rusia în secolul XX*, Meteor Press, București, 2014, p. 148.
[23] H. Carrère d'Encausse, *Orgoliile Kremlinului* O istorie a imperiului rus de la 1552 până astăzi, Editura Orizonturi, București, 2015, p. 230/231.
[24] *Strategia militară*, Editura Militară, București, 1972, p. 172.

sovietic începând din 7 noiembrie 1929[25]. Relativa toleranță a statului în timpul perioadei N. E. P.-ului adusese cam multă prosperitate, ceea ce genera pericolul formării de noi aristocrații rurale. Este interesant de reamintit cititorului că s-a discutat mereu despre supraproducție în era crizei, dar în spațiul sovietic era o adevărată secetă de mărfuri alimentare pentru întregul popor, excepție de la regulă făcând nomenclatura.

Această teză pare greu de acceptat. Firesc. Ne obișnuim ușor cu ceea ce se repetă la infinit în școală și în presă. Iosif Vissarionovici Stalin era hotărât să profite de lipsurile din Occident pentru a extinde lagărul socialist la nivel planetar. Nu era de glumit cu jurământul depus la ceremonia funerară a lui V.I. Lenin din 1924. Avea nevoie de arme, multe arme performante. Uzinele au primit ordin să le producă și au început să duduie. Numai tunuri antitanc de calibrul 37 mm au fost produse 509 exemplare, în afară de cele 255 respinse în 1931 la verificarea calității. Proiectilul de aceste dimensiuni era prea mic și s-a trecut la tunul de calibrul 45 mm și au fost realizate în 1933 „doar” 2.099 de exemplare. Un regiment românesc avea în 1941 câte șase unități comparabile, adică Iosif Stalin ar fi putut să expedieze spre front cel puțin 87 divizii de infanterie. Tunurile de 45 mm nu prea aveau inamici blindați prin statele vecine Uniunii Sovietice, dar puteau fi folosite pentru anihilarea cuiburilor de mitralieră. Aveau înălțime mică și puteau să fie manevrate pe câmpul de luptă cu forța brațelor servanților. Proiectilul exploziv avea efect și asupra forței vii a inamicului, spre deosebire de gurile de foc britanice ce foloseau numai proiectile pline, perforante. Mai trebuie să mai remarcăm un aspect interesant al producției de tunuri antitanc: gurile de foc și proiectilele erau confecționate din materiale rare și, implicit, foarte scumpe. N-au fost uitate nici tunurile necesare sprijinirii infanteriei, dar valoarea acestora pălea în fața costurilor impuse de producerea muniției. Se calculase în epocă de către specialiști că numai pentru neutralizarea unei mitraliere adăpostite erau necesare 100 de proiectile de calibrul 75 mm sau 80 de calibrul 100 mm, dar cantitățile se dublau în cazul deschiderii focului de la distanțe mari[26].

Se poate pune întrebarea foarte logică împotriva cui puteau fi utilizate aceste cantități uriașe de guri de foc specializate. Polonia avea o armată nesemnificativă pentru noile reguli de ducere a războiului, Germania trecea prin frământările politice cunoscute și România avea doar blindate din prima conflagrație mondială. Singurul adversar real putea să fie Franța, dar armata fostei glorii din 1918 intra treptat în istorie prin conservatorismul păstrării în exces a batalioanelor de Renault F.T. 18, interesante poate pentru a asigura un sprijin infanteriei. Progresele în domeniul artileriei anticar le făceau aproape inutile pe câmpul de luptă ce implica mobilitate.

---

[25] H. Carrère d'Encausse, *op. cit.*, p. 225.
[26] L. Costescu, *Focurile artileriei în luptă*, p. 66.

Tunurile reprezentau principala forță de distrugere pe câmpul de luptă, dar aveau dezavantajul mobilității scăzute. Nu se dorea repetarea experimentelor din primul conflict mondial, atunci când armatele au fost blocate în tranșee de tirul mitralierelor. Singura soluție pentru ruperea fâșiilor fortificate și pătrunderea în adâncimea dispozitivului inamic o reprezenta dotarea masivă cu tancuri. Iosif Vissarionovici Stalin, considerat amator în domeniul militar, a sesizat această perspectivă interesantă și a construit o întreagă industrie în jurul blindatelor. Cel mai bun oțel mergea spre cuirasatele terestre. Erau două feluri principale de tancuri. Mașinile lente pentru sprijinirea infanteriei erau absolut necesare pentru spargerea frontului inamic. Au fost asamblate multe T-26. Acestea nu erau interesante din punct de vedere strategic. Era nevoie de o mașină rapidă și cu mare rază de acțiune, capabilă să neutralizeze rapid capacitatea de rezistență a unui stat mic sau mediu prin ocuparea fabricilor, a aerodromurilor, a depozitelor de muniții, a podurilor și a comandamentelor. Această concepție a dus la apariția în masă a modelelor BT-2 și BT-5[27]. Uzinele sovietice nu l-au dezamăgit pe dictatorul de la Kremlin. Producția a crescut neîntrerupt în epoca crizei. Au fost livrate **835** în 1931, **3.121** în 1932 și **3.819** în 1933. Nici 1934 n-a fost chiar rău prin cele **3.556** unități blindate[28]. BT-5 a fost produs în 1933 în 761 de exemplare și nu avea egal în lume în ceea ce privește performanțele, chiar dacă unele piese se uzau rapid din cauza calității materialelor și a forței de muncă. Lecțiile Primului Război Mondial au fost învățate cu mare exactitate și au fost concepute mașini capabile să străpungă liniile defensive inamice. Au apărut astfel tancurile T-28 și T-35, aproape invulnerabile la focul apărării inamice. Numai loviturile norocoase ale artileriei de câmp și grele ar fi putut să le neutralizeze.

Tancul, prin definiție, este o armă ofensivă, mobilă. Nu se poate utiliza în apărare decât prin manevre ce au ca scop final trecerea la atac. Blocarea lor pe post de cazemate înseamnă risipă și nebunie tactică și strategică. Cum o divizie putea să funcționeze și cu 143 de tancuri, ce putea să facă Iosif Vissarionovici Stalin cu cele 54 de divizii? Industria constructoare de mașini era capabilă să mențină efectivele sporite prin repararea rapidă a tancurilor lovite. Au fost pregătite exclusiv pentru ofensivă împotriva lumii capitaliste și doar momentul oportun trebuia să se ivească.

Acesta n-a sosit nici în 1934 și au mai fost produse mașini pentru alte 25 de divizii. Noi și noi imense pregătiri au fost făcute până în august 1939 când situația mondială s-a copt și războiul mondial a izbucnit, oficial, la 1 septembrie.

[27] Tancurile BT aveau un mare defect și acesta a și dus în final la înlocuirea lor cu foarte cunoscutul T-34: nu puteau să fie utilizate cu maximum de randament pe teritoriul Uniunii Sovietice din cauza șenilelor înguste. Rezervoarele de benzină au fost o altă problemă a acestor mașini de viteză.

[28] https://en.wikipedia.org/wiki/afv-production-20-41.htm

Banii acumulați prin torturarea popoarelor zise sovietice erau topiți în blindajele tancurilor, cele mai bune din lume la categoriile lor de greutate.

Planurile absolut ofensive împotriva lumii libere erau demonstrate și de producerea tancurilor amfibii, adevărate minuni tehnice în epocă. Multe râuri au urâtul obicei să curgă perpendicular pe direcția de ofensivă și să fie obstacole absolute prin adâncimea apei, mâl sau malurile abrupte. Blindatele obișnuite puteau fi oprite uneori de gârle ce nici nu erau vrednice să apară pe hărțile militare. T-37 era o mașină ușoară și prin mitraliera de la bord era suficient de periculoasă pentru a dezagrega unități de infanterie sau artilerie concentrate spre locurile obișnuite de trecere.

Experiența primului conflict mondial arătase că infanteria nu mai poate să acționeze fără sprijinul aviației. Nici la acest capitol conducerea partidului comunist n-a fost zgârcită. Au apărut primele bombardiere cu adevărat strategice, destinate distrugerii bazei industriale a lumii capitaliste. Au fost produse 216 bombardiere TB-1[29]. Era prea puțin după standardele staliniste. S-a trecut la TB-3 începând din 20 februarie 1931[30]. Au fost trimise unităților de aviație 818 aeronave, ceea ce însemna o forță aeriană fără precedent în istorie. Aparatul de zbor era ceva revoluționar pentru epocă și avea nevoie de o structură specială din oțel pentru a suporta întreaga suprafață acoperită cu tablă de aluminiu. Masa ajungea la 11,2 t, dar complet echipat se apropia de 20 t. Orice țintă aflată la cel mult 1.000 km de aerodromuri putea să fie neutralizată. Totuși, poate aviația inamică de vânătoare a făcut progrese nebănuite și a apărut prototipul TB-4 ce putea să transporte 10 tone de bombe. N-a dat rezultate din cauza modului de poziționare a motoarelor. Se subînțelege că au fost dezvoltate și capacitățile pentru livrarea încărcăturilor explozive, cele de la nivelul primei conflagrații mondiale fiind complet depășite de cerințele militarilor și de poftele politicienilor.

Bombardierele, chiar dacă aveau și opt mitraliere la bord, nu erau lăsate singure și fabricile au introdus în producția de serie vânători din modelele I-3[31], I-4 și I-5[32]. Anul 1933 a fost marcat chiar de apariția prototipului celebrului aparat I-16 *Rata*[33]. Renunțarea la ideea de biplan și trecerea la producția de masă au fost un adevărat șoc în competiția mondială cu mult înainte de apariția prototipurilor de *Hurricane*, Me-109 și *Spitfire*. Aviația de recunoaștere și atac la sol a primit în dotare modelul R-5 capabil să lovească țintele cu mitraliere și circa 400 kg de bombe. Producția de masă a început în 1931 și au fost asamblate peste 5.000 de exemplare. Dezvoltarea aviației implica un imens efort logistic,

[29] https://en.wikipedia.org/wiki/Tupolov_TB-1
[30] https://en.wikipedia.org/wiki/Tupolev_TB-3
[31] https://en.wikipedia.org/wiki/Polikarpov_I-3
[32] https://en.wikipedia.org/wiki/Polikarpov_I-5
[33] https://en.wikipedia.org/wiki/Polikarpov_I-16

dar cel mai greu se forma materialul uman. Era greu să se treacă de la o populație rurală la una de războinici zburători. Se impunea dezvoltarea unui cal de bătaie răbdător cu neîndemânaticii și util în vreme de război la curierat și chiar atacuri la sol sau de noapte. Anul 1930 a fost marcat de trecerea la producția de masă a lui Po-2 *Kukuruznik*, un biplan de doar 693 kg. Era simplu de asamblat și au ieșit de pe porțile uzinelor peste 33.000 de exemplare până în 1953. Râde acum lumea de această jucărie rudimentară, dar la vastele spații rusești era utilă pentru comprimarea spațiului. Au fost folosite la antrenamentul piloților și atunci când nu mai aveau nici pânză în structură, elevii fiind obișnuiți cu manevrarea la sol a mașinilor zburătoare.

Dar de ce n-a poruncit conducătorul de la Kremlin asaltul asupra Occidentului în timpul crizei? Avea teamă de forțele militare ale vecinilor? Țările baltice și Finlanda nu contau la acest capitol. Germania nu avea decât o armată redusă prin tratatul de la Versailles și era lipsită de echipament greu și performant. Motorizarea era la pământ. În plus, nu exista graniță comună cu Uniunea Sovietică. Nu existau celebrele Panzer ce domină orice documentar contemporan. România dispunea în 1931 de 75 de tancuri din prima conflagrație mondială[34]. Soldații români cu pieptul de aramă ar fi putut să facă minuni de vitejie cu tehnica de origine franceză, dar jumătate dintre blindate erau doar automitraliere, incapabile să lupte cu alte mașini protejate prin plăci de oțel. Doar Franța avea pe continent o forță blindată consistentă, dar modelele existente erau la fel de uzate moral și fizic. Un Renault FT-17 abia se deplasa cu 7 km/h[35]și era o țintă perfectă pentru artileria ce devenea din ce în ce mai motorizată. Tunul de la bord nu mai era capabil să străpungă noile armuri. Nici avioane performante și suficiente nu existau pentru protecția trupelor, aviația română fiind un fel de muzeu al aparatelor produse după 1916[36]. Europa era complet nepregătită să lupte cu Uniunea Sovietică și totuși Iosif Vissarionovici Stalin n-a dat marele semnal. Nici nu și-a asumat funcții de conducere cu rol executiv. Lăsa aceste roluri subordonaților dornici de afirmare și care puteau fi pedepsiți în caz de eșec. De ce? Explicația este una foarte simplă. A așteptat momentul declanșării unor crize sociale ce ar fi avut drept consecință finală un război civil la scară continentală, dar Occidentul n-a reacționat exact cum se planifica la Moscova. Așteptarea s-a prelungit dureros de mult pentru omenire, confruntarea cu fascismul și burghezia fiind o necesitate istorică. Au mai fost și probleme de ordin intern, țărănimea fiind mai greu de zdrobit decât alte categorii sociale din

[34] Nicolescu Andrei, *Colaborarea româno-franceză în domeniul armamentului (1930-1936)*, în *Argesis*, seria Istorie, tom XIV, 2005, p. 591.

[35] Dacă se ține cont de uzura motoarelor și de tipul de sol din regiunea Ucrainei, blindatele armatei române ar fi fost incapabile să execute acțiuni ofensive împotriva marilor unități sovietice în condiții de ploaie intensă. Nimeni nu amenința militar granițele imperiului roșu în perioada definită drept criză economică.

[36] Nicolescu Andrei, *op. cit.*, în *loc. cit.*, p. 593.

cauza numărului mare de victime pentru trimiterea în lagăre sau locuri de deportare. Chiar penuria de alimente în anumite regiuni a dus la scăderea potențialului ofensiv pe anumite direcții. A mai fost necesară și o epurare masivă a aparatului militar și politic al statului roșu pentru eliminarea persoanelor în care dictatorul de la Kremlin nu avea încredere. Fanatismul ideologic irațional era chiar o cale scurtă spre plutonul de execuție sau spre lagărele de exterminare. Era nevoie de constructori ai comunismului la nivel mondial și cine n-a înțeles ideea a terminat-o rău.

Totuși, bazele viitoarei armate de eliberare au fost puse prin înființarea de brigăzi mecanizate în 1930. O singură unitate de acest tip era înzestrată cu 92 de tancuri și tanchete. Se adăugau 16 autoblindate[37]. Se observă de la prima vedere că erau mai multe mașini de luptă performante decât se aflau în organica armatei române. Acestea au fost strânse în 1932 în două corpuri de tancuri, fiecare dispunând de peste 500 de mașini șenilate[38]. Se adăugau autoblindate care ar fi putut răspândi panica în rândurile trupelor de infanterie inamice prin manevre rapide, chiar dacă demonstrau o fragilitate în cazul loviturilor directe ale tunurilor anticar.

Totuși, orice forță terestră rămâne lentă în raport cu forțele aeropurtate și sovieticii au fost primii care au trecut la punerea în practică a teoriei privind desantarea trupelor în adâncimea teritoriului inamic. Primul desant aerian din istoria omenirii a avut loc la 2 august 1930[39], dar se poate presupune că exercițiile au început cu mult înainte pentru ca manevrele în fața corpului de comandă să iasă perfect. Cum capacitățile de transport aerian erau destul de limitate în epocă, liderul de la Kremlin a cerut calitate deosebită pentru trupele de desant. Au fost formate astfel detașamente de cercetare prin luptă din cei mai agresivi luptători și în 1931 au apărut regimente întregi[40]. Nici nu se simțea criza în domeniu și anul 1933 a adus o întreagă brigadă Osnaz[41].

Infanteria, blindatele, artileria și avioanele sunt arme scumpe, dar nu se pot compara cu vapoarele de luptă. Numai cele mai dezvoltate organisme statale dezvoltă grupări de atac necesare preluării controlului asupra rutelor maritime sau împiedicării expansiunii flotelor adverse. Nici aici stăpânul de la Kremlin n-a fost lipsit de generozitate. Clasa de submarine *Dekabrist* a fost dezvoltată tocmai în anii zisei crize și șase unități au fost pregătite pentru atac[42]. Aveau 933

---

[37] Gheorghe Stănescu, Dumitru Vochin, *Tancuri și automobile*, Editura Militară, București, 1978, p. 96.
[38] *Ibidem*, p. 97. S-a dovedit ulterior că sistemul concentrării excesive de forțe mecanizate duce la încetinirea înaintării prin blocaje și distrugerea drumurilor. Ar fi contat totuși prea puțin în condiții de supremație tehnică absolută.
[39] Victor Suvorov, *Ultima Republică*, vol. III, Polirom, Iași, 2011, p. 117.
[40] Idem, *Spețnaz* Istoria secretă a Forțelor Speciale Sovietice, Polirom, Iași, 2011, p. 31.
[41] *Ibidem*, p. 32.
[42] https://en.wikipedia.org/wiki/Dekabrist_class_submarine

t și erau considerate prea mici pentru misiuni oceanice. S-a trecut la dezvoltarea clasei *Leninet* de 1051 t și șase unități au fost lansate în 1931 – 1932[43]. Noile nave aveau nevoie de torpile, arme scumpe din cauza materialelor folosite și a calității execuției. O singură unitate avea o masă de 1.710 kg, din care 265 erau explozivi de mare putere. Au fost modernizate cuirasatele și crucișătoarele moștenite de la fostul imperiu țarist. Tunurile de calibrul 180 mm erau ideale pentru montarea pe nave, în baterii de coastă și în trenuri blindate, masa proiectilului fiind de 97,5 kg. Șantierele gemeau de comenzi. Flota roșie era una din cele mai agresive din lume și aștepta semnalul. Era suficientă cea veche pentru ofensiva din Marea Neagră[44] și Marea Baltică. Europa continentală părea o pradă sigură.

Nici poliția politică nu era uitată. Temuta C.E.K.A., instituție ce-și schimba periodic denumirea precum șarpele pielea, primea armament automat, trenuri blindate, autoblindate, nave fluviale și maritime. Trebuia să zdrobească forța de rezistență a țăranilor supuși procesului de colectivizare, dar obiectivul fundamental al trupelor regimului rămânea distrugerea popoarelor vecine după cucerire.

Industrializarea din spațiul sovietic a însemnat apariția de mari combinate menite să realizeze producții record. Magnitogorsk era pilonul noii puteri mondiale și oțelul a început să curgă. Erau ridicate hidrocentrale imense în Ucraina pe Nipru și centre de prelucrare a aluminiului. Au apărut uriașe fabrici de locomotive la Harkov[45] și șantiere navale la Leningrad și Nikolaev. Au apărut peste 1.500 de capacități noi de producție[46]. Teoretic, ar fi trebuit să fie fericire și prosperitate cu atâtea locuri de muncă și cu energie electrică, dar nivelul de trai n-a vrut să crească nici măcar un pic. De ce? Simplu. Uriașele întreprinderi aveau drept finalitate metalul care se ducea în arme. Dacă mai pleca ceva la export, livrările erau făcute pentru obținerea de fonduri pentru cumpărarea de mașini-unelte și prototipuri de arme. Statul sovietic a pus accent pe metalurgie pentru că mașinile de luptă noi cereau oțeluri speciale și pistoane din aluminiu[47]. Nimic nu se făcea pentru poporul terorizat de burghezii ce luptau pentru a realiza încercuirea capitalistă a statului socialist. Ridicarea noilor capacități de producție

[43] https://en.wikipedia.org/wiki/Leninets_class _submarine
[44] Istoria demonstrase că puterile occidentale dotate cu o marină de război modernă nu pot întreprinde acțiuni în adâncimea uscatului, deci construirea de nave în Marea Neagră nu indica decât pregătirea pentru cucerirea vecinilor slab înarmați.
[45] Heinz Guderian raporta în 1933 că fabrica din Harkov avea și o interesantă producție secundară, cea de tancuri. Benzile de fabricație puteau să asigure asamblarea a 22 de blindate pe zi (Victor Suvorov, *Spărgătorul de gheață*, Polirom, Iași, 1995, p. 26). Trebuie repetat că în 1933 Germania nu avea trupe de tancuri și abia erau schițe pentru viitoarele modele Panzer I și II, mașini bune doar pentru antrenamentul echipajelor viitoarelor unități de blindate.
[46] David R. Marples, *Rusia în secolul XX,* Meteor Press, București, 2014, p. 156.
[47] Gheorghe Stănescu, Dumitru Vochin, *Tancuri și automobile,* p. 81.

se făcea cu forța de muncă ieftină a țăranilor aflați în lanțurile poliției politice sau fugiți de pe câmpurile morții.

Iosif Vissarionovici Stalin nici nu era zgârcit cu fondurile. Dimpotrivă. Se poate discuta de o generozitate demnă de un împărat oriental. Pare greu de crezut pentru cei care au suportat lipsuri în acele vremuri de suferință și foamete. Inginerii străini veneau ca pe un nou tărâm al fericirii. Firmele capitaliste se luptau pentru a livra noi proiecte de arme sau să vândă prototipuri. Celebrele tancuri BT[48] au la origini mașini americane proiectate de genialul inginer american J. U. Christie. Cel mai simpatizat în lumea comunistă a fost Henri Ford și renumita firmă capitalistă a primit un generos contract de 40 de milioane de dolari la 31 mai 1929[49]. Nu începuse criza, dar patronii americani atrăgeau ca un magnet fondurile lagărului socialist. **Banii nu aveau miros**. Este interesant că statul sovietic a fost văzut ca un fel de paradis pentru muncitorii aflați în căutarea unui serviciu bun și mulți americani au plecat peste mări și țări în căutarea fericirii. N-au știut pe cine au de înfruntat și poliția politică a început să-i aresteze drept spioni chiar din fața ambasadei SUA, la vedere[50]. Este interesant de observat că puterea democratică n-a văzut ceva suspect în atitudinea lui Stalin și colaborarea pe multiple planuri a continuat până la căderea sistemului comunist[51].

Uriașa dezvoltare militară se făcea sub protecția rafalelor de mitralieră și a gardurilor din sârmă ghimpată. Grănicerii îi împușcau pe cei ce încercau să scape din marele lagăr socialist chiar și când ajungeau pe teritoriul statelor vecine. Nimeni nu trebuia să scape de glonțul proletar, inclusiv tipuri interzise de muniție. Acoperirea supra înarmării era asigurată de lucrările liniei de fortificații Stalin, sistem ce a început să prindă contur încă din 1928. Se poate spune că puterea de la Kremlin se gândea la apărare și raiul comunist se ridica la adăpostul gurilor de foc din cazemate. Greșit. Sistemul era conceput cu intervale generoase pentru trecerea la ofensivă în orice moment prielnic.

Militarii sovietici erau gata pentru campaniile eliberatoare și, în conformitate cu planificarea riguroasă a comandamentelor, în primele 48 de ore urmau să ajungă la 80 – 100 km în spatele liniilor inamice[52]. Se putea chiar mai mult pentru unitățile de blindate rapide folosite pe drumurile bune din lumea capitalistă. Ar mai fi fost un avantaj al forțelor roșii: armata română avea o

[48] *The World Encyclopedia of tanks and armoured fighting vehicles*, Hermes Houses, 2012, p. 71.

[49] Tim Tzouliadis, *Abandonații* De la Marea Criză Economică la Gulag. Destinele unor tineri americani în Rusia lui Stalin, Corint Books, București, 2014, p. 60. Suma era enormă în dolarii timpului, echivalentă cu patru crucișătoare grele.

[50] Idem, *op. cit*., p. 159.

[51] Ajutorul economic american a ținut în viață un sistem de producție ce era din teorie condamnat să nu fie rentabil și funcțional.

[52] Victor Suvorov, *Ultima Republică*, vol. III, p. 118. Îndeplinirea numai pe jumătate a planului ar fi fost suficientă pentru dezorganizarea armatelor române și poloneze.

logistică învechită, ce implica folosirea cailor și chiar a bovinelor pentru transport de alimente și muniție. Dezvoltarea maselor de tancuri și de mașini blindate a dus în mod logic și la intensificarea exploatării petrolului, masele populare neavând măcar gaz pentru gătit sau iluminat.

Marea Criză Economică, botezată de către specialişti şi de supraproducție, a fost provocată de deciziile greșite ale liderilor politici și economici. Aceştia au fost obsedaţi de gloria militară şi mai puţin de problemele reale ale societăților în fruntea cărora soarta sau voturile îi aruncaseră. Iosif Vissarionovici Stalin a epuizat până la înfometare popoarele din spațiul sovietic în dorința de a declanșa revoluția mondială. Dacă ar fi dirijat resursele imperiului roșu spre nevoile populației, genocidul din Ucraina și sărăcia generalizată n-ar fi existat. Nu trebuie să se uite că pe piața occidentală ar fi existat un surplus de produse alimentare ce se distrugea pentru menținerea prețurilor. Nu exista supraproducție, ci masele erau pretutindeni lipsite de capacitatea de cumpărare prin voința politicienilor. Obsesiile ideologice contau. Revoluția mondială se apropia.

Popoarele considerate sovietice au fost reprimate fără milă pentru a se integra în noua lume și au fost sleite de puteri pentru a ridica armatele necesare spargerii încercuirii capitaliste. Tensiunile din lumea occidentală au fost cel mai bun prilej pentru începerea revoluției mondiale, dar Iosif Vissarionovici Stalin n-a avut completat dispozitivul ofensiv și nici cadrele capabile să înțeleagă ceea ce se pregătește. A fost nevoie de epurări ale eșaloanelor puterii pentru ca în 1939 să sosească marea clipă. Crudul război împotriva țărănimii ce nu se lăsa colectivizată după ideile nomenclaturii comuniste a epuizat sau exterminat părți ale potențialului uman din spațiul sovietic și moartea țăranilor a mai lăsat Europei un răgaz. Armele însă zăngăneau la granițele României și Poloniei. Istoria s-a repetat apoi în timpul foametei din 1946-1947[53]. Psihologul Gustave Le Bon demonstrase prin cazul Franței că etatismul nu duce decât la o catastrofă economică, dar conducătorii comuniști s-au încăpățânat în a încerca să-l contrazică pe marele savant[54].

Totuși, Iosif Vissarionovici Stalin n-a studiat complet opera părinților marxismului sau n-a vrut să țină cont de ideile teoretice expuse încă de la jumătatea secolului al XIX-lea. Astfel, Friedrich Engels a scris următoarele rânduri în cartea Anti-Dühring: „Armata a devenit scopul principal al statului, a devenit scop în sine; popoarele nu mai au altă menire decât a furniza soldați și de a-i hrăni. Militarismul stăpânește și înghite Europa întreagă. Dar acest militarism poartă în sine și germenele propriei sale dispariții. Concurența dintre diferitele state le silește, pe de o parte, să cheltuiască în fiecare an tot mai mulți bani pentru armată, flotă, artilerie etc, adică să grăbească tot mai mult prăbușirea

[53] Larisa Turea, *Cartea foametei*, Editura Curtea Veche, București, 2008, p. 366.
[54] Gustave Le Bon, *Psihologie politică*, Antet, f. a., p. 56/57.

financiară”[55]. Uniunea Sovietică a continuat pe calea militarismului până când întregul sistem comunist din Europa s-a destrămat. Nimeni n-a vrut să asculte chiar de unul din părinții marxismului. Supradimensionarea industriei în dauna lumii satului tradițional a dus Uniunea Sovietică în imposibilitatea de a se aproviziona cu alimente și Iosif Vissarionovici Stalin a salvat situația prin înfometarea unei părți a poporului sau prin invadarea țărilor vecine. Lipsa de cuceriri a dus la nevoia vânzării de aur și materii prime pentru grâne, mărețul imperiu roșu prăbușindu-se ca un dinozaur epuizat de foame.

Criza nu cunoaște limite militare în domeniul fortificațiilor.

Primul Război Mondial demonstrase capacitatea unei armate adăpostite să înfrunte cu șanse de succes un inamic net superior pe direcția de asalt, aducerea rapidă cu trenul a rezervelor favorizând împotmolirea ofensivelor organizate după planuri minuțios concepute. Totuși, fortificațiile de campanie nu asigurau suficientă protecție împotriva proiectilelor de artilerie, principalul vinovat pentru mortalitatea ridicată de pe câmpurile de luptă, și fortificațiile din beton armat se impuneau cu necesitate, indiferent de costuri. Franța, învingătoare în prima conflagrație mondială, rămăsese vecină cu colosul german și, pentru a compensa deficitul demografic, avea nevoie de un sistem de fortificații care să amintească de forța Verdun-ului pe toată granița estică. Era un efort financiar deosebit, dar Ministrul de Război André Maginot a reușit să obțină creditele necesare începerii lucrărilor și acestea au debutat în 1928. Linia Maginot a început să înghită ca o tornadă fonduri, oțel, ciment, șine de cale ferată, mine, sârmă ghimpată și armament. S-a făcut totul pentru economisire și au fost trimise în cazemate multe tipuri depășite de guri de foc, precum mitralierele Hotchkiss model 1914 sau tunurile sistem De Bange. Ideea de la Paris a avut consecințe în lagărul socialist și acolo a apărut Linia Stalin, cea care se întindea de la Marea Neagră la Marea Baltică. Era imposibil de învăluit prin operațiuni terestre și fortificațiile erau concepute astfel încât să permită trecerea trupelor în ofensivă sau canalizarea celor inamice în adevărate culoare – capcană unde să fie lovite de focul artileriei și contraatacate din flanc. Conducerea Belgiei a preconizat săparea unui canal care să servească drept șanț antitanc și așa a apărut Canalul Albert. Avea o utilitate practică prin transportul de materiale pentru industria siderurgică, dar valoarea militară era evidentă. Sovieticii aveau propriile idei privind utilizarea forței de muncă și deținuții politic au fost trimiși la exterminare pentru realizarea Canalului Belomor în anii 1931-1933. Nu există cifre exacte privind numărul de victime, dar cel puțin 12.000 de oameni au murit pentru

[55] Friedrich Engels, *Anti-Dühring*, ediția a II-a, Editura Partidului Muncitoresc Român, București, 1952, p. 199.

lucrarea de artă inginerească[56] prin care Iosif Stalin dorea să transfere armament și materiale strategice în caz de război spre nord și materii prime spre Leningrad.

Revenind la perioada marii recesiuni, există date conform cărora au fost investite în domeniul militar în al doilea deceniu interbelic suma de 9,5 miliarde de dolari[57], sumă impresionantă din moment ce un român avea o cotă din venitul național de 110 dolari pe an și muncitorii americani ajungeau la 140 pe lună[58]. Suma nu include investițiile ce aveau importanță mai mult pentru armate, de exemplu hidrocentralele necesare pentru producerea de aluminiu ce intra în corpul avioanelor sau în motoarele de tanc. Marile puteri colaborau în secret sau la vedere pentru dezvoltarea afacerilor și pentru acumularea de arme cât mai ofensive. SUA președintelui F. D. Roosevelt a oficializat prietenia cu patria lagărelor la 17 noiembrie 1933 în timp ce cetățenii americani erau arestați, torturați și executați de către poliția politică sovietică[59]. Jocurile pentru un nou conflict mondial se desfășurau fără să se mai țină cont de problemele economice ale popoarelor. Tornada se apropia fără milă de civilizație.

S-a încercat ștergerea urmelor acestor pregătiri pentru un nou asasinat în masă și criza economică a fost definită ca un viciu al sistemului capitalist. Nu s-a putut face nimic împotriva unui șoc planetar. Crahul a fost însă consecința pregătirilor intensive de război pe toate planurile și n-a existat milă pentru fondurile publice. Din păcate, și astăzi se păstrează interesul pentru vechile teorii istoriografice, pline de falsuri inoculate cu grijă pentru a se asigura manipularea maselor și păstrarea unor eroi ce n-ar merita un loc în cărțile de istorie.

THE GREAT DEPRESSION AND THE FABRICATION OF LIES IN THE CONTEMPORARY HISTORIOGRAPHY

Abstract

This article presents the theory that The Great Economic Crisis was an intensive preparation for a new world war and not a problem of the capitalist system of production. The best materials made theri way to the arsenals and huge hydropower plants were built for the energy needed for production. The standard of living of the population did not matter to politicians.

---

[56] https://en.wikipedia.org/wiki/White_Sea-Baltic_Canal. Alte surse susțin că mortalitatea a fost mult mai ridicată.
[57] I. Saizu, Al. Tacu, *Europa economică interbelică*, Institutul European, Iași, 1997, p. 209.
[58] Tim Tzouliadis, *op. cit.*, p. 66.
[59] Tim Tzouliadis, *op. cit.*, p. 94.

MUZEUL JUDEȚEAN ARGEȘ
ARGESIS, *STUDII ȘI COMUNICĂRI*, seria ISTORIE, **TOM XXVIII**, 2019, p. 337-344

CONSERVARE-RESTAURARE

RESTAURAREA UNEI SECERI DESCOPERITE LA CETATEA DACICĂ DE LA TÂRCOV- PIATRA CU LILIECI

MIHAELA IOAN*

Comuna Pârscov se află în partea de nord-vest a județului Buzău, având coordonatele geografice 45°17′N 26°33′E[1]. Se situează la aproximativ 30 km de municipiul Buzău. în regiunea Subcarpaților de Curbură, la confluență râului Buzău cu pârâul Bălăneasa. Subcarpații Buzăului au ca unități limitrofe Subcarpații Putnei și Râmnicului în partea de nord-est și est, munții Buzăului în nord, Subcarpații Teleajenului la vest și câmpia Buzăului în partea de sud.

Comuna ocupă dealurile Trestieni și Runcu, terasele superioare de la Robești, Bădila și Pârscov, depresiunile Oleșești, Târcov, Tocileni și frânturi de terasă la Curcănești. Aceasta este alcătuită din 12 sate: Pârscov, Târcov, Lunca Frumoasă, Bădila, Curcănești, Valea Purscarului, Tocileni, Robești, Runcu, Trestieni, Pârjolești și Oleșești și se învecinează cu comuna Berca la est, comuna Viperești la vest, comuna Cozieni și comuna Odăile la nord și râul Buzău la sud. La sfârșitul secolului al XIX-lea Târcov era o comună ce făcea parte alături de comunele Pârscov și Robești din plaiul Pârscov al județului Buzău. Comuna Târcov era alcătuită din satele Oleșești, Târcov, Gura Târcovului și Trestieni. Comuna Robești a fost desființată în anul 1925 și a fost inclusă împreună cu comuna Gura Aninoasei în comuna Târcov. La data aceea comunele Pârscov și Târcov aveau alcătuiri asemănătoare având fiecare peste 3.000 de locuitori.

În 1930 a fost înființată pentru scurtă vreme comuna Lunca Frumoasă[2], care împreună cu Pârscov și Târcov au fost incluse în plasa Cărpiniștea ce aparține la momentul acela regiunii Buzău. După 1952 Cărpiniștea a trecut în regiunea Ploiești. Comuna Lunca Frumoasă a fost desființată și inclusă în comuna Pârscov, iar Târcov a fost împărțită între comunele Pârscov și Berca.

---

* Muzeul Județean Buzău.

[1] Wikiwand, *Comuna Pârscov, Buzău*, online la: https://www.wikiwand.com/ro/Comuna P%C3%A2rscov,_Buz%C4%83u (accesat 23 septembrie 2019).

[2] Comuna Pârscov, *Așezare geografică*, online la http://www.pirscov.ro/comuna/asezare-geografica/ (accesat 23 septembrie 2019).

Pârscov a fost reintrodusă în județul Buzău abia în anul 1968[3].

Apa Buzăului străbate, în depresiunea Pârscovului, cea mai îngustă și cea mai lungă cheie din Subcarpații Buzăului în dreptul satului Bădila. În această regiune apar multe calcare mezozoice ce formează stânci în albia și terasa de luncă a râului, iar în zona de deal întâlnim „Sarea lui Buzău” – o rezervație naturală cu numeroase izvoare și eflorescențe saline[4].

Pe lângă frumusețile naturale Comuna Pârscov deține și câteva monumente istorice de interes local precum: casa memorială Vasile Voiculescu, datând de la începutul secolului al XX**,** biserica „Sfântul Nicolae”, din satul Lunca Frumoasă, datând din 1884, trei case din satul Pârscov: una din secolul al XVII-lea în stadiu de ruine, altele două („casa cu fânar” și casa Gheorghe Tocileanu) datează din 1920, crucea de la Runci, datată 1793, aflată la vest de satul Runcu, siturile arheologice de la Bădila (o așezare din perioada Hallstatt-sec XII-V î.Hr, o așezare din epoca migrațiilor -sec. II-IV), Pârscov (așezări ce aparțin culturii Monteoru din Epoca Bronzului – mil. III-II î. Hr.), Târcov-punctul Piatra cu Lilieci (o așezare din Epoca Bronzului și o așezare fortificată geto-dacică din perioada Latène -secolul I î.e.n.)[5].

Piatra cu Lilieci văzută dinspre nord-est.

Scurtă descriere a sitului arheologic

Se pare că cetatea de la Târcov este doar o mică parte a unui complex fortificat din zona Carpaților de Curbură din care făceau parte și cetatea de la Cîrlomănești-capitală a uniunii de triburi și cetatea de cult de la Gruiu Dării, comuna Pietroasele[6]. Cetatea de la Târcov este situată pe meleagurile copilăriei

---

[3] *** România, Legea nr. 3/1968, *Lege privind asigurarea conducerii locale de stat în unitățile administrativ-teritoriale până la alegerea consiliilor populare,* Monitorul Oficial al României nr. 18 din 17 februarie 1968, București.
*** România, ,*Legea nr 2/1968, Lege privind organizarea administrativa a teritoriului Republicii Socialiste Romania*, Monitorul Oficial al României nr. 163-165 din 20 decembrie 1968, București.

[4] Comuna Pârscov, *Așezare geografică*, online la http://www.pirscov.ro/comuna/asezare-geografica/ (accesat 23 septembrie 2019).

[5] Wikiwand, *Comuna Pârscov, Buzău*, online la: https://www.wikiwand.com/ro/Comuna P%C3%A2rscov,_Buz%C4%83u (accesat 23 septembrie 2019).

[6] Jurnalul.ro, *Cetate dacică descoperită la Pârscov*, online la: https://jurnalul.antena3.ro/stiri/observator/cetate-dacica-descoperita-la-parscov-516312.html, (accesat 20 septembrie 2019).

lui Vasile Voiculescu, la cca 7 km nord de comuna Pârscov comuna Pârscov în apropierea văii Bălăneasa la o distantă de aproximativ 30 km nord-vest de orașul Buzău. Cetatea ocupă un loc dominant asupra văii, fiind așezată pe o culme greu accesibilă, o stâncă cu aspect de fus având trei laturi abrupte și o înălțime maximă de 735 m. Acest lucru i-a conferit un important rol militar, sistemul defensiv organizat de Decebal controla accesul spre Transilvania pe cursul superior al râului Buzău. Culmea „Piatra cu lilieci” și-a primit denumirea de la structura geologică (aspectul predominant stâncos) și de la vegetația care o acoperă (diferite tipuri de liliac sălbatic)[7].

Așezarea avea formă de melc și se pare că ar fi avut dublu rol, de apărare, dușmanii putând fi văzuți de la zeci de kilometri distanță și de supraveghere a depozitelor de sare de pe valea Buzăului, materie primă folosită pentru consum și pentru comerțul cu triburile învecinate[8].

Potrivit datelor oferite de descoperirile arheologice, cetatea dacică de la Târcov datează din a doua jumătate a sec. I, în perioada domniei regelui Decebal și nu a mai fost locuită din timpul războaielor cu romanii, purtate între 101-102 sau 105-106[9].

Situl arheologic de la Târcov-Piatra cu Lilieci[10].

Situl se împarte în două unități: un platou-acropolă (cu lungimea de 160 m) și o succesiune de 3 terase (pe două dintre ele au fost descoperite fortificații de piatră și lemn). Pentru a ajunge la situl arheologic trebuie străbătute satul Pârscov, valea Bălănesei, satul Tocileni, satul Lunca Frumoasă, Valea

[7] Matei S, Costache D, Garvăn D, ed. Muzeul Județean Buzău, Mousaios, Vol. XX, *Cercetările arheologice de la Târcov- piatra cu lilieci, Jud. Buzău, campania 2014,* Buzău, 2015. P 221-228

[8] Jurnalul.ro, *Cetate dacică descoperită la Pârscov*, online la: https:// jurnalul.antena3.ro/știri/observator/cetate-dacica-descoperita-la-parscov-516312.html, (accesat 20 septembrie 2019).

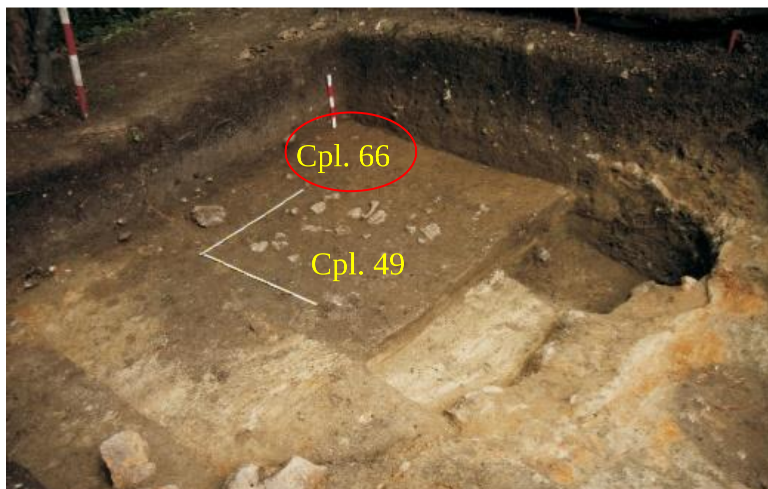
[9] Libertatea, *Cetatea dacică de la Târcov, punctul de observație folosit de regele Decebal. Dușmanii puteau fi văzuți de la zeci de kilometri distanță,* online la: https://www. libertatea.ro/știri/cetatea-dacica-de-la-tarcov-punctul-de-observatie-folosit-de-regele-decebal-2291983 (accesat 20 septembrie 2019).

[10] Cain.ro, *Călător la piatra cu lilieci*, online la: http://www.cain.ro/calator-la-piatra-cu-lilieci/ (accesat 22 septembrie 2019).

Purcarului, satul Trestieni, satul Târcov. Accesul la sit se face printr-o șa lungă de aproximativ 100 m și îngustă de 2-3 m.

În urma cercetărilor arheologice au fost descoperite resturi de construcții, unele incendiate, numeroase gropi menajere sau vetre pentru foc[11], fragmente de vase ceramice, râșnițe din piatră, mărgele din sticlă, unelte și ustensile din fier, cuțite, cuie, arme, piese din bronz și podoabe[12].

În secțiunea 13 - complexul 66 - a fost săpată o groapă tronconică. Aceasta a fost cercetată parțial, două treimi din acest complex intrând în malul de nord și vest al secțiunii. Groapa se află sub locuința din complexul 49. Se presupune că cele două ar fi în legătură directă deoarece la gura gropii s-a găsit o mică treaptă ce ar fi permis fixarea unui capac de lemn. Printre numeroasele fragmente de vase ceramice și oase a fost descoperită și o seceră din fier.

Secțiunea 13, complexele 49 și 66.

În urma descoperirilor, arheologii au hotărât extinderea cercetărilor din complexele de locuire și trasarea unor noi suprafețe pe Terasa 1 și Platou în vederea identificării de noi complexe[13].

---

[11]Buzău media, *S-au reluat cercetările arheologice în cetatea dacică de la Târcov – „Piatra cu Lilieci”*, online la: https://www.buzaumedia.ro/cultura/s-au-reluat-cercetarile-arheologice-cetatea-dacica-de-la-tarcov-piatra-cu-lilieci/ (accesat 21 septembrie 2019).

[12] TV Buzău, *Cetate de pe vremea lui Decebal, studiată de arheologi*, online la: http://www.tvbuzau.ro/cetate-de-pe-vremea-lui-decebal-studiata-de-arheologi-2/ (accesat 21 septembrie 2019).

[13] Matei S, Costache D, Garvăn D, ed. Muzeul Județean Buzău, Mousaios, Vol. XX, *Cercetările arheologice de la Târcov-piatra cu lilieci, Jud. Buzău, campania 2014,* Buzău, 2015. P 221-228.

Descrierea secerii

Secera este o piesă din fier ce aparține secolului I, având lungimea de 360 mm, lățimea 23 mm și grosimea maximă de 4 mm. Realizată în tehnica de batere, aceasta prezintă totuși câteva particularități. Secera are o formă semicirculară alungită în partea dinspre mâner și aplatizată spre vârf, iar în partea mânerului se observă prezența unui cuișor folosit la atașarea uneltei de mânerul de lemn.

Secera înainte de restaurare.

Starea de conservare

După o analiză amănunțită a piesei s-a ajuns la următoarele constatări:

- piesa prezintă depuneri de pământ, silicați și calcare;

- fierul: se află într-o stare avansată de gradare, prezintă coroziune profundă pe toată suprafața, nu mai există miez metalic. Materialul este fragilizat, există câteva zone în care suprafața piesei este subțiată sau prezintă lacune.

Secera – detaliu.

Diagnostic

Obiectul abandonat în sol se află, pentru o perioadă îndelungată de timp, sub acțiunea apelor de infiltrație, a diverselor molecule chimice și a oxigenului. Principalul factor fizico-chimic al degradării secerii este umiditatea persistentă din sol. În aceste condiții piesa are tendința naturală de a se reîntoarce la starea de minereu. Coroziune este de fapt procesul invers ce face obiectul finit să se întoarcă la starea sa cea mai stabilă, cea minerală.

În cazul fierului avem parte de o coroziune electrochimică continuă (generalizată) reprezentată prin stratul de oxid de fier, format în urma reacției de oxido-reducere a fierului și oxigenului în prezența apei sau umidității atmosferice.

Propuneri metodologice

- emoliere și degresare;
- îndepărtare depuneri aderente și neaderente de pământ și calcare;
- îndepărtare produși de coroziune;
- completarea piesei;
- stabilizarea metalului;
- conservarea secerii.

Restaurarea secerii

Piesa a fost restaurată și conservată în laboratorul de restaurare metale in cadrul Muzeului Județean Buzău. În acest scop au fost utilizate materiale, tehnici și tehnologii adecvate pentru tratarea și conservarea obiectelor din fier. În timpul procesului de restaurare au fost respectate principiile restaurării științifice, prevăzute în normele de conservare și restaurare a bunurilor culturale, din legislația în vigoare.

Materiale si metode

Tratamentul piesei a început prin emolierea suprafeței în soluție de detergent neionic C2000, 1‰ în apă distilată. În acest timp s-a recurs la îndepărtarea depunerilor de pământ prin perieri ușoare a suprafeței cu o perie cu fire moi, baton de fibră de sticlă.

A urmat neutralizarea suprafeței prin imersii repetate în apă distilată și uscarea piesei prin imersie în soluție de alcool etilic absolut și acetonă în proporție de 1:1.

Următoarea etapă în procesul de restaurare a fost îndepărtarea produșilor de coroziune prin metode de curățare mecanică cu ajutorul bisturiului și al lânii de oțel.

Secera după curățare (ansamblu și detaliu).

S-a recurs apoi la consolidarea piesei în zonele fragile si completarea zonelor lipsa cu ajutorul rășinilor epoxidice.

Aspect general după completarea zonelor lipsă.

Stabilizarea secerii s-a realizat prin patinarea întregii suprafețe un strat de Fertan, procedură urmată conservarea finală prin aplicarea unui strat de Paraloid B72, 10% în xilen.

Secera după restaurare.

Obiectul se află într-o stare bună de restaurare și se va depozita, etala și manevra conform normelor în vigoare în România.

RESTAURATION OF A SICKLE THAT WAS DISCOVERED AT THE DACIC CITADEL OF TÂRCOV - THE LILAC ROCK

Abstract

The article presents the restoration of a sickle that belongs to the first century after Christ, .during the reign of Decebal. The piece is made from iron using a knocking technique and it presents great conservation problems: generalized corrosion, cracks, missing fragments, adherent and non-adherent deposits of soil and silicates.

The following pages describe the area in which the sickle was discovered, the conservations problems and the restoration stages to which the piece was subjected.

MUZEUL JUDEȚEAN ARGEȘ
ARGESIS, *STUDII ȘI COMUNICĂRI*, seria ISTORIE, **TOM XXVIII**, 2019, p. 345-354

RESTAURAREA ȘI CONSERVAREA UNEI PIESE CERAMICE *VAS DE PROVIZII* SEC. IV P. CHR.

MARY-CLAUDIA MOȚEI*

Vasul ce constituie subiectul articolului de față are o istorie interesantă. Descoperit în stare fragmentară și restaurat neglijent este postat pe internet pentru a fi vândut cu suma de 1.600 lei. Organele abilitate identifică deținătorii piesei de patrimoniu, o confiscă și o predă Muzeului Județean de Istorie Brașov[1], în prezent făcând parte din colecția de arheologie având numărul de inventar II 8816 AR.

Acest tip de vas - specific culturii Sântana de Mureș-Černjachov - este cunoscut în literatura de specialitate sub denumirea de *Krausengefäss* și este răspândit pe tot teritoriul locuit de purtătorii culturii (România și Ucraina). Vasele erau folosite pentru depozitare (mai ales a cerealelor și, relativ rar, a apei) fiind îngropate în pământ, ca argument fiind baza care nu oferea stabilitate, dar și decorarea vasului doar în partea superioară[2]. O dovadă în acest sens sunt „ciupiturile” de pe corpul vasului datorate condițiilor din sol.

De-a lungul timpului, în urma descoperirilor întâmplătoare și/sau cercetărilor sistematice au fost descoperite numeroase fragmente provenind din astfel de vase, reprezentative fiind cele de la Odorheiu Secuiesc, județul Harghita[3] și de la Albiș, județul Covasna[4].

Vasul de provizii (inv. II 8816 AR) (Planșa 1/a) este realizat la roata olarului, dintr-o pastă fină, cu nisip, omogenă, având nuanțe brune. Forma este caracteristică epocii, cu diametrul maxim în partea superioară, baza plată și buza

---

* Muzeul Județean de Istorie Brașov.

[1] Prin actul de proveniență nr. 788 / 28.05.2015.

[2] Glodariu, Ion, *Vase de provizii de inspirație elenistică*, în *Arheologia Moldovei*, XVIII, 1995, p. 45.

[3]http://cronica.cimec.ro/detaliu.asp?k=4171&d=Odorheiu-Secuiesc-Harghita-Lok-tarla-Kadicsfalvi-ret-2008, raport 169, fig. 5/2

[4] Puskás, József, *Noi descoperiri arheologice aparținând culturii Sântana de Mureș-Černjachov în valea Râului Negru, județul Covasna*, în ANGUSTIA 19, 2015, Studii și cercetări de arheologie, p. 175–204, planșa 7/1.

aproape orizontală, îndoită spre interior și exterior. Deși prezintă acele „ciupituri” de care aminteam mai sus, se poate observa cu ușurință faptul că vasul are suprafața lustruită. Decorul incizat, prezent în partea superioară a vasului este dispus astfel: pe buză și imediat sub buză regăsim un registru, respectiv două registre de linii vălurite, urmează apoi un brâu în relief, iar sub brâu un alt registru de linii vălurite și unul de linii drepte (Planșa 1 /b, c).

Descoperit în stare fragmentară, vasul a comportat o intervenție de „restaurare” care a constat în: identificarea fragmentelor și marcarea acestora cu marker (Planșa 2/a); fragmentele curățate superficial (Planșa 2/b și 3/f, g), iar la dezasamblare se pot observa depozitele de sol în zonele de îmbinare (Planșa 5/c, d). Asamblarea s-a dovedit defectuoasă, realizată cu trei tipuri de adeziv folosit în exces și care se regăsea și pe suprafața fragmentelor (Planșa 2/c, d); adezivul prezenta urme de îmbătrânire, se exfolia, lipiturile având o culoare albicioasă, respectiv gălbuie (Planșa 3/a, b, c). Completarea lacunelor a fost realizată aleatoriu, cu ipsos de modelaj neglijent aplicat și puțin finisat și pe alocuri fisurată (Planșa 4/a, b, c, d, e, f). Deficiențele de lipire, date și de faptul că unele dintre fragmente au suferit ușoare deformări, au fost mascate în cadrul completării prin aplicarea de ipsos peste unele fragmente. La toate acestea se adaugă faptul că erau zone unde materialul original lipsea (mai ales în zona superioară), iar unele fragmente prezentau fisuri și exfolieri cu pierderi de material (Planșa 3/d, e).

În consecință, dată fiind starea de conservare precară, s-a decis re-restaurarea vasului care a durat aproximativ nouă luni. Restaurarea vasului a debutat cu desprăfuirea piesei cu ajutorul unor pensule cu fir moale și aspirator. Următorul pas a fost cel în care s-a realizat dezasamblarea piesei, folosind comprese și injectări cu apă distilată caldă și în urma căruia au rezultat 250 de fragmente (Planșa 5/a, b). A urmat îndepărtarea adezivului vechi, operațiune care s-a desfășurat folosind instrumentar de detartraj adecvat și microscopul. Adezivul s-a îndepărtat relativ ușor pentru că își pierduse elasticitatea, însă pe unele zone a fost necesară curățarea cu solvent (acetonă). Odată încheiată curățarea mecanică s-a procedat la suprasaturarea fragmentelor cu apă distilată, operație premergătoare tratamentului chimic cu soluție 20% acid citric, tratament alternat cu pensulări ușoare. După neutralizare, testul clorurilor (cu sol. 1% azotat de argint) nu a evidențiat prezența acestora și astfel, fragmentele au fost uscate în acetonă și liber, iar după uscare, conservate cu soluție 1% Paraloid B72 în acetonă (Planșa 6/a).

În continuare, s-au efectuat identificarea și asamblarea fragmentelor folosind ca adeziv poliacetatul de vinil (Planșa 6/b). Datorită dimensiunilor vasului, asamblarea s-a efectuat în paralel cu completarea formei și chituirea zonelor de îmbinare folosind ipsos mojarat cu pigmenți minerali (Planșa 6/c, d). După asamblare și completare, pe zonele de completare s-a reconstituit decorul

canelat cu instrumentar adecvat (Planșa 6/e, f). Conservarea finală și uscarea piesei au încheiat procesul de restaurare (Planșa 7/a, b).

Concluzii

După restaurare a rezultat o piesă având următoarele dimensiuni: H = 92,5 cm; Dg = 50 cm; D max = 67,5 cm; Df = 20,5 cm; l buza = 5,5 cm după cum se poate observa și în desen (Planșa 7/c)[5].

Existența acestei piese unice - până în prezent – în colecția de arheologie a muzeului nostru precum și intervențiile de restaurare au determinat valorificarea ei prin participarea la Salonul Național de Restaurare – Craiova 2018[6] unde, la categoria **Restaurare ceramică** a obținut Premiul de Excelență.

Indiferent de forma de valorificare a piesei se recomandă prezervarea acesteia în condiții de microclimat corespunzător (T = 20ºC, UR = 50%).

RESTORATION AND PRESERVATION
OF A CERAMIC PIECE *POT* SEC. IV P. CHR.
Abstract

The article presents the conservation and restoration of a pot from the archeology collection of the Brasov County History Museum. Previously restored improperly, conservation status imposed a new restoration.

In the restoration process was normal small problems occurring because of the pot dimensions. After restoration the pot was participated to exhibition in 2018 in the National Restoration Show in Craiova, where it earned Excellence Award.

[5] Toate ilustrațiile au fost executate de către autoare, iar desenul piesei de către doamna Mihaela Cioc.

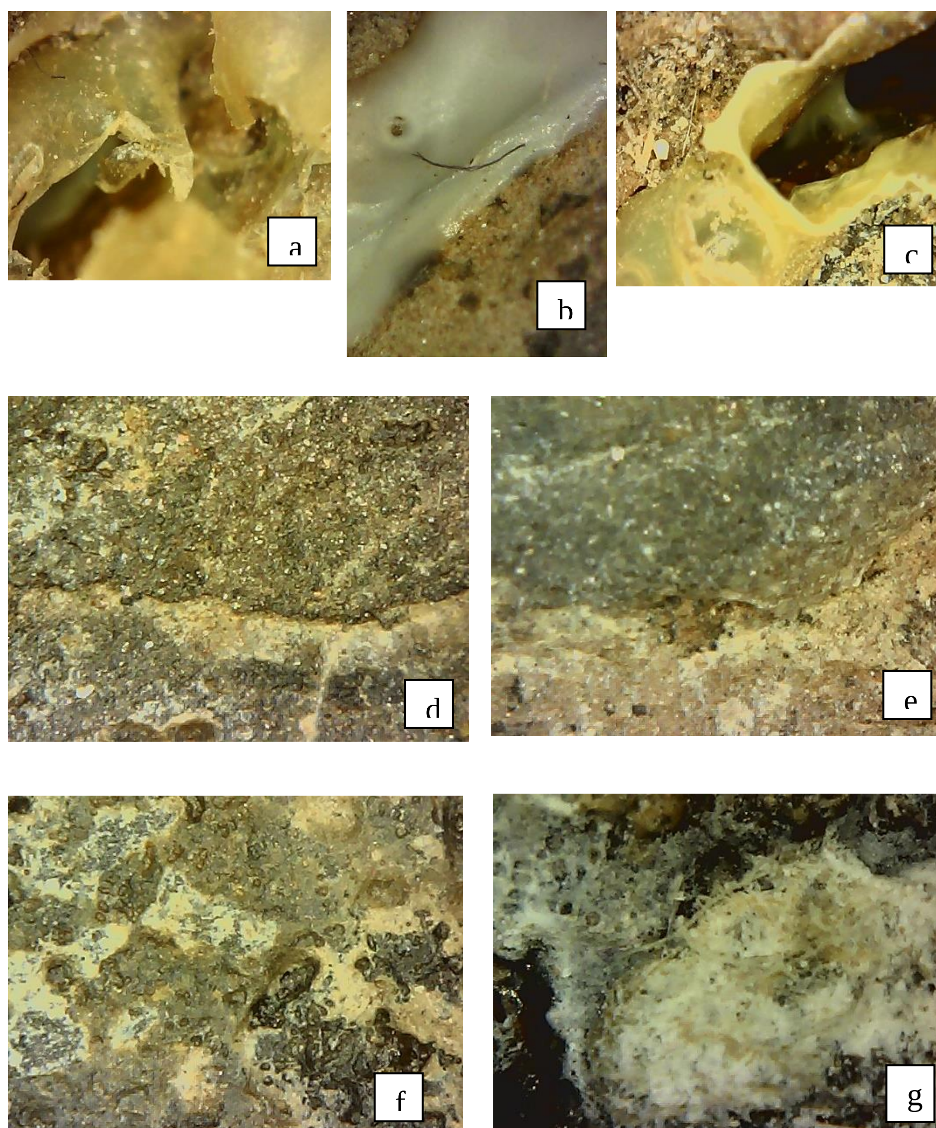
[6] CJ Dolj, Muzeul Olteniei*, Salonul Național de Restaurare,* Catalog, Craiova, 2018, p.25.

Planșa 1 (a-c). Vas de provizii (inv. II 8816 AR) înainte de restaurare. Imagine de ansamblu a vasului – a ; decorul incizat al vasului dispus pe buză – b și imediat sub buză – c.

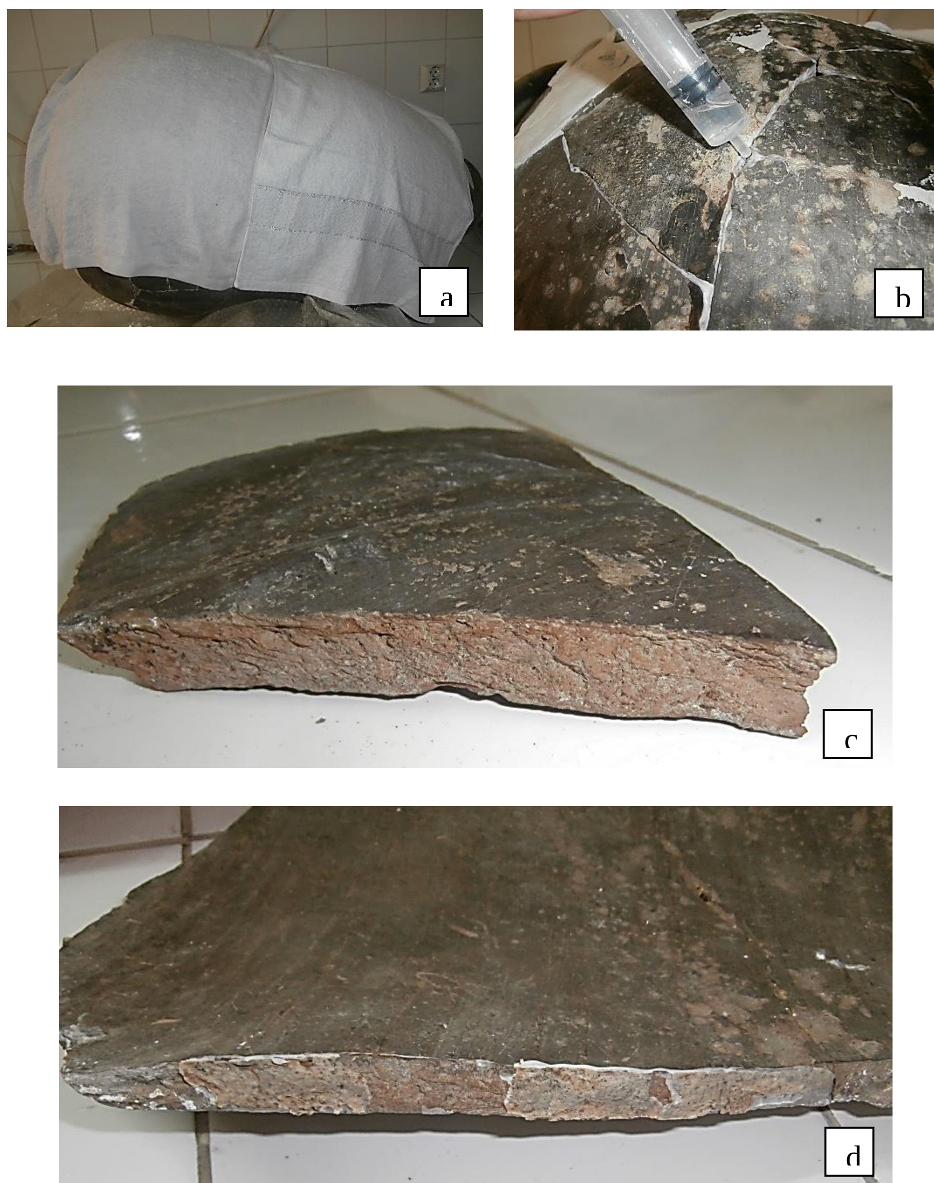
Planșa 2 (a-d). Vas de provizii (inv. II 8816 AR) înainte de restaurare. Marcarea fragmentelor cu marker – a; depuneri de sol – b; folosirea în exces a adezivului și îmbinări defectuoase – c, d.

Planșa 3 (a-g). Vas de provizii (inv. II 8816 AR) înainte de restaurare (microfotografii). Adezivul folosit – a, b, c; fisuri și exfolieri –d, e; depuneri de sol și murdărie – f, g.

Planșa 4 (a-f). Vas de provizii (inv. II 8816 AR) înainte de restaurare. Completare aleatorie – a, b; neglijentă și nefinisată – d, e, f.

Planșa 5 (a-d). Vas de provizii (inv. II 8816 AR) în timpul restaurării (dezasamblării). Comprese și injectări cu apă distilată – a, b; depuneri de sol și murdărie– c, d.

Planșa 6 (a-f). Vas de provizii (inv. II 8816 AR) în timpul restaurării. Fragmentele după curățare și conservare – a; asamblare și completare – b, c, d; refacere decor – e, f.

Planșa 7 (a-c). Vas de provizii (inv. II 8816 AR) după restaurare – a, b; Desenul piesei – c.

MUZEUL JUDEȚEAN ARGEȘ
ARGESIS, *STUDII ȘI COMUNICĂRI*, seria ISTORIE, **TOM XXVIII**, 2019, p. 355-364

RESTAURAREA ICOANEI ÎMPĂRĂTEȘTI „SFÂNTUL MUCENIC ELEFTERIE”, SECOLELE XVII-XVIII

DANIELA IAMANDI
CRISTINA-ELENA POȘCHINĂ*

Icoana îl reprezintă pe sfântul Mucenic Elefterie (fig.1), frontal, bust, îmbrăcat în veșminte arhierești, compuse din felon de culoare roșu vermillon și omofor[1] cu trei cruci negre pe un fond decorat cu elemente florale. Sfântul ține în mâna stângă Evanghelia, iar cu mâna dreaptă binecuvântează, capul este înconjurat de aureolă din foiță de aur, iar fondul este pictat în nuanțe de albastru. În registrul superior, de o parte și de alta a personajului, există inscripție în litere chirilice СФ. СФИЦ. МЦЧИНКЬ ЕЛЕЦѲЕРИЕ (în traducere SF. MUCENIC ELEFTERIE. Pentru o înnobilare suplimentară, icoanei i-au fost atașate șase elemente de ferecătură, realizate din argint aurit, dispuse după cum urmează: aureola, mâini, Evanghelia, cruce, engolpion.

Elefterie a fost un episcop al Bisericii creștine din provincia romană Iliria, care a primit mucenicia în timpul domniei împăratului Hadrian (117-138). Cultul Sf. Elefterie, cinstit uneori și sub numele de Sfântul Liberalis sau Liberator (traducerea latină a numelui grecesc Eleutherios, care înseamnă „cel liber”), s-a dezvoltat considerabil în Italia, unde i-au fost închinate mai multe biserici. La acestea putem adăuga și faptul că, potrivit doxologiei creștine românești, moaștele Sf. Elefterie au fost adăpostite o vreme la Mănăstirea Țigănești, pentru ca în anul 2009, să fie dăruite Bisericii Sf. Elefterie din București[2].

Starea piesei înainte de restaurare. Realizat din lemn de fag, având dimensiunile de 103 cm lungime, 75 cm lățime și grosimea de 3 cm, suportul icoanei este format din trei blaturi îmbinate cu adeziv și cuie de lemn, consolidat cu două traverse așezate în contrafibră, semiîngropate, care au rolul de a

* Complexul Național Muzeal „Curtea Domnească” Târgoviște.
[1] Olimpia Coman-Sipeanu, Daniela Lăzureanu, 2013, Considerații privind restaurarea unei icoane rusești din secolul al XIX-lea, în *CIBINIUM,* Edit. „Astra Museum”, Sibiu, p. 294.
[2] *OrthodoxWiki.*

împiedica curbarea panoului. Straturile picturale prezintă o bună coeziune la suport, fiind pătrunse de cracluri de vechime specifice picturii pe panou. Suprafața pictată, realizată într-o manieră de influență bizantină, este acoperită parțial de ferecături metalice din argint-aurit. În unele zone, sub acțiunea tensiunilor mecanice ale suportului, craclurile s-au desprins, suferind o ușoară ridicare având aspect de „cort” sau „acoperiș în două ape”[3]. În câmpurile pictate din partea inferioară a panoului, există deteriorări importante ale stratului de preparație și a celui pictural, determinate de arderea lumânărilor în proximitatea icoanei, fapt ce a dus la calcinarea și gonflarea acestora.

Întreaga suprafață a panoului pictat era acoperită de un strat de vernis îmbătrânit și opacizat, cu depuneri neuniforme de gudroane și murdărie aderentă, care îngreunau lizibilitatea imaginii inițiale (fig. 2). Blatul icoanei prezenta atac biologic produs de insectele xilofage, cu orificii de zbor circulare, generalizat pe ambele suprafețe ale piesei. Această intensitate neobișnuit de mare a atacului a determinat fragilizarea și friabilizarea lemnului. Pe anumite porțiuni, din grosimea blatului de 3 cm, 2 cm erau puternic aerați, fiind susținuți de structura scheletică creată în interiorul lemnului și de suprafața de pe versoul blatului, care avea aspect de coajă (fig. 2). Curgerea continuă a pulberii lemnoase prin orificiile de zbor și pierderile din marginile blatului ne-au determinat să aducem icoana pe masa de lucru a laboratorului de restaurare.

Metodologia de restaurare. Demararea intervențiilor directe s-a făcut după ce au fost scoase elementele de ferecătură și cuiele din fier/piroane cu care icoana a fost prinsă de tâmplă. Astfel, după desprăfuirea și îndepărtarea murdăriilor (depozite de praf, insecte, ceară, gudroane), s-a trecut la etapa de prevenție împotriva dăunătorilor, chiar dacă atacul xilofag nu mai era activ. Tratamentul a constat în injectarea soluției Perxil -10[4] în orificiile de zbor (fig.3), după care piesa a fost etanșeizată într-un sac din plastic pentru o durată de 15 zile.

Deoarece blatul prezenta o fragilizare accentuată, limitând continuarea efectuării etapelor de restaurare, pentru consolidarea și prevenirea degradărilor suportului, atât în crăpăturile lemnului cât și în orificiile de zbor a fost introdusă rășina Paraloid B72, de 5 % și 10 %, solubilizată în acetat de etil, aplicată în două etape (fig. 3). Această impregnare a crescut substanțial rezistența mecanică din structura internă a lemnului, însă acolo unde existau zone lacunare (marginile blatului), consolidarea a presupus parcurgerea unor etape mai ample.

[3] Olimpia Coman-Sipeanu, Daniela Lăzureanu, *op.cit.*, p. 299.

[4] Sultana-Ruzandra Polizu, 2016, Biserica „Sfântul Nicolae-Albă”, București. Acțiuni principale privind conservarea și restaurarea iconostasului, în *Caietele restaurării,* Edit. ACS, București, p. 183, Georgiana Sidoriuc, 2016, Procesele de degradare ale icoanelor din secolele XVIII-XIX, zona Dunării de Jos, în *Caietele restaurării,* Edit. ACS, București, p. 224, Daniela Iamandi, 2017, Aspecte metodologice privind restaurarea icoanei „Adormirea Maicii Domnului”, în *DROBETA* XXVII. Seria Restaurare - Conservare, Edit. MEGA, Drobeta Turnu Severin, p. 33.

Următoarea operațiune a fluxului de intervenții a constat din curățarea verso-ului și a canturilor icoanei, de unde depunerile aderente (praf, fum) au fost eliminate folosind soluție de C 2000[5], concentrație 8-10 %. Au urmat etapele de curățare etapizată a stratului pictural, aplicând metode uscate pentru care s-au folosit pensule și aspiratorul, urmată de metoda fizico-chimică pentru îndepărtarea vernisului. Pe o anumită porțiune din suprafața pictată au fost realizate patru teste de curățare, după cum urmează:

Testul I- emulsia de ou,

Testul II- soluția C 2000, 5 %,

Testul III- alcool etilic și acetonă în proporții 50:50

Testul IV- dimetilformamidă (DMF) și acetat de etil în proporții 50:50[6].

Cu soluția testului nr. III și cu soluția testului nr. IV s-a obținut îndepărtarea depunerilor, însă datorită faptului că soluția testului nr. IV este mai agresivă față de suprafețele pe care se aplică, s-a optat pentru folosirea soluției testului nr. III (fig.4). Pentru zonele acoperite cu foiță de aur și de argint (aureolă, chenar), curățarea s-a făcut cu soluția C 2000, 5 %. Deoarece calitatea deosebită a culorilor și buna lor aderență la stratul suport nu necesitau efectuarea unei consolidări suplimentare, s-a trecut la repoziționarea acelor zone în care straturile picturale prezentau desprinderi în formă de „acoperiș în două ape”. Pentru suprafețele afectate, procedeul a constat în aplicarea cleiului de pește de 6-8%, cald, prin injectare în interiorul desprinderilor grave și prin pensulare peste foița japoneză, după care, la scurt timp după emolierea și rehidratarea straturilor, suprafața respectivă s-a presat ușor cu ajutorul unei spatule electrice (fig. 5).

Întrucât stratul pictural indica o bună stare de stabilitate, operațiunile s-au continuat la nivelul versoului icoanei, unde suportul din lemn prezenta pierderi de material, desprinderi în formă de „acoperiș în două ape”, precum și mici diferențe de nivel între cele trei blaturi. Consolidările mecanice au fost realizate în funcție de zonă, așa încât porțiunile care prezentau pulverulență accentuată au fost curățate prin aspirare, cavitatea rezultată fiind impregnată cu soluție de Paraloid B72, de 10% (fig. 6).

Spațiul rămas gol a fost completat succesiv prin fixarea longitudinală și transversală a unor baghete din lemn, tip bastoncinii, peste care s-a turnat în mai multe straturi rășină bicomponentă Balsite W și K, solubilizată cu solvanol. Deoarece aceste completări s-au făcut în zonele de îmbinare ale blaturilor, pentru

[5] C 2000- conține agenți tensioactivi an-ionici și non-ionici, produși chimici anorganici și agenți de stabilizare, cu ph apropiat de cel neutru.

[6] Olimpia Coman-Sipeanu, Daniela Lăzureanu, *op. cit.*, p. 301, Mirel Bucur, Anamaria Floca, 2014, Intervenții de restaurare și investigarea radiologică digitală în cazul unei icoane împărătești din patrimoniul administrației prezidențiale, în CIBINIUM, Edit. „Astra Museum”, Sibiu, p. 117, Constantin Scărlătescu, 2014, Restaurarea a două icoane pe panou de lemn cu sipet, în *DROBETA XXIV*. Seria Restaurare – Conservare, Edit. MEGA, Drobeta Turnu Severin, p. 11.

corectarea diferențelor de nivel existente între acestea, la capetele blaturilor au fost atașate prese, menținute timp de 24 de ore (fig. 6).

Pentru completarea colțului lipsă și pentru consolidarea crăpăturilor longitudinale au fost realizate șase baghete din lemn de tei uscat și stabilizat, dintre care patru au fost încastrate de-a lungul fibrei în canturile (două superioare și două inferioare) făcute cu freza diamantată în grosimea blatului, pe o lungime de 10 cm, iar două au fost folosite la completarea colțului lipsă al icoanei, pentru a aduce un plus de rezistență materialului (Balsite W și K) folosit la plombarea zonei lacunare (fig. 6).

O altă provocare a reprezentat-o remedierea desprinderilor în formă de „acoperiș în două ape”, situate de-a lungul îmbinărilor blaturilor, respectiv pe toată lungimea acestora. Cunoscând faptul că structura lemnoasă era una mult aerată, care nu permitea îndreptarea ridicăturilor fără a apărea riscul prăbușirii, s-a optat pentru efectuarea unor rețele de perforații, folosind un șpiral fin, atașat micromotorului. În orificiile obținute s-a injectat soluție de Paraloid B72, de 20%, după care s-a făcut completarea cu rășină bicomponentă Balsite W și K, fluidă.

Pentru a integra cromatic adăugările realizate la nivelul versoul și a canturilor icoanei, peste zonele nou completate s-a suprapus chitul Modostuc, căruia i s-au adăugat pigmenți pentru lemn (negru/brun) în nuanțe cât mai apropiate de culoarea vopselei originale existente pe suprafața blatului. Acest produs are o bună aderență prin suprapunere peste stratul de Balsite, obținându-se o finisare apropiată de cea a lemnului și o bună compatibilitate cu pelicula consolidantă de Paraloid B72, de 5%, aplicată la finalul operațiunilor de restaurare a versoului icoanei.

La nivelul stratului pictural s-a continuat cu operațiunea de chituire a lacunelor, pentru a obține reîntregirea imaginii. Obținut din amestecul cleiului cald de pește, de concentrație 8 % și praf de carbonat de calciu (cretă de munte purificată)[7], într-o soluție cu fluiditate mai mare (lapte de chit), chitul a fost introdus prin injectare în orificiile de zbor și prin pensulare în straturi succesive pe zonele lacunare. Șlefuirea chiturilor s-a făcut diferențiat, folosindu-se dopul de plută pentru zonele plombate ale orificiilor, iar pentru zonele lacunare mari, finisarea s-a realizat folosind hârtie abrazivă cu granulație fină, urmată de tamponarea porțiunilor cu tampoane de vată înmuiate în emulsie de ou, de concentrație 1:2. Toate completările au fost nivelate și aduse în plan printr-o treptată subțiere mecanică (fig.7).

Înainte de a se trece la efectuarea integrărilor cromatice s-a făcut vernisarea intermediară a suprafeței pictate, folosind vernis Regal mat, solubilizat cu esență de petrol, aplicat prin pensulare, pentru a avea un control

[7] Mirel Bucur, Anamaria Floca, *op. cit.* p. 117.

asupra culorilor existente pe icoană, dar și pentru o bună fixare a culorilor nou adăugate peste zonele erodate. Astfel, după uscarea vernisului, a urmat integrarea cromatică a lacunelor, uzurilor și rosăturilor stratului pictural, efectuată în maniera imitativă, *rittocco* sau *retuș velatura,* folosind culori acuarela Schmincke Horadam. Pentru tratarea rosăturilor din zona chenarelor s-a folosit pastă de aur și argint. După încheierea acestor operațiuni estetice, pe suprafața icoanei s-au aplicat succesiv straturi subțiri (diluate) de protecție finală, obținute dintr-un amestec de rășini naturale, Damar[8], de 8-10 %, solubilizată în terebentină, urmat de un alt strat cu vernis Regal mat, de 10%, solubilizat în esență de petrol, pentru a nu avea un luciu puternic (fig. 8).

Operațiunea finală care a dus la încheierea tuturor intervențiilor de restaurare, a constat în repoziționarea celor șase elemente ale ferecăturii din argint aurit pe suprafața icoanei. Cunoscând faptul că structura internă a blatului, deși a fost consolidată prin tratamente succesive, nu prezintă suficientă rezistență mecanică pentru a permite manipularea piesei fără a fi tensionată, am considerat ca fiind necesară conceperea unei rame/suport care să preia toate sarcinile mecanice, inclusiv pe cele privind expunerea icoanei pe simeză/șevalet.

Fig. 1. Icoana împărătească, ansamblu față/verso, înainte de restaurare.

[8] Sultana-Ruzandra Polizu, *op. cit.* p. 186.

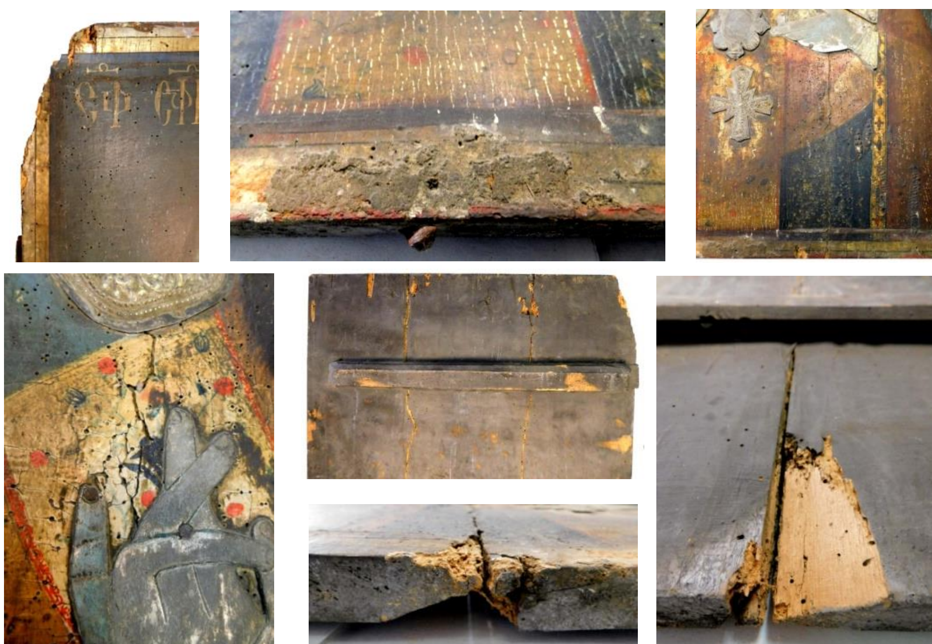

Fig. 2. Formele de degradare identificate la nivelul stratului pictural și asupra blatului.

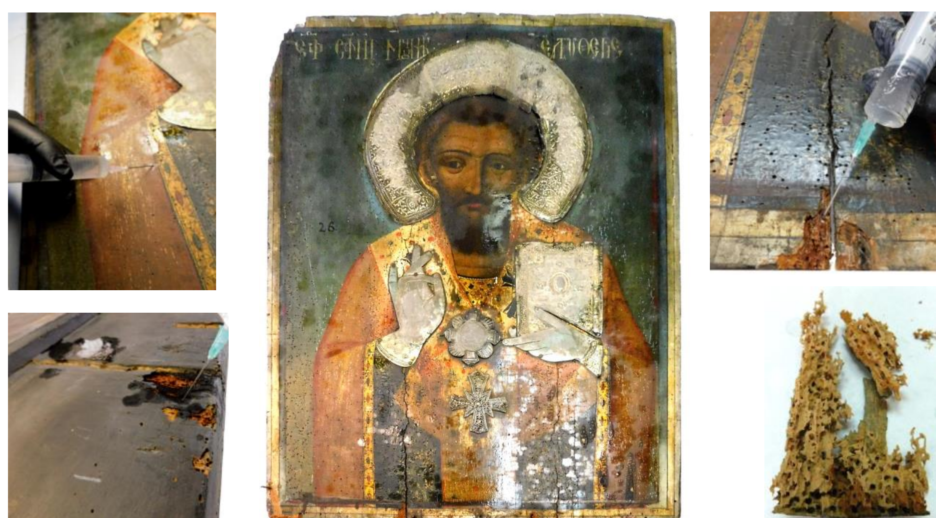

Fig.3.Tratamente împotriva atacului xilofag și de consolidare a structurii lemnoase, realizate prin injectare.

Fig.4. Aspecte din timpul etapei de curățare a suprafeței picturale.

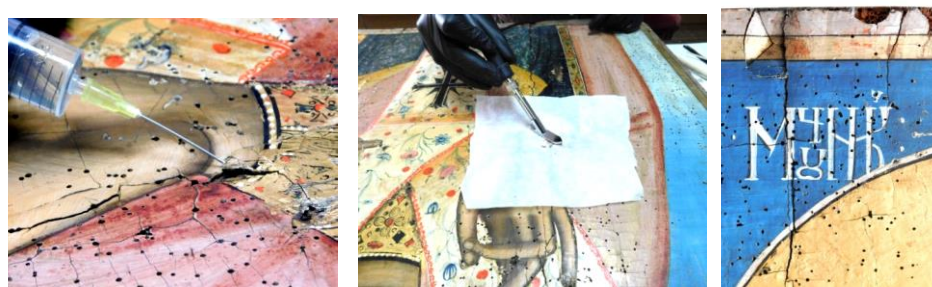

Fig.5. Etapa de repoziționare a stratului pictural desprins.

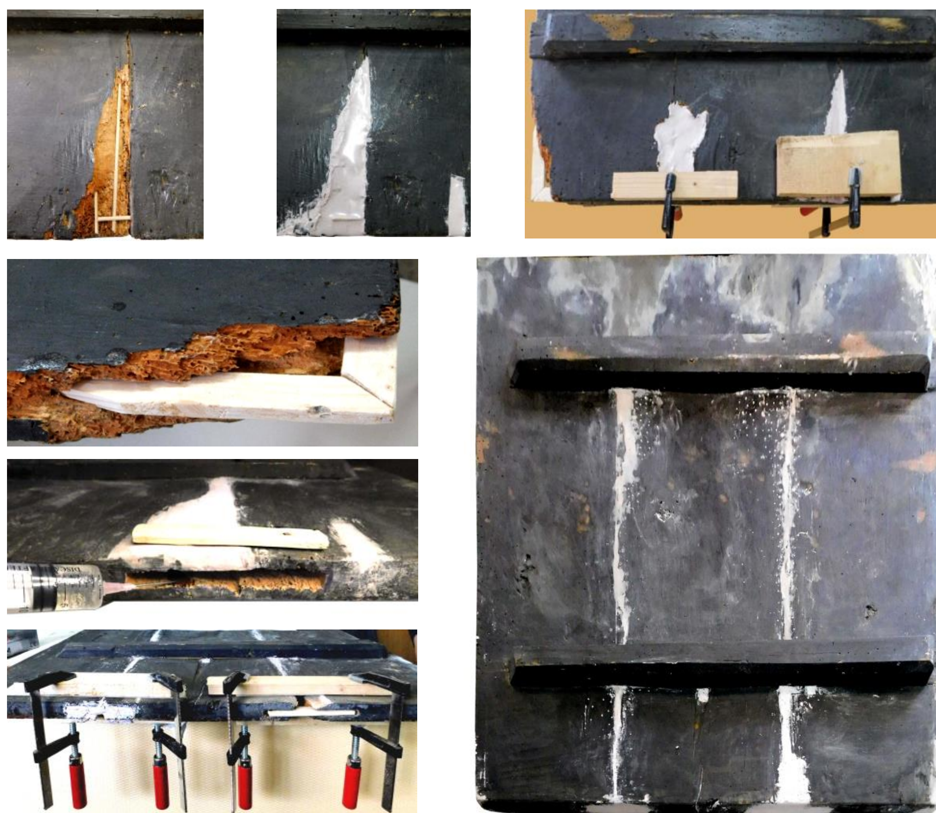

Fig.6. Etapele de consolidare și de completare a zonelor lacunare de la nivelul blatului.

Fig.7. Aspecte din timpul realizării etapei de completare a stratului de grund.

Fig.8 Aspectul icoanei după efectuarea etapelor de integrare cromatică și de aplicare a peliculei de verniss.

THE RESTORATION OF SAINT MARTYR ELEFTHERIOS ICON, 17-18 CENTURIES

Abstract

The icon ”St. Elefterie” belongs to the collection of the "The Royal Court" National Museum Complex from Târgoviște and it was painted during the 17-18th centuries in tempera on wood. Being in a precarious conservation state, displaying an increased fragility at the countertop and corrosion on the areas of the metal components, applying a work methodology was required in order to cease and remedy the degradation forms of the icon.

This article presents the restoration stages of the icon and the riza elements are handled in the article The restoration stages of riza elements that belong to the „Saint Martyr Eleftherios” icon, 17-18th centuries.

MUZEUL JUDEȚEAN ARGEȘ
ARGESIS, *STUDII ȘI COMUNICĂRI*, seria ISTORIE, **TOM XXVIII**, 2019, p. 365-372

PROBLEME ȘI REZOLVĂRI LA HĂRȚI

ROXANA DIACONU[*]

Harta reprezintă un univers la scară mică și cuprinde o paletă largă de forme. Ea prezintă un conținut grafic reprezentat prin simboluri pentru a transmite mai multe informații într-un spațiu restrâns. De asemenea harta reprezintă o oglindă excelentă a culturii și civilizației.

Hărțile timpurii au o importanță tehnică și una artistică, iar unele dintre ele au un rol mai mult decorativ.

G. R. Crone a remarcat că „o hartă poate fi considerată din mai multe aspecte, ca un raport științific, un document istoric, un instrument de cercetare și un obiect de artă”[1].

Hărțile vechi. Au avantajul dimensiunilor mici (în medie de 17/25 cm) și medii (aprox. 50/70 cm), au o hârtie obținută din materiale textile de bună calitate și sunt de regulă gravuri. Unele gravuri mai timpurii (secolele XV-XVI) sunt realizate în lemn numite xilogravuri. Xilogravura este o tehnică de imprimare multiplicată cu matrițe din plăci de lemn moale și dens (păr, merișor), care sunt săpate, scobite sau gravate. Pentru tipărire, cerneală acoperă zonele rămase în relief, de unde este transpusă pe suportul final, de obicei hârtie sau mătase.

Tot din secolul XVI apar și gravurile în metal iar utilizarea lor se întinde pe trei secole. În Muzeul MMB cele mai multe gravuri sunt realizate în aquaforte și doar câteva în aquatinta. Aquaforte (și sora ei aquatinta) este în principal o tehnică de multiplicare. Acvaforte (din italiană acquaforte = apă tare) este un procedeu de gravură care constă în corodarea unei plăci de cupru, de zinc sau de fier (pe care în prealabil s-a trasat un desen) cu ajutorul acidului azotic. Aquatinta, este o metodă specială de artă tipografică artistică prin gravarea suprafeței. Grafica executată în procesul Aquatint seamănă cu desenele cu cerneală lavabilă[2].

---

[*] Muzeul Municipiului București.
[1] http://www.myoldmaps.com/maps-from-antiquity-6200-bc/introduction---ancient-maps.html
[2] https://educalingo.com/ro/dic-de/aquatinta

Restauratorul observă problemele “de sănătate” ale obiectului, îi pune diagnosticul și intervine prin înlăturarea factorilor de degradare, apoi printr-un întreg proces tehnologic aplică tratamentul specific astfel încât obiectul să se apropie ca aspect de ceea ce a fost la început. Din păcate, degradările mari cu pierderi de material vor împiedica obținerea unei lucrări ca un tot unitar similară cu cea inițială.

În acest articol voi aborda problemele pe care le-am întâlnit mai des la hărți și care sunt:

- Rupturi, de regulă marginale sau pe linia vertical mediană deoarece cele mai multe hărți au făcut parte din atlase.
- Atacul biologic și halourile în urma unei inundări a obiectului;
- Solubilitatea culorilor folosite la colorarea gravurilor. La hărțile colorate s-au folosit culori de apă. Colorarea s-a făcut manual ulterior gravurii.

Unii pigmenți cum ar fi pigmentul verde de cupru și care provine din sărurile de cupru ale acizilor rezinici (prezenți în rășinile de conifere) sub influența luminii și în special a UV-ului descompun rezinatul într-o substanță brună care colorează hârtia, o acidifică până la perforarea acesteia.

- Intervenții umane neinspirate de tipul lipirii hărților pe materiale textile sau carton cu adezivi care se scot greu sau care pătrund în fibră de-a lungul vremii.

Transylvaniae, Moldaviae, Walachiae, Bulgariae
Matthaeus Seutteri, Geograph: Augusta Vindel, sec. al XVII-lea.

Harta a fost menținută mult timp în condiții de temperatură și umiditate ridicată creând condiții favorabile pentru dezvoltarea unui puternic atac fungic degradând hârtia dar și aspectul cromatic. La data sosirii obiectului în laborator atacul era inactiv.

Pigmentul verde de cupru prezent în colorantul cu care s-a colorat anumite zone de pe fața lucrării s-a îmbrunit și a pătruns în fibră devenind vizibilă și pe verso, având culoarea maron închis.

Prima operație a fost o desprăfuire pentru a elimina eventualele urme de spori și praf. A urmat o curățare uscată cu guma. Pentru că diferența era mică între faza inițială și cea după curățarea cu guma am folosit aplicații cu papeta pe zonele marginale. Am repetat procedeul până ce vata cu care am scos surplusul a rămas curată. Papeta este un amestec de NaCMC și bicarbonat de sodiu. Pe aceasta am folosit-o doar pe zonele libere, necolorate și care erau puternic afectate de mucegai sau murdărie aderentă. Pe suprafețele colorate am făcut aplicații cu NaCMC. La terminarea acestei operații am transferat lucrarea în baia de apă. Pe unele porțiuni foarte închise la culoare am aplicat și o soluție detergentă cu oxigen activ. După spălări repetate a urmat o neutralizare cu

hidroxid de calciu și apoi mai multe clătiri. Într-un final s-au decolorat petele și s-au atenuat halourile, harta rămânând cu un aspect curat și înlăturând o parte din produșii de degradare. Urmele negre lăsate de aspergillus nu au putut fi îndepărtate definitiv. În urma atacului microbiologic hârtia a rămas neîncleiată și pufoasă. După spălare a fost nevoie de o ușoară încleiere cu NaCMC aplicat printr-un voal rar de mătase. Au urmat consolidările, micile completări și presări.

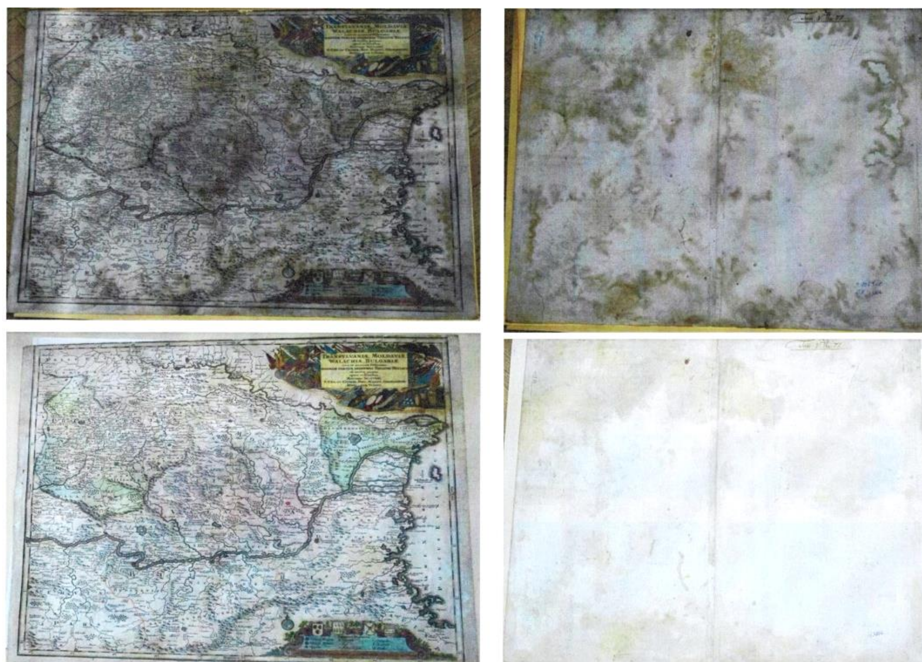

Fig. 1. Transylvaniae, Moldaviae, Walachiae, Bulgariae, înainte de restaurare, față/verso și după restaurare față/verso.

Danubius Fluvius Europae Maximus A Fontibus Ad Ostia, Secolul Al XVII-Lea

Harta datează din secolul al XVII-lea, este fragmentară, lipită în trei rânduri pe o pânză foarte groasă, cu mai multe tipuri de clei (clei de oase, prenadez, scoch).

Această hartă arătă ca un puzzle și lipsește mai mult de o treime din ea dar am ales-o ca exemplu pentru tipurile de degradări.

Pe fața lucrării erau multe benzi de scoch oxidate. În partea stângă se afla lipită de lucrare o plasă pentru a menține bucățile de hartă care s-au mai păstrat la un loc. Scoch-ul în mare parte a fost scos ușor cu bisturiul și cu

cloroform. Din nefericire o parte din adezivul scochului a intrat în hârtie degradând-o și cromatic dând un aspect inestetic. Odată ce adezivul a intrat în fibra el nu mai poate fi îndepărtat.

În acest caz cleiurile care aveau menirea să o lipească pentru a păstra fragmentele la un loc au făcut mai mult rău decât bine.

Scoaterea pânzei lipite cu prenadez și clei de oase de pe versoul hărții s-a făcut cu ajutorul solvenților testați și folosiți în diferite combinații. Pentru înmuierea cleiului și îndepărtarea acestuia s-a folosit toluen și apoi cloroform. Încet, încet și cu dificultate a fost îndepărtată pânză (material de față de masă). Apoi cu bisturiul a fost scos tot surplusul de clei și șters cu cloroform.

La final lucrarea a fost pusă în baia de spălare pe suport flexibil. Aceste operații au fost cele mai solicitante și care au consumat timp.

Fig. 2. Danubius Fluvius Europae Maximus, harta față/verso, înainte de restaurare și faze intermediare.

Hărțile moderne. Au avantajul tipăririi în culori (de regulă insolubile în apă). Sunt realizate folosind o varietate mare de hărții, unele foarte sensibile la tratamente de restaurare (ozalid, calc etc.).

Deși, de obicei, pentru realizarea hărților se folosește o hârtie de o calitate mai bună decât majoritatea altor hârtii moderne, neajunsul lor este acela că au o hârtie cu fibră scurtă făcută din pastă chimică sau pastă mecanică care datorită prezenței ligninii în compoziția se degradează mai ușor.

Alte probleme întâlnite la hărțile moderne sunt cauzate de:

- manipulări defectuoase mai ales la hărțile de mari dimensiuni;
- depozitării lor sub formă rulată sau pliată
- folosirea scochului pentru lipirea fragmentelor rupte
- și lăcuirea hărților sau planurilor cu șelac sau alte produse de acest gen.

Sunt și planuri tipărite pe ambele fete iar cele foarte deteriorate pun probleme serioase de restaurare mai ales când vine vorba de păstrarea integrală a informației scrise.

Scoaterea lacurilor

Exemplu de hartă acoperită cu șelac: **Palestina**

Harta Palestinei era acoperită cu un strat gros de șelac. Înainte ca lacul să se usuce bine a fost așezată o hârtie deasupra care s-a lipit de lac. Din cauza condițiilor improprii de mediu o porțiune mare din hartă s-a îmbrunit iar informația a devenit neclară și în unele locuri greu lizibilă. Soluția la această problema era scoaterea lacului. În prima etapă am făcut testări cu diverși solvenți prin pensulare ușoară și sugativare sau sub formă de comprese și am analizat rezultatele.

Solvenți organici care pot scoate lacuri, selac, palux, materiale sintetice sunt: alcool etilic, acetonă, diluant universal D509 care are în compoziție white spirite, toluen și benzină de extracție. O rețetă care m-a ajutat să scot șelacul de pe harta Palestinei este: 60 ml metil etil cetonă; 30 ml acetonă; 10 ml alcool etili.

Am aplicat sub formă de comprese mici 1cm/1cm timp de 1-2 min. Am testat mai întâi să nu iasă culorile sau tiparul. Am repetat operația până la scoaterea completă a lacului. Dacă tehnica permite, după scoaterea lacului cu solvent, harta se spală.

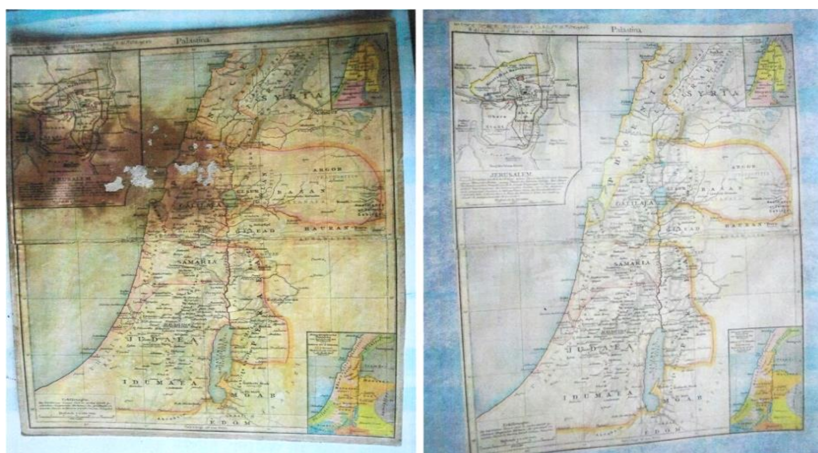

Fig. 3. Palestina, înainte și după restaurare.

Scoaterea scochului

Benzile adeziv, leucoplast, scoch pot fi îndepărtate cu ajutorul unui feon și apoi cu solvenți sau cu solvenți și o spatulă termoelectrica. Solventul se aplică pe partea cealaltă a hârtiei în dreptul petelor de scoch până se înmoaie. Se elimină resturile de adeziv. Se poate face o albire dacă e necesar.

Solvenții organici folosiți pentru scoaterea adezivilor sintetici sunt: cloroformul, alcool izopropilic, tetraclorură de carbon, dimetil formamida, acetonă, toluen +hexan 1/1, dietil eter + cloroform 1/1 etc.

Petele

Planul Municipiului București ridicat în 1940 de Col. Ulise Sâmboteanu și Profesor – cartograf M. D. Moldoveanu.

Planul este realizat pe o hârtie velină subțire din pastă chimică.

Degradările principale sunt cele fizico-mecanice (rupturi) și fizico-chimice (aciditate ca urmare a vărsării a unei cerneli acide de culoare maronie). În zonele marginale hârtia a devenit foarte friabilă iar hârtia are aspectul de ars. La atingere aceasta devenea sfărâmicioasă și nu a putut fi salvată. Din fericire nu prezenta nici o informație scrisă în acea zonă.

Fig. 4. Planul Municipiului București, înainte de restaurare și detalii.

Pentru curățarea petelor am aplicat întâi comprese cu papeta pe care le-am șters ușor cu tamponul de vată în repetate rânduri până nu a mai ieșit culoarea brună. Am aplicat apoi, ușor, cu o soluție de înălbitor pe bază de oxigen activ. După aceste tratamente planul a fost pus pe suport flexibil în baia cu apă unde s-au făcut mai multe spălări.

Pe lângă faptul că planul era pătat, avea multiple rupturi, franjurări şi fisuri. O altă problemă o constituia „Indicatorul alfabetic al străzilor” care se află pe verso planului. La hărţi consolidarea lucrării se face din spate pe partea care nu conţine informaţie şi pe care poţi aplică hârtie sau val japonez după caz. Dar planul acesta avea informaţii pe ambele părţi şi ambele trebuia să fie lizibile.

O soluţie ar fi – laminarea. Această metodă este agreată în general când sunt mai multe exemplare cu acea lucrare.

În cadrul muzeului această metodă nu a fost acceptată. A trebuit să aleg o metodă de compromis. O consolidare tot din spate cu şireturi fine din voal japonez aplicat pe spaţiile dintre rânduri încât vălul sau hârtia de completare să acopere cât mai puţin cu putinţă din scris. A fost o muncă minuţioasă, mai putin rezistentă şi din acest motiv planul restaurat trebuia copiat în format electronic pentru studiu iar originalul conservat într-o mapă de protecţie fără a mai fi pus la dispoziţia publicului.

Face-ing şi consolidare pe verso cu val japonez şi hârtie

La acelaşi plan (Planul Municipiului Bucureşti ridicat în 1940 de Col. Ulise Sâmboteanu) datorită faptului că planul era rupt pe liniile de pliere, hârtia era subţire şi mai greu de aranjat şi manevrat, pentru a putea face consolidările pe spate a fost nevoie să-i fac mai întâi un face-ing. Face-ing-ul constă în lipirea unor straifuri de văl japonez pe faţa lucrării cu NaCMC fără a presa cu fălţuitorul. După terminarea consolidărilor făcute pe spate cum am amintit mai sus, lucrarea s-a întors pe faţă şi prin umezire uşoară s-au scos ştraifurile de văl japonez cu ajutorul bisturiului. După scoaterea lor planul s-a spreiat uşor şi s-a aşezat între două bondine, pâsle şi platane, apoi s-a pus la presă.

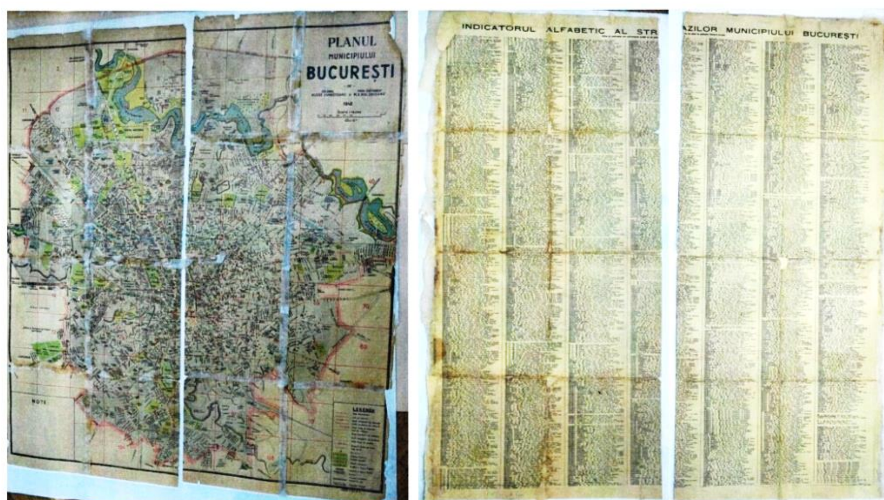

Fig. 5. Planul Municipiului Bucureşti după restaurare.

ÎN CONCLUZIE:

Am prezentat câteva probleme apărute la unele hărți vechi sau noi, pe hârtie manuală sau prelucrată mecanic din pastă chimică. Mucegai, pete, urme de adeziv, rupturi, lacune toate au la bază acțiunea neatentă sau neinspirată a omului. O deteriorare creată lasă aproape totdeauna urme chiar și după restaurare. La hârtie toate intervențiile sunt vizibile de aceea este nevoie să acordăm mai multă atenție manipulării și conservării materialelor.

PROBLEMS AND APPROACHES TO MAPS

Abstract

In this article I present some types of degradation encountered on old and modern maps and their resolution. For example: degradation due to the use of glues such as bone clay or pre-glue, scotch, acid ink stains or map varnishes. I also show the steps of how to solve each problem that we encounter here. As a warning, we do not use materials that can do more damage instead of solving a problem.

MUZEUL JUDEȚEAN ARGEȘ
ARGESIS, *STUDII ȘI COMUNICĂRI*, seria ISTORIE, **TOM XXVIII**, 2019, p. 373-380

ISTORIA RESTAURĂRII *APOSTOLULUI,* 1774

MIOARA BURLUȘANU*

„Apostol cu mila lui Dumnezeu Sfântul. Care acum a patra oară precum mai nainte au fost așezat dupre cel Grecesc sau Typărit în zilele prea luminatului și preaînălțatului Domnului nostru Io Alexandru Ioan Ypsilant Voevod. Întru întâiia domnie a măriei sale aici în țara Rumânească. Cu blagosloveniia și cu toată cheltuiala prea sfințitului Mitropolit Kyr Grigorie. Și sau dat în typar în Typ. Sfintei Mitrop. La anul de la Xc 1774. de Popa Costandin Typograful Râm".

Apostolul este cartea liturgică ce conține toate citirile din epistolele apostolilor în ordinea citirilor la slujbele de peste an. Un *apostol* sau o *epistolă* este o scriere către sau trimisă unei persoane sau unui grup de persoane, de obicei o scrisoare dar una foarte convențională, didactică și elegantă. Scrisorile Apostolilor către creștini din Noul Testament sunt adesea prezentate sub numele de epistole. În cadrul Sfintei Liturghii sau alte slujbe liturgice, epistola se referă mult mai precis la un pasaj precizat din epistola din Noul Testament care este programată să fie citită într-o anumită zi sau cu o anumită ocazie.

În teologia și eclesiologia creștină, Apostolii (greacă: ἀπειστολος, transliterat *apostolos*, lit. „cei care sunt trimiși"), în special cei Doisprezece Apostoli (cunoscuți și sub numele de Doisprezece ucenici sau pur și simplu cei Doisprezece) au fost discipolii primari ai lui Isus din Nazaret, figura centrală în creștinism.

Cartea face parte din colecția Muzeul Județean Argeș, fiind achiziționată în mai 1997, prin donare de către col. N. Dutescu. La exemplarul de față, pagina de titlu lipsește, de fapt volumul, așa cum este specificat și în Registrul de inventar, începe cu pagina 278. Întreg volumul este scris pe două coloane cu alfabet chirilic, iar la începutul fiecărei coloane sunt prezente motive florale, de mici dimensiuni, ceea ce conferă un aspect estetic deosebit. Fiecare capitol se încheie cu un frumos decor floral de dimensiuni și modele diferite.

* Muzeul Județean Argeș, Pitești.

Legătura. Volumul prezintă o învelitoare din piele, vopsită vegetal, pe scoarţe de lemn. Cotorul interior este realizat pe cusătură la gherghef, cu accentuarea zonelor nervurilor, şi este uşor rotunjit, încleiat, fără falţ şi necăptuşit. Cartea prezintă urme de încuietori şi tranşe drepte. Ornamentaţia învelitorii anterioare abia se mai distinge (în zona centrală avem un medalion indescifrabil, în timp ce zonele marginale sunt încadrate într-un frumos decor floral), iar cea posterioară, realizată prin presare, este aproape ştearsă (chenarul şi liniile haşurate ce formează un decor geometric se disting foarte vag). Cotorul exterior este străbătut de trei nervuri profilate, dispuse oarecum simetric, iar capitalul band lipseşte, de altfel întreaga legătură a cărţii se află într-un stadiu avansat de degradare. Prin urmare, dar şi datorită multiplelor degradări prezente în întreg blocul de carte, s-a hotărât ca restaurarea acestui *Apostol* să se facă pe volum desfăcut. Învelitoarea prezintă evidente urme de relegare şi încercări de completare a zonelor lacunare ale filelor.

Scoarţele sunt din lemn de fag, având colţurile uşor rotunjite şi muchiile teşite spre interior. Dimensiunile scoarţei sunt următoarele: lungime = 32,5 cm; lăţime = 20,0 cm; grosime = 0,5 cm.

Pe interiorul scoarţei anterioare, în partea centrală, este prezentă o însemnare executată manual, cu alfabet chirilic, evident completată ulterior, cu autor necunoscut. Cusătura este efectuată cu două lănţişoare marginale cu două tipuri de sfoară (de grosimi diferite), iar capetele sforilor sunt înnodate pe aceeaşi aţă de coasere. Capitalbandul lipseşte. Volumul este incomplet, lipsesc pagini de la începutul cărţii. Tipăritura este în limba română cu alfabet chirilic.

Învelitoarea, constituită dintr-o singură bucată, este din piele de viţel de culoare maro. Prezintă ornamente şi chenare decorative, foarte uşor vizibile. În dreptul tranşei frontale sunt prezente urme ale cureluşelor din piele, ce constituie părţi componente ale închizătorilor metalice fixe.

Pagina de titlu lipseşte cu desăvârşire. În cuprinsul textului sunt incluse letrine, viniete realizate atât din cerneală neagră de carbon, cât şi cu cerneală roşie. În interiorul întregului bloc al cărţii se observă prezenţa unor completări neprofesionale, cu hârtie mecanică, cu ajutorul cleiului de origine animală. O mare problemă a acestui volum a fost prezenţa, aproape în întreg volumul, a petelor de ceară, care au deteriorat grav filele cărţii.

Cerneala tipografică. În acest caz vorbim de cerneala tipografică neagră, pe bază de carbon. Pentru prepararea cernelii se utiliza ulei de in amestecat cu două tipuri de coloranţi: pentru negru, se folosea negru de fum, iar pentru roşu (numit chinovar) se amesteca în ulei sulfură de mercur, numită cinabru.

Hârtia folosită ca suport de scris este manuală, având o compoziţie de fibre textile vegetale. PH-ul hârtiei este de 5. Agentul de încleiere folosit a fost gelatina, iar hârtia este bine încleiată. Cerneala folosită la scriere este insolubilă

în apă și alcool etilic 90% (soluție apoasă). Tipar negru și roșu cu alfabet chirilic, cu 40 de rânduri pe pagină și pe coloană. Caietele au câte 4 file iar paginile sunt numerotate cu cifre chirilice. Volumul este constituit din hârtie manuală cu optzece linii de apă dispuse vertical. Se remarcă prezența filigranului având modele diferite la unele file și fiind dispus în zonele de pliere ale filelor.

Prezentarea stării de conservare. Factorul uman și cel natural (mediul fizico-chimic, biologic) au concurat asupra modului în care se prezintă astăzi volumul. Responsabilitatea asupra imaginii curente aparține factorului uman (conservare, manipulare, toate coroborate cu valoarea de care s-a a bucurat cartea în diverse momente ale vieții acesteia).

Din forzațul anterior, se mai păstrează doar bucăți din forzațul fix, iar forzațul mobil lipsește în totalitate. Pe forzațul fix (fragmentul existent), constituit din hârtie de culoare bej, se remarcă prezența unor însemnări manuscrise. Însemnările de pe bucățile de forzaț anterior fix au fost făcute cu cerneală ferogalică insolubilă în apă și alcool etilic 90% (soluție apoasă) și cerneală neagră de carbon. Forzațul posterior mobil lipsește.

Deteriorări mecanice:

- pielea care formează ainșlagul este deteriorată în întregime;
- pierderi de material în zona colțurilor, a cotorului exterior, a închizătorii metalice inferioare, în partea centrală pe articulația externă și în zona de mijloc a tranșei inferioare;
- zone lacunare prezente la colțurile cărții;
- o plesnitură verticală pe învelitoarea anterioară, datorată rupturii scoarței din lemn;
- filele sunt fragilizate, fisurate în dreptul colțurilor și tranșelor din cauza manipulării și păstrării și păstrării necorespunzătoare.
- îndoituri la colțuri, mai ales primele 120 de file;
- rupturi diverse și multiple la paginile volumului;
- rupturi în zona de coasere a cotorului de 1 cm la paginile de mijloc;
- file desprinse în partea inferioară a zonei de coasere a fasciculului 56, 76;
- lipsă suport papetar;
- volumul se oprește la pagina 292, observându-se zone lacunare în partea superioară dar și inferioară a numeroase file.

Degradări de natură chimică:

- pete diverse: creion roșu, pete de apă aproape în zona tranșei superioare și pe pagini;
- patină vulgară prezentă aproape în tot cuprinsul corpului cărții, mai pronunțată la colțul paginilor;
- numeroase pete de ceară în întreg volumul;
- rugina este prezentă pe scoarța anterioară și posterioară în zona încuietorilor;
- pete de ulei;

- depozitelor de praf, păr, clei, ceară, fragmente vegetale, patină vulgară aproape în tot cuprinsul corpului cărții.

Degradări biologice:

- perforații produse de insecte xilofage pe toată suprafața scoarțelor anterioare cât și posterioare.
- galerii de zbor, prezente și în cuprinsul volumului.

Diagnostic general. Din cauza păstrării în condiții improprii, volumul a suferit multiple deteriorări, afectând atât legătura cât și corpul cărții. Restaurarea acestei cărți se va realiza integral. Cartea a suferit o dublă coasere neprofesionistă, fapt ce a dus la deformarea cotorului interior, deformarea tranșelor, rupturi și perforații a cotorului exterior din piele. Manipularea defectuoasă a dus de asemenea la lipsuri din materialul suport, rupturi, fragilizări și îndoituri.

Tratamentul propus. În lungul și complexul proces de restaurare am urmat anumiți pași, care au avut drept scop restaurarea acestui volum cu intervenția strict necesară pentru a-l aduce la o stare de restaurare cât mai aproape de original.

- Realizarea de poze martor pe tot parcursul procesului de restaurare.
- Desprăfuirea volumului a fost realizată cu perie lată din păr natural.
- Curățirea uscată a fost realizată cu gumă și praf de gumă polivinilică cu o atenție sporită în zonele acide, care au fost afectate de umezeală, de atac fungic și de completările anterioare.
- Testarea solubilității cernelurilor.
- Fixarea materialelor de scriere.
- Constituirea oglinzii textului și apoi desfacerea volum în întregime.
- Curățare umedă - spălare - neutralizare: spălarea fost realizată în baie cu apă deionizată (25-3o°C) si în baie cu soluție hidroalcoolică (1:1). În urma acestei proceduri au fost îndepărtate completările anterioare și adezivul. La finalul spălării au fost efectuate neutralizări cu soluție de Hidroxid de Calciu.
- Completarea lacunelor a urmărit înlăturarea intervențiilor neprofesioniste anterioare. Ea a fost realizată cu hârtie și văl japoneză, prin metoda „la dublu”, ținându-se cont de grosimea hârtiei originale, iar forzațele au fost confecționate din hârtie japoneză prin cașerare și tăiere la formatul cărții.
- Realizarea unei scheme de coasere (înainte de coasere, cotorul a fost împărțit în 4 sectoare, fiind trasate liniile de coasere pentru cele trei nervuri profilate simple).
- Coaserea pe nervuri profilate și îmbrăcarea în piele tăbăcită vegetal.
- Coaserea unui capitalband manual (desfacerea volumului a urmărit modul realizării ultimei relegări).
- După încleierea cotorului cu pap și rotunjirea acestuia, a fost aplicat capital band-ul cu miez de sfoară și ață de bumbac.

- Au fost restaurate cele două scoarțe din lemn.
- Efectuarea operațiunii de ainpap: atașarea corpului cărții s-a făcut prin lipirea nervurilor (pieptănate) de scoarțe, fiind translate prin intermediu unui petec hârtie cârpe. Îmbrăcarea s-a făcut în presă, cu piele tăbăcită vegetal, șerfuită în prealabil.
- Executarea unei cutii de protecție din carton neacid, iar pentru aceasta s-a folosit pap, carton neacid 3 cm, pânză in și pânză bumbac.
- Fotografii finale.

Categorie: Carte veche românească; Loc publicare/tipărire: An de apariție:1774; Paginație: 292 file; Nr. Rânduri: 40 pe 2 coloane.

Din cauza unui microclimat necorespunzător elementele componente ale volumului, cele care alcătuiesc legătura (sfoară, adeziv, ață de coasere) s-au degradat, ceea ce a dus în final la deformarea cotorului interior. Capitalband-urile lipsesc.

Curățirea uscată: desprăfuire – îndepărtarea depozitelor de praf, ceară, păr, clei, fragmente vegetale.

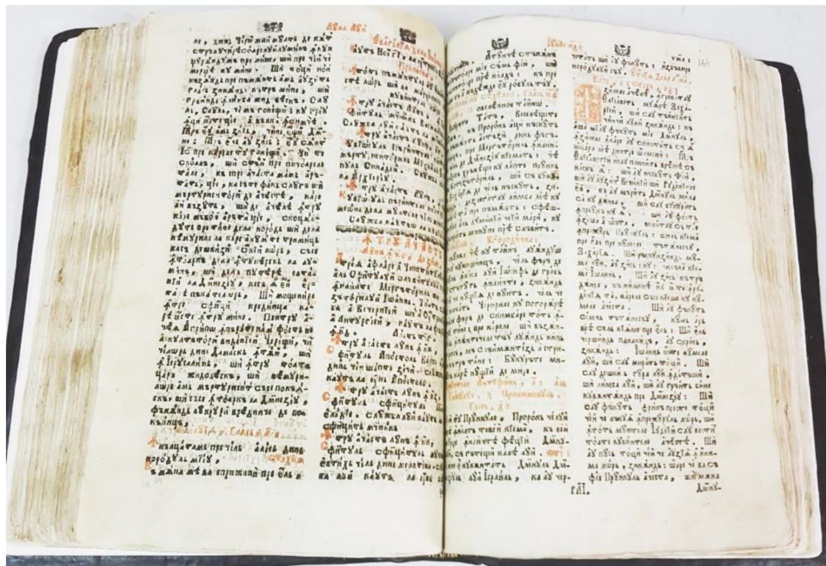
Multiple degradări prezente în scoarța și forzațul cărții.

Degradări: rupturi, plieri, pete de apă, patină vulgară, fisuri ale scoarțelor și învelitoarei etc.

Corpul cărții și scoarțele, după restaurare.

Apostol, după restaurare.

HISTORY OF THE RESTORATION OF *THE APOSTLE*, 1774

Abstract

The Apostle is the liturgical book that contains all the readings from the apostles' epistles in the order of the readings for the services of the year. An apostle or epistle is a writing to or sent to a person or a group of people, usually a letter but a very conventional, didactic and elegance.

The book is part of the Argeş County Museum collection, being purchased in May 1997, by donation by Col. N. Duțescu. In the present copy, the tiled page is actually missing the volume, as specified in the Inventory Register, starting on page 278. The entire volume is written on two columns with a Cyrillic alphabet, and at the beginning of each column there are floral motifs, of small size, which give a special aesthetic appearance. The inner edge is made on the seam at the "gherghef", with the accentuation of the rib areas, and is slightly rounded, glued, without pitting and not lining.

Due to improper storage, the volume suffered multiple damage, affecting both the link and the body of the book. The restoration of this book will be fully realized.

MUZEUL JUDEȚEAN ARGEȘ
ARGESIS, *STUDII ȘI COMUNICĂRI*, seria ISTORIE, **TOM XXVIII**, 2019, p. 381-390

DIALOGURI TERAPEUTICE: PE MARGINEA RESTAURĂRII UNUI EXEMPLAR DIN *MINEI PE LUNA OCTOMBRIE*, RÂMNIC, 1776

OVIDIU EUGEN MOȚ*

Dialogul, sau vorbirea între doi, presupune existența a două unități reflexive. În cazul de față, fără pretenția de a personifica arbitrar, avem de-a face cu relația, sau comunicarea dintre bunul cultural mobil și restaurator. Această relație este potențată de măsura în care restauratorul reușește să decodeze corect informațiile transmise de obiectul pe care îl cercetează în vederea restaurării. De acest lucru este legată reușita intervenției, prelungirea vieții obiectului, conservarea sensului cultural al acestuia.

Bunul cultural mobil carte veche ne oferă informații anterioare constituirii acestuia ca obiect unitar, informații legate de momentul apariției sale ca obiect și informații legate de traseul său de la apariție până astăzi. Cartea veche este un obiect compozit: hârtia, tiparul, cernelurile, pielea, pânza, ața de coasere și sforile nervurilor, scoarțele de lemn, cheutorile metalice, toate vin să își spună povestea. Hârtia ne vorbește de moara la care a fost produsă prin atenția pe care o acordăm filigranului și liniilor de apă; caracterele imprimate (slove, ilustrații, elemente de decor tipografic) și cernelurile vin să aducă informații în plus despre tipografii, materialele utilizate de legător oferă informații legate de tehnici și metode folosite în legătorie, dar și legate strict de fiecare material în parte.

Desfacerea cărții în părțile componente ne lămurește asupra faptului că avem de-a face cu o relegare, sau cu relegarea n, că scoarțele au fost reînnoite sau reutilizate. Un ajutor în plus pentru datarea diferitelor momente de legare-relegare ni-l oferă: cercetarea scoarțelor (refaceri ale cheutorilor și posibile perforații utilizate inițial pentru ancorare corp carte, nefolosite mai târziu în acest scop); extragerea forzațului fix (surpriză: adesea mai este cel puțin unul dedesubt; desfacerea învelitorii de piele (uneori sub aceasta este cea veche); desfacerea cu atenție a hârtiei de ancorare a surplusului nervurilor la scoarțe (adesea sunt cel puțin două!); uneori chiar notițele marginale ne lămuresc asupra

* Muzeul Municipiului București.

momentului relegării, oferindu-ne și numele comanditarului și/sau al legătorului.

Aparent vorbim despre un dialog cu un obiect neînsuflețit, dar în realitate avem de-a face cu un spectacol polifonic: vorbim cu meșteri, calfe, ucenici, papetari, pielari, textiliști ș. a., care și-au lăsat în obiect amprenta meșteșugului lor și ne comunică metode și tehnici, ambientul unei epoci.

Obiectul ne *vorbește* și despre *bolile* de care suferă, oferind chiar soluții pentru vindecarea acestora. Iar aceste boli sunt legate de istoricul obiectului, trebuie înțelese astfel și înregistrate ca atare.

Desigur, nu întotdeauna restaurarea unei cărți vechi presupune desfacerea acesteia în părțile componente! În cazul nostru, decizia desfacerii a fost legată de faptul că aveam de-a face cu un volum fără legătură, incomplet, cu multiple probleme de conservare[1].

Istoricul ediției. În mod obișnuit, tipărirea Mineielor urmează cursul anului bisericesc, care este legat de era bizantină. Conform acestei ere, începutul lumii a fost plasat la 1 septembrie 5509 a. Chr[2]. Indiferent de împărțirile anului liturgic – Perioada Octoihului (prima Duminică după Rusalii –Duminica Vameșului și a Fariseului din anul următor), Perioada Triodului (de la Duminica Vameșului și a Fariseului până la Duminica Sf. Paști), Perioada Penticostarului (Duminica Sf. Paști – Duminica Tuturor Sfinților, după Rusalii), Mineiul (cele 12 cărți ale sale) se folosesc, cu mici excepții în tot timpul anului[3]. Probabil Episcopul Chesarie nu tradusese *Mineiul pe Septembrie*, în momentul în care finalizase *Mineiul pe Octombrie*. Lucrul acesta pare susținut și de faptul că *Mineiul pe Septembrie* al acestei serii de *Minee* râmnicene, vede lumina tiparului ultimul, în anul 1780[4]. Episcopul explică acest lucru într-o cheie politică, vizând relațiile dintre Țara Românească și Imperiul Otoman: „Am protimisit această lună în typariu, fiindcă întru această lună au luat începere rânduialele țării, cele

---

[1] *Minei pe luna octombrie,* Râmnic, 1776 (Biblioteca muzeului Municipiului București, inv. 10036) ; dimensiuni: 31 x 21 x 2,4 cm; paginație: f 13-172;Material: hârtie cârpe cu semne de apă (Tre capello – Veneția); ștampile sau alte însemnări de proprietate: Ex-libris „R. Caracaș. București”, ștampilă ovală (f. 13); însemnări marginale de epocă: „Să se știe de când am venit la această Sfântă biserică a scaunelor, la let 1814, Popa Vasile, purtătoriul de grijă pentru toate. Și cine va ceti să zică: dumnezeu să-i ierte păcatele” (alfabet chirilic – f. 96v-97v); „Să se știe de când m-am băgat la biserica Scaunelor, Petrache Nicolescu” (alfabet latin – f. 112v); „I Nițescu, am servit la această Sf bi(serică)” (f. 159v); „I. Nițescu, De la M-rea Gârbovățul, Basarabia” (f. 167); „A. Nicolau” (f. 43); „P. Mălăcan, 1870” (f. 65); „Alecsandru Nicolescu” (f. 74);

[2] Ion Ionașcu, *Cronologia Documentelor din Moldova și Țara Românească,* în *Documente privind Istoria României, Introducere,* vol. I, București: Editura Academiei, 1956, p. 405.

[3] *Tipic Bisericesc cuprinzând Rânduiala celor Șapte Laude, a Sfintei Liturghii, a Sfintelor Taine și a Ierurgiilor mai de seamă, precum și alte îndrumări liturgice pentru uzul Școlilor teologice, Preoților și Parohiilor din Patriarhia Română. Tipărit cu aprobarea Sfântului Sinod și binecuvântarea Prea Fericitului Părinte Iustinian, Patriarhul Bisericii Ortodoxe Române,* București: Editura Institutului Biblic și de Misiune Ortodoxă, 1976, p. 11-12.

[4] Ioan Bianu, Nerva Hodoș, *Bibliografia Românească Veche 1508-1830,* Tom II 1716-1808, București, Atelierele Socec & Co, 1910, p. 267.

ce prin pace s-au așezat. A sfinților dintru această lună rugăciuni, au mişcat inima împărăției asupra cererii țării ce întru această lună au făcut; rugăciunile acestor sfinți au făcut ochiul blând al împărăției asupra ticăloasei Patrii, a căreia a binevoit a-i întări cele vechi privileghiuri și obiceiuri”[5].

În literatura de specialitate sunt semnalate două ediții ale Mineiului pe Octombrie, Râmnic, 1776, cea de-a doua ediție fiind datorată nemulțumirii episcopului Chesarie de calitatea tiparului, edițiile având tipografi diferiți. În cazul de față avem de-a face cu prima ediție[6].

Istoricul exemplarului. Potrivit însemnărilor marginale, dar și notiței lui R. Caracaş, care însoțește volumul, exemplarul a aparținut la începutul secolului al XIX-lea Bisericii Scaunelor din București, fiind utilizat în cadrul slujbelor de preotul paroh Vasile, menționat pentru anul 1814[7]. Se afla aici și în cea de-a doua jumătate a secolului al XIX-lea, conform însemnărilor marginale cu alfabet latin lăsate de slujitorii bisericii – Petrache Nicolescu și I. Nițescu, acesta fiind venit „de la M-rea Gârbovățul, Basarabia”. Notițe cu semnături, lasă A. Nicolau și Alecsandru Nicolescu, altă semnătură datată fiind „P. Mălăcan, 1870”[8]. Probabil dusă cu sine de unul dintre slujitorii bisericii trecuți la monahism, cartea ajunge ulterior la Schitul Balamuci (com. Greci, jud Ilfov), de unde a fost cumpărată în anul 1957, de profesorul R. Caracaş. Cartea a fost achiziționată de Muzeul Municipiului București, intrând în inventarul general la 25 mai 1961. Deși la achiziționare volumul a fost însoțită de o notă lămuritoare întocmită de profesorul R. Caracaş, acesta a fost conservat în cadrul Bibliotecii Muzeului Municipiului București într-un dosar cu șină interbelic pe care citim însemnarea în cerneală albastră: „Octoih din 1776 (R. Vâlcea, cu interesante însemnări privitoare la bis. Scaune din Buc. 1814-1870”, alături de nr. de inventar 10.036/1961. Desigur, este vorba despre un condei grăbit, dar... scripta manent! La sfârșitul anului 2018, cartea a intrat în proces de restaurare, aflându-se în prezent la Biblioteca Muzeului Municipiului București[9].

Stare de conservare inițială. Volum incomplet, fără legătură. Lacună pe întreg corpul cărții, în partea superioară. Depozit praf, patină vulgară, halouri apă, depozite ceară, atac fungic (aspergilius niger, atac inactiv, cu remanențe cromatice și depozite fragmentare organism sub formă de pulberi), pete grăsime

---

[5] *Ibidem*, p. 216.

[6] Ioan Bianu, Dan Simonescu, *Bibliografia Românească Veche 1508-1830, Tom II Adăogiri și Îndreptări*, București, Atelierele Grafice Socec & Co., Soc. Anonimă Română,1944, p. 255-256

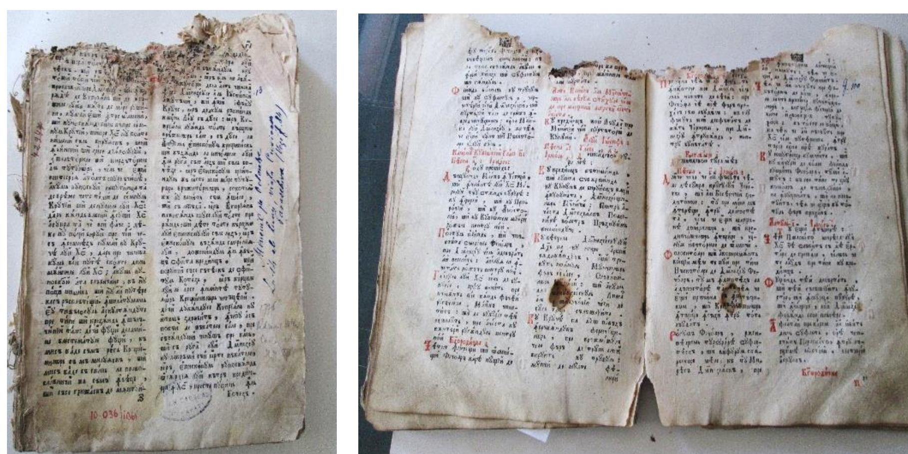
[7] Însemnarea din volumul de față: „Să se știe de când am venit la această Sfântă biserică a scaunelor, la let 1814, Popa Vasile, purtătoriul de grijă pentru toate. Și cine va ceti să zică: dumnezeu să-i ierte păcatele” (alfabet chirilic – f. 96v-97v

[8] Vezi nota 1 pentru însemnările marginale.

[9] În perioada februarie-mai 2020 alături de alte bunuri cultural mobile (carte veche românească și străină, document, hartă) cartea a fost prezentată publicului vizitator al Muzeului Municipiului București în cadrul expoziției – *Restaurare bunuri culturale mobile pe suport papetar.*

puternic oxidate, lacune (inclusiv prin ardere) și fisuri marginale. La ultima relegare cusătură pe trei nervuri profilate situate, de la baza cotorului la 6, 15,3, 24,2 cm. În partea inferioară, la ultima recoasere, lănțișorul este poziționat la 3,6 cm de bază. Este documentată și o altă linie a lănțișorului la 1,6 cm de bază, fapt ce confirmă cele două momente distincte de coasere. Nu sunt evidente pe cotorul exterior trasee diferite pentru liniile nervurilor, fapt ce poate fi explicat doar prin reutilizarea la relegare a liniilor de coasere mai vechi.

Intervenție: Desprăfuire; Desfacere corp carte; Curățare uscată praf gumă polivinilică; Prelevare filigran; Fixare ștampile și inscripții marginale; Spălare și neutralizare; Completare lacune și fixare fisuri marginale; Presare; Confecționare forzațe; Coasere pe 3 nervuri profilate (urmând aliniamentul cusăturii secundare: 6, 15,3, 24,2 cm. de la piciorul cărții; Încleiere, rotunjire și căptușire cotor; Coasere capitalband; Confecționare și ancorare scoarțe lemn; Croire şi şerfuire piele; Montare învelitoare piele. Modelare nervuri și capișoane; Confecționare şi montare cheutori alamă; Lipire forzațe; Confecționarea unei cutii de protecție.

Înainte de restaurare.

Desprăfuire, desfacere volum. Desprăfuirea s-a realizat cu o pensulă de păr natural, acordându-se o atenție sporită zonei marginale, fragilizate prin atac conjugat microbian-fungic în context umed, care a dus la dispariția quasi-integrală a stratului de încheiere (fiind vorba de hârtie de tipar, încleierea originală cu gelatină era, oricum, superficială). Desfacerea volumului s-a făcut prin tăierea din interiorul caietelor a sforii de coasere (cânepă), operațiune urmată de desprinderea fiecărui caiet.

Informații obținute în această etapă: În afara verificării poziției originale a nervurilor, au fost verificate și eventualele greșeli de tipar în numerotarea filelor și a caietelor (signatura). Corpul cărții nu a suferit intervenții de completare în zona mijloacelor, și nici marginal, lipsind hârtia de completare obișnuită în multe cazuri.

Curățare uscată praf gumă polivinilică/Fixarea ștampilelor de proprietate și a însemnărilor marginale. Curățarea uscată a presupus eliminarea depozitelor de praf de pe hârtie cu ajutorul gumei polivinilice (diferite durități) și praf gumă polivinilică pentru zonele sensibile. Microscopile efectuate – x 50 și x 200 – au permis controlul operațiunii de curățare uscată. Fixarea ștampilelor de proprietate și a însemnărilor marginale, în contextul în care riscul acestora de migrare s-a dovedit mic, s-a realizat cu CMC 3%, oferind posibilitatea înlăturării soluției în mediu apos, treptat, în timpul spălării, și printr-o metodă mecanică (pensulare cu pensulă fină), la sfârșitul neutralizării.

Informații obținute în această etapă:

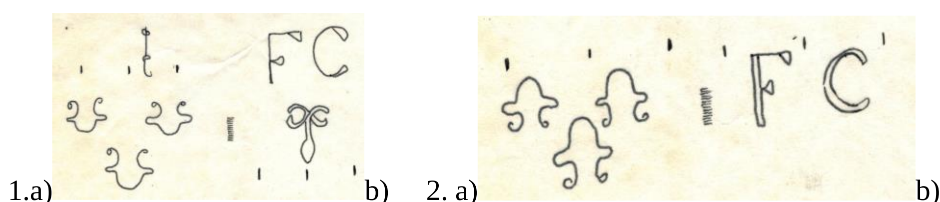
Filigranul hârtiei. Urmele de apă indică utilizarea a două tipuri de hârtii fine de tipar venețiene: Tre Capello și Leon[10]. Toată hârtia ce formează corpul cărții a fost produsă de Faustino Calcinardi[11], la morile din Maina, zona Toscolano-Moderno, districtul Saló, situată pe râul Toscolano, care se varsă în lacul Benaco (Lago di Garda), pe teritoriul Republicii Venețiene[12]. De altfel, aceasta este zona de producție predilectă pentru comerțul levantin cu hârtie al Serenisimei, între hârtiile comercializate numărându-se: Tre lune (special pentru

[10] Hârtia Tre Cappelli și Leon, utilizată pentru tipar, produsă în special pe torentul Toscolano, era principalul produs papetar pentru comerțul cu spațiul levantin și Imperiul Habsburgic. Pentru Imperiul Otoman se producea hârtie de o calitate specială, mai plină și bine încleiată, cunoscută după filigranul *Tre Lune*. Prețul local era de 12 lire pentru topul de 480 foi hârtie *Leon* in folio (greutate 11 livre); 6 lire și 6 soldi pentru hârtia *Leon* în 4º (greutate 5 livre) și 12 lire pentru topul de hârtie *Tre cappelli* (greutate 10 livre). Cum este documentat un preț al hârtiei venețiene la Viena în aceeași perioadă cu 20% mai mare, probabil prețul de achiziție prin negustorii sibieni s-ar fi urcat până cu până la 40-50%, pentru tipografiile din Țara Românească. Scumpirea era legată în special de prețul transportului pe uscat. G. Ganzer (editor), *Andrea Galvani 1797-1855 Cultura e Industria nell`Ottocento a Pordenone*, Pordenone: Studio Tesi Edizioni, 1994, p. 28-29; https://andrealuchesi.it/il-mercato-cartario-nella-serenissima-produzione-e-smercio/ accesat la 11 septembrie 2019, h. 8:09.

[11] Faustino Calcinardi avea două mori în Maina, una cu 24 vane, alta cu 18 vane, după cum atestă un document din 1782. Giovanni Pelizzari, Ivan Bendinoni, *Vocazione economica di una comunità. Lavoro, Imprenditori, Societá in Toscolano e Maderno. Paesaggi, comunità, imprenditori tra medioevo ed età moderna,* Mantova: SAP Società Argheologica SRL, 2017, p. 282.

[12] Ivo Mattozzi, *Il distretto cartario dello stato veneziano. Lavoro e produzione nella valle del Toscolano dal XIV al XVIII secolo`*, în: *Cartai e stampatori e Toscolano. Vicende, uomini, paesaggi di una tradizione produttiva, (ed. Carlo Simoni)*, Brescia: Grafo, 1995, p. 23-65.

Imperiul Otoman)[13] și hârtia de tipar Tre Capelli și Leon. Secolul XVIII reprezintă un moment de vârf pentru producția papetarilor toscolani. Astfel, știm că în 1782 existau 49 de mori de hârtie pe torentul Toscolano, care au produs în acel an 650 tone hârtie, din care 270 au luat calea orientului[14], ajungând, după cum se vede, și în Țara Românească și Moldova. Urmele acestor mori fac deseori obiectul descoperirilor arheologice, cele mai spectaculoase relicve fiind vanele utilizate pentru putrezirea cârpelor[15], dar și restul complexelor manufacturiere.
Hârtia poate proveni din mai multe topuri, dar nu dispunem de informații în ceea ce privește achiziția acesteia[16]. Probabil, episcopul Chesarie a achiziționat mai multă hârtie prin intermediul comercianților sibieni, urmărind dotarea tipografiei din Râmnic. Oricum ar fi, rareori avem parte în secolul al XVIII-lea să întâlnim, în producția de carte din Țara Românească și Moldova, utilizarea, pentru întreg corpul unei cărți, a hârtiei având aceeași origine.
Foaia = 1 caiet cu 8 pagini=30,8 x 40,7 cm; Grosime hârtie = 0,08-0,09 mm
Hârtie Tre Cappelli și Leon:

1.a) b) 2. a) b)

Dc[17] = 20-21 mm; Vcm[18] = 13 — Dc = 22 mm; Vcm = 14
Df[19]. a) 68 x 54 mm; b) 57 x 35 mm — Df. a) 30 x 38 mm; b) 20 x 30 mm

---

[13] Donato Fossati, *Benacum Storia di Toscolano*, Comune di Toscolano Maderno: Ateneo di Saló, 2001, p. 134.

[14] Luca Mocarelli, *Manufacturing Activity in Venetian Lombardy, Specialized Products and the Formation of Regional Market (17th-18th Centuries)*, în: Paola Lanaro (editor), *At the Centre of the Old World: Trade and Manufacturing in Venice and on the Venetian Mainland 1400-1800*, Toronto: Centre for Reformation and Renaissance Studies, 2006, p. 317-343.

[15] Lisa Cervigni, *Archeologia in Vale delle Cartiere. Quattro champagne di scavo dal 2002 al 2006*, în: "A.S.A.R. news" Notiziario dell`Associazione Storico-Archeologica della Riviera, Palazzo Fantoni, nr. 3, Settembre 2007, p. 4

[16] Fapt este că în cataloagele vămilor hârtia Tre Capelli, Leon, apare alături de Tre Lune, numită "hârtia mare turcească" și hârtia albă și vânătă, sau hârtia "Boța", fiind vămuită astfel: Hârtia Leon – 30 bani/top; Tre Capelli – 21 bani/top. Informațiile privesc anii 1804, 1807 și 1811. V. A Urechia, *Istoria Românilor Seria 1800-1830*, Tom IX, Bucuresci, 1896, p. 509; *Ibidem, Seria 1800-1834*, Tom XI, București, 1900, p. 250, 606, 632-633.

[17] Dc = Distanța dintre căluși

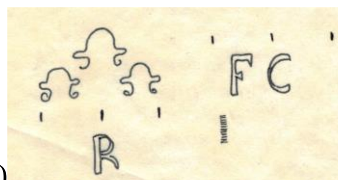
[18] Vcm = Număr de vărgături pe cm.

[19] Df. = Dimensiune filigran. La fiecare dintre cele 7 filigrane identificate, a fost notat cu **a** – marca și cu **b** – contramarca.

3.a)

b)

Dc = 19-20 mm; Vcm =13
Df. a) 35 x 65 mm; b) 45 x 35 mm

4.a)

b)

Dc = 21-22 mm; Vcm =12
Df. a) 53 x 43 mm; 15 x 22 mm

5.a)

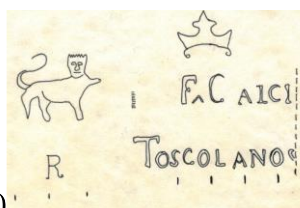
b)

Dc = 20-21 mm; Vcm =12
Df. a) 20 x 15 mm; b) 65 x 57 mm

6.a)

b)

Dc= 20-22 mm; Vcm =12
Df. a) 57 x 33 mm; 79 x 90 mm

7.a)

b)

Dc = 20-21 mm; Vcm =12
Df. a) 74 x 49 mm; b) 95 x 90 mm

Spălare și neutralizare. Pentru curățarea umedă, foile au fost asigurate între folii netex. Baia a presupus apă deionizată la 34ºC, cu un adaos de amoniac la prima baie – 5 ml/l. Procesul de spălare a continuat prin schimbarea repetată a apei până la momentul în care, în interval de 2-3 ore, apa nu se mai pigmenta. Neutralizarea a fost realizată cu hidroxid de calciu. În urma spălării, pH-ul a urcat de la 6,1 la 7,4, proporția carbonatului de calciu crescând în hârtia uscată de la 1% inițial, la 2%.

Completare lacune și fixare fisuri marginale; Presare. După uscarea liberă a filelor (ajutată prin tamponare cu hârtie filtru după scoatere din apă), volumul a fost recolaționat, fiind pregătit pentru următoarea etapă. Completarea lacunelor a fost realizată prin metoda ”la dublu”, acolo unde zona marginală fragilizată prin atacul microbian-fungic a avut suficientă rezistentă, și prin construcție cu văl japonez, până la atingerea grosimii originale a hârtiei (0,08-0,09 mm), acolo unde zona rămăsese fragilă și nu permitea înlăturarea mecanică a surplusului de hârtie. Presarea a fost realizată pe masă, între folii netex, pâsle și platane plexiglass, cu greutăți.

Caietele colaționate după completare lacune și fixare fisuri marginale.

Coasere pe 3 nervuri profilate (urmând aliniamentul cusăturii secundare: 6, 15,3, 24,2 cm. de la piciorul cărții. Fiind îndepărtat surplusul de hârtie și foile tăiate la format, a urmat o nouă presare, și o recolaționare a corpului cărții în ordinea signaturii caietelor. Respectând poziția inițială a nervurilor și stilul de coasere, cartea a fost cusută la gherghef pe 3 nervuri profilate de cânepă, cu ață bumbac. S-a apelat la cusătura discontinuă, pentru a evita îngroșarea cotorului.

Încleiere, rotunjire cotor; coasere capitalband și căptușire cotor. Coaserea a fost urmată de altă presare intermediară, apoi s-a trecut la încleierea cotorului, cu corpul cărții prins în presă. După uscare, a fost rotunjit cotorul cu ciocanul de lemn. A urmat coaserea capital-bandului pe miez de cânepă, cu ațe bumbac de două culori, prin străpungerea caietelor în zona lănțișoarelor. Ulterior, cotorul a fost căptușit cu pânză și hârtie.

Coasere capital band și căptușire cotor.

Operațiuni preliminare legării: Confecționare și ancorare scoarțe lemn; confecționare învelitoare; confecționare cheutori fixe și mobile și curelușe.

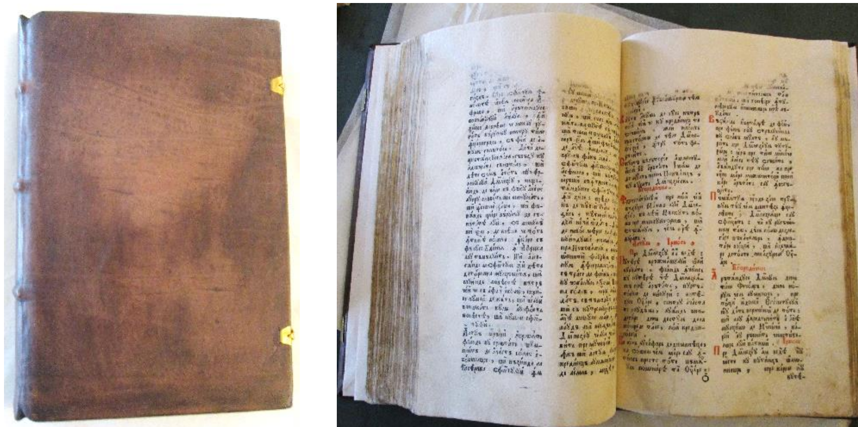
- Confecționarea scoarțelor: acestea au fost confecționate din lemn de tei, cu grosimea de 0,5 cm. Au fost șlefuite marginal în unghi de 45º (la interiorul scoarței) și 70º la exterior, către cotor;
- Confecționare învelitori: a fost croită o bucată piele vițel tăbăcită vegetal, prin tăierea la dimensiuni (învelitoare scoarțe, cotor și ainșlag);
- Confecționare cheutori fixe și mobile: acestea au fost realizate din tablă de alamă de 0,8 mm (cheutori mobile) și 0,5 mm (cheutori fixe, sau prize). Curelușele au fost realizate din piele vițel tăbăcită vegetal, tăiate la formatul dorit, fiecare cureluşă fiind formată din 2 bucăți piele, lipite cu pap pe carnație, cu grenul în exterior.
- Confecționare forzațe din hârtie de cârpe: tăiere la format.

Montare învelitoare piele. Modelare nervuri și capișoane. Înainte de lipirea învelitorii au fost executate următoarele operațiuni: pieptănare nervuri; ancorarea scoarțelor prin intermediul hârtiei de translare. Lipirea învelitorii a presupus: prinderea cărții în presă, cu cotorul exterior liber; umezirea pielii în repetate rânduri, prin pulverizare; încărcarea cu pap pe carnație (operație repetată); plantarea învelitorii pe cotor, modelare cotor (modelare nervuri, prin presiune și netezire cu fălțuitorul; scoaterea cărții din presă, întinderea învelitorii pe scoarțe, realizarea ainșlagului și modelarea finală a capișoanelor; asigurarea uscării controlate, prin înfășarea în pânză bumbac, strângere cu sfori bumbac în zona nervurilor (cu tub carton la tranșa frontală).

Aplicarea învelitorii de piele și modelarea nervurilor.

Montare cheutori, lipire forzațe, confecționare cutie de protecție. Ultimele etape au vizat montarea curelușelor și a cheutorilor confecționate din alamă, lipirea forzațelor tensionat și confecționarea unei cutii de protecție. Cutia de protecție a fost confecționată din carton neacid, fiind îmbrăcată cu pânză de in și căptușită cu hârtie pH 8.

Fotografii finale.

THERAPEUTIC DIALOGUES: ON THE VERGE OF RESTORING A COPY OF *MINEI ON OCTOBER*, RÂMNIC, 1776

Abstract

Restoration of the old book - *Minei pe octombrie,* Râmnic, 1776, Râmnic, 1776 in the Laboratory of restoration paper, leather, parchment of the Museum of the Municipality of Bucharest offered information related to: the original sewing and binding techniques; object history; the import of paper from the *Țara Românească* from the end of the 18th century.

The book was restored in the spirit of the time, according to the preserved information and the cultural sense of the object.

Keywords: old book restoration; book link; watermark.

MUZEUL JUDEŢEAN ARGEŞ
ARGESIS, *STUDII ŞI COMUNICĂRI*, seria ISTORIE, **TOM XXVIII**, 2019, p. 391-394

STUDIU DE CAZ PRIVIND RESTAURAREA UNEI ICOANE LIPOVENEȘTI

DIANA MIREA*

Icoanele de Școală Rusească sunt extrem de diverse dacă ne referim atât la tipologia lor, la iconografia prezentată și nu în ultimul rând la structura lor materială. Cunoașterea lor este importantă pentru stabilirea unei metodologii corecte de restaurare, ținând cont că fiecare este un caz unic cu particularități specifice.

În acest studiu prezentăm cazul unei icoane lipovenești cvadripartite de secol XIX aparținând Muzeului Județean „Aurelian Sacerdoțeanu" Vâlcea. Lucrată în tempera pe lemn de esență tare[1]. Lucrarea este pictată în stil caracteristic icoanelor de școală rusească cu personaje miniaturale fin conturate de o mână sigură și culori vii pe un fond argintiu. Suprafața pictată este împărțită în 4 registre partea centrală fiind ocupată de Iisus Cristos răstignit. Registrele superioare sunt ocupate de Maica Domnului cu Pruncul și de Sfântul Nicolae iar registrele inferioare de Sfântul Gheorghe și Sfântul Dumitru, fiecare dintre ei respectând întru totul indicațiile canoanelor bisericești. Referindu-ne la aspectul cromatic trebuie menționat că autorul a folosit foarte multe nuanțe de ocru, ocru roșu, verde sau negru.

Lucrarea, aflată într-o stare de conservare precară a ajuns în laboratorul de restaurare având pe verso depuneri slab aderente și aderente, eroziuni, pete de diverse proveniențe, zgârieturi, fisuri și depozite de ceară, deformări tangențiale datorate variației factorilor de microclimat, deformări ce au cauzat ieșirea traverselor din locul lor obișnuit, acestea pierzându-se de-a lungul timpului.

La nivelul stratului pictural se puteau observa diverse lacune ce se datorează fluctuaților de microclimat, fenomenului de decoeziune dar și factorului uman, exfolieri datorate uscării și deformării tangențiale a lemnului și fluctuațiilor de microclimat, urme datorate unor zgârieturi, cracluri, praf, depuneri superficiale, depuneri aderente datorate folosirii în cult și condițiilor de

* Muzeul Județean „Aurel Sacerdoțeanu" Vâlcea, Râmnicu Vâlcea.
[1] Dimensiuni: L: 31 cm, l: 26,5 cm, g: 2cm.

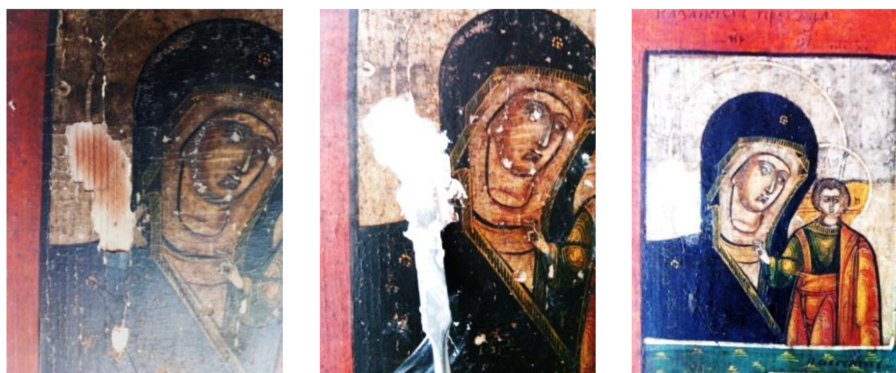
păstrare neadecvate, depozite și urme de ceară, picături de diverse alte proveniențe.

Pentru diagnosticarea stării de conservare şi stabilirea metodologiei de restaurare obiectul a fost observat atât cu ochiul liber cât și cu lupa, în lumină directă şi razantă. S-au efectuat mai multe teste vizând refacerea adeziunii stratului de culoare la suport. Consolidarea la cald cu clei de pește 9% alternând presa caldă cu presa rece a oferit cele mai bune rezultate. De asemenea s-au făcut o serie de teste de curățare în urma cărora s-a stabilit ca îndepărtarea depunerilor aderente de pe suprafața picturală să se facă cu hidroxid de potasiu în soluție de 4%, iar acolo unde e nevoie, un amestec de hidroxid de potasiu 4% și soluția III, cunoscută în restaurare, în cantități egale.

După cercetarea detaliată a suprafeței picturale operațiunile de conservare – restaurare au debutat prin desprăfuirea cu ajutorul unei pensule late şi cu păr moale fără a atinge zonele cu strat de culoare sensibil (solziri, desprinderi sub formă de acoperiş, etc). Asigurarea cu foiță japoneză s-a făcut cu ajutorul unui clei de pește în concentrație mică pensulat de la mijloc spre exteriorul hârtiei. În zonele afectate, refacerea coeziunii și adeziunii stratului de culoare la suport s-a făcut prin metoda condensului alternând presa calda cu presa rece. Degresarea lacunelor s-a făcut cu o soluție apoasă.

Completarea stratificată a stratului pictural s-a făcut prin obturarea orificiilor de zbor cu chit de rumeguş (clei de peşte 9%, rumeguş şi conservant) și aplicarea ulterioară a laptelui de chit și a chitului (clei de pește 9 % în amestec cu carbonat de calciu). Trebuie menționat faptul că cea mai importată provocare pe care am întâlnit-o în timpul aplicării metodologiei de restaurare pe această icoană a fost îndepărtarea depunerilor aderente, pictura având depuneri aderente și slab aderente punctuale sub formă de aglomerări și dispunere diversă. Pe lângă acestea trebuie să amintim foița metalică extrem de sensibilă.

Toate acestea au transformat curățarea într-o operațiune punctuală în funcție de suprafață. Integrarea cromatică a fost efectuată în tehnicile velatura pentru eroziuni, rittoco pentru lacune mici trattegio pentru lacunele mai mari, un ton mai deschis și o tentă mai rece. S-au folosit pensule subțiri și acuarele. Protejarea finală a suprafeței s-a făcut prin vernisare cu verni de damar 12% + ceară 1% ca plastifiant aplicat prin pensulare și egalizat îndelung.

Detalii din timpul restaurării.

Icoana Cvadripartită înainte și după restaurare.

Pe verso desprăfuirea s-a făcut cu o pensulă lată și moale. Biocidarea cu caracter preventiv s-a făcut prin pensularea cu Per-xil 10 și etanșeizarea ulterioară într-o folie de plastic pentru 10 zile. După o curățare prealabilă a spațiului aferent cu o soluție apoasă restauratorul lemn a înlocuit traversele care lipseau cu unele din lemn de mesteacăn de dimensiuni potrivite. Fisurile au fost obturate cu un amestec de clei de pește 9% și rumeguș. În urma mai multor teste îndepărtarea depunerilor aderente s-a făcut cu o soluție de apă alcoolizată 20%. Integrarea cromatică s-a făcut în tehnica velatura cu ajutorul unor pensule și a unor baițuri în nuanțe apropiate.

Îndepărtarea depunerilor aderente și fixarea suprafeței picturale a recuperat imaginile păstrate fragmentar iar completarea stratifică a lacunelor și integrarea cromatică a ajutat la restabilirea unității potențiale a spațiului și, prin urmare, la o mai bună citire a imaginii. Lucrarea a fost prin urmare salvată și dacă se vor respecta recomandările de conservare în domeniu va mai rezista o bună bucată de timp.

Bibliografie

BRANDI, CEZARE, *Teoria restaurării*, Ed. Meridiane, București, 1996.
CENNINI, CENNNINO, *Tratat de pictură*, București, Ed. Meridiane, 1977.
ISTUDOR, IOAN, *Noțiuni de chimia picturii*, Ediția a II-a, Ed. ACS, București, 2011.
KNUT, NICOLAS, *The restoration of paintings*, Ed. Könemann, Germania, 1999.
USPENSKY, LEONID, LOSSKY, VLADIMIR, *Călăuzi în lumea icoanei*, Ed. Sophia, București , 2011.

CASE STUDY ON RESTAURATION OF AN LIPOVENIAN ICON

Abstract

The icons on wood of Russian School inspiration present a wide typological and iconographic diversity, but also a very complex group of issues concerning their material structure as well as the types of degradation causes by a myriad of factors. Each icon is a unique case with distinct set of problems.

The study details the methodology of the preservation and restoration of an Russian School wooden quadripartite icon, property of Vâlcea Contry Museum ”Aurelian Sacerdoțeanu”.

MUZEUL JUDEȚEAN ARGEȘ
ARGESIS, *STUDII ȘI COMUNICĂRI*, seria ISTORIE, **TOM XXVIII**, 2019, p. 395-400

RESTAURAREA UNUI CATAVASIER MANUSCRIS DE SECOL XIX

SIMONA TIRONEAC*

Catavasierul este o carte de cult din ritul bizantin al Bisericii Ortodoxe, o antologie ce conține imnurile învierii și textele liturgice necesare slujbelor din Duminici și sărbători, după cele 8 glasuri. Volumul prezentat este un manuscris de secol XIX, scris în sistema nouă hrisantică, notația liniară a lui Macarie Ieromonahul (1770-1836) și restaurat împreună cu grupul de file individuale ce a însoțit cartea.

Numele acestei antologii provine de la Catavasiile care deschideau prima ediție a cărții, tipărită la Târgoviște în anul 1713, ele fiind un fel de rezumat al canoanelor din care fac parte, cu irmoase, adică primele strofe sau stihiri ale fiecărei ode din anumite canoane. Fiecare praznic împărătesc își are catavasiile lui formate din irmoasele odelor din canonul sărbătorii respective; unele din duminicile Triodului, ca și zilele din Săptămâna Patimilor, au de asemenea catavasii proprii. Catavasiile care se cântă de-a lungul anului se găsesc fie în Mineie, fie sunt culese în Catavasier sau Octoihul mic sau, în cazul catavasiilor pentru sărbătorile mari, împreună cu irmoasele, în cartea numită Irmologhion. Catavasiile și irmoasele au fost, în general, păstrate așa cum au fost traduse sau compuse de protopsalți, diortosind, îndreptând și completând, acolo unde a fost cazul.

Catavasia are înțeles de pogorâre, coborâre, care vine de la faptul că, în vechime, sau în unele mănăstiri și azi, cântăreții celor două strane, după ce cântau troparele din odă, coborau din cafas în mijlocul bisericii, unde cântau împreună irmosul, adică troparul de început. În unele parohii, se cântă mai mult catavasiile în locul textelor odelor respective. În aceste cazuri, ecteniile mici, în mod normal intercalate în canon, sunt omise și catavasiile sunt cântate una după alta fără întrerupere.

Acum exact 300 de ani, ieromonahul Filothei sin Agăi Jipei de la Sfânta Mitropolie din București termina de scris opera sa de căpetenie, un voluminos manuscris muzical în sistema antehrisantică intitulată: „Psaltichie rumânească

* Muzeul Județean Teleorman, Alexandria.

care cuprinde întru sine Catavasiarul cu toate trebuincioasele cântări ale bisericii ce să cântă peste tot anul…”. Manuscrisul a fost încheiat în ziua de 24 decembrie 1713, în vremea luminatului domnitor român, Sfântul Constantin Brâncoveanu, și a mitropolitului cărturar Sfântul Antim Ivireanul[1].

În sistema nouă a scris Părintele Macarie Ieromonahul, după cum spune Anton Pann în Bazul teoretic (p. XXVIII-XXIX), la 1846: „Din tîlmăcitorii și alcătuitorii cîntărilor români nu cunosc decît patru - afară din Cantemir, domnul Moldavii -: cel dintîiu care a tîlmăcit Anastasimatarul este Mihalache Moldoveanul; precum singur scrie: Anastasimatar romănesc alcătuit acum întîiu de mine Mihalache Moldoveanul, la anul 1767. Al doilea este unul Vasilache Cîntăreț, de la care să găsesc heruvice, chinonice și altele. Al treilea este Ianuarie Protosinghelul, carele pe la anul 1821 mi'a arătat un Anastasimatar foarte frumos potrivit în limba românească, și un Doxasticar asemenea vrednic de toată lauda. Al patrulea care a scris pe metodul vechiu este Părintele Macarie Ieromonahul, portarie al Sfintei Mitropolii; acesta însă mai pe urmă îmvățînd metodul nuou și întocma prefăcîndu-le le-a și tipărit precum se vădu”.

Prezentare și descriere. Este un Catavasier manuscris de secol XIX, scris în sistema nouă, liniară, cu text în limba română și cu grafie chirilică, neîncadrat în chenar. Ornamentica sa este totuși săracă, reprezentată de puține delimitări în lance neagră dublă, spiralată și punctată cu roșu la mijloc, cu letrine foarte diferite ca dimensiuni și aspect, predominant roșii, simple, ușor înflorite sau cu hașuri, punctate în combinație de negru pe roșu.

Pentru scrierea cărții s-a folosit cerneală ferogalică plus carbon, cerneală neagră și roșie insolubile. Pe lângă notările pe marginea textului cu cerneală neagră sau creion, pe prima filă cu text este prezentă o ștampilă mică de apartenență cu tuș negru, fiind reprezentate într-un cadru oval un vultur și trei litere dedesubt. Pe cuprinsul volumului sunt file lăsate complet libere pe o parte, mai ales spre sfârșit, prezentând diferite notări ulterioare, cu cerneală sau creion. Tranșele au fost colorate neuniform, cu aceeași cerneală roșie folosită pentru scriere, în nenumărate locuri formând pete marginal, pe suprafața filelor.

Volumul are ca suport o hârtie de diferite grosimi, cu aspect rugos și culoare verde-gri, fără linii de apă sau filigran, iar pH-ul hârtiei de 6,6. Blocul de carte conține caiete formate din patru foi fălțuite, cu forzațuri din hârtie groasă, de culoare ecru. Textului i-au fost făcute corecturi prin aplicarea de fragmente de hârtie de același tip, schimbând uneori doar letrine, alteori porțiuni întregi de text cu note, folosind aceeași cerneală.

Fascicolele manuscrisului au fost cusute continuu cu fir gros din bumbac, pe trei nervuri profilate, cu două lănțișoare marginale, fără capital-band.

[1] Catavasier 2014/Macarie Ieromonahul, Anton Pann, Dimitrie Suceveanul, Ștefanache Popescu, Ion-Popescu Pasărea.

Cotorul interior a fost căptușit cu hârtie, cu aripioare lipite pe scoarțe întărind articulația. Scoarțele, din carton stratificat, au fost căptușite la exterior cu 2-3 straturi din aceeași hârtie ca şi filele individuale păstrate, au avut colțurile îmbrăcate în piele de vițel maronie, iar cotorul exterior a fost îmbrăcat de asemenea în piele, cu capișoane formate şi fără ornamente. Fețele coperților au avut ca învelitoare o hârtie albastră velină, cu un ușor model reliefat în motive vegetale intercalate uniform. Învelitoarea a fost trecută peste pielea ce depășea articulația și la colțuri lăsat liber doar puțin din partea îmbrăcată în piele.

Separat volumului s-a aflat un grup de 45 de file individuale, din aceeași hârtie ca şi blocul de carte. Ele s-au dovedit a fi ciorne și exerciții de caligrafie, urmând a fi de asemenea restaurate.

Diagnostic și stare de conservare. Gradul avansat de deteriorare de la exterior dovedește condițiile improprii în care a fost păstrat volumul, ducând la pierderea integrității şi triplul atac biologic.

Degradările fizico-mecanice produse asupra blocului de carte constau în deteriorări ale tranșei frontale și colțurilor, în special la filele de început, dar și importante zone lacunare din cuprinsul său. Gradul ridicat de umiditate, dar de scurtă durată la care a fost expus volumul, a dus la desfacerea elementelor legăturii, cu desprinderea pielii cotorului de scoarțe şi pierderea acestora din urmă, păstrându-se doar foile de căptușire a scoarței posterioare (Fig. 1-2). S-au produs cearcănele de apă ale forzaturilor, fără însă ca filele corpului de carte să aibă de suferit. Paginile detașate de volum au fost găsite prinse între ele prin depozite groase de pământ întărit.

Fig. 1 Se evidențiază desprinderea elementelor legăturii la coperta anterioară, pierderea scoarței.

Fig. 2 Din coperta posterioară s-au păstrat doar fragmentele de căptușire a scoarței.

În condiții de umezeală s-a produs și atacul biologic datorat fungilor (Aspergillus Ruber), inactive, vizibil prin petele de culoare roz, predominant pe forzațul anterior. Se mai pot observa câteva galerii produse de cari pe forzațuri și câteva din filele de început, atac de asemenea inactive, precum și deteriorări produse de rozătoare la colțul superior al filelor de sfârșit, constând în lipsuri importante din suport și mai puțin din text (Fig. 3-4).

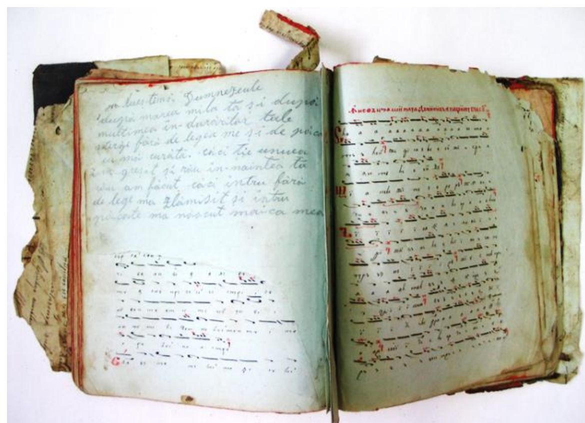

Fig. 3. Zone lacunare, pagini rupte, atac biologic produs de rozătoare.

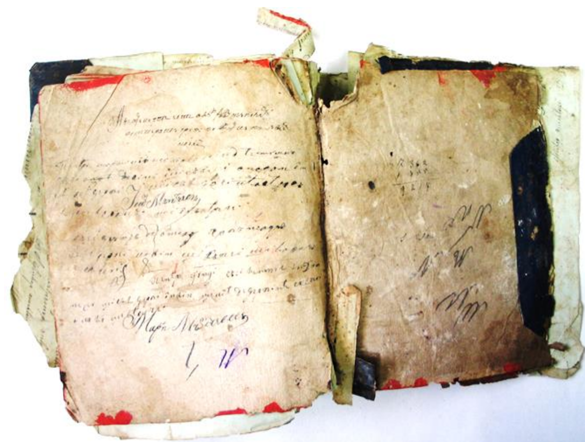

Fig. 4. Lipsa părții fixe a forzațului posterior, grad accentuat de murdărire, atac fungic.

Tratament. Ca tratament aplicat, după desprăfuirea generală a manuscrisului cu o pensulă moale, s-a trecut la desprinderea una de alta a filelor atașate manuscrisului, cu ajutorul bisturiului, fără a fi necesară umezirea acestora, apoi curățarea uscată a lor prin îndepărtarea mecanică a depozitelor de

pământ. Pe porțiuni mici ale acestor file s-au făcut teste în vederea curățării prin spălare, în urma cărora s-a stabilit spălarea filelor volumului în apă la 40 C, pe suport mixt, fără insistarea pe zonele scrise datorită cernelii ferogalice plus carbon. S-a efectuat spălarea paginilor prin imersie în apă, cu protejarea ștampilei de pe prima filă, operația efectuându-se cu o oarecare dificultate însă pentru filele individuale, deoarece suprafața paginilor fusese bine impregnată cu pământul umed.

Restaurarea filelor manuscrisului, a părților libere ale forzaților și a filelor detașate s-a efectuat prin construirea de aripioare de prindere a filelor desprinse și completarea zonelor lacunare, folosindu-se hârtie japoneză mai groasă în metoda „la dublu", datorită grosimii hârtiei (Fig.5). S-au croit forzațuri noi, iar părțile libere ale forzațurilor au fost păstrate și atașate corpului de carte prin aripioare, cel posterior prezentând diferite însemnări pe ambele părți (Fig.9). După restaurare, filele individuale au fost grupate separat într-un pachet ce urmează să fie lăsat împreună cu volumul.

Fig. 5, 6. Aspecte intermediare ale restaurării: completarea zonelor lacunare produse de rozătoare și coaserea fascicolelor la gherghef.

Coaserea blocului de carte s-a făcut cu fir din bumbac la gherghef, continuu și pe trei nervuri profilate, cu două lănțișoare marginale (Fig.6), după încleierea cotorului interior efectuându-se rotunjirea sa ușoară. Cotorul fost căptușit cu hârtie între nervuri și cu păstrarea aripioarelor pentru articulație, conform legăturii originale.

S-au croit și șerfuit corespunzător fragmentele de piele nouă, necesare pentru îmbrăcarea cotorului și a colțurilor. Astfel, scoarțele au fost îmbrăcate la colțuri în piele, apoi atașate corpului de carte prin intermediul nervurilor defibrate în evantai, cotorul exterior din piele formându-se bine pe nervuri și la capișoane. La exterior scoarțele au fost îmbrăcate într-un carton subțire velin, de culoare albastru închis adaptat cromatic, după care s-au lipit părțile fixe ale forzațurilor (Fig.7-8).

Fig. 7, 8. Legătura exterioară după restaurare.

Fig. 9. Completări la colțul superior și pe falț, după restaurare.

RESTORATION OF A 19TH CENTURY MANUSCRIPT CATAVASIER

Abstract

The 19th century manuscript is a volume of religious songs from the Byzantine Orthodox rite, written in the new hrisantic system. The book had a separate group of 45 individual leaves representing calligraphy drills and drafts.

The damage occurred especially on the bookbinding. In humid conditions many elements of it were detached and both boards were lost. The book had biological attack caused by Aspergillus Ruber, Anobiidae and rodents.

The treatment was done by mechanical detachment of the dirt deposits, washing the leaves, insisting on the surface of individual leaves. The restoration of pages was done with completion of the support gaps , preserving the moving parts of the original flyleaves. The sections were sewn with new flyleaves in the original system, rounding the inner spine, than corners of boards was covered with leather and also the outer spine, for coverings the boards using thik velin paper.

MUZEUL JUDEȚEAN ARGEȘ
ARGESIS, *STUDII ȘI COMUNICĂRI*, seria ISTORIE, **TOM XXVIII**, 2019, p. 401-408

RESTAURAREA ICOANEI MAICA DOMNULUI CU PRUNCUL GLICOPHILUSA

GABRIELA RADU*

Icoanele însoțesc viața creștinilor încă din timpuri biblice consemnate prin crearea de către Mântuitorul nostru a Sfintei Mahrame și de către Sfânta Tradiție în care se păstrează faptul că Sfântul evanghelist Luca a pictat chipul Maicii Domnului.

De-a lungul timpului acestea însoțesc, în format mobil, credincioșii dar și lăcașele de odihnă a martirilor, creștinilor, a lăcașelor de cult, cărților de rugăciunea având de-a lungul timpului atât funcție dogmatică dar și istorică și artistică.

Pictura de factură postbizantină, cu influențe occidentale este ascunsă de o ferecătură realizată în anul 1861 aprilie 21. Această informație este consemnată în partea centrală inferioară a ferecăturii alături de numele donatorului și a altor date tehnice. În creația acestei icoane se poate admira tehnica excepțională de execuție compozițională a picturii. Aceasta stă mărturie despre cunoștințele avansate ale iconarului. De asemenea, tehnica de prelucrare a suportului este foarte bună. Pictura a fost realizată pe un grund aplicat cu măiestrie ce are structura omogenă și uniformă din punct de vedere a grosimii de aplicare.

Obiectul este datat ca fiind creație a începutului celei de a doua jumătăți a secolului al XIX lea. Icoana este parte din registrul icoanelor împărătești, acest lucru justificând dimensiunile obiectului: lungime: 81,4 cm, lățime: 54 cm.

Pictura a fost realizată în culori de ulei pe suport de lemn și cu foiță de aur la aureole; obiectul are ferecătură din metal. Subiectul studiului îl face icoana pe lemn. Zonele de lumină de pe veșminte sunt redate cu ajutorul unei soluții de aur lichid aplicată prin pensulare.

Formele de degradare identificate de acest obiect au fost depunerile aderente de praf, particule din fum, pete de ceară, pete de ulei sub formă de prelingeri și altele.

* Institutul de Cercetări Eco-Muzeale „Gavrilă Simion”, Tulcea.

Icoana înainte de restaurare.

Eroziuni la nivelul peliculei de vernis și stratul cromatic cauzate de ferecătură.

Depuneri aderente pe stratul pictural.

La nivelul suportului au putut fi identificate o serie de fisuri, degradări cauzate de factori mecanici datorate cuielor de fixare a ferecăturii și coroanelor atașate acesteia.

Se observă existența unui atac xilofag activ și destul de extins identificând în special de verso și canturi orificii de zbor. Vernisul îmbătrânit și îmbâcsit oferă o imagine eronată asupra operei de artă.

Orificii de zbor pe versoul icoanei.

Rumeguș din orificiile de zbor.

În zona chipurilor în special, se observă existența unor repictări ce au putut fi puse în evidență de lumina ultravioletă. Iconarii au alternat tehnica pastiglia pe veșminte cu modeleuri fine, transparente de culoare aplicate în straturi subțiri. Din cauza variaților de temperatură și umiditate, acestea au determinat contracțiile și dilatările masei lemnoase, fenomenul determinând apariția la nivelul stratului pictural a unei rețele de microfisuri longitudinale.

Am putut identifica la nivelul peliculei de culoare eroziuni, poziționate pe chipul Maicii Domnului dar și în zona de contact a ferecăturii. Ca urmare a acțiunilor neprofesionale de curățare realizate în trecut, stratul de culoare prezintă eroziuni graduale și lacune. Zonele de culoare obținute din diluții cromatice fiind cele mai afectate.

Investigațiile asupra iconostasului au pus în evidență starea de conservare precară a iconostasului. În urma analizării amănunțite a obiectului am pus următorul diagnostic:

- atac xilofag activ agresiv ce afectează masa lemnoasă, versoul dar și stratul pictural;
- depunerile aderente s-au format pe suprafața picturală de-a lungul timpului din atmosferă, prin manipularea obiectului și/sau în mod accidental;
- vernisul a suferit deteriorări din cauza trecerii timpului și a factorilor atmosferici, a curățărilor neadecvate dar și a manipulărilor defectuoase, mai ales la nivelul chipurilor;
- eroziuni create prin contactul ferecăturii cu stratul pictural;
- repictări pe veșminte și pe chipuri.

În urma diagnosticului stabilit a urmat o serie de propuneri metodologice de restaurare:

- tratarea versoului împotriva atacului xilofag activ;
- desprinderea ferecăturii;

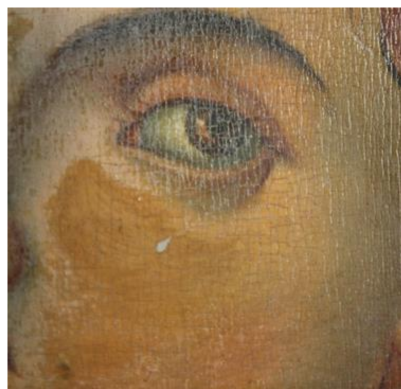
- desprăfuirea icoanei;
- curățarea peliculei de culoare prin îndepărtarea depunerilor și a repictărilor;
- chituirea fisurilor, lacunelor din suport și a orificiilor de cuie sau de zbor;
- integrarea cromatică;
- vernisarea.

Curățare verso cu apă alcoolizată.

Lacune în suport.

Cracluri în pelicula de vernis.

Observarea repictărilor în lumină cu ultraviolete.

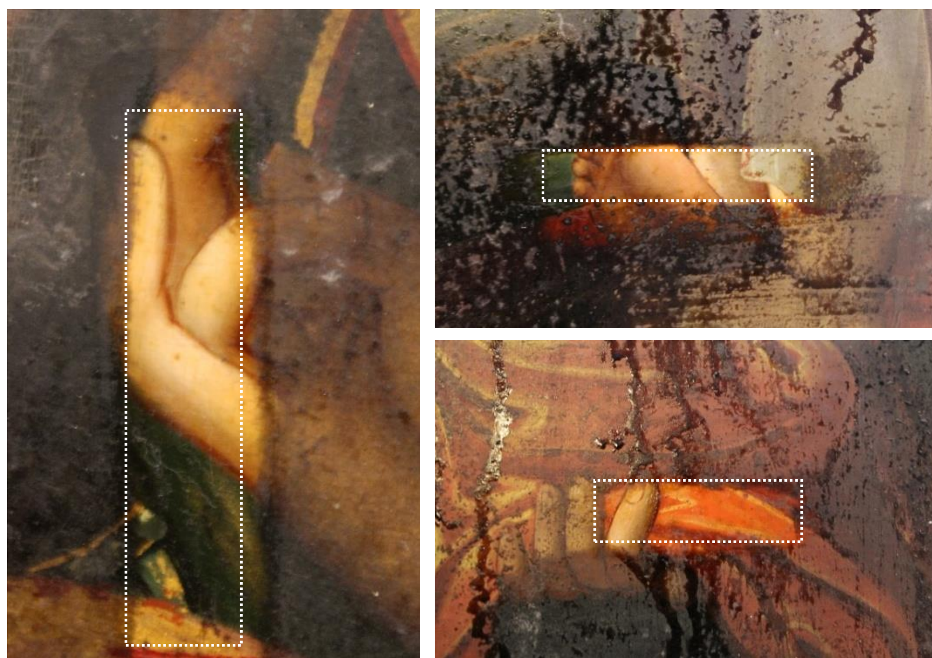
Desprăfuirea stratului pictural.

Probe de curățare pe pelicula picturală.

Descrierea operațiunilor de conservare și restaurare efectuate:

Operațiunea de dezinsecție a constat într-un tratament cu insecticid pentru a stopa atacul biologic al insectelor xilofage la nivelul suportului de lemn. Acesta s-a dovedit a fi activ în urma efectuării testului aderenței rumegușului la ac și studiului morfologiei grămăjoarelor de rumeguș.

Probarea pe zone restrânse a rezistenței culorilor la solvenții utilizați.

Îndepărtarea repictărilor și parțial a vernisului deteriorat.

Integrare cromatică în tehnica rittocco.

Biocidul folosit a fost Per-xil (permetrină și piperonylbutoxid). Acesta a fost injectat în orificiile de zbor ale insectelor xilofage. Injectarea a fost urmată de o pensulare a biocidului pe toată suprafața lemnoasă, având grijă ca biocidul să nu ajungă pe stratul pictural. După ce biocidul a fost absorbit de lemn, obiectul a fost sigilat cu folie de plastic pentru a nu permite biocidului să se evapore. După 14 zile obiectul a fost desigilat și s-au repetat cele două teste pentru a verifica eficiența biocidului. Atacul a devenit inactiv.

Icoana înainte de restaurare.

Efectuarea operațiunilor de curățare.

Pe verso orificiile de zbor, de cuie și fisurile au fost obturate cu un amestec de praf de lemn și clei de sturion 8%.

Chituirea pe fața icoanei a fost realizată cu un amestec din praf de cretă și clei de sturion 8%.

Îndepărtarea depunerilor aderente, a repictărilor și parțial a vernisului deteriorat s-a realizat pe carnație cu un amestec de izooctan și alcool izopropilic în proporție de 1:1. În unele zone a fost necesară și intervenție mecanică realizată cu ajutorul bisturiului. Pe restul stratului pictural s-a utilizat o soluție de izooctan și alcool izopropilic în proporție de 1:3 prin aceste operațiuni s-au îndepărtat și repictările existente pe chipuri și veșminte, s-a utilizat bisturiul unde a fost cazul pentru curățare mecanică.

S-a realizat integrare cromatică în tehnicile rittocco și tratteggio cu acuarelă și emulsie din gălbenuș de ou.

Vernisarea s-a efectuat cu vernis de damar 12% și terebentină, prin pensulare.

Ferecătura curățată.

Icoana după restaurare.

BIBLIOGRAFIE

Caietele restaurării 2013, Ed. ACS, București, 2013.
Caietele restaurării 2014, Ed. ACS, București, 2014.
Caietele restaurării 2015, Ed. ACS, București, 2015.
CENNINO, CENNINI, *Tratatul de pictură*, Ed. Meridiane, București, 1977.
CESARE, BRANDI, *Teoria Restaurării*, Ed. Meridiane, București, 1996.
COTEȚIU, MARIN, *Specificul intervențiilor de conservare- restaurare a imaginilor artistice din spațiul ortodox*, Ed. Renașterea, Cluj-Napoca, 2015.
DRAGOMIR, VIVIAN, *Centre de meșteri iconari din spațiul românesc. Specificitatea materialelor și tehnicilor de pictură,* Ed. Universitaria, Craiova, 2011.
GRĂDINAR, VICTORIA ALINA, *Valențe simbolic- expresive ale culorii în pictura de iconostas,* Ed. RisoPrint, Cluj-napoca, 2012.
ISTUDOR, IOAN, *Noțiuni de chimia picturii*, Ed. ACS, București, 2011.

THE RESTORATION OF THE MOTHER OF GOD ICON, THE ″GLYKOPHILOUSA″ TYPE

Abstract

Icons have always been mentioned throughout Christian history. They represent a historical source, a Christian dogma artistic creation and a visual education source. They decorate houses, churches and are an important part of the everyday life of the community.

This article presents the restoration stages of the icon. The object belongs to the category of icons with Emperor registers, made at the beginning of the 19th century.

MUZEUL JUDEȚEAN ARGEȘ
ARGESIS, *STUDII ȘI COMUNICĂRI*, seria ISTORIE, **TOM XXVIII**, 2019, p. 409-420

GRAVURĂ ȘI CARTE DIN COLECȚIA MUZEULUI NAȚIONAL BRAN

EUGENIA TOMI
MARIA-CRISTINA POP*

Prezentare generală. Branul, acolo unde poezia naturii se întâlnește cu visul romantic, gândurile te fac să încerci reconstituirea istoriei prin punerea în valoare a patrimoniului cultural de mare valoare artistică istorică și documentară. Documentele ce exprimă existența, zbuciumul tumultos al faptelor și rosturilor celor care au însuflețit locul sunt numeroase, începând cu privilegiul acordat la 19 noiembrie 1377 de Ludovic I de Anjou, în care se arată că brașovenii „nesiliți și neconstrânși și de bună voie au promis în mod generos și unanim de a construi un nou fort în Bran de a-l face cu propriile lor osteneli și de a tăia pădurea acolo în lung și în lat”[1] pentru a fortifica trecătoarea ca o necesitate de ordin militar și economic.

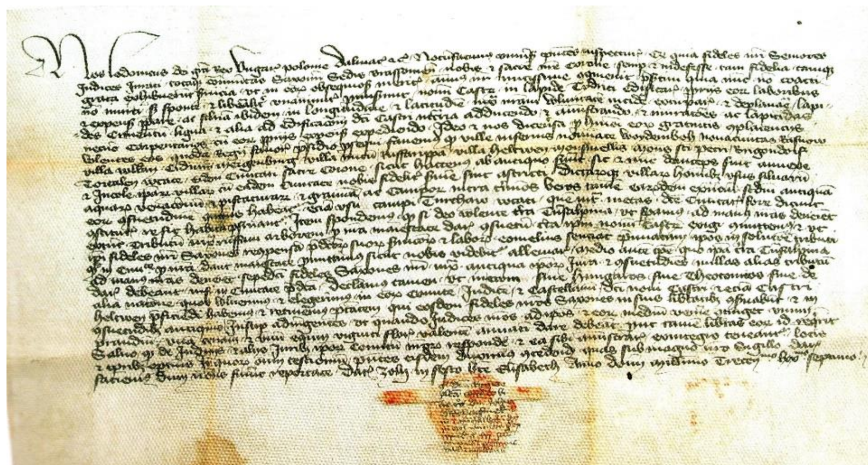

Fig. 1. Actul privind construirea Cetății Bran, 19 noiembrie 1377.

* Muzeul Național Bran.
[1] Emil Micu, *Castelul Bran*, București,1957, p. 9.

La 1 Decembrie 1920, Brașovul donează Cetatea Bran Reginei Maria a României în semn de prețuire pentru contribuția suveranei la Marea Unire. „Azi, Consiliul orășenesc al orașului Brașov – se precizează în actul de donație – ca corporațiune înzestrată cu agendele reprezentanței orășenești, am decis unanim în ședința festivă de azi să dăruim Majestății Sale reginei Maria a României Mari străvechiul castel al Branului atât de bogat în amintiri istorice”[2].

Peste ani, în februarie 1930, regina Maria își amintește cu nostalgie momentul în care Branul, „mica cetate uitată dincolo de zăvoarele munților”[3], a intrat în viața sa. „Sunt mulți ani de atunci, într-o excursie peste graniță îl văzusem stând într-o singurătate nebună pe stânca care e înălțat și-mi fluturase prin minte ce încântare ar fi fost să stăpânesc o asemenea fortăreață și să o prefac într-un cămin. Ce basm ar fi însemnat să chem la viață un mic castel medieval, o adevărată poveste de zâne. Și lucrul de necrezut s-a întâmplat după doi ani de la război, autoritățile orașului Brașov au venit la mine într-o delegație solemnă și mi-au oferit castelul de la Bran, ca dar deplin, să fie întreg al meu”[4].

Noi, consiliul orășănesc al orașului Brașov ca corporațiune înzestrată cu agendele representanței orășenești am decis unanim în ședința festivă de azi să dăruim Majestății Sale Reginei Maria a României mari străvechiul castel al Branului atât de bogat în amintiri istorice: castrum in lapide Tydrici de odinioară – ca semnul profundei venerații și al sentimentelor neclintite dinastice ale orașului nostru.

Wir der Magistrat der Stadt Kronstadt als die mit dem Wirkungskreis der Stadtvertretung bekleidete Körperschaft haben in heutiger Festsitzung einhellig beschlossen die an historischen Erinnerungen so reiche alte Dietrichsburg, das castrum in lapide Tydrici Ihrer Majestät der Königin Maria von Großromänien zum Zeichen der tiefsten Ehrfurcht und der unwandelbaren königstreuen Gesinnung unserer Stadt als Geschenk darzubringen.

Donațiunea noastră să fie înainte de toate și o expresie a venerației sincere, ce o simte și populația orașului nostru față de marea regină care usucă lacrămile văduvelor și orfanilor, îmbărbătează pe cei desnădăjduiți, întinde ajutor și mângâere celor ce zac în suferință și împrăștie binecuvântare pretutindenea unde își îndreaptă pașii și prin toate acestea cucerește cu un avânt irezistibil inimile populației țării întregi.

Acest act de donațiune s'adresat ca document al deciziunei noastre unanime.

Din ședința din 1 Decemvrie 1920 a consiliului orășănesc al orașului Brașov.

Die Schenkung will vor Allem auch sein ein Ausdruck der herzlichsten Verehrung, die auch die Bevölkerung unserer Stadt für die große Königin empfindet, die die Tränen der Witwen und Waisen trocknet, die Kleinmütigen aufrichtet, den Notleidenden Hilfe und Trost spendet und überall dort Segen verbreitet wohin sie ihre Schritte lenkt und durch all dies sich die Herzen der Gesamtbevölkerung des ganzen Landes im Sturme erobert.

Unseren in einmütiger Begeisterung gefaßten Beschluß zu beurkunden ist dieses Schenkungsdokument ausgefertigt worden.

Aus der Sitzung des Magistrates der Stadt Kronstadt vom 1. Dezember 1920.

Primar. Primnotar. Bürgermeister. Obernotär.

Fig. 2. Act de donație a Castelului Bran către Regina Maria, 1 Decembrie 1920.

[2] Actul de donație a Castelului Bran de către orașul Brașov reginei Maria, Muzeul Național Bran.
[3] Regina Maria, *Casele mele de vis* în *„Boabe de grâu”* nr. 2, aprilie 1930, p. 66.
[4] *Ibidem*.

La Castelul Bran, regina Maria, între 1920-1938, a făcut modificări în dorința de a-l transforma într-o modernă reședință de vară, colecționând o serie de obiecte valoroase aduse din diferite colțuri ale lumii: ceramică, argintărie, mobilier, textile, cărți, icoane, tablouri, obiecte din sticlă etc.

După naționalizarea din 1948, cele mai multe piese din colecția regală au fost conservate și valorificate de muzeul din Bran, înființat în 1957. Colecția de carte cu valoare bibliofilă era etalată de regina Maria în biblioteca regală a Castelului Bran din Salonul de Muzică de la etajul al III-lea al edificiului.

Fig. 3. Salonul de Muzică cu Biblioteca. Castelul Bran, perioada interbelică.

Datorită condițiilor improprii de conservare, umiditate și temperatură variabile, de obicei cu valori mari ale umidității, colecția de carte regală a fost mutată din Castelul Bran în clădirile Vămii Medievale Bran, apoi în Casa „Principesa Ileana” și din nou, în 2009, în clădirile Vămii Medievale Bran.

La 1 iunie 2018, colecția de carte cu valoare bibliofilă a fost ambalată și transportată, numai cu personal instruit, sub directa supraveghere a conservatorului și a gestionarului, cu mijloace care să asigure securitatea și protecția patrimoniului, în noul sediu din Bran, str. Aurel Stoian nr. 14, unde s-a reorganizat în noul depozit de carte.

S-a ales un depozit închis, renovat, uscat, dezinfectat, controlat de către comisia de verificare a stării de conservare a bunurilor culturale, cu un microclimat stabil, fără oscilații (UR <50% și a T <20° C), cu un mobilier funcțional din materiale ușoare și neutre din punct de vedere chimic, compatibile, care să asigure cele mai bune condiții de protejare-așezare, acces și mânuire a volumelor, adaptat parametrilor fizici și morfologici ai colecțiilor destinate conservării în timp.

Fig.. 4. Biblioteca regală amenajată la Casa „Principesa Ileana”, 2003.

S-a ales un sistem de așezare care să permită folosirea integrală a spațiului de depozitare și o bună conservare a cărților și anume, așezarea pe formate, utilizată în organizarea depozitelor închise în care are acces doar gestionarul, care le pune la dispoziția personalului de specialitate.

A fost întocmit și catalogul topografic al colecției de carte cu valoare bibliofilă.

Fig. 5. Biblioteca regală, Secția de istorie „Regina Maria”, 2019.

Carte cu valoare bibliofilă. Biblioteca regală de la Muzeul Național Bran cuprinde 1.441 volume legate în piele, pânză, carton, cu forzațuri de mătase, hârtie marmorată, cu informații și decor în aur, cu tranșa aurită sau marmorată, cu dedicații și ex-libris-uri, volume de lux, ediții rare, princeps, cărți și reviste din literatura română și universală, volume cu diverse problematici: religie, artă, istorie, modă, grădinărit etc.

Această bibliotecă etala și o parte din cărțile bibliotecii de la Coburg, moștenite de la mama reginei Maria, marea ducesă Maria-Alexandrovna a Rusiei, ducesă de Edinburgh, apoi ducesă de Saxa-Coburg-Gotha.

Fig. 6. Jacques Naurouze, Les Bardeur-Carbansane. L'Otaje, vol. 4, 1893 – decorată cu motive vegetale aurite, ex-libris Coburg.

O parte dintre volume a fost clasată în patrimoniul cultural național, în categoriile fond și tezaur.

Talentată și spontană peste tot ce însemna eticheta ei nobiliară, regina Maria a fost numită în epocă „regina artistă”, fiind deopotrivă pictoriță, fotograf, designer de interioare și mai ales scriitoare. În activitatea sa literară a adoptat genul memorialistic, eseul, literatura pentru copii, articolele pentru prestigioase reviste europene și americane. Debutează în 1915 cu volumul de povești „Visătorul de vise”.

Din colecția de carte regală și achiziții am selectat câteva volume reprezentative, culminând cu opera sa excepțională, cu valoare documentară, „Povestea vieții mele” în trei volume.

Fig. 7. Marie – Queen of Roumania, The story of my life, 1934.

Fig. 8. Elchenbach Marie Von, Margarete, 1899 – cu ex-libris Marie.

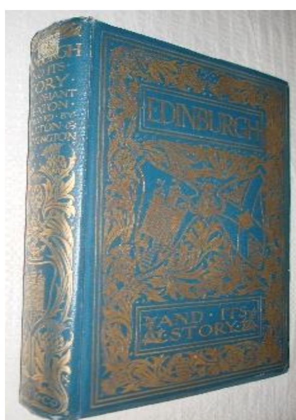

Fig. 9. Oliphant Smeaton, Edinburgh and Its Story, 1904, decorată cu motive vegetale aurite.

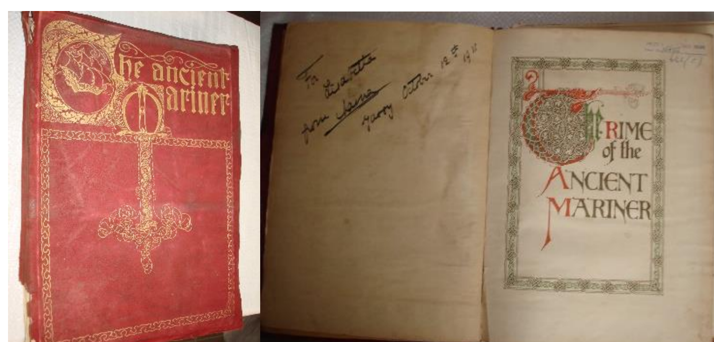

Fig. 10. The ancient mariner, dedicație „For Lisabetta, from Mama, Iassy, October, 12th, 1916” – copertă din piele cu ornamente aurite.

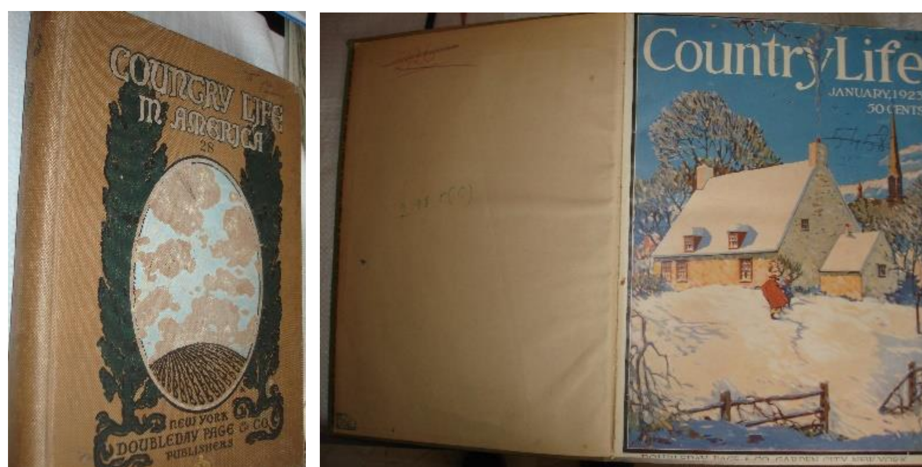

Fig. 11. Revista – Country Life, 1923.

Gravuri – Anton Kaindl (1872-1951). Gravurile din colecția muzeului, în număr de 81, realizate în acvaforte, au fost dăruite reginei Maria de către pictorul și graficianul elvețian Anton Kaindl (1872-1951), stabilit în țara noastră din 1921. Gravurile cu biserici și mănăstiri (75 de bucăți) sunt grupate într-o mapă care cuprinde o dedicație pentru regina Maria: „Majestății Sale, Reginei Maria a României, binevoitoare promotoare și protectoare a acestei lucrări, un omagiu foarte respectuos din partea autorului" și o prefață de Nicolae Iorga.

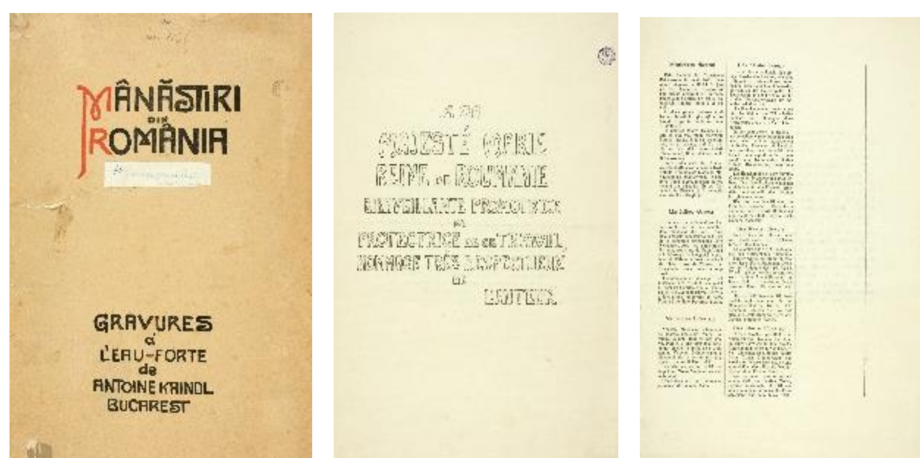

Fig. 12. Mapă gravuri.

Colecția mai cuprinde șase gravuri cu exterioare și interioare ale Castelului Bran, realizate în 1931.

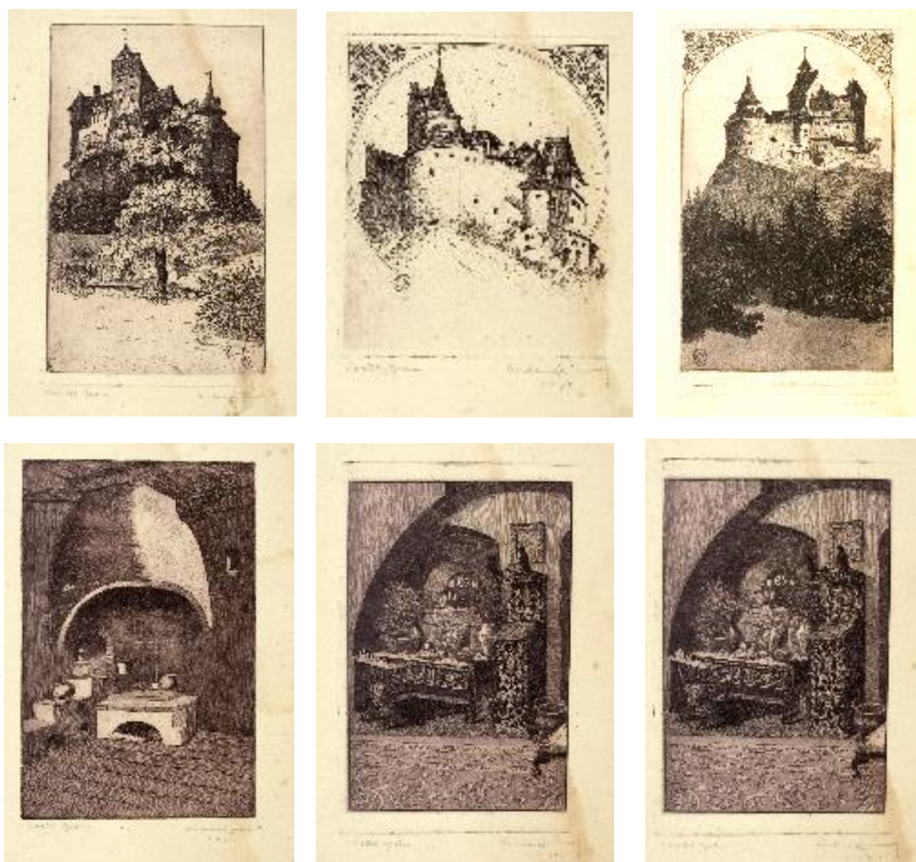

Fig. 13. Gravuri, Castelul Bran.

După afirmațiile criticilor de artă, care au cercetat viața artistului, reiese că Anton Kaindl a venit în România la invitația reginei Maria, impresionată de lucrările pe care le-a văzut, probabil la München, cu ocazia vreunei expoziții personale. Deoarece era invitatul reginei, artistul a fost găzduit într-una dintre încăperile Palatului Regal și a fost numit profesor la școlile confesionale catolice Sf. Iosif și Sf. Andrei din București de către episcopul Raymond Netzhamer, pentru a avea un venit stabil, cu ajutorul căruia să se întrețină.

Până la moartea sa, care a survenit la 2 august 1951, în București, Kaindl a străbătut ținuturile românești și le-a consemnat în imagini pitorești, schițe, acuarele și gravuri, cum sunt cele realizate la Balcic (1927, 1937), la Bran (1931), în Oltenia (1925-1939) și în Moldova (1932).

Fig. 14. Mânăstiri și biserici, Maramureș și Moldova.

Subiectele predilecte ale lucrărilor sale sunt legate de arhitectura tradițională românească, așezămintele și viața monahală, troițele ridicate la margine de drum, case, palate, schituri, pe scurt, toate monumentele arhitecturale care îi atrăgeau atenția în peregrinările sale. Lucrările lui Kaindl reflectă o fascinație aproape mistică pentru fiecare parte din ținuturile românești vizitate. Astfel se explică faptul că fiecare monument istoric, biserică de lemn, chilie și clopotniță, sunt desenate cu minuțiozitate, cu dorința de a nu scăpa niciun amănunt din detaliile construcțiilor redate.

Valorificare. Valorificarea parțială a colecției de gravuri a artistului Anton Kaindl a fost realizată cu prilejul expoziției „Mânăstiri și biserici din România" cu ocazia Zilei Europei, de la Bruxelles. Expoziția a fost adusă în ianuarie 2019 la Reprezentanța Permanentă a României pe lângă UE din Bruxelles, urmând ca în luna mai 2019 expoziția să fie amenajată la sediul Consiliului UE din Bruxelles.

În luna iulie 2019 a fost vernisată expoziția „Regina Maria la Bran, gusturi și atmosferă regală", o frumoasă colaborare între Muzeul Național Bran și Muzeul Județean Ialomița. Expoziția cuprinde 13 volume din colecția de carte regală. Alte 18 volume de carte cu valoare bibliofilă din colecția Muzeului Național Bran au fost expuse la Muzeul Județean „Aurelian Sacerdoțeanu" Vâlcea, cu prilejul expoziției „Regina Maria a României – artă regală în istoria Branului", vernisată în 18 octombrie 2019.

Bibliografie

MICU, EMIL, *Castelul Bran*, București, 1957.

MOLDOVEANU, AUREL, Ministerul Culturii, Centrul de Pregătire și Formare a Personalului din Instituțiile de Cultură, *Conservarea preventivă a bunurilor culturale,* București, 1999.

OPRIȘ, IOAN, *Cotrocenii oglindiți în imagini și tipărituri*, București, 1993.

ENGRAVINGS AND BOOKS FROM
THE BRANNATIONAL MUSEUM COLLECTION
Abstract

The work ,,Engravings and books from the Bran National Museum collection" presents some of the books with bibliophile value and a series of engravings in etching made by Anton Kaindl, which are in the collection of the Bran National Museum, with reference to the conditions of organization, conservation and valorisation of the movable cultural heritage.

MUZEUL JUDEŢEAN ARGEŞ
ARGESIS, *STUDII ŞI COMUNICĂRI*, seria ISTORIE, **TOM XXVIII**, 2019, p. 421-434

CASA MUSCELEANĂ. O BIJUTERIE ARHITECTURALĂ A „MUZEULUI SATULUI BRĂNEAN”

LUANA MARCELA COJANU
ANEMONA MARILENA TODOR*

Branul a fost în toate epocile istorice o importantă arteră de legătură între Transilvania și Țara Românească, între Brașov și târgurile de peste munți, brănenii participând cu produsele lor pastorale la târgurile „de țară”.

Conform tipologiei morfo-structurale, satele românești se încadrează în trei tipuri principale: sate de tip risipit; sate de tip răsfirat; sate de tip adunat[1]. Branul constituie forma arhaică a satului românesc – sat de tip risipit, având gospodării izolate, cât și de tip proprietate.

În monografia *Branul și Cetatea Branului*, profesorul Ioan Moșoiu prezintă o frumoasă imagine a Branului:

„Pornind dela Brașov în direcția Sud-Vest și străbătând limba de șes, prin care curge apa Bârsei, dela vreme privirile încep a luneca spre curmătura Branului dintre culmile svelte ale Petrei-Craiului și cetatea masivă a Bucegilor. Priveliștea, pe care ți-o oferă dâmburile acoperite cu pădure, cu ogoare sau fânețe și presărate cu gospodăriile răsfirate, este din cele mai pitorești. La desăvârșirea pitorescului, rezultat din îmbinarea dealurilor cu șesul, care se vâră ca o pană sub poalele lor, cu văile tăinuite, cu zidurile mai turle ale munților, a mai contribuit și mâna omenească prin ridicarea castelului la poarta Branului, acățat pe umărul unei stânci calcaroase.

De începuturile acestei așezări se leagă toată istoria Branului. Păstrarea numirii români-slave Bran (poartă) dată întregului ținut în formă de cetate cu două porți, una spre Câmpulung, cealaltă spre Brașov, precum transmiterea atâtor numiri de locuri și ape ne arată, că din cele mai vechi vremi ale închegării neamului nostru vor fi fost aici așezări omenești”[2].

---

* Muzeul Național Bran.

[1] Ioan Praoveanu, *Etnografia Poporului Român,* București, Editura Paralela 45, 2001.

[2] Ioan Moșoiu, *Branul și Cetatea Branului, Monografie istorică - geografică - pitorească - descriptivă,* București, Editura Asoc. Turing-Clubul României, 1930, p. 9.

Secția etnografică în aer liber. În structura clasică a rețelei muzeale, deosebim două categorii de muzee etnografice: muzee în aer liber și muzee pavilionare, în unele cazuri ambele categorii constituind secții ale aceluiași muzeu.

Zona Bran se mândrește cu un muzeu etnografic în aer liber, care joacă un rol important în dezvoltarea comunității, fiind cartea de identitate a acesteia, care deține bijuterii arhitecturale tradiționale, de o mare valoare (cu o vechime de peste 200 ani), unele dintre ele cu caracter de unicat.

Fig. 1. Imagine de ansamblu a „Muzeului Satului Brănean" (fotografie realizată de Valentin Gheorghiu în 2019).

Secția etnografică în aer liber, componentă a Muzeului Național Bran, este cunoscută și sub denumirea de „Muzeul Satului Brănean". Acest spațiu este trecut în Lista Monumentelor Istorice la categoria A sub denumirea de Parcul Etnografic Bran și este situată în imediata apropiere a Castelului Bran. Ea cuprinde 18 monumente de arhitectură populară cu caracter de unicat, din perioada secolelor XVIII – XX, din Sohodol, Peștera, Moieciu de Sus, Moieciu de Jos, Cheia, Șimon, Poarta, Măgura, Rucăr. Construcțiile din zonă au fost demontate bucată cu bucată și remontate, lăsând impresia că au fost construite pe terenul Secției etnografice în aer liber.

Muzeul etnografic a fost organizat inițial pe principiul expunerii în aer liber și reliefează evoluția gospodăriei și a locuinței brănene, de la formele cele mai arhaice, până la cele evoluate, dar care păstrează structura morfologico-funcțională tradițională. Este ilustrată dezvoltarea economică a satului brănean, exprimată în construcțiile anexe (anexe ale locuinței, construcții economice – grajd, șură, hodaie, stână, instalații de tehnică populară), expuse într-un sector special amenajat.

Secția etnografică în aer liber a fost deschisă în 1959, după ce au fost aduse din zona Bran trei monumente de arhitectură populară: o casă țărănească, un joagăr și o piuă[3].

„Muzeul Satului Brănean" pune în valoare evoluția arhitecturii populare tradiționale în satele zonei Bran în raport cu ocupațiile de bază: creșterea animalelor și lucrul la pădure, împletite cu o agricultură specifică zonei montane mai puțin prielnică acestei ocupații, dar și cu ocupațiile casnice (prelucrarea fibrelor textile, animale și vegetale, alimentația și bucătăria tradițională, dar și cu meșteșugurile legate de prelucrarea materiilor prime locale: lemn, lână, piele).

Gospodăria specifică așezărilor de tip risipit din zona Bran este reprezentată în muzeu de **casa cu ocol**, denumită în alte zone ca, „gospodărie cu curte închisă și întărită", adusă din satul Peștera și datată în 1843. Aceasta este alcătuită din casa de locuit cu patru încăperi (casa de locuit, casa mare, celarul și tinda), grajdurile (adăposturi pentru animale) și fierbătoarea cu un cuptor de copt pâinea. Casa de locuit este legată de anexe printr-o polatră care închide curtea și este folosită ca spațiu pentru adăpostirea atelajelor și uneltelor.

Cel de-al doilea tip de gospodărie cu curte, caracteristic satelor brănene Poarta, Sohodol, Predeluț, este gospodăria pe trei laturi reprezentată în muzeu de **casa „Clinciu"** adusă din satul Poarta, alcătuită din casă de locuit și șură, așezate pe două laturi ale curții, legate între ele de a treia latură printr-o polatră.

Fig. 2. Monumente de arhitectură populară din „Muzeul Satului Brănean" (fotografie realizată de Valentin Gheorghiu în 2019).

[3] Conform adresei nr. 1083 din 10.XII.1959, aflată în arhiva Muzeului Național Bran.

Arhitectura populară brăneană este reprezentată în muzeu în întreaga evoluție tipologică, de la casa monocelulară, cum ar fi **hodăița**, tipul cel mai vechi, transformată ulterior în locuință temporară, la casa cu două încăperi, cu tindă rece la care se adaugă în timp și cea de-a treia încăpere „casa mare”, dând naștere astfel casei cu trei încăperi și cu tindă la mijloc. Locuința cu două încăperi, cu tindă rece este reprezentată în muzeu de **casa „Tița Goazei”**, adusă din Sohodol și construită la sfârșitul secolului al XVIII-lea.

Casa cu trei încăperi cu tindă pe mijloc este întâlnită în muzeu în varianta casei cu tindă pe mijloc fără crosnie, specifică satelor de jos ale Branului (Predeal, Sohodol, Poarta), ilustrată de **casa din Sohodol**, construită în 1840. Casa cu patru încăperi cu tinda pe mijloc și cu celar, cu crosnie la partea din spate, este reprezentată în muzeul etnografic de **casa musceleană**.

Un alt sector al Muzeului Național Bran reliefează evoluția tehnicilor de prelucrare a materiilor de bază, lâna și lemnul, prin prezentarea principalelor **instalații de tehnică populară**: joagărul, piua și dârsta, care erau acționate de forța apei.

Trecerea de la tehnicile tradiționale, manuale, de prelucrare a lemnului la cele industriale este reliefată de **joagărul** adus din satul Șimon.

Piua pentru îngroșat și finisat postavul destinat confecționării pieselor de îmbrăcăminte este asociată cu **daracul** utilizat pentru scărmănatul lânii și obținerea caierului de tors, acesta fiind folosit la țesutul textilelor de interior și al pieselor de port popular. Instalația a fost adusă în muzeu din satul Cheia de pe râul Moieciu.

Dârsta asociată cu **vâltoarea** este un ansamblu realizat după o construcție din Moieciu de Jos. Instalația era pusă în mișcare de roata verticală hidraulică, compusă dintr-un coș de lemn prevăzut în interior cu pene. Vâltoarea servește la îngroșatul și spălatul țesăturilor de lână.

Imaginea satului brănean este sugerată și de **fântâna cu cumpănă** din satul Sohodol, folosită pentru alimentarea cu apă a gospodăriei, apă care de multe ori era transportată de la mare distanță, cu găleți de lemn cumpănite pe cobiliță.

Casa musceleană. O valoare arhitecturală deosebită o are casa musceleană, având o vechime de aproape 100 de ani. Este o casă tipică satelor de sus ale Branului (Moieciu de Sus, Fundata, Șirnea, Peștera) și se remarcă prin prezența sălii (o prispă cu balustradă), cu decor traforat specific zonei Muscelului, motiv pentru care poartă numele de „musceleană”.

Casa a fost adusă în 1964-1965 din satul Moieciu de Sus, de pe Valea Popii, de la familia Ioan Cojenelu[4]. Deasupra intrării în tindă se vede și astăzi inscripția „GC” săpată în tencuială, probabil inițialele numelui primului proprietar. Construcția a fost demontată și refăcută exact cum a fost construită.

---

[4] Conform informației de la Nicoleta Petcu, informație preluată de la Ion Șaramet din Sohodol, dulgher, în 1993.

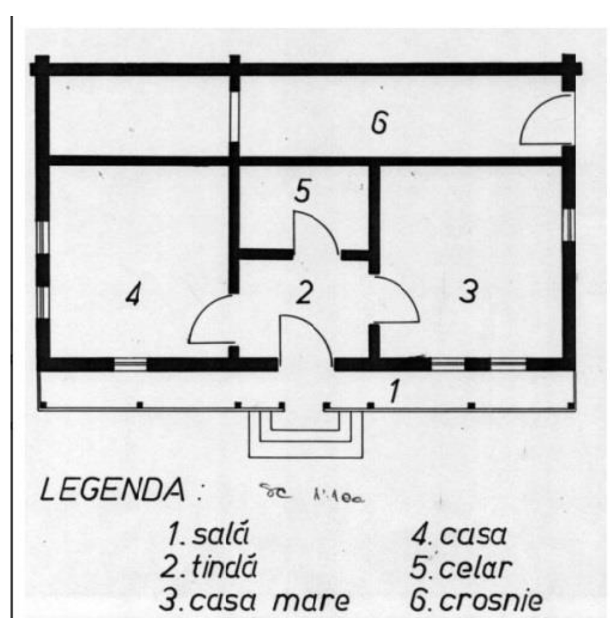

Fig. 3. Planul casei muscelene (sursa fotografie - http://monumente-etnografice. cimec.ro/muzee-in-aer-liber.asp?ID=D5F5F7BB4F9F40248BC18F0337CC15DD).

Fig. 4. Casa musceleană.
(fotografie realizată de Valentin Gheorghiu în 2019).

Fig. 5. Prispa casei muscelene.
(fotografie realizată de Valentin Gheorghiu în 2019).

În perioada anilor 1960, la muzeul din Bran era angajat Dionisie Lagusis, meşter care a lucrat la montarea/demontarea obiectivelor etnografice[5]. De obicei, acesta era ajutat de o echipă de meşteri locali[6]. Temelia construcţiei este din bolovani de râu zidiţi cu mortar (var şi nisip). Pereţii construcţiei sunt din bârne de brad, cioplite pe două feţe, încheiate la colţuri prin îmbinare,lipite cu lut şi nisip, tencuite cu var şi nisip, iar apoi văruite. Pardoseala neacoperită de preşuri este din scânduri de răşinoase îmbinate în nut şi feder. Acoperişul în patru ape este făcut din căpriori, din bile de brad despicate, îmbinate în tapă cu ajutorul cuielor pe grindă, acoperit iniţial cu şindrilă cu scoc, bătută la un rând. În spatele casei se află crosnia folosită ca adăpost pentru animalele mici. De-a lungul timpului, casa musceleană a necesitat reparaţii, mai ales la sală şi acoperiş, componentele cele mai expuse la intemperii. Deoarece confecţionarea şindrilei impunea o perioadă mai lungă de timp şi ţinând cont de urgenţa lucrărilor şi costul acestora, la ultima reparaţie din 2015, pentru a proteja monumentul, s-a optat ca învelitoarea casei muscelene să fie realizată din şiţă.

[5] *Ibibem.*
[6] *Ibibem.*

Fig. 6. Casa musceleană cu prilejul unor reparații la sală, anii 1970-1980 (fototeca Muzeului Național Bran).

Fig. 7. Casa musceleană. (fotografie realizată de Valentin Gheorghiu în 2019).

La intrarea în casă se simte „mirosul” de epocă, atmosferă care produce o plăcută amintire celor care au crescut în case asemănătoare. Astăzi, vizitatorii pot vedea în partea stângă a tindei **„casa”**, camera în care se pregătea și se servea masa. Aici se observă soba cu plită și cuptor, cu burlanul scos în podul casei, lângă sobă aflându-se un scăunel cu trei picioare, o piuă pentru grâne, deasupra căreia este un blidar cu trei castroane din ceramică, care aveau rol atât decorativ, cât și pentru servirea mesei.

În colțul din dreapta al camerei de locuit este situat patul, acoperit cu o sarică albă, având deasupra lui agățat din tavan, cu sfori din lână, un coș din nuiele pentru copilul mic. La intrarea în cameră se vede în partea din față masa cu sertar, sub aceasta fiind așezată o sucală, iar în spatele mesei, o bancă cu ladă pentru dormit.

Fig. 8. Casa musceleană. Interior.
(„casa” - camera pentru dormit și gătit),
(fotografie realizată de Valentin Gheorghiu în 2019).

În partea stângă a camerei de locuit se află o talpă mică, deasupra ei, un cuier pictat, iar lângă ea, un putinei pentru făcut untul. Camera era luminată de o lampă cu gaz.

Fig. 9. Casa musceleană. Interior („casa”),
(fotografie realizată de Valentin Gheorghiu în 2019).

La intrare, în tindă, este situat **celarul,** spațiul pentru depozitat alimentele, iar în partea stângă a tindei este **„casa mare”** (camera bună). Aceasta era folosită pentru ceremonii (nunți, botezuri, înmormântări) și pentru șezători. În casa mare este o masă de brad acoperită cu o față de masă, lângă ea aflându-se un scaun pictat, iar în spatele mesei fiind o talpă pictată.

Pe peretele din partea stângă și pe o parte a peretelui din față al camerei este expusă o zăvadă decorată cu motivul „coarnele berbecului”, țesătură care avea rol atât decorative, cât și pentru protejarea împotriva frigului pe timp de iarnă. Patul aflat în partea stângă a ”casei mari” este acoperit cu o sarică albă, iar lângă pat sunt două lăzi de zestre pictate brașovenești, acoperite fiecare cu câte un strai colorat.

De jur-împrejurul camerei, sub tavanul cu grinzi de lemn, sunt prinse de perete patru cuiere pictate, pe care sunt expuse 21 de blide și castroane de ceramică, care erau folosite pentru servirea mesei, dar aveau și rol decorativ.

Fig.10. Casa musceleană. Interior („casa mare”, colțul cu patul), (fotografie realizată de Valentin Gheorghiu în 2019).

Fig. 11. Casa musceleană. Interior („casa mare”) (fotografie realizată de Valentin Gheorghiu în 2019).

Analiza casei muscelene din punct de vedere al conservării preventive. Plecând de la definiția și funcțiile pe care le are muzeul în general (de achiziționare, păstrare, conservare, punere în valoare prin diferite mijloace) vedem importanța acestora, în care activitatea de conservare este una de bază. Astfel pentru celelalte activități este necesar ca obiectele expuse să fie în stare bună de conservare. Atât casa musceleană, cât și celelalte monumente ce aparțin muzeului în aer liber sunt pregătite în fiecare primăvară, prin igienizarea interioarelor: se văruiesc pereții, se desprăfuiesc bunurile expuse și se tratează dușumelele și tavanele din lemn. De asemenea este necesară intervenția în ceea ce privește spațiul exterior, se verifică acoperișurile, instalațiile de tehnică populară și complexul pastoral.

În lunile mai și octombrie fiecare monument în parte este tratat împotriva tuturor factorilor care pot aduce daune întregului ansamblu, cu produse prevăzute în normele de conservare și restaurare. Cel mai important lucru pentru conservarea bunurilor constă în realizarea cerințelor minime de microclimat, respectiv menținerea la valori aproximativ constante a parametrilor acestora. Secția etnografică în aer liber impune implicarea conservatorului în toate cazurile care solicită intervenția pentru stoparea atacurilor biologice, dar și pentru conservarea bunurilor culturale din patrimoniu.

Monitorizarea condițiilor de microclimat. Microclimatul reprezintă sinteza condițiilor de mediu determinate nu numai de temperatură, umiditate, radiație solară și viteza curenților de aer, dar și de schimburile termice cu alte corpuri, cum ar fi radiațiile infraroșii, încălzirea și ventilația de-a lungul unei perioade de timp și toate influențele datorate factorilor naturali și a climatului optim de conservare.

Având în vedere că, în expozițiile din „Muzeul Satului Brănean”, avem în aceeași încăpere obiecte din lemn, din materiale textile, piese din metal, din piele sau ceramică este mai greu de menținut microclimatul corespunzător fiecărui material, care necesită condiții de conservare diferite, iar monumentele de arhitectură populară nu sunt prevăzute cu instalații electrice, care să permită folosirea aparatelor electrice conectate la rețea. Se pot folosi doar aparate dotate cu acumulatori. Pentru lemn, temperatura trebuie să fie de 18°C, umiditatea relativă, 50-65%, iar lumina, mai mare de 150 lucși. Pentru metal, la temperatură și lumină nu avem constrângeri, doar umiditatea relativă trebuie să fie între 0-40%. Pentru textile, temperatura trebuie să fie de 20°C, umiditatea relativă, între 50-60%, iar lumina, mai mică de 150 de lucși.

În „Muzeul Satului Brănean”, care este situat într-o zonă muntoasă, unde plouă mai mereu, putem spune că temperatura nu ridică probleme mari, vara. Umiditatea relativă a aerului este mai mare, dar există aparate de dezumidificare. Pentru a urmări temperatura și umiditatea relativă a aerului avem aparate de măsurat (termohigrometre) cu care parametrii climatici sunt urmăriți permanent.

Analiza monumentului de arhitectură populară, casa musceleană, din punct de vedere al securității și al protecției în caz de incendiu. Măsurile de protecție a patrimoniului cultural muzeal sau problemele de securitate se impun ca urmare a unor factori de risc, cum ar fi sustragerile de patrimoniu, incendiu și situațiile de urgență. Pentru asigurarea securității patrimoniului muzeal, Muzeul Național Bran are în vedere respectarea măsurilor și acțiunilor, precum și asigurarea mijloacelor și dotărilor, organizarea evidenței gestionare, care să prevină și să combată distrugerea, sustragerea sau substituirea bunurilor din muzeu. Organizarea serviciului de pază, atât pe timpul nopții, cât și ziua, se face cu personal calificat, angajat al muzeului, bine instruit, cu un program bine stabilit, iar pentru asigurarea securității bunurilor culturale expuse, pe durata vizitării expoziției, există personal de supraveghere.

Valorificarea monumentelor de arhitectură populară. „Muzeul Satului Brănean” este o mărturie incontestabilă a acestei zone etnografice, bogată în cultură și tradiții. Anual peste 30.000 de turiști din toate colțurile pământului, au trecut pragul acestui muzeu. Fiecare dintre aceștia, mai mult sau mai puțin și-au exprimat bucuria și recunoștința de a putea să profite de adevărate lecții de istorie despre tradiție sau de momente de liniște, în acest loc binecuvântat de Dumnezeu. Mai mult decât atât, în incinta muzeului, s-au desfășurat de-a lungul anilor o multitudine de activități muzeal-educative cu copiii de la școlile din Bran și nu numai, fiind realizate videoclipuri și organizate târguri tradiționale, care au avut un ecou bine meritat în conformitate cu numărul de vizitatori. Avem o istorie vie, care trăiește prin fiecare meșteșugar, prin fiecare artizan care cioplește, pictează sau coase simbolurile învățate de la străbuni, o istorie pe care vrem să o ducem mai departe și să o lăsăm nepoților și strănepoților noștri.

Fig. 12. Activitate muzeal-educativă cu copiii de la Școala Gimnazială Moieciu (fotografie realizată de Daniel-Tiberiu Apostol în 2019).

Fotografiile 13 și 14. Imagini de la Târgul Național de Meșteșuguri și Artizanat (fotografii realizate de Valentin Gheorghiu în 2019).

Privind cu mândrie spre această bijuterie arhitecturală, casa musceleană, am putea spune că, în comparație cu unele construcții moderne, monumentele de arhitectură populară însuflețeau pământul, realizând o legătură de necontestat între oameni și plaiurile românești.

Fotografie 15. Ansamblul „Dor de neam” în fața casei muscelene (fotografie realizată de Emanuel Pavel în 2019).

Bibliografie

DUNĂRE, NICOLAE și colectivul, *Tara Bârsei* vol. II, Editura Academiei Republicii Socialiste România, București, 1974.
MOLDOVEANU, AUREL, *Conservarea preventivă a bunurilor culturale*, București, Ministerul Culturii. Centrul de Pregătire și Formare a Personalului din Instituțiile de Cultură, 1999.
Muzeul Satului Branean (pliant), Muzeul Bran, noiembrie 2003.
PRAOVEANU, IOAN, DINUȚĂ, GHEORGHE, *Monumente de arhitectură și tehnică tradițională din satele brănene,* Brașov, Editura C2 design, 2003.
http://monumente-etnografice.cimec.ro/muzee-in-aer-liber.asp?ID=D5F5F7BB4F9F40248BC18F0337CC15DD).

THE HOUSE FROM MUSCEL. AN ARCHITECTURAL JEWELRY OF THE VILLAGE MUSEUM IN BRAN

The work The house from Muscel. An architectural jewelry of the village museum in Bran presents a monument of popular architecture from the Outdoor ethnographic section of the Village Museum in Bran, part of the Bran Ethnographic Park, a class A historical monument, including data on the Bran area, the Outdoor Ethnographic Section (Village Museum in Bran), the house from Muscel, the analysis of the house of Muscel from the preventive conservation poin of view, the monitoring of microclimate conditions, the analysis of the popular architecture monument from the point of view of security and protection in case of fire and capitalizing of the popular architecture monuments in the museum.

MUZEUL JUDEȚEAN ARGEȘ
ARGESIS, *STUDII ȘI COMUNICĂRI*, seria ISTORIE, **TOM XXVIII**, 2019, p. 435-450

ISTORIA MAI PUȚIN CUNOSCUTĂ A BUSTURILOR DEDICATE POETULUI GEORGE TOPÎRCEANU ȘI STAREA LOR DE CONSERVARE

CONSUELA ELENA GRECU*

George Topîrceanu (20 martie 1886, București – 7 mai 1937, Iași) a fost unul dintre cei mai îndrăgiți poeți, prozator, memorialist și publicist român, membru corespondent al Academiei Române din 1936. S-a născut la 20 martie 1886, la Azilul Elena Doamna din București, a absolvit primele două clase primare în București, iar ultimele trei clase primare în comuna Șuici. În anul 1898 se înscrie la liceul Matei Basarab din București, dar termină în 1906 la liceul Sf. Sava, unde debutează cu schița *În peșteră*. În 1905 părinții săi, Paraschiva maestră țesătoare și Ion Topîrceanu cojocar, se mută la Nămăești cu atelierul de țesătorie și stau cu chirie în casa frumoasei Victoria Iuga. În anul 1912 poetul se căsătorește cu Victoria Iuga, învățătoare în satul Nămăești, iar la 1 aprilie 1912 se naște unicul fiu, Gheorghe (Gică), care va deveni profesor de muzică (1912-1966).

George Topîrceanu se înscrie în anul 1906 la Facultatea de Drept, iar între anii 1909-1910 publică primele poezii în revista *Viața Românească* și *Viața socială.*

Apropiat de Garabet Ibrăileanu, cu care întreține o interesantă corespondență, se stabilește la Iași în anul 1911, intrând în redacția *Vieții românești*, unde publică articole valoroase sub diferite pseudonime, precum T.G. Top, G. Dăianu, P. Niconar & Co. Împreună cu Mihail Sevastos scoate revista *Teatrul* între anii 1912-1913. În anul 1915 se înscrie la Facultatea de Filozofie din Iași, dar o întrerupe fiind trimis pe front în Primul Război Mondial, unde cade prizonier încă din primele zile, la Turtucaia în 1916 și rămâne în captivitate până în 1918. Experiența celor două campanii, din Bulgaria și Turtucaia, precum și a prizonieratului va fi evocată în proza memorialistică *Amintiri de la Turtucaia, În gheara lor* și *Pirin Planina*.

* Muzeul Municipal Câmpulung.

Debutează editorial în anul 1916 cu două volume: *Balade vesele* și *Parodii originale*, iar împreună cu Mihail Sadoveanu, scoate revista *Însemnări literare.* Topîrceanu este o voce distinctă în poezia românească. A evoluat de la o sensibilitate ascunsă, amărăciune și deziluzie către o poezie impregnată de parodie, autoironie și ușoară melancolie.

Din cauza greutăților materiale, a pretențiilor pecuniare exagerate ale soției Victoria și trăind permanent cu neliniște sufletească în singurătate, nostalgie, amărăciune și tristețe, s-a îmbolnăvit de cancer la ficat. La 25 februarie 1937 însoțit de buna sa prietenă, poeta Otilia Cazimir, pleacă la Viena pentru consult medical și tratament. Revenit în țară, la 7 mai 1937 se stinge la Iași, în casa lui Demostene Botez și este înmormântat la cimitirul Eternitatea, alături de Ion Creangă, Barbu Delavrancea, Dimitrie Anghel și mulți alții. În ton cu aceeași ironie care l-a caracterizat, a dorit ca pe soclul de la mormânt (fig. 1) să fie scris următorul epitaf: „*Sub această piatră rece,/ Trecătorule sunt eu,/ Nici nu știi ce rău mi-ar pare,/ Să fii tu în locul meu.*

Fig. 1. Monumentul funerar al poetului din cimitirul Eternitatea-Iași.

Monumentul funerar realizat din piatră în formă de cruce are înscris frontal numele poetului Gheorghe Topîrceanu cu litere incizate și anul 1937, data morții poetului. Fotografia este încastrată într-un scut oval din porțelan alb, iar sub aceasta sunt un număr de cinci linii orizontale incizate. Crucea prezintă proces de biodegradare respectiv colonii de alge și licheni, melano-cruste, leuco-cruste proces de biocoroziune cu modificări cromatice în negru, maron și verde. Este așezată pe un soclu din mozaic și are alături două cruci din piatră de dimensiuni mai mici, nescrise, formând un ansamblu funerar înconjurat de un gard realizat din piatră, beton și bare de fier.

Poetul a avut doi frați vitregi din prima căsătorie a mamei, pe Ion Mateescu (1876 -1954) și Ana Mateescu Bădălicescu (1878 -1928) și două surori bune din a doua căsătorie a mamei cu Ion Topîrceanu, pe Ralița Topîrceanu Iliant (1882-1963) și Alexandrina Topîrceanu (1892-1982).

Fratele cel mare, Ion Mateescu s-a născut la Săliște, a urmat Școala Tehnică Superioară la București unde a studiat desenul și sculptura, obținând diploma de absolvire cu distincție. La absolvire a fost numit profesor la liceul din Focșani și după câțiva ani la Liceul militar din Iași, unde a fost și rector. Și-a completat studiile în Italia, unde a fost obligat să se întrețină singur. A trăit la Iași, de unde împreună cu George Topîrceanu i-a ajutat lunar pe ceilalți membri ai familiei. După anul 1944, divorțat, pensionar, s-a stabilit la Nămăești unde a trăit lângă sora sa vitregă Alexandrina până în anul 1954 când a decedat la vârsta de 78 ani, fiind îngropat alături de ceilalți membri ai familiei Topîrceanu. Pe parcursul vieții sale a realizat mai multe opere de artă, printre care trei busturi ale poetului George Topîrceanu, (unul de mici dimensiuni, unul la Iași, unul la Nămăești), două monumente: unul dedicat lui I. G. Cuza la Iași și altul al lui Eugen Carada de la Craiova, precum și diferite busturi dedicate altor mari poeți români ca: Mihai Eminescu, Barbu Ștefănescu Delavrancea, Ana Conta Kernbach, Petre Luciu. A executat și *Blocul de la Oituz* expus la Muzeul Armatei din București și *În cercetare* aflat la Banca României din București[1]. A pictat printre alte tablouri și *Atelierul mamei de țesut,* un mic tablou care se află expus la casa memorială din Nămăești.

Sora vitregă cea mare, Anicuța Mateescu Bădălicescu s-a născut la Săliște, a fost o fată deșteaptă și bună pe care a iubit-o mult poetul George Topîrceanu, la ea găsind adăpost și mângâiere în zilele grele. S-a căsătorit cu șeful de tren Nicolae Bădălicescu, cu care a avut doi copii și cu care si-a schimbat domiciliul în mai multe localități din cauza serviciului.

Sora bună cea mare, Ralița s-a născut în anul 1882 la București, s-a căsătorit cu inginerul Emil Iliant și a locuit la Petroșani și Pitești, fiind ca și mama ei profesoară de țesătorie.

[1] George Sanda, G. *Topîrceanu în fața posterității,* Ed. George Sanda, București, 2017, p. 14.

Cea mai mică soră, Alexandrina, s-a născut la București în anul 1892, a fost logodită cu un ofițer care a decedat în Primul Război Mondial și a rămas necăsătorită până la moarte în anul 1982. A fost ghid la casa memorială din Nămăești împreună cu Gheorghe (Gică) Topîrceanu, fiul poetului, între anii 1966-1978.

În anul 1958 a fost organizată Casa memorială *Poetul George Topîrceanu* la Nămăești (fig. 2), comuna Valea-Mare, jud. Argeș, la etajul clădirii. Expoziția conținea documente aparținând poetului, etalate în vitrine și pe panouri. În holul dintre camere pe panouri și în vitrine s-au expus cărțile poetului, iar în camera din dreapta s-a organizat o cameră de lucru mobilată cu șifonier, bibliotecă, vitrina rotativă, biroul pirogravat, oglinda, obiectele pentru vânătoare și tablourile.

Fig. 2. Casa memorială Poetul George Topîrceanu-Nămăești.

După moartea soției poetului în anul 1966, fiul lor Gheorghe (Gică) Topîrceanu donează către Muzeul Câmpulung tot imobilul și completează donația cu manuscrise, cărți, documente și piese de mobilier ce au aparținut poetului pentru a se organiza expoziția în toate încăperile casei.

Documentele care erau expuse în camera de la etaj au fost mutate la parter în camera din stânga, iar la etaj s-a organizat dormitorul soților Topîrceanu cu șifonierul, lada, un pat, masa cu scaune și s-a completat cu obiecte de decor etnografic aduse de la secția de Etnografie a muzeului. Camera de lucru a poetului de la etaj s-a completat cu cărți în bibliotecă, reviste în vitrina turnantă și câteva obiecte personale etalate pe biroul poetului.

După 57 de ani de la organizarea muzeului, între anii 2015-2016 s-a procedat la renovarea interiorului și reorganizarea expoziției Casei memoriale *Poetul George Topîrceanu* din Nămăești. A fost demontată expoziția, s-au reparat pereții deteriorați și s-a reorganizat expoziția, aducând în plus o sală a războiului de țesut dedicată mamei poetului.

Istoria mai puțin cunoscută a busturilor poetului, începe cu primul bust de mici dimensiuni, de fapt o mică sculptură pe care a realizat-o fratele vitreg Ion Mateescu pentru poet când avea 31 ani, care după cum l-a descris Otilia Cazimir, *era un bust de ghips ușor îngălbenit, care căpătase cu vremea luciul aristocratic al fildeșului. Dar George Topîrceanu nu putea să-l sufere, în primul rând pentru că… purta mustăți*. Însă în ciuda antipatiei fățișe a lui George Topîrceanu pentru acel „*alter ego* fără ochelari" care-l arăta cu cel puțin zece ani mai în vârstă, bustul avea multe din trăsăturile caracteristice ale modelului: fruntea dreaptă și largă, urechea mică și frumos tăiată, linia ascuțită și ușor proeminentă a maxilarului inferior și gura cu colțurile umflate, ca de copil supărat[2].

Tot mutându-se cu chirie în diferite locuri, bustul nu-și găsea loc în camerele mici, așa că dorind să-l ducă în pivnița casei Otiliei Cazimir, *George Topîrceanu a așezat bustul pe pragul de sus, apoi, cu o lovitură bine calculată, i-a repezit un picior în ceafă. Vesel, a coborât să-i constate decesul: din bietul „cap de studiu„ n-a mai rămas decât o grămăjoară de cioburi gălbui*[3]. După plecarea poetului, Otilia Cazimir a cules dintre cioburile risipite o bucată mai întreagă care păstra încă intacte o ureche, o tâmplă, ceva din ovalul feței și surâsul pe care le-a învelit într-o bucată de hârtie, a legat-o cu sfoară și a ascuns-o într-un fund de sertar. Totuși povestea bustului nu s-a terminat atunci, căci peste 20 de ani de la dispariția bustului a murit și modelul, iar fratele acestuia, sculptorul Ion Mateescu a venit să împrumute ce a mai rămas din bust pentru a realiza unul de mari dimensiuni. Acest al doilea bust a fost amplasat în grădina Copou din Iași, iar la dezvelirea acestuia, Mihail Sadoveanu a spus că *seamănă cu… Voltaire*; în timpul celui de-al doilea Război Mondial, bustul a dispărut ca multe alte busturi din bronz din Iași[4].

---

[2] George Sanda, *op. cit.*, p. 97-98.
[3] George Sanda, *op. cit.*, p. 99.
[4] George Sanda, *op. cit.*, p. 100.

Tot la dezvelirea bustului, Izabela Sadoveanu a notat astfel evenimentul: *Duminică 5 decembrie 1937, s-a dezvelit la Iași în grădina Copou, bustul poetului George Topîrceanu. Atât de viu și de tânăr este zâmbetul malițios din colțul gurii, încât simți în sclipirea jucăușă a ochilor pe chipul din fotografia mută - chipul său fin și expresiv*[5].

Astăzi, în parcul Copou din Iași, pe aleea cu busturi ale marilor poeți, întâlnim și bustul lui George Topîrceanu (fig. 3) realizat de sculptorul Ion Vlad[6] și turnat în bronz. Inițial, bustul se afla amplasat pe soclul bustului lui Spiru Haret din fața școlii primare Spiru Haret de pe strada O. Botez. Prin hotărârea Consiliului local al Municipiului Iași din anul 2000, se solicită mutarea bustului din fața școlii în parcul Copou, precum și realizarea altui soclu pe care să fie amplasat bustul poetului George Topîrceanu.

Fig. 3. Bustul poetului din parcul Copou-Iași.

---

[5] M, Sevastos, *Amintiri de la Viața Românească*, Ed.de Stat pentru Literatură și Artă, Buc, 1956, p. 329.

[6] Ion Vlad (n. 24 mai 1920, Fetești, Ialomița - d. 28 ianuarie 1992, Paris, sculptor român, stabilit în Franța, al doilea sculptor român după Brâncuși, membru de onoare al Academiei Române, se stinge din viață la Paris, la vârsta de 72 de ani, este înmormântat în Cimitirul Montparnasse din Paris, alături de Brâncuși. Lucrări în țară: *Basorelief* pe fațada Operei Române din București, *Bustul lui Hristo Botev* din Parcul Herăstrău, *Zimbrul, Maternitate, George Enescu*, statuie de bronz la Bârlad, *Statuia pictorului Ștefan Luchian*, din piatră artificială, amplasată în parcul Ion Voicu din București, iar din perioada franceză a artistului se numără o decorație murală din beton, de 100 mp, realizată în 1978 pentru *Musique, Diffusion Francaise, La Bois-Colombes* și două sculpturi murale în bronz și ciment, din anul 1979, realizate pentru Spitalul Saint Joseph din Stockton, San Francisco. Capodopera creației sale este *Statuia lui Eminescu*, amplasată lângă Universitatea Sorbona - Paris. Statuia, turnată în bronz, la dimensiunea de 250 centimetri înălțime, a fost amplasată în orașul luminii chiar la centenarul decesului poetului, în iunie 1989.

Acest monument prezintă bustul poetului privind spre stânga cu o privire semeață, bust așezat pe un soclu din piatră pavat pe cele patru laturi cu plăci din marmură, pe cea din față fiind inscripționat numele poetului George Topîrceanu și anii 1886-1937. Bustul prezintă depuneri ancrasate de praf și murdărie, iar din cauza condițiilor de microclimat, cu umiditate excesivă din cauza ploilor, oxizii și sulfații de cupru au migrat până la baza acestuia, formând un strat colorat în verde-albastru.

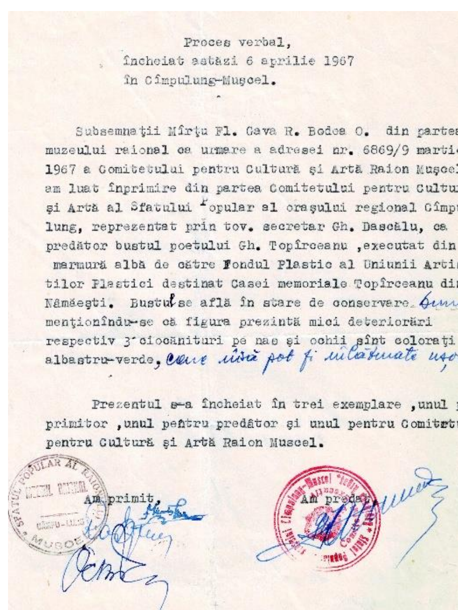
Poetul a parodiat sculptura realizată de Ion Mateescu în poezia *Bustului meu,* apărută în revista *Viața Românească,* anul V, nr.10, 1910, pagina 138 astfel:

Tu, „cap de studiu“, mobilă intactă,
Discret tovarăș de proiecte mari,
Tu reprezinți persoana mea abstractă,
Un alter ego fără ochelari.
...

Deși nu ești decât un „plagiat“,
Vei fi mai mândru, mai apreciat
Și mai iubit decât originalul.
…,

Eu voi muri și toți mă vor uita.
Căci omul are partea cea nedreaptă:
El cântă, râde, suferă, iubește,
Adoarme-apoi și nu se mai deșteaptă,
Pe când poetul supraviețuiește!

Un alt bust al poetului realizat tot de Ion Mateescu, a fost executat la cererea Uniunii Artiștilor Plastici, al cărui membru era. Ion Mateescu fratele vitreg al poetului, a realizat în marmură bustul poetului care a fost amplasat la casa memorială *George Topîrceanu* din Nămăești. Conform procesului verbal din data de 6. 04. 1967 (fig. 4), încheiat între directorul muzeului Mîrțu Flaminiu, muzeografii Gava Radu și Bodea Octavian din partea Muzeului Raional și Comitetul pentru Cultură și Artă al Sfatului Popular al orașului regional Câmpulung reprezentat prin tovarășul secretar Gheorghe Dascălu, se primește bustul poetului Gheorghe Topîrceanu (fig. 5) destinat Casei memoriale din Nămăești, bust executat din marmură albă de către Fondul Plastic al Uniunii Artiștilor Plastici. *Bustul se afla în stare de conservare bună, menționându-se că figura prezintă mici deteriorări respectiv 3 ciocănituri pe nas și ochii sunt colorați în albastru - verde, care însă pot fi înlăturate ușor.*

Proces verbal,
încheiat astăzi 6 aprilie 1967
în Cîmpulung-Mușcel.

Subsemnații Mîrțu Fl. Gava R. Bodea O. din partea muzeului raional ca urmare a adresei nr. 6869/9 martie 1967 a Comitetului pentru Cultură și Artă Raion Mușcel am luat înprimire din partea Comitetului pentru Cultur și Artă al Sfatului Popular al orașului regional Cîmpu lung, reprezentat prin tov. secretar Gh. Dascălu, ca predător bustul poetului Gh. Topîrceanu ,executat din marmură albă de către Fondul Plastic al Uniunii Artiș tilor Plastici destinat Casei memoriale Topîrceanu din Nămăești. Bustul se află în stare de conservare [illegible] mentionîndu-se că figura prezintă mici deteriorări respectiv 3 ciocănituri pe nas și ochii sînt colorați albastru-verde, care [illegible] pot fi înlăturate ușor

Prezentul s-a încheiat în trei exemplare ,unul p primitor ,unul pentru predător și unul pentru Comitetu pentru Cultură și Artă Raion Muscel.

Am primit,   Am predat,

Fig. 4. Proces verbal.

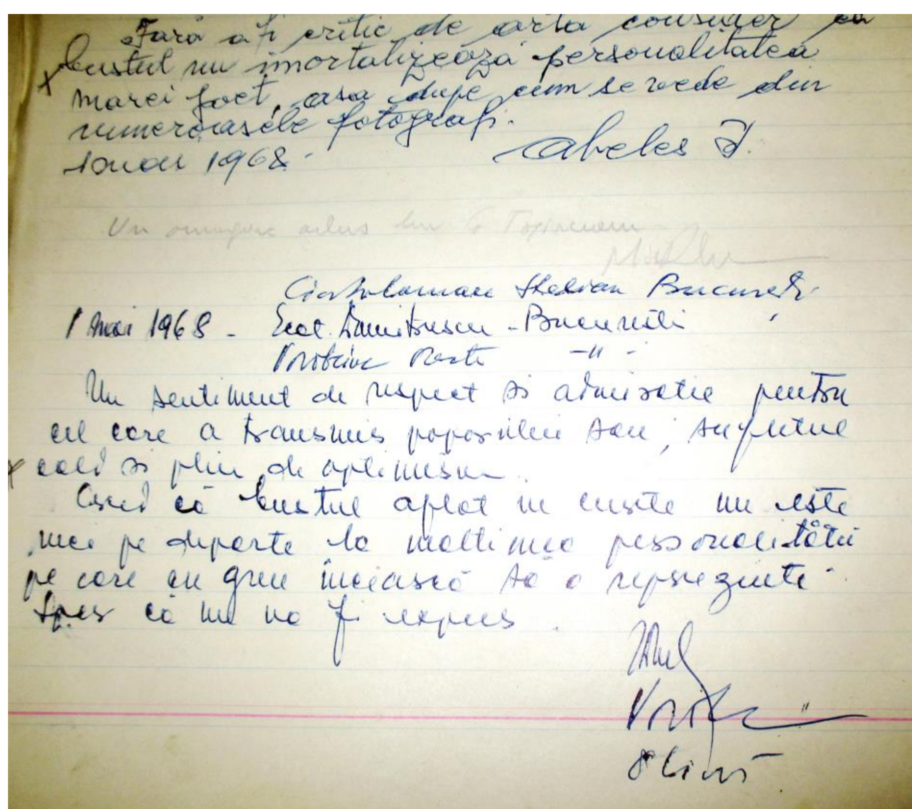

Fig. 5. Primul bust de la Nămăești.

Se pare că acest bust a fost realizat tot după bustul cel mic și asemănător cu cel din parcul Copou, pentru că a generat nemulțumiri, iar după amplasarea acestuia în curtea casei memoriale, au apărut tot mai multe polemici datorate faptului că bustul nu semăna cu poetul. Bustul avea fruntea dreaptă și largă, cu o șuviță de păr peste tâmplă, urechea mică, maxilarul cu colțurile gurii umflate și bărbia ascuțită.

Primele remarci au fost lăsate în caietul de impresii de la casa memorială din Nămăești (fig. 6), de către doi bucureșteni intrigați de discrepanța dintre personalitatea poetului și felul în care arată bustul acestuia: „*1 mai 1968, Ciorbalamaer Stelian, București, Ecaterina Dumitrescu, București. Un sentiment de respect și admirație pentru cel care a transmis poporului său sufletul cald și plin de optimism. Cred că bustul aflat în curte nu este nici pe departe la înălțimea personalității pe care cu greu încearcă să o reprezinte. Sper că nu va fi expus*”.

Un alt vizitator a scris, vizibil nemulțumit, următoarele: „*Dacă bustul din curte îl exprimă pe poet, este părerea unui artist care nu l-a cunoscut și nu l-a pătruns pe poet. Trebuie să fii la înălțimea perspicacității și talentului lui Topîrceanu ca să poată face un bust care sa-i semene! Cum ați lăsat onorată comisie să se chinue acest om cu dalta și ciocanul și până la urmă să nu scoată nici pe departe ce trebuia să scoată? Stați de vorbă cu familia și veți vedea că nimeni nu-l acceptă. Faceți alt bust, dar cel care să fie al Poetului!*”.

Fără a fi critic de artă consider că bustul nu imortalizează personalitatea marei poet, așa după cum se vede din numeroasele fotografii.

Un sentiment de respect și admirație pentru cel care a transmis poporului său, sufletul real și plin de optimism.
Cred că bustul aflat în curte nu este nici pe departe la înălțimea personalității pe care cu greu încearcă să o reprezinte.
Sper că nu va fi expus.

Fig. 6. Impresiile vizitatorilor despre bustul poetului.

O altă intervenție a unui inginer câmpulungean (fig. 7), semnătura indescifrabilă, vizează aspectul trecerii bustului de comisia de experți și cere să fie înlocuit cât mai repede cu altul care să-i semene poetului: „*22 iunie 1968. Am vizitat cu multă emoție casa memorială a celui ce a fost marele poet Gh. Topîrceanu, poet care a expus într-un pur românesc, limbajul și folclorul neamului. M-a impresionat peste măsură expunerea unui așa zis bustul dispărutului Gh. Topîrceanu!! Cine l-a cioplit? Cum de-a trecut acest chip cioplit prin fața comisiei de experți? Când nu seamănă nici cu străbunicul său!! Cum de nu i s-a pus la dispoziție acelui executant o poză reală a dispărutului?! Sânt de părere că administrația monumentelor istorice și a Ministerului Cultelor ca să fie înlocuit cât mai neîntârziat acest basorelief, cu un monument real care să-l reprezinte în carne și oase așa cum a fost marele nostru și neuitat poet Gh. Topîrceanu.*

Ing. … Câmpulung Muscel”.

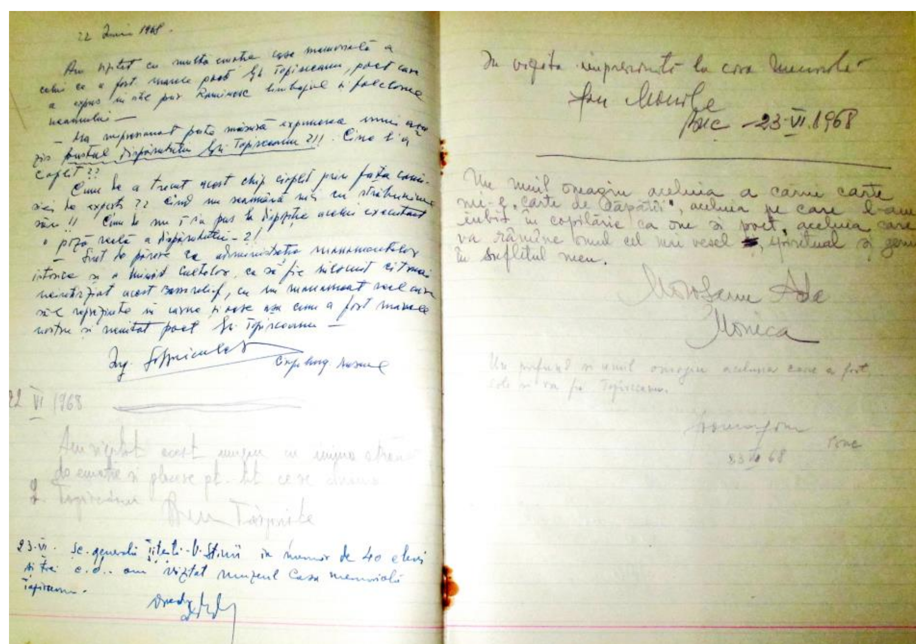

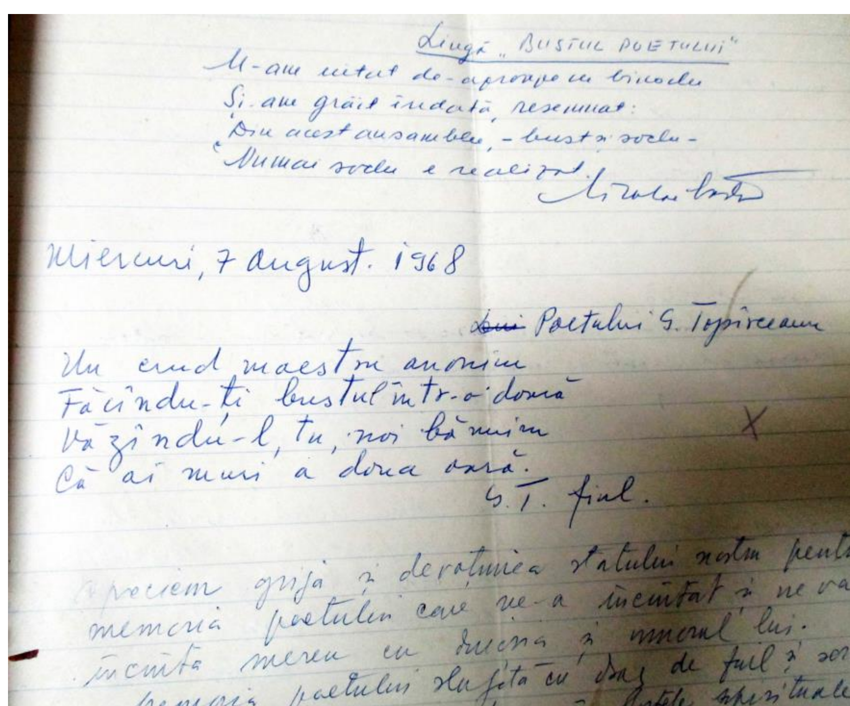
Fig. 7. Impresiile vizitatorilor despre bustul poetului.

Profesorul câmpulungean Mircea Băjan propune înlocuirea bustului cu altul care să fie în spiritul poetului și totodată apreciază expoziția din interiorul casei memoriale: *25 VIII - Mă-ntreb cum a fost posibil să apară un antitalent (autorul anonim al bustului din curte) în preajma casei memoriale a unui poet valoros ce nu-I admitea pe „proști". Bustul trebuie înlocuit cu altul care să fie în spiritual tăios al poetului. Are noroc că e anonim, altfel citându-l pe poet, îmi vine „să-I înfig în coaste o epigramă ca un cui, să-i sparg în cap o odă proastă, să facă cucui". Restul foarte frumos și interesant.*

Prof. M. Băjan

Gică Topîrceanu, fiul poetului în deplin acord cu toți vizitatorii asupra imaginii bustului poetului, nu s-a putut abține să nu lase următoarea remarcă în spiritul tatălui său:

Miercuri 7 august 1968
Poetului G. Topîrceanu
Un crud maestru anonim
Făcându-ți bustul într-o doară
Văzându-l tu, noi bănuim
Că ai muri a doua oară.
G. T. fiul (fig. 8)

Lingă „BUSTUL POETULUI"

M-am uitat de-aproape cu binoclu
Și-am grăit îndată, resemnat:
„Din acest ansamblu, – bust și soclu –
Numai soclu e realizat.

Miercuri, 7 August. 1968

~~Lui~~ Poetului G. Topîrceanu

Un crud maestru anonim
Făcîndu-ți bustul într-o doară
Văzîndu-l, tu, noi bănuim
Că ai murit a doua oară.

G.T. fiul.

Apreciem grija și devotamentul statului nostru pentru memoria poetului care ne-a încîntat și ne va încînta mereu cu duioșia și umorul lui.

Fig. 8. Impresia fiului poetului despre bust

La sugestia vizitatorilor și ținând cont de dorința familiei poetului, bustul cu pricina a fost dat jos de pe soclu și înlocuit cu actualul bust al poetului George Topîrceanu; acesta este realizat din bronz, de către colonelul Marius Butunoiu[7] (n. 22 octombrie 1919, Turtucaia - d. 23 iunie 1999), copiază trăsăturile poetului și a fost dezvelit în 1973 la Casa memorială George Topîrceanu din Nămăești, comuna Valea Mare-Pravăț, județul Argeș. Pe placa memorială de pe soclul din piatră de Albești se află gravate ultimele versuri din „Balada morții" scrisă de poet[8] (Fig. 9-10):

Iar când norii-nvăluiesc
Alba nopții Doamnă,
Peste groapa lui pornesc
Vânturi lungi de toamnă.

[7] A devenit ofițer în arma geniu și având, în urma liceului, specialitatea de maestru sculptor, a fost șef al Studioului de Arte Plastice al Armatei până la trecerea în rezervă, în 1977. Este autor a peste 30 de monumente în bronz, marmură și piatră. A fost preocupat și inspirat îndeosebi de personalitățile istorice (Burebista, Decebal, Traian, Basarab I, Mircea cel Bătrân, Bogdan I, Vlad).

[8] Ștefan Trâmbaciu, Mircea Constantinescu, *Casa memorială Poetul G. Topîrceanu,* Ed. Universității din Pitești, 2007, p. 51.

Fig. 9-10. Bustul de la Nămăești.

Monumentul este format din soclul realizat din piatră calcar de Albești pe care este așezat bustul turnat în bronz. Fragmentele din piatră de formă dreptunghiulară ce alcătuiesc soclul prezintă un proces de biodegradare, respectiv colonii de alge și licheni, proces de biocoroziune cu modificări cromatice în alb, negru, și maron. Bustul din bronz este acoperit cu oxizi metalici care au produs modificări cromatice. Bronzul este un aliaj de cupru cu staniu, aluminiu| sau plumb și se utilizează foarte bine prin turnare, laminare, extrudare sau forjare, fiind dur și foarte rezistent. Este utilizat la confecționarea unor obiecte decorative, a medaliilor, robinetelor, statuilor și statuetelor, bijuteriilor, bucșilor, cuzineților, lagărelor, roților dințate și elicelor navale.

Coroziunea bronzurilor se bazează pe dizolvarea selectivă a cuprului și cuprinde două etape: oxidarea elementelor aliajului până la formarea unui film de oxizi, produși de coroziune și creșterea progresivă a stratului de oxizi, strat care este mai mult sau mai puțin inhibitor.

Conform studiilor, după o lungă expunere în atmosferă urbană sau de coastă, aliajele pe bază de cupru (alamă, bronz) formează un strat dens care împiedică dezvoltarea procesului de coroziune în medii mai puțin acide sau de un grad mediu de aciditate (agresivitate). Acest strat numit patină este compus în cea mai mare parte din sulfați ai cuprului și cantități mai mici de cloruri. Spre deosebire de produșii obișnuiți de coroziune, patinele formate pe obiectele vechi

sunt apreciate din cauza culorii lor atractive și asocierii lor cu vechimea. În cazului bustului s-a constatat că din cauza unui volum mare de precipitații, produsele de coroziune solubile de la suprafață au dus la destabilizarea patinei și apariția unui aspect de scursură.

Celălalt bust al poetului, din marmură albă, cel care a stârnit atâtea polemici, astăzi se află într-un depozit alăturat casei, în stare de conservare relativ bună. Acesta este identic cu cel amplasat în parcul Copou din Iași și prezintă bustul poetului, cu depuneri de praf și murdărie și câteva pete de macromicete.

După moartea fiului poetului Gheorghe (Gică) Topîrceanu în anul 1978, sora poetului, Alexandrina, împreună cu soția lui Gică, Polixenia Topîrceanu, au donat în anul 1979 grădina din spatele casei cu o suprafață de 1000 m^2, în scopul amenajării unui parc unde să se poată relaxa persoanele care vizitează casa memorială.

În anul 1971, după ce ultimul membru al Topîrcenilor a părăsit casa memorială, Constantin Necula a devenit muzeograf la casa memorială, iar începând cu anul 1974 și până în februarie 2016, doamna Mioara Boteanu, o localnică, și-a desfășurat activitatea ca și custode la Casa memorială, fiind persoana care a cunoscut familia poetului și de la care am preluat cele mai multe informații. Recent, în anul 2018, artistul plastic Radu Adrian[9], cîmpulungean prin adopție, printre alte lucrări valoroase dedicate câmpulungenilor (statuia Dinicu-Golescu), a executat un basorelief ce reprezintă bustul poetului (fig. 11).

Basorelieful a fost amplasat pe peretele casei memoriale de la etajul clădirii, este realizat din ipsos, alb, cu dimensiunile 79 x 60 cm și se prezintă în stare de conservare bună.

În afară de casa memorială de la Nămăești, unde poetul a trăit efectiv 8 ani, mai există o casă memorială George Topîrceanu la Iași, pe strada Dimitrie Ralet nr. 7, unde poetul a trăit ultimii ani din viață. Casa, construită la sfârșitul secolului al XIX-lea și începutul secolului al XX-lea, a fost în proprietatea Lizetei Stroici cumnata scriitorului Demotene Botez, prieten cu George Topîrceanu. Acesta i-a pus casa la dispoziție lui George Topîrceanu, în anul 1932 și a locuit în această clădire până la decesul său, survenit la 7 mai 1937.

---

[9] Radu Adrian- născut în București, 1945, emigrează în SUA în 1988, iar în 1991 este repatriat la cerere. Urmează între 1965 - 1971 - Institutul de Arte Plastice „Nicolae Grigorescu", București., apoi între 1975 - 1988 - predă la Școala Populară de Artă, pictură și sculptură, Câmpulung-Muscel;1988 - 1991 - lucrează la New York - în această perioadă va lucra în cadrul *Excalibur Bronz Sculptury, Inc*. și va semna Cronica plastică din ziarele românești *Lumea liberă, Micro Magazin*; 1991 - activitate artistică și pedagogică în Câmpulung-Muscel;1998 - 2000 - Lector la Universitatea Spiru Haret; din 2000 - prezent - Doctor în arte vizuale, titlul: Conf. Univ. Dr., Universitatea din Pitești; 2005 - evaluator în arte în cadrul Ministerului Educației, Cercetării și Tineretului pentru acordarea de burse în străinătate. Membru al Uniunii Artiștilor Plastici din România.

Fig. 11. Basorelieful de la Nămăești.

Până în 1983, casa a servit drept locuință particulară, când a fost donată de proprietarii Teodor Neagu și Adrian Vulpe Complexului Muzeal Iași. Ulterior a fost renovată, și la 22 iunie 1985 a fost inaugurat acest obiectiv al Muzeului Literaturii Române Iași ca și casa memorială *Poetul George Topîrceanu*. În muzeu sunt expuse obiecte memoriale ale poetului George Topîrceanu, precum o călimară, toc, scrumieră, pipă, discuri, aparat de fotografiat, acte, fotografii originale, picturi de A. G. Suțu, manuscrise și reviste.

La 12 mai 1957, pe unul din pereții casei în care a locuit George Topârceanu a fost montată o placă comemorativă, respectiv un basorelief cu chipul poetului și un citat din Tudor Arghezi: *Inteligent ca puțini oameni ai condeiului și manuscrisului, Topîrceanu din nobilă și discretă ținută nu și-a împărtășit sensibilitatea decât filtrată și bătând într-o nuanță voită și a dat amărăciunii și deziluziei ironie și sarcasm* (fig. 12). Basorelieful este realizat din marmură albă cu inserții gri și prezintă depuneri de praf.

În fața casei este amplasat pe un soclu din ciment bustul poetului George Topîrceanu realizat prin turnare în ciment de sculptorul Radu Doru Luca în anul 1989, la puțin timp după inaugurarea casei memoriale(fig. 13). Bustul reprezintă lucrarea de licență a sculptorului local, se numește *Bust în ciment* și nu a rămas în memoria orașului ca o lucrare de excepție. Atât bustul cât și soclul prezintă un proces de biodegradare, respectiv colonii de alge și licheni, proces de biocoroziune cu modificări cromatice în negru și maron.

Cu speranța că instituțiile în custodia cărora se află monumentele dedicate poetului vor lua măsuri pentru conservarea acestora, chiar dacă am ales să spunem o mică istorie a celor 6 busturi și 2 basoreliefuri ale poetului, cred că mai există și alte povești nespuse despre aceste busturi care se așteaptă să fie dezvăluite. Topîrcianist vorbind, putem spune că suntem chiriașii grăbiți ai acestei vieți desfășurate între dragoste și ură, pace și război, lumină și întuneric, iar George Topîrceanu va rămâne veșnic nu doar în casele memoriale de la Nămăești și Iași, ci în sufletele noastre, ca o poveste între epilogul vieții și al morții.

Fig. 12. Basorelieful de la Iași.

Fig. 13. Bustul poetului din Iași.

Bibliografie:

BACIU, DUMITRU, *Lumini muscelene*, Ed. Sport-Turism, București,1980;

MAVRODIN, TEODOR și colectivul, *Argeșul și Muscelul*, *Spații istorice ale românismului*, vol. II, Ed. Tiparg, Pitești, 2013;

VLASIU, ION, *Dicționarul sculptorilor din România, Sec. XIX-XX,* Ed. Academiei Române, București, 2011;

*** Revista *Viața Românească,* anul V, nr.10, 1910, Iași.

THE LESSER KNOWN HISTORY
OF THE POET GEORGE TOPÎRCEANU BUSTS
AND THEIR STATE OF PRESERVATION

Abstract

Some information are presented about George Topîrceanu's family, of the memorial houses dedicated to the poet and lesser known of the great poet's busts. Also, oner the years, in the impression notebooks, visitors of the memorial house in Nămăești, have left their testimonies about the busts placed here.

MUZEUL JUDEȚEAN ARGEȘ
ARGESIS, *STUDII ȘI COMUNICĂRI*, seria ISTORIE, **TOM XXVIII**, 2019, p. 451-460

COMBATEREA DĂUNĂTORILOR BIOLOGICI DIN DEPOZITE ȘI SĂLILE DE EXPOZIȚIE

DANIELA STAMATOIU*

Insectele joacă un rol important în degradarea naturală a materialelor organice; ele nu fac distincție între gunoi și obiectele de valoare. Larvele de molii, larvele de gândaci de blană au capacitatea de a asimila cheratina, principalul constituent al lânii, blănii și penelor.

Insectele se împart în două mari grupe pe baza dezvoltării lor:

1. Insecte care se dezvoltă prin metamorfoză incompletă: gândacul de bucătărie, peștișorul de argint, păduchii, lăcustele și greierii. Aceste insecte se hrănesc în toate etapele de dezvoltare.

2. Insecte care se dezvoltă prin metamorfoză completă: gândacii, moliile, fluturii, muștele, țânțarii, albinele și viespile. Adulții apar, de obicei, primăvara și vara și nu se hrănesc.

Fig. 1. Adult de Blatta sp.

Insectele își obțin substanțele nutritive necesare din materialele organice. Murdăria, grăsimea, praful, transpirația oferă materiale nutritive suplimentare care fac ca obiectele să fie mai atractive pentru insecte.

Insectele pot trăi la temperaturi cuprinse între 5° C și 45° C, dar pentru marea majoritate a speciilor condițiile optime de dezvoltare sunt cuprinse între 15° C și 35° C. Majoritatea insectelor se pot dezvolta la o umiditate relativă (UR) cuprinsă între 50% și 90%; unele specii s-au adaptat la condiții de umiditate mai scăzută, în timp ce altele au nevoie de UR ridicată deoarece se hrănesc cu ciupercile care cresc pe obiecte.

* Muzeul Olteniei, Craiova.

Lumina nu este o necesitate vitală, dar afectează comportamentul insectelor. De exemplu, adultul gândacului de blană zboară spre lumină, pe când peştişorul de argint, molia şi gândacul de bucătărie se ascund de ea. Acest comportament joacă un rol foarte important atunci când se fac controale în colecţii pentru a depista prezenţa insectelor.

Alt factor important în comportamentul insectelor este nevoia de adăpost. Gândacii de bucătărie şi peştişorul de argint se ascund în găuri sau în fisuri.

Până în 1990 combaterea insectelor şi fungilor s-a făcut folosindu-se preponderent pesticide. Aceste chimicale otrăvitoare erau dizolvate în solvenţi (organici) sau folosite direct ca pulberi, gaze sau vapori.

Treptat, pe măsură ce insectele şi fungii deveneau mai rezistenţi la pesticide şi pentru că aceste produse s-au dovedit a fi dăunătoare pentru oameni şi mediul înconjurător, vechile pesticide au fost înlocuite cu altele noi.

Ca urmare, legile tot mai restrictive din acest domeniu au interzis folosirea pesticidelor vechi, precum şi diclor-difenil-tricloretanul, lindanul, pentaclorfenolulşi naftalina. Acestea au fost înlocuite cu substanţe mai puţin dăunătoare şi mai biodegradabile din clasa piretroizilor, precum şi permetrinele şi deltametrinele.

În Secţia de Ştiinţele Naturii a Muzeului Olteniei încă folosim naftalina pentru tratarea preventivă a colecţiilor de entomologie şi ornitologie. Alături de naftalină, mai folosim cloroform, K 600, Kiltox, Aroxol, Cypertox.

Fig. 2. Substanţe folosite în tratamente preventive.

Fig. 3. Jeleuri pentru şoareci.

Fig. 4. Aplicarea tratamentelor preventive în depozite și sălile de expoziție.

Controlul vizual poate fi completat și cu ajutorul capcanelor pentru insecte dacă sunt folosite corect și verificate regulat. Capcanele pot fi folosite pentru a monitoriza un anumit tip de insecte sau un anumit spațiu.

Capcanele se poziționează de-a lungul plintelor, lângă uși și ferestre, pe rafturi, lângă obiectele sensibile. O bună poziționare va crește șansele de captare a insectelor umblătoare.

Capcanele lipicioase pot deveni mai atractive pentru insecte, aplicând în ele o momeală, ca de exemplu, hrană sau feromoni. Capcanele cu momeală nu trebuie plasate lângă ferestre sau uși, deoarece pot atrage insecte de afară.

Fig. 5. Capcană pentru insecte.

Pentru gestionarea biodăunătorilor există cinci etape care se succed în mod logic. Ele se bazează pe metode preventive și monitorizare. Dacă în timpul monitorizării nu se constată prezența unui atac activ, atunci doar se vor continua metodele preventive corespunzătoare. Numai dacă monitorizarea relevă prezența unui atac activ, atunci se vor lua măsuri de tratament.

1. Evitarea

Condițiile din depozite și sălile de expoziție trebuie astfel stabilite încât să nu devină atractive pentru biodăunători, insectele și fungii să nu se simtă ” ca la ei acasă”. UR scăzută și temperatura vor încetini dezvoltarea și reproducerea biodăunătorilor.

Pentru a evita dezvoltarea de fungi și a unor paraziți care se hrănesc cu aceștia, trebuie asigurată o umiditate relativă sub 60%. Trebuie asigurată o bună ventilație și o circulație corespunzătoare a aerului. De asemenea, se verifică periodic rezervoarele umidificatoarelor și dezumidificatoarelor.

Figura 6. Dezumidificatoare.

Fig. 7. Umidificator.

Murdăria și praful asigură dezvoltarea dăunătorilor biologici. O întreținere corespunzătoare este punctul de plecare al tuturor măsurilor preventive. Încăperile și obiectele curate, desprăfuite nu sunt atractive pentru biodăunători.

Fig. 8. Depozitul de paleontologie.

Fig. 9. Desprăfuirea.

Fig. 10. Desprăfuirea colecției de blănuri.

Fig. 11. Purificator de aer.

În depozite nu se va intra cu mâncare. Tot gunoiul rezultat în zonă, mai ales cel alimentar, se va depozita cât mai departe de colecții.

De asemenea, în sălile de expoziție ale Muzeului Olteniei Craiova , se folosesc purificatoare de aer pentru eliminarea eficientă a alergenilor, cum ar fi polenul, praful, fumul, sporii de mucegai si acarienii, din aer.

2. Blocarea

Ceea ce trăiește în afara clădirilor ar trebui să rămână acolo. De aceea ferestrele și ușile trebuie menținute închise sau vor fi prevăzute cu site.

Nu este permisă intrarea cu haine sau sacoșe în depozite sau sălile de expoziție. Personalul sau vizitatorii pot aduce cu ei, involuntar, insecte în muzeu. Materialele pentru ambalare – cutii de carton, paleți - se vor depozita în spații separate, nicidecum în depozitele pentru colecții.

O cale importantă de acces în colecții pentru insecte și fungi este prin obiectele nou achiziționate, prin obiectele împrumutate sau prin obiectele readuse din expozițiile itinerate.

Fig. 12. Site contra insectelor.

De aceea toate aceste obiecte trebuie inspectate. Dacă apar dubii, obiectele suspecte vor fi ținute în carantină timp de două până la șase săptămâni.

Fig. 13. Camera de carantină.

3. Detectarea

Inspecțiile regulate și monitorizarea continuă sunt necesare pentru a determina dacă masurile preventive sunt corespunzătoare. În timpul controlului vizual, obiectele sunt verificate pentru semne ale unui atac biologic.

Verificarea colecțiilor se face cel puțin o data pe an. În cazul colecțiilor care sunt mai fragile din punct de vedere al dăunătorilor biologici, verificarea se face de două ori pe an.

Într-o colecție controlul vizual este un proces continuu. În special, primăvara și vara, când atacurile sunt la apogeu, se vor efectua controale aleatorii în zone ale colecției care nu sunt așa de frecvent folosite. Se vor inspecta cu atenție colțurile ”liniștite” și întunecate care conțin materiale vulnerabile precum blană sau pene. Se vor urmări: deteriorări ale obiectelor; rumeguș sau excremente sub obiecte; insecte vii sau moarte; exuviile larvelor.

Dacă se constată prezența unor insecte, acestea trebuie identificate pentru a se determina dacă pot cauza degradări colecției.

Unele colecții pot fi verificate doar printr-o simplă aruncare de privire, altele necesită mișcări suplimentare (păsări, mamifere). Se așază pe masă o pânză albă sau o coală albă de hârtie. Se prinde obiectul cu o mână, iar cu cealaltă mână se aplică lovituri ușoare în diferite locuri. Dacă există atac, pe pânza albă vor apărea urme de tocătură produsă de atacul insectelor. Dacă pânza rămâne curată, nu a existat și nu există atac activ.

Figura 14. Verificarea periodică a colecției de mamalogie

Fig. 15. Verificarea periodică a colecției de ornitologie.

4. Izolarea

Când se detectează prezența unui atac activ este foarte important prevenirea extinderii prin localizarea tuturor pieselor afectate. Se vor inspecta toate obiectele aflate în imediata apropiere a obiectelor afectate, se vor izola obiectele cu atac în camera de carantină.

Fig. 16. Izolarea obiectelor cu posibil atac activ n camera de carantină

Dacă obiectele atacate provin dintr-un transport, se vor verifica și restul obiectelor din acel transport și vor fi depozitate în altă parte. Pentru a se evita răspândirea sporilor de fungi sau evadarea insectelor pe parcursul mutării obiectelor spre camera de tratamente / carantină, mutarea se va face fie în cutii, fie ambalate în plastic.

Este foarte importantă determinarea sursei de infestare și eliminarea ei. Doar după aceea colecția și spațiul de expunere sau depozitare pot fi integral tratate.

4. Tratarea

Când se identifică un atac biologic, obiectele și zona trebuie tratate. Aici intervine restauratorul care va stabili posibilitățile de tratament necesare și disponibile. Alegerea trebuie orientată spre o metodă sigură și pur netoxică.

În final, se curăță obiectele tratate și doar apoi pot fi readuse la locurile lor.

Decizia finală în alegerea celei mai potrivite metode depinde de:

- Starea obiectului sau a colecției;
- Tipul de insecte care trebuie combătut;
- Materialele componente din care este realizat obiectul sau colecția;
- Costurile, facilitățile necesare, echipamentul și transportul.

Starea obiectului indică dacă poate fi tratat direct sau necesită un pretratament.

Pentru a eradica insectele care trăiesc în clădirile muzeale și care degradează colecțiile în timpul mișunării lor permanente, trebuie tratate spațiile însele.

Toate insectele trebuie îndepărtate din spațiul muzeului, chiar dacă nu sunt direct dăunătoare colecțiilor. Sursa lor trebuie să fie identificată și eliminată. Dacă insectele nedăunătoare pot intra în clădire, atunci pot intra și cele dăunătoare. Mai mult, rămășițele insectelor nedăunătoare, vor atrage insecte necrofage, care după ce vor termina cu mortăciunile, vor trece la atacul colecției.

Bibliografie

MOLDOVEANU, AUREL, *Conservarea preventivă a bunurilor culturale*, Ed. București, 1999.

GUTTMANN, MARTA, *Tendințe în conservarea preventivă*, Ed. „Astra museum”, Sibiu, 2009.

COMBATING BIOLOGICAL PESTS IN WAREHOUSES AND EXHIBITION HALLS

Abstract

All over the world, the most suitable ways of preserving cultural goods are sought because the cultural patrimony or heritage sums up the fundamental testimonies of human history and civilization.

The conservation measures that are within our reach can provide to our patrimonial heritage a suitable protection, if and only if, it is applied permanently and in its entirety to all objects.

The work "*Combating biological pests in warehouses and exhibition halls*" is intended to be, beyond its didactic aspect, a means of knowing and deepening a less visible, but extremely important area within museums, which ensures, in the end, the good functioning of any measures for maintenance, storage and exposure.

Insects play an important role in the natural degradation of organic materials; they make no distinction between garbage and valuables. They obtain the necessary nutrients from organic materials. Dirt, fat, dust, perspiration provide additional nutrients that make objects more attractive to insects.

The Work presents the description of the 5 stages that underlie the management of the bio-donors: avoiding, blocking, detecting, isolating and treating.

MUZEUL JUDEŢEAN ARGEŞ
ARGESIS, *STUDII ŞI COMUNICĂRI*, seria ISTORIE, **TOM XXVIII**, 2019, p. 461-464

METODE DE DEPOZITARE A OBIECTELOR DIN COLECȚIA DE TEXTILE ETNOGRAFICE LA COMPLEXUL NAȚIONAL MUZEAL „CURTEA DOMNEASCĂ” TÂRGOVIȘTE

LUMINIȚA ANGHELESCU
CRISTINA CUREA
ELENA ȘONTEA
CORINA TÂNCU*

Textilele etnografice sunt printre cele mai vulnerabile obiecte ale unei colecții de muzeu, pentru că se pot degrada destul de repede din cauza luminii, a prafului, ciupercilor și insectelor. La acești factori de degradare putem adăuga și alții, precum, elementele metalice ornamentale de pe unele piese dar și factorul uman care, de cele mai multe ori nu manipulează, expune, depozitează sau transportă în mod corespunzător astfel de bunuri.

Colecția de textile etnografice pe care Complexul Național Muzeal „Curtea Domnească” din Târgoviște o deține începând din anul 1980, este una dintre cele mai mari colecții ale muzeului – 3.000 de obiecte, multe dintre ele fiind foarte valoroase, dar, foarte rar sau deloc valorificate pentru că nu există un muzeu de etnografie în oraş. Drept urmare, multe dintre obiectele acestei colecții nu au fost niciodată scoase din depozit, iar starea lor de conservare reflectă în mare parte, modul în care au fost și vor fi depozitate.

Din păcate, pentru o perioadă destul de lungă, din mai multe motive, cel principal fiind lipsa resurselor financiare, obiectele din această colecție nu au fost depozitate conform normelor de conservare actuale a bunurilor culturale.

Așadar, condițiile improprii de depozitare ale obiectelor din această colecție, dar și pentru că în anul 2018, a fost alocată o sumă de bani pentru reorganizarea acestui depozit - 40.000 de lei, ne-au determinat să luăm măsuri în acest sens.

Într-o primă etapă, am avut în vedere spațiul care adăpostea această colecție, care în urma mai multor intervenții a devenit salubru și stabil din punct de vedere microclimatic, îndeplinind din punct de vedere al normelor de

* Complexul Național Muzeal „Curtea Domnească” Târgoviște.

conservare, toate condițiile necesare pentru amenajarea unui depozit.

Cea de-a doua etapă a fost rezervată unei analize atente a obiectelor din această colecție, pentru a găsi cea mai bună metodă de depozitare pentru ele, știut fiind faptul că, textile etnografice prezintă o mare varietate și în funcție de format, morfologie, starea de conservare și greutate, există mai multe metode de depozitare a lor.

Am optat pentru criteriul de grupare a obiectelor pe tipuri morfologice, urmată de o regrupare pe unități dimensionale, având în vedere că, această modalitate de grupare influențează în mod pozitiv starea de conservare a obiectelor[1]. Drept urmare, mobilierul proiectat și realizat a fost în concordanță cu tipurile morfologice și formatele obiectelor ce compun această colecție. Pe de altă parte, nu am neglijat alte criterii, precum: etanșeitatea, un sistem de închidere și deschidere a ușilor și sertarelor ușor de manevrat și dimensiunile fiecărui modul care au fost realizate conform măsurătorilor făcute obiectelor din colecție.

Am ales ca modul de depozitare, dulapul din pal melaminat cu polițe fixe și uși glisante atât pentru obiectele bidimensionale cât și pentru cele tridimensionale, fiind confecționate următoarele tipuri de module:

- dulap cu nouă polițe fixe pentru textile plate de mici dimensiuni - modulul **A**;
- dulap cu șapte polițe fixe pentru textile plate de dimensiuni mari - modulele **B** și **F**;
- dulap cu poliță fixă la partea superioară și două bare suport pentru umerașe, pentru obiectele tridimensionale-modulele **D** și **E**;

Așadar, textilele plate de mici dimensiuni (ștergare, marame, fețe de pernă, etc) au fost depozitate atât în poziția întins cât și rulate, în modulul A.

Textilele plate de dimensiuni mari (covoare, velințe, păretare, macate, pături), dar și fotele au fost depozitate prin rulare în modulele B și F. Acestea au fost rulate pe tuburi confecționate dintr-un carton neutru, având grijă ca urzeala și băteala să fie aliniate perpendicular, pentru a evita crearea tensiunilor. Deși în multe lucrări de specialitate se recomandă acoperirea cu un material textil a covoarelor după ce au fost rulate, noi am ales să nu facem acest lucru având în vedere o verificare amănunțită și permanentă a acestora.

Obiectele tridimensionale (ii, cămăși cu poale, pantaloni, veste, cojoace) au fost depozitate în modulele D și E, așezate pe umerașe îmbrăcate cu bumbac alb, căptușit cu vată în zona umărului, iar acolo unde a fost posibil, la iile mai prețioase a fost introdusă hârtie de filtru în mâneci pentru a-și păstra forma.

Perdelele din lână au fost depozitate prin rulare, iar pernele, multe dintre ele umplute cu fân au fost îmbrăcate în huse din bumbac alb și depozitate în modulul **C**.

---

[1] Aurel Moldoveanu, *Conservarea preventivă a bunurilor culturale*, ediția a IV-a revizuită și adăugită, Editura Cetatea de scaun, Târgoviște, 2010-2011, p. 212.

Nu în ultimul rând, ne-am gândit la un mod rapid de regăsire a obiectelor și am ales să facem o afișare vizibilă a numărului de inventar pentru fiecare obiect, a codurilor și etichetelor pentru fiecare unitate modulară.

Nu au fost neglijate, cele două elemente importante într-un depozit, precum: catalogul topografic al depozitului, un instrument simplu și practic, ce permite regăsirea rapidă a obiectelor, fiind evitate pierderea de timp și efectele negative ale mișcărilor și manipulărilor inutile asupra stării de conservare a obiectelor[2] și registrul de evidență a circulației bunurilor, ambele constituind o importantă sursă de informații care poate explica evoluția stării de conservare a obiectelor.

Concluzionând, o depozitare corectă a obiectelor dintr-o colecție, presupune un efort îndelungat și mai mult decât atât, o grijă continuă pentru a monitoriza modul de comportament al fiecărui obiect pentru care s-a găsit la un moment dat o soluție de depozitare.

Fig. 1. Metodă-depozitare ii.

Fig. 2. Poliță-depozitare ii scurte.

Fig. 3. Modul-depozitare ii, după codificare.

Fig. 4. Modul-depozitare ii, înainte de codificare.

[2] *Ibidem*, p. 21.

Fig. 5. Metodă-depozitare ștergare.

Fig. 6. Poliță-depozitare ștergare.

Fig. 7. Metodă-depozitare fotă.

Fig. 8. Poliță-depozitare fote.

Fig. 9. Modul-depozitare covoare.

Fig. 10. Metodă-depozitare covor.

METHODS OF STORAGE OF OBJECTS FROM THE COLLECTION ETHNOGRAFIC TEXTILE AT THE NATIONAL MUSEUM "THE ROYAL COURT" TÂRGOVIȘTE

Abstract

Ethnographic textiles are vulnerable objects that can be easily degraded due to temperature, light, dust and fungi but also if not stored properly.

MUZEUL JUDEȚEAN ARGEȘ
ARGESIS, *STUDII ȘI COMUNICĂRI*, seria ISTORIE, **TOM XXVIII**, 2019, p. 465-472

CRITERII DE ORGANIZARE ȘI EXPUNERE FOLOSITE ÎN CADRUL UNEI EXPOZIȚII TEMPORARE

REGHINA MĂCEȘANU
ALINA OPREA*

Muzeele prin definiție sunt instituțiile care păstrează și conservă patrimoniu, obiecte de valoare din toate categoriile, domeniile și etapele evoluției istorico-sociale și naturale. Acest fapt obligă la aplicarea tuturor măsurilor necesare unui astfel de patrimoniu care să persiste în timp spre a servi și generațiilor viitoare.

Exemplarele din patrimoniu natural, reprezintă mărturii ale mediului înconjurător, ale existenței trecute și prezente ale unor viețuitoare, despre care, poate, mâine le vom afla doar ca „biodocumente” în colecțiile instituțiilor muzeale. Numai din punct de vedere al faunei se estimează că, pe plan mondial, peste 1.000 de specii de animale sunt pe cale de dispariție, de aceea muzeele de științe naturale ca instituții specializate pot fi considerate „bănci de date”, putând prevedea transformarea mediului și salva un material martor al acestei transformări. Colecțiile muzeelor vor fi din ce în ce mai utile viitorului pentru a prevedea sau înregistra schimbările suferite de mediu.

Departamentul de Științe Naturale ce aparține Muzeului Județean Argeș are ca profil ocrotirea naturii pe baze ecologice. Depozitele specifice acestui departament sunt organizate taxonomic și pe tipuri morfologice, în felul următor:

- botanică;
- paleontologie, petrografie, mineralogie;
- entomologie;
- pești, batracieni, reptile;
- păsări și mamifere.

Dacă privim piesele din aceste colecții din punct de vedere estetic constatăm existența unor similarități de formă și culoare impresionante. Fantezia naturii poate fi cu adevărat fără limite, aceasta oferindu-ne creații de-a dreptul spectaculoase, realizate cu migală de fenomene naturale pe parcursul a sute, mii

* Muzeul Județean Argeș, Pitești.

și milioane de ani. Pentru a pune în valoare asemenea capodopere ale naturii, trebuie să ai curajul să-ți imaginezi ce ar putea reprezenta și să experimentezi, aceasta a fost ideea care a stat la baza realizării unei expoziții temporare intitulată „Creațiile naturii”. Expoziția își propune ca vizitatorul să descopere asemănările între minerale și animale prin reliefarea laturii estetice.

Fig. 1. Aspecte din expoziția temporară „Creațiile naturii”.

Echipa care a realizat această expoziție a fost compusă din specialiștii Muzeului Județean Argeș, cercetător Daniela Stancu, muzeograf Nicolae Lotrean, conservator Reghina Măceșanu și taxidermist Adrian Mestecăneanu. Împreună am grupat piesele în funcție de culoare și formă urmărind evidențierea aspectelor de convergență cromatică și morfologică dintre regnul animal și cel mineral.

Fig. 2. Similarități de formă și culoare între insecte și minerale.

Selectarea pieselor a fost dificilă deoarece exponatele sunt conservate în spaţii de depozitare diferite, specifice fiecărui grup în care se încadrează. Cunoscând efectele negative care pot interveni în starea de sănătate a obiectelor muzeale prin manipulare repetitivă am folosit pentru selectarea pieselor cataloage topografice care au incluse fotografia pieselor.

Nr. inv.	Denumire	Stare de conservare	Nr. piese	Proveniența	Foto	Aşezare topo
239	Calcedonie	Bun de expus	1	Herja		II.5 I a' R6P1
382	Sulf	Bun de expus	1	Baia Sprie		II.5 Ab' R3P5
5533	Inachis io	Bun de expus	1	Piteşti		II.2 B Ci 23
5096	Gonepteryx rhamni	Bun de expus	1	Drăganu		II.2 D Ci. 17
2123	Tichodroma muraria	Bun de expus	1	Iezer Păpuşa		II.1 D6 R4 P1
2840	Oriolus oriolus	Bun de expus	1	Titulescu Olt		II.1 D3 R1 P9

Fig. 3. Extras din cataloagele topografice.

Stabilirea combinaţiilor dintre specii a fost realizată cu ajutorul schemelor astfel încât amplasarea pieselor în vitrinele de expunere să fie cât mai eficientă şi sigură.

Colecţia mineralogie	Colecţia entomologie	Colecţia vertebrate	Amplasare în vitrină
2182 - Azurit	3670 - Precis rahadama	1543 - Alcedo atthis	V 1
45 - Azurit	1639 - Parthenos sylvia	1547 - Garrulus glandarius	V 1
239 - Opal şi cacedonie	5533 - Inachis io 2176 - Smerinthus ocellatus	Tichodroma muraria	V 2
382 - Sulf	5096 - Gonepteryx rhamni	840 - Oriolus oriolus 1354 - Emberiza citrinella	V 2

Fig. 4. Exemplu schematic cu stabilirea combinaţiilor dintre specii.

Având în vedere diversitatea exponatelor prin natura materialelor constituente (minerale, insecte, păsări) am considerat că pentru transportul obiectelor în sala de expunere cele mai eficiente şi la îndemâna noastră au fost unităţile modulare cu capac realizate din carton ondulat. Acestea cuprindeau exponatele selectate pentru fiecare vitrină de expunere, schema cu amplasarea în spaţiul expoziţional şi etichetele explicative. Toate unităţile modulare avea o notiţă pe capac ce cuprindea: denumirea speciilor, combinaţia şi, conform unei scheme, amplasarea în vitrină.

Fig. 5. Unităţi modulate pentru transport exponate.

Fig. 6. Cutii folosite la transportul materialului entomologic.

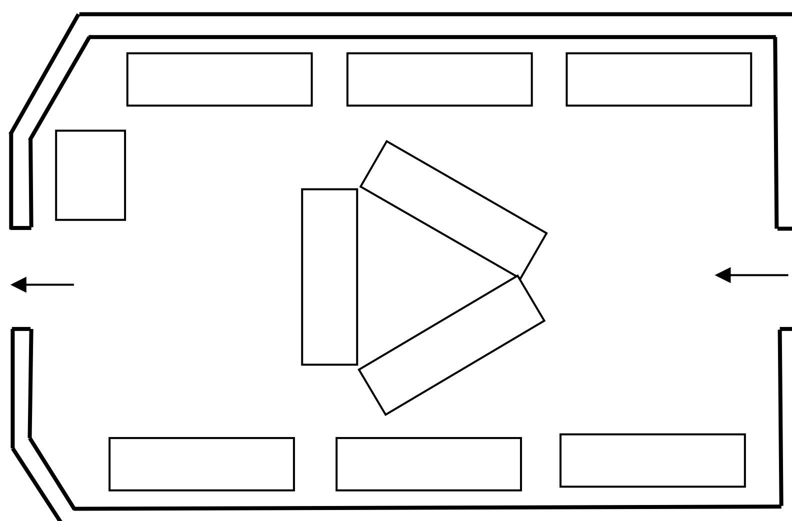

Fig. 7. Schema sălii de expunere cu amplasarea vitrinelor.

Insectele au fost așezate în cutii din plastic căptușite cu polistiren expandat și capac transparent. Astfel au fost luate măsuri preventive pentru diminuarea posibilelor efectele negative asupra lepidopterelor ce puteau fi produse de vibrații sau șocuri din timpul transportului.

Etalarea pieselor sensibile s-a realizat pe suporturi create special pentru această expoziție. Au lucrat, cot la cot, cercetători, muzeografi, conservatori și restauratori. S-a folosit polistiren extrudat pentru exponatele entomologice iar pentru etalarea agatelor s-au confecționat dispozitive de susținere din sârmă căptușite cu manșoane de cauciuc.

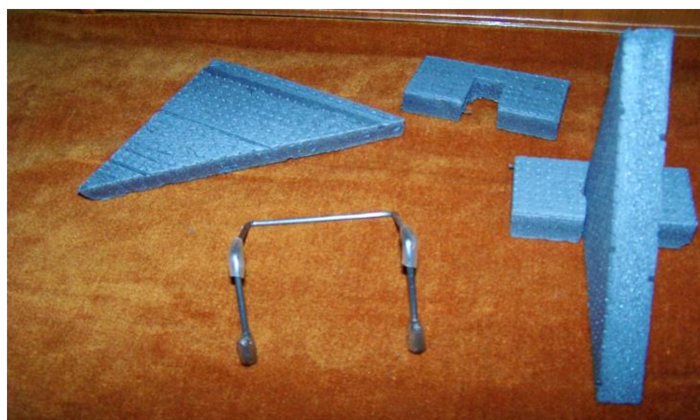

Fig. 8. Suporturi pentru etalarea insectelor și agatelor.

„Tablourile zugrăvite de mama-natură“ în nuanțe surprinzător de asemănătoare au fost etalate pentru 60 de zile evitându-se astfel expunerea îndelungată a specimenelor de istorie naturală deosebit de sensibile.

Permanent s-au verificat, cu ajutorul aparatelor de măsură și control, parametrii microclimatici și intensitatea luminoasă din sala de expunere.

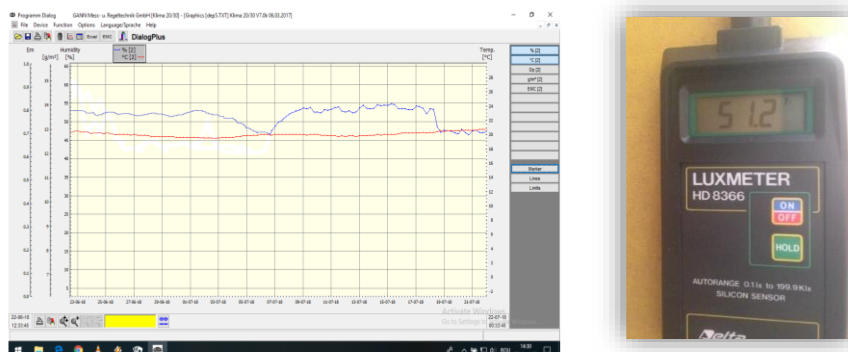

Fig. 9. Diagrama cu parametrii microclimatici și intensitatea luminoasă din sala de expunere.

Expoziția temporară „Creațiile naturii” a prezentat 38 de combinații care cuprindeau eșantioane minerale, specii de insecte și păsări, un total de 118 piese din colecțiile Muzeului Județean Argeș rar expuse sau care nu au mai fost prezentate publicului până la acea dată.

Fig. 10. Aspect din sala de expoziție.

Într-o lume supraîncărcată de televiziune, radio, computere, ziare, expoziția a lăsat o amprentă puternică asupra vizitatorului mărturie sunt următoarele rânduri notate în caietul de impresii: „În această expoziție m-am simțit ca într-o adevărată călătorie pe curcubeul fabulos al naturii unde fluturii au aripi în culoarea ametistului, agatului, cuarțului, carbonatului de cupru, sulfului, iar rațele sălbatice se asortează cu bauxita“.

Fig. 11. Similarități de formă și culoare în „lumea minerală, animală și vegetală”.

Prin această expoziție am încercat să arătăm că muzeele sunt locuri în care experiențele sunt create, atât cele cognitive cât și cele sociale și afective. Lucrurile reale sunt tridimensionale și astfel pot sprijini abilitatea copiilor de a-și imagina trei dimensiuni, abilitate care este în scădere continuă. Muzeele oferă multe posibilități de a reflecta la un obiect și conținutul său reprezentat, nu izolat ci în grup. Exprimându-și propriile impresii, vizitatorul se cunoaște pe sine și prin aceasta își afirmă identitatea în grup, ceea ce, în ansamblu, desăvârșește înțelegerea și identitatea (Larcher 1988).

Bibliografie

MOLDOVEANU, AUREL - *Bazele conservării preventive*, București 1997.
FLORESCU, RADU - *Bazele muzeologiei*, București 1996.
STANCU, RADU - *Note de curs*, Pitești 2000.
HANDREA, IUSTIN - *Materialul didactic de științe naturale și agricultură*, Ed. Didactică și Pedagogică, București 1969.
IUGA, VICTORIA, G. - *Conservarea bunurilor muzeale*, Revista Muzeelor și Monumentelor, 1968, nr. 2. Imagini din colecția Muzeului Județean Argeș
MOHAN, GH. - *Ghidul naturalistului*, Ed. Teora, București 1998.
PAPADOPOL, AUREL - *Confecționarea materialului didactic pentru științe naturale*, București 1964.

CRITERIA FOR ORGANIZING AND DISPLAY OF A TEMPORARY EXPOSITION

Abstract

In this article the authors show the methods used for display and exhibition for a temporary exposition of Natural Sciences organised by Muzeul Judetean Arges.